

อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์: ศึกษากรณีชาวโรฮีนจาในประเทศเมียนมา



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CRIME OF GENOCIDE: A CASE STUDY OF THE ROHINGYA IN MYANMAR



Miss Sanhawan Srisod

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements  
for the Degree of Master of Arts in Criminology and Criminal Justice

Department of Sociology and Anthropology

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2019

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์: ศึกษากรณีชาวโรฮีนจาใน  
ประเทศเมียนมา

โดย

น.ส.สันหวรรณ ศรีสด

สาขาวิชา

อาชญวิทยาและงานยุติธรรม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตียา เพชรมณี

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ  
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณะบดีคณะรัฐศาสตร์  
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ  
(ศาสตราจารย์ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตียา เพชรมณี)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย  
(ดร.นันทิ จิตสว่าง)

.....  
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สัณหวรรณ ศรีสัต : อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์: ศึกษากรณีชาวโรฮิงจาในประเทศเมียนมา. ( THE CRIME OF GENOCIDE: A CASE STUDY OF THE ROHINGYA IN MYANMAR)  
 อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.ฐิติยา เพชรมณี

วิทยานิพนธ์ “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์: ศึกษากรณีชาวโรฮิงจาในประเทศเมียนมา” ฉบับนี้ มุ่งศึกษาปัจจัย สถานการณ์ และรูปแบบปฏิสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่อาจนำไปสู่อาชญากรรมที่มีลักษณะของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยนำสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560 มาพิจารณาประกอบกับทฤษฎีการกระทำร่วมกัน หรือ Collective Action Theory ซึ่งเป็นทฤษฎีอาชญาวิทยาที่ถูกสร้างขึ้นเพื่ออธิบายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยเฉพาะ

ทั้งนี้ จากผลการศึกษาพบว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่รัฐยะไข่ โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดแก่ชาวโรฮิงจาในปีพ.ศ. 2559 และ 2560 นั้นมีลักษณะเป็นการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามบทนิยามของอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยมีทั้งองค์ประกอบด้านการกระทำและด้านเจตนาพิเศษ

เมื่อนำมาปรับเข้ากับทฤษฎีการกระทำร่วมกันพบว่าสถานการณ์ในรัฐยะไข่สนับสนุนทฤษฎีการกระทำร่วมกัน โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ตามทฤษฎี ได้แก่ องค์ประกอบเกี่ยวกับระบอบการปกครอง มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนสูง และมีเจตนาพร้อมกัน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เป็นการหักล้างข้อเท็จจริงที่ว่ายังมีสถานการณ์ที่มีลักษณะเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นแต่พบว่าไม่สอดคล้องกับทฤษฎีการกระทำร่วมกัน และทฤษฎีดังกล่าวยังจำเป็นต้องปรับปรุงต่อไป

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างคตินิยมของบุคคลทั่วไปต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮิงจา และปัจจัยที่หล่อหลอมโครงสร้างและสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่ที่นำไปสู่การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชาวโรฮิงจาและพัฒนาไปสู่การประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันยังพบว่าปัจจัยทางด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ชาตินิยม ศาสนา รูปแบบการปกครอง การจำกัดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และการสร้างความเกลียดชังในพื้นที่ล้วนเป็นองค์ประกอบปัจจัยข้างต้นที่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรงในรัฐยะไข่ทั้งทางตรงและทางอ้อม

แนวทางการแก้ไขและป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในพื้นที่รัฐยะไข่ประเทศเมียนมานั้นคือ การกำจัดองค์ประกอบทั้งหลายตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันมิให้เกิดขึ้น ทั้งการเร่งกระบวนการเปลี่ยนผ่านการปกครอง การสนับสนุนให้มีการยอมรับความแตกต่างและยุติการเลือกปฏิบัติทั้งในความเป็นจริงและทางกฎหมาย การแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในทางเศรษฐกิจและสังคม ยุติโครงการใด ๆ ที่เอื้อให้พลเรือนเข้าร่วมการปฏิบัติการทางการทหาร และนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ลายมือชื่อนิสิต .....

ปีการศึกษา 2562 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

# # 6081013124 : MAJOR CRIMINOLOGY AND CRIMINAL JUSTICE

KEYWORD: criminology, genocide, collective action theory, Rohingya

Sanhawan Srisod : THE CRIME OF GENOCIDE: A CASE STUDY OF THE ROHINGYA IN MYANMAR. Advisor: Asst. Prof. THITIYA PETMUNEE, Ph.D.

This thesis entitled “The Crime of Genocide: A Case Study of the Rohingya in Myanmar” explores factors, circumstances and interactions between groups of people that may lead to the crime of genocide. The study looks into violence that were erupted in Myanmar’s Rakhine State between 2012 – 2017, and apply the Collective Action Theory, which was specifically developed to explain the crime of genocide, to the case study.

The study shows that there is sufficient information to conclude that the situation in Rakhine State, especially the violence against the Rohingya in 2016 and 2017, amounted to acts of genocide, which were defined in the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, because both physical elements and the genocidal intent were presented.

After applying the Collective Action Theory to the case study, the researcher found that the situation in Rakhine State support the theory because all of the elements of the theory were presented – i.e. elements regarding the nation-state regime, socially constructed groups, high individualization, and collectivized intent. However, this does not deny the fact that there are several case studies of genocide that do not support the Collective Action Theory; thus, such theory requires be further developed.

The researcher also explored factors that led public opinion in shaping the identity of the Rohingya and factors that affected the economic and social structure and environment in Rakhine State - which led to the process of dehumanizing the Rohingya and the commission of the crime of genocide in accordance with the Collective Action Theory. This study found that geographical features, weather, natural resources, history, economics, race, religion, state regime type, the restrictions on civil and political rights and hate campaigns, constituted the above noted elements that led to violence in Rakhine State, both directly and indirectly.

Based on the above, the crime of genocide can be addressed and prevented by preventing the above noted elements of the Collective Action Theory from happening, including by accelerating the process of transition towards democracy, embracing difference between groups and putting an end to *de facto* and *de jure* discrimination against the Rohingya, addressing social and economic inequality, putting an end to any policies that allow civilians to take part in military operations, and bringing the perpetrators to justice.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: Criminology and Criminal Justice

Student's Signature .....

Academic Year: 2019

Advisor's Signature .....

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษาผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติยา เพชรมณี ที่ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ และเอาใจใส่ติดตามการทำวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยอยู่เสมอ และขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข ประธานกรรมการสอบ และดร.นันทิ จิตสว่าง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่กรุณารับเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะในการพัฒนาวิทยานิพนธ์เล่มนี้มาโดยตลอด

นอกจากนี้ขอขอบพระคุณท่านคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดจนขอขอบพระคุณเพื่อนร่วมรุ่นสาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรมปีการศึกษา 2560 และเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรทุกท่านที่ให้การสนับสนุนทั้งในด้านการดำเนินการ เอกสาร และข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย

สัณหวรรณ ศรีสด



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
CHULALONGKORN UNIVERSITY

## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	3
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	3
1.1.1 ปัญหาในพื้นที่รัฐยะไข่.....	3
1.1.2 ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับอาชญากรรมการค้ามนุษย์และอาชญากรรมระหว่างประเทศ อื่นๆ.....	9
1.1.3 ความสำคัญต่อประเทศไทย.....	21
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	24
1.3 คำถามการวิจัย.....	24
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	24
1.5 นิยามศัพท์.....	25
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	26
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	27
2.1 อาชญากรรมการค้ามนุษย์.....	29
2.1.1 ความหมายของอาชญากรรมการค้ามนุษย์.....	29
2.1.2 อาชญากรรมการค้ามนุษย์และอาชญากรรมอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน.....	31

2.1.3 การดำเนินคดีต่ออาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ .....	36
2.1.4 ความท้าทายในการปรับใช้ความผิดฐานอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กับสถานการณ์ ในประเทศเมียนมา.....	40
2.2 สาเหตุของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ผ่านมุมมองอาชญาวิทยา .....	48
2.2.1 ความเป็นมา .....	48
2.2.2 แนวคิดทางด้านสังคมศาสตร์และการประยุกต์เปรียบเทียบกับทฤษฎีทางด้านอาชญา วิทยา.....	50
2.2.3 ทฤษฎีอาชญาวิทยากระแสหลัก.....	61
2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง .....	91
2.2.5 การสังเคราะห์ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง .....	94
2.3 แนวทางการป้องกันและแก้ไขอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ .....	98
2.3.1 การวัดความเสี่ยงของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์.....	98
2.3.2 แผนการปฏิบัติเพื่อป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของสหประชาชาติ .....	100
2.3.3 หลัก Responsibility to Protect (หน้าที่การป้องกัน).....	102
2.3.4 การป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยรัฐและบุคคลทั่วไป .....	102
2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	103
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	105
3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	105
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล .....	107
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	108
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล .....	109
3.5 จริยธรรมการวิจัย.....	109
บทที่ 4 ภูมิหลังของปัญหาความรุนแรง (อดีต ถึงปี พ.ศ. 2555) .....	110
4.1 มุมมองของภาคส่วนต่าง ๆ ต่อภูมิหลังและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรง .....	114



4.1.1	ความเป็นมา .....	114
4.1.2	มุมมองต่อภูมิหลังและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงในทัศนะของกลไกที่ใกล้ชิดกับรัฐบาล เมียนมา.....	115
4.1.3	มุมมองต่อภูมิหลังและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงในทัศนะของกลไกที่จัดตั้งขึ้นโดย สหประชาชาติ.....	117
4.1.4	มุมมองต่อภูมิหลังและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงในทัศนะขององค์กรเอกชนระหว่าง ประเทศ.....	119
4.1.5	มุมมองต่อภูมิหลังและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงในทัศนะของนักวิชาการ.....	120
4.2	กลุ่มชาติพันธุ์โรฮีนจา.....	121
4.2.1	ภาพรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเมียนมา.....	121
4.2.2	ความขัดแย้งเกี่ยวกับที่มาของชาวโรฮีนจา.....	127
4.2.3	สัดส่วนของประชากรชาวโรฮีนจาในเมียนมา.....	134
4.2.4	มุมมองของชาวยะไข่.....	139
4.2.5	บทวิเคราะห์เกี่ยวกับชาติพันธุ์และความรุนแรงในยะไข่.....	142
4.3	ข้อมูลทางภูมิศาสตร์.....	144
4.3.1	ภูมิประเทศ.....	144
4.3.2	เขตการปกครอง.....	147
4.3.3	ภูมิอากาศ.....	150
4.3.4	ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และความรุนแรงในยะไข่.....	154
4.4	เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และที่ดิน.....	155
4.4.1	เศรษฐกิจ.....	155
4.4.2	ทรัพยากรธรรมชาติ.....	162
4.4.3	ที่ดิน.....	163
4.4.4	บทวิเคราะห์เกี่ยวกับเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน และความรุนแรงในยะไข่.....	167
4.5	ประวัติศาสตร์.....	171

4.5.1 ยุคอาณาจักรโบราณ (อดีตจนถึงพ.ศ. 1973 (ค.ศ. 1430)).....	172
4.5.2 ยุคอาณาจักรมรคอุ (พ.ศ. 1973 – 2328 (ค.ศ. 1430 – 1785)).....	174
4.5.3 ยุคการปกครองภายใต้ราชวงศ์คองบองของพม่า (พ.ศ. 2328 – 2369 (ค.ศ. 1785 - 1826)) .....	176
4.5.4 ยุคอาณานิคม (พ.ศ. 2367 – 2485 (ค.ศ. 1824 - 1942)).....	177
4.5.5 สงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2485 – 2488 (ค.ศ. 1942 - 1945)) .....	179
4.5.6 หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และเมียนมาได้รับเอกราช (พ.ศ. 2488 – 2491 (ค.ศ. 1945 - 1948)).....	181
4.5.7 ยุคหลังอาณานิคม (พ.ศ. 2491 – 2505 (ค.ศ. 1948 - 1952)).....	182
4.5.8 ยุคการปกครองโดยทหาร (พ.ศ. 2505 – 2555 (ค.ศ. 1962 - 2012)).....	183
4.5.9 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความรุนแรงในยะไข่ .....	189
4.6 ศาสนา .....	191
4.6.1 ภาพรวมของประชากรมุสลิมในเมียนมา .....	191
4.6.2 ประเภทของชาวมุสลิมในเมียนมา.....	192
4.6.3 อิสลามโฝเปียและลัทธิพุทธนิยมแท้ .....	200
4.6.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับศาสนาและความรุนแรงในยะไข่ .....	203
4.7 การปกครอง.....	204
4.7.1 รูปแบบการปกครอง .....	204
4.7.2 การจำกัดสิทธิพลเมือง.....	208
4.7.3 การจำกัดสิทธิทางการเมือง.....	213
4.7.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับการปกครองและความรุนแรงในยะไข่.....	214
4.8 การสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) .....	215
4.8.1 การใช้ถ้อยคำที่เป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ .....	216
4.8.2 แนวคิดเบื้องหลังของการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง .....	218

4.8.3 บทบาทของรัฐและเจ้าหน้าที่ต่อการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง.....	226
4.8.4 Facebook และการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง.....	232
4.8.5 บทวิเคราะห์การสร้างความเกลียดชังและความรุนแรงในโซเชียล.....	236
บทที่ 5 ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2555 – 2560 และอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์.....	239
5.1 บทนำ.....	240
5.1.1 ขอบเขตการศึกษา.....	240
5.1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	240
5.2 ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2555.....	246
5.2.1 เหตุการณ์ความรุนแรง.....	246
5.2.2 ผลของความรุนแรง.....	264
5.2.3 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรง.....	282
5.3 ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2559.....	296
5.3.1 เหตุการณ์ความรุนแรง.....	298
5.3.2 รูปแบบความรุนแรง.....	312
5.3.3 ผลของความรุนแรง.....	330
5.3.4 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรง.....	339
5.4 ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2560.....	343
5.4.1 เหตุการณ์ความรุนแรง.....	344
5.4.2 รูปแบบความรุนแรง.....	366
5.4.3 ผลของความรุนแรง.....	380
5.4.4 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรง.....	393
บทที่ 6 ข้อค้นพบจากการวิจัย.....	402
6.1 การสังเคราะห์ปัจจัยอันนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในพื้นที่.....	402
6.1.1 ปัจจัยอันนำไปสู่การสร้างคตินิยมของบุคคลทั่วไปต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา.....	402

6.1.2	ปัจจัยที่หล่อหลอมโครงสร้างและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่.....	404
6.2	อาชญากรรมการค้ามนุษย์ข้ามพรมแดนตามพันธนิยมของอนุสัญญา.....	404
6.2.1	กลุ่มที่ตกเป็นเหยื่อ.....	406
6.2.2	องค์ประกอบด้านการกระทำ .....	406
6.2.3	องค์ประกอบด้านเจตนา .....	414
6.3	การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการกระทำร่วมกันกับกรณีความรุนแรงในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในปี พ.ศ. 2559-2560.....	420
6.3.1	ปัจจัยตามทฤษฎี.....	421
6.3.2	บทวิเคราะห์ .....	438
6.3.3	แนวทางการแก้ไขปัญห.....	444
บทที่ 7	บทสรุปและข้อเสนอแนะ .....	446
7.1	ปัจจัยที่นำไปสู่การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการใช้ความรุนแรง.....	446
7.2	สถานการณ์ความรุนแรงและอาชญากรรมการค้ามนุษย์.....	447
7.3	สาเหตุของการเกิดอาชญากรรมการค้ามนุษย์.....	449
7.5	ปัญหาที่เกิดในการวิจัย.....	452
7.6	ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ.....	452
บรรณานุกรม.....	CHULALONGKORN UNIVERSITY	454
ภาคผนวก.....		484
ภาคผนวก ก .....		485
ภาคผนวก ข .....		489
ประวัติผู้เขียน.....		494

## สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 รายชื่อเขตและเมืองในรัฐยะไข่ในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ .....	2
ตารางที่ 2 ความเป็นไปได้ทั้งหมดของตารางค่าความจริงที่มีปัจจัยตามที่ Pruitt (2011: 197) กำหนด .....	76
ตารางที่ 3 ตารางค่าความจริงเมื่อนำทฤษฎีมาปรับใช้กับกรณีศึกษาทั้ง 13 กรณีของ Pruitt (Pruitt, 2011: 198; Pruitt 2014: 9) .....	78
ตารางที่ 4 รูปแบบองค์ประกอบปัจจัยที่นำไปสู่การประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ Pruitt (2011: 157).....	79
ตารางที่ 5 รูปแบบองค์ประกอบปัจจัยที่ไม่ก่อให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ Pruitt (2011: 162).....	83
ตารางที่ 6 รูปแบบปัจจัยที่ส่งผลต่อการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยกองกำลังทหาร (Pruitt, 2011: 165-166).....	86
ตารางที่ 7 รูปแบบปัจจัยที่ส่งผลต่อการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยกองกำลังทหารร่วมกับพลเรือน หรือกองกำลังติดอาวุธ (Pruitt, 2011: 165-166).....	87
ตารางที่ 8 อัตราส่วนการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่รัฐยะไข่และเมียนมา .....	136
ตารางที่ 9 จำนวนสิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลายในบางพื้นที่ที่ถูกคาดการณ์โดย UNOSAT .....	335
ตารางที่ 10 ค่าความจริงของกรณีศึกษารัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา .....	438

## สารบัญญภาพ

หน้า

รูปที่ 1 แผนที่รัฐยะไข่ (Myanmar Information Management Unit, 2017).....	1
รูปที่ 2 ทฤษฎีการกระทำร่วมกันโดย Hagan และ Raymond-Richmond .....	68
รูปที่ 3 ทฤษฎีการกระทำร่วมกันที่ได้รับการปรับปรุง .....	72
รูปที่ 4 ความสัมพันธ์ของทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยาที่ถูกนำมาใช้เพื่อมาอธิบาย .....	95
รูปที่ 5 แผนที่ประเทศเมียนมา .....	145
รูปที่ 6 แผนที่แสดงความหนาแน่นของการอยู่อาศัยของชาวโรฮีนจาตามแต่ละพื้นที่ในรัฐยะไข่ .....	148
รูปที่ 7 แผนที่ตำบลในเมืองมอดอ (เขี้ยว) บุตีตอง (ชมพู) และราตีตอง (ฟ้า) (Myanmar Information Management Unit, 2011) .....	149
รูปที่ 8 แผนภาพปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยบนพื้นที่เขตนีเวศเกษตรในรัฐยะไข่.....	151
รูปที่ 9 แผนภาพแสดงถึงความถี่ที่เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมในรัฐยะไข่ .....	152
รูปที่ 10 ตัวอย่างแถลงการณ์ทางการของกลุ่มมะบะระ .....	220
รูปที่ 11 หน้าปกของนิตยสารที่ออกโดยมะบะระ .....	221
รูปที่ 12 ตัวอย่างการ์ตูนที่ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย สะท้อนแนวคิดที่ว่า ชาวโรฮีนจานั้นเป็นอันตราย .....	222
รูปที่ 13 ตัวอย่างภาพที่มีการแชร์กันใน Facebook.....	224
รูปที่ 14 ข้อความที่ถูกส่งผ่านทาง Facebook Messenger เผยแพร่ข่าวปลอมว่าจะมีการโจมตี..	234
รูปที่ 15 ตัวอย่างภาพหญิงชาวยะไข่ที่เสียชีวิตและถูกเผยแพร่ผ่านทางอินเทอร์เน็ต .....	247
รูปที่ 16 ตัวอย่างภาพหญิงชาวยะไข่ที่เสียชีวิตและถูกเผยแพร่ผ่านทางอินเทอร์เน็ต .....	248
รูปที่ 17 การประท้วงโดยชาวโรฮีนจาในมัสยิด Munshi ในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ 2555 (1).....	250
รูปที่ 18 การประท้วงโดยชาวโรฮีนจาในมัสยิด Munshi ในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ 2555 (2).....	250
รูปที่ 19 การประท้วงโดยชาวโรฮีนจาในมัสยิด Munshi ในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ 2555 (2).....	251
รูปที่ 20 การประท้วงของชาวโรฮีนจาบนถนนในเมืองมอดอในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ 2555 (2) ..	251

รูปที่ 21 การก่อความไม่สงบโดยชาวโรฮีนจาบนถนนในเมืองมอญคองในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555	252
รูปที่ 22 ทหารเข้าระงับการประท้วงและก่อความไม่สงบโดยชาวโรฮีนจา	252
รูปที่ 23 ภาพความเสียหายในเมืองซิดดเว	257
รูปที่ 24 ภาพของชายชาวยะไข่ที่ถืออาวุธในเมืองซิดดเว ในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2555 (1)	257
รูปที่ 25 ภาพของชายชาวยะไข่ที่ถืออาวุธในเมืองซิดดเว ในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2555 (2)	258
รูปที่ 26 ภาพของชายชาวยะไข่พยายามดับไฟที่บ้านของตนและภาพตำรวจที่ยืนคุ้มกันนักดับเพลิง ซึ่งกำลังดับเพลิงในเมืองซิดดเว ในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2555 (1)	258
รูปที่ 27 ภาพของชายชาวยะไข่พยายามดับไฟที่บ้านของตนและภาพตำรวจที่ยืนคุ้มกันนักดับเพลิง ซึ่งกำลังดับเพลิงในเมืองซิดดเว ในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2555 (2)	259
รูปที่ 28 ภาพชายชาวโรฮีนจาถูกพบเห็นท่ามกลางบ้านที่ถูกเพลิงลุกไหม้ ในเมืองซิดดเว ในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2555	259
รูปที่ 29 ภาพเหตุการณ์ความเสียหายในพื้นที่ทางตะวันออกของหมู่บ้าน Paik Seik (1)	264
รูปที่ 30 ภาพเหตุการณ์ความเสียหายในพื้นที่ทางตะวันออกของหมู่บ้าน Paik Seik (2)	264
รูปที่ 31 ภาพแสดงสิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลายในเมืองซิดดเว (บริเวณจุดสีแดง)	266
รูปที่ 32 ภาพพื้นที่ของเมืองซิดดเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 1) โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง	266
รูปที่ 33 ภาพพื้นที่ของเมืองซิดดเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 1) โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2555 หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรง	267
รูปที่ 34 ภาพพื้นที่ของเมืองซิดดเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 2) โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง	267
รูปที่ 35 ภาพพื้นที่ของเมืองซิดดเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 2) โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2555 หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรง	268
รูปที่ 36 ภาพพื้นที่ของเมืองซิดดเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 3) โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง	268

รูปที่ 37 ภาพพื้นที่ของเมืองชิตตเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 3) โดยถ่ายจาก สัญญาณดาวเทียมในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2555 หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรง .....	269
รูปที่ 38 ภาพพื้นที่ชายฝั่งของเมืองแจ้กัฟยูที่ถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม.....	270
รูปที่ 39 ภาพพื้นที่ชายฝั่งของเมืองแจ้กัฟยูที่ถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม.....	270
รูปที่ 40 ภาพพื้นที่ชายฝั่งของเมืองแจ้กัฟยูที่ถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2555 พร้อมแสดงจำนวนสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเผาทำลายเป็นจุดสีแดง และบ้านเรือน รวมถึงเรือบรรทุกที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเผาทำลายเป็นจุดสีเหลือง.....	271
รูปที่ 41 ภาพพื้นที่หมู่บ้าน Yan Thei ของเมืองมรัคคู โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม.....	272
รูปที่ 42 ภาพพื้นที่หมู่บ้าน Yan Thei ของเมืองมรัคคู โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม.....	272
รูปที่ 43 รูปภาพพื้นที่หมู่บ้าน Yan Thei ของเมืองมรัคคู โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม .....	273
รูปที่ 44 ภาพพื้นที่หมู่บ้านของเมืองมเยโบน โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม.....	274
รูปที่ 45 ภาพพื้นที่หมู่บ้านของเมืองมเยโบน โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม.....	274
รูปที่ 46 ภาพพื้นที่หมู่บ้านของเมืองมเยโบน โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 พร้อมแสดงจำนวนสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเผาทำลายเป็นจุดสีแดง..	275
รูปที่ 47 ภาพแสดงสองพื้นที่หลักบริเวณชายฝั่งทางตอนเหนือและตอนใต้ของเมืองเปาะตอที่ได้รับ ผลกระทบมากที่สุด โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 .....	276
รูปที่ 48 ภาพแสดงพื้นที่โซน 1 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม.....	276
รูปที่ 49 ภาพแสดงพื้นที่โซน 1 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 หลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง .....	277
รูปที่ 50 ภาพแสดงพื้นที่โซน 1 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 พร้อมแสดงสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเผาทำลายเป็นจุดสีแดงจำนวน 294 หลัง ....	277
รูปที่ 51 ภาพแสดงพื้นที่โซน 2 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม.....	278
รูปที่ 52 ภาพแสดงพื้นที่โซน 2 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม.....	278
รูปที่ 53 ภาพแสดงพื้นที่โซน 2 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 พร้อมแสดงสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเผาทำลายเป็นจุดสีแดงจำนวน 198 หลัง ....	279
รูปที่ 54 แผนที่ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556 แสดงถึงจำนวนผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน .....	280



รูปที่ 55 แผนที่ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2562 แสดงถึงจำนวนและที่ตั้งค่ายผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน (IDP Sites) ในรัฐยะไข่ .....	281
รูปที่ 56 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน Wa Peik.....	299
รูปที่ 57 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนหนึ่ง ของหมู่บ้าน Wa Peik (จุดสีเหลือง).....	299
รูปที่ 58 ภาพถ่ายของบ้านเรือนที่ถูกเผาทำลายในพื้นที่หมู่บ้าน Wa Peik ในเมืองมอดอ.....	300
รูปที่ 59 ภาพถ่ายของตลาด (กรอบด้านบน) และมัสยิด (กรอบด้านล่าง) ที่ถูกเผาทำลาย .....	301
รูปที่ 60 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้าน Kyet Yoe Pyin (จุดสีเหลือง).....	302
รูปที่ 61 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงพื้นที่ Yae Khat Chaung Gwa Son ที่ถูกเผาทำลาย ..	305
รูปที่ 62 ภาพของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงที่กำลังพยายามช่วยดับเพลิงในพื้นที่หมู่บ้าน Wa Peik .....	306
รูปที่ 63 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมของหมู่บ้าน Dar Gyi Zar แสดงภาพอินฟราเรดของพื้นที่ก่อนและ หลังถูกเผาทำลาย.....	308
รูปที่ 64 ภาพของนาย Atah Ullah หัวหน้ากลุ่มติดอาวุธ ARSA ในระหว่างการให้สัมภาษณ์กับ สื่อมวลชน .....	309
รูปที่ 65 ภาพของนายทหารชาวเมียนมาค้นพบธงมีภาษาอารบิกและอาวุธในระหว่างปฏิบัติการ เพื่อ ค้นหาตัวผู้โจมตีฐานปฏิบัติการตำรวจตระเวนชายแดน .....	310
รูปที่ 66 ภาพพรมแดนระหว่างชายแดนเมียนมาและบังกลาเทศ .....	332
รูปที่ 67 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมโดย UNOSAT แสดงพื้นที่ส่วนหนึ่งของทางตอนเหนือของ รัฐยะ ไข่ที่ได้รับความเสียหายหรือถูกทำลาย .....	334
รูปที่ 68 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมโดยองค์การแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล แสดงพื้นที่ส่วนหนึ่ง ของทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ที่ได้รับความเสียหายหรือถูกทำลาย .....	336
รูปที่ 69 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมโดยองค์การฮิวแมนไรท์วอทช์ แสดงพื้นที่ส่วนหนึ่งของทางตอน เหนือของรัฐยะไข่ที่ได้รับความเสียหายหรือถูกทำลายในช่วงเวลาต่าง ๆ .....	337

รูปที่ 70 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่ชาวโรฮีนจาอยู่อาศัยในตำบล Kyauk Pan Du นั้นถูกเผาทำลาย (พื้นที่สีแดง) ในขณะที่หมู่บ้านชาวยะไข่ (มูมบนซ้าย) ไม่ได้ได้รับความเสียหายใดๆ	348
รูปที่ 71 ภาพถ่ายของชาวโรฮีนจา 10 คนซึ่งถ่ายโดยผู้สื่อข่าวของ Reuters ในพื้นที่หมู่บ้าน Inn Din ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2560 ก่อนที่จะถูกสังหาร.....	351
รูปที่ 72 ภาพศพของบุคคลทั้ง 10 คน ที่ Reuters ได้รับจากผู้อาวุโสชาวพุทธ.....	352
รูปที่ 73 ภาพถ่ายซีโครมมนุษย์ (ตามลูกศร) ที่ถูกถ่ายจากบริเวณที่ถูกใช้เป็นที่ฝังศพในตำบล Inn Din	352
รูปที่ 74 ภาพถ่ายโครงกะโหลกศีรษะมนุษย์ (ตามลูกศร) ที่ถูกถ่ายจากบริเวณที่ถูกใช้เป็นที่ฝังศพ ในตำบล Inn Din	353
รูปที่ 75 ภาพถ่ายกระดูกสันหลังมนุษย์ (ตามลูกศร) ที่ถูกถ่ายจากบริเวณที่ถูกใช้เป็นที่ฝังศพ ในตำบล Inn Din	353
รูปที่ 76 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่ชาวโรฮีนจาอยู่อาศัย ในตำบล Myo Thu Gyi นั้นถูกเผาทำลาย	354
รูปที่ 77 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ที่ชาวโรฮีนจาอยู่อาศัยถูกเผาทำลาย ในตำบล Maung Nu	357
รูปที่ 78 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงให้เห็นถึงความเสียหายของหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา ในพื้นที่ตำบล Chut Pyin	359
รูปที่ 79 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงให้เห็นถึงความเสียหายของหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา ในพื้นที่ตำบล Gu Dar Pyin	362
รูปที่ 80 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมของตำบล Min Gyi ที่ถูกบันทึกเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 ก่อนปฏิบัติการกวาดล้าง	363
รูปที่ 81 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมของตำบล Min Gyi ที่ถูกบันทึกเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2560 หลังปฏิบัติการกวาดล้าง	364
รูปที่ 82 ภาพชาวบังกลาเทศค้นพบร่างของเด็กชาวโรฮีนจาที่จมน้ำระหว่างข้ามแม่น้ำ	383
รูปที่ 83 ภาพรอยแผลของเด็กชายอายุ 7 ปีที่ถูกยิงบริเวณหน้าอกในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560	383
รูปที่ 84 ภาพหมู่บ้านชาวโรฮีนจาที่ถูกเผาทำลายในบริเวณใกล้เมืองมอดอ	385

รูปที่ 85 แผนที่แสดงให้เห็นถึงพื้นที่ที่ถูกเผาทำลายในทางเหนือของรัฐยะไข่ ..... 386

รูปที่ 86 ภาพกลุ่มควันจากการจุดไฟเผาในพื้นที่รัฐยะไข่ที่สามารถมองเห็นได้จากพื้นที่..... 387

รูปที่ 87 ภาพกลุ่มควันจากการจุดไฟเผาในพื้นที่รัฐยะไข่ที่สามารถมองเห็นได้จากพื้นที่พรมแดน .. 387

รูปที่ 88 ภาพของผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาข้ามแม่น้ำเพื่อไปยังค่ายผู้ลี้ภัยเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2560  
..... 388

รูปที่ 89 ภาพของผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาเดินทางผ่านบริเวณทุ่งนาในประเทศบังกลาเทศเพื่อไปยังค่าย 388

รูปที่ 90 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างใหม่บนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลาย ในตำบล Thit  
Tone Nar Gwa Son บันทึกเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2560 ..... 390

รูปที่ 91 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างใหม่บนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลาย ในตำบล Thit  
Tone Nar Gwa Son ที่มีจำนวนมากขึ้น บันทึกเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 ..... 390

รูปที่ 92 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างและถนนที่ถูกสร้างขึ้นใหม่บนพื้นที่ ที่ถูก  
เผาทำลายในตำบล Pa Da Kar Ywar Thit บันทึกเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2560..... 391

รูปที่ 93 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างที่ถูกสร้างขึ้นใหม่บนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลาย  
ในตำบล Pa Da Kar Ywar Thit ที่มีจำนวนมากขึ้น บันทึกเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561.... 391

รูปที่ 94 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างใหม่บนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลาย ..... 392

รูปที่ 95 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลายเพิ่มขึ้น 13 แห่ง (พื้นที่สีแดง)  
ในตำบล Maung Nu บันทึกเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2561 และสิ่งปลูกสร้างทางการทหารและ  
ความมั่นคงที่มีจำนวนมากขึ้น ..... 392

รูปที่ 96 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างทางการทหารและความมั่นคงแห่งใหม่ ที่  
ถูกสร้างบนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลายในตำบล Inn Din บันทึกเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 และ  
หมู่บ้านต้นแบบที่ถูกสร้างขึ้นทางทิศตะวันตก ..... 393

รูปที่ 97 แผนที่ทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Rymond-Richmond ในกรณีรัฐยะไข่  
ประเทศเมียนมา..... 444



รูปที่ 1 แผนที่รัฐยะไข่ (Myanmar Information Management Unit, 2017)

ตารางที่ 1 รายชื่อเขตและเมืองในรัฐยะไข่ในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

เขตหลัก (Districts)		เมือง (Townships)	
ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
ชิตตเว	Sittwe	ชิตตเว	Sittwe
		โป่งนาจูน	Ponnagyun
		เปาะตอ	Pauktaw
		รตีตอง	Rathedaung
มองดอ	Maungdaw	มองดอ	Maungdaw
		บูตีตอง	Buthidaung
เจ้าก์พยู	Kyaukpyu	เจ้าก์พยู	Kyaukpyu
		หม่านออง	Munaung
		รามรี	Ramree
		อ้าน	Ann
ตั้งแตว	Thandwe	ตั้งแตว	Thandwe
		ตองไก้บ	Toungup
		กวะ	Gwa
มรัคอุ	Mrauk-U	มรัคอุ	Mrauk-U
		เจาะตอ	Kyauktaw
		มีน-บย่า	Minbya
		มเยบอน	Myebon

## บทที่ 1

### บทนำ

#### 1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2561 ได้มีการแถลงและเผยแพร่รายงานของคณะกรรมการอิสระระหว่างประเทศเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเทศเมียนมา (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar หรือ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ) ซึ่งก่อตั้งโดยมติคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่ 34/22<sup>1</sup> ในรายงานนี้ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ได้กล่าวโดยชัดแจ้งเป็นครั้งแรกว่า คณะกรรมการพบว่าจากข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ที่ได้มานั้นเพียงพอที่จะเริ่มทำการสอบสวนและดำเนินคดีกับผู้บังคับบัญชาระดับสูงในกองทัพเมียนมาหรือที่เรียกกันว่า Tatmadaw เพื่อให้ศาลสามารถพิจารณาความรับผิดชอบของบุคคลเหล่านี้ในความผิดฐาน “อาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” (Genocide) ได้ (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar [FFM], 2018a: 16)

รายงานดังกล่าวนำไปสู่การพูดคุยถกเถียงถึงสถานการณ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในวงกว้าง รวมถึงรูปแบบของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่ามีลักษณะเป็น “อาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” ตามที่ถูกกล่าวอ้างตามรายงานหรือไม่

#### 1.1.1 ปัญหาในพื้นที่รัฐยะไข่

##### 1.1.1.1 ความเป็นมา

ประเด็นปัญหาในพื้นที่รัฐยะไข่ (Rakhine หรือ Arakan) นั้นปรากฏเป็นข่าวในสื่อมวลชนขึ้นมาในปีพ.ศ. 2552 เนื่องจากการรายงานข่าวเกี่ยวกับชาวโรฮีนจาประมาณหกร้อยคนที่เดินทางโดยเรือมาจากรัฐยะไข่และพยายามจะเข้าประเทศไทย แต่ถูกทหารไทยผลักดันออกไปจากพื้นที่ชายฝั่งไทย ก่อนที่จะถูกช่วยเหลือที่บริเวณชายฝั่งประเทศอินเดียและอินโดนีเซีย โดยเชื่อว่ามีผู้สูญหายอีกหลายร้อยคนในเหตุการณ์ดังกล่าว หลังจากนั้นจำนวนชาวโรฮีนจาที่หลบหนีออกไปยังประเทศเพื่อนบ้านก็เพิ่มขึ้นอย่างมากโดยเฉพาะเมื่อมีการปะทะกันของรัฐยะไข่ระหว่างชาวโรฮีนจาและชาวยะไข่ใน

---

<sup>1</sup> ตามมติคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่ 34/22 คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงนั้นได้รับมอบอำนาจและมีหน้าที่ “เพื่อหาความจริงและพฤติการณ์ที่มีการกล่าวหาเมื่อไม่นานมานี้ว่ากองกำลังทหารและกองกำลังความมั่นคงได้กระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนและกระทำการในทางที่ผิดในประเทศเมียนมา โดยเฉพาะในรัฐยะไข่ (Rakhine State) .....โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประกันว่าผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำดังกล่าวและเพื่อนำความยุติธรรมกลับสู่ผู้เสียหาย”

ปี พ.ศ. 2555 และจากปฏิบัติการกวาดล้างในปี พ.ศ. 2560 (Integrated Regional Information Networks [IRIN] news, 2009)

ชาวโรฮิงจานั้นเป็นชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ ศาสนา และภาษา ที่ตั้งรกรากอยู่ในบริเวณรัฐยะไข่ทางตะวันตกของประเทศเมียนมา ชาวโรฮิงจาส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณทางเหนือของรัฐยะไข่ ซึ่งติดกับพรมแดนประเทศบังกลาเทศได้แก่ เมือง Maungdaw เมือง Buthidaung และเมือง Rathedaung โดยในเมืองเหล่านี้มีสัดส่วนประชากรเป็นชาวโรฮิงจาถึง ร้อยละ 80 ทั้งนี้ ชาวโรฮิงจามีความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติกับชาวเบงกาลีซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศเพื่อนบ้านของเมียนมาอย่างประเทศบังกลาเทศ มีการคาดประมาณว่าชาวโรฮิงจามีอยู่เกือบสองล้านคน โดยประมาณ 800,000 ถึง 1,000,000 คนอาศัยอยู่ในประเทศเมียนมา และอีกประมาณหนึ่งล้านคนอยู่อาศัยในประเทศบังกลาเทศ ไทย มาเลเซีย และตะวันออกกลาง ฯลฯ

จำนวนชาวโรฮิงจาในรัฐยะไข่นั้นเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงที่เมียนมาตกอยู่ภายใต้การปกครองของ สหราชอาณาจักรในช่วงปีพ.ศ. 2367-2491 เนื่องจากความต้องการแรงงานจำนวนมากในการเพาะปลูกข้าว ชาวมุสลิมจากบังกลาเทศจำนวนมากจึงเดินทางเข้ามาในรัฐยะไข่เพื่อใช้แรงงาน ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐยะไข่เองก็เป็นเขตการต่อสู้ปะทะกันระหว่างกลุ่มสัมพันธมิตรและกองทัพญี่ปุ่น โดยชาวมุสลิมในพื้นที่ส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนสหราชอาณาจักร ในขณะที่ชาวพุทธยะไข่สนับสนุนญี่ปุ่น ในปีพ.ศ. 2491 ไม่นานหลังจากเมียนมาได้รับเอกราช กบฏชาวมุสลิมในรัฐยะไข่ก็ได้ลุกฮือขึ้นเพื่อเรียกร้องสิทธิเท่าเทียมกับชาวเมียนมาและอำนาจในการปกครองตนเองก่อนจะแตกพ่ายไป ต่อมาในปีพ.ศ. 2505 ได้มีการก่อรัฐประหารโดยทหารในประเทศเมียนมา การปกครองโดยทหารจึงเริ่มต้นขึ้น แต่สิทธิที่ชาวโรฮิงจาได้รับก่อนการรัฐประหารกลับค่อย ๆ ถูกกลืนรอนไป ในปี พ.ศ. 2521 และ 2534 รัฐบาลทหารได้มีปฏิบัติการผลักดันชาวโรฮิงจากลับไปยังพื้นที่ประเทศบังกลาเทศกว่า 200,000 คน ในปีพ.ศ. 2525 ได้มีการออกกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของเมียนมา (Citizenship Law of Burma, 1982) ซึ่งกำหนดให้ผู้มีสัญชาติเมียนมาต้องเป็นหนึ่งใน 135 เชื้อชาติซึ่งมาตั้งถิ่นฐานในประเทศเมียนมาก่อนพ.ศ. 2366 (ก่อนประเทศเมียนมาตกอยู่ภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักร) ส่งผลให้ชาวโรฮิงจาซึ่งไม่ได้อยู่ใน 135 เชื้อชาตินั้นเป็นคนไร้รัฐในทางกฎหมาย (de jure stateless) ไม่มีสถานะทางกฎหมายใด ๆ ในประเทศเมียนมา ทั้งการได้รับสัญชาติและสิทธิทางการเมือง (Hunt, 2017)

ในเมียนมานั้น ชาวโรฮิงจา มักถูกมองว่าเป็นคนต่างชาติจากประเทศบังกลาเทศ โดยคำว่า “โรฮิงจา” (Rohingya) มิได้รับการยอมรับจากชาวเมียนมาทั่วไปมากนัก โดยชาวเมียนมามักเรียกขานคนกลุ่มนี้ว่า “เบงกาลีมุสลิม” (Bengali Muslims) ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงมุมมองที่ว่า

ชาวโรฮีนจา นั้นเป็นคนอพยพผิดกฎหมายมาจากประเทศบังกลาเทศ อย่างไรก็ตาม ชาวโรฮีนจามองว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเมียนมาและเรียกร้องว่าตนเองถูกรัฐกีดกันและละเมิดสิทธิ (IRIN News, 2012; US State Department, 2013; Refugees International, 2008)

ความรุนแรงในพื้นที่รัฐยะไข่ นั้นปะทุขึ้นในห้วงเวลาระหว่างปีพ.ศ. 2555 ถึง 2560 โดยมีเหตุการณ์ความรุนแรงที่สำคัญที่เกิดขึ้นหลายเหตุการณ์ และนำไปสู่ปฏิบัติการกวาดล้าง (clearance operation) ที่ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ และลี้ภัยเป็นจำนวนมากไปยังประเทศเพื่อนบ้าน โดยความรุนแรงในห้วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาหลักที่จะถูกศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เนื่องจากเหตุการณ์ในช่วงดังกล่าวนำไปสู่การกล่าวอ้างว่ารัฐเมียนมาประกอบอาชญากรรมร้ายแรงต่อชาวโรฮีนจา ทั้งการสังหาร การทำร้ายร่างกาย การข่มขืนกระทำชำเรา บังคับโยกย้าย ฯลฯ และนำไปสู่การร้องเรียนว่ากองทัพเมียนมาประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อีกทั้งในช่วงเวลานั้นมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผลของความรุนแรงดังกล่าวอย่างเป็นระบบโดยภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งโดยสหประชาชาติ ภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน

#### 1.1.1.2 ความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2555

หนึ่งในจุดเปลี่ยนผันที่สำคัญที่ทำให้ลายสัมพันธ์ภาพระหว่างชาวยะไข่ ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์หลักของเมียนมาที่อาศัยอยู่ในรัฐยะไข่ และชาวโรฮีนจาจนเกิดเป็นความรุนแรงต่าง ๆ ตามมานั้น เกิดในช่วงปีพ.ศ. 2555 ซึ่งมีการปะทะกันระหว่างชาวโรฮีนจาและชาวยะไข่ มีการใช้ความรุนแรงระหว่างสองกลุ่มจนส่งผลให้เกิดการเสียชีวิตและทรัพย์สินถูกทำลาย โดยจุดเริ่มต้นนั้นเชื่อว่ามาจากการจับกุมชายผู้ต้องสงสัยชาวโรฮีนจาสามคนในคดีข่มขืนและฆ่าหญิงสาวชาวยะไข่ การจับกุมดังกล่าวนำไปสู่การประท้วงของชาวพุทธในประเทศเมียนมาในหลาย ๆ ท้องที่และลุกลามไปสู่การสังหารชายชาวมุสลิมที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 10 คนที่กำลังโดยสารอยู่บนรถบัสในเมืองตองไ้บ (Toungup)

ทั้งนี้ ‘คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่’ ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาได้รายงานว่าการดังกล่าวส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 192 คน บาดเจ็บ 265 คน และบ้านเรือน 8,614 หลังถูกทำลาย แต่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ เชื่อว่าตัวเลขที่แท้จริงอาจสูงกว่านี้ (FFM, 2018a) นอกจากนี้ ยังมีรายงานว่าผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงตั้งแต่ปีพ.ศ. 2555 หลายคนยังคงอยู่ในค่ายผู้ย้ายถิ่นฐานภายในประเทศ (Internally Displaced Persons (IDP) Camps) โดยปราศจากการเยียวยาแก่เหยื่อหรือการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำผิด (Human Rights Watch, 2018a)



รัฐบาลเมียนมาชี้ว่าความรุนแรงดังกล่าวเป็น “ความรุนแรงภายในชุมชน” ระหว่างชาวโรฮิงจาและชาวยะไข่ ในขณะที่ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๗ เชื่อว่าการใช้ความรุนแรงดังกล่าวนี้มีได้เกิดขึ้นเองจากความเป็นศัตรูกันระหว่างสองชุมชนแต่เป็นผลมาจาก “แผนการที่กระตุ้นให้เกิดความรุนแรงและขยายความตึงเครียด” จากบุคคลต่าง ๆ อีกทั้งยังโจมตีว่า “การรณรงค์ให้เกิดความเกลียดชังและการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) ของชาวโรฮิงจานั้นได้ริเริ่มขึ้นมาหลายเดือนแล้วและรุนแรงมากขึ้นหลัง 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 โดยการรณรงค์ดังกล่าวนี้โดยพรรคพัฒนาการแห่งชาติยะไข่ (Rakhine Nationalities Development Party หรือ RNDP) องค์กรต่าง ๆ ในรัฐยะไข่ องค์กรพุทธหัวรุนแรง เจ้าหน้าที่รัฐ และบุคคลที่มีอิทธิพลในพื้นที่ ผ่านสิ่งพิมพ์ที่ต่อต้านชาวโรฮิงจาหรือต่อต้านมุสลิม ปาฐกถาต่อสาธารณะ การเดินขบวน การคว่ำบาตรไม่ใช้บริการร้านมุสลิม” ทำให้ชาวโรฮิงจาถูกมองว่าเป็น “คนอพยพผิดกฎหมาย” “ผู้ก่อการร้าย” และเป็นภัยอันตรายที่จะ “กลืนเชื้อชาติอื่น ๆ” เพราะ “ไม่สามารถควบคุมอัตราการเกิดได้” คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๗ ยังได้กล่าวอ้างอีกว่ากองกำลังรักษาความมั่นคงของเมียนมาเป็นผู้ร่วมกระทำผิดทั้งการสังหาร การทรมาน การทำลายทรัพย์สิน และการจับกุมตัวโดยพลการ (Arbitrary arrest) (FFM, 2018a: 7)

### 1.1.1.3 ความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2559

ในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 มีรายงานข่าวโดยสื่อเมียนมาว่า “กองทัพกอบกู้ชาวโรฮิงจาแห่งอาระกัน” (Arakan Rohingya Salvation Army หรือ ARSA) ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อตอบโต้ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 ได้โจมตีฐานตำรวจตระเวนชายแดน 3 แห่งในรัฐยะไข่ และสังหารเจ้าหน้าที่ตำรวจไป 9 นาย ส่งผลให้กองกำลังความมั่นคงเมียนมานำโดยกองทัพเมียนมาดำเนิน “ปฏิบัติการกวาดล้าง” (clearance operations) เพื่อตอบโต้การกระทำดังกล่าวอย่างรุนแรง ส่งผลให้มีชาวโรฮิงจาเสียชีวิต บาดเจ็บ และอีกกว่า 87,000 คนต้องลี้ภัยไปยังประเทศบังกลาเทศ (Hunt, 2018; International Crisis Group, 2017) โดยรัฐบาลเมียนมาได้ออกมาชี้แจงว่าปฏิบัติการดังกล่าวกระทำตามกรอบกฎหมายและเป็นไปโดยเหมาะสม (FFM, 2018a: 10)

ผลจากเหตุการณ์ในปีพ.ศ. 2559 ทำให้มาตรการการจำกัดสิทธิต่าง ๆ ของชาวโรฮิงจามีความเข้มข้นขึ้น เจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคง ค่าย และจุดตรวจต่าง ๆ ในพื้นที่ที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มาตรการจำกัดความเคลื่อนไหวของชาวโรฮิงจารุนแรงขึ้น มีรายงานว่าการตระเวนรักษาความปลอดภัย การค้นที่อยู่อาศัย การทำร้ายร่างกาย การปล้น และกรรโชกทรัพย์เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งมีการใช้บัตรประจำตัวเพื่อยืนยันสถานะของชาวโรฮิงจา หรือ National Verification Card (NVC)

เฉพาะชาวโรฮีนจาที่มี NVC เท่านั้นถึงจะได้รับอนุญาตให้ผ่านด่านตรวจ เข้าถึงพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่การประมง (Radio Free Asia, 2018; FFM, 2018a: 10)

#### 1.1.1.4 ความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2560

ความรุนแรงในระลอกต่อมานั้นเริ่มขึ้นในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ซึ่งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ มองว่าเป็นผลมาจาก “การกดขี่ชาวโรฮีนจาอย่างเป็นระบบนับจากความรุนแรงเมื่อปีพ.ศ. 2555 อีกทั้งการกระทำการและละเว้นการกระทำของรัฐบาลนับจากเวลานั้น ซึ่งทำให้เกิดความแตกแยกในชุมชน” ความรุนแรงในระลอกหลังนี้เริ่มต้นมาจากการที่ ARSA ได้โจมตีฐานทัพทหารหนึ่งแห่งและด้านความมั่นคงกว่า 30 แห่งในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่ ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ความมั่นคงถูกสังหาร 12 คน (FFM, 2018a: 10)

“ปฏิบัติการกวาดล้าง” (clearance operations) ในหมู่บ้านที่ชาวโรฮีนจาอยู่อาศัยตามมาภายในช่วงเวลาไม่กี่ชั่วโมงหลังจากการโจมตีข้างต้นเพื่อกำจัด “ภัยการก่อการร้าย” โดย ARSA แต่ทว่าคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ มองว่าปฏิบัติการดังกล่าวนั้น “โหดร้ายและไม่ได้สัดส่วนอย่างร้ายแรง” โดยส่งผลกระทบต่อชาวโรฮีนจาในหมู่บ้านหลายร้อยหมู่บ้านในเมืองมอญดอ บุตตอง และรตีตอง และเป็นปฏิบัติการที่ “พุ่งเป้าหมายไปที่ชาวโรฮีนจาทั้งหมด” (FFM, 2018a: 8)

จากข้อมูลที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ระบุในรายงานนั้นมีการคาดประมาณว่ามีผู้เสียชีวิตอย่างต่ำ 10,000 คน มีรายงานว่ามีการสังหารทั้งโดยเจาะจงและไม่เจาะจงโดยใช้อาวุธปืน หรือบางครั้งโดยเจ้าหน้าที่ทหารหรือชายะไข่โดยใช้มีดขนาดใหญ่เป็นอาวุธ หรือเสียชีวิตเพราะการถูกลอบวางเพลิงในบ้านตนเองหรือถูกต้อนไปในบ้านที่ถูกวางเพลิง มีรายงานการข่มขืนและการใช้ความรุนแรงทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ ในวงกว้าง มีรายงานว่าชุมชนอย่างน้อย 392 ชุมชน ซึ่งเป็นถิ่นฐานของคนอย่างน้อย 37,700 คน ถูกทำลายไปทั้งหมดหรือบางส่วน และส่งผลให้ชาวโรฮีนจากว่า 725,000 คนต้องหลบหนีไปยังประเทศบังกลาเทศ (FFM, 2018a: 8-9)<sup>2</sup>

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ นั้นมองว่าปฏิบัติของ ARSA และปฏิบัติการกวาดล้างในปี พ.ศ. 2560 นั้น “สามารถคาดการณ์ได้และถูกวางแผนไว้แล้ว” (They were foreseeable and planned) โดยพิจารณาจากมาตรการจำกัดสิทธิต่าง ๆ ของรัฐที่ถูกบังคับใช้กับ

<sup>2</sup> เป็นตัวเลขถึงกลางสิงหาคม 2561

ชาวโรฮีนจาก่อนเกิดความรุนแรง หรือเหตุการณ์อื่น ๆ เช่น การที่พระวีระธู<sup>3</sup> พระชาตินิยมหัวรุนแรงของเมียนมาได้เดินทางมาทางเหนือของรัฐยะไข่สองครั้งเพื่อทำการเทศนาในเดือนพฤษภาคม ถึงกรกฎาคม พ.ศ. 2560 รายงานที่ว่าพื้นที่อยู่อาศัยของชาวโรฮีนจายังถูกล้อมโดยชาวบ้านชาวยะไข่และกองกำลังความมั่นคงทั้งช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 อีกทั้งรายงานที่ว่าสื่อต่าง ๆ ของเมียนมา รายงานกิจกรรมของ ARSA ในทางลบ โดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ อธิบายถึงปรากฏการณ์เหล่านี้ว่าเป็น “การสื่อสารที่สร้างความเกลียดชังต่อชาวโรฮีนจาที่ได้รับการสนับสนุนโดยรัฐ” (FFM, 2018a: 9-10) และได้แสดงความกังวลต่อการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) อย่างแพร่หลายทั้งในโลกอินเทอร์เน็ตและนอกโลกอินเทอร์เน็ต ที่มีการใช้ “ภาษาที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และตีตรา” ต่อชาวโรฮีนจาและคนมุสลิม โดยมีรายงานว่ารัฐบาลเองก็ใช้ถ้อยคำที่สะท้อนและสนับสนุนแนวคิดเช่นนั้น และระบุว่าเจ้าหน้าที่เมียนมาทั้งรัฐบาลและกองทัพเมียนมา “เป็นผู้สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง ทำให้การละเมิดสิทธิมนุษยชนชอบธรรม และยุยงให้เกิดการเลือกปฏิบัติและความรุนแรง” (FFM, 2018a: 14)

ในรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ ยังระบุว่าจากข้อมูลที่คณะกรรมการฯ ได้รวบรวมมานั้นพบว่า “มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าได้มีการประกอบอาชญากรรมร้ายแรงภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศขึ้น” โดยกองกำลังรักษาความมั่นคงของเมียนมาพร้อมกับพลเรือนบางกลุ่มได้กระทำการซึ่งเข้าองค์ประกอบภายนอก (องค์ประกอบทางด้านวิธีการ) ของอาชญากรรมกรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามกฎหมายระหว่างประเทศถึงสี่จากห้าวิธีการ ได้แก่ (ก) การสังหาร (ข) การทำให้ได้รับอันตรายแก่กายหรือใจอย่างสาหัส (ค) การกระทำโดยเจตนาและคาดหมายได้ว่าจะทำให้มีสภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมทางกาย ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน และ (ง) การดำเนินมาตรการอันเพื่อจะป้องกันการกำเนิด ในส่วนองค์ประกอบภายในซึ่งคือ “เจตนาที่จะประกอบอาชญากรรมกรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์”

<sup>3</sup> พระวีระธูเป็นเป็นภิกษุมีแนวคิดชาตินิยมสุดโต่งที่มีชื่อเสียงในเมียนมา ทั้งนี้ พระวีระธูเป็นผู้เผยแพร่คำสอนที่สร้างความเกลียดชังชาวมุสลิมผ่านสื่อต่าง ๆ รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์ และยังเป็นผู้นำกลุ่มพลเรือนที่สนับสนุนทหารและเป็นผู้นำการประท้วงต่อต้านรัฐบาลพลเรือนที่พยายามจะทำการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2562 ศาลแขวงตะวันตกของเมืองย่างกุ้งได้อนุมัติคำร้องของตำรวจให้ออกหมายจับพระวีระธูฐานกระทำความผิดกฎหมายอาญา มาตรา 124 (เอ) เกี่ยวกับการแสดงความเกลียดชังหรืออาชญากรรมร้าย หรือใช้ข้อความปลุกระดมและกระตุ้นให้เกิดความเกลียดชังต่อรัฐบาลเมียนมา เนื่องจากพระวีระธูทำการกล่าวโจมตีนางอองซาน ซูจี อย่างไรก็ตาม ณ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2563 เจ้าหน้าที่ยังคงไม่สามารถจับกุมตัวพระวีระธูเพื่อมาดำเนินคดีได้ อนึ่ง ก่อนหน้านั้นในปีพ.ศ. 2546 พระวีระธูได้ถูกศาลตัดสินให้มีโทษจำคุกเป็นเวลา 25 ปีจากการเทศนาต่อต้านชาวมุสลิมแต่เขาถูกปล่อยตัวก่อนเวลาในปีพ.ศ. 2555 และกลับเข้ามาประกอบกิจกรรมต่อต้านชาวมุสลิมต่อ ก่อนที่จะถูกสั่งมิให้ทำการเทศนาเป็นระยะเวลา 1 ปีโดยองค์กรสงฆ์ในเมียนมาในปีพ.ศ. 2560

นั้น เมื่อคณะกรรมการได้พิจารณาตามแนวคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศแล้วพบว่าการประกอบอาชญากรรมในรัฐยะไข่มีรูปแบบ ความรุนแรง และขอบเขตเช่นเดียวกับกรณีอื่น ๆ ที่เคยถูกรูว่ามีเจตนาที่จะประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้แก่ การใช้วาตะในเชิงกตขี้และสร้างความเกลียดชังในวงกว้าง คำพูดต่าง ๆ ของบรรดาผู้บังคับบัญชาและผู้ที่เกี่ยวข้องที่กระทำผิดดังกล่าว นโยบายที่มีลักษณะเป็นการกีดกัน การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบประชากรในรัฐยะไข่ ลักษณะการจัดการที่ชี้ไปถึงแผนการสังหาร และการใช้ความรุนแรงที่อยู่ในระดับร้ายแรงและโหดร้ายอย่างมาก (FFM, 2018a: 16)

ในท้ายรายงานนั้นคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ได้มีข้อเสนอแนะหลายประการรวมถึงเรียกร้องให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UN Security Council) ประกันว่าต้องมีผู้ได้รับโทษตามความผิดที่กระทำโดยการส่งเรื่องต่อไปยังศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court หรือ ICC) หรืออีกวิธีหนึ่งคือการตั้งศาลชำนัญการระหว่างประเทศขึ้นเป็นการเฉพาะ (ad hoc international criminal tribunal) นอกจากนี้ยังเสนอให้มีการคว่ำบาตรด้านอาวุธ (arms embargo) ต่อประเทศเมียนมาอีกด้วย (FFM, 2018a: 19)

### 1.1.2 ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมระหว่างประเทศอื่น ๆ

มีหน่วยงานมากมายทั้งในระดับสหประชาชาติ กลไกยุติธรรมระหว่างประเทศ องค์การเอกชนระหว่างประเทศ หรือแม้แต่รัฐบาลต่างประเทศ ที่ตั้งข้อกล่าวหาหรือตั้งข้อสงสัยว่าประเทศเมียนมา รัฐบาลเมียนมา หรือกองกำลังรักษาความมั่นคงของประเทศ ได้ประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรืออาชญากรรมระหว่างประเทศอื่น ๆ

#### 1.1.2.1 สหประชาชาติและคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ

วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights หรือ OHCHR) ได้เผยแพร่รายงานซึ่งรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวโรฮีนจามากกว่า 220 คนที่หลบหนีจากทางเหนือของรัฐยะไข่มายังประเทศบังกลาเทศหลังจากการโจมตีในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 และสรุปว่าการกระทำผิดโดยกองกำลังทหารเมียนมาต่อชาวโรฮีนจาในรัฐยะไข่มีลักษณะกว้างขวางและแพร่หลาย และเห็นว่า “มีความเป็นไปได้อย่างมาก” ว่าจะเป็น “อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ” (OHCHR, 2017a: 42) ทั้งนี้ กองกำลังทหารเมียนมาออกรายงานปฏิเสธข้อกล่าวหาจาก OHCHR โดยอ้างว่าข้อกล่าวหาดังกล่าว “ไม่ถูกต้อง” “ไม่เป็นความจริง” และ “ถูกปลอมแปลง” (CNN, 2017)

**วันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2560** อดีตข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาตินายซาอิด ราอัด อัล ฮุสเซน (Zeid Ra'ad Al Hussein) ในขณะที่ยังดำรงตำแหน่ง ได้แสดงความกังวลต่อปฏิบัติการทางทหารในรัฐยะไข่และได้เรียกขานเหตุการณ์ในพื้นที่รัฐยะไข่ว่า “เป็นเสมือนตัวอย่างบทเรียนของการกวาดล้างเผ่าพันธุ์” (a textbook example of ethnic cleansing) ระหว่างการประชุมระดับสูงของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ สมัยที่ 37 (OHCHR, 2017b)

**วันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2561** คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ซึ่งก่อตั้งโดยมติคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่ 34/22 ได้มีการแถลงและเผยแพร่รายงานที่เรียกร้องให้มีการพิจารณาความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกองทัพเมียนมาในความผิดฐาน “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว

**วันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2561** คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ดังกล่าวยังได้ออกรายงานฉบับเต็มกว่า 440 หน้า โดยมีข้อเสนอแนะท้ายรายงานต่อสหประชาชาติประชาคมโลก และรัฐบาลประเทศเมียนมา และย้ำถึงข้อเรียกร้องที่จะให้มีการสอบสวนและดำเนินคดีพลเอกอาวุโสหมิน อ่อง หล่าย ผู้บัญชาการทหารสูงสุดเมียนมา และผู้บัญชาการทหารระดับสูงอีกหลายท่านต่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ และอาชญากรรมสงคราม (FFM, 2018b: 1) อนึ่ง สำหรับความแตกต่างระหว่างอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติและอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ กรุณาดู บทที่ 2

**วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2561** คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ในสมัยการประชุมที่ 39 ได้มีมติก่อตั้งกลไกอิสระขึ้นเพื่อทำการเก็บรวบรวม รักษา และวิเคราะห์พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรงระหว่างประเทศและการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นที่เมียนมานับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2554 และจัดเตรียมสำนวนสำหรับการดำเนินคดีอาญาในศาลหรือศาลชำนัญพิเศษภายในประเทศ ในระดับภูมิภาค หรือระหว่างประเทศที่มีหรืออาจจะมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีกรณีดังกล่าวในอนาคต (Human Rights Council, 2018: 5-6)

**วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2562** คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ยังได้ทำการส่งรายงานข้อค้นพบเพิ่มเติมต่อสมัชชาใหญ่สหประชาชาติเกี่ยวกับสถานการณ์ในพื้นที่รัฐยะไข่ อีกทั้งเน้นย้ำถึงปัญหาของการขาดกระบวนการภายในประเทศในการนำตัวผู้กระทำผิดไปลงโทษอย่างมีประสิทธิภาพ และการขาดการสืบสวนสอบสวนกรณีการใช้ความรุนแรงตามที่ถูกบันทึก

โดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ และเสนอกลไกการลงโทษในระดับระหว่างประเทศ (FFM, 2019a)

**วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2562** คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ในรายงานแก่คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้เน้นย้ำว่าปัจจัยหลาย ๆ อย่างในประเทศเมียนมานั้นบ่งชี้ว่า “รัฐบาลยังคงมีเจตนาในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และชาวโรฮีนจายังคงอยู่ภายใต้ความเสี่ยงอย่างร้ายแรงในการถูกฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” อีกทั้งค้นพบว่ามิใช่เพียงตัวบุคคลในกองทัพแต่ “ประเทศเมียนมาเองก็ละเมิดพันธกรณีที่จะไม่ประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” รวมถึงชี้ถึงเจตนาพิเศษในการประกอบอาชญากรรมดังกล่าวโดยหน่วยงานของรัฐ (FFM, 2019b: 19, 71-73)

#### 1.1.2.2 ศาลอาญาระหว่างประเทศ

**วันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2561** ผู้พิพากษาในศาลแพ่งก่อนพิจารณาคดี ศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court หรือ ICC) ได้มีคำตัดสินโดยเสียงส่วนใหญ่ว่า ICC มีเขตอำนาจเหนือ “อาชญากรรมการเนรเทศ” (Deportation) ชาวโรฮีนจาจากประเทศเมียนมาไปยังประเทศบังกลาเทศและอาชญากรรมอื่น ๆ ที่เข้าข่ายเป็น “อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ” (Crime Against Humanity)<sup>4</sup> เพราะองค์ประกอบของความผิดหรือส่วนหนึ่งของอาชญากรรมได้เกิดขึ้นในพื้นที่ประเทศบังกลาเทศซึ่งเป็นภาคีของธรรมนูญกรุงโรมด้วย แต่มิได้มีการพิจารณาถึงเขตอำนาจของศาลอาญาระหว่างประเทศเหนืออาชญากรรมทำลายล้างเผ่าพันธุ์ (ICC, 2018a: 42)

อนึ่ง คำตัดสินดังกล่าวเป็นผลมาจากการยื่นคำร้องโดยอัยการศาลอาญาระหว่างประเทศที่ชี้ว่าแม้ว่าการกระทำที่ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นการบีบบังคับให้ชาวโรฮีนจาต้องเนรเทศหรือบังคับเคลื่อนย้าย (Deportation or forcible transfer) ออกนอกประเทศนั้นจะเกิดขึ้นในเขตอธิปไตยของประเทศเมียนมา (ซึ่งมิใช่ภาคีของธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ)<sup>5</sup>

<sup>4</sup> มาตรา 7 (1)(d) ของธรรมนูญกรุงโรมบัญญัติไว้ว่า “อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ หมายถึง การกระทำดังต่อไปนี้ที่เกิดขึ้นโดยเป็นส่วนหนึ่งของการโจมตีที่แพร่หลายหรือเป็นระบบ (Widespread or systematic attack) และพุ่งเป้าไปที่ประชาชนพลเรือน โดยทราบถึงการโจมตีนั้นอยู่แล้ว...(d) การเนรเทศหรือบังคับเคลื่อนย้ายประชาชน...”

<sup>5</sup> มาตรา 2 ของธรรมนูญกรุงโรม บัญญัติไว้ว่าศาลอาญาระหว่างประเทศ “สามารถมีหน้าที่และใช้อำนาจตามทีระบุไว้ในธรรมนูญนี้ได้เหนือพื้นที่อธิปไตยของรัฐภาคี ....” มาตรา 12(2)(a) บัญญัติว่า “ศาลสามารถมีเขตอำนาจเหนือรัฐหนึ่งรัฐใดหรือมากกว่ารัฐหนึ่งได้ ถ้ารัฐเหล่านั้นเป็นภาคีของธรรมนูญนี้..... (a) รัฐที่มีอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่ที่การกระทำที่พิจารณาเกิดขึ้น...”

แต่อาชญากรรมการเนรเทศต้องมีประเทศหรือสถานที่ปลายทาง ศาลอาญาระหว่างประเทศจึงสมควร มีเขตอำนาจเหนือคดีดังกล่าวได้เนื่องจากองค์ประกอบของอาชญากรรม (การข้ามพรมแดน) นั้นสมบูรณ์ขึ้นในพื้นที่เขตอธิปไตยของประเทศบังกลาเทศ (ซึ่งเป็นภาคีของธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วย ศาลอาญาระหว่างประเทศ) (ICC, 2018c)

**วันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2561** สำนักงานประธานาธิบดีประเทศเมียนมาได้ออกมาปฏิเสธ คำตัดสินของศาลอาญาระหว่างประเทศ โดยอธิบายว่าเป็น “ผลของวิธีพิจารณาที่บกพร่องและหลักกฎหมายที่น่ากังขา” และประเทศเมียนมา “มิได้มีพันธกรณี” ที่จะต้องเคารพและปฏิบัติตามใด ๆ (Aljazeera, 2018)

**วันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562** ผู้พิพากษาในศาลแผนกก่อนการพิจารณาคดี ICC ได้มอบ อำนาจให้อัยการศาลอาญาระหว่างประเทศดำเนินการสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมที่ถูกกล่าวอ้างว่า ได้เกิดขึ้นในพื้นที่ประเทศบังกลาเทศและเมียนมาต่อชาวโรฮีนจาโดยมองว่ามีข้อมูลที่เชื่อได้ว่ามีการ ใช้ความรุนแรงอย่างเป็นระบบและกว้างขวางเพียงพอที่จะถูกจัดว่าเป็น “อาชญากรรมต่อ มวลมนุษยชาติ” (Crime against humanity) โดยการเนรเทศ (Deportation) ข้ามผ่านพรมแดน บังกลาเทศและเมียนมา และการถูกทำร้าย (Persecution) อันเนื่องมาจากเชื้อชาติและ/หรือศาสนา ของชาวโรฮีนจา (ICC, 2019)

อนึ่ง ศาลแผนกก่อนการพิจารณาคดีเห็นว่ายังไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่ามีอาชญากรรม ระหว่างประเทศอื่น ๆ เช่น อาชญากรรมการค้ามนุษย์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าวหรือไม่ แต่ยังคงเปิด ช่องให้อัยการสามารถสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมเหล่านี้ได้เช่นกัน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นอาชญากรรม ดังกล่าวต้องมีส่วนหนึ่งที่เกิดในประเทศบังกลาเทศหรือประเทศอื่น ๆ ที่เป็นภาคีของธรรมนูญกรุงโรม (ICC, 2019) ข้อจำกัดดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความกังวลว่ากรณีที่จะถูกพิจารณาโดยศาลอาญาระหว่าง ประเทศจะถูกจำกัดเพียงแค่กรณีที่เกี่ยวข้องกับประเทศบังกลาเทศ และทำให้อาชญากรรมสำคัญ อื่น ๆ เล็ดลอดไป ด้วยเหตุนี้จึงมีการเรียกร้องจากภาคประชาสังคมและองค์กรเอกชนทั้งในประเทศ ระหว่างประเทศขอให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council) ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกถาวร 5 ประเทศ และประเทศสมาชิกไม่ถาวร 10 ประเทศ ใช้อำนาจภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติในการส่งประเด็นปัญหาทั้งหลายในเมียนมาไปยังศาลอาญา ระหว่างประเทศ ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวสามารถกระทำได้โดยไม่ติดข้อจำกัดเรื่องเขตอำนาจศาล

และไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขการเป็นภาคีของธรรมนูญกรุงโรม<sup>6</sup> (International Commission of Jurists, 2018a)

### 1.1.2.3 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 สาธารณรัฐแกมเบีย (Republic of the Gambia) ซึ่งเป็นประเทศในทวีปแอฟริกาตะวันตกและมีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมได้ยื่น “คำร้องให้มีการพิจารณาคดีและขอให้มีการกำหนดมาตรการชั่วคราว” (Application Instituting Proceedings and Request for Provisional Measures) ต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice หรือ ICJ) เพื่อให้ดำเนินคดีต่อประเทศเมียนมา ในนามของรัฐสมาชิกองค์การความร่วมมืออิสลาม (OIC) ที่มีสมาชิก 57 ประเทศ

ในคำร้องกล่าวอ้างว่าประเทศแกมเบีย “มีความขัดแย้ง” กับประเทศเมียนมา เนื่องจากเมียนมาละเมิดอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ค.ศ. 1948 ซึ่งทั้งสองประเทศเป็นภาคี ผ่านการกระทำการและงดเว้นกระทำการต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการ “ประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” “สมคบในการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” “พยายามประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” “ล้มเหลวในการป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” “ล้มเหลวในการลงโทษผู้ประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” ฯลฯ โดยการ “ทำร้ายและเลือกปฏิบัติ มาเป็นเวลายาวนาน นับตั้งแต่ในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 ที่ทหารเมียนมาและกองกำลังความมั่นคงอื่น ๆ ของเมียนมาเริ่มปฏิบัติการกวาดล้างที่ถูกดำเนินการอย่างเป็นระบบและกว้างขวาง...และในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 เป็นต้นมาที่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ถูกดำเนินการต่อ โดยการที่เมียนมานำเอา “ปฏิบัติการกวาดล้าง” มาใช้อีกครั้งหนึ่ง แต่มีความรุนแรงกว่าและเกิดขึ้นในบริเวณทางภูมิศาสตร์ที่กว้างขวางกว่าเดิม” ทั้งนี้ ประเทศแกมเบียได้อ้างอิงถึงข้อมูลจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ (International Commission of Jurists, 2019: 1)

นอกจากนี้ ประเทศแกมเบียยังเรียกร้องให้ ICJ “ตัดสินและประกาศ” ว่าประเทศเมียนมาได้ “ละเมิดและยังคงละเมิดต่อพันธกรณีภายใต้อนุสัญญา” “ให้ยุติการกระทำที่เป็นความผิดระหว่างประเทศและเคารพต่อพันธกรณีภายใต้อนุสัญญา” “ให้ประกันว่าผู้ที่ประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จะถูกดำเนินคดีโดยศาลที่มีอำนาจ รวมถึงศาลระหว่างประเทศ” “ให้ปฏิบัติตามพันธกรณีเกี่ยวกับการเยียวยาเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายจากอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์...โดยรวมถึงแต่ไม่จำกัดเพียง การยินยอมให้ผู้ที่ถูกบังคับโยกย้ายกลับไปยังพื้นที่เดิมอย่างปลอดภัยและมีศักดิ์ศรี

<sup>6</sup> มาตรา 13 ธรรมนูญกรุงโรม



และเคารพสิทธิและสิทธิมนุษยชนของพวกเขา...” เป็นต้น (International Commission of Jurists, 2019: 2)

นอกจากนี้ ประเทศแอมเบียยังขอให้ ICJ ออกมาตรการชั่วคราวต่าง ๆ ได้แก่ การให้ประเทศเมียนมา “ยุติการกระทำทั้งหลายซึ่งมีผลเป็นหรือส่งผลให้เกิดเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” และ “มิให้มีการทำลายหรือทำให้ไม่สามารถเข้าถึงพยานหลักฐานเกี่ยวกับเหตุการณ์ในคำร้อง” เป็นต้น ทั้งนี้ ICJ นั้นมีอำนาจในการออกมาตรการชั่วคราวต่าง ๆ ได้นอกเหนือจากที่ประเทศผู้ร้องได้ยื่นร้องมา (International Commission of Jurists, 2019: 2-3)

**วันที่ 10 ถึง 12 ธันวาคม พ.ศ. 2562** ICJ ได้นัดหมายฟังคำให้การเพื่อพิจารณาถึงมาตรการชั่วคราวข้างต้น ทั้งนี้ นางออง ซาน ซู จี ในฐานะตัวแทนของเมียนมา ได้ยื่นให้การต่อ ICJ และปฏิเสธคำกล่าวหาของแอมเบียที่ระบุว่าปฏิบัติการทางทหารในรัฐยะไข่เป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวโรฮีนจา

**วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2563** ICJ ได้อ่านคำตัดสินเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราวต่อเมียนมา และมีคำสั่งให้เมียนมา “ดำเนินมาตรการทั้งหลายเท่าที่ตนมีอำนาจ” เพื่อป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งรวมถึง การสังหาร การข่มขืน การทำลายหมู่บ้านและที่ดิน และการกระทำอื่นใด “ที่ทำเพื่อก่อให้เกิดการทำลายล้างทางกายภาพแก่กลุ่มชาวโรฮีนจา” นอกจากนี้ยังมีคำสั่งให้ประเทศเมียนมาเก็บรักษาพยานหลักฐานที่ใช้ในการพิสูจน์และดำเนินคดีฐานอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในอนาคต อีกทั้งให้ประเทศเมียนมารายงานความคืบหน้าในการปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ ภายใน 4 เดือน และหลังจากนั้นในอีกทุก ๆ 6 เดือน

อนึ่ง คำตัดสินดังกล่าวไม่ใช่คำพิพากษาเพื่อที่จะตัดสินว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในประเทศเมียนมาเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่ แต่เป็นเพียงคำตัดสินเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการชั่วคราวในระหว่างที่ศาลทำการพิจารณาพิพากษาคดี (Mahtani, 2020)

#### 1.1.2.4 รัฐบาลต่างประเทศ

**วันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2561** ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เผยแพร่รายงานของสำนักงานข่าวกรองและการวิจัย (Bureau of Intelligence and Research หรือ INR) กระทรวงการต่างประเทศ (Department of State) ซึ่งระบุว่าความรุนแรงที่กระทำต่อชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่ประเทศเมียนมานั้น "รุนแรง กว้างขวาง แพร่หลาย และดูเหมือนจะเป็นไปเพื่อก่อให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่ประชาชน และขับไล่ชาวโรฮีนจา" และชี้ว่าหน่วยงานความมั่นคงของเมียนมานั้นมีส่วนในโครงการความรุนแรงที่กระทำต่อชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิมโดยมีลักษณะเป็นการ “วางแผนและ

ประสานงานกันมาเป็นอย่างดี” โดยรายงานดังกล่าวเป็นผลจากการสำรวจผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงจาในพื้นที่ประเทศบังกลาเทศที่ประสบเหตุหรือพบเห็นการใช้ความรุนแรงโดยตรงจำนวน 1,024 คน (INR, 2018) ทั้งนี้ รายงานดังกล่าวไม่ได้สรุปไว้ว่าความรุนแรงในรัฐยะไข่ที่กระทำต่อชาวโรฮิงจานั้นมีลักษณะเป็น “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” หรือ “อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ” หรือไม่ (CNN, 2018)

**วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2561** สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สหรัฐอเมริกา (House of Representatives) ผ่านมติด้วยเสียงส่วนมากที่จะเรียกขานอาชญากรรมที่ประกอบโดยกองกำลังรักษาความมั่นคงเมียนมาต่อชาวโรฮิงจาว่าเป็น “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” อย่างไรก็ตาม จุดยืนดังกล่าวมิได้สอดคล้องกับฝ่ายบริหารของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากทางฝ่ายบริหารนั้นมิได้เรียกสถานการณ์ดังกล่าวว่าเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยตรง แต่เคยเรียกว่าเป็น “การกวาดล้างเผ่าพันธุ์” (Ethnic cleansing) ซึ่งมีใช้คำเรียกขานรูปแบบอาชญากรรมใด ๆ ตามกฎหมายระหว่างประเทศอย่างเป็นทางการ (Hansler, 2018)

#### 1.1.2.5 องค์การเอกชนระหว่างประเทศ

องค์การเอกชนระหว่างประเทศหลายองค์กร เช่น องค์กรฮิวแมนไรท์วอตช์ (Human Rights Watch) และแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล (Amnesty International) ได้เข้าเก็บข้อมูลกับผู้ที่ได้รับผลกระทบและอธิบายว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับชาวโรฮิงจาในรัฐยะไข่ที่กระทำโดยเมียนมาผ่านกฎหมาย นโยบาย และการปฏิบัติต่าง ๆ นั้นมีลักษณะเป็น “อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ” และสงวนท่าทีที่จะสรุปว่าการกระทำดังกล่าวนั้นมีลักษณะของ “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” แล้วหรือไม่ (Human Rights Watch, 2018a; Amnesty International, 2019) ในขณะเดียวกัน บางองค์กร เช่น องค์กรฟอร์ตีไฟไรต์ (Fortify Rights) ชี้ว่าจากข้อมูลที่รวบรวมได้นั้นมีความน่าเชื่อถือพอที่จะเชื่อได้ว่าเจ้าหน้าที่เมียนมานั้นได้ประกอบ “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” และ “อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ” ในช่วงปีพ.ศ. 2559-2560 (Fortify Rights, 2018a: 13-14)

#### 1.1.2.6 ข้อโต้แย้งของรัฐบาลเมียนมา

รัฐบาลเมียนมายังคงปฏิเสธว่ามีการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ต่อชาวโรฮิงจาตามที่ถูกลกล่าวอ้างอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น

**วันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2561** โฆษกรัฐบาลเมียนมานาย Zaw Htay ได้ให้สัมภาษณ์ปฏิเสธข้อกล่าวหาของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ โดยให้เหตุผลว่ารัฐบาลเพียงตอบโต้ภัยจากกองกำลังติดอาวุธโรฮิงจาที่โจมตีฐานตำรวจในพื้นที่ทางตะวันตกของรัฐยะไข่โดยชอบ

ด้วยกฎหมาย และปฏิเสธไม่เห็นด้วยและไม่ยอมรับมติใด ๆ ของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเพราะเมียนมามีได้ยินยอมให้คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ เข้ามาในประเทศ อีกทั้ง ทางเมียนมาเองก็ได้จัดตั้งคณะกรรมการไต่สวนอิสระเพื่อตอบโต้ “ข้อกล่าวหาผิด ๆ” ของสหประชาชาติและประชาคมระหว่างประเทศ (Reuter, 2018; BBC, 2018)

**วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2562** นาย Kyaw Tint Swe ในฐานะรัฐมนตรีของสำนักงานที่ปรึกษาแห่งรัฐเมียนมา (Union Minister for the Office of the State Counsellor of Myanmar) ได้กล่าวต่อสมัชชาสหประชาชาติโดยกล่าวถึงความพยายามของรัฐบาลในการนำสันติสุขกลับมาถึงพื้นที่ และยืนยันว่าประเทศเมียนมาไม่เห็นด้วยกับการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ตั้งแต่เริ่มแรกเนื่องจากกังวลถึงองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการว่าจะส่งผลถึงความเป็นธรรมและเป็นกลาง อีกทั้งยังปฏิเสธรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ โดยมองว่ารายงานดังกล่าว “มีอคติและมีข้อผิดพลาด” “มิได้มีรากฐานมาจากข้อเท็จจริง แต่จากเรื่องเล่า” และชี้ว่าศาลอาญาระหว่างประเทศไม่มีเขตอำนาจเหนือเมียนมา อีกทั้งยังกล่าวถึงกลไกในการค้นหาข้อเท็จจริงและนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาเองเช่นกัน (State Counsellor Office, 2019: 11-12)

**วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2562** ในระหว่างการฟังคำให้การเพื่อพิจารณาคำร้องของสาธารณรัฐแรมเบียเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราวโดย ICJ นางอง ซาน ซู จี ในฐานะตัวแทนของเมียนมาได้ปฏิเสธคำกล่าวหาของแรมเบียที่ระบุว่าปฏิบัติการทางทหารในรัฐยะไข่เป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวโรฮีนจา และชี้ว่าข้อกล่าวหาที่แรมเบียนำเสนอต่อศาลนั้น “ให้ภาพความเป็นจริงที่ไม่ครบถ้วนและทำให้เข้าใจผิดเกี่ยวกับสถานการณ์ในรัฐยะไข่ในเมียนมา” อีกทั้งกล่าวว่าเมียนมานั้นมีสงครามภายในประเทศ (Internal armed conflict) ที่กำลังดำเนินอยู่ระหว่างกองทัพอาระกัน (ARSA) และกองทัพเมียนมา ซึ่งปะทุขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 จนถึงปลายปีพ.ศ. 2560 และแม้จะยอมรับว่ามีบุคคลที่มิใช่พลรบต้องเสียชีวิตลงเพราะการใช้อาวุธที่มีได้สัดส่วนและไม่เป็นไปตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ หรือมิได้มีการแบ่งแยกระหว่างพลรบและพลเรือนที่ดีพอ รวมถึงความล้มเหลวในการปกป้องพลเรือนจากการปล้นสดมภ์หรือทรัพย์สินถูกทำลาย แต่ในเวลาเดียวกันเมียนมาก็ได้จัดตั้งกลไกเพื่อเสาะหาความจริง อีกทั้งมีการริเริ่มดำเนินคดีต่อผู้ต้องสงสัยโดยใช้ระบบศาลทหารในประเทศ และชี้ว่าความพยายามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเมียนมาไม่มีเจตนาพิเศษที่จะกระทำการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และเมื่อมีกลไกในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษภายในประเทศแล้วจึงไม่จำเป็นต้องใช้กลไกศาลระหว่างประเทศ (Aljazeera, 2019)

ทั้งนี้ ยังมีการจัดตั้งกลไกการสืบสวนสอบสวนและค้นหาข้อเท็จจริงอีกหลายกลไกที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาที่มักถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึง โดยกลไกต่าง ๆ รวมถึงความคืบหน้านั้นได้ถูกรวบรวมโดยองค์กรฮิวแมนไรท์วอตช์ (Human Rights Watch, 2018a: 1-8) ดังต่อไปนี้

### **การสืบสวนสอบสวนความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2555**

วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2555 โดยผลของความรุนแรงในพื้นที่รัฐยะไข่ที่กระพือขึ้นในเดือนมิถุนายน และตุลาคม พ.ศ. 2555 ประธานาธิบดี เต็ง เส่ง ของเมียนมาในขณะนั้นได้จัดตั้งคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ (Commission of Inquiry on Sectarian Violence in Rakhine State) เพื่อ “สืบสวนสอบสวนหาต้นตอปัญหาที่นำไปสู่ความไม่สงบและความไม่มั่นคง” “ประเมินความเสียหายทั้งด้านชีวิต ทรัพย์สิน และความเสียหายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ” “พิจารณาหนทางในการให้ความช่วยเหลือและการดำเนินโครงการตั้งรกรากใหม่” เป็นต้น ทั้งนี้ คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ (Commission of Inquiry on Sectarian Violence in Rakhine State, 2013: i)

วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 คณะกรรมการข้างต้นได้ออกรายงาน โดยเรียกขานชาวโรฮีนจาว่า “เบงกาลี” และชี้ว่าความพยายามที่จะเรียกตนเองว่า “โรฮีนจา” นั้นเป็นการ “กระพือความรุนแรงในชุมชน” และ “คาดหมายได้ว่าชนพื้นเมืองยะไข่จะตอบโต้อย่างรุนแรง” รวมถึงกล่าวถึงปัญหา “ผู้อพยพผิดกฎหมายจากประเทศบังกลาเทศ” และเรียกร้องให้นำนโยบายการจัดการผู้อพยพมาใช้โดยเคร่งครัดขึ้น อีกทั้งชี้ว่าเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 นั้น “ได้ถูกเตรียมการและประสานกันไว้แล้ว” โดยชาวโรฮีนจา และ และโจมตีการทำงานของหน่วยงานระหว่างประเทศในรัฐยะไข่ว่ามีการเลือกปฏิบัติ (Commission of Inquiry on Sectarian Violence in Rakhine State, 2013: vi, 14-19, 56)

### **การสืบสวนสอบสวนความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2559**

ในช่วงเวลาไม่กี่เดือนหลังจากที่เหตุการณ์ความรุนแรงปะทุขึ้นอีกครั้ง เมียนมาได้จัดตั้งกลไกภายในประเทศขึ้นมา 4 กลไกเพื่อตรวจสอบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ คณะกรรมการสืบสวนแห่งรัฐยะไข่ (ระดับรัฐ) คณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอญดอ (ระดับประเทศ) การสืบสวนโดยทหาร และการสืบสวนโดยตำรวจ

วันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2559 สภารัฐยะไข่ได้จัดตั้ง “คณะกรรมการสืบสวนแห่งรัฐยะไข่” (Rakhine State Investigation Commission) ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกสภาของรัฐจำนวน 11

ท่าน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากพรรคที่ได้รับการสนับสนุนจากทหารและชนพื้นเมืองชาวพุทธยะไข่ และถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่มีผู้แทนของชาวโรฮีนจาเลยในคณะกรรมการ

**วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2559** คณะกรรมการข้างต้นได้นำเสนอรายงานแก่สภาแห่งรัฐยะไข่ โดยรายงานดังกล่าวให้ความสำคัญกับเรื่องการโจมตีฐานปฏิบัติการตำรวจและเรียกร้องให้มีการเพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัยใน “บริเวณโรงเรียน หมู่บ้านที่มีชาวยะไข่พื้นเมืองและชาวพุทธอาศัยอยู่ และเส้นทางลาดตระเวนเลียบแม่น้ำนาฟที่เป็นปรากระหว่างประเทศเมียนมาและบังกลาเทศ” โดยมีได้กล่าวถึงผู้กระทำผิดในทั้งสองฝ่าย รวมถึงกลไกในการนำตัวผู้กระทำผิดมารับโทษ

**วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2559** รัฐบาลเมียนมาได้จัดตั้ง “คณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมองดอ” (Investigation Commission on Maungdaw) เพื่อสืบสวนเหตุการณ์รวมถึงพิจารณาว่าข้อกล่าวหาที่เกี่ยวกับปฏิบัติการกวาดล้างของเจ้าหน้าที่นั้นเป็นจริงหรือไม่ ทั้งนี้ มีรายงานจากภาคประชาสังคมในพื้นที่รวมถึงหลักฐานเป็นบันทึกภาพและเสียงซึ่งแสดงถึงกระบวนการทำงานของคณะกรรมการที่น่ากังวล ได้แก่ การโต้เถียงกับผู้ให้ข้อมูล การห้ามมิให้ผู้ให้ข้อมูลพูด การกล่าวหาว่าผู้ให้ข้อมูลให้ข้อมูลเท็จ การสัมภาษณ์เหยื่อจากการข่มขืนโดยใช้ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มใหญ่และไม่มีประกันว่าข้อมูลจะถูกเก็บเป็นความลับ (Human Rights Watch, 2018a: 3)

**วันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2560** คณะกรรมการข้างต้นได้เผยแพร่รายงานฉบับกลาง (Interim Report) ปฏิเสธข้อกล่าวหาว่ามีการข่มขืน “ชาวเบงกาลี” การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การคุกคามทางด้านศาสนา และปัญหาการขาดแคลนโภชนาการ อีกทั้ง ระบุตัวผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อการโจมตีในเมืองมองดอในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 โดยชี้ว่าเป็นการกระทำของกลุ่ม Rohingya Solidarity Organisation (RSO) โดยมีผู้ก่อเหตุหลายรายอาศัยอยู่ในประเทศบังกลาเทศ (Investigation Commission on Maungdaw in Rakhine State, 2017a: 1)

**วันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2560** คณะกรรมการเดียวกันได้ออกสรุปรายงานฉบับเต็มโดยให้ความสำคัญอย่างมากต่อการปฏิเสธข้อกล่าวหาที่ระบุในรายงานของ OHCHR ข้างต้น ซึ่งได้เผยแพร่วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 ที่สรุปว่าการกระทำผิดโดยกองกำลังทหารเมียนมาต่อชาวโรฮีนจาในรัฐยะไข่นั้นมีลักษณะกว้างขวางและแพร่หลาย และ “มีความเป็นไปได้อย่างมาก” ว่าจะเป็นการอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 9-12)

**วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560** กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศให้นายตำรวจระดับสูง 5 ท่าน ดำเนินการสืบสวนข้อกล่าวหาว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่รัฐยะไข่ อย่างไรก็ตาม มีรายงานว่าผลของการสืบสวนดังกล่าวนั้นยังไม่ถูกรายงานต่อสาธารณะ

**วันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2560** ทางกองทัพเมียนมาได้เผยแพร่รายงานการสอบสวนกรณี ที่ทหารถูกกล่าวหาในรายงานของ OHCHR โดยในรายงานนั้นระบุว่าในช่วงเวลาเพียงแค่เกือบ 1 เดือน ทางกองทัพเมียนมาได้สัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนประมาณ 2,875 คน ใน 29 ชุมชน ในเมือง มองดอ อีกทั้งมีการบันทึกคำให้การของชาวบ้าน 408 คน และสัมภาษณ์ทหารรวมถึงตำรวจตระเวน ชายแดนมากกว่า 200 คน แต่ไม่พบว่ามีอาการกระทำความผิดเกิดขึ้น เว้นแต่ความผิดเล็กน้อยซึ่งมีอยู่ 2 กรณี คือกรณีที่เจ้าหน้าที่ทหารขโมยรถจักรยานยนต์ และกรณีที่เจ้าหน้าที่ทหารทำร้ายร่างกาย ชาวบ้านที่ไม่ช่วยดับไฟ และชี้ว่าข้อกล่าวอ้างของ OHCHR นั้น “เป็นเท็จทั้งหมด” หรือ “พบว่าไม่เป็นจริงเนื่องจากมีการกล่าวอ้างความเท็จหรือกล่าวอ้างเกินจริง”

#### **การสืบสวนสอบสวนความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2560**

**วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560** มีการรายงานผลการตรวจสอบภายในของกองทัพเมียนมา โดยเป็นผลมาจากการสัมภาษณ์บุคคล 2,817 คน (บางแหล่งรายงานว่า 3,217 คน) จาก 54 “หมู่บ้านของชาวเบงกาลี” และพบว่าเจ้าหน้าที่ทหารไม่ได้ไปยังชาวบ้านผู้บริสุทธิ์ ช่มชืด หรือกระทำความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง ไม่มีการสังหารหรือทำร้ายร่างกายชาวบ้าน ชิงทรัพย์ หรือเผาไม้สยิด หรือหมู่บ้านชาวโรฮีนจา โดยรายงานดังกล่าวสรุปว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงใช้เพียงแค่อาวุธขนาดเล็ก ระหว่างการปะทะกับกองกำลังของชาวโรฮีนจาและไม่พบว่ามีกร “ใช้กำลังเกินสัดส่วน” (Reuter 2017; Deutsche Welle, 2017)

#### **คณะกรรมการที่ประกอบไปด้วยกรรมการจากหลายประเทศ**

รัฐบาลเมียนมายังได้จัดตั้งคณะกรรมการที่ประกอบไปด้วยกรรมการจากหลายประเทศ ขึ้น 3 คณะ ได้แก่ คณะกรรมการที่ปรึกษาด้านการปรองดอง บอร์ดที่ปรึกษาของคณะกรรมการ เพื่อการติดตามผลการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรัฐยะไข่ และคณะกรรมการไต่สวนอิสระที่ถูก ตั้งขึ้นใหม่

**วันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2560** คณะกรรมการที่ปรึกษาด้านการปรองดอง (Advisory Commission on Rakhine State) ซึ่งก่อตั้งโดยนางออง ซาน ซูจี ที่ปรึกษาแห่งรัฐฯ และนำโดย นายโคฟี อันนัน อดีตเลขาธิการสหประชาชาติ ได้เผยแพร่รายงานและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองระหว่างเชื้อชาติในรัฐยะไข่ โดยมี 88 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขความตึงเครียดระหว่าง

ชาวมุสลิมและชาวพุทธในรัฐยะไข่ เช่น การยกเลิกข้อจำกัดต่าง ๆ ของชาวโรฮีนจา การทบทวนกฎหมายสัญชาติ ฯลฯ ทั้งนี้ รายงานดังกล่าวปฏิเสธที่จะพิจารณาถึงความผิดที่อาจกระทำโดยกองกำลังทหารเนื่องจาก “มิได้รับมอบอำนาจให้ทำการสอบสวนกรณีที่มีการกล่าวหาว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชน” (BBC, 2017; Advisory Commission on Rakhine State, 2017) อย่างไรก็ตาม ความคืบหน้าในการนำข้อเสนอแนะดังกล่าวไปปรับใช้ในทางปฏิบัตินั้นยังถูกกั๊กงาโดยหลายภาคส่วน (Human Rights Watch, 2018a: 5-6)

**วันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2560** รัฐบาลเมียนมาได้ประกาศแต่งตั้ง ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย อดีตนักการทูตไทย เป็นประธานบอร์ดที่ปรึกษาของคณะกรรมการเพื่อการติดตามผลการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรัฐยะไข่ (Advisory Board for the Committee for Implementation of the Recommendations on Rakhine State) ซึ่งมีหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะแก่รัฐบาลเกี่ยวกับการปรับใช้ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านการปรองดองข้างต้น อย่างไรก็ตาม ความน่าเชื่อถือของบอร์ดที่ปรึกษา นั้นถูกทำให้สั่นคลอนโดยการลาออกของสมาชิก 2 ท่าน ได้แก่ นาย Bill Richardson อดีตทูตสหรัฐอเมริกาประจำสหประชาชาติ และนายกอบศักดิ์ ชุติกุล นักการเมืองและนักการทูตไทย โดยทั้งคู่ให้เหตุผลในลักษณะว่าตนกังวลต่อความน่าเชื่อถือของบอร์ดที่ปรึกษา ๆ ก่อนที่บอร์ดดังกล่าวจะถูกยุบเลิกไปหลังจากส่งรายงานแก่รัฐบาลในวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2561

**วันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2561** คณะกรรมการไต่สวนอิสระ (Independent Commission of Enquiry หรือ ICOE) เป็นกลไกค้นหาข้อเท็จจริงที่มีถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงในปัจจุบัน คณะกรรมการไต่สวนอิสระถูกจัดตั้งขึ้นโดยประกอบด้วยกรรมการระหว่างประเทศ 2 ท่านและกรรมการชาวเมียนมา 2 ท่าน เพื่อดำเนินการสืบสวนสอบสวน “ข้อกล่าวอ้างเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนและประเด็นปัญหาอื่น ๆ ที่เป็นผลมาจากการก่อการร้ายโดย ARSA” (ICOE, 2019a) อย่างไรก็ตาม ความเป็นกลางและประสิทธิภาพของ ICOE นั้นกลับถูกตั้งคำถามโดยหลายภาคส่วน ทั้งจากองค์กรเอกชนระหว่างประเทศ และคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ เนื่องจากบทสัมภาษณ์ของรัฐบาลเมียนมาและประธาน ICOE เองซึ่งสะท้อนจุดยืนว่าจะไม่มีการนำตัวบุคคลเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอาญา (International Commission of Jurists, 2018b) และการที่ ICOE สัมภาษณ์เพียงชาวโรฮีนจาในประเทศเมียนมา ไม่ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ลี้ภัยโรฮีนจาในพื้นที่ประเทศบังคลาเทศ ซึ่งถูกมองว่าอยู่ในสถานะที่จะสามารถให้ข้อมูลได้โดยอิสระและโดยไม่ต้องหวาดกลัวว่าจะถูกแก้แค้นเอาคืนเช่นชาวโรฮีนจาในประเทศเมียนมา (Human Rights Watch, 2020)

วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ICOE ได้ออกแถลงการณ์ว่าได้ทำการสัมภาษณ์พยานในพื้นที่ตอนเหนือของรัฐยะไข่จากชุมชนต่าง ๆ ไปประมาณ 1,500 คน อีกทั้งเจ้าหน้าที่ทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่พิพาท 29 คน และเจ้าหน้าที่ตำรวจ 20 คนในฐานะปฏิบัติการที่ถูกโจมตีในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 โดยข้อค้นพบนั้นได้ถูกแบ่งปันไปยังสำนักงานพระธรรมนุญศาลทหารเพื่อการสืบสวนสอบสวนต่อไป (ICOE, 2019b)

วันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2563 สำนักงานประธานาธิบดีเมียนมาได้เผยแพร่บทคัดย่อของรายงานของ ICOE ที่มีความยาว 15 หน้า โดยบทคัดย่อดังกล่าว “สมาชิกบางคนของกองกำลังป้องกันประเทศเมียนมาและกองกำลังตำรวจได้กระทำการสังหารและบังคับโยกย้ายพลเรือนโดยเจตนา โดยส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ในระหว่างที่มีสถานการณ์สงครามภายในประเทศในพื้นที่ทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ในปีพ.ศ. 2560” และค้นพบว่า “อาจจะมีการประกอบอาชญากรรมสงคราม” และ “การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงจากการใช้กำลังโดยสมาชิกบางคนของกองกำลังป้องกันประเทศเมียนมาและกองกำลังตำรวจโดยไม่ได้สัดส่วนในระหว่างที่มีสถานการณ์สงครามภายในประเทศ” ต่อกลุ่ม ARSA นอกจากนั้นยังพบว่ามีการ “สังหารพลเรือนจำนวนมาก” โดยกองกำลังรักษาความมั่นคงในพื้นที่หมู่บ้าน Tula Toli หมู่บ้าน Chut Pyin หมู่บ้าน Maung Nu และหมู่บ้าน Gu Dar Pyin ในเมืองมอดอ แต่ชี้ว่าการเสียชีวิตส่วนใหญ่นั้นเกิดขึ้นระหว่างการปะทะกันด้วยอาวุธระหว่างทหารและ ARSA แต่ทว่า “ไม่มีพยานหลักฐานว่ามีการข่มขืนกลุ่มโดยกองกำลังความมั่นคงของเมียนมา” นอกจากนี้ยังไม่พบหลักฐานที่แสดงถึงเจตนาพิเศษที่จะกระทำ “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” ทั้งนี้ รายงานฉบับดังกล่าวมิได้กล่าวถึงอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ

อนึ่ง รายงานฉบับเต็มยังไม่ได้ถูกเผยแพร่แต่มีการระบุว่ามีส่วนคดี “มากกว่า หนึ่งโหล” ที่ถูกส่งต่อไปให้สำนักงานอัยการสูงสุดเมียนมาและกรมพระธรรมนุญเพื่อทำการสืบสวนสอบสวนต่อไป (President Office, 2020 และ Human Rights Watch, 2020)

### 1.1.3 ความสำคัญต่อประเทศไทย

อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นมิได้ส่งผลต่อรัฐและประชาชนในรัฐนั้น ๆ เท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อประชาชนในประเทศข้างเคียง และคนทั้งหลายที่จะได้รับผลกระทบทั้งในด้านสิทธิมนุษยชน การถดถอยของเศรษฐกิจ การทะเลาะของผู้ลี้ภัยจำนวนมากที่แสวงหาที่ปลอดภัย รวมถึงเป็นต้นเหตุของสงครามอื่น ๆ



สำหรับประเทศไทยนั้นก็ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์นี้เช่นเดียวกัน โดยมีการคาดประมาณว่าในช่วงปีพ.ศ. 2555 – 2558 นั้นมีเรือบรรทุกผู้อพยพชาวโรฮีนจาจากกว่า 170,000 คน มาเทียบฝั่งประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย (Fortify Rights, 2018b) โดยในช่วงปีพ.ศ. 2558 นั้นมีรายงานว่ามิชชันนารีจากคัมขังอยู่ในสถานที่คุมขังประมาณ 1,000 คน โดย 300 คนยังถูกคุมขังจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่คนอื่น ๆ ได้ทำการหลบหนีออกจากสถานที่คุมขังและเดินทางไปยังประเทศอื่นแล้ว อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังไม่ได้รับผลกระทบมากนักจากกระลอกคลื่นผู้อพยพจากเหตุความรุนแรงในช่วงปี พ.ศ. 2560 และ 2561 นี้ โดยมีการประเมินว่าเป็นเพราะเหตุการณ์ในช่วงหลังนี้ผู้อพยพอยู่ในสภาพ “หนีตาย” พวกเขาจึงไม่มีทางเลือกนอกจากจะเดินทางไปยังพื้นที่ปลอดภัยที่ใกล้ที่สุดนั่นคือประเทศบังกลาเทศ รวมถึงการควบคุมทางชายฝั่งอย่างเข้มงวดในพื้นที่ค่ายผู้ลี้ภัยในประเทศบังกลาเทศ และมาตรการปราบปรามการค้ามนุษย์ในประเทศไทย (Supalak Ganjanakhundee, 2018) แต่หลังจากนี้มีแนวโน้มสูงที่ชาวโรฮีนจาจะเข้าสู่ไทยอีกครั้ง (The Standard, 2559)

อนึ่ง ข้อถกเถียงเกี่ยวกับอาชญากรรมการค้าล้างเผ่าพันธุ์ในพื้นที่รัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในช่วงต้นนั้นอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณาอาชญากรรมการค้าล้างเผ่าพันธุ์ในทางกฎหมาย ข้อมูลการวิเคราะห์ในมุมมองอาชญาวิทยาในกรณีนี้ก็กลับมีไม่มากนัก โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่ว่าอาชญาวิทยานั้นได้ศึกษาอาชญากรรมและความรุนแรงไว้หลากหลายรูปแบบรวมถึงอาชญากรรมการค้าล้างเผ่าพันธุ์ด้วย และเป็นประโยชน์อย่างมากในการอธิบายถึงสาเหตุ พลวัต และลักษณะการเกิดอาชญากรรมต่าง ๆ โดยความรู้ทางด้านอาชญาวิทยานั้นน่าจะสามารถนำมาสังเคราะห์และอธิบายพฤติกรรมของรัฐบาล ผู้นำทางการเมือง หรือประชาชนธรรมดาที่เข้ามามีส่วนร่วมในการใช้ความรุนแรงเพื่อการค้าล้างเผ่าพันธุ์ รวมถึงหนทางในการจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

ด้วยเหตุข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาในประเด็น “อาชญากรรมการค้าล้างเผ่าพันธุ์: ศึกษากรณีชาวโรฮีนจาในประเทศไทยเมียนมา” นี้ เพื่อศึกษาปัจจัยต่าง ๆ สถานการณ์ และความรุนแรงที่อาจนำไปสู่รูปแบบอาชญากรรมที่มีลักษณะของอาชญากรรมการค้าล้างเผ่าพันธุ์ ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560 เพื่อศึกษารูปแบบการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่และวิเคราะห์ว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในห้วงเวลาดังกล่าวถือว่าเป็นอาชญากรรมการค้าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่ อีกทั้งศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่อธิบายถึงสาเหตุและพลวัตของการเกิดอาชญากรรมการค้าล้างเผ่าพันธุ์ และแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับลักษณะของอาชญากรรมการค้าล้างเผ่าพันธุ์ และอาจมีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาทฤษฎีหรือคำอธิบายเกี่ยวกับอาชญากรรมนี้ในมุมมองของอาชญาวิทยา

อนึ่ง ประโยชน์ที่ควรจะได้รับจากการศึกษาเกี่ยวกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นี้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในประเทศที่เกิดความรุนแรงขึ้นเช่นประเทศเมียนมาเท่านั้น แต่กับประเทศอื่น ๆ เช่นประเทศไทยด้วยเช่นเดียวกันเนื่องจากอาชญากรรมดังกล่าวสามารถเกิดได้ในทุกพื้นที่ แต่มีความร้ายแรงอย่างมาก เพราะผู้ก่ออาชญากรรมดังกล่าวมักเป็นรัฐบาลเอง ผู้นำทางการเมือง หรือประชาชนธรรมดา แต่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และจิตใจอย่างประเมินค่ามิได้

นอกจากนี้ เนื่องจากเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2561 ได้มีการลงนามในบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลเมียนมา สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (United Nations High Commissioner for Refugees หรือ UNHCR) และสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme หรือ UNDP) โดยมีเป้าหมายเพื่อ “ร่วมมือกันสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการโยกย้ายกลับถิ่นฐานเดิมหรือที่ตนเลือก (repatriation) ของชาวโรฮีนจาจากประเทศบังกลาเทศ อย่างสมัครใจ ปลอดภัย มีเกียรติ และยั่งยืน” (UNHCR, 2018) ท่ามกลางความแตกแยกที่เป็นผลมาจากความรุนแรงต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ยังไม่มีใครจะสมานกันคืนนัก และเมื่ออาชญากรรมดังกล่าวมีรูปแบบที่อาจสามารถถูกจัดเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามที่หลายหน่วยงาน รวมถึงคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ สรุปไว้ การศึกษาถึงสาเหตุและพลวัตรของการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่ดังกล่าวจึงยิ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งและน่าจะมีประโยชน์ต่อการวางแผนและสร้างเสริมให้มีการโยกย้ายถิ่นฐานชาวโรฮีนจากลับไปยังภูมิลำเนาเดิมของตนอย่างปลอดภัย มีเกียรติ และยั่งยืน

ในการวิจัยนี้ประกอบด้วย **บทที่ 1** บทนำ ประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์ คำถาม ขอบเขต และประโยชน์ของการวิจัย **บทที่ 2** ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในมุมสังคม กฎหมาย และอาชญาวิทยา รวมถึงบทสังเคราะห์ทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการวิจัยนี้ **บทที่ 3** อธิบายระเบียบวิธีการวิจัยและข้อจำกัดในการวิจัย **บทที่ 4** ศึกษาถึงภูมิหลังของปัญหาความรุนแรง (อดีต ถึงปี พ.ศ. 2555) เพื่อทำความเข้าใจถึงอุดมการณ์และคตินิยมของรัฐและสาธารณชนโดยรวมต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา โครงสร้างและสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจในรัฐยะไข่ ผ่านการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ในประเทศประกอบเข้าด้วยกัน ได้แก่ ปัจจัยทางด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจชาติพันธุ์ ศาสนา รูปแบบการปกครอง การจำกัดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และการสร้างความเกลียดชังในพื้นที่ **บทที่ 5** ศึกษาถึงรูปแบบความขัดแย้งและกระบวนการการใช้ความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2555 ถึง 2560 **บทที่ 6** ข้อค้นพบการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยใน 1.2 ทั้งการพิจารณาปัจจัยและรูปแบบ

ของสถานการณ์ที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงในรัฐยะไข่ที่จะถูกวิเคราะห์ใน 6.1 (โดยการสังเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาในบทที่ 4) การพิจารณาสถานการณ์ว่าเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่ที่จะถูกวิเคราะห์ใน 6.2 (โดยการสังเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาในบทที่ 4 และ 5) และการประยุกต์ใช้ทฤษฎีที่ถูกเลือกมาใช้ในงานวิจัยนี้ กับสถานการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ เพื่ออธิบายสาเหตุของการเกิดความรุนแรงและความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ในระดับจุลภาค และระดับมหภาค อีกทั้งแนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่จะถูกวิเคราะห์ใน 6.3 (โดยการสังเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาในบทที่ 4 และ 5) **บทที่ 7** บทสรุปและข้อเสนอแนะ

## 1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยและรูปแบบของสถานการณ์ที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560
- 1.2.2 เพื่อศึกษาว่าสถานการณ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560 นั้นเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่
- 1.2.3 เพื่อศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่อธิบายถึงสาเหตุและพลวัตของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว

## 1.3 คำถามการวิจัย

สถานการณ์ ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560 นั้นมีรูปแบบของอาชญากรรมเช่นไร มีสาเหตุมาจากอะไร เป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่ และทฤษฎีทางอาชญาวิทยาสามารถนำมาอธิบายถึงสาเหตุและพลวัตของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้อย่างไร เพื่ออธิบายพฤติกรรมของรัฐบาล ผู้นำทางการเมือง หรือประชาชนธรรมดาที่เข้ามามีส่วนร่วมในการใช้ความรุนแรง รวมถึงมีแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างไร

## 1.4 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาเฉพาะสาเหตุและเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่รัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560 ที่กระทำต่อชาวโรฮีนจาโดยเจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ที่ความมั่นคง ผู้บังคับใช้กฎหมาย ประชาชนพื้นเมืองชาวยะไข่ ฯลฯ ที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

## 1.5 นิยามศัพท์

**อาชญาวิทยา (Criminology)** หมายถึง วิทยาการที่ว่าด้วยการศึกษาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในแง่ต่าง ๆ รวมถึงสาเหตุของอาชญากรรม ลักษณะและประเภทของอาชญากรรม วิธีการบำบัดแก้ไข และป้องกันอาชญากรรม รวมทั้งกระบวนการยุติธรรมที่ใช้กับอาชญากรรมเพื่อให้ทุกคนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นปกติสุข (ประเทือง ธนิยผล, 2548)

**อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Genocide)** หมายถึง การกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ที่กระทำโดยเจตนาจะทำลายกลุ่มชนชาติ ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน โดยวิธีการ ได้แก่ (ก) สังหารสมาชิกของกลุ่ม (ข) ทำให้สมาชิกของกลุ่มได้รับอันตรายแก่กายหรือใจอย่างสาหัส (ค) กระทำโดยเจตนาและคาดหมายได้ว่าจะทำให้กลุ่มมีสภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมทางกาย ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน (ง) ดำเนินมาตรการอันเพื่อจะป้องกันการกำเนิดภายในกลุ่ม หรือ (จ) ใช้กำลังโยกย้ายถ่ายเทเด็กของกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง

**โรฮิงจา (Rohingya)** หมายถึง ชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ ศาสนา และภาษา ที่ตั้งรกรากอยู่ในบริเวณรัฐยะไข่ทางตะวันตกของประเทศเมียนมา ส่วนใหญ่ชาวโรฮิงจานั้นอาศัยอยู่ในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่ซึ่งติดกับพรมแดนประเทศบังกลาเทศ และมีความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติกับชาวเบงกาลีซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศเพื่อนบ้านของเมียนมาอย่างประเทศบังกลาเทศ อย่างไรก็ตามคำว่า “โรฮิงจา” นี้ถูกกำหนดโดยราชบัณฑิตยสถาน เพื่อให้เป็นการสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาพม่า แต่คำว่า “โรฮิงญา” นั้นถูกใช้อย่างแพร่หลายกว่าในสังคมไทยและเกิดจากการใช้ตามทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Rohingya” อีกทั้งออกเสียงใกล้เคียงกันกับการออกเสียงที่คนกลุ่มนี้ใช้เพื่อเรียกขานตนเอง

**กองทัพเมียนมา (Tatmandaw)** หมายถึง กองกำลังทหารเมียนมาซึ่งมีอำนาจในการบังคับบัญชาและกำกับดูแลกองกำลังทหารทั่วประเทศ นำโดยผู้บัญชาการทหารสูงสุดเมียนมา โดยผลจากรัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2551 นั้นทำให้กองทัพเมียนมาเป็นหนึ่งในหน่วยงานที่ถือว่ามีอิทธิพลมากในประเทศเมียนมา โดยมีอำนาจในการแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งในรัฐสภาถึงร้อยละ 25 แต่งตั้งรัฐมนตรีในสามกระทรวงหลัก ได้แก่ กระทรวงกลาโหม กระทรวงกิจการชายแดน และกระทรวงกิจการภายในประเทศ และแต่งตั้งรองนายกรัฐมนตรีหนึ่งในสองคน อีกทั้งยังสามารถดำเนินการทั้งปวงได้โดยอิสระ มิได้อยู่ใต้การควบคุมของรัฐบาลพลเรือน (International Commission of Jurists, 2017b: 3-4)

## 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

การศึกษานี้จึงมุ่งที่จะศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่อธิบายถึงสาเหตุและพลวัตของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความรุนแรงและสถานการณ์ในรัฐยะไข่ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560 เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับสาเหตุและลักษณะของอาชญากรรมดังกล่าว เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาทฤษฎีหรือคำอธิบายเกี่ยวกับอาชญากรรมนี้ในมุมมองของอาชญาวิทยา อีกทั้งพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุที่นำไปสู่ความรุนแรงในพื้นที่รัฐยะไข่ และสังเคราะห์จนเกิดเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาดังกล่าวผ่านทฤษฎีและแนวคิดทางด้านอาชญาวิทยา และหาข้อสรุปว่าสถานการณ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560 นั้นเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่



## บทที่ 2

### แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการสังเคราะห์ทางอาชญาวิทยาของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์: ศึกษากรณีชาวโรฮีนจา ประเทศเมียนมา ได้แก่

#### 2.1 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

- 2.1.1 ความหมายของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์
- 2.1.2 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน
  - 2.1.2.1 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และการสังหารหมู่ (Mass Killing)
  - 2.1.2.2 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชัง (Hate Crime)
  - 2.1.2.3 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ (Crimes against Humanity)
  - 2.1.2.4 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมสงคราม (War Crimes)
- 2.1.3 การดำเนินคดีต่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์
  - 2.1.3.1 ภายใต้กรอบกฎหมายระหว่างประเทศ
  - 2.1.3.2 ภายใต้กรอบกฎหมายภายในประเทศ
- 2.1.4 ความท้าทายในการปรับใช้ความผิดฐานอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กับสถานการณ์ในประเทศไทย
  - 2.1.4.1 ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับบทนิยามตามกฎหมาย
  - 2.1.4.2 ศัพท์บัญญัติและสถานะของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์
  - 2.1.4.3 อุปสรรคในการดำเนินคดี
    - การดำเนินคดีในศาลระหว่างประเทศ
    - การดำเนินคดีในศาลภายในประเทศ

#### 2.2 สาเหตุของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ผ่านมุมมองอาชญาวิทยา

- 2.2.1 ความเป็นมา
  - 2.2.1.1 อาชญาวิทยาในฐานะเครื่องมือที่สำคัญในการศึกษาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์
  - 2.2.1.2 การศึกษาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในมุมมองอาชญาวิทยาที่มีอยู่อย่างจำกัด

## 2.2.2 แนวคิดทางด้านสังคมศาสตร์และการประยุกต์เปรียบเทียบกับทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยา

2.2.2.1 แนวคิดที่ว่าการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดจากความผิดปกติทางจิต

2.2.2.2 แนวคิดที่ว่าการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดจากปัจจัยทางด้านสังคม

- สภาวะทางสังคม
- โครงสร้างของกลุ่มหรือสังคม

2.2.2.3 แนวคิดที่ว่าการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดจากการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Strategic Choice) ของผู้กระทำผิด

2.2.2.4 แนวคิดที่ว่าการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดจากการสร้างอัตลักษณ์แก่เหยื่อ

2.2.2.5 แนวคิดที่ว่าการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์สัมพันธ์กับระบบการปกครอง

## 2.2.3 ทฤษฎีอาชญาวิทยากระแสหลัก

2.2.3.1 ทฤษฎีอาชญาวิทยาทั่วไป (General Theory of Crime)

2.2.3.2 ทฤษฎีเทคนิคการแก้ตัว (Neutralization Theory)

2.2.3.3 ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory)

2.2.3.4 ทฤษฎีการกระทำร่วมกัน (Collective Action Theory)

2.2.3.5 ทฤษฎีเหยื่อวิทยา

## 2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

## 2.2.5 การสังเคราะห์ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

## 2.3 แนวทางการป้องกันและแก้ไขอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

2.3.1 การวัดความเสี่ยงของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

2.3.2 แผนการปฏิบัติเพื่อป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของสหประชาชาติ

2.3.3 หลัก Responsibility to Protect (หน้าที่การป้องกัน)

2.3.4 การป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยรัฐและบุคคลทั่วไป

## 2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

## 2.1 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

ในส่วนนี้จะประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับบทนิยามของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะบทนิยามทางกฎหมายที่ได้รับการยอมรับในวงกว้างมากที่สุด รวมถึงปัญหาที่เกิดจากการใช้บทนิยามเช่นว่า และข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินคดีต่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ภายใต้กรอบกฎหมายระหว่างประเทศและกรอบกฎหมายภายในประเทศ

### 2.1.1 ความหมายของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ หรือ Genocide นั้นมักถูกมองว่าเป็น “ที่หนึ่งในอาชญากรรมทั้งหลาย” (The crime of all crimes) โดยเป็นคำที่ถูกริเริ่มโดยนักกฎหมายชาวโปแลนด์ นาย Raphaël Lemkin (หรือ Rafael Lemkin) ในปีพ.ศ. 2487 (ค.ศ.1944) ในหนังสือเรื่อง “การปกครองโดยอักษะในยุโรปที่ถูกยึดครอง” (Axis Rule in Occupied Europe) โดยมีรากศัพท์มาจากคำว่า genos ที่มาจากภาษากรีก แปลว่า เชื้อชาติหรือเผ่าพันธุ์ และคำว่า cide ที่มาจากภาษาละตินแปลว่า สังหาร โดย Lemkin สร้างคำนี้ขึ้นมาส่วนหนึ่งก็เพื่อใช้อ้างอิงถึงนโยบายของนาซีที่สังหารชาวยิวอย่างเป็นระบบในระหว่างการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวหรือโฮโลคอสต์ (Holocaust) ซึ่งส่งผลให้มีจำนวนผู้เสียชีวิตราว 11 ล้านคน โดยเป็นชาวยิวประมาณ 6 ล้านคน (ประชาไท, 2555) และยังใช้เพื่ออ้างอิงถึงเหตุการณ์อื่น ๆ ในอดีตที่มีเป้าหมายเพื่อทำลายล้างกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

Lemkin ได้อธิบายไว้ว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้น “มิได้จำเป็นต้องหมายถึงการทำลายชนชาติโดยทันที...แต่จะมีรูปแบบการปฏิบัติที่แยกจากกันแต่มีการประสานกัน และมีเป้าหมายเพื่อทำลายรากฐานที่สำคัญของความอยู่รอดของกลุ่มชนชาติ (National Group) เพื่อทำลายกลุ่มนั้น อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มุ่งไปที่กลุ่มชนชาติ หรือพุ่งเป้าไปที่ปัจเจกบุคคลโดยมิใช่เพราะปัจเจกบุคคลนั้น ๆ เองแต่เป็นเพราะพวกเขาเป็นสมาชิกของกลุ่มชนชาตินั้น” (Lemkin, 1994: 79) ทั้งนี้ Lemkin ได้เรียกร้องให้มีการบัญญัติให้การกระทำดังกล่าวเป็นอาชญากรรมภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศและให้มีการดำเนินคดีต่อผู้กระทำการดังกล่าว

ความพยายามของ Lemkin เป็นผลเมื่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้รับการยอมรับในฐานะอาชญากรรมภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศครั้งแรกในปีพ.ศ. 2489 โดยมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (UN General Assembly, 1946) และต่อมาได้รับการบัญญัติเป็นความผิดในอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) โดยในมาตรา 2 ของอนุสัญญาได้บัญญัตินิยามของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ไว้ว่าคือ



“...การอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ที่กระทำลงโดยเจตนาจะทำลายล้างกลุ่มชนชาติ ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน โดยวิธีการ ได้แก่

- (ก) สังหารสมาชิกของกลุ่ม
- (ข) ทำให้สมาชิกของกลุ่มได้รับอันตรายแก่กายหรือใจอย่างสาหัส
- (ค) กระทำโดยเจตนาและคาดหมายได้ว่าจะทำให้กลุ่มมีสภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมทางกาย ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน
- (ง) ดำเนินมาตรการอันเพื่อจะป้องกันการกำเนิดภายในกลุ่ม
- (จ) ใช้กำลังโยกย้ายถ่ายเทเด็กของกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง”

การกำหนดบทนิยามดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากกระบวนการเจรจาและเป็นบทนิยามที่ ประเทศสมาชิกของสหประชาชาติในปีพ.ศ. 2491 เห็นพ้องต้องกัน (United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, 2018a) นำไปสู่การดำเนินคดีต่อ ผู้ต้องสงสัยว่าประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มากมาย และนำไปสู่การลงโทษผู้ที่ต้อง รับผิดชอบต่อการกระทำดังกล่าวเช่นในกรณีของประเทศรวันดา อดีตประเทศยูโกสลาเวีย และ กัมพูชา อีกทั้งเป็นกรอบในการสืบสวนสอบสวนเช่นในกรณีของประเทศเมียนมา

จะเห็นว่าองค์ประกอบของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นมีสองประการ ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านจิตใจ (องค์ประกอบภายใน) ซึ่งคือ “เจตนาจะทำลายล้างกลุ่มชนชาติ ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน” และองค์ประกอบด้านการกระทำ (องค์ประกอบภายนอก) ซึ่งได้แก่วิธีการทั้ง 5 วิธี ตาม (ก) ถึง (จ) ทั้งนี้ องค์ประกอบด้านจิตใจหรือ เจตนาอันเป็นการยากที่จะพิสูจน์ โดยการจะเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้นั้นต้องพิสูจน์ได้ ว่าผู้กระทำผิดมีเจตนาในการกระทำการฆ่าล้างกลุ่มชนชาติ ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา ลำพัง เพียงการทำลายในเชิงวัฒนธรรมหรือความตั้งใจที่จะทำให้กลุ่มคนดังกล่าวกระจัดกระจายนั้นไม่ เพียงพอต่อการพิสูจน์ “เจตนาพิเศษ” (Special intent) หรือ “เจตนาฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” (Genocidal intent) นี้ อย่างไรก็ตามจากแนวคำพิพากษาระหว่างประเทศนั้นพบว่าแผนการหรือนโยบายของรัฐ หรือองค์กรนั้นสามารถสะท้อนและเชื่อมโยงไปยังเจตนาพิเศษได้ นอกจากนี้ อีกหนึ่งองค์ประกอบที่ สำคัญคือผู้เสียหายจากอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จะต้องเป็นผู้ที่ถูกเพ่งเล็งโจมตีเพราะชนชาติ ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือศาสนาของตนเอง มิใช่การถูกโจมตีอย่างไม่เจาะจง (United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, 2018a)

นอกจากนี้ มาตรา 1 ของอนุสัญญาฯ ยังกำหนดด้วยว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นี้สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในยามสงครามและในยามสงบ อีกทั้งยังระบุให้เป็นหน้าที่ของรัฐภาคีในการป้องกันและลงโทษเมื่อเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

มาตรา 3 ของอนุสัญญาฯ ยังได้กำหนดให้ความผิดอาญาดังต่อไปนี้ เป็นความผิดที่ถูกลงโทษได้ตามอนุสัญญาฯ นี้ คือ (ก) ทำลายล้างเผ่าพันธุ์ (ข) สมคบกัน (Conspiracy) เพื่อทำลายล้างเผ่าพันธุ์ (ค) ปลุกปั่น (Incitement) โดยตรงและต่อสาธารณะเพื่อให้มีการทำลายล้างเผ่าพันธุ์ (ง) พยายาม (Attempt) ทำลายล้างเผ่าพันธุ์ (จ) เข้าร่วม (Complicity) ในการทำลายล้างเผ่าพันธุ์

อนึ่ง ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice) ได้มีแนวทางคำพิพากษาในหลายคดีว่าอนุสัญญาดังกล่าวข้างต้นได้บรรจุหลักการที่พัฒนามาจนเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศแล้ว ซึ่งหมายความว่าไม่ว่ารัฐต่าง ๆ จะได้ภาคยัตริ์เข้าเป็นภาคีหรือไม่ย่อมต้องผูกพันและห้ามกระทำอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ นอกจากนี้ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศยังได้ยืนยันในคำตัดสินอีกว่าข้อห้ามมิให้กระทำการอันเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นเป็นหลัก *jus cogens*<sup>7</sup> ซึ่งหมายถึงว่าเป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับและรับรองโดยประชาคมระหว่างประเทศและไม่สามารถจะละเว้นไม่ปฏิบัติตามได้ และไม่มีพันธกรณีระหว่างประเทศใด ๆ ของรัฐที่จะมาใช้เป็นข้อยกเว้นเพื่อไม่ปฏิบัติตามข้อห้ามดังกล่าวได้

## 2.1.2 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน

อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นมีลักษณะที่ทับซ้อนกับอาชญากรรมที่สำคัญอีกสี่รูปแบบคือการสังหารหมู่ หรือ Mass Killing อาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชังหรือ Hate Crimes อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ หรือ Crimes Against Humanity และอาชญากรรมสงคราม หรือ War Crimes ซึ่งการศึกษาความแตกต่างระหว่างอาชญากรรมเหล่านี้ย่อมทำให้เราเห็นภาพของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ชัดเจนและลุ่มลึกยิ่งขึ้น

### 2.1.2.1 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และการสังหารหมู่ (Mass Killing)

จุดสำคัญในคำนิยามของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามอนุสัญญาฯ นั้นคือ “เจตนาจะทำลายล้างกลุ่มชนชาติ ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน” หรือที่เรียกกันว่า “เจตนาพิเศษ” โดยการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวไม่จำเป็นต้องกระทำโดยการสังหารเท่านั้น แต่รวมถึงการทำร้ายร่างกายหรือจิตใจอย่างรุนแรง การพยายามควบคุมอัตราเกิดในกลุ่ม หรือการบังคับเคลื่อนย้ายเด็กออกจากกลุ่มนั้น ๆ ซึ่งทำให้การสังหารหมู่แม้จะสามารถเป็นรูปแบบหนึ่ง

<sup>7</sup> มาตรา 53 ของอนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยกฎหมายของสนธิสัญญา

ของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้แต่อาจมีใช้อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ถ้าปราศจากเจตนาพิเศษที่จะทำลายล้างกลุ่มที่ตนทำการสังหาร

นอกจากนี้ การจะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างอาชญากรรมทั้งสองรูปแบบนี้ไม่ถ่างนัก อีกทั้งยังมีประเด็นการเมืองเข้ามาแทรกแซงเช่นที่ Staub (2012: 55) กล่าวไว้ว่า “ในความเป็นจริงแล้วการที่เน้นไปที่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เพียงเท่านั้นก็เป็นปัญหาเพราะในขณะที่สังคมนานาชาติประเทศมักไม่ดำเนินการใด ๆ นักเมื่อเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ นานาชาติยังรู้สึกว่าคุณมีพันธกรณีที่จะดำเนินการใด ๆ น้อยยิ่งกว่าเมื่อเกิดการสังหารหมู่หรือการใช้ความรุนแรงโดยสมัครใจ ซึ่งทำให้ประเทศต่าง ๆ และสหประชาชาติพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการเรียกอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เมื่อเกิดอาชญากรรมดังกล่าว เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงพันธกรณีที่จะต้องกระทำการใด ๆ”

### 2.1.2.2 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชัง (Hate Crime)

อาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชังนั้นเป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายครอบคลุมอาชญากรรมที่เกิดมาจากอคติที่มีต่ออัตลักษณ์ของบุคคลใด ๆ หรือต่อบุคคลผู้ซึ่งถูกมองว่าเป็นตัวแทนของกลุ่ม และเน้นไปที่ลักษณะจำเพาะบางประการของเหยื่อ เช่น เชื้อชาติ ความเชื่อ อัตลักษณ์ทางเพศ วิถีทางเพศ ลักษณะความพิการ หรือลักษณะอื่นใดที่ทำให้พวกเขาถูกมองว่าเป็น “กลุ่มอื่น” (Jack และ Adler, 2015: 64-65) แนวคิดของอาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชังนั้นเกิดในสหรัฐอเมริกาและได้ถูกนิยามโดย Federal Bureau of Investigation (FBI) ว่าหมายถึงการ “กระทำความผิดทางอาญาที่กระทำต่อบุคคลหรือทรัพย์สินโดยที่ผู้กระทำความผิดมีมูลเหตุจูงใจไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนมาจากอคติที่มีต่อเชื้อชาติ (Race) ภาวะทุพพลภาพ (Disability) วิถีทางเพศ (Sexual Orientation) ชาติพันธุ์ (Ethnicity) เพศ (Gender) หรือ อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity)” ทั้งนี้ รูปแบบของอาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชังที่เกิดบ่อยที่สุดในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ การทำลายทรัพย์สิน การข่มขู่ และการทำร้ายร่างกายเหยื่อ (US Department of Justice, 2010)

อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชังนั้นพัฒนาต่างหากจากกันโดยมีทั้งบทนิยามทางกฎหมายและแนวทางการศึกษาที่ต่างกันไป แต่กลับมีจุดที่ทับซ้อนกันได้แก่ อาชญากรรมที่ประกอบอาชญากรรมทั้งสองประเภทนั้นไม่ได้มีเหตุจูงใจมาจากตัวเหยื่อเองหรือสาเหตุเฉพาะตัวของบุคคลนั้น แต่เป็นเพราะเหยื่อนั้นเป็นเสมือนตัวแทนของกลุ่มที่มีอัตลักษณ์หรือลักษณะหนึ่ง ๆ ทั้งคู่ล้วนสัมพันธ์กับอคติและความเกลียดชังซึ่งส่งผลไปถึงการตีตราว่า “ผู้อื่น” เป็นราวกับปีศาจ ทฤษฎีความเป็นพวกเขา/พวกเรา การตีตรา การมองว่าเหยื่อไม่ใช่มนุษย์ (Dehumanization) การแข่งขันทางสังคม และอคติ (Jack และ Adler, 2015: 71)

อย่างไรก็ตาม อาชญากรรมทั้งสองรูปแบบนี้ก็ไม่เหมือนกันสักทีเดียวอาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชังนั้นคือการประกอบอาชญากรรมโดยบุคคลซึ่งมีสาเหตุมาจากความเกลียดชังต่อกลุ่ม ๆ หนึ่ง โดยผู้ประกอบอาชญากรรมมักเป็น “บุคคลธรรมดา” ที่ประกอบอาชญากรรมดังกล่าวในระหว่างดำเนินชีวิตประจำวันของตน และมีได้เกิดจากการถูกชักจูงโดยอุดมการณ์ใด ๆ เสมอไป แต่มักเกิดในลักษณะที่เป็นการแสดงออกถึงแนวคิดที่มีการรับรู้เป็นการทั่วไปในสังคม และถูกดึงออกมาเมื่อสบโอกาสที่จะแสดงอคติของตนออกมา (Iganski, Kielinger และ Paterson, 2005) โดยในงานวิจัยของ Jack McDevitt Jack Levin และ Susan Bennett (2002) ได้ระบุถึงสาเหตุหรือแรงจูงใจในการก่ออาชญากรรมดังกล่าวไว้ 4 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อแสวงหาความตื่นเต้น (Thrill-Seeking) เพราะความปรารถนาในความตื่นเต้นและอำนาจ (2) เพื่อการป้องกันชุมชน (Defensive) จากบุคคลภายนอกหรือผู้ซึ่งเชื่อว่าจะมาทำลายวิถีชีวิตของชุมชนหรือทรัพยากรที่ตนรู้สึกว่าคุณค่า (3) เพื่อการปฏิบัติพันธกิจ (Mission) ในการกำจัดสิ่งที่ตนเชื่อว่าเป็นสิ่งชั่วร้ายในโลก เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มของตน และ (4) เพื่อการตอบโต้ (Retaliatory) การประกอบอาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชังอื่น ๆ ไม่ว่าจะเกิดแล้วหรือไม่ และไม่ว่าจะมีอยู่จริงหรือเป็นเรื่องที่จินตนาการขึ้นมาเอง

ในขณะเดียวกัน ลำพังแค่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มและอคตินั้นไม่เพียงพอจะก่อให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การสังหารคนจำนวนมากอย่างเป็นระบบนั้นต้องมีการประสานงานกัน มีการกำหนดใจร่วมกัน และมีการเข้าร่วมกลุ่มกันของคนจำนวนมาก โดยแรงที่จะรวมใจคนมากมายไว้ได้ ได้แก่ อุดมการณ์ที่อาจจะอยู่ในรูปของโฆษณาชวนเชื่อ และองค์กรที่ติดต่อประสานและฝึกบุคคลให้สามารถกระทำการสังหารหรือทำลายอย่างเป็นระบบได้ (Darley, 1992) อุดมการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ ณ จุดหนึ่งผู้ประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เชื่อว่าคนกลุ่มอื่นนั้นสามารถถูกทำร้ายได้และตนสามารถกระทำการทำร้ายดังกล่าวได้ อีกทั้ง อาชญากรรมดังกล่าวมิใช่เรื่องผิดศีลธรรมแต่อย่างใด แต่เป็นสิ่งถูกต้องที่สมควรกระทำ (Haslam และ Reicher, 2008)

### 2.1.2.3 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ (Crimes against Humanity)

อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาตินั้นเป็นอีกหนึ่งอาชญากรรมภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศที่สำคัญ อีกทั้งความรุนแรงที่เกิดขึ้นในรัฐละโซ่นั้นยังถูกมองโดยองค์กรระหว่างประเทศรวมถึงศาลอาญาระหว่างประเทศ (ICC) ว่ามีลักษณะของอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติอยู่ด้วยเช่นกัน

การพิจารณาถึงความแตกต่างของสองอาชญากรรมนี้ อาจเลียงไม่ได้เลยที่จะไม่กล่าวถึงหนังสือที่ชื่อว่า “East West Street: On the Origins of Genocide and Crimes Against

Humanity” (ถน East West: บันตันทำเนดของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ) ที่เขียนโดย Philippe Sands นักกฎหมายระหว่างประเทศและนักวิชาการหนังสือเล่มดังกล่าวอธิบายถึงความเป็นมาของ Hersch Lauterpacht ผู้คิดค้นอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ และ Rafael Lemkin ผู้คิดค้นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้น โดยทั้ง Lauterpacht และ Lemkin นั้นล้วนเป็นนักคิดชาวยิว เกิดในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน (ค.ศ. 1900 และ 1897) ในยุโรปตะวันออก แม้จะไม่รู้จักกันแต่ทั้งสองศึกษาในมหาวิทยาลัยเดียวกันในเมือง Lviv ในประเทศยูเครนในปัจจุบัน อีกทั้งเข้าชั้นเรียนเดียวกัน

ทั้งสองคิดค้นอาชญากรรมสองรูปแบบมาโดยมีรากฐานแนวคิดที่ต่างกัน โดย Lemkin ประดิษฐ์คำว่า “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” ขึ้นโดยมีฐานมาจากแนวคิดเกี่ยวกับ “สิทธิของกลุ่ม” และมองว่าการพยายามทำลายล้างกลุ่มนั้นเป็นอาชญากรรมที่ชั่วร้าย ในขณะที่ “อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ” ของ Lauterpacht นั้นมีรากฐานมาจาก “สิทธิของบุคคล” และการละเมิดนั้นเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรงยิ่ง คนทั้งคู่ได้ทุ่มเทความพยายามที่จะให้อาชญากรรมาชีถูกลงโทษในการพิจารณาคดีนูเรมเบิร์ก (Nuremberg Trial) และเพื่อให้อาชญากรรมดังกล่าวถูกยอมรับเป็นมาตรฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ

หนังสือเล่มดังกล่าวเล่าถึงชีวิตความเป็นมาของทั้งคู่ก่อนที่เรื่องราวต่าง ๆ จะถูกนำมาบรรจบกันในการพิจารณาคดีของ Hans Frank ซึ่งเป็นทนายความส่วนตัวของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ และผู้แทนอย่างเป็นทางการของเยอรมนีในประเทศโปแลนด์ในสมัยที่ถูกนาซียึดครอง Frank ถูกนำตัวขึ้นพิจารณาคดีที่นูเรมเบิร์กในปี พ.ศ. 2489 โดยทั้งคู่ได้ไปสังเกตการณ์และกล่าวคำแถลงในการพิจารณาคดีดังกล่าว ในท้ายที่สุด Frank ถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานประกอบอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติและอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ถูกลงโทษประหารชีวิตโดยการแขวนคอ โดยระหว่างการพิจารณานั้นทั้ง Lauterpacht และ Lemkin พบว่ามีสมาชิกในครอบครัวของตนหลายคนที่ถูกสังหารภายใต้การกำกับดูแลของ Frank (Phillippe, 2016)

อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาตินั้นมิได้มีอนุสัญญาเป็นของตัวเอง เช่น อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แต่พัฒนามาจากแนวคำพิพากษาของบรรดาศาลระหว่างประเทศและศาลชำนาญการระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ในส่วนของความหมายของอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติที่รับการยอมรับมากที่สุดคือคำนิยามที่ถูกบัญญัติไว้ใน มาตรา 7 ของธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ซึ่งกำหนดว่าอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติหมายถึง “การกระทำใด ๆ ที่ได้กระทำในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการโจมตีอย่างกว้างขวางหรือเป็นระบบโดยมีเป้าหมายเป็นประชาชนพลเรือน โดยผู้กระทำผิดรู้ถึงลักษณะการโจมตีนั้น” มาตราดังกล่าวได้บัญญัติถึงการกระทำต้องห้ามประเภทต่าง ๆ

(Enumerated acts) เข้าไว้ด้วย ได้แก่ การฆาตกรรม การทำลายล้าง การเอาคนลงเป็นทาส การเนรเทศ หรือบังคับโยกย้ายประชากร การจองจำ หรือการลิดรอนเสรีภาพทางกายที่ร้ายแรงอื่น ๆ ซึ่งละเมิดต่อกฎเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศ การทรมาน การข่มขืนกระทำชำเรา หรือการกระทำรุนแรงทางเพศในรูปแบบอื่นใดซึ่งมีความร้ายแรงในระดับเดียวกัน และอาชญากรรม การกดขี่รังควาญกลุ่มชนหรือหมู่คณะใดโดยเฉพาะ อันเนื่องมาจากสาเหตุทางการเมือง เชื้อชาติ ชนชาติ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา เพศ หรือสาเหตุอื่น การบังคับให้บุคคลสาบสูญ อาชญากรรม การเหยียดสีผิว และการกระทำที่ไร้มนุษยธรรมอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน (United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, 2018; กฤษณ์ สติธย์-วัฒนานนท์, 2555)

จากบทบัญญัติทางกฎหมายนั้นจะเห็นว่าในทางทฤษฎีอาชญากรรมทั้งสองแบบมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ การประกอบอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาตินั้นการกระทำที่ต้องห้ามซึ่งมีหลายรูปแบบต้องถูกกระทำโดย “เป็นส่วนหนึ่งของการโจมตีอย่างกว้างขวางหรือเป็นระบบโดยมีเป้าหมายเป็นประชาชนพลเรือน” โดยผู้กระทำผิดที่รู้ถึงลักษณะที่กว้างขวางและเป็นระบบเช่นว่า ในขณะที่อาชญากรรมการทำลายล้างเผ่าพันธุ์นั้น การกระทำที่ต้องห้ามซึ่งมีเพียง 5 รูปแบบต้องถูกกระทำเพราะเจตนาพิเศษเพื่อทำลายล้าง “กลุ่ม” ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน ดังนั้น อาชญากรรมการทำลายล้างเผ่าพันธุ์จึงอาจเกิดขึ้นแก่บุคคลไม่มากเพราะมิได้กำหนดว่าจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของการโจมตีอย่างกว้างขวางหรือเป็นระบบต่อประชาชนพลเรือน นอกจากนี้ รูปแบบการ “ทำลาย” ของอาชญากรรมการทำลายล้างเผ่าพันธุ์นั้นก็จำกัดกว่า ซึ่งทำให้เหลือเพียงการทำลายทางด้านร่างกายและทางชีวภาพเป็นหลัก มิได้รวมการทำลายด้านวัฒนธรรมและกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ เช่น กลุ่มผู้หญิง กลุ่มเศรษฐกิจ กลุ่มสังคม กลุ่มการเมือง เป็นต้น แต่การทำลายลักษณะเช่นนี้กลับสามารถถูกดำเนินคดีอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติได้ (Wald, 2007: 623-624)

#### 2.1.2.4 อาชญากรรมการทำลายล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมสงคราม (War Crimes)

เช่นเดียวกัน อาชญากรรมสงครามนั้นมีที่มาและรากฐานความคิดต่างไปจากอาชญากรรมการทำลายล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมสงครามนั้นหมายถึงการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ทั้งตัวสนธิสัญญาและจารีตประเพณีที่ใช้บังคับในเวลาสงคราม ดังนั้น อาชญากรรมสงครามจึงแตกต่างจากอาชญากรรมการทำลายล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติตรงที่อาชญากรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ในเวลาสงครามเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็สงครามระหว่างประเทศหรือสงครามภายในประเทศก็ตาม

เช่นเดียวกับอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ อาชญากรรมสงครามนั้นมิได้มีอนุสัญญาเป็นของตัวเองเช่นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ความหมายของอาชญากรรมสงครามที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดคือคำนิยามที่ถูบัญญัติไว้ใน มาตรา 8 ของธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ภายใต้มาตรา 8 นี้ สถานการณ์หรือการกระทำที่จะก่อให้เกิดอาชญากรรมสงครามนั้นต่างกันไปขึ้นอยู่กับว่าสงครามดังกล่าวเป็นสงครามระหว่างประเทศหรือสงครามภายในประเทศ โดยอาจเป็นการกระทำ ได้แก่ การสังหาร ทรมาน จับตัวประกัน การจงใจโจมตีพลเรือนโดยตรง การโจมตีสถานที่เพื่อการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ การกุศล สถานที่ทางประวัติศาสตร์ หรือโรงพยาบาล โดยเจตนา การปล้นสดมภ์ การข่มขืน บังคับตั้งนครรัฐ และรูปแบบความรุนแรงทางเพศอื่น ๆ การนำเอาเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีมาร่วมสู้รบ เป็นต้น ทั้งนี้ อาชญากรรมสงครามมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการคือ (ก) องค์ประกอบทางด้านสภาพแวดล้อม นั่นคือการกระทำที่ต้องห้ามทั้งหลายจำเป็นต้องเกิดขึ้นในช่วงสงคราม และ (ข) องค์ประกอบทางด้านจิตใจ นั่นคือผู้กระทำผิดต้องมีเจตนาและรับรู้ถึงการกระทำส่วนบุคคลและองค์ประกอบทางด้านสภาพแวดล้อม

อนึ่ง อาชญากรรมสงครามนั้นสามารถกระทำได้กับกลุ่มเหยื่อที่หลากหลายกว่ากรณีของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ เพราะผู้ได้รับผลกระทบนั้นเป็นได้ทั้งทั้งพลรบและพลเรือน (United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, 2019) อย่างไรก็ตาม ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ เหตุการณ์โจมตีกลุ่มพลเรือนหนึ่ง ๆ นั้นอาจเป็นทั้งอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ และอาชญากรรมสงครามในเวลาเดียวกันก็ได้ถ้าองค์ประกอบความผิดครบตามที่กฎหมายบัญญัติไว้สำหรับความผิดทั้งสามประเภทข้างต้น

### 2.1.3 การดำเนินคดีต่ออาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

#### 2.1.3.1 ภายใต้กรอบกฎหมายระหว่างประเทศ

อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นเป็นความผิดและสามารถถูกดำเนินคดีได้ในศาลชำนานูการระหว่างประเทศ ได้แก่ ศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court หรือ ICC) ศาลชำนานูการระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวีย (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia หรือ ICTY) ศาลชำนานูการระหว่างประเทศสำหรับรวันดา (International Criminal Tribunal for Rwanda หรือ ICTR) และ ศาลพิเศษภายในศาลยุติธรรมแห่งกัมพูชา (Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia หรือ ECCC) โดยธรรมนูญ

จัดตั้ง ICTY และ ICTR และธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศได้นำบทนิยามของอนุสัญญาข้างต้นมาใช้ในการนิยามอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์<sup>8</sup>

อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่มีชื่อเสียงในยุคปัจจุบันและมีคำพิพากษาชัดเจนโดยศาลชำนานาญการระหว่างประเทศว่าเป็นการกระทำอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้แก่ เหตุการณ์ในช่วงปีพ.ศ. 2537 ในประเทศรวันดา เหตุการณ์ในช่วงปีพ.ศ. 2538 ในพื้นที่ของอดีตประเทศยูโกสลาเวีย และเหตุการณ์ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2518-2522 ในประเทศกัมพูชา

ในกรณีของประเทศรวันดานั้น ในปีพ.ศ. 2537 ในช่วงเวลาประมาณ 100 วันมีชาวรวันดาถูกสังหารไปกว่า 800,000 คน โดยชาวฮูตู (Hutu) หัวรุนแรงที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเป้าหมายหลักของการสังหารคือชาวทุตซี (Tutsi) ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศ และศัตรูทางการเมืองเชื้อชาติอื่น ๆ (BBC, 2014) ซึ่งต่อมาได้มีการก่อตั้งศาลชำนานาญการระหว่างประเทศสำหรับรวันดา ขึ้นเพื่อ "ดำเนินคดีกับบุคคลที่ต้องรับผิดชอบต่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรงซึ่งกระทำในเขตแดนประเทศรวันดาและรัฐข้างเคียงในช่วงระหว่างวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2537 ถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2537" โดยศาลชำนานาญการระหว่างประเทศสำหรับรวันดา เป็นศาลระหว่างประเทศแห่งแรกที่มีคำพิพากษาเกี่ยวกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ มีการตีความคำนิยามของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และยังกำหนดให้การข่มขืนเป็นวิธีการหนึ่งของการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อีกทั้งยังเป็นครั้งแรกที่ศาลระหว่างประเทศดำเนินคดีต่อสื่อที่ต้องรับผิดชอบเผยแพร่เนื้อหาที่กระตุ้นให้สาธารณชนประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (ICTR, 2018)

อีกตัวอย่างหนึ่งคือเหตุการณ์ที่เกิดในเวลาไล่เลี่ยกัน ในปีพ.ศ. 2538 ในเมืองเซเบเรนิกา (Srebrenica) ในพื้นที่ของอดีตประเทศยูโกสลาเวีย (ประเทศบอสเนียในปัจจุบัน) ได้มีการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้น โดยการสังหารชายและเด็กชายบอสเนียที่นับถือศาสนาอิสลามไปมากกว่า 7,000 คน ในระหว่างการเข้ายึดครองเมืองโดยกองกำลังเซิร์บระหว่างสงครามในบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา เช่นเดียวกับกรณีรวันดา เหตุการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การการก่อตั้งศาลชำนานาญการระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวียซึ่งตัดสินว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และถือเป็นคำพิพากษาแรกเกี่ยวกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในทวีปยุโรป (ICTY, 2018; ICTY, 2017)

<sup>8</sup> มาตรา 4 ธรรมนูญจัดตั้ง ICTY มาตรา 2 ธรรมนูญจัดตั้ง ICTR และ มาตรา 6 ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ



ล่าสุดคือกรณีของกัมพูชา เมื่อคณะตุลาการพิเศษของศาลกัมพูชา (Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia หรือ ECCC) มีคำพิพากษาเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561 ว่าสองผู้นำระดับสูงของเขมรแดงประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชนกลุ่มน้อยเชื้อสายเวียดนามและมุสลิมจาม ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2518-2522 ที่เขมรแดงเรืองอำนาจ (ไทยโพสต์ 2561; BBC 2018)

อย่างไรก็ตาม การจะดำเนินคดีในศาลระหว่างประเทศนั้นมีเงื่อนไขมากมาย เช่น กรณีของศาลอาญาระหว่างประเทศนั้น ประเทศที่จะถูกสอบสวนและพิจารณาพิพากษาคดีได้จำเป็นต้องเป็นภาคีของธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ทำให้การดำเนินคดีถูกจำกัดด้วยระบบสมาชิกหรือในกรณีที่มีใช้สมาชิก เมื่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council) ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกถาวร 5 ประเทศ และประเทศสมาชิกไม่ถาวร 10 ประเทศใช้อำนาจภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติในการส่งประเด็นปัญหาไปยังศาลอาญาระหว่างประเทศ ในกรณีของศาลชำนานาญการระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวียและศาลชำนานาญการระหว่างประเทศสำหรับวันด้า นั้นถูกจัดตั้งขึ้นโดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติด้วยกรอบอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีที่จำกัดไว้เพียงอาชญากรรมระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของภูมุนั้น ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เช่น ศาลชำนานาญการระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวียมีเขตอำนาจเหนืออาชญากรรมระหว่างประเทศที่ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในอดีตประเทศยูโกสลาเวียในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 และศาลชำนานาญการระหว่างประเทศสำหรับวันด้ามีเขตอำนาจเหนืออาชญากรรมร้ายแรงระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในเขตประเทศวันด้าในช่วงระหว่างวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2537 ถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2537 เป็นต้น ในขณะที่ คณะตุลาการพิเศษของศาลกัมพูชานั้นถูกจัดตั้งโดยความร่วมมือของสหประชาชาติและรัฐบาลกัมพูชา

ดังนั้น ถ้าไม่มีการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดในประเทศ ในกรณีของเมียนมาที่มีใช้ภาคีของธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในประเทศเมียนมานั้นจะถูกพิจารณาโดยศาลอาญาระหว่างประเทศได้ก็ต่อเมื่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติส่งประเด็นปัญหาไปยังศาลอาญาระหว่างประเทศ หรือมีมติจัดตั้งศาลชำนานาญการระหว่างประเทศขึ้น เช่น กรณีของอดีตประเทศยูโกสลาเวียและวันด้า หรือรัฐบาลเมียนมาจัดตั้งคณะตุลาการพิเศษร่วมกับสหประชาชาติเช่นกรณีของกัมพูชา

อย่างไรก็ตาม ศาลชำนานาญการระหว่างประเทศเหล่านี้ยังมีเงื่อนไขในการดำเนินคดีที่สำคัญคือ จะดำเนินคดีแก่ “บุคคล” ที่ต้องรับผิดชอบมากที่สุดต่อการประกอบอาชญากรรมที่ร้ายแรงที่สุด

ได้แก่ อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ อาชญากรรมสงคราม และ อาชญากรรมการรุกราน เท่านั้น (ICC, 2018b)

อนึ่ง ประสิทธิภาพในการดำเนินงานของศาลอาญาระหว่างประเทศเองก็ถูกตั้งข้อสงสัยโดย นักกฎหมายหลายท่าน โดยแม้ศาลอาญาระหว่างประเทศจะเป็นศาลระหว่างประเทศแห่งแรกที่ถูก ตั้งขึ้นโดยถาวรโดยผลของสนธิสัญญาเพื่อพิจารณาคดีที่ร้ายแรงที่สุด ได้แก่ อาชญากรรมสงคราม อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ อาชญากรรมเกี่ยวกับการรุกราน และอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ จนถูกเรียกว่าเป็น “สัญลักษณ์ของเจตจำนงของสังคมนานาชาติที่จะนำโลกไปสู่ความยุติธรรม” แต่ใน ขณะเดียวกันศาลดังกล่าว กลับสะท้อนถึงความยากลำบากที่จะนำความยุติธรรมกลับมาสู่สังคม นานาชาติ โดยนับตั้งแต่ก่อตั้งมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 ด้วยงบประมาณกว่าพันล้านดอลลาร์สหรัฐ ศาลอาญาระหว่างประเทศมีคำพิพากษาลงโทษเพียง 8 คดี และยกฟ้อง 4 คดี ประเด็นดังกล่าว นำไปสู่การตั้งคำถามว่าภายใต้ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของศาลอาญาระหว่างประเทศและ องค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานเกี่ยวกับความยุติธรรมนั้น สังคมนานาชาติ “กว้างขวาง และลึกซึ้งเพียงพอที่จะ ดูแลและรักษาแนวทางการลงโทษระหว่างประเทศโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ววี่ยัง” (Roberts และ McMillians, 2003: 315-318)

### 2.1.3.2 ภายใต้กรอบกฎหมายภายในประเทศ

หลักการสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินการของศาลอาญาระหว่างประเทศและศาลระหว่าง ประเทศอื่น ๆ คือ “หลักการเกื้อหนุนกัน” (Complementarity Principle) โดยศาลระหว่างประเทศ จะสามารถเริ่มต้นการสอบสวนได้เมื่อรัฐ “ไม่เต็มใจ (Unwilling) หรือไม่สามาร (Unable) จะ กระทำการดังกล่าวภายใต้กรอบกฎหมายภายในประเทศตนได้”

ธรรมนูญกรุงโรมได้กำหนดเงื่อนไขในการพิจารณาความ “ไม่เต็มใจ” ได้แก่ (ก) ไม่มีหรือไม่ เคยมีการดำเนินคดี (ข) มีความล่าช้าในการดำเนินคดีโดยไม่มีเหตุผล หรือ (ค) กระบวนการนั้นไม่ได้ ถูกดำเนินการอย่างเป็นอิสระหรือเป็นกลางและไม่ได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่จะนำตัวผู้กระทำผิดมา ลงโทษ ทั้งนี้ ธรรมนูญกรุงโรมได้ระบุถึงกรณีที่สามารถพิจารณาคดีจำเลยอีกครั้งได้แม้จำเลยคน ดังกล่าวจะถูกศาลภายในประเทศตัดสินแล้ว ได้แก่ ในกรณีที่มีการปกป้องบุคคลดังกล่าวจากความรับ ผิดทางอาญา หรือเมื่อกระบวนการพิจารณามีได้เป็นอิสระและเป็นกลางตามกระบวนการที่ชอบด้วย กฎหมาย (Due process) ตามกฎหมายระหว่างประเทศและไม่ได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่จะนำ ตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ (Coalition for the International Criminal Court, 2018)

ด้วยเหตุนี้ แม้จะสามารถดำเนินคดีในศาลระหว่างประเทศได้ กรอบกฎหมายและการนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมภายในประเทศเองก็สำคัญต่อการวิเคราะห์ความรับผิดชอบทางอาญาของผู้ที่อาจตกเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เช่นเดียวกัน

## 2.1.4 ความท้าทายในการปรับใช้ความผิดฐานอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กับสถานการณ์ในประเทศเมียนมา

### 2.1.4.1 ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับบทนิยามตามกฎหมาย

บทนิยามทางด้านกฎหมายข้างต้นรวมถึงการนำไปปรับใช้ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยหลายฝ่ายว่าไม่ได้สะท้อนถึงรูปแบบการเกิดอาชญากรรมในความเป็นจริง

คุณสมบัติเฉพาะในบทนิยามของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามกฎหมายทำให้ในทางปฏิบัติอาชญากรรมที่ได้ชื่อว่าเป็นหนึ่งในอาชญากรรมที่เลวร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์กลับไม่สามารถถูกดำเนินคดีหรือถูกพิจารณาว่าเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ เช่น กรณีของกัมพูชานั้น คำพิพากษากรณีอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มิได้ครอบคลุมไปถึงการสังหารชาวกัมพูชาราว 2 ล้านคนในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งเกิดกับกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเมืองหรือกลุ่มคนชนชั้นสูงในสังคมในช่วงการยึดครองของเขมรแดง ซึ่งศาลมองว่าเป็นการก่ออาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ (Crime Against Humanity) แต่กรณีที่ศาลพิพากษาว่าเป็นความผิดฐาน “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” นั้นกลับเป็นกรณีความรุนแรงต่อกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติเวียดนามในปีพ.ศ. 2518-2522 เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีกรณีของดาร์ฟัวร์ ประเทศซูดาน ที่คณะกรรมการไต่สวนของสหประชาชาติมองว่ามีได้เป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แต่เป็นอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ เพราะไม่เชื่อว่า มี “เจตนาพิเศษ” ที่จะทำลาย “กลุ่ม” เกิดขึ้น (Wald, 2007: 627)

บทนิยามดังกล่าวได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากนักสังคมศาสตร์ เนื่องจากคำนิยามในเชิงสังคมศาสตร์นั้น ในบางบทนิยามจะครอบคลุมสถานการณ์มากกว่าบทนิยามตามกฎหมายที่มีลักษณะเข้มงวดและเน้นไปที่การทำลายล้างทางด้านร่างกายและทางชีวภาพ (Anderson, 2011: 16) เช่น Staub (1989: 6-7) ได้นิยามว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ คือ “ความพยายามในการกำจัดกลุ่มชนชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรม หรือการเมือง ไม่ว่าจะโดยการสังหารโดยตรง หรือโดยอ้อมผ่านการสร้างเงื่อนไขที่นำไปสู่ความเสื่อมสลายของกลุ่ม”

Frank Chalk และ Jonassohn Kurt (1990: 23) ได้นิยามว่า อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หมายถึง “รูปแบบของการสังหารเพียงฝ่ายเดียวโดยรัฐหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจเพื่อทำลายล้างกลุ่ม ทั้งนี้ กลุ่มดังกล่าวรวมถึงสมาชิกในกลุ่มนั้นนั้นจะถูกนิยามโดยผู้ประกอบอาชญากรรม”

Fein (1990: 24) ได้นิยามว่า อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หมายถึง “การกระทำโดยเจตนาโดยผู้กระทำความผิดเพื่อทำให้เกิดการทำลายทางกายภาพไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมผ่านการห้ามการแพร่ขยายของสมาชิกกลุ่ม ไม่ว่าจะทางชีววิทยาหรือทางสังคม และไม่ว่าเหยื่อจะยอมจำนนหรือทำการคุกคามหรือไม่”

Charny (1999: 91) ได้นิยามว่า อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์คือ “การสังหารหมู่มนุษย์จำนวนมาก โดยมีใช้เพื่อการปฏิบัติการทางการเมืองหรือต่อต้านกองกำลังทหารของศัตรู โดยเหยื่ออยู่ในสถานะที่ไม่สามารถป้องกันตนเองได้และหมดหนทาง”

ในขณะเดียวกัน ยังมีข้อเสนอแนะจากนักวิชาการบางส่วนที่มองว่าบทนิยามของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในทางกฎหมายควรครอบคลุมการทำลายล้างกลุ่มในรูปแบบอื่น ๆ ด้วย ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม รุนแรงและไม่รุนแรง ผ่านทางกายภาพ ทางชีวภาพ และทางวัฒนธรรม บนพื้นฐานของเจตนาพิเศษ (Hiebert, 2013: 17-18) อีกทั้งต้องการให้ขยายบทนิยามของ “กลุ่ม” เนื่องจากในทางกฎหมายนั้นไม่ได้รวมกลุ่มทางการเมืองและทางสังคมไว้ในกลุ่มเหยื่ออาชญากรรมดังกล่าว (Anderson, 2011: 17)

นอกจากนี้ เนื่องจากอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นเป็นทั้งปรากฏการณ์ทางสังคมศาสตร์และทางกฎหมาย เมื่อพิจารณาถึงคำนิยามที่ให้แก่อาชญากรรมชนิดนี้ในเชิงสังคมศาสตร์ จะเห็นว่าหนึ่งในองค์ประกอบที่คำนิยามเหล่านี้มีร่วมกันคือการรวมรูปแบบอื่น ๆ ของการสังหารหมู่และการทำลายล้างเข้าไว้ในบทนิยามด้วย ซึ่งจะครอบคลุมสถานการณ์มากกว่าบทนิยามตามกฎหมายที่มีลักษณะเข้มงวดและเน้นไปที่การทำลายล้างทางด้านร่างกายและทางชีวภาพ (Anderson, 2011: 16) นอกจากนี้ยังมีทั้งคำนิยามที่ให้ความสำคัญกับการใช้ความรุนแรงที่มีลักษณะไม่ได้สัดส่วนและที่ให้ความสำคัญกับจำนวนของเหยื่ออาชญากรรม

อย่างไรก็ตาม บทนิยามเหล่านี้ยังคงมีช่องโหว่อยู่ Straus (2011: 349-375) ได้ทำการรวบรวมคำนิยามของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่สำคัญ ซึ่งรวมถึง คำนิยามของ Lemkin อนุสัญญาสหประชาชาติ Staub Chalk & Kurt Fein และ Charny ตามที่ระบุไว้ด้านบน และคำนิยามที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางรวม 15 คำนิยาม นำมาเปรียบเทียบภายใต้องค์ประกอบหลัก 5 ลักษณะของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้แก่ (1) การทำลายล้างกลุ่มกลุ่มหนึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญ (2) รูปแบบของเจตนา (3) รูปแบบการทำลายล้าง (4) หน่วยงานที่ดำเนินการทำลายล้าง และ (5) เป้าหมายการทำลายล้าง เพื่อศึกษาถึงความแตกต่างของบทนิยามดังกล่าว อีกทั้งพิจารณาว่าบทนิยามดังกล่าวสามารถปรับใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้หรือไม่ และหาทิศทางของคำนิยามที่ควร

เป็น ทั้งนี้ Straus กลับพบว่า คำนิยามของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ส่วนใหญ่จะมีความจำกัด เป็นอย่างมากจนถึงขั้นที่มีกรณีในศตวรรษที่ 20 เพียงไม่กี่กรณีที่สามารถเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ตามคำนิยาม อีกทั้งมีกรณีที่มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากที่ไม่เข้าบทนิยามเหล่านี้ แต่กรณีที่มีผู้เสียชีวิตน้อยกว่ากลับเข้าตามบทนิยามได้ Straus ยังมองว่าขั้นต่อไปที่จำเป็นอย่างยิ่งคือการศึกษาถึงบทนิยามของรูปแบบการเกิดความรุนแรงอย่างกว้างขวางทั้งหลาย และถ้า “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” เป็นหนึ่งในรูปแบบของความรุนแรงดังกล่าว ผู้ศึกษาจำเป็นต้องยอมรับเช่นกันว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ไม่จำเป็นต้องเป็นอาชญากรรมที่มีความชั่วร้ายในเชิงศีลธรรมไปมากกว่าการสังหารหมู่อื่น ๆ

อนึ่ง แม้ผู้วิจัยจะเห็นด้วยอย่างยิ่งและสนับสนุนให้มีการทบทวนนิยามของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ให้มีความยืดหยุ่นขึ้นและให้สะท้อนความเป็นจริงมากขึ้น ทั้งในมุมมององค์ประกอบด้านการกระทำให้ครอบคลุมการทำลายล้างในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงการทำลายล้างทางด้านวัฒนธรรมด้วย และในมุมมองของเหยื่อให้รวมกลุ่มทางการเมืองและทางสังคมไว้เช่นกัน แต่ในการวิจัยฉบับนี้จะพิจารณาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ชาวโรฮีนจาในรัฐยะไข่ตามความหมายอย่างแคบตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ได้ถึงขอบเขต ความเป็นไปได้ และแนวทางแก้ไขผ่านมุมมองทางกฎหมายในปัจจุบันที่ตีความไว้อย่างเข้มงวด

#### 2.1.4.2 ศัพท์บัญญัติและสถานะของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

เช่นที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ในภาษาอังกฤษคำว่า Genocide มีรากศัพท์มาจากคำว่า genos ที่มาจากภาษากรีก แปลว่า เชื้อชาติหรือเผ่าพันธุ์ และคำว่า cide ที่มาจากภาษาละตินแปลว่า สังหาร ซึ่งภาษาไทยนั้นก็นำคำดังกล่าวมาแปลตรงตัวเป็นคำว่า “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” (กรมอาเซียน กระทรวงต่างประเทศ, 2018) ส่วนในภาษาพม่า นั้นมักใช้คำว่า “Lu Myo Tone That Phyet Chin/Thoke Tin Mu” หรือ “Lu Myo Thone That Phyet Chin” คำว่า “Lu Myo Tone” นั้นมีความหมายที่เป็นที่เข้าใจว่าหมายถึง “ประชากรทั้งหมดของกลุ่มหนึ่ง ๆ นั้นถูกสังหาร” หรือ “ประชากรส่วนใหญ่ของกลุ่มนั้น ๆ ถูกสังหาร” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เป็นชาวเมียนมา, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

เป็นที่น่าสังเกตว่าศัพท์บัญญัติทั้งสามภาษานั้นมิได้สะท้อนถึง “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” ตามบทนิยามทางกฎหมายซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ง่าย เนื่องจากอาชญากรรมประเภทนี้มิได้จำกัดเพียงแค่การสังหารและมิได้มีสาเหตุเพียงแค่เผ่าพันธุ์ แต่ในขณะเดียวกัน คำว่า “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” นั้นกลับฟังดูเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรงที่สุด แต่ในความ

เป็นจริงแล้วอาชญากรรมนี้ก็มิจำเป็นว่าจะต้องกระทำต่อคนในวงกว้าง และมีจำเป็นว่าจะต้องก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงไปกว่าอาชญากรรมภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ เสมอไป ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อการทำมาค้าขายในอาชญากรรมดังกล่าวตามมา

จากการรวบรวมข้อมูลของ Wald พบว่าสำหรับพนักงานอัยการในศาลอาญาระหว่างประเทศทั้งหลายนั้น อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์สามารถใช้และเคยถูกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองได้เพราะการที่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ถูกมองว่าเป็น “ที่หนึ่งในอาชญากรรมทั้งหลาย” (The crime of all crimes) นั้นย่อมสร้างมลทินและความต่างพริ้วแก่อาชญากรรมอย่างมาก (Super-stigma) โดยสามารถต่อรองว่าจะลดโทษเป็นอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติเพื่อแลกเปลี่ยนกับการรับสารภาพและการให้ความร่วมมือในการดำเนินคดีกับจำเลยคนอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ทำให้ไม่มีศาลระหว่างประเทศใด ๆ ที่จะตัดสินเพื่อหาเส้นแบ่งระหว่างอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติอย่างชัดเจน (Wald, 2007: 626-627)

นอกจากนี้ Wald ยังให้ความเห็นว่า ในมุมมองของผู้พิพากษาบางท่านเองก็มีมุมมองว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นเป็นยอดสุดของอาชญากรรมและต้องมีบทลงโทษสูงสุด ซึ่งแนวคิดดังกล่าวอาจส่งผลต่อการดำเนินคดี การรับฟังพยานหลักฐาน และการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย (Wald, 2007: 626-627)

แนวคิดดังกล่าวอาจไม่จำกัดเพียงแต่ตัวผู้พิพากษาเองแต่รวมถึงเหยื่อของความรุนแรงด้วย เพราะถ้าอาชญากรรมในคดีนั้นมิได้ถูกพิพากษาลงโทษฐานประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แล้วเหยื่อเหล่านี้ก็อาจรู้สึกว่าคุณไม่ได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริงแม้ว่าจะมีคำพิพากษาว่าการกระทำดังกล่าวเป็นอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติหรืออาชญากรรมอื่น ๆ ตามกฎหมายระหว่างประเทศก็ตาม เช่นในปีพ.ศ. 2556 เมื่อศาลชำนานูการระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวียยกฟ้องนาย Radovan Karadzic ในส่วนของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แต่ยังคงพิพากษาให้มีความผิดฐานประกอบอาชญากรรมสงคราม จากเหตุที่กองกำลังเซิร์บได้ทำการสังหารชาวมุสลิมและโครแอตในพื้นที่ของบอสเนียในปีพ.ศ. 2535-2538 คำพิพากษาดังกล่าวก่อให้เกิดปฏิกิริยารุนแรงในหมู่เหยื่อผู้รอดชีวิต โดยตัวแทนเหยื่อในเมือง Prijedor ถึงขั้นออกมากล่าวว่า "เราไม่มีเหตุใด ๆ ที่จะหวังอีกต่อไปแล้วว่าเซิร์บจะออกมายอมรับว่าคนที่ไม่ใช่เซิร์บในพื้นที่ Prijedor ได้ถูกสังหาร ทรมาน ถูกจำกัดข่มขืนกระทำชำเรา" (Associated Press in The Hague, 2012) จะเห็นได้ว่าแม้ศาลจะตัดสินลงโทษผู้กระทำผิด แต่การลงโทษฐานประกอบ “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” นั้นแทบจะเป็นบรรทัดฐานของความยุติธรรมในความรู้สึกของผู้คน และแน่นอนว่าในกรณีของกัมพูชานั้นการที่คดีส่วนใหญ่

ไม่สามารถดำเนินการฐานอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้นั้นสร้างความผิดหวังให้เหยื่อและผู้รอดชีวิตอย่างมาก (Vianney-Liaud, 2014)

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างที่น่าสนใจที่บ่งชี้ว่าแนวคิดนี้อาจส่งผลกระทบต่อนักการเมืองและผู้ออกกฎหมายเช่นกัน ได้แก่ การที่สภาผู้แทนราษฎร สหรัฐอเมริกา (House of Representatives) ผ่านมติที่จะเรียกขานอาชญากรรมที่ก่อโดยกองกำลังรักษาความมั่นคงของเมียนมาต่อชาวโรฮีนจาว่าเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2561 โดยมองว่าถ้าได้มีการเรียกขานเช่นว่าแล้วจะเป็นการขัดขวางการนำตัวผู้กระทำความผิดไปลงโทษ โดยนาย Ed Royce ประธาน House Foreign Affairs Committee ได้กล่าวสนับสนุนมติดังกล่าวไว้ว่า “สหรัฐอเมริกา มีพันธกรณีทางศีลธรรมที่จะเรียกเหตุการณ์นี้ว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ถ้ามีฉะนั้น ผู้กระทำความผิดจะสามารถหลุดรอดและเป็นการขัดขวางความพยายามที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และด้วยมตินี้ สภาได้บรรลุหน้าที่ของตนแล้ว” อย่างไรก็ตาม รายงานของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งถูกเผยแพร่ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2561 นั้นมิได้สรุปไว้ว่าความรุนแรงในรัฐยะไข่ที่กระทำต่อชาวโรฮีนจานั้นมีลักษณะเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่ (Hansler, 2018)

เช่นที่กล่าวไปแล้วข้างต้น แนวคิดเช่นนี้ขัดแย้งกับความเป็นจริง เนื่องจากบทนิยามของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในทางกฎหมายนั้นมีความจำกัดเป็นอย่างมาก แม้ในมุมมองหนึ่งจะเป็นการทำให้ “อาชญากรรมใหญ่ในหมู่อาชญากรรมทั้งหลาย” นั้นถูกจำกัดเพียงอาชญากรรมที่รุนแรงมากพอที่จะเข้าบทนิยามทางกฎหมายของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้เท่านั้น แต่ในอีกมุมมองหนึ่งกลับไม่สะท้อนข้อเท็จจริงบางประการ และทำให้อาชญากรรมที่ได้ชื่อว่าเป็นหนึ่งในอาชญากรรมที่เลวร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์กลับไม่สามารถถูกดำเนินคดีหรือถูกพิจารณาว่าเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้แต่เป็นอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติหรืออาชญากรรมอื่น ๆ เท่านั้น

จากข้างต้นเป็นที่น่าสนใจว่าทำไมอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ถูกมองว่าเป็น “อาชญากรรมใหญ่ในหมู่อาชญากรรมทั้งหลาย” ทั้งที่ความเป็นจริงกลับมิใช่เช่นนั้นในทุกกรณี หรือเป็นเพราะปัญหาเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์ที่ทำให้คำว่า “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” ฟังดูผิวเผินแล้วรุนแรงกว่า “อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ” หรือ “อาชญากรรมสงคราม” และการเน้นย้ำว่าเป็น “อาชญากรรมใหญ่ในหมู่อาชญากรรมทั้งหลาย” ทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ มุ่งที่จะดำเนินคดีในฐานความผิดที่ไม่มีความยืดหยุ่นเช่นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และอาจก่อให้เกิดเป็นข้ออคติในส่วนของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมและความคาดหวังของเหยื่อ เป็นที่น่าศึกษาเช่นกันว่าอาชญากรรมส่วนใหญ่เองนั้นได้รับผลจากการบัญญัติศัพท์เช่นนี้หรือไม่และทำให้มีมุมมองบางอย่างคลาดเคลื่อนไปและเอื้อต่อการประกอบอาชญากรรมเหล่านี้หรือไม่

เป็นที่น่าสังเกตเช่นกันว่าในกรณีของประเทศเมียนมานั้น ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 เมื่อ OHCHR ชี้ว่ามีความเป็นไปได้อย่างยิ่งที่สถานการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ในปีพ.ศ. 2559 นั้นจะเป็น “อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ” ความสนใจของสาธารณชนและประชาคมโลกต่อสถานการณ์ในพื้นที่ที่ยังไม่ตื่นตัวเท่าเมื่อมีการเผยแพร่รายงานของคณะกรรมการอิสระระหว่างประเทศเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเทศเมียนมาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2561 ที่ชี้ว่ามีความเป็นไปได้ว่าการประกอบ “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” ในพื้นที่ แม้ว่าจะมีปัจจัยอื่น ๆ และสถานการณ์จะยืดเยื้อและรุนแรงขึ้นในปีพ.ศ. 2560 ก็ตาม แต่ก็เป็นที่น่าสนใจเช่นกันว่าสาธารณชนและประชาคมโลกเองก็ได้รับผลกระทบจากแนวคิดเช่นนี้ด้วยเช่นกันหรือไม่

### 2.1.4.3 อุปสรรคในการดำเนินคดี

#### การดำเนินคดีในศาลระหว่างประเทศ

นอกจากอุปสรรคทั่วไปในการดำเนินคดีในศาลระหว่างประเทศตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีอุปสรรคอื่น ๆ ที่เป็นอุปสรรคเฉพาะตัวของประเทศเมียนมาอีกด้วย

ประเทศเมียนมานั้นเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยได้ทำการภาคยานุวัติอนุสัญญาดังกล่าวเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2499 แต่ได้ทำการตั้งข้อสงวน (Reservation) ไว้ โดยข้อสงวนนั้นได้ระบุไว้ว่า (United Nations Treaty Collection, 2018)

“(1) อ้างถึงมาตรา 6 สหภาพพม่าขอสงวนว่าข้อความในมาตราดังกล่าวไม่สามารถตีความไปในทางที่ลิดรอนเขตอำนาจของศาลหรือศาลชำนาญการของสหภาพ หรือในทางที่ให้อำนาจแก่ศาลหรือศาลชำนาญการต่างประเทศในการพิจารณาตีอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ หรือการกระทำใด ๆ ที่บัญญัติในมาตรา 3 ซึ่งได้กระทำในเขตพื้นที่อธิปไตยของสหภาพพม่า

(2) อ้างถึงมาตรา 8<sup>9</sup> สหภาพพม่าขอสงวนว่ามาตราดังกล่าวจะไม่สามารถบังคับใช้กับสหภาพได้”

ทั้งนี้ การตั้งข้อสงวนดังกล่าวนั้นค่อนข้างน่ากังวล โดยเฉพาะข้อสงวนข้อ 1 เนื่องจากมาตรา 6 ของอนุสัญญาบัญญัติว่า “บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือการกระทำใด ๆ ที่บัญญัติในมาตรา 3 นั้นต้องถูกดำเนินคดีโดยศาลที่มีอำนาจในรัฐที่การกระทำผิดได้

<sup>9</sup> มาตรา 8 ของอนุสัญญานั้น บัญญัติว่าให้สิทธิกับรัฐภาคีในการ “เรียกร้องให้หน่วยงานที่มีอำนาจในสหประชาชาติดำเนินการตามมาตรการในกฎบัตรสหประชาชาติที่คิดว่าเหมาะสมเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ หรือการกระทำใด ๆ ที่บัญญัติในมาตรา 3” การตั้งข้อสงวนจึงหมายถึงประเทศเมียนมานั้นจะไม่สามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้



เกิดขึ้น หรือโดยศาลชำนายการทางด้านอาญาระหว่างประเทศที่อาจมีเขตอำนาจเหนือคดีดังกล่าวซึ่งรัฐภาคีได้ยอมรับเขตอำนาจไว้” การตั้งข้อสงวนข้างต้นจึงหมายถึงศาลที่จะพิจารณาข้อกล่าวหาเกี่ยวกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในเมียนมาได้คือศาลภายในประเทศเท่านั้น

นอกจากข้อจำกัดข้างต้นของประเทศเมียนมาแล้ว การนำคดีไปสู่ศาลอาญาระหว่างประเทศ เช่นที่มีการเสนอแนะโดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ นั้นก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่ายตายนักเนื่องจากเมียนมาได้เป็นภาคีของธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ทำให้ศาลอาญาระหว่างประเทศไม่สามารถพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่อธิปไตยของประเทศเมียนมาได้ เว้นแต่กรณีการบังคับเคลื่อนย้ายผู้คนไปยังประเทศปลายทางที่เป็นภาคีของธรรมนูญกรุงโรมตามที่ศาลอาญาระหว่างประเทศได้มีคำตัดสินไว้

นอกจากนี้ การเรียกร้องให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UN Security Council) ส่งเรื่องต่อไปยังศาลอาญาระหว่างประเทศก็ไม่ใช่เรื่องง่ายนัก เนื่องจากการผ่านมติต่าง ๆ นั้นสมาชิกถาวร 5 ประเทศจะต้องไม่มีประเทศไหนปฏิเสธมติดังกล่าว ซึ่งเป็นไปได้ยากในสถานการณ์การเมืองปัจจุบัน

อนึ่ง คดีในปัจจุบันที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) กำลังดำเนินการพิจารณานั้น รัฐบาลแอมเบียมิได้ดำเนินคดีอาญาแก่บุคคลใดฐานประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยตรง แต่กล่าวหาว่ารัฐบาลเมียนมาไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เหตุดังกล่าวจึงมิใช่ข้อสงวนที่ได้ตั้งไว้สักทีเดียว

### การดำเนินคดีในศาลภายในประเทศ

เมื่อพิจารณา“หลักการเกื้อหนุนกัน” (Complementarity Principle) แล้วจะเห็นได้ว่า กรอบกฎหมายและการดำเนินคดีในประเทศเมียนมานั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อการพิจารณาถึงเขตอำนาจศาลระหว่างประเทศ หลักการเช่นนี้ได้รับการอ้างอิงเช่นกันโดยประเทศเมียนมา เมื่อนางออง ซาน ซู จี ในฐานะตัวแทนของเมียนมาได้แถลงไว้ระหว่างการพิจารณาคำร้องของสาธารณรัฐแอมเบียมิเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราว ณ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เธอได้กล่าวว่า “การถือกำเนิดของระบบอำนวยความสะดวกทางอาญาระหว่างประเทศอยู่บนพื้นฐานของหลักการเกื้อหนุนกัน การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนั้นกระทำผ่านกระบวนการทางอาญาภายในประเทศนั้นเป็นหลัก และแค่เมื่อการดำเนินการดังกล่าวในประเทศล้มเหลว กระบวนการระหว่างประเทศถึงจะเข้ามามีบทบาทได้” และชี้ว่า “การเร่งรีบนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยหน่วยงานภายนอกจะเป็นการลดทอนความเป็นมืออาชีพของหน่วยงานยุติธรรมทางอาญาภายในประเทศ” (Aljazeera, 2019)

อย่างไรก็ตาม นางออง ซาน ซู จี ยืนยันว่าสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่นั้นมิใช่ อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แต่เป็นสงครามภายในประเทศ และ “ถ้ามีการประกอบอาชญากรรม สงครามโดยเจ้าหน้าที่ในกองทัพจริง การกระทำเช่นว่าต้องถูกดำเนินคดีตามระบบยุติธรรมทหาร (ของเมียนมา) เช่นที่ประกันไว้ในรัฐธรรมนูญ” (Aljazeera, 2019)

นางออง ซาน ซู จี ยืนยันถึงประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมภายในประเทศโดย กล่าวถึงการที่สำนักงานพระธรรมนูญทหารมีประกาศในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ว่ากำลัง เริ่มต้นพิจารณาคดีที่มีการกล่าวหาว่ามีเจ้าหน้าที่ทหารสังหารชาวโรฮีนจาในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 ณ หมู่บ้าน Gutar Pyin เมืองบูตีตองรัฐยะไข่ และอาจมีการพิจารณาคดีอื่น ๆ อีกถ้าได้รับ ข้อมูลเพิ่มเติมจาก ICOE และยืนยันถึงประสิทธิภาพการทำงานของสำนักงานพระธรรมนูญทหารว่า “มีทรัพยากรที่พร้อม ด้วยกรณีเจ้าหน้าที่มากกว่า 90 คน และมีตัวแทนอยู่ในทุกภูมิภาค” และ ยังกล่าวว่า “ปัจจุบันไม่มีกลไกค้นหาข้อเท็จจริงใดในโลกที่มีข้อมูลปฐมภูมิเกี่ยวกับเหตุการณ์ใน รัฐยะไข่ในปีพ.ศ. 2560 เท่ากับ ICOE และสำนักงานพระธรรมนูญทหาร” (Aljazeera, 2019)

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาถึงกรอบกฎหมายภายในประเทศเมียนมาแล้วพบว่ากรอบกฎหมาย ดังกล่าวยังมีช่องโหว่หลายประการในการดำเนินคดีต่อผู้ต้องสงสัยว่าเป็นอาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อีกทั้งยังมีความกังวลเกี่ยวกับการดำเนินคดี และการขาดการนิยามอาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และการกำหนดให้อาชญากรรมดังกล่าวเป็นความผิดทางอาญา

กฎหมายภายในประเทศเมียนมานั้นเปิดช่องให้ผู้กระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนไม่ต้องรับ โทษได้ ซึ่งส่งผลเป็นการคุ้มครองกองกำลังความมั่นคงจากการถูกดำเนินคดีอาญาต่อสาธารณะ เช่น ในมาตรา 72 ของพ.ร.บ.การป้องกันประเทศ พ.ศ. 2502 (1959 Defence Services Act) นั้น เจ้าหน้าที่ทหาร “ที่อยู่ระหว่างปฏิบัติหน้าที่” และประกอบอาชญากรรมร้ายแรง ได้แก่ การสังหาร ฆ่าคนโดยประมาท และการข่มขืน นั้นจะถูกพิจารณาโดยศาลทหาร (หรือสำนักงานพระธรรมนูญ ทหาร) มิใช่ศาลพลเรือน โดยคำว่า “ที่อยู่ระหว่างปฏิบัติหน้าที่” โดยมาตรา 3(a) นั้นถูกตีความตามนัย อย่างกว้างและครอบคลุมถึงกิจกรรมส่วนใหญ่ของเจ้าหน้าที่ทหาร อีกทั้ง รัฐธรรมนูญของประเทศ เมียนมามาตรา 293(b) 319 และ 343(b) ยังกำหนดให้การอุทธรณ์คดีในศาลทหารต้องกระทำโดย ผู้บัญชาการทหารสูงสุดเมียนมาผู้ซึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จเพื่อการนี้เท่านั้น โดยไม่มีบุคคลใดหรือ หน่วยงานรัฐใดที่มีอำนาจในการอุทธรณ์คำตัดสินดังกล่าวไม่ว่ากับศาลฎีกาหรือศาลพลเรือนอื่น ๆ ได้ โดยการดำเนินคดีเช่นนี้ในศาลทหารนั้นเป็นที่น่าเป็นกังวล ทั้งในเรื่องความเป็นกลางและความเป็น อิสระของผู้พิพากษา และด้วยความที่สมาชิกกองทัพเมียนมาอาจสามารถหลบเลี่ยงความรับผิดชอบได้ง่าย (International Commission of Jurists, 2017b: 14-15)

นอกจากนี้ ประเทศเมียนมาก็ไม่มีกฎหมายภายในที่บัญญัติให้อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นความผิดทางอาญาเป็นการเฉพาะ แม้การสังหาร การทรมาน การข่มขืน จะเป็นอาชญากรรมภายใต้ประมวลกฎหมายอาญาประเทศเมียนมา แต่การนำกฎหมายเหล่านี้มาบังคับใช้ก็ยังมีช่องว่างอยู่ โดยไม่สามารถครอบคลุมความผิดทั้งหมดที่เป็นความผิดตามกฎหมายระหว่างประเทศได้ นอกจากนี้ ยังไม่สะท้อนถึงความร้ายแรงของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อีกด้วย (International Commission of Jurists, 2017: 12-13)

นอกจากนี้ ความไม่เต็มใจที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษของรัฐบาลยังสะท้อนผ่านการที่กองทัพเมียนมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561 ทำการลดโทษและปล่อยตัวนายทหาร 4 นาย และพลทหาร 3 นาย ซึ่งถูกปลดประจำการและตัดสิ้นคุมขังใช้แรงงานหนัก 10 ปี เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2561 ฐานช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในการฆาตกรรมผู้ชายและเด็กชายชาวโรฮีนจา 10 คน ที่หมู่บ้านอินดินในรัฐยะไข่เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2560 ซึ่งเท่ากับว่าทั้งหมดเพิ่งรับโทษได้ไม่ถึง 1 ปี โดยที่ทหารกลุ่มนี้เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงเพียงชุดเดียวที่ถูกลงโทษสืบเนื่องจากปฏิบัติการในรัฐยะไข่เมื่อปีพ.ศ. 2560 (ไทยโพสต์, 2562) ประเด็นดังกล่าวถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงเช่นกันโดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความ “ไม่เต็มใจ” ในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยรัฐบาลเมียนมา และเรียกร้องให้มีการใช้กลไกระหว่างประเทศในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ชาวโรฮีนจา (FFM, 2019a: 15)

## 2.2 สาเหตุของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ผ่านมุมมองอาชญาวิทยา

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยาที่ถูกนำมาอธิบายหรือสามารถนำมาประยุกต์เพื่ออธิบายสาเหตุที่อาชญากรประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ รวมถึงวิเคราะห์ว่าทฤษฎีใดที่เหมาะสมแก่การนำมาประยุกต์ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

### 2.2.1 ความเป็นมา

#### 2.2.1.1 อาชญาวิทยาในฐานะเครื่องมือที่สำคัญในการศึกษาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

จากประเด็นปัญหาและความท้าทายทางด้านกฎหมายและช่องทางการดำเนินคดีตามกรอบกฎหมายระหว่างประเทศและกรอบกฎหมายภายในประเทศข้างต้น นักวิชาการหลายท่านมองว่าการบูรณาการความรู้และการปรับแนวทางกฎหมายร่วมกับข้อมูล วิธีการ และทฤษฎีทางอาชญาวิทยาจะสามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้

McEvoy (2007: 413) มองว่าเมื่อพิจารณาถึงความยุติธรรมในช่วงเปลี่ยนผ่านนั้นจะพบว่าการดำเนินการดังกล่าว “ถูกครอบงำด้วยอิทธิพลของมุมมองกฎหมาย” ซึ่งจุดรั้งกระบวนการค้นหา

ความยุติธรรมและการปรองดองเพราะความเห็นต่างระหว่างหน่วยงานที่ต้องทำหน้าที่ดังกล่าวกับบุคคลและชุมชนที่ได้รับผลจากอาชญากรรม อีกทั้งยังล้มเหลวในการจัดการให้ผู้เสียหายเหล่านี้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม

Roberts and McMillan (2003: 315-318) ได้แสดงความกังวลต่อแนวคิดเกี่ยวกับการรับผิดชอบบุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการระบบยุติธรรมของอาชญากรรมระหว่างประเทศในปัจจุบัน โดยมองว่าแนวคิดดังกล่าวอาจดึงความสนใจไปจากรูปแบบความรับผิดชอบระหว่างประเทศซึ่งมีต้นตอมาจากการกระทำผิดที่มีลักษณะกว้างขวางและเป็นระบบทั้งในทางภูมิศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจ อีกทั้งเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความยุติธรรมสากลจากบนสู่ล่าง (Top Down Model) มาเป็นรูปแบบที่ใกล้ชิดกับท้องถิ่นมากขึ้น

DiPoetro (2016: 843) ได้สรุปไว้ว่าการขยายขอบเขตของความยุติธรรมจากการใช้แนวทางกฎหมายโดยเคร่งครัดมาสู่กลไกที่ใช้แนวทางเลือกต่าง ๆ มาบูรณาการร่วมกันเพื่อนำมาซึ่งความยุติธรรมและความปรองดองจะสามารถนำเราไปสู่การพัฒนาทั้งทางด้านทฤษฎีและกลวิธีในการต่อสู้กับอาชญากรรมระหว่างประเทศได้โดยอาชญาวิทยานั้นเป็นกรอบแนวทางที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการก้าวข้ามผ่านกลไกดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม มีการกล่าวเช่นกันว่าอาชญาวิทยานั้นไม่เป็นประโยชน์นักในการวิเคราะห์อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่นในงานของ Fox และ Levin (1998: 408) ที่ศึกษาอาชญาวิทยาเกี่ยวกับการสังหารหมู่แต่กลับจงใจละประเด็นของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ไว้และอธิบายว่า “แม้ว่าอาชญากรรมที่ได้รับการสนับสนุนโดยรัฐจะมีความสำคัญเป็นอย่างมาก...แต่ทฤษฎีและวิธีการทางด้านรัฐศาสตร์อาจจะสามารถอธิบายอาชญากรรมดังกล่าวได้ดีกว่าอาชญาวิทยา”

อย่างไรก็ดี Day และ Vandiver (2000: 43-44) ได้โต้แย้งแนวคิดดังกล่าวของ Fox และ Levin โดยมองว่าอาชญาวิทยานั้นมีประโยชน์ต่อการศึกษาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เพราะมีเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์อาชญากรรมลักษณะนี้อยู่แล้ว เนื่องจากกรอบปัญหาที่นักอาชญาวิทยาได้ศึกษานั้นมีทั้งประเด็นที่เกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้จริยธรรมของคน ๆ หนึ่งนั้นตกต่ำลงในช่วงที่ประกอบอาชญากรรม และการศึกษาว่าทำไมคนกลุ่มต่าง ๆ ถึงมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและเกิดความขัดแย้งกันภายใต้กรอบการเมือง

### 2.2.1.2 การศึกษาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในมุมมองอาชญาวิทยาที่มีอยู่อย่างจำกัด

เป็นที่น่าเสียดายที่การศึกษาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในมุมมองอาชญาวิทยานั้นมีไม่มากนัก Yacoubian (2000) ยังได้เคยวิพากษ์ไว้ว่าสาเหตุที่การศึกษาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ใน

มุมมองอาชญาวิทยามีไม่มากนักน่าจะมาจากการที่นักอาชญาวิทยามักมุ่งศึกษาอาชญากรรมใน “ท้องถิ่น” เพราะ “เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ห่างไกลโดยที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ประเทศที่ยังไม่พัฒนาและถูกมองว่าไม่ส่งผลใด ๆ ต่อนโยบายในประเทศตน” อาชญากรรมระหว่างประเทศจึงมักถูกมองข้ามเพราะแนวคิดที่สนับสนุนการศึกษาอาชญากรรมที่ส่งผลต่อท้องถิ่นของตน (Yacoubian, 2000: 14)

นอกจากข้อจำกัดในเชิงมุมมองทางด้านอาชญาวิทยาแล้ว ข้อจำกัดในทางปฏิบัติเองก็ส่งผลอย่างมาก ได้แก่ (ก) การสนับสนุนด้านเงินทุนในการทำวิจัยระหว่างประเทศซึ่งมีไม่มากนัก (ข) ข้อจำกัดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยแบบดั้งเดิมที่จะถูกนำมาปรับใช้ในการทำวิจัยดังกล่าว เช่น การเก็บข้อมูลภาคสนาม การสำรวจ (Survey) และการทดลอง (Experiments) และ (ค) การที่มีนักศึกษาที่เรียนอาชญากรรมระหว่างประเทศเป็นจำนวนน้อย (Ross, 1999: 273-274)

Hagan และ Raymond-Richmond (2009) เองก็ได้อธิบายถึงสาเหตุที่มีการศึกษาทางด้านอาชญาวิทยาในด้านอาชญากรรมการค้าล่ามั่วพันธุไม่มากนักกว่ารวมถึงความยากลำบากในการดำเนินวิธีวิจัยเพราะมีลักษณะโดยธรรมชาติเป็นการศึกษาอาชญากรรมสงคราม เช่น การเข้าไปในพื้นที่ขัดแย้ง การเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่มีการสังหารผู้คนมากมาย รวมถึงอคติที่ซ่อนเร้นอยู่ที่ยั่วยุขวางการศึกษาอาชญากรรมการค้าล่ามั่วพันธุมาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

อย่างไรก็ตาม หลังจากช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่การศึกษาอาชญาวิทยาในประเด็นเหล่านี้มีน้อย เมื่อไม่นานนี้เองก็เริ่มมีความสนใจจากในหมู่นักอาชญาวิทยาที่จะศึกษาสงคราม อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ (Crimes against humanity) และความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐ (State-sponsored violence) ประเด็นของอาชญากรรมการค้าล่ามั่วพันธุเองถูกศึกษามากขึ้นทั้งในเชิงทฤษฎีและในเชิงประจักษ์ (DiPietro, 2016: 841-842) โดยในทางอาชญาวิทยานั้นมีการนำเสนอทฤษฎีหลากหลายทฤษฎีเพื่อนำมาอธิบายพฤติกรรมของรัฐบาล ผู้นำทางการเมือง หรือประชาชนธรรมดาที่เข้ามามีส่วนร่วมในการใช้ความรุนแรงเพื่อทำลายล้างเผ่าพันธุ์ จนถึงขั้นมีการเสนอว่าการศึกษาอาชญากรรมระหว่างประเทศในมุมมองอาชญาวิทยานั้น ไม่ว่าจะ เป็น อาชญากรรมสงคราม อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ และอาชญากรรมการค้าล่ามั่วพันธุ นั้นสมควรที่จะถูกแบ่งออกเป็นสาขาเฉพาะทางของทางอาชญา-วิทยา หรือที่เรียกว่าอาชญาวิทยาเหนือรัฐ (Supranational criminology) (Smeulers และ Haveman, 2008)

## 2.2.2 แนวคิดทางด้านสังคมศาสตร์และการประยุกต์เปรียบเทียบกับทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยา

นักสังคมศาสตร์ได้พยายามอธิบายถึงสาเหตุการประกอบอาชญากรรมการค้าล่ามั่วพันธุไว้หลายประการ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์เทียบกับทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยาได้ โดยแบ่งคร่าว ๆ ได้เป็น 5 ลักษณะ คือ จากความผิดปกติทางจิต จากเหตุผลทางด้านสังคมและโครงสร้างทางสังคมที่

ผลักดันให้ผู้กระทำผิดเลือกที่จะกระทำผิด จากการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผลของผู้กระทำผิดเอง จากการสร้างอัตลักษณ์แก่เหยื่อในหมู่ผู้กระทำผิดทำให้เกิดเป็นการแบ่งแยกระหว่างพวกเขาและพวกเรา และจากระบบการปกครอง

### 2.2.2.1 แนวคิดที่ว่าการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดจากความผิดปกติทางจิต

เนื่องจากอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นเป็นอาชญากรรมที่มีความชั่วร้ายในตัวเอง (Mala in se) และร้ายแรงเป็นอย่างมาก ทำให้ในช่วงแรกถูกมองว่าเป็นการกระทำของบุคคลที่มีจิตไม่ปกติ ผู้ศึกษาอาชญากรรมไฮโลคอสต์บางท่านได้ศึกษาถึงเหตุของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และการออกนโยบายสุดขั้วต่าง ๆ โดยการพิจารณาภาวะทางจิต ประสบการณ์ในชีวิตทั้งในมุมมองส่วนตัวและเกี่ยวกับหน้าที่การงาน รูปแบบการเป็นผู้นำ มุมมองต่อโลก ความเชื่อ อุดมคติ และลักษณะบุคลิกภาพ เพื่อทดสอบสมมติฐานว่าแรงผลักดันเบื้องหลังอาชญากรรมที่ร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์มนุษยชาติคือลักษณะเฉพาะของผู้นำคนนั้น ๆ (เช่น Fleming, 1982; Chandler, 1999; Bulllock 1991)

แนวคิดเช่นว่าสอดคล้องกับทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยาที่มีการศึกษาเกี่ยวกับมุมมองทางด้านจิตวิทยา (Psychological trait) ต่ออาชญากรรม โดยมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญา บุคลิกภาพ ความสามารถในการเรียนรู้ ความผิดปกติทางจิต กอปรกับพฤติกรรมในการประกอบอาชญากรรม เช่น ทฤษฎีของ Charles Goring ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาชญากรกับสถานะที่เรียกว่า “สติปัญญาบกพร่อง” (Defective Intelligence) เช่น โรคปัญญาอ่อน ลมบ้าหมู สัญชาติญาณทางสังคมบกพร่อง เป็นต้น หรือทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ Sigmund Freud ที่มองว่าการกระทำของมนุษย์มีรากฐานมาจากประสบการณ์ที่ถูกเก็บไว้ภายใต้จิตไร้สำนึก (Unconscious) ซึ่งจิตสำนึก (Conscious) ไม่สามารถเข้าถึงได้ แต่ส่วนที่ควบคุมไม่ได้นี้กลับมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพอย่างมาก (Siegel, 2015: 118-120)

อย่างไรก็ตาม ต่อมานักสังคมศาสตร์ก็ออกมาปฏิเสธแนวคิดที่ว่ามีบุคคลเพียงคนเดียวที่เป็นผู้นำทางการเมืองสูงสุดที่เป็นสาเหตุของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เนื่องจากอาชญากรรมดังกล่าวมีความซับซ้อนและมีหน่วยงานและผู้คนจำนวนมากที่เข้ามามีส่วนในการประกอบอาชญากรรม

ในทางกลับกันการศึกษาในยุคหลัง ๆ กลับค้นพบว่าการทำลายล้างชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลียโดยอ้อมนั้นมิได้เกิดขึ้นเพราะผู้ตัดสินใจเพียงหยิบมือที่อยู่ในประเทศต้นทางที่ห่างไกล แต่เกิดจากการไหลมาบรรจบกันของนโยบายต่าง ๆ ที่กำหนดโดยข้าราชการทั้งใกล้และไกล และในบางกรณีโดยเงื้อมมือของผู้ปฏิบัติเอง หรือที่ Wolfe (2008) เรียกว่า “ตรรกะของการกำจัด” (Logic of Elimination) แม้แต่ในเหตุการณ์ไฮโลคอสต์เองภายใต้การนำของฮิตเลอร์และ

นายทหารระดับสูง ก็มีการค้นพบว่าลักษณะการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นมีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาและสถานที่ โดยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความแตกต่างของผู้นำของนาซีในระดับท้องถิ่น ผู้ให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ รวมถึงพลเมืองท้องถิ่น (Browning, 2004)

เช่นกัน ในทางจิตวิทยา ในช่วงแรกนักจิตวิทยาและนักจิตวิทยาสังคมมองว่าบุคคลธรรมดาที่มีส่วนร่วมหรือยอมรับนโยบายการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยปริยาย และผู้กระทำผิดในระดับล่างนั้น ไม่ได้อยู่ในกรอบที่แนวทางที่จิตวิทยาจะสามารถอธิบายได้ โดยบางส่วนมองว่าเป็นผลมาจากเงื่อนไขทางวัฒนธรรมของ “บุคลิกแบบอำนาจนิยม” (authoritarian personality) ที่แพร่หลายในสังคม (Adorno Frenkel และ Levinson, 1993) แต่ต่อมากลับพบว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นเกิดจากบุคคลธรรมดาที่ไม่มีปัญหาทางด้านสภาพจิต แต่เป็นผู้มีอุดมการณ์สูง หรือคลุกคลีกับสังคมนิยามการทำลายหรือการแบ่งแยก (Hiebert, 2013: 20-21)

#### 2.2.2.2 แนวคิดที่ว่าการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดจากปัจจัยทางด้านสังคม สภาวะทางสังคม

Staub (1989: 179-192) มองว่าวิกฤตและความกดดันทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ ความปลอดภัย และวิกฤตอื่น ๆ ก่อให้เกิด “สภาวะชีวิตที่ลำบาก” ที่สามารถก่อให้เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ โดยเมื่อเกิดวิกฤตขึ้น ผู้คนในสังคมจะนำความโกรธแค้นและความลำบากของตนไปลงกับคนชายขอบทางประวัติศาสตร์ และเมื่อวิกฤตรุนแรงขึ้น และรัฐเลือกที่จะใช้ความรุนแรงและมาตรการกดขี่แก่กลุ่มเหยื่อ สังคมโดยรวมจะเริ่มค่อย ๆ ปรับสภาพทางจิตของตนให้ยอมรับการที่กลุ่มคนเหล่านั้นตกเป็นเหยื่อ โดยบางคนเองก็มีส่วนร่วมในการประกอบอาชญากรรมในระดับล่างด้วย เช่น ในช่วงนาซีในเยอรมนีแนวคิด Anti-Semitism หรือการต่อต้านชาวยิวนั้นถูกกระพือขึ้นในช่วงวิกฤตทางเศรษฐกิจช่วงพ.ศ. 2463 – 2473 หรือรวันดาเองในช่วงพ.ศ. 2537 ก็กำลังประสบกับความขัดแย้งเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินและปัญหาระหว่างชนเผ่า

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยา ได้แก่ ทฤษฎีความกดดันทางสังคม (Strain Theory) ซึ่งถูกวางรากฐานโดย Merton ที่มองว่าการประกอบอาชญากรรมนั้นเป็นผลมาจากช่องว่างระหว่างเป้าหมายกับวิธีการและโอกาสในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวอย่างถูกกฎหมาย อาจด้วยสาเหตุความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้ การศึกษา และความสามารถ โดย Agnew (2002) ได้ต่อยอดทฤษฎีของ Merton และกำหนดรูปแบบความกดดันที่ทำให้คนมีแนวโน้มประกอบอาชญากรรม อีกทั้งชี้ว่าการไปสู่เป้าหมายของคน ๆ หนึ่งถ้าถูกระงับโดยผู้อื่นแล้ว ย่อมนำไปสู่ความโกรธแค้น (Frustration) อีกทั้งชักนำไปสู่การใช้วิธีการที่ผิดกฎหมายในการบรรลุเป้าหมาย (Siegel 2015: 150) อนึ่ง ทฤษฎีนี้สะท้อนภาพการใช้ความรุนแรงกับกลุ่มคนที่เป็นส่วนน้อยของสังคมหรือ

กลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์อื่น โดยเมื่อผู้กระทำผิดมีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจไม่มั่นคง คนเหล่านั้นก็อาจกล่าวโทษไปว่าเป็นความผิดของคนส่วนน้อยกลุ่มนี้ที่ตนตกอยู่ในสภาวะเช่นนี้ ทำให้คนกลุ่มน้อยเหล่านั้นกลายเป็นแพะของกลุ่มคนที่มีอำนาจเหนือกว่าและมีมากกว่า ตกเป็นเป้าของความโกรธ (Frustration) โดยมักถูกมองว่าเป็นต้นตอของปัญหาการว่างงาน การไร้ที่อยู่อาศัย และปัญหาทางสังคมอื่น ๆ

### โครงสร้างของกลุ่มหรือสังคม

Waller (2007: 19-20) อธิบายว่าการที่บุคคลธรรมดากลายเป็นผู้ประกอบอาชญากรรมในทางจิตวิทยาสังคมนั้นมองว่าความเชื่อและพฤติกรรมของบุคคลนั้นถูกเปลี่ยนโดย “โครงสร้างองค์กรทางสังคม” (Social Organizational Structure) โดย Waller ชี้ว่าการเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรทหารหรือกองกำลังรักษาความมั่นคงนั้นจะถูกปลูกฝัง “พันธสัญญาที่มีต่อกลุ่มและกิจกรรมของกลุ่ม” ซึ่งทำให้ “องค์กรที่มีแนวทางในการกระทำผิดสามารถเปลี่ยนลักษณะของคนที่เป็นสมาชิกของตนได้”

นอกจากนี้ Smeulers และ Hoex (2010: 435-454) ยังเสนอว่าการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกันระหว่างผู้ประกอบอาชญากรรมต่าง ๆ และพลวัตรของกลุ่มสามารถนำมาอธิบายได้ว่าทำไมบุคคลทั่วไปที่เคารพกฎหมายถึงเห็นชอบกับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

จากแนวคิดข้างต้นจะเห็นว่าในมุมมองทางด้านสังคมวิทยานั้นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นอาจมีสาเหตุมาจากอิทธิพลของโครงสร้างองค์กรทางสังคมที่มาเปลี่ยนความเชื่อของสมาชิก หรือการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยา ได้แก่ ทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory)

ทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่างของ Sutherland (1947) นั้นอธิบายว่าสาเหตุการประกอบอาชญากรรมของบุคคลหนึ่ง ๆ นั้นผูกโยงกับกระบวนการจิตวิทยาสังคมในการเรียนรู้การประกอบอาชญากรรมจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในกลุ่มสังคม โดยการประกอบอาชญากรรมนั้นเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ที่สนับสนุนการประกอบอาชญากรรม (Siegel, 2011:174)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการนำเอาทฤษฎีอาชญาวิทยาเหล่านี้ทั้งทฤษฎีความกดดันทางสังคม และทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่างมาอธิบายสาเหตุการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ยังคงน่ากังขาเพราะมิได้อธิบายในเชิงลึกกว่าทำไมบุคคลต่าง ๆ ในองค์กรทางสังคมหรือในกลุ่มถึงเลือกที่จะประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แทนที่วิธีอื่น ๆ และอาจจะไม่เพียงพอได้ถ้าไม่พิจารณาบริบทอื่น ๆ ประกอบเข้าด้วยกัน



### 2.2.2.3 แนวคิดที่ว่าการประกอบอาชีพการกรฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดจากการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Strategic choice) ของผู้กระทำผิด

Valentino (2004: 72-73) ได้นำหลักผู้ที่มีส่วนร่วมตัดสินใจอย่างมียุทธศาสตร์ (Strategic Actor Models) มาปรับใช้กับอาชีพการกรฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยมองว่าไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนชั้นนำ กลุ่มผู้ประกอบอาชีพการกร หรือผู้สังเกตการณ์นั้นล้วนแต่มีเหตุมีผล (Rational) ในตนเอง และคิดคำนวณถึงผลได้ผลเสียจากการกระทำของตน และ “อรรถประโยชน์ที่จะได้รับ” (Expected utility) Valentino เห็นว่าแม้ว่าอาชีพการกรฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จะดูเหมือนการกระทำที่ไร้เหตุผล แต่อันที่จริงแล้วเป็นผลมาจากการตัดสินใจที่เป็นเหตุเป็นผลโดยชนชั้นนำเพื่อบรรลุเป้าหมายทางด้านนโยบายของตน โดยชนชั้นนำจะเลือกจะประกอบอาชีพการกรฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ก็ต่อเมื่อมาตรการการกีดกันที่มีความรุนแรงน้อยกว่าใช้ไม่ได้ผลหรือเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ทั้งนี้ การนำเอาหลักผู้ที่มีส่วนร่วมตัดสินใจอย่างมียุทธศาสตร์มาปรับใช้กับกลุ่มผู้ประกอบอาชีพการกรในแนวหน้า/หรือในพื้นที่ หรือผู้สังเกตการณ์นั้นขัดกับแนวคิดที่ว่าคนกลุ่มนี้ร่วมในอาชีพการกรเพราะอยู่ในสภาวะอารมณ์ที่รุนแรงเนื่องจากอยู่ในห้วงวิกฤติหรือเพียงเพราะเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานยืนยันเช่นกันว่ามีผู้ประกอบอาชีพการกรหรือผู้สังเกตการณ์บางคนคิดคำนวณถึงผลได้เสียและมองว่าถ้าทำลายล้างเหยื่อแล้วตนจะสามารถเข้าถึงทรัพยากรที่อยู่ภายใต้กลุ่มเหยื่อได้มากขึ้น เช่น ที่ดิน อสังหาริมทรัพย์ การจ้างงาน การศึกษา ความก้าวหน้าทางด้านการงาน ฯลฯ (Smeulers และ Hoex, 2010: 435-454)

ในทางอาชญาวิทยานั้นจะเห็นว่าหลักผู้ที่มีส่วนร่วมตัดสินใจอย่างมียุทธศาสตร์นี้สอดคล้องกับทฤษฎีการตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุมีผล (Rational Choice Theory) ซึ่งอธิบายว่าคนจะประกอบอาชีพการกรเมื่อชั่งน้ำหนักแล้วเห็นว่าประโยชน์ที่ตนจะได้มีมากกว่าผลเสีย โดยมีปัจจัยทั้งความโลภ (Greed) เช่น ความต้องการในทรัพยากรที่กลุ่มเหยื่อครอบครองอยู่ การถูกล่อลวง (Lure) รวมถึงปัจจัยความต้องการ (Need) เช่น เพื่อเติมเต็มอัตตาของตัวเองหรือเพราะประสบการณ์ในอดีต (Siegel, 2015: 82-84)

อย่างไรก็ตาม Hiebert (2013: 23) แย้งว่าการนำเอาหลักผู้ที่มีส่วนร่วมตัดสินใจอย่างมียุทธศาสตร์มาประยุกต์ใช้นั้นยังมีข้อโหว่อยู่ เนื่องจาก แนวคิดดังกล่าวไม่ได้พิจารณาในเชิงลึกว่าทำไมบุคคลต่าง ๆ ถึงได้ผลสรุปจากการคิดคำนวณเช่นนั้น และทำไมถึงเลือกที่จะประกอบอาชีพการกรฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และหลักการดังกล่าวไม่เที่ยงตรงนัก เพราะบุคคลที่มีส่วนร่วมต่ออาชีพการกรฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มิได้ตัดสินใจอยู่บนความเป็นเหตุเป็นผลตลอดเวลา โดยเฉพาะเมื่ออยู่ในสภาวะที่มีความเสี่ยง เช่น นาซี เขมรแดง และชาวฮูตู นั้นมองว่าพลเมืองที่ไม่สามารถป้องกันตนเองได้เป็นศัตรูที่เป็นภัย

สูงสุดทั้ง ๆ ที่มีหลักฐานมากมายที่ปฏิเสธแนวคิดดังกล่าว และการที่หลักผู้ที่มีส่วนร่วมตัดสินใจอย่างมี ยุทธศาสตร์จะสามารถนำมาอธิบายพฤติกรรมของชนชั้นนำได้ หมายความว่า การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้น เป็นหนึ่งในทางเลือกในการบังคับใช้นโยบายอื่น ๆ ด้วย มิใช่แค่เพื่อต้องการทำลายล้างกลุ่มคนกลุ่มใด กลุ่มหนึ่งเท่านั้น

#### 2.2.2.4 แนวคิดที่ว่า การประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดจากการสร้างอัตลักษณ์แก่เหยื่อ

การศึกษาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในกลุ่มนี้ เน้นศึกษาว่าผู้ประกอบอาชญากรรมนั้น สร้างอัตลักษณ์ของเหยื่อขึ้นมาเช่นไร โดย Hiebert (2013: 23-25) มองว่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ (ก) การมองว่าเหยื่อเป็น “คนนอก/คนต่างด้าว” (ข) การมองว่าเหยื่อไม่ใช่มนุษย์ (Dehumanization) และ (ค) การมองว่าเหยื่อเป็นภัยคุกคามและเป็นศัตรู

การมองว่าเหยื่อเป็น “คนนอก/คนต่างด้าว” นั้นมีผู้ศึกษาเช่น Fein (1976: 4-5) ที่มองว่า กระบวนการที่แบ่งแยกกลุ่มเหยื่อออกไปจากสังคมและกำหนดให้เป็นคนนอกนั้นเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มที่ถูกมองว่ามีได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือ สังคมและถูกปิดล้อมการคุ้มครองทางกฎหมายและทางสังคมไม่ว่าจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ในฐานะพลเมือง ทำให้ตกอยู่ภายใต้สถานะ “คนไร้รัฐ” หรือ “ส่วนเกิน” ที่กลายเป็นเหยื่อได้ง่ายใน ยุคที่มีรัฐและชาติเป็นศูนย์กลาง

การมองว่าเหยื่อไม่ใช่มนุษย์มีผู้ศึกษาเช่น Kelman (1973: 48-49) ซึ่งศึกษาการฆาตกรรม หมูในฐานะที่เป็นมาตรการเชิงลงโทษ (Sanctioned Massacres) ที่กระทำโดยนาซีและกองทัพ สหรัฐอเมริกาในพื้นที่ My Lai ประเทศเวียดนาม โดย Kelman มองว่าแรงจูงใจในการก่อความ รุนแรงมิใช่วิธีที่ดีที่สุดในการจะอธิบายถึงการฆาตกรรมหมูเหล่านี้ แต่คือ “สถานะที่ศีลธรรมในเวลา ปกติที่ป้องกันเราจากการใช้ความรุนแรงอ่อนแอ” โดยมาจากสามกระบวนการ ได้แก่ Authorization Routinization และ Dehumanization

Authorization คือการที่ผู้มีอำนาจสั่งการหรือยินยอมให้กระทำการสังหารโดยปริยาย โดย Kelman อธิบายว่า “บุคคลภายใต้สถานการณ์ที่ถูกสั่งการจะรู้สึกมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่ง ของผู้มีอำนาจ ไม่ว่าจะคำสั่งดังกล่าวจะสอดคล้องกับแนวคิดส่วนบุคคลของตนหรือไม่ โดยคนเหล่านั้นมอง ว่าตนเองไม่มีทางเลือกตราบดีที่พวกเขายังคงยอมรับว่าคำสั่งดังกล่าวและบุคคลที่ออกคำสั่งดังกล่าว กระทำการโดยชอบด้วยกฎหมาย” ทั้งนี้ การเชื่อฟังดังกล่าวอาจเป็นเพราะตนเชื่อว่าหน้าที่สูงสุดของ ตนคือการเชื่อฟังดังกล่าว และ/หรือรู้สึกว่าการกำลังปฏิบัติภารกิจที่ “พิเศษกว่าปกติ”

Routinization คือการยอมให้ให้บุคคลทั่วไปมามีส่วนร่วมจนราวกับเป็นเรื่องปกติและถูกกฎหมาย โดยบุคคลทั่วไปมัก “มิได้พิจารณาถึงภัยของเหตุการณ์ดังกล่าวและมีผู้ใช้ผู้ที่ตัดสินใจ” แต่จะมุ่งแค่จะกระทำการส่วนเล็ก ๆ ในขั้นต่อไปของตน มิได้มองผลของการกระทำในภาพรวมและนัยทางศีลธรรมของเหตุการณ์ดังกล่าว

Dehumanization คือการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเหยื่อเพื่อให้ผู้กระทำผิดไม่ลั้งเลที่จะโจมตี Kelman มองว่าการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้จะเกิดขึ้น “เมื่อกลุ่มคนถูกจัดออกเป็นหมวดหมู่ และมีหมวดหมู่ที่ไม่ถูกรวมไว้ในกลุ่มของมนุษย์.....” โดย Kelman ยกตัวอย่างคำพูดของร้อยโท วิลเลียม คาลลี ที่พูดถึงพลเรือนในพื้นที่ My Lai ที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าว โดยร้อยโท วิลเลียม กล่าวว่ “ผมไม่ได้นั่งและคิดว่าเป็นผู้ชาย ผู้หญิง หรือเด็ก ทุกคนอยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน...เป็นเหมือนทหารของฝ่ายศัตรู”

เช่นเดียวกัน Goldhagen (1996) ได้ศึกษาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่กระทำโดยนาซีต่อชาวยิวผ่านการสร้างแนวคิดการกำจัดต่อต้านชาวยิว (Eliminationist Antisemitism) ซึ่ง Goldhagen อธิบายว่าความเกลียดชังชาวยิวที่ฝังรากลึก แพร่หลาย มีอยู่ทั่วไป และรุนแรงมากในสังคมและวัฒนธรรมของเยอรมนี จนถึงจุดที่ว่า การรังแก ปล้น เนรเทศ และสังหารชาวยิวเป็นสิ่งที่ยอมรับและเป็นสิ่งพึงปรารถนาสำหรับชาวเยอรมันส่วนมาก Goldhagen อธิบายว่าการต่อต้านชาวยิว (Antisemitism) นั้นคือ “ความเกลียดชังที่ฝังรากลึกแต่ต้องอดทนเอาไว้ ในจุดที่ไม่ได้สัดส่วนกับความขัดแย้งทางร่างกายหรือทางสังคมใด ๆ ซึ่งเหนือกว่าความเกลียดชังที่มีต่อกลุ่มใด ๆ ในประวัติศาสตร์ตะวันตก” ทั้งนี้ Goldhagen มองว่าการต่อต้านชาวยิวในประเทศเยอรมนีนั้นมีสาเหตุผลเดียวที่ทำให้เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว แต่เป็นสาเหตุสำคัญและเพียงพอที่ทำให้เกิดแรงจูงใจสำหรับชาวเยอรมันในการสนับสนุนการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว

Goldhagen อธิบายการก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ไว้โดยกล่าวว่า “...อาจจะสามารถพูดได้ว่าความเชื่อที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์บางประการ หรือการที่ได้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่ในการกระทำการชั่วร้ายนั้นจำเป็นและอาจจะเพียงพอต่อการชักจูงบุคคลให้เข้ามามีส่วนร่วมในอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่กระทำต่อบุคคลที่ถูกลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถ้าพวกเขาได้รับโอกาสและการประสานงานที่เหมาะสม ซึ่งโดยปกติจะกระทำโดยรัฐ...ความเชื่อดังกล่าวก่อให้เกิดสถานะที่รัฐจำเป็นต้องระดมกำลังคนกลุ่มใหญ่ในการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าปัจจัยในการก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ Goldhagen อธิบายไว้ไม่ต่างจากทฤษฎีของ Kelman นัก โดยการ “ได้รับโอกาส...ที่เหมาะสม...ซึ่งโดยปกติจะกระทำโดยรัฐ” นั้นสะท้อนแนวคิดของ Authorization “การประสานงาน...ระดม

กำลังคนกลุ่มใหญ่” สะท้อนแนวคิดของ Routinization และ “ความเชื่อที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” สะท้อนแนวคิดของ Dehumanization ความแตกต่างระหว่าง Goldhagen และ Kelman คือการที่ Goldhagen มองว่า การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) ของเหยื่อนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและสำเร็จไปแล้ว โดยเหยื่อจะมีภาพลักษณ์เช่นว่าและจะถูกใช้ประโยชน์โดยรัฐ มิใช่เป็นตัวแปรของสังคมที่อาจถูกเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีการครอบงำ

ในประเภทสุดท้าย การมองว่าเหยื่อเป็นภัยคุกคามและเป็นศัตรูที่ต้องปราบปรามโดยการทำลายล้างทางกายภาพ มีผู้ศึกษา เช่น Chirot และ Mccauley (2010: 36-42) ทั้งคู่ชี้ว่าเหตุผลส่วนใหญ่ที่ผู้กระทำผิดให้คือเพื่อปกป้องชีวิตตนเอง เพราะความเกลียดชังเหยื่อโดยมองว่าเหยื่อ “มีข้อบกพร่องร้ายแรง” และ “ไม่สามารถแก้ไขได้” หรือความกลัวว่าถ้าปฏิบัติการไม่เสร็จสิ้น อาจจะถูกแก้แค้นเอาคืนโดยกลุ่มเหยื่อได้

Chirot และ Mccauley มองว่ามนุษย์โดยธรรมชาตินั้นมีแนวโน้มว่าจะประกอบอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยขึ้นอยู่กับเวลา ที่ทาง และสถานการณ์ โดยแนวโน้มนั้นเกิดจากกระบวนการรับรู้ที่มี “ลักษณะที่สำคัญที่ซ้ำกัน” (Double Essentializing) ทำให้ความจงรักภักดีต่อกลุ่มกลุ่มหนึ่ง จะส่งผลต่อความเกลียดชังคนนอกกลุ่ม และเกิดจากการที่ยังคงอยู่ภายใต้ “เงาของบรรพบุรุษ” ซึ่งส่งผลให้เกิดความเชื่อว่าชาติของตนเหนือกว่าชาติอื่น (Ethnocentrism) ความหวาดกลัวคนต่างเชื้อชาติ (Xenophobia) และความต้องการที่จะครอบงำสังคม และยังคงมองว่าการสังหารทางด้านการเมืองนั้นมีแรงจูงใจ 4 ประการที่พบเห็นได้บ่อยคือ (ก) เพื่อความราบรื่น (จำกัดกลุ่มที่เข้ามาขวางเส้นทาง) (ข) เพื่อการแก้แค้น (ค) เพราะความกลัว (กลัวการแก้แค้นเอาคืนโดยกลุ่มที่เป็นเหยื่อหรือถูกสังหาร) และ (ง) ความกลัวจากการถูกบั่นเบียน ทั้งนี้ แรงจูงใจเหล่านี้มักแพร่อยู่ในกลุ่มชนชั้นนำ โดยคนกลุ่มนี้จะจูงใจให้สังคมสนับสนุนและปฏิบัติตามนโยบายการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Hiebert, 2013: 21)

ในทางอาชญาวิทยานั้นแนวทางด้านบนมีความคล้ายคลึงกับทฤษฎีเทคนิคการแก้ตัว (Neutralization theory) ซึ่งถูกเสนอโดย Sykes และ Matza (1957) และทฤษฎีการกระทำที่ต่างกันนั้นถูกริเริ่มโดย Perry (2001)

สำหรับทฤษฎีเทคนิคการแก้ตัวนั้นมีความคล้ายคลึงกับทฤษฎีของ Kelman อย่างมาก โดย Day และ Vandiver (2000: 45-46) ชี้ให้เห็นว่าอย่างน้อยสองจากสามกระบวนการข้างต้น ได้แก่ Authorization และ Dehumanization นั้นสอดคล้องกับทฤษฎีเทคนิคการแก้ตัว โดยหัวใจหลักของทฤษฎีเทคนิคการแก้ตัวนี้คือเมื่อบุคคลสามารถให้เหตุผลต่อการกระทำที่มีลักษณะผิดศีลธรรมชัดเจน

ได้ เมื่อนั้นอาชญากรรมก็จะเกิดขึ้น โดยจาก 5 เทคนิคที่ Sykes และ Matza ใช้อธิบายนั้นรวมถึงเทคนิคการปฏิเสธว่ามีเหยื่อในเชิงที่ว่าเหยื่อนั้นเป็นสาเหตุให้เกิดอาชญากรรมเองหรือสมควรจะได้รับผลดังกล่าวแล้ว หรือ Denial of Victim ทั้งนี้ ทฤษฎีเทคนิคการแก้ตัว (Neutralization theory) นั้นจะถูกอธิบายโดยละเอียดในตอนถัดไป

อย่างไรก็ตาม แนวคิดของ Sykes และ Matza นั้นมีความแตกต่างจากแนวคิดด้านบนเล็กน้อย โดยแนวคิดด้านบนนั้นแสดงถึงแรงจูงใจ โดยอธิบายถึงเหตุการณ์ที่จะผลักดันให้อาชญากรรมกระทำผิด ในขณะที่แนวคิดของ Sykes และ Matza เน้นไปที่มาตรการที่ทำให้พฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากพฤติกรรมปกติที่คาดหวังได้เป็นการชั่วคราว

ในส่วนของทฤษฎีการกระทำที่ต่างกันนั้น แรกเริ่มเดิมทีเป็นทฤษฎีที่วางหลักเกี่ยวกับการก่ออาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชังไว้แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้เช่นกัน โดยทฤษฎีดังกล่าวมองว่าอาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชังนั้นไม่ได้เป็นผลมาจากความผิดปกติของสังคมในปัจจุบันแต่อย่างไรแต่เป็น “ผลผลิตของสังคมที่ยังคงวนเวียนอยู่บนความไม่เท่าเทียม ความต่าง ความกลัว และความเกลียด” โดยพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นเป็นผลมาจากวัฒนธรรมการแบ่งแยกเชื้อชาติ เพศ อัตลักษณ์ทางเพศ และชนชั้น ดังนั้นบุคคลใดก็ตามที่อยู่ภายนอกอัตลักษณ์ทางสังคมจึงถูกมองว่าเป็นบุคคลที่ “แตกต่าง” (Different) โดยบุคคลเหล่านี้มักจะถูกต่อต้านเพราะคนส่วนใหญ่กลัวว่าจะถูกลูก้าอัตลักษณ์และบรรทัดฐานทางสังคมของกลุ่มตน โดยการต่อต้านดังกล่าวอาจพัฒนาไปสู่ความเป็นปรปักษ์ ทำให้กลุ่มคนส่วนใหญ่และผู้ปกครองต้องบีบบังคับให้คนส่วนน้อยอยู่ในบทบาทของผู้น้อยในสังคม และได้รับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ อย่างไม่เท่าเทียม ไม่ว่าจะผ่านกฎหมาย ระเบียบ นโยบาย ฯลฯ (Perry, 2001: 97-109)

อย่างไรก็ตาม Hiebert (2013: 25) วิพากษ์ไว้ว่าการศึกษเกี่ยวกับผู้ที่ประกอบอาชญากรรมที่สร้างอัตลักษณ์ของเหยื่อขึ้นมา นั้นมีช่องโหว่อยู่ เนื่องจากไม่ได้อธิบายว่าอัตลักษณ์ดังกล่าวนั้นถูกสร้างมาได้อย่างไร และมีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่เมื่อเวลาผ่านไป อีกทั้งยังต้องอธิบายถึงความเชื่อมโยงระหว่างการสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมากับการริเริ่มหรือยอมรับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เนื่องจากแนวทางดังกล่าวนี้จำกัดอยู่เพียงทัศนคติที่มีต่อเหยื่อ แต่ไม่ได้อธิบายถึงมาตรการการกดขี่หรือการใช้ความรุนแรงอื่น ๆ

อนึ่ง Day และ Vandiver (2000) ได้เคยศึกษากลุ่มทฤษฎีเหล่านี้เช่นกันและชี้ว่าหนึ่งในจุดอ่อนของนโยบายกลุ่มนี้ที่ไม่สามารถอธิบายได้ว่าทำไมแนวคิดการต่อต้านกลุ่มเหยื่ออย่างรุนแรงจึงส่งผลให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แค่นั้นช่วงหนึ่ง ๆ มิใช่ช่วงอื่น ๆ แต่สามารถถอดช่องโหว่ได้

โดยการปรับใช้ทฤษฎีอาชญาวิทยาในการปิดช่องว่างดังกล่าว โดยอ้างอิงถึงทฤษฎีขัดแย้งแบบไม่เป็นกลุ่ม (Non-partisan conflict theory) ของ Turk

Turk มองว่า “ไม่มีอะไรและไม่มีใครเป็นอาชญากรโดยธรรมชาติ อาชญากรรมนั้นถูกนิยามโดยบุคคลผู้มีอำนาจตามกฎหมาย หรือที่ผิดกฎหมาย หรือเหนือกว่ากฎหมายขึ้นไป” Turk อธิบายว่าความขัดแย้งนั้นมีแนวโน้มจะเกิดขึ้นเมื่อเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจและกลุ่มเป้าหมายมีมาตรฐานทางสังคมและวัฒนธรรมต่างกันอย่างชัดเจน โดยความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสังคมนั้นระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจและกลุ่มเป้าหมายนี้นำไปสู่อัตลักษณ์ที่แตกต่างกันของคนในกลุ่มและคนนอกกลุ่ม และนำไปสู่ความขัดแย้ง กลุ่มเป้าหมายมีแนวโน้มว่าจะถูกละเมิดเมื่อรวมตัวกันเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ ซึ่งเป็นการคุกคามอำนาจและความเชื่อของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะเมื่อทั้งสองฝั่งขาดความเข้าใจที่เพียงพอเกี่ยวกับคู่ขัดแย้งตนในการที่จะบรรลุเป้าหมายได้โดยใช้วิธีที่ปราศจากความรุนแรง ทั้งนี้ การละเมิดเหล่านี้จะรุนแรงขึ้นถ้าผู้บังคับใช้กฎหมายระดับสูง (ผู้พิพากษา) และผู้บังคับใช้กฎหมายระดับล่าง (ตำรวจ) เห็นพ้องกับมาตรฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ (Turk, 1969) เช่น ในกรณีของนาซีนั้นจะเห็นว่ามาตรฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของคนนอกกลุ่มหรือชาวยิวนั้นถูกทำให้แย่ลงโดยความเชื่อตามจินตนาการ และความรู้สึกลูกคูกูกคามของชาวเยอรมันนั้นก็เกิดขึ้นจากข้อกล่าวอ้างที่ไม่มีมูล โดยอันที่จริงแล้วชาวยิวนั้นอาศัยอยู่อย่างกลมกลืนในพื้นที่อย่างไรก็ตามเมื่อนาซีเรืองอำนาจแล้ว รูปแบบการบังคับใช้กฎหมายก็ได้รับอิทธิพลโดยแนวคิดนาซี ผู้พิพากษาและตำรวจที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ก่อนยุคนาซีแม้จะไม่ได้ต่อต้านนาซีอย่างชัดเจนแต่ก็ไม่ค่อยแสดงบทบาทใด ๆ ต่อกฎหมายต่อต้านยิว ส่วนผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งโดยนาซี และกองกำลังทหารของนาซีนั้นเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดการบังคับคดี

อย่างไรก็ตาม การศึกษาดังกล่าวนี้ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์เช่นเดียวกันเนื่องจากสามารถตีความว่าเป็น “ลักษณะของชนชาติ” โดยทุกคนในชนชาตินั้นต้องมีลักษณะหรือแนวคิดเช่นเดียวกันได้ ซึ่งไม่เป็นความจริง ด้วยเหตุนี้ ปัจจุบันจึงเริ่มมีการศึกษาอิทธิพลของแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนในสังคมและความรู้ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่เอื้อต่อการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แทนการศึกษาในระดับกว้าง เช่น งานของ Hilton ที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทางวัฒนธรรมและการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในประเทศกัมพูชา (Hinton, 2002: 353)

### 2.2.2.5 แนวคิดที่ว่าการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์สัมพันธ์กับระบบการปกครอง

Rummel (1992: 1-2) ศึกษาการรัฐฆาต (Democide)<sup>10</sup> และสรุปว่าประชาธิปไตยนั้นเป็นปัจจัยเชิงป้องกันจากการใช้ความรุนแรงในวงกว้างโดยการสนับสนุนของรัฐ

แทนที่จะพิจารณาปัจจัยเกี่ยวกับผู้กระทำผิด เหยื่อ หรือปัจจัยทางสังคมที่ทำให้ระดับศีลธรรมของอาชญากรรมลดน้อยลงเพื่อที่จะเข้าร่วมในการสังหาร Rummel กลับให้ความสนใจกับโครงสร้างทางการเมืองในระดับมหภาคแทน และได้วาง “หลักแห่งอำนาจ” โดยอธิบายว่า “ยิ่งรัฐบาลมีอำนาจมาก ยิ่งสามารถทำตามอำเภอใจ...และสังหารเป้าหมายทั้งภายในและภายนอกได้” “ยิ่งอำนาจของรัฐบาลจำกัดเท่าไร ยิ่งสามารถระรานภาคส่วนอื่น ๆ ได้น้อยเท่านั้น” ทั้งนี้ Rummel มองว่าความเป็นไปได้ที่จะเกิดการสังหารคนโดยคำสั่งของรัฐบาลนั้นเป็นไปได้น้อยมากในรัฐบาลประชาธิปไตย โดยอธิบายว่า “...วิธีที่ดีที่สุดในการทำนายการเกิดการสังหารคนโดยคำสั่งของรัฐบาลนั้นขึ้นอยู่กับระดับความเป็นเผด็จการในการวัดความเป็นประชาธิปไตยและเผด็จการ ถ้ากลุ่มอำนาจดังกล่าวสามารถควบคุมกลุ่มหรือองค์กรทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมได้โดยเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ซึ่งเป็นระดับที่กลุ่มอำนาจดังกล่าวสามารถปกครองได้ตามอำเภอใจ และกระทำอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือสังหารหมู่อย่างกว้างขวางและรุนแรงได้ ทั้งนี้ การป้องกันการสังหารคนโดยคำสั่งของรัฐบาลที่ดีที่สุดคือการเปิดกว้างทางประชาธิปไตย การแข่งขันทางการเมือง การมีผู้นำที่รับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของคนในรัฐ และมีรัฐบาลที่มีอำนาจจำกัด”

นอกจากนี้ Rummel ยังชี้ว่า เนื่องจากในสังคมเผด็จการ การโต้เถียงกันถึงแนวคิดต่าง ๆ ถูกปิดกั้น แนวคิดต่าง ๆ ถูกกำหนดโดยเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจและถ่ายทอดมารวมถึงนำมาปฏิบัติตามตามลำดับชั้นกฎหมายและการเมือง ดังนั้น ข้อมูลที่จะถูกใช้เป็นเครื่องมือในระหว่างความขัดแย้งในระดับบุคคลหรือระดับกลุ่มก็ถูกจำกัด ทำให้ไม่มีตัวเลือกมากนอกจากการโจมตีตัวสมาชิกนอกกลุ่มกรณีนี้ตรงกันข้ามกับสังคมประชาธิปไตย ซึ่งมีโอกาสในการสร้างความขัดแย้งในเชิงสัญลักษณ์ในโลกการเมืองขึ้นได้ โดยความขัดแย้งดังกล่าวนี้เป็นหนึ่งในมาตรการการป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และความน่าจะเป็นที่จะมองไปที่สมาชิกของกลุ่มอื่น ๆ ในแง่ร้ายแทนที่การมองไปยังพฤติกรรมที่แท้จริงจะลดน้อยถอยลง

<sup>10</sup> รัฐฆาต (Democide) คือ การฆ่ากลุ่มประชาชนโดยรัฐ ได้แก่ การใช้กำลังทหารในการปราบปรามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องการแยกตนเป็นอิสระ การใช้ความรุนแรงปราบปรามผู้เห็นต่างทางการเมือง ผู้ต่อต้านระบอบเผด็จการทหาร การปิดกั้นและจำกัดสิทธิความเป็นพลเมืองของชนบางกลุ่ม หรือแม้แต่การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่ผิดพลาดนำประเทศไปสู่ความยากจนและอดอยาก

ทั้งนี้ Krain (1997: 355) ได้วิพากษ์มุมมองของ Rummel ว่า อำนาจมิใช่เพียงเหตุผลเดียวที่ทำให้เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือการสังหารทางการเมือง แต่เป็นเพียงหนึ่งในปัจจัยที่สร้างสภาวะที่เปิดโอกาสให้มโนนโยบายที่เอื้อต่อการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เท่านั้น

### 2.2.3 ทฤษฎีอาชญาวิทยากระแสหลัก

คำอธิบายเกี่ยวกับสาเหตุของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในมุมมองอาชญาวิทยานั้นมาจากสี่ทฤษฎีหลัก คือ ทฤษฎีการควบคุมตนเองต่ำ (Low Self-Control) ทฤษฎีเทคนิคการแก้ตัว (Neutralization Theory) ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) และทฤษฎีการกระทำร่วมกัน (Collective Action Theory)

#### 2.2.3.1 ทฤษฎีอาชญาวิทยาทั่วไป (General Theory of Crime)

Brannigan และ Hardwick (2003: 109-131) ได้พยายามนำทฤษฎีอาชญาวิทยาอธิบายปรากฏการณ์อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยนำเอาทฤษฎีอาชญาวิทยาทั่วไป ของ Gottfredson และ Hirshi (1990) ซึ่งมองว่าบุคคลนั้นประกอบอาชญากรรมเพราะมีความควบคุมตนเองต่ำมาใช้เพราะมองว่าถ้าทฤษฎีอาชญาวิทยาทั่วไปสามารถนำมาใช้เป็นการทั่วไปได้จริงก็ต้องสามารถนำมาปรับใช้กับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้เช่นกัน นอกจากนี้ยังมองว่าทฤษฎีอาชญาวิทยาทั่วไปไม่ได้จำกัดเพียงแค่หลักการการควบคุมตนเองต่ำ (Low Self-Control) เท่านั้น แต่เป็นส่วนผสมของการควบคุมตนเองต่ำและสภาวะทางสังคมว่าเป็นไปในทางที่จะเร่งให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าวหรือกดพฤติกรรมดังกล่าวไว้

Brannigan และ Hardwick เชื่อว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดขึ้นเพราะการขาดการควบคุมตนเอง โดยกลุ่มเป้าหมายของอาชญากรรมดังกล่าวมักเป็นกลุ่มอ่อนแอและไม่สามารถป้องกันตนเองได้ อีกทั้ง เมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่รัฐล้มเหลวที่จะคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเชื้อชาติหรือชนเผ่า และละเลยที่จะติดตามควบคุม ทำให้โอกาสที่จะประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม Brannigan และ Hardwick กลับพบว่าไม่ใช่อาชญากรที่ประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ทุกคนจะประสบกับการควบคุมตนเองต่ำ แต่ถึงแม้ว่าอย่างนั้น ยังคงมองว่าปัจจัยการควบคุมตนเองต่ำยังคงเกี่ยวข้องอยู่ เพียงแต่ว่าการจะมาพิจารณาว่าผู้กระทำผิดแต่ละคนมีการควบคุมตนเองต่ำหรือไม่อาจจะไม่สำคัญเท่าการนำหลักการดังกล่าวมาสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกหรือพลวัตที่ทำให้เกิดโอกาสในการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Pruitt, 2014: 1-2)



นอกจากนี้ทั้งคู่มักพิจารณาถึงลักษณะทั่วไปหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้แก่ (1) เป็นอาชญากรรมที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่าง “กลุ่ม” (Vold, 1958) (2) กระทำโดยคนธรรมดาที่กระทำการร่วมกันเพื่อที่จะแสดงถึง “ความโกรธที่ถูกต้อง” (Katz, 1988) โดยมักเชื่อว่าเหยื่อนั้นเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาทั้งหลาย และ (3) เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งและทำให้สถานการณ์เลวร้ายขึ้นโดยการใช้อำนาจข่มขู่คนเชื่อ ทำให้คนที่ “อยู่อีกฝ่ายหนึ่ง” กลายมาเป็นเป้าหมาย (Cohen, 2001)

อย่างไรก็ตาม Maier-Katkin, Mers และ Bernard (2009: 237) ได้โต้แย้ง Brannigan และ Hardwick โดยมองว่า ถึงแม้ว่าลักษณะทั่วไปเหล่านี้จะถูกต้องแต่ทฤษฎีอาชญาวิทยาทั่วไปของ Gottfredson และ Hirshi นั้นไม่สอดคล้องกับลักษณะเหล่านี้เนื่องจากทฤษฎีอาชญาวิทยาทั่วไปมิได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับบทบาทของ “กลุ่ม” อีกทั้งจากทฤษฎีนี้ลักษณะการควบคุมตนเองต่ำของอาชญากรนั้นจะต้องคงตัวและเป็นพฤติกรรมที่ติดมาของอาชญากร ไม่ใช่เพียงแค่ชั่วคราว ซึ่งไม่สอดคล้องกับรูปแบบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่มีลักษณะของการเปลี่ยนพฤติกรรมไปอย่างฉับพลัน

### 2.2.3.2 ทฤษฎีเทคนิคการแก้ตัว (Neutralization Theory)

Alvarez (2009: 114-118) ได้รวบรวมคำอธิบายเกี่ยวกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ไว้ โดยมองว่าคำถามสำคัญเกี่ยวกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นี้ไม่ใช่ “ทำไมผู้ประกอบอาชญากรรมถึงตัดสินใจประกอบอาชญากรรม” แต่คือทำไม “บุคคลธรรมดา” ถึงสามารถก้าวผ่านแรงต่อต้านการใช้ความรุนแรงภายในและหันมาร่วมก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยอธิบายด้วยทฤษฎีเทคนิคการแก้ตัว (Neutralization theory) ของ Sykes และ Matza (1957) ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่างของ Sutherland โดยมองว่าบุคคลจะประกอบอาชญากรรมเมื่อมองคุณค่าภายในของตัวเอง ซึ่งเป็นปัจจัยห้ามปรามไม่ให้เกิดบุคคลประกอบอาชญากรรมถูกทำให้หายไป (Neutralize) ทั้งนี้ ทฤษฎีนี้มองว่ากระบวนการนี้คือการให้เหตุผลต่อการกระทำของตนโดยผู้ประกอบอาชญากรรม ทั้งหลังประกอบอาชญากรรมในฐานะเหตุผลที่ใช้อธิบายเพื่อแก้ตัวหลังจากกระทำผิด หรือก่อนประกอบอาชญากรรมโดยเป็นส่วนหนึ่งของแรงจูงใจ

Sykes และ Matza ได้กำหนดกลวิธีที่จะทำให้คุณค่าดังกล่าวสูญหายไปหรือเทคนิคการแก้ตัว 5 ประการซึ่งนำไปสู่การประกอบอาชญากรรม โดย Alvarez นำมาปรับใช้กับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้แก่

1. Denial of Responsibility หรือ การปฏิเสธความรับผิดชอบว่าอาชญากรรมดังกล่าวมิใช่ความผิดของผู้กระทำแต่เกิดจากเหตุผลที่เหนือความควบคุม เช่น ในกรณีของรวันด้า

บุคคลทั่วไปที่มีส่วนร่วมในอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เชื่อว่าการกระทำของตนเป็นหน้าที่ที่มอบหมายโดยรัฐ และในความเป็นจริงแล้วเจ้าหน้าที่รัฐเองก็แสดงออกถึงการให้อำนาจดังกล่าวแก่บุคคลทั่วไปอย่างชัดเจน ซึ่งทำให้บุคคลทั่วไปไม่ความรู้สึกผิดต่อการกระทำของตน

2. Denial of Injury หรือ การปฏิเสธว่ามีความเสียหาย ซึ่งเป็นกลวิธีที่ผู้กระทำผิดใช้เพื่อทำให้ความเสียหายหรือผลลัพธ์จากการกระทำของตนเบาบางลง เช่น การใช้ถ้อยคำหรือภาษาที่สุภาพนุ่มนวลเพื่อลดความรุนแรงลง อย่างในช่วงโฮโลคอสต์ซึ่งนาซีได้ออกกฎหมายเพื่อควบคุมการใช้คำพูดต่าง ๆ โดยเฉพาะ หรือที่เรียกว่า Sprachregelungen โดยกำหนดให้คำว่าสังหาร กลายเป็น “การดูแลเป็นพิเศษ” “การดูแลที่เหมาะสม” หรือ “การกวาดล้าง”
3. Denial of Victim หรือ การปฏิเสธว่ามีเหยื่อในเชิงที่ว่าเหยื่อนั้นเป็นสาเหตุให้เกิดอาชญากรรมเองหรือสมควรจะได้รับผลดังกล่าวแล้ว โดยในกรณีอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นี้ส่วนใหญ่รัฐจะวางเหยื่อไว้ในฐานะผู้รุกราน หรือเป็นผู้ที่จะทำร้ายหรือวางแผนจะทำร้ายประชากรในฝั่งของผู้ประกอบอาชญากรรม ดังนั้นตนจึงต้องประกอบอาชญากรรมเพื่อป้องกันตัว โดยประชากรในฝั่งของผู้ประกอบอาชญากรรมในหลาย ๆ เหตุการณ์ เช่น ในรวันด้าและในหมู่ชาวเซิร์บล้วนมีแนวคิดเช่นว่านี้
4. Condemning the Condemners หรือ การประณามผู้ประณามซึ่งคือกระบวนการที่ชี้ไปที่ความผิดของอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อเอาชนะการต่อต้านภายในของตน ในสถานการณ์ที่เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เองก็เช่นกัน ผู้ประกอบอาชญากรรมมักเบี่ยงเบนความสนใจจากการวิพากษ์วิจารณ์ต่อการกระทำของตนโดยการยกพฤติกรรมที่น่าสงสัยอื่น ๆ ขึ้นมา เช่น การที่ Adolf Hitler ชักจูงนายทหารระดับสูงเกี่ยวกับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวโดยกล่าวว่า “แล้วตอนนี้มีใครบ้างที่พูดถึงการทำลายล้างชาวอัลเบเนีย?”
5. Appeal to Higher Loyalty หรือ การอ้างถึงความจงรักภักดีอย่างสูงโดยการอธิบายว่าเหตุจูงใจนั้นเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ที่ยิ่งใหญ่และสูงส่ง โดยผู้ประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ มักมองว่าการกระทำของตนนั้นเป็นไปเพื่อประเทศ ประชาชน เชื้อชาติ และ/หรือความเชื่อ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผลมาจากการกระตุ้นโดยรัฐหรือโฆษณาชวนเชื่อ เช่นในกรณีของชาวเซิร์บที่มองว่าตนมิได้ต่อสู้เพื่อปกป้องคนของตนเท่านั้นแต่เพื่อปกป้องอารยธรรมตะวันตกจากแนวคิดอิสลาม

Anderson (2011: 67) ได้นำทฤษฎีนี้ไปพิสูจน์ในหลาย ๆ เหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในอดีต และชี้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะที่คุณค่าภายในตัวหายไป (Neutralize) นั้นมีสี่ประการ คือ

(1) โฆษณาชวนเชื่อจากรัฐ (2) โฆษณาชวนเชื่อจากภายในในกลุ่มผู้กระทำผิดเอง (3) เกิดจากตัวผู้กระทำผิดที่ต้องการทำให้ตนรู้สึกผิดน้อยลง และ (4) โครงสร้างสังคม เช่น ลำดับบังคับบัญชาในองค์กรหรือในกลุ่ม นอกจากนี้ คุณค่าดังกล่าวก็หายไปได้ด้วยวิธีที่เรียบง่ายกว่านั้นเช่นเมื่อบุคคลที่มีอำนาจเว้นโทษหรือไม่กล่าวโทษแก่การใช้ความรุนแรงดังกล่าวโดยให้เหตุผลเช่น “เป็นเรื่องที่เข้าใจได้”

อนึ่ง จะเห็นว่าทฤษฎีนี้ค่อนข้างสอดคล้องกับแนวคิดทางด้านสังคมศาสตร์ของ Kelman ที่ถูกอธิบายไปแล้วข้างต้น และเช่นเดียวกัน การศึกษาทฤษฎีนี้มีช่องโหว่อยู่ เนื่องจากไม่ได้อธิบายว่าแนวคิดที่ทำให้ปัจจัยห้ามปรามไม่ให้เกิดบุคคลประกอบอาชญากรรมหายไปนั้นถูกสร้างมาได้อย่างไรและมีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่เมื่อเวลาผ่านไป

### 2.2.3.3 ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory)

ทฤษฎีความขัดแย้งนั้นได้ถูกใช้เป็นฐานเพื่อพัฒนาทฤษฎี แนวคิดและคำอธิบายการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่น โดย Hagan และ Raymond-Richmond ในการสร้างทฤษฎีการกระทำร่วมกันซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป (ดู 2.2.3.4)

ทฤษฎีความขัดแย้งมองว่าสังคมอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมต่างแย่งชิงกันตลอดเวลา โดยผู้ปกครองสังคมจะรักษาอำนาจของกลุ่มตนไว้โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้อำนาจในทางกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายเพื่อรักษามลประโยชน์ให้แก่กลุ่มตนเองและกดขี่กลุ่มคนที่ไร้อำนาจต่อรอง และมองว่าทุกคนและทุกกลุ่มในสังคมนั้นทำการต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์สูงสุดของตนหรือกลุ่มตน ทฤษฎีความขัดแย้งถูกใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ รวมทั้ง สงคราม การปฏิวัติ ความร่ำรวย ความยากจน การเลือกปฏิบัติ และการใช้ความรุนแรงในครอบครัว พัฒนาขึ้นมาโดยมีแนวทางความไม่เท่าเทียมกันในสังคมในการแบ่งสรรทรัพยากรและความขัดแย้งระหว่างชนชั้นเป็นแกนกลาง (Kenton, 2018)

ทฤษฎีความขัดแย้งมองว่าอาชญากรรมนั้นเป็นผลสะท้อนของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยอาจเป็นผลมาจากความขัดแย้งทางวัฒนธรรมหรือความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมคือเมื่อคนกลุ่มหนึ่งกระทำการตามมาตรฐานและบรรทัดฐานของกลุ่มตน แต่การกระทำนั้นกลับขัดต่อมาตรฐานและบรรทัดฐานของกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่าซึ่งเป็นผู้กำหนดกฎหมาย ทำให้การกระทำเช่นว่าถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรืออาชญากรรม กรณีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มนั้นคือผลของการแข่งขันระหว่างกลุ่มเพื่อทรัพยากรและสินค้าที่มีอย่างจำกัด บุคคลหรือกลุ่มอาจประกอบอาชญากรรมเพื่อให้สามารถ

ครอบครองสินค้าหรือทรัพยากรได้ หรืออาจจะประกอบอาชญากรรมโดยมีนัยทางการเมืองเพื่อให้กลุ่มของตนมีอำนาจมากขึ้นและอยู่ในสถานะที่สำคัญขึ้นในสังคม (Black, 2014)

Vold และ Bernard (1986) ได้พัฒนาทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีความขัดแย้งและทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม โดยสรุปได้ว่า (1) สังคมที่ซับซ้อนนั้นมีกลุ่มต่าง ๆ กัน แต่ละกลุ่มมีบรรทัดฐาน คุณค่า และผลประโยชน์ต่างกัน (2) การกระทำของบุคคลนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเอง เช่นกันในระดับกลุ่มนั้นสมาชิกจะเริ่มมีพฤติกรรมที่ต่างหากจากกันแต่มีรูปแบบเดียวกัน (3) ยิ่งกลุ่มมีอำนาจมากเท่าใด ความเป็นไปได้ที่บรรทัดฐานและคุณค่าของคนกลุ่มนั้นจะขัดต่อแนวทางของสังคมย่อมเป็นไปได้น้อย (4) ระบบราชการ (รวมการบังคับใช้กฎหมาย) พยายามที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยใช้ทรัพยากรต่ำสุด ดังนั้นจึงมักดำเนินคดีกับเหล่าคนที่มีอำนาจน้อย (5) อัตราการประกอบอาชญากรรมของกลุ่ม ๆ หนึ่งนั้นจะมีสัดส่วนในทางตรงกันข้ามกับอำนาจในทางการเมืองและเศรษฐกิจ

#### 2.2.3.4 ทฤษฎีการกระทำร่วมกัน (Collective Action Theory)

##### ทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond

ทฤษฎีการกระทำร่วมกัน (Collective Action Theory) เป็นทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยาที่มีชื่อเสียงที่ถูกสร้าง โดย Hagan และ Raymond-Richmond (2009) มาเพื่ออธิบายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยเฉพาะ โดยเป็นผลมาจากการศึกษาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในพื้นที่เมืองดาร์ฟูร์ (Darfur)

อนึ่ง ดาร์ฟูร์ เป็นดินแดนทางภาคตะวันตกของซูดาน และมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่อต้านรัฐบาลซึ่งเป็นคนพื้นเมืองที่เป็นชาวแอฟริกัน กับฝ่ายรัฐบาลที่เป็นชาวอาหรับที่อาศัยอยู่ภาคเหนือของประเทศอันเป็นที่ตั้งของศูนย์กลางการปกครอง โดยการปะทะกันเริ่มมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 โดยฝ่ายรัฐบาลซูดานถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ส่งกองกำลังอาหรับติดอาวุธที่เรียกว่า Janjaweed บุกร้างจุ่มและเผาทำลายหมู่บ้านในดินแดนดาร์ฟูร์ โดยการต่อสู้ดังกล่าวส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตแล้วประมาณ 300,000 คน และคนกว่า 2.5 ล้านคนต้องอพยพโยกย้ายถิ่นฐานไปยังค่ายผู้ลี้ภัย (ICTJ, 2018) โดยในกรณีนี้ คณะกรรมาธิการไต่สวนของสหประชาชาติมองว่ามีได้เป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เพราะไม่เชื่อว่ามี “เจตนาพิเศษ” ที่จะทำลาย “กลุ่ม” เกิดขึ้น (Wald, 2007: 627)

Hagan และ Raymond-Richmond ได้ศึกษากรณีศึกษาดังกล่าว โดยใช้ Atrocities Documentation Survey (ADS) มาสร้างข้อมูลจากการสำรวจผู้ลี้ภัยชาวดาร์ฟูร์มากกว่า 1,100 คน

ในค่ายผู้ลี้ภัยในประเทศชาติ และเสนอทฤษฎีการกระทำร่วมกันขึ้นเพื่ออธิบายการเกิดอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยมีพื้นฐานมาจากแนวคิดของนักสังคมวิทยา Matsueda (2006) โดยทฤษฎีของ Matsueda นั้นถูกอธิบายไว้ดังนี้ (Savelsberg, 2010: 70-71)

1. เริ่มจากการที่ Sutherland พัฒนาทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association) ไปสู่การรวมกลุ่มองค์กรที่แตกต่าง (Differential Organization) เพื่ออธิบายถึงการประกอบอาชญากรรมเป็นกลุ่มผ่านสมดุลระหว่างองค์กรที่สนับสนุนอาชญากรรมและองค์กรที่ต่อต้านอาชญากรรม
2. Matsueda ศึกษาและพัฒนารูปแบบโครงสร้างทางสังคม (Social Organization) ต่อจาก Sutherland โดยการนำเสนอแนวคิดเครือข่าย (network) โดยอธิบายว่าในสังคมที่มีโครงสร้างที่มีลักษณะปิด รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะถูกจำกัดให้เหมือนกับคนอื่น ๆ เจตนาธรรมณ์และการสื่อความหมายมีลักษณะโปร่งใส แต่ไม่ยืดหยุ่น มีการควบคุมพฤติกรรมหรือรูปแบบคำพูดให้เป็นไปตามแนวทางที่ถูกควบคุมไว้ซึ่งเป็นที่รู้จักในกลุ่ม เช่น ในกลุ่ม Janjaweed ที่ปฏิบัติการในพื้นที่ชูดานตะวันตกและชาติตะวันออก หรือ กองกำลัง SS ของนาซี
3. Matsueda ได้ขยายความการตีความ “โครงสร้างทางสังคม” ของ Sutherland โดยการนำเสนอแนวคิด Meadian ซึ่งมองว่าเป้าหมายที่มีร่วมกันและการจัดสรรแรงงานนั้น กระทำผ่านการปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม โดยการตัดสินใจของบุคคลคนหนึ่งนั้นเป็นผลจากเหตุการณ์ที่ไม่ปกติที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว (เช่น เหตุการณ์ที่เกิดกับกลุ่มตำรวจกองพัน 101 ของกองทัพเยอรมนีในพื้นที่ Józefów ประเทศโปแลนด์ ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องทำการพิจารณาผ่านการปฏิสัมพันธ์เกี่ยวกับการกระทำที่ตนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม โดยอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งส่งผลให้เกิดเป็นการสังหารชาวยิวเป็นจำนวนมาก)
4. ในขั้นต่อไป Matsueda นำเอาทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบแนวคิดของ Benford และ Snow (2000) มาพิจารณา โดยเฉพาะแนวคิดกรอบการกระทำร่วม (Collective Action Frame) ซึ่งคือ “ความเชื่อและแนวทางที่เกิดขึ้นและทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยการกำหนดให้มีเหตุการณ์ที่ยุ่ยากและมีปัญหาที่ต้องการการแก้ไขในเชิงปฏิบัติ” โดยรอบดังกล่าวจะมีประสิทธิภาพอย่างมากถ้ามีการกำหนดต้นตอของปัญหาและหนทางแก้ไขร่วมกัน ในลักษณะว่า “พวกเราประสบกับปัญหาไปพร้อมกัน” การเป็นปฏิปักษ์กันระหว่าง “พวกเรา” และ “พวกเขา” (เช่น “ยิวกับอารยัน” “คนผิวสีกับอาหรับ”) และความอยุติธรรมที่เกิดโดย “พวกเขา” ที่ “พวกเรา” สามารถแก้ไขได้

5. ในเครือข่ายสังคมปิดที่มีกรอบการกระทำร่วมกันดังกล่าวมักทำให้เกิดประสิทธิภาพรวมกลุ่ม (Collective Efficacy) หรือ “เจตจำนง ... (ของกลุ่ม) ที่จะแทรกแซงเพื่อประโยชน์ของทุกคน” ตามแนวทางของ Sampson และ Raudenbush (1999) จะทำให้เกิดการกระตุ้นการกระทำร่วมกันเพื่อต่อต้านหรือเพื่อประกอบอาชญากรรม
6. Matsueda ยังได้กำหนดถึงหน้าที่พิเศษของตัวละครที่เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายในระดับท้องถิ่นที่และเชื่อมต่อกับโลกภายนอก โดยมองว่าคนเหล่านี้เป็นผู้เล่นที่มี “ประสิทธิภาพทางสังคม” (Social Efficacy) และ “มีความสามารถที่จะทำให้คนในกลุ่มเห็นชอบไปในทางเดียวกันเป็นที่ยุติได้... ทั้งเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ และวิธีการ และการเปลี่ยนขั้นตอนเหล่านี้ไปเป็นการปฏิบัติการ” และด้วยความที่ผู้เล่นดังกล่าวทราบดีถึงความสนใจของกลุ่มในระดับท้องถิ่นของตนและองค์กรภายนอก ผู้เล่นดังกล่าวจะได้รับหน้าที่สำคัญในการชักจูงกลุ่มในระดับท้องถิ่นที่ต่าง ๆ เพื่อเดินทางสู่เป้าหมายร่วมกัน รวมถึงโครงการอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของรัฐ

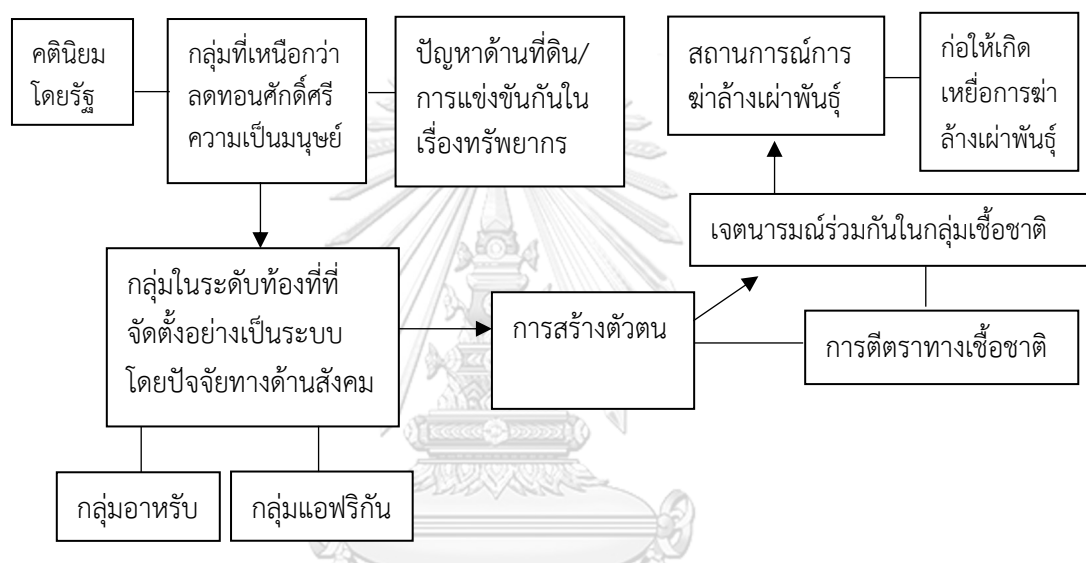
ทั้งนี้ Hagan และ Raymond-Richmond นำทฤษฎีดังกล่าวมาประยุกต์ร่วมกับทฤษฎีระดับมหภาคกับจุลภาค (Micro-Macro Models) ของ Coleman (1990: 243-247) และอธิบายว่าปัจจัยที่จะกระตุ้นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในพื้นที่คาร์ฟู (Savelsberg, 2010: 70-71) ได้แก่

1. ในระดับสังคมมหภาคคือการที่พื้นที่เปลี่ยนสภาพเป็นทะเลทรายซึ่งทำให้เกิดการแข่งขันในเรื่องทรัพยากร กอปรกับนโยบายสนับสนุนอาหารของรัฐบาลชูดาน และแนวคิดเรื่องเผ่าพันธุ์ที่เหนือกว่าซึ่งพุ่งไปที่ชนเผ่าแอฟริกันในพื้นที่ ทำให้เกิดเป็นการวางภาพว่าอีกฝ่ายหนึ่งคือผู้ร้ายและนำไปสู่การแบ่งแยกอัตลักษณ์ระหว่างชาวอาหรับและแอฟริกัน และเกิดเป็นกรอบการกระทำร่วมกัน (collective action frame) ระหว่าง “พวกเรา” และ “พวกเขา” ผลคือเกิดเป็นกลุ่ม Fur Jebel Masaleit และ Zaghawa ของชาวแอฟริกัน และกลุ่ม Janjaweed รวมถึงกองกำลังทหารชูดาน ของชาวอาหรับ
2. แรงจูงใจทางด้านเชื้อชาติในระดับมหภาคข้างต้นนั้นก่อให้เกิดการกระทำในระดับจุลภาค โดยบุคคลในพื้นที่ที่มี “ประสิทธิภาพทางสังคม” (Social efficacy) ในระดับสูงจะทำหน้าที่สำคัญในการเป็นจุดเชื่อมต่อทั้งทางด้านอุดมการณ์และทรัพยากรระหว่างรัฐบาลและกองกำลังทหาร เช่น Musa Hilal ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการติดต่อบetween รัฐบาลและกลุ่ม Janjaweed
3. บุคคลสำคัญเช่น Hilal นั้น นอกจากจะเป็นสะพานเชื่อมต่อต้านอุดมการณ์และอาวุธยุทธโธปกรณ์แล้ว ยังมีส่วนในการสร้างกระบวนการปลูกฝังแนวคิดการตีตราเชื้อชาติ ผ่านการตั้งฉายา การสาปแช่ง การกดขี่เหยียดกต่ำลง กระบวนการดังกล่าวจะพัฒนา

แนวคิด แรงจูงใจ และการกระทำจากระดับส่วนบุคคล เป็นเจตนาาร่วมกันในกลุ่มเชื้อชาติ (Collective Racial Intent)

4. เจตนาารมณดังกล่าวพัฒนากลับมาสู่ระดับมหภาค อย่างมีแบบแผน เช่น “การกวาดล้างเชื้อชาติ” “การทำให้เป็นเหยื่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” และ “การตั้งรกรากใหม่” และแพร่หลายในระดับสังคมมหภาคอย่างเป็นระบบ

สำหรับแผนผังซึ่งอธิบายทฤษฎีการกระทำร่วมกันโดย Hagan และ Raymond-Richmond เป็นไปดังรูปที่ 2 (Pruitt, 2015: 3)



รูปที่ 2 ทฤษฎีการกระทำร่วมกันโดย Hagan และ Raymond-Richmond

ทฤษฎีนี้ได้นำมาใช้เพื่อปิดช่องว่างของทฤษฎีต่าง ๆ ที่กล่าวถึงข้างต้น กล่าวคือ มีความพยายามในการอธิบายว่าทำไมบุคคลต่าง ๆ ถึงเลือกที่จะประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ มีการพิจารณาบริบทหรือพัฒนาการต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้เกิดการประกอบอาชญากรรมหรือที่ทำให้ปัจจัยห้ามปรามไม่ให้เกิดบุคคลประกอบอาชญากรรมหายไป มีการอธิบายว่าอัตลักษณ์ของเหยื่อถูกสร้างมาได้อย่างไร มีการให้คำอธิบายเกี่ยวกับบทบาทของ “กลุ่ม” และสาเหตุที่คนทั่วไปมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปอย่างฉับพลัน

ทั้งนี้ Pruitt (2011) ได้วิเคราะห์ไว้ว่าทฤษฎีการกระทำร่วมกันนั้นมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ (ก) ระบอบของรัฐ (State Regime) (ข) การสร้างกลุ่มทางสังคม (Socially Constructed Groups) (ค) การสร้างตัวตน (แก่บุคคลอื่น) (Individualization) และ (ง) เจตนาาร่วมกัน (collectivization) (Pruitt, 2011: 78)

ระบอบของรัฐถูกนำมาพิจารณาประกอบเนื่องจากตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันนั้น รัฐบาลจะมีบทบาทโดยตรงในการออกคำสั่งในการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่น ในกรณีดาร์ฟูร์ คำสั่งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์บางครั้งมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเอง หรือผู้ว่าการเมือง รวมถึงเจ้าหน้าที่ในรัฐสภา ซึ่งทำให้เป็นการยากที่รัฐจะปฏิเสธว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ นอกจากนี้ ตามทฤษฎีแล้วรัฐยังอาจจะมีบทบาทในการหล่อหลอมอุดมการณ์ รวมถึงคตินิยมของคนในสังคม ทั้งนี้ องค์ประกอบนี้จะถูกนำมาพิจารณาประกอบกับแนวคิดของ Rummel ว่าความเป็นประชาธิปไตยนั้นสามารถเป็นเกราะป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ เนื่องจากในสังคมประชาธิปไตยนั้นมีความเป็นไปได้น้อยที่ผู้กระทำผิดจะสามารถปลุกกระดมผู้คนจนเกิดการกระทำร่วมกันขึ้นมาได้ ดังนั้นแม้ว่ารัฐอาจจะมีส่วนอย่างมากต่อการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่ระดับความเป็นประชาธิปไตยเองอาจเป็นตัวจุดรั้งและส่งผลต่อความเป็นไปได้ที่จะเกิดอาชญากรรมดังกล่าวด้วย (Pruitt, 2011: 79)

ในส่วนของการสร้างกลุ่มทางสังคมขึ้นมานั้น Hagan และ Rymond-Richmond พบว่าบรรดาชนกลุ่มน้อยที่ไม่ถูกควมรวมไปกับคนส่วนใหญ่ นั้นมักปรารถนาที่จะสร้างกลุ่มสังคมของตนในท้องถิ่น เนื่องจากไม่มีชนกลุ่มน้อยกลุ่มไหนที่เจตนาจะเป็นชนกลุ่มน้อย พวกเขาล้วนแต่ต้องการได้รับการพัฒนา ได้รับสถานะ และการยอมรับ ทั้งนี้ ในพหุสังคมนั้นย่อมประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ มากมาย โดยอาศัยชนชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา และเชื้อชาติ โดย Hagan และ Rymond-Richmond มองว่าการที่สังคมแบ่งแยกออกไปตามกลุ่มเช่นนั้นทำให้สามารถเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากชนกลุ่มน้อยนั้นจะสามารถถูกเจาะจงได้ง่ายดาย คนกลุ่มนี้จึงมักเป็นเหยื่อของคนกลุ่มใหญ่ และถูกมองว่าเป็นปัญหาของรัฐ (Pruitt, 2011: 79-80)

เมื่อมีการแยกกลุ่มทางสังคมออกจากกัน กระบวนการในการสร้างตัวตนของคนกลุ่มนี้อาจจะเกิดขึ้น และทำให้พวกเขาเป็น “คนอื่น” ในสายตาของคนส่วนใหญ่ กระบวนการดังกล่าวมักตามมาด้วยการที่คนกลุ่มหนึ่งกลายเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากกว่า และอีกกลุ่มหนึ่งนั้นด้อยกว่า ก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ร่วมกันเพื่อที่จะส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มมีความรู้สึกเชื่อมโยงและมีลักษณะที่เหมือนกัน รวมถึงใช้เป็นเหตุผลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของตน และอาจนำไปสู่การสร้างแนวคิดในการพิพากษากลุ่มอื่น โดยส่วนใหญ่มักเป็นในทางลบ เช่น การสร้างแนวคิดที่ว่า “ชาวอาหรับคือผู้ก่อการร้าย” โดยแนวคิดดังกล่าวแม้จะถูกท้วงติงว่าไม่ถูกต้อง แต่ก็ยังคงอยู่ โดย Hagan และ Rymond-Richmond เชื่อว่ากระบวนการที่จะกำหนดให้คนเป็น “ผู้อื่น” นั้นจำเป็นที่จะต้องมีความรู้สึกเกลียดชังอย่างมาก ซึ่งมักจะสามารถนำไปสู่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ (Pruitt, 2011: 80)



ในส่วนของการพิจารณาเจตนาการกระทำร่วมกันนั้นต้องพิจารณาถึงศักยภาพของรัฐในการสร้างเจตนาดังกล่าวด้วย โดยวิธีที่ง่ายในการทำให้เกิดเจตนาร่วมกัน เช่น โดยการเผยแพร่แนวคิดที่ว่าคนอื่นนั้นเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคง เพื่อที่จะปกป้องรัฐจากภัยจากภายนอก หรือจาก “คนอื่น” โดยมีปัจเจกบุคคลต่าง ๆ เป็นผู้กระทำตาม (subordinate) ในขณะที่ชนชั้นนำสามารถที่จะควบคุมและสั่งให้มีการกระทำได้ Hagan และ Rymond-Richmond ยังมองว่าการที่ชนกลุ่มน้อยอยู่ใต้การบัญชาที่กดขี่จนถึงจุดที่ไม่สามารถจะทนต่อไปได้ ความรุนแรงก็มีสิทธิที่จะเกิดขึ้น โดย Hagan และ Rymond-Richmond ได้อธิบายเกี่ยวกับปัจจัยที่เกิดขึ้นในชุดานซึ่งนำไปสู่การกำหนดเจตนาาร่วมกันเพื่อประกอบความแรงในพื้นที่ดาร์ฟูร์ โดยประกอบด้วยปัจจัย เช่น “การปกองกำลังของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเป็นปรปักษ์อยู่แล้วกับกลุ่มเป้าหมาย (ที่ต้องการให้มีเจตนาาร่วมกัน)” “การให้อาวุธและการสนับสนุนแก่กองกำลังติดอาวุธ ทำให้คนกลุ่มนี้ไม่จำเป็นต้องรับโทษเมื่อประกอบอาชญากรรม” และ “สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มดังกล่าวเพื่อที่จะโจมตีพลเรือนของกลุ่มเป้าหมาย” (Pruitt, 2011: 81)

อนึ่ง ทฤษฎีการกระทำร่วมกันนั้นได้สร้างจุดเชื่อมโยงขึ้นมาเพื่อเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดหรือค่านิยมที่นำโดยรัฐและกลุ่มทางสังคมในดาร์ฟูร์ โดยจุดเชื่อมโยงแรกคือแนวคิดของรัฐในเชิงดูถูกเหยียดหยามความเป็นมนุษย์และความคิดว่าชาติของตนเหนือกว่า ซึ่งเกิดมาจากความขัดแย้งในเรื่องของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ก่อนที่จะกระพือรุนแรงขึ้นกลายเป็นการแบ่งแยกระหว่างชาวอาหรับและชาวแอฟริกัน จุดเชื่อมโยงที่สอง คือจุดเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นและการสร้างความเป็นตัวตนกับบทบาทของคนกลุ่มนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงจากอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ กลายเป็นการใช้ฉายาหรือคำไม่สุภาพต่อชนชาติ ก่อนจะพัฒนาไปเป็นเจตนาาร่วมทางด้านชนชาติในระดับกลาง และเกิดเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยกระบวนการดังกล่าวนี้ผ่านกรอบกระบวนการทำให้บุคคลเป็น “ผู้อื่น” จุดเชื่อมโยงสุดท้าย คือ จุดเชื่อมโยงระหว่างเจตนาาร่วมทางชนชาติกับการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ จุดเชื่อมโยงดังกล่าวชี้ว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์สามารถเกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลต่าง ๆ ถูกยุยงโดยการแบ่งแยกเชื้อชาติโดยรัฐและรวมกันเป็นพลังร่วมกันที่อยู่เหนือกว่าการแสดงออกของปัจเจกบุคคลทั่วไป และ “เมื่อความโกรธแค้นอยู่ในจุดสูงสุด” ที่จึงนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Pruitt, 2011: 83)

นอกจากนั้น ทฤษฎีการกระทำร่วมกันยังกล่าวถึงการทำให้เกิดประสิทธิภาพรวมกลุ่ม (Collective Efficacy) ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของบุคคลต่าง ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยอาจจะมีความสามารถต่างกัน แต่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เดียวกัน โดย Hagan และ Rymond-Richmond ใช้แนวคิดประสิทธิภาพรวมกลุ่มนี้ในการเชื่อมโยงว่าการกระทำในระดับบุคคลนั้นส่งผล

ให้บุคคลอื่น ๆ มาร่วมมืออย่างไร และกลายเป็นการกระทำร่วมกันได้อย่างไร เช่น ผู้นำของกลุ่ม Janjaweed สองคนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการติดต่อและประสานกับบุคคลต่าง ๆ ให้มาร่วมมือในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Pruitt, 2011: 82-83)

Hagan และ Rymond-Richmond ยังชี้ว่าจุดที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการกระทำร่วมกันได้คือ การใช้คำเหยียดหยามต่อชนชาติระหว่างการโจมตี เกิดเป็นกรอบการกระทำร่วมกัน (Collective Action Frame) ทั้งนี้ กรอบการกระทำร่วมกันนั้นมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ (ก) กล่าวถึงรากฐานของปัญหาและทางออกร่วมกันในกลุ่ม มากกว่าที่จะเป็นมองปัญหาในระดับปัจเจกบุคคล (ข) กรอบดังกล่าวกำหนดผู้ที่เป็นตัวร้าย (แบ่งแยกระหว่างพวกเราและพวกเขา) และ (ค) กรอบดังกล่าวได้กล่าวถึงความยุติธรรมที่สามารถที่จะแก้ไขได้ผ่านการกระทำต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ตาร์ฟัวร์นั้นจากการศึกษาพบว่าผู้นำของ Janjaweed เป็นผู้สวมบทบาทในการยุยงให้เกิดความรุนแรงโดยการยุยงชาวอาหรับให้ทำการโจมตีร่วมกันเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Pruitt, 2011: 83)

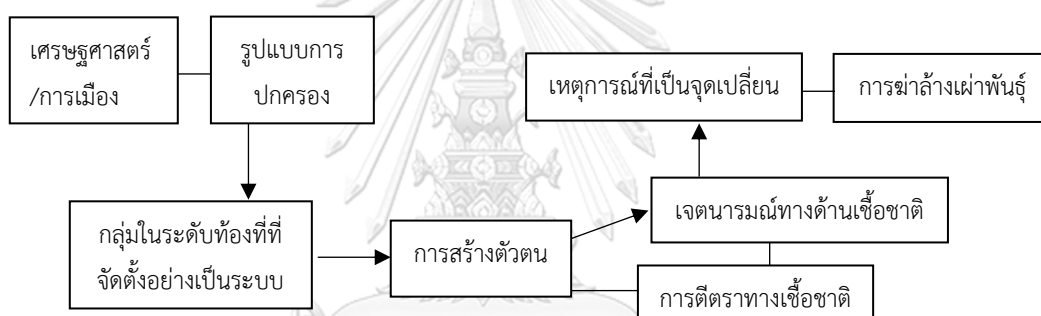
สุดท้ายนี้ Hagan และ Rymond-Richmond ยังอธิบายว่าทฤษฎีการกระทำร่วมกันนี้อ่อนกว่าบุคคลต่าง ๆ นั้นสามารถพิจารณาตัดสินใจก่อนที่จะกระทำการหรือวางแผนที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เรียกว่าทฤษฎีการตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Theory) ซึ่งอธิบายว่าคนจะประกอบอาชญากรรมเมื่อชั่งน้ำหนักแล้วเห็นว่าประโยชน์ที่ตนจะได้มีมากกว่าผลเสีย (Pruitt, 2011: 83)

### **ทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง**

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการกระทำร่วมกันถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีความเฉพาะเจาะจงกับสถานการณ์ตาร์ฟัวร์ และปัญหาการแบ่งแยกทางชนชาติมากเกินไป จึงมีความพยายามที่จะปรับปรุงแก้ไขทฤษฎีเพื่อให้สามารถถูกใช้อธิบายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเนื่องจากความขัดแย้งในหลากหลายรูปแบบขึ้น ทั้งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากชาติพันธุ์ ต้นกำเนิด รวมถึงศาสนา ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่รับการคุ้มครองตามอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) ดังนั้น ทฤษฎีฉบับปรับปรุงขึ้นจึงไม่อ้างอิงถึงชนชาติโดยเฉพาะเจาะจง (Pruitt, 2011: 85)

นอกจากนี้ ยังมีการวิพากษ์วิจารณ์ว่า Hagan และ Rymond-Richmond ล้มเหลวที่จะนำทฤษฎีเกี่ยวกับอาชญากรรมของรัฐ รวมถึงอาชญากรรมจัดตั้งโดยรัฐมาใช้ในการอธิบายทั้ง ๆ ที่มีการอ้างถึงบทบาทของรัฐอย่างมากในทฤษฎีของตน และท้ายที่สุดทฤษฎีดังกล่าวนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าความเชื่อมโยงระหว่างเจตนาทางชนชาติร่วมกัน และการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้น

ไม่ได้รับการอธิบายที่ละเอียดละออ โดยวิวัฒนาการของกระบวนการดังกล่าวถูกอธิบายไว้เพียงแค่ว่า เป็น “จุดสูงสุดของความโกรธแค้น” โดยนักวิชาการหลายท่านมองว่าการที่จะไปถึงจุดนี้ได้ควรที่จะมี “สถานการณ์ที่เป็นจุดผันเปลี่ยน” ที่จุดประกายเจตนาาร่วมกัน และนำไปสู่พฤติกรรม การก่ออาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยทำให้ผู้กระทำผิดได้ก้าวข้ามเส้นแบ่งระหว่าง การกดขี่ไปสู่ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่น Harff (2003) ที่ค้นพบว่าอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกือบทั้งหมดนับตั้งแต่ ปีค.ศ. 1945 (พ.ศ. 2488) เกิดขึ้นหลังจากเกิดสงครามภายในทันที หรือเกิดการปฏิวัติ หรือความ ล่มสลายของระบอบ หรือ Krain (1997) ที่ศึกษาและพบว่าโอกาสในการก่ออาชญากรรม การฆ่าล้าง เผ่าพันธุ์นั้นแสดงออกมาก่อนที่จะมีการประกอบอาชญากรรมเสมอ โดยสาเหตุที่ทำให้เกิดโอกาสเช่น ี่ว่า เช่น สงคราม การปฏิวัติ เมื่อรัฐล่มสลาย หรือมีวิกฤตการณ์ในประเทศ (Pruitt, 2011: 85-86) การดัดแปลงทฤษฎีดังกล่าวสามารถอธิบายด้วยแผนผังด้านล่างนี้ เป็นไปดังรูปที่ 3 (Pruitt, 2011: 201)



รูปที่ 3 ทฤษฎีการกระทำร่วมกันที่ได้รับการปรับปรุง

### การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการกระทำร่วมกันกับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

เพื่อพิสูจน์ว่าทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond และทฤษฎี การกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุงสามารถนำมาอธิบายอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ใน ทุกสถานการณ์ได้หรือไม่ Pruitts (2011) จึงนำทฤษฎีดังกล่าวไปปรับใช้กับสถานการณ์ที่มีลักษณะ เป็นการก่ออาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในช่วงศตวรรษที่ 20 โดยนำปัจจัยของทฤษฎีการกระทำ ร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond มาผนวกกับทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง เพื่อให้สามารถนำทฤษฎีมาใช้เพื่อพิสูจน์อาชญากรรมที่เกิดแก่กลุ่มอื่น ๆ ได้นอกจากกลุ่มชนชาติ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มศาสนา และกลุ่มเชื้อชาติ ตามบทบัญญัติของอนุสัญญาสหประชาชาติ และเพิ่ม องค์ประกอบ “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยน” ที่ทำให้เกิดอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้น ทำให้ ปัจจัยในการพิจารณาทฤษฎีดังกล่าวได้เพิ่มจาก 4 เป็น 5 ปัจจัยได้แก่ (ก) ระบอบของรัฐ (State Regime) (ข) การสร้างกลุ่มทางสังคม (Socially Constructed Groups) (ค) การสร้างตัวตน

(แก่บุคคลอื่น) (Individualization) (ง) เจตนาร่วมกัน (collectivization) และ (จ) สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยน (trigger catalyst)

ในการพิสูจน์ทฤษฎีนั้น Pruitt (2011: 90-91) ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพ (Qualitative Comparative Analysis หรือ QCA) ผ่านตารางค่าความจริง (Truth Table) ซึ่งเป็นหนึ่งในเครื่องมือของ QCA ที่สำคัญ ตารางค่าความจริงจะบรรจุปัจจัยที่เป็นไปได้ต่าง ๆ ไว้ โดยปัจจัยดังกล่าวนั้นอาจจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นในกรณีศึกษา

อนึ่ง QCA นั้นเป็นเครื่องมือที่ถูกใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ซับซ้อนและถูกตั้งสมมติฐานว่าเกิดจากปัจจัยหลายประการมาประกอบกัน โดย QCA มองว่าผลกระทบของปัจจัยหนึ่ง ๆ อาจจะส่งผลต่างกันไปในกรณีต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ที่มาข้องเกี่ยว QCA ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า สถานการณ์ของสังคมนั้นเกิดมาจากปัจจัยหลายอย่างมาประกอบกัน ซึ่งการประกอบกันนั้นหากเกิดขึ้นในเวลาและสถานที่ต่างกันก็อาจจะส่งผลต่างกัน ในทางตรงกันข้าม ผลลัพธ์เดียวกันอาจจะเกิดขึ้นจากการบรรจบกันของปัจจัยที่แตกต่างกันก็ได้ การวินิจฉัยเช่นนี้จะทำให้สามารถทำการวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และปัจจัยต่าง ๆ ที่นำไปสู่อาชญากรรมดังกล่าวในสถานการณ์ต่าง ๆ ในมุมมองกว้างได้

การวิจัยฉบับนี้จะใช้ระเบียบวิธีเดียวกันกับ Pruitt ในการพิสูจน์ทฤษฎีการกระทำร่วมกันกับสถานการณ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ซึ่งคือการใช้ QCA และตารางค่าความจริง

ในปีพ.ศ. 2554 Pruitt (2011: 100-150) ได้ทำการศึกษา 13 กรณีศึกษา โดยมี 10 กรณีศึกษาที่ Pruitt และในหมู่นักวิชาการมองว่ามีลักษณะเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้แก่ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในเฮโรโร ประเทศนามิเบียในปัจจุบัน ในปี ค.ศ. 1904-07 (พ.ศ. 2447-2450) การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวแอลเบเนีย ค.ศ. 1915 (พ.ศ. 2458) การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โฮโลคอสต์ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในบังกลาเทศ ค.ศ. 1971 (พ.ศ. 2514) การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในประเทศบรูไน ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในติมอร์ตะวันออก ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในอิรัก ค.ศ. 1988 (พ.ศ. 2531) การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดา ค.ศ. 1994 (พ.ศ. 2537) การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในบอสเนีย ค.ศ. 1995 (พ.ศ. 2538) และดาร์ฟู และ 3 กรณีศึกษาที่ Pruitt ชี้ว่าไม่ใช่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่ถูกนำมาวิเคราะห์ควบคู่เพื่อทำการเปรียบเทียบ ได้แก่ เหตุการณ์ในประเทศรวันดา ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) เหตุการณ์ในประเทศบรูไน ค.ศ. 1994 (พ.ศ. 2537) และเหตุการณ์ในประเทศอิหร่าน ค.ศ. 1988 (พ.ศ. 2531) แต่ Pruitt ยังไม่เคยปรับใช้ทฤษฎีดังกล่าวกับสถานการณ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา

ทั้งนี้ การตั้งค่าความเป็นไปได้ที่จะถูกกำหนดในตารางค่าความจริงสำหรับปัจจัยทั้ง 5 ประการ ที่สามารถนำไปสู่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้น Pruitt ได้กำหนดไว้ดังนี้

#### ระบอบของรัฐ (State Regime)

เนื่องจากปัจจัยนี้สอดคล้องกันกับทฤษฎีของ Rummel (2005) ที่ชี้ว่ารูปแบบระบบการเมืองของรัฐว่าเป็นประชาธิปไตยหรือเผด็จการนั้นส่งผลต่อการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยระบบประชาธิปไตยนั้นสามารถป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ ดังนั้น Pruitt (2011: 95-96) จึงกำหนดว่าการที่จะวิเคราะห์ตารางค่าความจริง ปัจจัยเกี่ยวกับระบอบของรัฐจึงจะต้องแบ่งออกเป็น 2 ความเป็นไปได้ นั่นคือ “เผด็จการ” หรือ “ประชาธิปไตย” โดยเมื่อนำไปวิเคราะห์จะถูกแทนค่าด้วย

A = รัฐบาลเผด็จการ

a = รัฐบาลประชาธิปไตย

#### กลุ่มทางสังคม (Socially Constructed Groups)

Pruitt (2011: 96) ชี้ว่าการพิจารณาถึงกลุ่มทางสังคมนั้นพิจารณาได้หลายทาง โดยหนึ่งในนั้นคือการระบุปัจจัยที่ทำให้คนรวมกลุ่มเข้าด้วยกัน ซึ่งอาจจะเป็นเหตุผลทางด้านประวัติศาสตร์ หรืออัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม หรือความเชื่อทางศาสนาภาษา และการมีที่มาจากที่เดียวกัน หรือโดย การที่จะพิจารณาว่ากลุ่มนั้น ๆ เป็นชนกลุ่มน้อยหรือไม่ หนึ่งในปัจจัยคือการที่กลุ่มนั้นไม่มีอำนาจ และพิจารณาว่ารูปแบบของชนกลุ่มน้อยนั้นเข้ากับบทนิยามในอนุสัญญาของสหประชาชาติหรือไม่ โดยใน ตารางค่าความจริงนั้นปัจจัยดังกล่าวจะถูกแทนที่ด้วยค่า “ใช่” ถ้าเกิดว่ามีการค้นพบว่าการแบ่งกลุ่มทางสังคมและ “ไม่ใช่” ถ้าไม่พบว่าการแบ่งกลุ่มดังกล่าว โดยเมื่อนำไปวิเคราะห์จะถูกแทนค่าด้วย

S = มีกลุ่มทางสังคม

s = ไม่มีกลุ่มทางสังคม

#### การสร้างตัวตน (Individualization)

กระบวนการสร้างตัวตนนั้นพิจารณาจากการระบุตัว “ผู้อื่น” และแบ่งแยกเขาออกไป โดยเมื่อกระบวนการดังกล่าวถูกใช้กับกลุ่มแล้ว กลุ่มที่ถูกแยกออกไปมักถูกเรียกในทางลบ และแสดงให้เห็นว่าพวกเขาไม่ถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ได้แก่ การอ้างอิงถึงชาวอาหรับว่าเป็นผู้ก่อการร้าย ในประเทศชูดาน หรือการอ้างอิงถึงชาวพุทธซีว่าเป็นแมลงสาบในประเทศรวันดา โดยหลังจากการสร้างภาพให้กลุ่มเหยื่อนั้นเป็นผู้ร้ายหรือปีศาจแล้ว กลุ่มผู้ก่อเหตุมักจะมีแนวโน้มที่จะก่อความรุนแรง ๆ ทั้งนี้ ในตารางค่าความจริงนั้นจะทำการวัดระดับการสร้างตัวตนขึ้นโดยการแบ่งเป็นระดับ “สูง” และ “ต่ำ” โดย Pruitt (2011: 97) ได้ยกตัวอย่างว่าการที่ นาซีโฆษณาชวนเชื่อว่าจะชาวยิวเป็นสาเหตุที่ทำให้

แพ้สงครามโลกครั้งที่ 1 และตีตราว่าคนเหล่านี้เป็นเชื้อโรคร้ายที่ต้องกำจัดออกไป เช่นนี้จึงถือวาระดับการสร้างตัวตนนั้นอยู่ในระดับที่ “สูง” ในขณะที่ในกรณีของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวเฮโรโร ซึ่งอยู่ในแอฟริกาใต้ มีการใช้คำว่า “ลิงบาบูน” หรือ “ลิง” ในการตีตราคนกลุ่มนี้ซึ่งคำดังกล่าวนั้นถือว่าไม่ผิดแปลกเท่าไรในยุคการล่าอาณานิคมในทวีปแอฟริกาในเวลานั้น ดังนั้น กรณีดังกล่าวนี้จึงถือว่ามี การสร้างตัวตนนั้นในระดับ “ต่ำ” โดยเมื่อนำไปวิเคราะห์จะถูกแทนค่าด้วย

I = การสร้างตัวตนสูง

i = การสร้างตัวตนต่ำ

### เจตนาร่วมกัน (Collectivization)

Pruitt (2011: 98) อธิบายว่าการที่จะเกิดเจตนาร่วมกันนั้นหมายถึงเมื่อมีประชากรที่หลากหลายรวมตัวกันโดยมีเป้าหมายเดียวกันและมีทิศทางเดียวในการที่จะไปสู่เป้าหมายดังกล่าว นั่นคือการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในตารางค่าข้อเท็จจริงนั้นระดับเจตนาร่วมกันจะถูกกำหนดด้วยค่า “มี” หรือ “ไม่มี” โดยถ้ามีเจตนาร่วมกัน สังคมจะถูกขับเคลื่อนเพื่อให้กระทำการ แต่ ถ้าไม่มีเจตนาร่วมกัน นั้นหมายถึงไม่ได้มีการขับเคลื่อนพลเรือนจำนวนมากเพื่อที่จะประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ตัวอย่างกรณีที่ไม่มีเจตนาร่วมกันคือการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยการกระทำของรัฐหรือการควบคุมของรัฐ ที่ทหารไม่ได้มีเจตนาร่วมกันเนื่องจากพวกเขาไม่ได้มารวมกันด้วยเป้าหมายเดียวกันและมีแนวทางเดียวกันในการไปยังผลสำเร็จ คำดังกล่าวเมื่อนำไปวิเคราะห์จะถูกแทนค่าด้วย

C = มีเจตนาร่วมกัน

c = ไม่มีเจตนาร่วมกัน

### สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยน (Trigger Catalyst)

Pruitt (2011: 98-99) อธิบายว่าสถานการณ์ดังกล่าวนี้คือสถานการณ์ที่กระตุ้นหรือเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันในระดับประเทศนั้นสามารถที่จะเอามาอธิบายว่าเป็นสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนซึ่งทำให้เกิดความรุนแรงได้ จุดเปลี่ยนดังกล่าวนี้อาจจะเป็นการกระทำที่ใช้ความรุนแรงหรือไม่ก็ได้ แต่มักเป็นสถานการณ์ที่โครงสร้างทางการเมืองมองว่าก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อคุณภาพของรัฐ โดยการกระทำใด ๆ ที่ส่งผลในระดับประเทศนั้นล้วนแล้วแต่สามารถเป็นตัวจุดประกายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ รวมถึงสงคราม และความขัดแย้งที่มีการใช้ความรุนแรง ดังนั้น ถ้ามีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนในระดับประเทศในตารางค่าความจริงปัจจัยนี้จะถูกกำหนดด้วยค่า “มี” แต่ถ้าไม่มีสถานการณ์ดังกล่าวในตารางค่าความจริงปัจจัยนี้จะถูกกำหนดด้วยค่า “ไม่มี” คำดังกล่าวเมื่อนำไปวิเคราะห์จะถูกแทนค่าด้วย

T = มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยน

t = ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยน

ทั้งนี้ ความเป็นไปได้ทั้งหมดของตารางค่าความจริงตามปัจจัยที่ถูกวิเคราะห์โดย Pruitt นั้นมีทั้งหมด 32 รูปแบบ เป็นไปดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความเป็นไปได้ทั้งหมดของตารางค่าความจริงที่มีปัจจัยตามที่ Pruitt (2011: 197) กำหนด

ความเป็นไปได้ทั้งหมด	ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไข					ผลลัพธ์
	ระบอบของรัฐ	กลุ่มทางสังคม	การสร้างตัวตน	เจตนา	สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยน	
	เผด็จการ/ ประชาธิปไตย	มี/ไม่มี	สูง/ต่ำ	มี/ไม่มี	มี/ไม่มี	มี/ไม่มี
	ประชาธิปไตย	มี	สูง	มี	มี	?
	ประชาธิปไตย	มี	สูง	มี	ไม่มี	?
	ประชาธิปไตย	มี	สูง	ไม่มี	มี	?
	ประชาธิปไตย	มี	สูง	ไม่มี	ไม่มี	?
	ประชาธิปไตย	มี	ต่ำ	มี	มี	?
	ประชาธิปไตย	มี	ต่ำ	มี	ไม่มี	?
	ประชาธิปไตย	มี	ต่ำ	ไม่มี	ไม่มี	?
	ประชาธิปไตย	ไม่มี	สูง	มี	มี	?
	ประชาธิปไตย	ไม่มี	สูง	มี	ไม่มี	?
	ประชาธิปไตย	ไม่มี	สูง	ไม่มี	มี	?
	ประชาธิปไตย	ไม่มี	สูง	ไม่มี	ไม่มี	?
	ประชาธิปไตย	ไม่มี	ต่ำ	มี	มี	?
	ประชาธิปไตย	ไม่มี	ต่ำ	มี	ไม่มี	?
	ประชาธิปไตย	ไม่มี	ต่ำ	ไม่มี	มี	?
	ประชาธิปไตย	ไม่มี	ต่ำ	ไม่มี	ไม่มี	?
	เผด็จการ	มี	สูง	มี	มี	?
	เผด็จการ	มี	สูง	มี	ไม่มี	?
	เผด็จการ	มี	สูง	ไม่มี	มี	?
	เผด็จการ	มี	สูง	ไม่มี	ไม่มี	?
	เผด็จการ	มี	ต่ำ	มี	มี	?

ตารางที่ 2 ความเป็นไปได้ทั้งหมดของตารางค่าความจริงที่มีปัจจัยตามที่ Pruitt (2011: 197) กำหนด (ต่อ)

ความเป็นไปได้ทั้งหมด	ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไข					ผลลัพธ์
	ระบบของรัฐ	กลุ่มทางสังคม	การสร้างตัวตน	เจตนา	สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยน	
	เผด็จการ/ประชาธิปไตย	มี/ไม่มี	สูง/ต่ำ	มี/ไม่มี	มี/ไม่มี	มี/ไม่มี
	เผด็จการ	มี	ต่ำ	มี	ไม่มี	?
	เผด็จการ	มี	ต่ำ	ไม่มี	มี	?
	เผด็จการ	มี	ต่ำ	ไม่มี	ไม่มี	?
	เผด็จการ	ไม่มี	สูง	มี	มี	?
	เผด็จการ	ไม่มี	สูง	มี	ไม่มี	?
	เผด็จการ	ไม่มี	สูง	ไม่มี	มี	?
	เผด็จการ	ไม่มี	สูง	ไม่มี	ไม่มี	?
	เผด็จการ	ไม่มี	ต่ำ	มี	มี	?
	เผด็จการ	ไม่มี	ต่ำ	มี	ไม่มี	?
	เผด็จการ	ไม่มี	ต่ำ	ไม่มี	มี	?
	เผด็จการ	ไม่มี	ต่ำ	ไม่มี	ไม่มี	?

วัตถุประสงค์ของตารางค่าความจริงนั้นจะชี้ให้เห็นว่าการรวมตัวกันของปัจจัยในลักษณะเช่นใด ที่จะสามารถก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นการประกอบอาชญากรรมทำการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ และจากการศึกษาของ Pruitt นั้นมีการนำหลายกรณีศึกษามาเปรียบเทียบกันซึ่งจะทำให้เห็นภาพได้ว่าปัจจัยใดเป็นปัจจัยที่ไม่จำเป็นต่อการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่น ในกรณีที่ค่าในตารางค่าความจริงพบว่าปัจจัยที่ส่งผลเป็นการก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในกรณีที่ 1 ออกมาเป็น ABC (หมายความว่า พบว่ามีปัจจัย A และ B แต่ไม่มี C) และในกรณีที่ 2 ออกมาเป็น abc (หมายความว่าพบว่ามีปัจจัย A แต่ไม่มี B และ C) และทั้งสองกรณีนำไปสู่ผลลัพธ์เดียวกัน นั่นแปลว่าปัจจัย B นั้นไม่จำเป็นที่จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ดังกล่าว ซึ่งนั่นหมายถึงองค์ประกอบที่จำเป็นต้องการไปสู่ผลลัพธ์คือ Ac (หมายความว่าพบว่ามีปัจจัย A แต่ไม่มี C)

### ผลลัพธ์ของการพิสูจน์ทฤษฎีการกระทำร่วมกันกับกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อื่น

ผลจากการวิเคราะห์ของ Pruitt (2011: 198) กับกรณีศึกษาทั้ง 13 กรณีทั้งที่ส่งผลเป็นการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และไม่เป็นการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นพบว่าในสถานการณ์ต่าง ๆ มีปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบตามตารางค่าความจริง เป็นไปดังตารางที่ 3



**ตารางที่ 3** ตารางค่าความจริงเมื่อนำทฤษฎีมาปรับใช้กับกรณีศึกษาทั้ง 13 กรณีของ Pruitt (Pruitt, 2011: 198; Pruitt 2014: 9)

	ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไข					ผลลัพธ์
	ระบอบของรัฐ	กลุ่มทางสังคม	การสร้างตัวตน	เจตนา ร่วมกัน	สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยน	
	เผด็จการ (A)/ ประชาธิปไตย (a)	มี (S)/ ไม่มี (s)	สูง (I)/ ต่ำ (i)	มี (C)/ ไม่มี (c)	มี (T)/ ไม่มี (t)	มี/ไม่มี
เฮเรโร (1905)	เผด็จการ	มี	ต่ำ	ไม่มี	มี	มี
แอลเบเนีย (1915)	เผด็จการ	มี	สูง	มี	มี	มี
เยอรมนี (1939)	เผด็จการ	มี	สูง	มี	ไม่มี	มี
บังกลาเทศ (1971)	เผด็จการ	มี	ต่ำ	ไม่มี	ไม่มี	มี
บุรุนดี (1972)	เผด็จการ	มี	ต่ำ	มี	มี	มี
รวันดา (1972)	เผด็จการ	มี	สูง	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
ติมอร์ตะวันออก (1975)	เผด็จการ	มี	ต่ำ	มี	ไม่มี	มี
อิรัก (1988)	เผด็จการ	มี	สูง	ไม่มี	มี	มี
อิหร่าน (1988)	เผด็จการ	มี	ต่ำ	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
รวันดา(1994)	เผด็จการ	มี	สูง	มี	มี	มี
บุรุนดี (1994)	เผด็จการ	มี	สูง	ไม่มี	มี	ไม่มี
บอสเนียและ เฮอร์เซโกวีนา (1995)	เผด็จการ	มี	ต่ำ	ไม่มี	ไม่มี	มี
ดาร์ฟูร์ (2003)	เผด็จการ	มี	ต่ำ	มี	มี	มี

ปัจจัยที่นำไปสู่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

จากตารางค่าความจริงนั้น Pruitt (2011: 157) พบว่าใน 10 กรณีศึกษาที่เป็นการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้น มีองค์ประกอบปัจจัยที่มาประกอบกันได้ 7 รูปแบบ เป็นไปตามตารางที่ 4

**ตารางที่ 4** รูปแบบองค์ประกอบปัจจัยที่นำไปสู่การประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ Pruitt (2011: 157)

องค์ประกอบปัจจัย	กรณีศึกษา	การตีความค่าองค์ประกอบปัจจัย
A•S•i•c•T	เฮเรโร (ค.ศ. 1905)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนต่ำ ไม่มีเจตนาาร่วมกัน มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน
A•S•i•c•T	แอลเบเนีย (ค.ศ. 1915) รวันดา (ค.ศ. 1994)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนสูง มีเจตนาาร่วมกัน มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน
A•S•i•c•t	บังกลาเทศ (ค.ศ. 1971) บอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา (ค.ศ. 1995)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนต่ำ ไม่มีเจตนาาร่วมกัน ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน
A•S•i•c•t	เยอรมนี (ค.ศ. 1939)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนสูง มีเจตนาาร่วมกัน ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน
A•S•i•c•T	บุรุนดี (ค.ศ. 1972) ดาร์ฟูร์ (ค.ศ. 2003)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนต่ำ มีเจตนาาร่วมกัน มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน
A•S•i•c•T	อิรัก (ค.ศ. 1988)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนสูง ไม่มีเจตนาาร่วมกัน มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน
A•S•i•c•t	ติมอร์ตะวันออก (ค.ศ. 1975)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนต่ำ มีเจตนาาร่วมกัน ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน

จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ 7 รูปแบบข้างต้นมีปัจจัยที่เหมือนกันในทุกสถานการณ์ ได้แก่ การมีรัฐบาลที่เป็นเผด็จการ (A) และการสร้างกลุ่มทางสังคม (S) แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในกลุ่มตัวอย่างนั้นไม่มีกรณีที่เป็นรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตย ดังนั้นจึงยังไม่อาจสามารถกล่าวได้ว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในประเทศที่รัฐบาลเป็นรัฐบาลประชาธิปไตยได้ ในส่วนของปัจจัยการสร้างกลุ่มทางสังคม ผลลัพธ์จากตารางค่าความจริงเป็นตัวบ่งชี้ว่าในการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ใด ๆ นั้นจะต้องมีการรวมกลุ่มทางสังคมเกิดขึ้น อนึ่ง จากกรณีศึกษาที่ Pruitt (2011: 157-158) นำมาวิเคราะห์นั้นการแบ่งกลุ่มทางสังคมล้วนมีพื้นฐานมาจากปัจจัยที่เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านศาสนา เช่น กรณีแอลเบเนีย ปัจจัยทางด้านชนชาติ เช่น กรณีเฮโรโร ปัจจัยทางด้านชาติพันธุ์ เช่น กรณีรวันดา และปัจจัยทางด้านเชื้อชาติ เช่น กรณีบังกลาเทศ

แต่เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยเกี่ยวกับการสร้างตัวตน (I และ i) จะเห็นได้ว่า มี 4 รูปแบบที่แม้จะมีการสร้างตัวตนต่ำ (i) แต่ก็นำไปสู่การก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ ได้แก่ กรณีของเฮโรโร บังกลาเทศ บอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา บุรุนดี ดาร์ฟูร์ และติมอร์ตะวันออก ในขณะที่อีก 3 รูปแบบนั้นมีการสร้างตัวตนสูง (I) และนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้แก่ กรณีอัลบาเนีย รวันดา เยอรมนี และอิรัก อย่างไรก็ตาม การที่ Pruitt (2011: 158) กำหนดค่าปัจจัยนี้เป็นสูงหรือต่ำนั้นทำให้การวิเคราะห์มีจุดอ่อน เนื่องจากไม่มีการวิเคราะห์ว่ามีกรณีไหนที่ไม่เกิดการสร้างตัวตนและอาจเกิดเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการศึกษาเพิ่มเติม

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบปัจจัยที่มีการรวมตัวกันในลักษณะ A•S•i (หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนต่ำ) จะพบได้ว่ามี 3 กรณีที่นำไปสู่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นโดยมีองค์ประกอบของเจตนาร่วมกัน (A•S•i•C) ได้แก่ บุรุนดี ดาร์ฟูร์ และติมอร์ตะวันออก และมีอีก 3 กรณีที่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดขึ้นแม้ว่าจะไม่มีเจตนาร่วมกันเกิดขึ้น (A•S•i•c) ได้แก่ กรณีของเฮโรโร บังกลาเทศ และบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา ข้อค้นพบเช่นนี้หมายความว่าเจตนาร่วมกันนั้นไม่จำเป็นสำหรับการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งขัดกับทฤษฎีการกระทำร่วมกันทั้งของ Hagan และ Raymond-Richmond และทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง (Pruitt, 2011: 158-159)

ในกรณีที่ไม่มีองค์ประกอบเช่น A•S•i•T (หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนต่ำ แต่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน) การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ก็สามารถเกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะมีเจตนาร่วมกัน ได้แก่ กรณีบุรุนดีและดาร์ฟูร์ หรือไม่มีเจตนาร่วมกัน ได้แก่ กรณีเฮโรโร เช่นเดียวกัน ในส่วนของรูปแบบที่มีองค์ประกอบ A•S•i•t (หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการ

รวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนต่ำ และไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน) การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ก็สามารถเกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะมีเจตนาร่วมกัน ได้แก่ กรณีติมอร์ตะวันออก หรือไม่มีเจตนาร่วมกัน ได้แก่ กรณีบังกลาเทศและบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนาในรูปแบบเช่นนี้แตกต่างจากทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond และทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง ตรงที่ว่า “เจตนาร่วมกัน” นั้นมิใช่หนทางเดียวที่ผู้คนจะมีส่วนร่วมในการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ ในส่วนของ “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” ที่เป็นองค์ประกอบเพิ่มเติมในทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุงนั้น จะเห็นได้ว่าสถานการณ์ดังกล่าวไม่มีความจำเป็นต่อการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยจากกรณีข้างต้นจะเห็นว่ามี 3 กรณีที่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันและนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และอีก 3 กรณีที่ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันแต่ยังนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เช่นกัน (Pruitt, 2011: 159-160)

องค์ประกอบ A•S•i•c (หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มทางสังคม มีการสร้างตัวตนที่ต่ำ และไม่มีเจตนาร่วมกัน) และ A•S•i•c (หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มทางสังคม มีการสร้างตัวตนที่สูง และไม่มีเจตนาร่วมกัน) สนับสนุนทฤษฎีของ Hagan และ Raymond-Richmond ยกเว้นความจำเป็นของปัจจัยด้าน “เจตนาร่วมกัน” ที่จากกรณีศึกษาพบว่าไม่จำเป็นจะต้องมีก็สามารถเกิดเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ กรณีเช่นนี้ยกตัวอย่าง เช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ผ่านปฏิบัติการทางการทหารต่อกลุ่มที่ถูกเพ่งเล็งในประเทศอิรัก (A•S•i•c) และเฮโรโร (A•S•i•c) (Pruitt, 2011: 159-160)

ในกรณีที่มีปัจจัยด้านเจตนาร่วมกันในการก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่น A•S•i•C (หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มทางสังคม มีการสร้างตัวตนที่ต่ำ แต่มีเจตนาร่วมกัน) ได้แก่ กรณีบุรุนดีหรือดาร์ฟูร์ (A•S•i•C) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้น มิใช่เพียงแค่ปฏิบัติการทางการทหารแต่มีกลุ่มติดอาวุธอื่นหรือพลเรือนร่วมด้วย และสนับสนุนทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond (Pruitt, 2011: 159-160)

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นกรณี A•S•i•T หรือ A•S•i•t หรือ A•S•i•c หรือ A•S•i•C ข้างต้นล้วนสามารถนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ โดยทั้ง 4 องค์ประกอบนี้มีจุดร่วมและสามารถย่อได้ว่า “A•S•i” เนื่องจากทั้งเจตนาร่วมกัน ( C ) และสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน ( T ) เป็นองค์ประกอบที่ไม่ว่ามีหรือไม่มีก็สามารถนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ เพียงแต่มีปัจจัยเป็นรัฐบาลเผด็จการ ที่มีการรวมกลุ่มทางสังคม และแม้จะมีการสร้างตัวตนที่ต่ำก็สามารถทำให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ อย่างไรก็ตาม การขาดซึ่งองค์ประกอบทั้งสองนั้นทำให้

ขาดจุดเชื่อมโยงระหว่างการสร้างตัวตนในระดับจุลภาค และแผนการประกอบอาชีพการกรรมาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในระดับมหภาค ตามทฤษฎีการกระทำร่วมกัน ซึ่ง Pruitt (2011: 160-161) มองว่าอาจสามารถนำเอาทฤษฎีเทคนิคการแก้ตัว (neutralization theory) มาปรับใช้ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งทฤษฎีอาชญาวิทยาที่ใช้อธิบายการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ตามที่ Alvarez (2009) เสนอ (Pruitt, 2011: 160)

อย่างไรก็ตามในกรณีที่พบว่ามีการสร้างตัวตนสูงนั้นกลับไม่สามารถที่จะหาจุดร่วมในองค์ประกอบและย่อเป็นค่าเดียวได้เช่นกรณีที่มีการสร้างตัวตนต่ำข้างต้น กรณีที่มีการสร้างตัวตนสูงมีรูปแบบปัจจัย ได้แก่ A•S•I•C•T A•S•I•C•t และ A•S•I•C•T จะเห็นได้ว่าทั้ง 3 รูปแบบและมีจุดร่วมคือ A•S•I ในรูปแบบ ปัจจัยที่ 1 และรูปแบบที่ 2 มีจุดร่วมและสามารถย่อได้เป็น A•S•I•C ซึ่งในกรณีนี้จะเห็นว่าสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันนั้นเป็นปัจจัยที่ไม่จำเป็นถ้าเกิดเป็นกรณีที่มีการสร้างตัวตนที่สูงและมีเจตนาาร่วมกันในหมู่ผู้ประกอบอาชีพการกรรมาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยรูปแบบดังกล่าวและสนับสนุนทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Rymond-Richmond ในขณะที่รูปแบบปัจจัยที่ 1 และ 3 มีจุดร่วมและสามารถย่อได้เป็น A•S•I•T โดยจากรูปแบบมีแต่เห็นว่าปัจจัยด้านเจตนาาร่วมกันในหมู่ผู้ประกอบอาชีพการกรรมาการนั้นไม่มีความจำเป็นถ้าเกิดมีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันและมีการสร้างตัวตนที่สูงในพื้นที่ ในขณะที่รูปแบบปัจจัยที่ 2 และ 3 มีจุดร่วมและสามารถย่อได้เป็น A•S•I ซึ่งคล้ายกันกับรูปแบบย่อ A•S•I ที่กล่าวถึงข้างต้น ยิ่งไปกว่านั้นเนื่องจาก A•S•I•C และ A•S•I•T ไม่สามารถนำมาย่อต่อได้อีกจึงหมายความว่ารูปแบบขององค์ประกอบปัจจัยที่อาจทำให้เกิดอาชญากรรมกรรมาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในกรณีที่มีการสร้างตัวตนระดับสูงนั้นสามารถเขียนได้เป็นค่า A•S•I หรือ A•S•I•C หรือ A•S•I•T และแม้ว่า A•S•I จะเป็นส่วนหนึ่งของ A•S•I•C และ A•S•I•T แต่ก็ไม่สามารถตัดรูปแบบไหนออกไปได้เนื่องจากจะไม่ครอบคลุมเหตุการณ์ที่ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันแต่มีเจตนาาร่วมกัน (A•S•I•C•t) หรือเหตุการณ์ที่มี สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันแต่ไม่มีเจตนาาร่วมกัน (A•S•I•C•T) แนะนำสู่การประกอบอาชีพการกรรมาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่มีความเฉพาะเจาะจงกว่ารูปแบบ A•S•I (Pruitt, 2011: 161)

โดยสรุปแล้วการวิเคราะห์ของ Pruitt (2011: 161) พบว่าองค์ประกอบของปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นอาชญากรรมกรรมาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในนี้ได้แก่ A•S•I A•S•I A•S•I•C และ A•S•I•T

ผลลัพธ์ที่ได้ A•S•I•C (หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนสูง มีเจตนาาร่วมกัน) นั้นสนับสนุนสมมติฐานของทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Rymond-Richmond โดยชัดเจน ในขณะที่ A•S•I และ A•S•I สนับสนุนทฤษฎีของ Hagan และ Rymond-Richmond เช่นกันเว้นแต่ในองค์ประกอบด้าน “เจตนาาร่วมกัน” ในกลุ่มผู้ประกอบอาชีพการกรรมาการ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมระหว่างการสร้างตัวตนในระดับปัจเจกบุคคลกับการประกอบ

อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในระดับมหภาค อย่างไรก็ตาม ทั้ง 3 รูปแบบข้างต้นนั้นชี้ให้เห็นว่า “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” นั้นอาจจะไม่จำเป็นต่อการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในขณะที่รูปแบบสุดท้ายคือ A•S•I•c•t นั้นสนับสนุนทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง แต่ยังคงมีความแตกต่างกันตรงปัจจัย “เจตนาาร่วมกัน” ของผู้ประกอบอาชญากรรม (Pruitt, 2011: 161-162)

#### ปัจจัยที่ทำให้ไม่เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

กรณีที่มีใช้อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้น Pruitt (2011: 162) ได้ทำการศึกษา 3 กรณีเพื่อเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาที่ส่งผลเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งทั้ง 3 กรณีถูกคัดเลือกจากกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านของประเทศที่เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยศึกษาสถานการณ์ในช่วงเวลาเดียวกันและมีสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันแต่ไม่ได้ถูกพัฒนาไปเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และพบว่าองค์ประกอบของปัจจัยนั้น เป็นไปตามตารางที่ 5

**ตารางที่ 5** รูปแบบองค์ประกอบปัจจัยที่ไม่ก่อให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ Pruitt (2011: 162)

องค์ประกอบปัจจัย	กรณีศึกษา	การตีความค่าองค์ประกอบปัจจัย
A•S•I•c•t	รวันดา (ค.ศ. 1972) (มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศบुरुндіที่เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ใน ค.ศ. 1972)	หมายถึง ประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคมนิยม มีการสร้างตัวตนสูง ไม่มีเจตนาาร่วมกัน ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน ไม่ก่อให้เกิดเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์
A•S•I•c•T	บुरुнді (ค.ศ. 1994) (มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศรวันดาที่เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ใน ค.ศ. 1994)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคมนิยม มีการสร้างตัวตนสูง ไม่มีเจตนาาร่วมกัน มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน ไม่ก่อให้เกิดเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์
A•S•i•c•t	อิหร่าน (ค.ศ. 1988) (มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศอิรักที่เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ใน ค.ศ. 1988)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคมนิยม มีการสร้างตัวตนต่ำ ไม่มีเจตนาาร่วมกัน ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน ไม่ก่อให้เกิดเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

อย่างไรก็ตาม ในรูปแบบปัจจัยที่ 2 (A•S•I•c•T) และที่ 3 (A•S•i•c•t) นั้นจะพบว่ากรณีที่มีปัจจัยที่มีองค์ประกอบลักษณะเดียวกัน แต่กลับก่อให้เกิดผลลัพธ์เป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในสถานการณ์อื่น แต่ไม่ก่อให้เกิดผลเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ใน 2 กรณีศึกษานี้ ซึ่งอาจเป็น

ข้อบ่งชี้ว่าองค์ประกอบทางด้านเวลาและสถานที่ในขณะที่ปัจจัยเหล่านี้มาบรรจบกันมีความสำคัญอย่างมาก (Pruitt, 2011: 163)

รูปแบบปัจจัยที่ 1 (A•S•I•c•t) ในประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนสูง ไม่มีเจตนาาร่วมกัน และไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน ไม่ก่อให้เกิดเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ องค์ประกอบเช่นนี้สนับสนุนทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง แต่ไม่สนับสนุนทฤษฎีของ Hagan และ Rymond-Richmond ในส่วนของการมีเจตนาาร่วมกัน ซึ่งจะพบว่าในอีกไม่กี่ปีหลังจากนั้น ในค.ศ. 1994 ซึ่งมีองค์ประกอบอื่นเหมือนกันต่างกันที่มีปัจจัยด้านเจตนาาร่วมกันและมีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน กลับทำให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดา (Pruitt, 2011: 163)

รูปแบบปัจจัยที่ 2 (A•S•I•c•T) จะเห็นได้ว่าในสถานการณ์นี้ หนึ่งในปัจจัยที่หายไปคือ “เจตนาาร่วมกัน” ซึ่งเป็นข้อบ่งชี้ว่าการที่ไม่มีเจตนาาร่วมกันอาจจะเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งองค์ประกอบนี้สนับสนุนทฤษฎีของ Hagan และ Rymond-Richmond อย่างชัดเจน โดยให้ความสำคัญแก่องค์ประกอบเรื่องเจตนาาร่วม (Pruitt, 2011: 163)

รูปแบบปัจจัยที่ 3 (A•S•i•c•t) จะเห็นได้ว่าการสร้างตัวตนในระดับต่ำ ไม่มีเจตนาาร่วมกัน และไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน ไม่ก่อให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แนวคิดดังกล่าวสนับสนุนทั้งทฤษฎีของ Hagan และ Rymond-Richmond และทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุงอย่างชัดเจน เพราะเชื่อว่าการขาดปัจจัยทั้ง 3 นั้นทำให้การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ไม่เกิดขึ้น (Pruitt, 2011: 163)

เมื่อทำการรวมรูปแบบปัจจัยที่ 1 และ 2 เข้าด้วยกันโดยใช้ Boolean Minimization จะพบว่าผลลัพธ์คือองค์ประกอบ A•S•I•c ซึ่งหมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการจัดกลุ่มทางสังคม และมีการกำหนดตัวตนในลำดับสูง แต่ไม่มีเจตนาาร่วมกันจะไม่ก่อให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อีกทั้ง “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” นั้นไม่ได้เป็นปัจจัยที่มีความจำเป็น ในขณะที่รูปแบบปัจจัยที่ 3 นั้นไม่สามารถย่อหรือควบรวมองค์ประกอบได้ (Pruitt, 2011: 163)

ดังนั้น ในกรณีที่ไม่เกิดเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จึงได้แก่กรณี A•S•I•c และ A•S•i•c•t ซึ่งล้วนแต่สนับสนุนทฤษฎีของ Hagan และ Rymond-Richmond และสนับสนุนทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุงบางส่วน ทั้งนี้ การที่องค์ประกอบเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการไม่มี “เจตนาาร่วมกัน” นั้นทำให้ไม่เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เท่ากับจะชี้ว่าองค์ประกอบด้าน “เจตนา

ร่วมกัน” เป็นองค์ประกอบสำคัญในการก่อให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Pruitt, 2011: 163)

ปัจจัยที่นำไปสู่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามประเภทของผู้ประกอบอาชญากรรม

จะเห็นว่าจากสมมติฐานตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันที่ว่า การมีอยู่ของปัจจัยทั้งหมด และการสร้างตัวตนสูง (A•S•I•C•T) จะส่งผลให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นมีเพียง 2 กรณี คือ แอลเบเนีย (ค.ศ. 1915) และรวันดา (ค.ศ. 1994) ในกรณีที่พบว่ามีปัจจัยทั้งหมด แต่มีการสร้างตัวตนต่ำ (A•S•i•C•T) นั้น ไม่ได้ถูกประเมินไว้ว่าจะทำให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เนื่องจากการถูกกำหนดตัวตนในแต่ละกลุ่มต่ำนั้นถูกอนุมานว่าจะเป็นเกราะป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรม อย่างไรก็ตาม มี 2 กรณีที่เกิดเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยที่มีการกำหนดตัวตนต่ำนั้นคือ บุรุนดี (ค.ศ. 1972) และดาร์ฟูร์ (ค.ศ. 2003) ทั้ง 4 กรณีนี้ล้วนแต่สนับสนุนทฤษฎีของ Hagan และ Rymond-Richmond และสนับสนุนทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง เนื่องจากพบว่ามีปัจจัยทั้งหมดตามที่ถูกกำหนดไว้ในทฤษฎี แม้ว่าจะมีระดับการกำหนดตัวตนไว้สูงหรือต่ำก็ตาม แต่ทั้งนี้ Pruitt (2011: 164) มองว่าการที่มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แค่ 4 กรณีที่สนับสนุนทฤษฎีดังกล่าว หมายความว่ายังมีอีกหลายกรณีที่ปฏิเสธทฤษฎีดังกล่าว

Pruitt (2011: 164) มองว่าหนึ่งในคำอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวคือการต้องแบ่งกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นกรณีที่ถูกกระทำโดยเจ้าหน้าที่ทหารผ่านปฏิบัติการทางการทหารเป็นหลัก ออกจากกรณีที่ถูกกระทำโดยสาธารณชน หรือกองกำลังติดอาวุธ หรือกองกำลังทหารที่ไม่มีสถานะเป็นทางการ ร่วมกับกองกำลังทหาร และนำมาวิเคราะห์

กรณีที่ถูกกระทำโดยเจ้าหน้าที่ทหารเป็นหลัก ได้แก่ กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นในเฮโรโร (A•S•i•c•T) บังกลาเทศ บอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา (A•S•i•c•t) อิรัก (A•S•I•c•T) และติมอร์ตะวันออก (A•S•i•C•t) เป็นไปดังตารางที่ 6



ตารางที่ 6 รูปแบบปัจจัยที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยกองกำลังทหาร (Pruitt, 2011: 165-166)

องค์ประกอบปัจจัย	กรณีศึกษา	การตีความค่าองค์ประกอบปัจจัย
A•S•i•c•T	เฮเรโร (ค.ศ. 1905)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนต่ำ ไม่มีเจตนาร่วมกัน มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน
A•S•i•c•t	บังกลาเทศ (ค.ศ. 1971) บอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา (ค.ศ. 1995)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนต่ำ ไม่มีเจตนาร่วมกัน ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน
A•S•i•c•T	อิรัก (ค.ศ. 1988)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนสูง ไม่มีเจตนาร่วมกัน มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน
A•S•i•c•t	ติมอร์ตะวันออก (ค.ศ. 1975)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนต่ำ มีเจตนาร่วมกัน ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน

จุดร่วมของปัจจัยในการประกอบอาชีพการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยทหารนั้นสามารถย่อได้เป็น A•S•i (จาก A•S•i•c•T + A•S•i•c•t + A•S•i•C•t) และ A•S•i•c•T โดยเมื่อประเทศมีรัฐบาลเผด็จการ มีการสร้างกลุ่มทางสังคมขึ้น และมีการกำหนดตัวตนอยู่ในระดับต่ำ แม้ว่าจะไม่มีเจตนาร่วมกัน และไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน ทหารก็สามารถก่ออาชีพการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ โดยในกรณีเช่นนี้การที่ไม่มี “เจตนาร่วมกัน” นั้นไม่ถือว่าเป็นเรื่องแปลก เนื่องจากปัจจัยดังกล่าวนั้นถูกแทนที่ด้วยอำนาจทางการเมืองของรัฐโดยไม่ต้องมีความร่วมมือของสาธารณชนหรือกองกำลังติดอาวุธในท้องถิ่น แต่ทว่าเป็นการขัดต่อทฤษฎีของ Hagan และ Raymond-Richmond ที่ชี้ว่า “เจตนาร่วมกัน” นั้นปรากฏอยู่ในกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ทั้งที่ประกอบโดยทหารและกรณีทหารประกอบอาชีพการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ร่วมกับพลเรือน (Pruitt, 2011: 165)

มีกรณีเดียวที่มีการกำหนดตัวตนสูงนั่นคือ A•S•i•c•T ที่แม้จะไม่มี “เจตนาร่วมกัน” แต่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ก็เกิดขึ้นได้ถ้ามี “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” ข้อเท็จจริงเช่นนี้อาจเป็นตัวบ่งชี้ว่าปัจจัย “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” อาจมีความสำคัญในกรณีที่กระบวนการกำหนดตัวตนของคนกลุ่มอื่นนั้นมีระดับสูงซึ่งมักส่งผลเป็นการสร้างแนวคิดหรือคำเรียกในเชิงลบต่อคนกลุ่มอื่น ทำให้มี

ความเป็นไปได้ที่จะเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มากขึ้น แต่ปัจจัย “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” จะไม่สำคัญในกรณีที่กระบวนการกำหนดตัวตุนั้นมีระดับต่ำ (Pruitt, 2011: 165)

กรณีที่ถูกกระทำโดยสาธารณชน หรือกองกำลังติดอาวุธ หรือกองกำลังทหารที่ไม่มีสถานะเป็นทางการ ร่วมกับกองกำลังทหาร ได้แก่ กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นในแอลเบเนีย รวันดา (A•S•I•C•T) เยอรมนี (A•S•I•C•t) บรูไนดี และดาร์ฟูร์ (A•S•I•C•T) ซึ่งล้วนแต่ประกอบด้วยปัจจัย “เจตนาพร้อมกัน” เป็นไปดังตารางที่ 7

**ตารางที่ 7** รูปแบบปัจจัยที่ส่งผลต่อการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยกองกำลังทหารร่วมกับพลเรือน หรือกองกำลังติดอาวุธ (Pruitt, 2011: 165-166)

องค์ประกอบปัจจัย	กรณีศึกษา	การตีความค่าองค์ประกอบปัจจัย
A•S•I•C•T	แอลเบเนีย (ค.ศ. 1915) รวันดา (ค.ศ. 1994)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคมนิยม มีการสร้างตัวตนสูง มีเจตนาพร้อมกัน มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน
A•S•I•C•t	เยอรมนี (ค.ศ. 1939)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคมนิยม มีการสร้างตัวตนสูง มีเจตนาพร้อมกัน ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน
A•S•I•C•T	บรูไนดี (ค.ศ. 1972) ดาร์ฟูร์ (ค.ศ. 2003)	หมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคมนิยม มีการสร้างตัวตนต่ำ มีเจตนาพร้อมกัน มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน

จะเห็นได้ว่ามี 3 กรณีที่แสดงถึงการกำหนดตัวตุนที่ระดับสูง ได้แก่ แอลเบเนีย รวันดา และเยอรมนี และ 2 กรณีที่มีการกำหนดตัวตุนในระดับต่ำ ได้แก่ บรูไนดี และดาร์ฟูร์ จุดร่วมของปัจจัยในการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ประเภทนี้สามารถย่อได้เป็น A•S•I•C•T และ A•S•I•C และ A•S•I•C•T (Pruitt, 2011: 165-166)

A•S•I•C•T และ A•S•I•C•T นั้นประกอบด้วย ปัจจัยทั้งหมดตามทฤษฎีของ Hagan และ Raymond-Richmond รวมถึงทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง ซึ่งอาจจะตีความได้ว่าทฤษฎีทั้งสองนี้เหมาะกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่มีผู้ประกอบอาชญากรรมเป็นทหาร ร่วมกับกองกำลังติดอาวุธ หรือมีพลเรือน กรณี A•S•I•C แสดงให้เห็นว่าเมื่อมีระบอบปกครองแบบเผด็จการ มีกลุ่มทางสังคมนิยม มีการสร้างตัวตนในระดับสูง และมีเจตนาพร้อมกันแล้ว สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน

นั้นไม่จำเป็น เช่นกันประกอบนี้สนับสนุนทฤษฎีของ Hagan และ Rymond-Richmond โดยมีเพียงกรณีเดียวที่เป็นไปตามองค์ประกอบนี้คือ ฮอโลคอสต์ (Pruitt, 2011: 166)

โดยสรุปแล้ว Pruitt (2011: 168-169) พบว่าผลที่ได้จากการวิเคราะห์นั้นค่อนข้างผสมผสานจากการศึกษากรณีศึกษาทั้ง 13 กรณี จะเห็นว่าองค์ประกอบเกี่ยวกับ “ความเป็นเผด็จการของรัฐบาล” นั้นดูเหมือนจะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและจำเป็นในการที่จะเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แม้ว่าจะไม่มีตัวอย่างของเหตุการณ์อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในประเทศที่เป็นประชาธิปไตยมาเป็นกรณีศึกษาก็ตาม นอกจากนั้นยังพบว่า “การที่มีการรวมกลุ่มสังคม” ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จำเป็น ซึ่งเป็นการยืนยันแนวคิดที่ว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป และท้ายสุดปัจจัย “การสร้างตัวตน” ก็ดูเหมือนจะเป็นปัจจัยที่จำเป็นในการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ยิ่งไปกว่านั้น Pruitt ไม่ได้ศึกษาปัจจัยดังกล่าวในลักษณะที่ว่ามีหรือไม่มีปัจจัยเช่นว่า ทำให้อาจจะยังไม่สามารถสรุปได้ครอบคลุมนักในประเด็นนี้และยังจำเป็นต้องได้รับการศึกษาต่อไป

ตามที่ได้กล่าวไปด้านต้นแล้ว มีการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เพียง 4 กรณีเท่านั้นที่มีปัจจัยครบสมบูรณ์ตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันที่ถูกปรับปรุง และเกิดขึ้นในพื้นที่ต่างกัน และในช่วงเวลาต่างกัน ได้แก่ กรณีอัลเบเนีย บรูไน ร์วันดา และดาร์ฟูร์ โดยในกลุ่มนี้จะเห็นว่ามี 2 เหตุการณ์ที่มีการสร้างตัวตนในระดับสูง และอีก 2 เหตุการณ์มีการสร้างตัวตนในระดับต่ำ ซึ่งอาจเป็นการสะท้อนว่าแม้ว่าปัจจัยในการสร้างตัวตนนั้นจะสำคัญเป็นอย่างมากในทฤษฎีการกระทำร่วมกัน แต่ว่าอาจจะสำคัญไม่เท่าปัจจัยอื่นในการนำไปสู่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Pruitt, 2011: 168)

นอกจากนี้ จะเห็นว่าปัจจัยเกี่ยวกับการมี “เจตนาาร่วมกัน” รวมถึง “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” นั้น ดูเหมือนจะเป็นปัจจัยที่ไม่จำเป็นต่อการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เนื่องจากมีกรณีอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีปัจจัยทั้งสองนี้หลายกรณี รวมถึงเหตุการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นในบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา ที่ศาลชำนานูการระหว่างประเทศตัดสินไว้ชัดเจนว่ามีการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Pruitt, 2011: 169)

นอกจากนี้ ดูเหมือนว่าการก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยทหารเป็นหลักนั้นสามารถเกิดได้ทั้งในกรณีที่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน ได้แก่ กรณีเฮโรโร หรืออริก และในกรณีที่ไม่มีความสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน ได้แก่ ในบังกลาเทศ บอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา และติมอร์ตะวันออก (Pruitt, 2011: 169)

ในส่วนของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ประกอบโดยทหารร่วมกับพลเรือนหรือกลุ่มติดอาวุธกลุ่มอื่น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อมีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยน ยกเว้นกรณีของฮอโลคอสต์ แต่ทว่า Pruitt (2011: 169) ชี้ว่าฮอโลคอสต์นั้นมีลักษณะเฉพาะตัวเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจจะไม่ใช่กรณีที่สามารถนำมาใช้ในการขัดแย้งได้โดยดุษฎีเสมอไป

Pruitt (2011: 169-170) สรุปรว่าจากการศึกษาพบว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นไม่ใช่ปรากฏการณ์ทางสังคมตามแบบ และทุกเหตุการณ์ล้วนมีรายละเอียดเฉพาะของตัวเอง แม้จะมีบางองค์ประกอบเหมือนกันก็ตาม

### 2.2.3.5 ทฤษฎีเหยื่อวิทยา

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นค่อนข้างที่จะเน้นการศึกษาไปยังมุมมองของผู้ประกอบอาชญากรรม แต่ Rafter และ Walklate (2012: 514-526) เห็นว่าการศึกษาในมุมมองเหยื่อวิทยาซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของการศึกษาอาชญาวิทยานั้นจะทำให้สามารถพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้มากขึ้น และสามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ทันเวลาที่

Shaw (2007) เองก็เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแนวทางการให้ความหมายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เน้นในมุมมองของผู้กระทำผิดมาสู่การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ในสังคมที่น่าไปสู่อาชญากรรมดังกล่าวมากขึ้น โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้มีได้จำกัดแคในหมู่ของผู้ประกอบอาชญากรรมเท่านั้น แต่เป็นผู้ประกอบอาชญากรรมและเหยื่อ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหยื่อด้วยกันเอง และสรุปว่าผู้ที่ศึกษาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ควรจะต้องมองล่วงไปกว่าแค่เทคนิคการแก้ตัวที่ผู้ประกอบอาชญากรรมใช้เพื่อประกอบอาชญากรรมต่อเหยื่อ หรือการกำหนดสถานะของเหยื่อ และมาให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ในสังคมและพลวัตที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

Rafter และ Walklate (2012: 517-518) นั้นได้เสนอคำศัพท์ใหม่ขึ้นมาคือ “Victimality” ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นไปได้ที่คนคนหนึ่งจะกลายมาเป็นเหยื่ออาชญากรรม และนำเสนอสองทฤษฎีสำคัญที่น่าจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์พลวัตของกระบวนการก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้แต่นำมาจำกัดความเสียใหม่ ได้แก่ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Precipitation) ของ Mendelsohn (1976) และทฤษฎีเหยื่อเอื้อต่ออาชญากรรม (Victim Proneness) ของ Hentig (1979) แม้ว่าทั้งสองทฤษฎีนี้มักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการโทษเหยื่อ (Victim-Blaming) แต่ Rafter และ Walklate มองว่าในการศึกษาอาชญากรรมระหว่างประเทศ ทฤษฎีเหล่านี้เองก็มีประโยชน์ในการช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจพลวัตของอาชญากรรมได้โดยไม่ต้องมีนัยยะในเชิงที่เป็นการโทษเหยื่อ

การมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Precipitation) ในความเห็นของ Rafter และ Walklate (2012: 518) นั้น หมายถึงการที่กลุ่มของเหยื่อตอบโต้สถานการณ์หนึ่งๆที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหันและนำไปสู่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยในเกือบทุกกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้น สถานการณ์มักจะเข้าไปในทางที่ว่าเหยื่อนั้นมีระดับความเป็นไปได้ที่จะกลายมาเป็นเหยื่ออาชญากรรม (Victimality) ในระดับที่สูงมากอยู่แล้ว อาจจะเพราะความขัดแย้งในอดีต หรือเพราะการถูกกักขังหรือเกิดความอดอยากในวงกว้าง เป็นต้น นอกจากนี้ กรณีของการที่เหยื่อเอื้อต่ออาชญากรรม (Victim Proneness) นั้น ก็ถูกจำกัดความใหม่ โดย Rafter และ Walklate มองว่ากรณีนี้หมายถึงเหตุการณ์เมื่อความเป็นไปได้ที่จะกลายมาเป็นเหยื่ออาชญากรรม (Victimality) ของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งส่งผลให้พวกเขาต้องเผชิญกับอาชญากรรมหลายต่อหลายครั้ง

Rafter และ Walklate ได้นำ 2 ทฤษฎีข้างต้นมาอธิบายการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นในแอลเบเนียในปี พ.ศ. 2458 โดยตัวอย่างว่าชาวแอลเบเนียในขณะนั้นเองก็มีพฤติกรรมที่อาจสามารถสรุปได้ว่ามีส่วนร่วมในกระบวนการที่ทำให้ตนเองตกเป็นเหยื่อเช่นกัน เช่น เหตุการณ์ที่กลุ่มผู้ก่อการร้าย 25 คน พร้อมระเบิดไดนาไมต์และระเบิดมือ บุกเข้าไปยึดธนาคารของชาวออตโตมัน แต่เหตุการณ์นี้ถูกอธิบายโดยนักประวัติศาสตร์ว่าได้สร้างความหายนะให้แก่ชาวแอลเบเนียที่บริสุทธ์และไม่ได้มีอาวุธในครอบครองในเมือง เพราะหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวเพียง 2 วันชาวแอลเบเนียจำนวนมากในกรุงคอนสแตนติโนเปิลกลับถูกสังหาร นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกที่ Rafter และ Walklate (2012: 521-523) มองว่าเป็นการมีส่วนร่วมของเหยื่อ ได้แก่การที่ชาวแอลเบเนียออกมาเรียกร้องให้ตนมีอำนาจในการปกครองตัวเอง การที่เป็นมิตรใกล้ชิดกับกลุ่มอำนาจตะวันตก และการสวมมิกัดต่อรัสเซียในการสู้รบที่ Sarikamish ซึ่งต่อมาออตโตมันกลับพ่ายแพ้ในสมรภูมิดังกล่าว โดยในกองทัพรัสเซียนั้นมีกองทหารแอลเบเนียรบอยู่หลายพันนายโดยคาดหวังว่ารัสเซียจะให้ความช่วยเหลือให้ตนได้เอกราช แต่ผลกลับเป็นการที่ออตโตมันโทษชาวแอลเบเนียว่าเป็นผู้ทรยศทำให้แพ้สงคราม

ในกรณีของการที่เหยื่อเอื้อต่ออาชญากรรม (Victim Proneness) นั้น Rafter และ Walklate (2012: 523) มองว่าการที่ชาวแอลเบเนียถูกสังหารหมู่หลายต่อหลายครั้งเป็นการสะท้อนว่าพวกเขาเหล่านั้นมีคุณลักษณะที่เอื้อต่ออาชญากรรม โดยก่อนการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในปีพ.ศ. 2458 ตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 นั้นชาวแอลเบเนียถูกสังหารและโจมตีหลายต่อหลายครั้ง บางครั้งเกิดจากการออกมาประท้วงการสังหารหมู่ในครั้งก่อนๆ และในบางครั้งก็เป็นแผนการของทางออตโตมันเอง จนมาถึงจุดที่รุนแรงที่สุดในปีพ.ศ. 2458 ซึ่งเป็นช่วงไม่นานหลังจากออตโตมันพ่ายแพ้แก่รัสเซียในสมรภูมิ Sarikamish

## 2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นจะมีทั้งงานวิจัยที่พิสูจน์ทฤษฎีข้างต้นหรือองค์ประกอบตามทฤษฎีข้างต้น สาเหตุการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การกำหนดนิยาม และบทบาทของสังคมและคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการก่ออาชญากรรมดังกล่าว

งานวิจัยของ Goldsworthy (2006) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสังเคราะห์ทางสังคมศาสตร์และอาชญาวิทยาเพื่อทำความเข้าใจกับ “ความชั่วร้าย” (Evil) โดยศึกษากรณีการประกอบอาชญากรรมของนาซีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งได้สร้างคำนิยามของคำว่า “ความชั่วร้าย” ขึ้นมาจากการศึกษาจากงานเขียนทางรัฐศาสตร์ และเสนอองค์ประกอบ 3 ประการ ในการพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นการกระทำชั่วร้าย ซึ่งได้แก่ การรับรู้ความไม่เป็นเหตุเป็นผลของการกระทำ (The Perceived Senselessness of The Act) การรับรู้ถึงความบริสุทธิ์ของเหยื่ออาชญากรรม (The Perceived Innocence of The Victim of The Act) และลักษณะพิเศษของการกระทำ (The Uniqueness of The Act) นอกจากนี้ยังพิจารณาถึงสาเหตุที่บุคคลกระทำการชั่วร้าย โดยมองว่า Interactive causation model ซึ่งวางหลักไว้ว่าการอธิบายการกระทำที่ชั่วร้ายต้องพิจารณาทั้งปัจจัยด้านสถานการณ์และปัจจัยด้านพันธุศาสตร์ประกอบกัน นั้นสามารถอธิบายสาเหตุการกระทำชั่วร้ายได้ดีที่สุด และปฏิเสธแนวคิดที่ว่าบุคคลชั่วร้ายด้วยตนเอง แต่มองว่าเป็นบุคคลธรรมดาที่กระทำการชั่วร้าย

Goldsworthy ยังพิจารณาถึงอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งเป็นการกระทำที่ชั่วร้ายที่สุด กับปัจจัยด้านสาเหตุในการพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นการกระทำชั่วร้าย โดยเฉพาะบทบาทของกลุ่ม Waffen-SS ในสงครามในสหภาพโซเวียตในขณะนั้น โดยปรับ Interactive causation model เข้ากับกรณีศึกษาดังกล่าว และมองว่าแนวคิดดั้งเดิมที่มองว่ากลุ่ม Waffen-SS นั้นต่อสู้อย่างใสสะอาดและไม่ต่างพร้อยโดยการกระทำของนาซีนั้นไม่เที่ยงตรง แต่การกระทำของกลุ่ม Waffen-SS ในสงครามในสหภาพโซเวียต เป็นการกระทำชั่วร้าย

นอกจากนี้ยังมี Anderson (2011) ที่ศึกษาถึงพลวัตของการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในมุมมองของอาชญาวิทยา จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบอาชญากรรมและเหยื่อของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ใน รวันด้า บุรุนดี บอสเนีย บังกลาเทศ และกัมพูชา Anderson พบว่ากลุ่มตัวอย่างมองว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นเป็นอาชญากรรมที่ไม่ต่างจากปกติ โดยการชวนเชื่อให้ประกอบอาชญากรรมโดยรัฐเป็นการทำให้อาชญากรรมดังกล่าวถูกกฎหมาย ผู้ประกอบอาชญากรรมนั้นมีเหตุผลในการกระทำของตน ผ่านเทคนิคการแก้ตัว (Techniques of Neutralisation) ซึ่งเป็นผลมาจากการโฆษณาชวนเชื่อโดยรัฐ อิทธิพลจากเพื่อน และแนวโน้มที่พยายามลดทอนความรู้สึกผิดส่วน

บุคคล ดังนั้นแม้การตัดสินใจของผู้กระทำผิดจะมีเหตุมีผล แต่อยู่ภายในกรอบการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่  
ตั้งขึ้นโดยรัฐอยู่ดี นอกจากนี้ยังพบว่าทฤษฎีการปฏิบัติตนเองเป็นผู้ประกอบอาชญากรรม (Perpetrator  
self-objectification) นั้นเกิดในห้วงเวลาเดียวกับการปฏิบัติเสีย (การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็น  
มนุษย์) ทำให้เกิดน้ำหนักรื้อข้อห้ามการสังหารหรือการมีส่วนร่วมในอาชญากรรม

ทั้งนี้ Anderson สรุปว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นสามารถป้องกันได้โดยเพิ่มผลเสีย  
จากการมีส่วนร่วมในอาชญากรรมเข้าไป

งานวิจัยของ Pruitt (2011; 2015) ที่ได้กล่าวถึงไปข้างต้นแล้วได้ทำการพิสูจน์ทฤษฎีทฤษฎี  
การกระทำร่วมกัน (Collective Action Theory) ของ Hagan และ Raymond-Richmond ซึ่งใช้ในการ  
การอธิบายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในคาร์ฟู โดยใช้เครื่องมือการวิเคราะห์การเปรียบเทียบเชิง  
คุณภาพ (Qualitative Comparative Analysis หรือ QCA) โดยใช้ตารางข้อเท็จจริง (Truth Table)  
เพื่อหาเงื่อนไข/ปัจจัยที่เป็นสาเหตุ (Causal condition) และมาเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาอื่น ๆ ที่  
นอกเหนือจากคาร์ฟู โดยปัจจัยที่เป็นสาเหตุที่วิเคราะห์มาจากทฤษฎีการกระทำร่วมกัน ได้แก่  
รูปแบบระบอบของรัฐ (State Regime) กลุ่มทางสังคมที่ถูกก่อตั้งขึ้นมา (Socially Constructed  
Groups) การสร้างตัวตน (แบ่งแยกบุคคลว่าเป็นกลุ่มอื่น) (Individualization) และเจตนากระทำ  
ร่วมกัน (Collectivisation) ในส่วนของกรณีศึกษานั้น Pruitt เลือกแค่กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิด  
ในศตวรรษที่ 20 จากหลายทวีป และพบว่าผลที่ได้จากการวิเคราะห์นั้นค่อนข้างผสมผสาน และ  
สรุปว่าจากการศึกษาพบว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นไม่ใช่ปรากฏการณ์ทางสังคมตามแบบ  
ทุกเหตุการณ์ล้วนมีรายละเอียดเฉพาะของตัวเอง แม้จะมีบางองค์ประกอบเหมือนกันก็ตาม ข้อค้นพบ  
ของ Pruitt นั้นได้ถูกอธิบายโดยละเอียดไปข้างต้นแล้ว

ก่อนหน้านี้ Pruitt (2014) เองก็มีอีกหนึ่งงานวิจัยที่ศึกษาทฤษฎีการกระทำร่วมกัน  
(Collective Action Theory) ของ Hagan และ Raymond-Richmond เช่นกัน โดยวิเคราะห์  
ประกอบกับทฤษฎีทางด้านรัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ กฎหมาย ฯลฯ กอปรกับรายงานเกี่ยวกับการใช้  
ความรุนแรงร่วมกัน บนฐานของอาชญาวิทยาแนววิพากษ์ (Critical criminology) ที่เกี่ยวกับ  
อาชญากรรมโดยรัฐและอาชญากรรมองค์กร และดัดแปลงทฤษฎีการกระทำร่วมกัน ของ Hagan และ  
Raymond-Richmond โดยเพิ่มองค์ประกอบที่เป็นจุดฉับซึ่งเร่งให้เกิดความรุนแรงและขยายขอบเขต  
ของทฤษฎีเพื่อจะอธิบายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากเหตุผลทางเชื้อชาติ

ทั้งนี้ ทฤษฎีการกระทำร่วมกันที่ถูกดัดแปลงนี้วางหลักไว้ว่ารัฐที่มีอุดมการณ์เป็นการแบ่งแยก  
ผู้คน (Exclusionist Ideology) จะก่อให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มทางสังคม โดยการแบ่งแยก

ดังกล่าวจะขยายตัวและกว้างขวางขึ้นผ่านกระบวนการแบ่งแยกบุคคลว่าเป็นกลุ่มอื่น (Individualization) และตีตราชนกลุ่มน้อยว่าเป็น “พวกอื่น” โดยขั้นตอนที่สำคัญที่นำมาสู่การประกอบอาชญากรรมคือการจัดการผู้คนในลักษณะรวมศูนย์ (Collectivization) ให้ผู้คนกระทำการเป็นกลุ่มเพื่อจะทำลายชนกลุ่มน้อย โดยกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นผ่านระบบของรัฐ และเมื่อมีตัวเร่งปฏิกิริยาที่เพียงพอแล้ว จึงปลดปล่อยความกดดันที่เกิดขึ้นในกระบวนการ Collectivization นี้ และอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จะเกิดขึ้น

อนึ่ง Pruitt ใช้ QCA ในการพิสูจน์ทฤษฎีนี้เช่นกัน โดยพิเคราะห์กับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ 10 เหตุการณ์และใน 3 สถานการณ์ที่ไม่เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้น และพบว่าผลจาก QCA นั้นบางส่วนสนับสนุน ทฤษฎีการกระทำร่วมกัน ของ Hagan และ Raymond-Richmond และทฤษฎีการกระทำร่วมกันที่ได้รับการดัดแปลง

Jupskås (2014) ศึกษาเกี่ยวกับการตีความของประชาสังคมนานาชาติและการสอบสวนความขัดแย้งในพื้นที่ดาร์ฟูว่าเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่ โดยการศึกษาจากรายงานขององค์กรระหว่างประเทศและรัฐต่าง ๆ ว่าแต่ละสถาบันมีมุมมองต่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อย่างไร และทำไมถึงมีมุมมองที่ต่างกัน ทั้งนี้ เนื่องจากองค์กรต่าง ๆ นั้นต่างเห็นพ้องต้องกันว่ารัฐบาลชูดานนั้นกระทำการละเมิดต่อพลเรือนในพื้นที่ดาร์ฟู แต่รัฐบาลประเทศสหรัฐอเมริกา สหประชาชาติ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล และองค์กร Physicians for Human Rights กลับมองว่าการละเมิดดังกล่าวนั้นไม่ถึงขั้นเป็นอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติหรืออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

ทั้งนี้ Jupskås พิจารณาถึงการพิจารณาสถานการณ์ว่าเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่ตาม 3 กรอบ ได้แก่ (ก) กรอบของ Straus (2011) ที่ได้กล่าวถึงใน 2.1.4.1 (ข) กรอบของ William Schabas ในการพิเคราะห์ความหมายตามอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษความผิดอาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และ (ค) กรอบทั้ง 6 ชั้นของ Michael Bothe ซึ่งได้แก่ (1) การริเริ่ม (2) การกำหนดกรอบการปฏิบัติการ (3) การรวบรวมพยานหลักฐาน (4) การประเมินพยานหลักฐาน (5) การเรียบเรียงข้อเท็จจริง (6) ปฏิบัติการตอบโต้

Jupskås มองว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นถูกวางกรอบโดยสถาบันต่าง ๆ ต่างกัน โดยสหประชาชาตินั้นพิจารณานบนพื้นฐานของกฎหมายอาญาระหว่างประเทศซึ่งเป็นกรอบหน้าที่ของตนและเป็นกรอบที่แคบกว่าหน่วยงานอื่น ๆ ทำให้สหประชาชาติสรุปว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นมิได้เกิดขึ้น ในส่วนของรัฐบาลประเทศสหรัฐอเมริกา แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล และ



องค์กร Physicians for Human Rights เองก็ใช้กรอบกฎหมายอาญาระหว่างประเทศในการพิจารณา แต่มีการเลือกตีความองค์ประกอบต่าง ๆ ทางกฎหมายแตกต่างกันออกไป ซึ่งสะท้อนว่าบทนิยามตามอนุสัญญาเองก็ถูกใช้เพื่อสนับสนุนคำกล่าวอ้างของแต่ละองค์กร และถูกใช้ตามแนวทางตามที่แต่ละองค์กรต้องการนำเสนอ (Subjectively)

Gertz (2016) ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของเครือข่ายที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันที่ส่งผลต่อการประกอบอาชญากรรม โดยได้รับแรงบันดาลใจมาจากกรณี Fujii และ McDoom ค้นพบว่าความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะในกลุ่มเครือข่ายที่นั้นสามารถนำเอามาใช้อธิบายรูปแบบการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรวันด้าได้ โดยนำแนวทางดังกล่าวมากอปรกับข้อมูลจากศาล Gacaca และทฤษฎีอาชญาวิทยา เพื่อหาคำตอบว่าพฤติกรรมของพี่น้องนั้นส่งผลต่อการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่ โดยพบว่าสายสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผลต่อการที่บุคคลหนึ่งๆ ตัดสินใจเข้าร่วมในอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยทำให้อาชญากรรมนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับอาชญากรรมอื่น ๆ ที่สามารถเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้มีความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างใกล้ชิดได้

งานวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นยังจำกัดอยู่แค่ในมุมนิติศาสตร์ เช่น การศึกษาเกี่ยวกับแนวคำพิพากษาศาลระหว่างประเทศต่ออาชญากรรมดังกล่าว (เช่น อริศรา เหล็กคำ, 2550; จันทิมา ลิ้มปานนท์, 2540) หรือเกี่ยวกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และความรับผิดชอบตามกฎหมายไทย (วริศรา ชื่นศรีสว่าง, 2558) และในมุมรัฐศาสตร์ เช่น เกี่ยวกับบทบาทของสหประชาชาติในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว (เช่น อรไท โสภารัตน์, 2546) เป็นต้น

### 2.2.5 การสังเคราะห์ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าสามารถจัดแบ่งกลุ่มทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยาเพื่อมาอธิบายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ศึกษาผู้ประกอบอาชญากรรมในระดับตัวบุคคล ในระดับกลุ่มบุคคล ในระดับสังคม ในระดับปรากฏการณ์ และการศึกษาบทบาทของเหยื่อ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ทฤษฎีที่เน้นศึกษาลักษณะส่วนบุคคลของผู้ประกอบอาชญากรรม ได้แก่

ทฤษฎีการตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Theory)

ทฤษฎีเทคนิคการแก้ตัว (Neutralization Theory)

ทฤษฎีการควบคุมตนเอง (Self-Control Theory)

กลุ่มที่ 2 ทฤษฎีที่เน้นศึกษาลักษณะและปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้ประกอบอาชญากรรม ได้แก่

ทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory)

กลุ่มที่ 3 ทฤษฎีที่เน้นพิจารณาถึงเงื่อนไขทางสังคมที่ก่อให้เกิดอาชญากรรม ได้แก่

- ทฤษฎีความกดดันทางสังคม (Strain Theory)
- ทฤษฎีการกระทำที่ต่างกัน (Doing Difference Theory)
- ทฤษฎีขัดแย้งแบบไม่เป็นกลุ่ม (Non-partisan Conflict Theory)
- ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory)

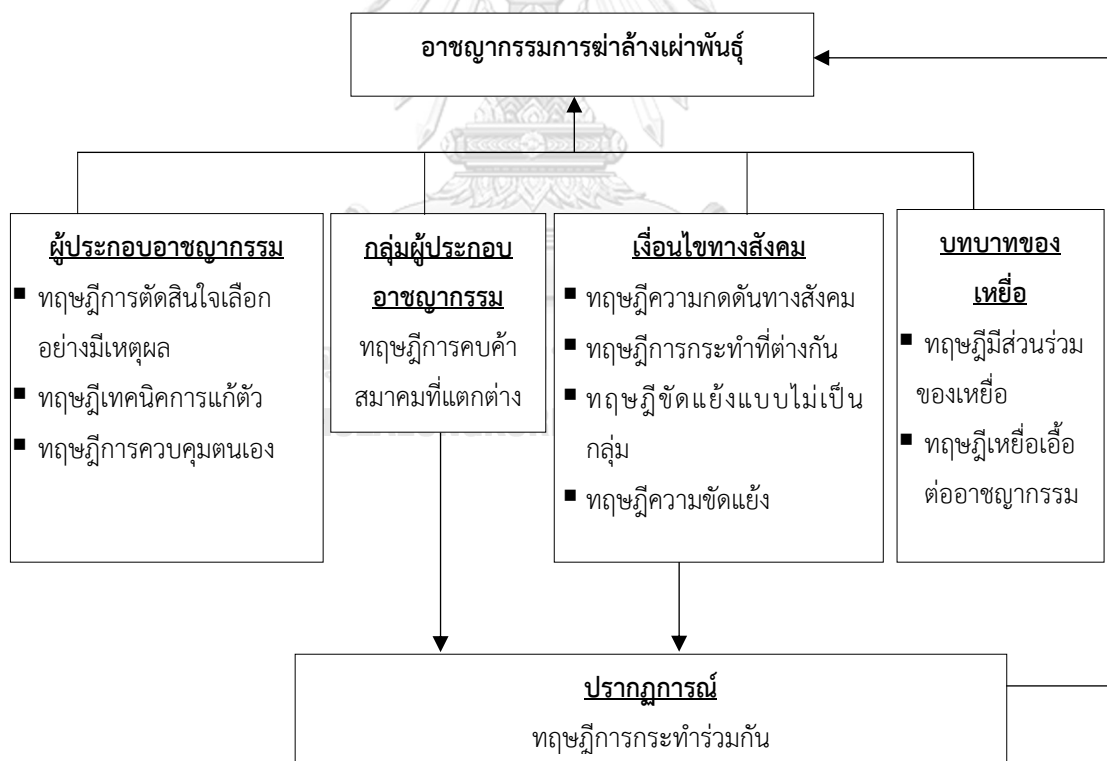
กลุ่มที่ 4 ทฤษฎีที่เน้นอธิบายถึงปรากฏการณ์ในระดับกลุ่มและสังคม ได้แก่

- ทฤษฎีการกระทำร่วมกัน (Collective Action Theory)

กลุ่มที่ 5 ทฤษฎีที่อธิบายถึงบทบาทของเหยื่อ ได้แก่

- ทฤษฎีมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Precipitation)
- ทฤษฎีเหยื่อเอื้อต่ออาชญากรรม (Victim Proneness)

สำหรับแผนผังซึ่งอธิบายกลุ่มทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยาที่ถูกนำมาใช้เพื่อมาอธิบายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นไปดังรูปที่ 4



รูปที่ 4 ความสัมพันธ์ของทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยาที่ถูกนำมาใช้เพื่อมาอธิบายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

อย่างไรก็ตาม ในกรณีศึกษารัฐยะไข่ ประเทศเมียนมานี้เป็นที่น่าสังเกตว่ามีลักษณะคล้ายรูปแบบความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดาร์ฟูร์ ในประเทศซูดาน เช่นที่ John Hubbel Weiss จากมหาวิทยาลัย Cornell กล่าวไว้ว่า “ก่อนที่จะเกิดความรุนแรงในทั้งสองเหตุการณ์นั้นมีการตีตรา (Stigmatization) ผู้คนว่าเป็น “กลุ่มอื่น” มีการนำความเชื่อทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเชื้อชาติมาใช้เพื่อสนับสนุนการตีตราดังกล่าว มีการกีดกันให้มีการเข้าถึงพื้นที่ที่เกิดการสังหาร มีการโจมตีทางด้านเสรีภาพในการพูด” และ “ในทั้งสองเหตุการณ์เราพบว่าทหารนั้นสนับสนุนกองกำลังเพื่อช่วยในการ ‘กวาดล้างเผ่าพันธุ์’ (Ethnic cleansing) มีการใช้การโจมตีพลเรือนอย่างเหี้ยมโหดและโดยไตร่ตรองไว้ก่อนเป็นเครื่องมือในการสร้างความหวาดกลัวเพื่อให้ประชาชนออกจากพื้นที่ และรัฐบาลที่ถูกเชื่อมโยงกับการกระทำเหล่านั้นกลับกล่าวหาว่าเหยื่อของ ‘การกวาดล้างเผ่าพันธุ์’ นั้นเป็น ‘ผู้ก่อการร้าย’” โดย Weiss สรุปว่าสถานการณ์ในรัฐยะไข่เหมือนจะเป็นภาพของเหตุการณ์ในดาร์ฟูร์ที่ฉายซ้ำ (Weiss, 2017)

อนึ่ง คนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในดาร์ฟูร์เป็นชาวแอฟริกัน นับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับชาวอาหรับที่อาศัยอยู่ภาคเหนือของประเทศอันเป็นที่ตั้งของศูนย์กลางการปกครอง ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มต่อต้านในดินแดนดาร์ฟูร์ ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2546 นั้นมิได้มาจากศาสนา หากแต่เป็นความขัดแย้งที่มีรากฐานมาจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ (ฐิติพร จิระสวัสดิ์, 2550) สาเหตุของความรุนแรงนั้นถูกอธิบายโดยทฤษฎีการกระทำร่วมกันข้างต้น นอกจากนั้น ยังมีนักวิชาการที่ออกมาสรุปสาเหตุสำคัญ 3 ประการซึ่งใกล้เคียงกับแนวทางของทฤษฎีการกระทำร่วมกัน ได้แก่ การแย่งชิงอำนาจและความมั่นคง การแข่งขันกันระหว่างชนเผ่าเพื่อให้ตนได้ครอบครองทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและที่ดินทำกิน และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอัตลักษณ์ต่างกัน โดยเฉพาะหลังช่วงปี พ.ศ. 2523 ที่เกิดภัยแล้งครั้งใหญ่ทำให้การแข่งขันเพื่อแย่งชิงทรัพยากรและแหล่งน้ำรุนแรงขึ้น ทำให้อัตลักษณ์ของทางอาหรับและแอฟริกันถูกนำไปใช้เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงหรือทำให้ความรุนแรงเลวร้ายขึ้น โดยเฉพาะอัตลักษณ์ระหว่างกลุ่มแอฟริกันที่เป็นเกษตรกรและชาวอาหรับที่เป็นคนเลี้ยงปศุสัตว์ (Mohammed, 2007) ทั้งนี้ กลุ่มต่อต้านรัฐบาลนั้นได้เริ่มปะทะกับฝ่ายรัฐบาลมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 โดยต่างอ้างว่าตนลุกขึ้นสู้เพราะรัฐบาลกำลังกดขี่ข่มเหงชาวแอฟริกันเพื่อผลประโยชน์ของชาวอาหรับ ฝ่ายรัฐบาลซูดานเองก็ถูกกล่าวหาว่าปฏิบัติต่อกลุ่มต่อต้านรัฐบาลและประชาชนในดินแดนดาร์ฟูร์อย่างไร้มนุษยธรรมและละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง โดยการส่งกองกำลังอาหรับติดอาวุธที่เรียกว่า Janjaweed บุกเข้าจู่โจมและเผาทำลายหมู่บ้านในดินแดนดาร์ฟูร์ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลซูดานได้ปฏิเสธข้อกล่าวหาขึ้นมาโดยตลอด โดยการต่อสู้ดังกล่าวส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตแล้วประมาณ 300,000 คน และคนกว่า 2.5 ล้านคนต้องอพยพโยกย้ายถิ่นฐานไปยังค่ายผู้ลี้ภัย (ICTJ, 2018)

ทั้งนี้ ในงานวิจัยนี้ เนื่องจากข้อจำกัดของศึกษาวิจัยในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลซึ่งเป็นผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดและเหยื่อของอาชญากรรมในพื้นที่ประเทศเมียนมาหรือบังกลาเทศโดยตรง ทำให้การศึกษาทฤษฎีในมุมมองของผู้ประกอบอาชญากรรมและเหยื่อเป็นไปโดยจำกัด อีกทั้ง ความคล้ายคลึงกันระหว่างความรุนแรงในรัฐยะไข่และในพื้นที่ดาร์ฟูทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาในครั้งนี้ควรเน้นไปที่การศึกษาสถานการณ์ในเชิงปรากฏการณ์ทั้งในมุมมองของกลุ่มและปัจจัยทางสังคมในระดับมหภาค และจุดภาคที่ส่งผลต่อการเกิดอาชญากรรม โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและผู้เชี่ยวชาญที่น่าเชื่อถือและนำทฤษฎีการกระทำร่วมกัน หรือ Collective Action Theory ของ Hagan และ Raymond-Richmond (2009) มาเป็นทฤษฎีหลักในการพิจารณาเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้

นอกจากนี้ ในขณะที่หลาย ๆ ทฤษฎีที่ถูกนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์การเกิดอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นยังมิได้รับการพิสูจน์สมมติฐานกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ทฤษฎีการกระทำร่วมกัน ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกิดมาจากการเก็บข้อมูลจากการสำรวจผู้ลี้ภัยชาวดาร์ฟูร์มากกว่า 1,100 คน ในค่ายผู้ลี้ภัยในประเทศซาอุดีอาระเบีย

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะทำการพิจารณาว่าเมืองคัมภีร์ประกอบของทฤษฎีการกระทำร่วมกัน รวมถึงองค์ประกอบของทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุงปรากฏในสถานการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมาหรือไม่ ซึ่งจะทำให้สามารถนำทฤษฎีการกระทำร่วมกันมาอธิบายความสัมพันธ์ในระดับจุลภาค ระดับกลาง และระดับมหภาคของบุคคล กลุ่มบุคคล และรัฐในการก่อให้เกิดอาชญากรรมในพื้นที่รัฐยะไข่ได้ โดยองค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีดังกล่าวได้ถูกวิเคราะห์ไว้โดย Pruitt (2011) ว่าได้แก่ ระบอบการปกครองของรัฐ (State Regime) กลุ่มทางสังคมที่ถูกก่อตั้งขึ้น (Socially Constructed Groups) การสร้างตัวตน (แบ่งแยกบุคคลว่าเป็นกลุ่มอื่น) (Individualization) และเจตนากระทำการร่วมกัน (Collectivisation) ในส่วนของทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุงนั้นเมืองคัมภีร์ประกอบสำคัญที่ถูกเพิ่มเติมมาคือสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน (Triggering Catalyst) ตามที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้น

อีกทั้งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะพิจารณาถึงองค์ประกอบที่ทำให้เกิด “การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยกลุ่มที่เหนือกว่า” ซึ่งส่งผลต่อ “กลุ่มทางสังคมที่ถูกก่อตั้งขึ้น” (Socially Constructed Groups) ตามทฤษฎีการกระทำร่วมกัน ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวในกรณีของดาร์ฟูร์ ได้แก่ “คตินิยมโดยรัฐ” และ “ปัญหาด้านที่ดิน/การแข่งขันกันในเรื่องทรัพยากร” โดยในกรณีรัฐยะไข่นี้ผู้วิจัยจำต้องพิจารณาปัจจัยทางด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ชาติพันธุ์ ศาสนา รูปแบบการปกครอง การจำกัดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และการสร้าง

ความเกลียดชังในพื้นที่ เพื่อศึกษาว่ามีปัจจัยอันนำไปสู่การสร้างคตินิยมของบุคคลทั่วไปต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮีนจาหรือไม่ (ในส่วนขององค์ประกอบด้าน “คตินิยมโดยรัฐ”) และมีปัจจัยที่หล่อหลอมโครงสร้างและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่หรือไม่ (ในส่วนขององค์ประกอบด้าน “ปัญหาด้านที่ดิน/การแข่งขันกันในเรื่องทรัพยากร”) ซึ่งจะได้อธิบายต่อไปในบทที่ 4 และจะถูกนำไปสรุปวิเคราะห์เป็นข้อค้นพบในบทที่ 6.1

อนึ่ง ผู้วิจัยตระหนักเป็นอย่างดีว่าทฤษฎีนี้ได้ถูกวิพากษ์ว่ายังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น การถูกวิพากษ์ว่าสามารถนำไปใช้ได้แค่กับกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ด้วยเหตุทางเชื้อชาติเท่านั้นหรือมีลักษณะเฉพาะกับสถานการณ์ของคาร์ฟูร์เกินไป (Pruitt, 2011: 83) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยหวังว่าการศึกษาความรุนแรงในพื้นที่ยะไข่จะเป็นประโยชน์เช่นกันในการพัฒนาและอธิบายทฤษฎีดังกล่าวเพื่อปิดช่องว่างของข้อจำกัดเหล่านี้

## 2.3 แนวทางการป้องกันและแก้ไขอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการที่นำไปสู่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แล้วอาจจะกล่าวได้ว่า เหตุการณ์ดังกล่าวนั้นอันที่จริงแล้วมิใช่ที่จะคาดหมายไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ อาชญากรรมดังกล่าวจึงสามารถจะป้องกันได้ ทั้งนี้ ในอดีตมีทั้งการออกนโยบายและตัวอย่างการดำเนินการในการป้องกันและแก้ไขอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ประสบความสำเร็จและน่าศึกษาอย่างยิ่ง ดังต่อไปนี้

### 2.3.1 การวัดความเสี่ยงของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

การป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นจะไม่สำเร็จเลยถ้าขาดความสามารถในการระบุและชี้พิกัดพื้นที่ที่อาชญากรรมนี้จะเกิดขึ้นได้แน่นอน ๆ โดยสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แห่งสหประชาชาติ (Office of the Special Adviser on the Prevention of Genocide หรือ OSAPG) ได้กำหนดปัจจัย 8 ประการที่อาจจะร่วมกันทำให้ความเสี่ยงของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในพื้นที่หนึ่งๆนั้นมากขึ้น ได้แก่ (OSAPG, 2010)

- (1) ความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างกลุ่ม รวมถึงรายงานการเลือกปฏิบัติและ/หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อกลุ่ม ๆ หนึ่ง
- (2) การไม่มีสถาบันที่สามารถป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การไม่มีผู้พิพากษาที่เป็นอิสระ การที่สถาบันด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไม่มีประสิทธิภาพ การไม่มีหน่วยงานระหว่างประเทศที่จะปกป้องกลุ่มเปราะบาง และการขาดความเป็นกลางของกองกำลังรักษาความมั่นคงและสื่อ
- (3) การที่มีอาวุธผิดกฎหมายหรืออุปกรณ์ของอาวุธดังกล่าว

- (4) มีแรงจูงใจด้านการเมือง เศรษฐกิจ การทหาร หรือแรงจูงใจอื่น ๆ ในการเพ่งเล็งกลุ่ม ๆ หนึ่ง
- (5) สภาวะที่เอื้อต่อการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่น การนำอุปกรณ์ทางการทหารและความมั่นคงมาใช้เพิ่มขึ้นในพื้นที่ซึ่งอย่างฉับพลันและค่อยเป็นค่อยไป
- (6) มีการกระทำที่อาจถูกมองได้ว่าเป็นองค์ประกอบของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่น การสังหาร การลักพาตัว การหายสาบสูญ การทรมาน การข่มขืนกระทำชำเรา การใช้ความรุนแรงทางเพศ การกวาดล้างชนชาติ การสังหารหมู่ หรือการทำให้ขาดอาหาร
- (7) หลักฐานของ “เจตนาในการทำลาย ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน”
- (8) ปัจจัยกระตุ้น เช่น การเลือกตั้ง

Stanton (2013) เองก็ได้กำหนดชั้น 10 ชั้นที่จะนำไปสู่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์คือ

- (1) การแบ่งแยก (Classification) ระหว่าง “พวกเขา” และ “พวกเรา” โดยชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา และสัญชาติ
- (2) การกำหนดสัญลักษณ์ (Symbolization) กลุ่มคนที่ถูกแบ่งแยก เช่น “ยิว” “ยิปซี” หรือ ตีตราตามสีผิวและการแต่งกาย
- (3) การเลือกปฏิบัติ (Discrimination) โดยกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่ากระทำการที่เป็นการเลือกปฏิบัติผ่านทางกฎหมาย ประเพณี อำนาจทางการเมือง เพื่อริดรอนสิทธิของคนอีกกลุ่มหนึ่ง
- (4) การลดทอนความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) ของคนอีกกลุ่มหนึ่ง โดยเปรียบคนอีกกลุ่มหนึ่งเหมือนสัตว์ แมลง และโรคภัย
- (5) การรวมกลุ่ม (Organization) ซึ่งมักกระทำโดยรัฐ โดยหลาย ๆ ครั้งอาจใช้กลุ่มกองกำลังติดอาวุธเพื่อปฏิเสธความเกี่ยวข้องกับรัฐ
- (6) การแบ่งขั้ว (Polarization) ออกเป็นกลุ่ม โดยเฉพาะผ่านการโฆษณาชวนเชื่อ และอาจมีการออกกฎหมายที่ห้ามมิให้มีการสมรสระหว่างกลุ่มและจำกัดการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน
- (7) การเตรียมการ (Preparation) กลุ่มผู้กระทำการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มักจะเตรียมการเกี่ยวกับ “ผลลัพธ์สุดท้าย” ไว้ เช่น เตรียมกองกำลัง อาวุธ และฝึกกองกำลัง โดยมักนำคำที่นุ่มนวลกว่ามาใช้เพื่อปิดบังเจตนารมณ์ที่แท้จริงของตน ได้แก่ คำว่า “การกวาดล้างเผ่าพันธุ์” “การชำระล้าง” หรือ “การต่อต้านการก่อการร้าย”
- (8) การดำเนินการ (Persecution) มีการกำหนดกลุ่มเหยื่อและแยกคนกลุ่มนี้ออกไปเนื่องจากอัตลักษณ์ทางด้านเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ สัญชาติ หรือศาสนา โดยสิทธิพื้นฐานของ

คนกลุ่มนี้จะถูกทำลายอย่างเป็นระบบ โดยการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม ทรมาณ และบังคับโยกย้าย

- (9) การกำจัด (Extermination) ส่งผลเป็นการสังหารประชาชนเป็นวงกว้าง และเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามกฎหมาย โดยผู้กระทำมิได้มีความคิดว่าเหยื่อของตนนั้นเป็นมนุษย์ และ
- (10) การปฏิเสธ (Denial) โดยผู้กระทำผิดว่าเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้น โดยคนกลุ่มนี้มีมักกระทำการปิดบังโดยการฝังหรือเผาศพผู้เสียชีวิต กำจัดพยานหลักฐาน ข่มขู่พยาน และมักโทษว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดจากกลุ่มเหยื่อเอง

อนึ่ง จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบทั้งสิบข้อข้างต้นนี้มีลักษณะคล้ายองค์ประกอบของทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond

ชั้น 10 ชั้นของ Stanton ยังถูกนำไปใช้โดยองค์กรเช่น Genocide Watch ในการจัดทำรายงานและแบ่งกลุ่มประเทศและพื้นที่ตามความเสี่ยงที่จะเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เพื่อให้สามารถยุติหรือป้องกันสถานการณ์ได้ก่อนที่จะถูกพัฒนาไปเป็นการใช้ความรุนแรงเต็มรูปแบบ ทั้งนี้ ประเทศเมียนมานั้นถูกจัดให้อยู่กลุ่มเสี่ยงในขั้นการกำจัด (Extermination) มาตั้งแต่เมื่ออย่างน้อยตั้งแต่สิบปีที่แล้ว โดยกลุ่มเหยื่อนั้นรวมถึงชนกลุ่มน้อยชาว Kachin Shan Karen และโรฮีนจา (Genocide Watch, 2012)

นอกจาก Genocide Watch แล้ว องค์กรที่จัดตั้งมาเพื่อติดตามสถานการณ์เพื่อป้องกันการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้แก่ องค์กร Prevent Genocide International องค์กร United States Holocaust Memorial Museum องค์กร Survivors' Rights International และ องค์กร Aegis Trust และ OSAPG ซึ่งมีหน้าที่หลักคือเป็นผู้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ที่ถ้าไม่มีการดำเนินมาตรการการป้องกันหรือหยุดยั้งแล้วอาจจะนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และออกคำเตือน รวมถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับมาตรการการป้องกันหรือหยุดยั้งแก่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UN Security Council) ต่อสถานการณ์ดังกล่าว

### 2.3.2 แผนการปฏิบัติเพื่อป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของสหประชาชาติ

ในวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2547 ในการประชุมพิเศษเพื่อสังเกตการณ์วัน International Day of Reflection on the 1994 Genocide in Rwanda (วันสากลว่าด้วยการสะท้อนถึงการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่รวันดาในปีค.ศ. 1994) อดีตเลขาธิการสหประชาชาติได้กล่าวถึงแผนการปฏิบัติการ 5 ประการเพื่อป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งประกอบด้วย

- (1) การป้องกันสงคราม ซึ่งมักเอื้อต่อการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์
- (2) การปกป้องพลเรือนระหว่างสงคราม
- (3) ยุติการลอยนวลพันผิดโดยการใช้กระบวนการยุติธรรมทั้งในศาลในประเทศและระหว่างประเทศ
- (4) การมีคำเตือนล่วงหน้าและชัดเจนเกี่ยวกับสถานการณ์ที่อาจพัฒนาเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อีกทั้งให้มีการเพิ่มศักยภาพของสหประชาชาติในการวิเคราะห์และจัดการข้อมูล และ
- (5) มีการดำเนินการอย่างรวดเร็วและแน่นอน และต่อเนื่องในทุกขั้นตอน รวมถึงการดำเนินการทางการทหาร

ด้วยเหตุนี้ ต่อมาจึงได้มีการจัดตั้ง OSAPG ขึ้น โดย OSAPG นั้นปฏิบัติหน้าที่เพื่อจะบรรลุวัตถุประสงค์ข้างต้น (OHCHR, 2009)

OSAPG มองว่าแนวทางการแก้ไขและป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์คือ “ถ้าสาเหตุของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มอัตลักษณ์ต่าง ๆ การป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ก็ควรเริ่มด้วยการประกันว่าคนทุกกลุ่มในสังคมสามารถมีสิทธิและมีเกียรติเท่าเทียมกับพลเมือง” และ “การป้องกันในช่วงแรกมักมีความท้าทายเกี่ยวกับการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) และการจัดสรรความหลากหลายโดยยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการกำจัดความไม่เท่าเทียมทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ และการสนับสนุนแนวคิดของการเป็นหนึ่งเดียวกันบนความเท่าเทียม” และมองว่าสหประชาชาติจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้โดยการ “สนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมและการจัดสรรอำนาจทางการเมืองอย่างเป็นธรรม สนับสนุนการถอดถอนอคติและการเคารพชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมที่หลากหลาย การปกป้องสิทธิมนุษยชน การให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมและการประนีประนอมเพื่อประกันสันติภาพ ความปลอดภัย และความมั่นคง” นอกจากนี้ยังเสนอแนะอีกว่า “การต่อสู้กับการลอยนวลพันผิดและการสร้างความเชื่อมั่นว่าผู้กระทำความผิดฐานอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องจะต้องรับผิดชอบนั้นจะมีผลอย่างมากต่อการสร้างวัฒนธรรมการป้องกันการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” (OSAPG, 2010)

แนวทางการป้องกันอื่น ๆ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การเพิ่มความปลอดภัยในระหว่างช่วงหลังความขัดแย้ง (เพิ่มป้องกันความรุนแรงระลอกใหม่) และกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ (Carnegie Commission on the Prevention of Deadly Conflict, 1997)



### 2.3.3 หลัก Responsibility to Protect (หน้าที่การป้องกัน)

ในการประชุม United Nations World Summit ในปีพ.ศ. 2548 มีการรับรองหลัก ‘Responsibility to Protect (หน้าที่การป้องกัน)’ (RtoP หรือ R2P) โดยนานาประเทศ ภายใต้หลักนี้สังคมนานาชาติจะมีพันธกรณีในการป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เช่นกัน แต่การที่จะเข้าแทรกแซงนั้นต้องได้รับการอนุมัติโดยมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติซึ่งมักเกิดปัญหาเมื่อประเทศมิตรของประเทศที่เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นตัดสินใจชัดเจนว่าจะไม่ทำให้สามารถผ่านมติได้

อย่างไรก็ตาม ตามหลักนี้แม้สหประชาชาติจะไม่ประสบความสำเร็จในการแทรกแซงเมื่อเกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดาและที่อื่น ๆ นี้ก็ แต่กลับประสบความสำเร็จในลิเบีย และไอเวอรีโคสต์ (Cote d'Ivoire) (Jack และ Adler, 2015)

อนึ่ง หลักการ RtoP นั้นกำหนดให้หน้าที่ในการป้องกันและหยุดยั้งอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นของรัฐเป็นสำคัญ และกำหนดบทบาทแก่สังคมนานาชาติ (International Community) ในการป้องกันและหยุดยั้งอาชญากรรมดังกล่าว ตามหลักเสา 3 ต้น ดังนี้

- (1) รัฐมีหน้าที่พื้นฐานในการปกป้องประชาชนจากอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมสงคราม อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ และการกวาดล้างชนชาติ รวมถึงการยั่วยุให้เกิดเหตุดังกล่าว
- (2) สังคมนานาชาติมีหน้าที่ในการสนับสนุนและช่วยเหลือรัฐในการบรรลุหน้าที่ดังกล่าว
- (3) สังคมนานาชาติมีหน้าที่ในการใช้การทูต วิธีการทางด้านมนุษยธรรม และวิธีการอื่น ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อปกป้องประชาชนจากอาชญากรรมดังกล่าว และถ้ารัฐล้มเหลวในการปกป้องประชากรของตน สังคมนานาชาติก็ต้องเตรียมการที่จะดำเนินการร่วมกันเพื่อปกป้องประชาชนตามกฎบัตรสหประชาชาติ

### 2.3.4 การป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยรัฐและบุคคลทั่วไป

ในส่วนของรัฐนั้น การที่รัฐจะทำการป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นอาจผ่านกระบวนการเช่น การจัดตั้งกลไกในประเทศ (National Mechanism) เพื่อป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยจัดตั้งเป็นองค์กรใหม่หรือผนวกเข้ากับองค์กรที่มีอยู่แล้วก็ได้

กลไกดังกล่าวมีการจัดตั้งมาแล้วในหลายประเทศทั่วโลกเพื่อยับยั้งอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่น ในประเทศเคนยา แทนซาเนีย แอฟริกากลาง คองโก อาเจนติน่า อูรุกวัย เม็กซิโก สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

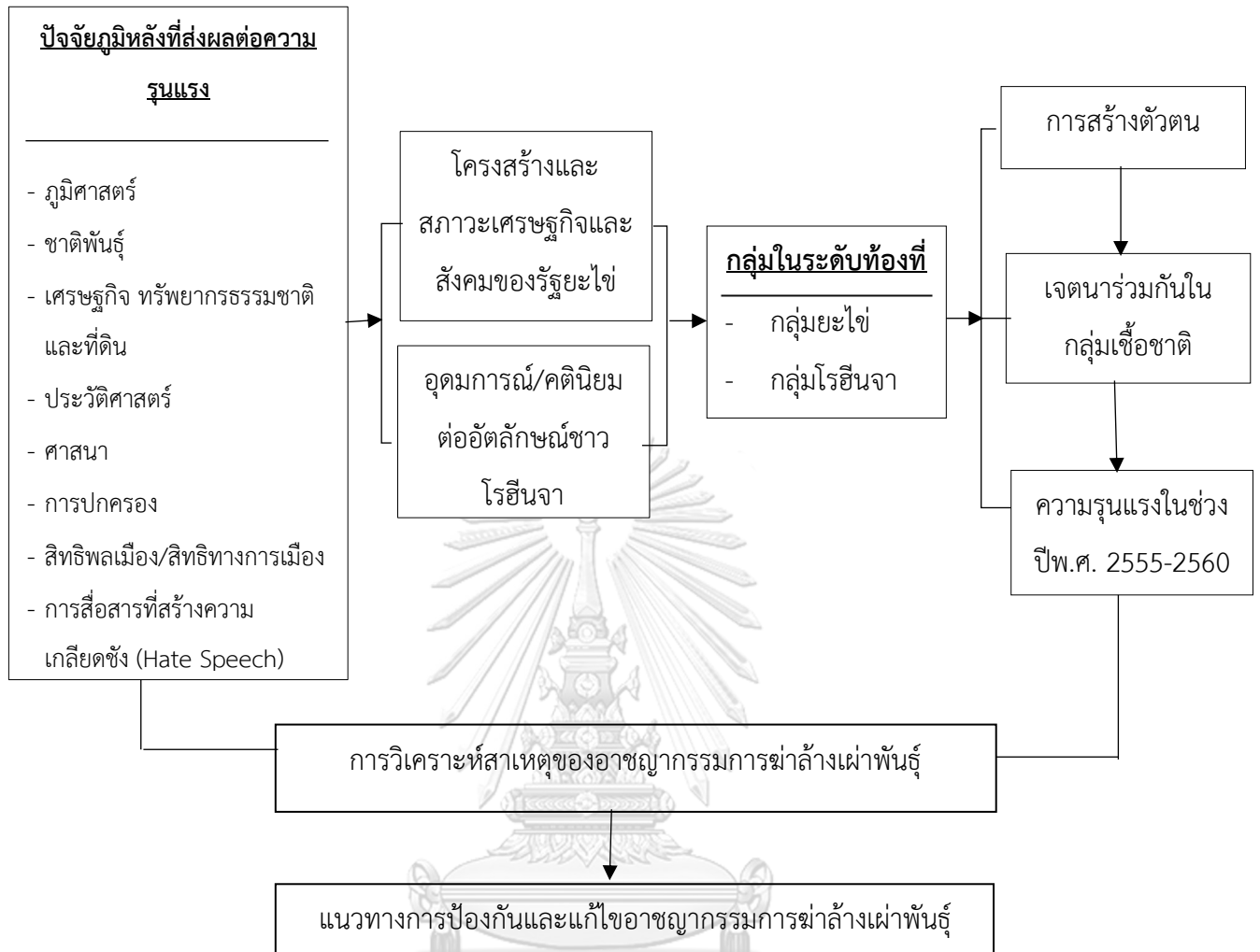
กลไกดังกล่าวมักประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่รัฐจากกระทรวงต่าง ๆ เช่น กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงกลาโหม รวมถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในประเทศ ในแถบละตินอเมริกา แอฟริกา และสหรัฐอเมริกาที่มีภาคประชาสังคมทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาหรือสนับสนุนโดยการให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค การพัฒนาศักยภาพ และการติดตามผลการปฏิบัติงาน

กลไกในประเทศเหล่านี้มักมีหน้าที่ในการวิเคราะห์ความเสี่ยงและออกคำเตือนเพื่อให้เจ้าหน้าที่แก้ไขสถานการณ์แต่เนิ่น ๆ จัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม ออกข้อเสนอแนะและพัฒนา นโยบายเพื่อปกป้องกลุ่มเปราะบางที่เสี่ยงที่จะถูกฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และประสานงานกับหน่วยงานในภูมิภาคและระหว่างประเทศเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Auschwitz Institute for Peace and Reconciliation (AIPR), 2015)

นอกจากนี้บทบาทของบุคคลภายนอกก็สำคัญเป็นอย่างยิ่งในการกดดันประเทศที่ประกอบอาชญากรรมดังกล่าวขึ้น ทั้งบุคคลทั่วไป กลุ่มชุมชน ภาคประชาสังคม รัฐบาล รัฐอื่น ๆ และองค์กรระหว่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประเทศที่กระทำการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นสามารถมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง (Fein, 1994) แต่เนื่องจากรัฐบาลมักจะลังเลที่จะกำหนดให้สถานการณ์หนึ่งๆเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ทำให้เป็นการยากที่กฎหมายระหว่างประเทศจะถูกนำมาบังคับใช้ และเป็นการยากที่นานาประเทศจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างชัดเจนตามหลัก RtoP

#### 2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาถึงสาเหตุและแนวทางการป้องกันและแก้ไขอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นจะนำทฤษฎีการกระทำร่วมกันมาเป็นทฤษฎีหลักในการศึกษา เช่นที่วิเคราะห์ใน 2.2.5 ดังนั้นกรอบแนวคิดการวิจัยจึงถูกประยุกต์มาจากทฤษฎีดังกล่าว เพื่อศึกษาว่าในพื้นที่รัฐยะไข่ที่นั้นเกิดปรากฏองค์ประกอบต่าง ๆ ตามทฤษฎีหรือไม่ ทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่หล่อหลอมคตินิยมต่อชาวโรฮีนจาและโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่ที่ทำให้เกิด “การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยกลุ่มที่เหนือกว่า” ซึ่งส่งผลเป็นการแบ่ง “กลุ่มทางสังคม” และทำการ “สร้างตัวตน” แบ่งแยกชาวโรฮีนจาเป็นเสมือนคนกลุ่มอื่น จนพัฒนาเป็น “เจตนาาร่วมกันในกลุ่มเชื้อชาติ” ที่จะกำจัดคนอีกกลุ่มหนึ่งโดยใช้ความรุนแรง โดยองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญตามทฤษฎีและนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ตามแผนผังด้านล่างนี้



### บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์: ศึกษากรณีชาวโรฮีนจา ประเทศเมียนมา” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่อธิบายถึงสาเหตุและพลวัตของการเกิดความรุนแรงในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในช่วงปีพ.ศ. 2555-2560 ซึ่งมีลักษณะเช่นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผ่านการศึกษาปัจจัยและรูปแบบของสถานการณ์ที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง โดยใช้ทฤษฎีการกระทำร่วมกัน หรือ Collective Action Theory ของ Hagan และ Raymond-Richmond (2009) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ถูกใช้เพื่ออธิบายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในพื้นที่ดาร์ฟูร์ ประเทศซูดาน มาเป็นทฤษฎีหลักในการพิจารณาเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้

ข้อเท็จจริงในพื้นที่ที่ทั้งปัจจัยแวดล้อมที่นำไปสู่ความรุนแรงและสถานการณ์ความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2555 – 2560 นั้นจะถูกรวบรวมโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) จากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ การพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีอาชญาวิทยาและสถานการณ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา นั้นจะใช้ “การวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงคุณภาพ” (Qualitative Comparative Analysis หรือ QCA) โดยการสังเคราะห์องค์ประกอบตามทฤษฎีเพื่อมาเปรียบเทียบกับสถานการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในช่วงปีพ.ศ. 2555-2560 โดยใช้ตารางข้อเท็จจริง (Truth Table) เป็นเครื่องมือ กอปรกับการดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และผู้เชี่ยวชาญและผู้ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานกับชาวโรฮีนจาที่ประสบปัญหาในพื้นที่ประเทศเมียนมา

#### 3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการศึกษาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในพื้นที่เพื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบทฤษฎีอาชญาวิทยานอกจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยมีการกำหนดแนวหัวข้อสัมภาษณ์ (Questionnaire Guide) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษาโดยเฉพาะ โดยประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์มาจากการวิเคราะห์ทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้อง แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนในบางคำถามตามความเชี่ยวชาญของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่

- 3.1.1 ผู้แทนจากองค์กรระหว่างประเทศ ได้แก่ สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งองค์การสหประชาชาติ ที่ทำงานใกล้ชิดกับชาวโรฮิงจาผู้ได้รับผลกระทบและเคยลงภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลจำนวน 1 ท่าน
- 3.1.2 ผู้แทนจากกลไกอิสระที่ตั้งขึ้นเพื่อทำการเก็บรวบรวม รักษา และวิเคราะห์พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรงระหว่างประเทศและการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศที่เกิดที่เมียนมานับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2554 ซึ่งถูกก่อตั้งโดยสหประชาชาติ จำนวน 1 ท่าน
- 3.1.3 ผู้แทนจากองค์กรภาคเอกชนระหว่างประเทศ (International Non-Governmental Organizations) ที่ทำงานใกล้ชิดกับชาวโรฮิงจาผู้ได้รับผลกระทบในประเทศเมียนมาหรือเคยลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลในสถานที่จริงหรือมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับอาชญากรรมการค้ามนุษย์ จำนวน 3 ท่าน ดังนี้
  - 3.1.4 นักวิชาการชาวเมียนมาผู้สังเกตการณ์สถานการณ์ชาวโรฮิงจาในพื้นที่ จำนวน 3 ท่าน
  - 3.1.5 นักจิตวิทยาด้านความขัดแย้ง จำนวน 1 ท่าน
  - 3.1.6 นักกฎหมายผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการดำเนินคดีแก่ผู้ต้องสงสัยว่าเป็นอาชญากรทำลายล้างเผ่าพันธุ์ จำนวน 1 ท่าน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ผู้แทนจากองค์กรภาคเอกชนระหว่างประเทศทั้งที่เป็นชาวเมียนมาและชาวต่างชาติ ในส่วนของนักวิชาการชาวเมียนมานั้นมีทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอื่น และที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์พม่าและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีที่มาที่หลากหลายและได้รับข้อมูลครบถ้วนจากทุกฝ่าย

แนวคำถามสัมภาษณ์ (Questionnaire Guide) สามารถดูได้ที่ ภาคผนวก 1

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อไปยังกองต่อต้านการค้ามนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่จะเข้าสัมภาษณ์กลุ่มโรฮิงจาที่อยู่ภายใต้การดูแลของกรมในฐานะเหยื่อจากการค้ามนุษย์และพบว่าทางกรมมีนโยบายไม่ให้เข้าเก็บข้อมูลจากกลุ่มเหยื่อโรฮิงจาโดยตรงเนื่องจากเกรงว่าจะเป็นการซ้ำเติมเหยื่อ

ด้วยเหตุข้างต้น การวิจัยฉบับนี้จึงมีข้อจำกัดในการเดินทางไปเก็บข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary source) โดยตรงทั้งจากกลุ่มผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดในประเทศเมียนมาและจากกลุ่มผู้เสียหาย ทั้งกลุ่มที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศเมียนมา กลุ่มที่ลี้ภัยไปยังประเทศบังกลาเทศ และกลุ่มที่ลี้ภัยมายังประเทศไทย ทั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้จะมีความสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้นถ้าในอนาคตสามารถเก็บข้อมูลจาก

ทั้งกลุ่มผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดฐานอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และผู้เสียหายจากการกระทำดังกล่าวเพื่อทดสอบผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้

อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะรวบรวมสถานการณ์ข้อเท็จจริงและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของการใช้ความรุนแรง และแนวคิด รวมถึงมุมมองของรัฐบาลเมียนมาและชาวเมียนมาต่อสถานการณ์ความรุนแรงสาเหตุ และพลวัตรของการใช้ความรุนแรงดังกล่าว จากเอกสารต่าง ๆ และรายงานที่มีการรวบรวมข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายจากแหล่งที่มาที่น่าเชื่อถือ ซึ่งมีฐานะเป็นข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source)

### 3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ที่มีแหล่งที่มาที่เชื่อถือได้ ได้แก่

- 3.2.1 เอกสารที่แสดงถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สภาวะและโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากร ความเชื่อ และระบบการปกครอง ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์จนกลายมาเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวเมียนมาและชาวโรฮีนจา และส่งผลต่อการใช้ความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2555 ถึง 2560
- 3.2.2 กฎหมายและนโยบายของรัฐบาลภายในประเทศทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกฎหมายและนโยบายที่ให้อำนาจหรือเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการในพื้นที่รัฐยะไข่ของเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ซึ่งส่งผลต่อสถานการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ในปัจจุบัน อีกทั้ง กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องและบังคับใช้กับชาวโรฮีนจาที่ส่งผลต่อสถานการณ์ความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงดังกล่าว
- 3.2.3 เอกสารและข้อมูลต่าง ๆ ที่แสดงถึงแนวคิดของรัฐบาล เจ้าหน้าที่ และชาวเมียนมาที่มีต่อชาวโรฮีนจา ถ้อยคำและวาทกรรมต่าง ๆ ที่สะท้อนหรือสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวตามสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ข้อมูลบนสังคมออนไลน์ แลกเปลี่ยนอย่างเป็นทางการของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ บทสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ รวมถึงบทสัมภาษณ์ของชาวเมียนมาต่อสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับชาวโรฮีนจาและสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงในรัฐยะไข่
- 3.2.4 รายงานสถานการณ์ รายงานการสืบสวนสอบสวน บทวิเคราะห์ และข้อเสนอแนะที่ได้จากการสำรวจและสอบถามผู้ได้รับผลกระทบที่รวบรวมโดยรัฐบาลเมียนมา หน่วยงานของรัฐอื่น ๆ องค์กรระหว่างประเทศ (International Organizations)

เช่น สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ องค์กรภาคเอกชนระหว่างประเทศ (International Non-Governmental Organizations) เช่น องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล (Amnesty International) องค์กรฮิวแมนไรท์วอทช์ (Human Rights Watch) องค์กรฟอร์ตีไฟฟ์ไรท์ (Fortify Rights) องค์กรอินเตอร์เนชั่นแนลไครซิสกรุป (International Crisis Group) ฯลฯ หน่วยงานหรือคณะกรรมการที่เป็นอิสระ เช่น คณะกรรมการอิสระระหว่างประเทศเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเทศเมียนมา คณะกรรมการสิทธิการที่ปรึกษาด้านการปรองดองซึ่งก่อตั้งโดยนางออง ซาน ซูจี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

เอกสารเหล่านี้จะถูกรวบรวมเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงและสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ และนำมาประกอบกับการดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงคุณภาพกับทฤษฎีการกระทำร่วมกัน โดยใช้ตารางข้อเท็จจริง (Truth Table) เป็นเครื่องมือ

### 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้จะใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผ่านการใช้เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์ โดยการออกแบบแบบสัมภาษณ์นั้นคำถามจะมีลักษณะปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการแบ่งปันข้อมูล แนวคิด และความเชี่ยวชาญ ลำดับคำถามนั้นไม่มีลำดับแน่นอน สามารถเปลี่ยนแปลงคำถามได้ตามแต่สถานการณ์ และตัวผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือเชิงคุณภาพที่สำคัญในการเก็บข้อมูล

นอกจากนี้ งานวิจัยนี้จะใช้วิธีวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงคุณภาพ (Qualitative Comparative Analysis หรือ QCA) ซึ่งถูกออกแบบมาเพื่อวิเคราะห์กรณีศึกษา เพื่อเปรียบเทียบระหว่างสถานการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในช่วงปีพ.ศ. 2555-2560 กับทฤษฎีการกระทำร่วมกันและทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง โดยใช้ตารางข้อเท็จจริง (Truth Table) เป็นเครื่องมือ โดยตารางข้อเท็จจริงนี้จะประกอบไปด้วย เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในทฤษฎีการกระทำร่วมกัน ได้แก่ รูปแบบการปกครอง (Nation-state regime type) การรวมกลุ่มในสังคม (Socially constructed groups) การกำหนดตัวตน (การแบ่งแยกพวกเขาพวกเรา) (Individualization) เจตนาร่วมกัน (Collectivisation) และสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน (Triggering Catalyst) ว่าปรากฏอยู่ในสถานการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในช่วงปีพ.ศ. 2555-2560 หรือไม่

### 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์มาบรรยายในรูปแบบการพรรณนาข้อมูล (Descriptive) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และประกอบไปในตารางข้อเท็จจริงเพื่อทำการเปรียบเทียบกับทฤษฎีการกระทำร่วมกัน เพื่อศึกษาสถานการณ์ที่นำไปสู่รูปแบบอาชญากรรมที่เป็นลักษณะของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยศึกษาสถานการณ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560 และเพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่อธิบายถึงสาเหตุและพลวัตของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ จุดแข็งจุดอ่อนของทฤษฎีดังกล่าว และแนวทางแก้ไขปัญหา รวมถึงแนวทางการพัฒนาทฤษฎี

### 3.5 จริยธรรมการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญแก่จริยธรรมการวิจัย ดังต่อไปนี้

- 3.5.1 ผู้วิจัยจำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลเสมอ โดยก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะต้องทำการชี้แจงให้ผู้ให้ข้อมูลทราบเกี่ยวกับสาระสำคัญและวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลักการให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ และลักษณะข้อมูลที่ต้องการ รวมถึงแนวทางการรักษาไว้ซึ่งสิทธิส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล โดยถ้าผู้ให้ข้อมูลปฏิเสธที่จะให้ความยินยอมให้ข้อมูลด้วยวาจา ผู้วิจัยก็ไม่สามารถบังคับฝืนใจผู้ให้ข้อมูลได้
- 3.5.2 ผู้วิจัยมีแนวทางรักษาไว้ซึ่งสิทธิส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลด้วยการไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัว โดยผู้วิจัยจะใช้ตำแหน่งหน้าที่แทนการใส่ชื่อ-นามสกุลจริง เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้ให้ข้อมูล
- 3.5.3 ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยที่ได้ดำเนินการโดยปราศจากอคติและตรงไปตรงมาตามข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมและนำมาวิเคราะห์



## บทที่ 4

### ภูมิหลังของปัญหาความรุนแรง (อดีต ถึงปี พ.ศ. 2555)

ในบทนี้ได้รวบรวมปัจจัยต่าง ๆ ตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นชนวนนำไปสู่เหตุความรุนแรงในรัฐยะไข่ ในช่วงปีพ.ศ. 2555 ถึง 2560 เพื่อทำความเข้าใจถึงโครงสร้างและสภาวะทางสังคมในเมียนมา รวมถึงมุมมองของรัฐและสาธารณชนต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา และอุดมการณ์และคตินิยมโดยรัฐ ผ่านการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ในประเทศประกอบเข้าด้วยกัน ได้แก่

#### 4.1 มุมมองของภาคส่วนต่าง ๆ ต่อภูมิหลังและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรง

##### 4.1.1 ความเป็นมา

##### 4.1.2 ทศนะของกลไกที่ใกล้ชิดกับรัฐบาลเมียนมา

##### 4.1.2.1 คณะกรรมการสอบสวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่

##### 4.1.2.2 คณะกรรมาธิการที่ปรึกษาด้านการปรองดอง

##### 4.1.3 ทศนะของกลไกที่จัดตั้งขึ้นโดยสหประชาชาติ

##### 4.1.3.1 คณะกรรมการอิสระระหว่างประเทศเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเทศเมียนมา

##### 4.1.3.2 สำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ

##### 4.1.4 ทศนะขององค์กรเอกชนระหว่างประเทศ

##### 4.1.5 ทศนะของนักวิชาการ

#### 4.2 กลุ่มชาติพันธุ์โรฮีนจา

##### 4.2.1 ภาพรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเมียนมา

##### 4.2.1.1 การปฏิเสธไม่ยอมรับกลุ่มชาติพันธุ์โรฮีนจา

##### 4.2.1.2 แนวคิดที่ว่าคำว่าโรฮีนจาถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ

##### 4.2.2 ความขัดแย้งเกี่ยวกับที่มาของชาวโรฮีนจา

##### 4.2.2.1 แนวคิดที่ว่าโรฮีนจาเป็นชนชาติเก่าแก่ในยะไข่

##### 4.2.2.2 แนวคิดที่ว่าโรฮีนจาเป็นผู้อพยพ

##### 4.2.3 สัดส่วนของประชากรชาวโรฮีนจาในเมียนมา

##### 4.2.4 มุมมองของชาวยะไข่

##### 4.2.4.1 ทศนะของชาวพุทธยะไข่ต่อชาวโรฮีนจา

##### 4.2.4.2 มุมมองชาวยะไข่ต่อองค์กรด้านมนุษยธรรมในพื้นที่

##### 4.2.5 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับชาติพันธุ์และความรุนแรงในยะไข่

### 4.3 ข้อมูลทางภูมิศาสตร์

#### 4.3.1 ภูมิประเทศ

#### 4.3.2 เขตการปกครอง

#### 4.3.3 ภูมิอากาศ

##### 4.3.3.1 ภาพรวมของสภาพภูมิอากาศในประเทศเมียนมา

##### 4.3.3.2 ภาพรวมของสภาพภูมิอากาศในรัฐยะไข่

#### 4.3.4 ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และความรุนแรงในยะไข่

### 4.4 เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และที่ดิน

#### 4.4.1 เศรษฐกิจ

##### 4.4.1.1 ภาพรวมเศรษฐกิจของเมียนมา

##### 4.4.1.2 เศรษฐกิจของรัฐยะไข่

- รายได้
- อาชีพ
- แรงงาน
- เกษตรกรรมและความมั่นคงทางด้านอาหาร
- การลงทุนในโครงการขนาดใหญ่

#### 4.4.2 ทรัพยากรธรรมชาติ

#### 4.4.3 ที่ดิน

##### 4.4.3.1 รัฐธรรมนูญเมียนมา พ.ศ. 2551

##### 4.4.3.2 พ.ร.บ.การได้มาซึ่งที่ดิน พ.ศ. 2437

##### 4.4.3.3 กฎหมายที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2555

##### 4.4.3.4 กฎหมายการจัดการที่ดินที่ว่างเปล่า ที่ดินที่พักจากการเกษตร และที่ดินที่ยังไม่เคยทำการเกษตรมาก่อน พ.ศ. 2555

##### 4.4.3.5 กฎหมายเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ

#### 4.4.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน และความรุนแรงในยะไข่

##### 4.4.4.1 เศรษฐกิจและการพัฒนา

##### 4.4.4.2 ทรัพยากรธรรมชาติและที่ดิน

#### 4.5 ประวัติศาสตร์

- 4.5.1 ยุคอาณาจักรโบราณ
- 4.5.2 ยุคอาณาจักรมรคอุ
- 4.5.3 ยุคการปกครองภายใต้พม่า
- 4.5.4 ยุคอาณานิคม
- 4.5.5 สงครามโลกครั้งที่ 2
- 4.5.6 หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และเมียนมาได้รับเอกราช
- 4.5.7 ยุคหลังอาณานิคม
- 4.5.8 ยุคการปกครองโดยทหาร
- 4.5.9 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความรุนแรงในยะไข่

#### 4.6 ศาสนา

- 4.6.1 ภาพรวมของประชากรมุสลิมในเมียนมา
- 4.6.2 ประเภทของชาวมุสลิมในเมียนมา
  - 4.6.2.1 มุสลิมคามาน
- 4.6.3 อิสลามโฝเบียและลัทธิพุทธนิยมแท้
  - 4.6.3.1 ปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์
  - 4.6.3.2 บทบาทของพระสงฆ์ชาตินิยม
- 4.6.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับศาสนาและความรุนแรงในยะไข่

#### 4.7 การปกครอง

- 4.7.1 รูปแบบการปกครอง
  - 4.7.1.1 การเปลี่ยนผ่านจากการปกครองแบบเผด็จการสู่ประชาธิปไตย
  - 4.7.1.2 รูปแบบการเมืองในท้องถิ่นที่ต่างออกไป
- 4.7.2 การจำกัดสิทธิพลเมือง
  - 4.7.2.1 การไม่ได้รับสิทธิบัตรการเกิด
  - 4.7.2.2 การแต่งงานและมีบุตร
  - 4.7.2.3 การไม่ได้รับสัญชาติ
  - 4.7.2.4 ข้อจำกัดในการเดินทาง
- 4.7.3 การจำกัดสิทธิทางการเมือง
- 4.7.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับการปกครองและความรุนแรงในยะไข่

#### 4.8 การสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech)

- 4.8.1 การใช้ถ้อยคำที่เป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 4.8.2 แนวคิดเบื้องหลังของการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง
- 4.8.3 บทบาทของรัฐแล้วเจ้าหน้าที่ต่อการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง
  - 4.8.3.1 ก่อนเกิดความรุนแรง
  - 4.8.3.2 หลังเกิดความรุนแรง
- 4.8.4 Facebook และการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง
- 4.8.5 บทวิเคราะห์การสร้าง ความเกลียดชังและความรุนแรงในโซเชียล



## 4.1 มุมมองของภาคส่วนต่าง ๆ ต่อภูมิหลังและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรง

### 4.1.1 ความเป็นมา

หลายปีที่ผ่านมา เรามักได้ยินข่าวคราวเกี่ยวกับโรฮิงจาว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่กำลังเผชิญการ “ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” โดยรัฐบาลเมียนมา โดยชาวโรฮิงจาจำนวนมากต้องอพยพลี้ภัยไปสู่ประเทศที่สาม และอีกนับหมื่นคนเสียชีวิตจากความรุนแรงที่ก่อตัวมาตั้งแต่พ.ศ. 2555 เรารู้จักชาวโรฮิงจาในฐานะ “หนึ่งในชนกลุ่มน้อยที่ถูกกดขี่มากที่สุดในโลก” และมีมุมมองต่อเรื่องราวของพวกเขาจากมุมมองของสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก แต่มิได้มีการให้ความสนใจต่อประเด็นสำคัญอื่น ๆ อันจะเป็นพื้นฐานซึ่งสร้างความเข้าใจถึงที่มาและปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ได้ลึกซึ้งมากขึ้น (ลลิตา หาญวงษ์, 2561)

ในบทนี้ ผู้วิจัยจึงจะศึกษาถึงรากฐานและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงตั้งแต่อดีตที่ส่งผลต่อการใช้ความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2555 ถึง 2560 เพื่อนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ถึงอุดมการณ์และคตินิยมของรัฐและสาธารณชนโดยรวมต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮิงจา รวมถึงโครงสร้างและสภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจในพื้นที่รัฐยะไข่ ในบทที่ 6.1 โดยทั้งคตินิยมและโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมนั้นล้วนแต่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิด “การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยกลุ่มที่เหนือกว่า” ตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันตามที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 2 และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำมาใช้ในการปรับใช้และพิสูจน์ทฤษฎีดังกล่าวต่อไปในบทที่ 6.3 อีกทั้งเป็นปัจจัยในการพิจารณาองค์ประกอบทางด้านจิตใจของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งจะถูกวิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 6.2 ทั้งนี้ทั้งนั้น การทำความเข้าใจข้อมูลเหล่านี้จำเป็นจะต้องศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ในประเทศประกอบเข้าด้วยกัน ได้แก่ ปัจจัยทางด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ชชาติพันธุ์ ศาสนา รูปแบบการปกครอง การจำกัดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และการสร้างความเกลียดชังในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ข้อมูลที่นำมารวบรวมในบทนี้เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่าง ๆ ในประเทศที่นำไปสู่ความขัดแย้งจึงมาจากการวิจัยเอกสารเป็นสำคัญ กอปรกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในประเด็นต่าง ๆ ทั้งนี้ ข้อมูลที่นำมาใช้นั้นจะถูกรวบรวมจากเอกสารและรายงานจากแหล่งที่มาที่น่าเชื่อถือ เช่น จากองค์การระหว่างประเทศ สหประชาชาติ คณะทำงานที่ถูกจัดตั้งมาทั้งโดยรัฐบาลเมียนมาและสหประชาชาติ ภาคประชาสังคม ผู้สื่อข่าว และนักวิชาการ

ทั้งนี้ แม้ในงานศึกษานี้จะมีการนำเสนอข้อมูลในบางประเด็นขัดแย้งกันก็ตาม เช่น ข้อมูลทางด้านทัศนคติ แต่การนำเสนอในงานวิจัยนี้มีได้มีเป้าประสงค์ที่จะชี้ว่าข้อมูลชุดใดเป็นข้อเท็จจริง โดยสมบูรณ์ แต่ประสงค์จะแสดงให้เห็นถึงมุมมองและความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ที่ต่างกันออกไป และอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง รวมถึงอาจพัฒนาไปเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

อนึ่ง เนื้อความในบทนี้อาจมีการใช้คำศัพท์ต่างกันเพื่ออธิบายสถานที่หรือสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาที่ต่างกัน ได้แก่ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา หรือประเทศเมียนมา (Myanmar) นั้นในอดีตถูกรู้จักกันในชื่อประเทศพม่า (Burma) ก่อนที่จะถูกเปลี่ยนชื่อมาเป็นเมียนมาอย่างเป็นทางการในปีพ.ศ. 2532 โดยสภาสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ (State Law and Order Restoration Council) ของรัฐบาลทหารเมียนมา (Kipgen, 2013) ดังนั้น ในที่นี้จะใช้คำว่าพม่าถ้าอ้างอิงถึงประเทศและเขตแดนของประเทศในช่วงก่อนปีพ.ศ. 2532 และใช้คำว่าเมียนมาเสมอเมื่ออ้างอิงถึงประเทศเมียนมาในช่วงหลังปีพ.ศ. 2532 หรือการอ้างอิงในภาพรวม อย่างไรก็ตาม คำว่าพม่าจะถูกใช้เสมอเพื่ออ้างอิงถึงชาวพม่า (Bamar) ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ในประเทศเมียนมา หรือวัฒนธรรมแถบลุ่มแม่น้ำอิรวดีที่เป็นต้นกำเนิดของชาติพันธุ์ดังกล่าว หรือภาษาของชาติพันธุ์ชาวพม่า เช่นเดียวกัน พื้นที่รัฐยะไข่ในอดีตนั้นรู้จักกันอย่างแพร่หลายในชื่อ “รัฐอาระกัน” (Arakan) ก่อนที่สภาสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐจะเปลี่ยนเป็นชื่อยะไข่อย่างเป็นทางการในปีพ.ศ. 2532 (Kipgen, 2013) ดังนั้น ในที่นี้จะใช้คำว่าอาระกันเมื่ออ้างอิงถึงรัฐยะไข่ในช่วงก่อนปีพ.ศ. 2532 และใช้คำว่ายะไข่เสมอเมื่ออ้างอิงถึงพื้นที่ดังกล่าวในช่วงหลังปีพ.ศ. 2532 หรือการอ้างอิงในภาพรวม

นอกจากนี้ คำว่า “ชาวยะไข่” หรือ “ชาวพุทธยะไข่” นั้นจะหมายถึงชาวพุทธยะไข่ดั้งเดิมที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่รัฐยะไข่ ส่วนคำว่า “ชาวโรฮีนจา” นั้นหมายถึงหนึ่งในชนกลุ่มน้อยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในรัฐยะไข่ แต่ไม่ได้หมายถึงชาวมุสลิมทั้งหมดในรัฐยะไข่ เนื่องจากในรัฐยะไข่ยังมีมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ อีก โดยชาวโรฮีนจาในที่นี้คือชนกลุ่มน้อยทางศาสนาที่ชาวเมียนมามองว่าเป็นผู้อพยพมาจากประเทศบังกลาเทศ มิได้สืบเชื้อสายมาจากเผ่าพันธุ์บรรพบุรุษในยะไข่ โดยในบางบริบทจะถูกเรียกว่า “ชาวเบงกาลี”

#### 4.1.2 มุมมองต่อภูมิหลังและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงในทัศนะของกลไกที่ใกล้ชิดกับรัฐบาลเมียนมา

##### 4.1.2.1 คณะกรรมการสอบสวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่

ในรายงานของคณะกรรมการสอบสวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ (Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State) ลงวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ซึ่งถูกก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2555 โดยคำสั่งทางปกครองของอดีต

ประธานาธิบดี เต็ง เส่ง เพื่อเสาะหาสาเหตุของความรุนแรงในชุมชนและให้ข้อเสนอแนะเพื่อป้องกันมิให้เกิดความรุนแรงดังกล่าวอีก โดยในรายงานฉบับนี้ชี้ว่าเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2555 เป็น “ความรุนแรงในชุมชน” และเกิดจากการเตรียมการของ “ชาวเบงกาลี” และสาเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรงสามารถจัดกลุ่มได้คร่าว ๆ ได้แก่

- (ก) ประวัติศาสตร์
- (ข) ปัญหาพิพาทด้านชายแดนกับบังกลาเทศและกฎหมายสัญชาติ
- (ค) การขาดการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการผสมกลมกลืนกันของทั้งสองชุมชน
- (ง) ปัญหาเกี่ยวกับรัฐบาล การทำให้ปัญหาเป็นการเมือง การแบ่งขั้วทางการเมืองโดยพรรคการเมืองเพื่อวัตถุประสงค์ของตน
- (จ) การทุจริตคอร์รัปชันโดยเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น
- (ฉ) การขาดโอกาสทางการศึกษาและทางเศรษฐกิจในพื้นที่และของผู้คน และ
- (ช) ปัจจัยภายนอก เช่น แนวคิดสุดโต่งที่รุนแรงขึ้นในทั้งสองฝั่ง

นอกจากนี้ คณะกรรมการยังได้รวบรวมความคิดเห็นของชุมชนเยไข่ต่อเหตุความรุนแรงไว้ด้วย โดยจากรายงานนั้นระบุว่าชาวเยไข่เชื่อว่าชาวโรฮีนจาจงใจสร้างความขัดแย้งขึ้นเพื่อบรรลุเป้าหมายอันแสนยาวนานของตน โดยชาวพุทธเยไข่ 84.7 เปอร์เซ็นต์จาก 1,200 คนมองว่าความรุนแรงนั้นเป็นผลมาจากการที่ “ชาวเบงกาลี” พยายามครอบครองรัฐเยไข่ ในขณะที่ 80 เปอร์เซ็นต์เชื่อว่าความขัดแย้งนั้นเป็นสิ่งที่ “ชาวเบงกาลี” วางแผนไว้ก่อนแล้ว ชาวเยไข่บางคนมองว่าชาวเบงกาลีเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มคัลังศาสนาสูตโต่งในบังกลาเทศและปากีสถานและมองว่าคนเหล่านี้ต้องการเปลี่ยนรัฐเยไข่เป็นรัฐอิสลาม มี 96 เปอร์เซ็นต์ที่มองว่าความรุนแรงเกิดจากการที่รัฐบาลไร้ความสามารถในการปกป้องกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมือง (Taing-YinTha) เพราะการคอร์รัปชันในหมู่ข้าราชการและข้าราชการท้องถิ่นที่ได้รับสินบนและปกป้อง “ชาวเบงกาลี” เหล่านี้ อีกทั้งกระทำการผิดกฎหมาย นอกจากนี้ ชาวเยไข่ยังเชื่อว่า จุดเริ่มต้นของความรุนแรงคือช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปีพ.ศ. 2485 ที่ชาว “เบงกาลี” อาศัยช่วงเวลาที่รัฐบาลพม่าอ่อนแอเข้าโจมตีชุมชนที่เป็นของชาวเยไข่แต่ดั้งเดิม สังหารชาวเยไข่ และยังคงครอบครองพื้นที่ดังกล่าวของชาวเยไข่มาจนปัจจุบัน (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 14)

ในทางตรงกันข้าม ผู้ตอบคำถามที่เป็นชาว “เบงกาลี” ทั้ง 800 คน ส่วนใหญ่มองว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากทัศนคติของชาวเยไข่ชาตินิยมซึ่งต่อต้านชนกลุ่มน้อย (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 15)

#### 4.1.2.2 คณะกรรมาธิการที่ปรึกษาด้านการปรองดอง

ในรายงานของคณะกรรมาธิการที่ปรึกษาด้านการปรองดองซึ่งก่อตั้งโดยนางออง ซาน ซูจี ที่ปรึกษาแห่งรัฐ ฯ และนำโดยนายโคฟี อันนัน อดีตเลขาธิการสหประชาชาติ ได้ชี้ว่าเยโซอยู่ภายใต้สามวิกฤติการณ์สำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อหยุดยั้งความรุนแรง ได้แก่

- (ก) วิกฤติการณ์ด้านการพัฒนา เนื่องจากทุกชุมชนต้องประสบปัญหาความยากจนเรื้อรัง ความรุนแรงยังส่งผลต่อความไม่มั่นคงด้านที่ดินและโอกาสการใช้ชีวิต นำไปสู่การอพยพออกจากพื้นที่รวมถึงข้อจำกัดการเดินทางของชาวมุสลิมทำให้มีทรัพยากรมนุษย์ไม่เพียงพอ การพัฒนาและการเติบโตทางเศรษฐกิจหยุดชะงัก โครงการขนาดใหญ่เองก็มิได้เป็นผลให้เกิดการจ้างงานเพิ่มในพื้นที่และไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่
- (ข) วิกฤติการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนที่กลุ่มมุสลิมต้องเผชิญกับภาวะการเป็นคนไร้สัญชาติ การเลือกปฏิบัติ การถูกปฏิเสธสิทธิที่จะมีผู้แทนทางการเมือง ทำให้เป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และ
- (ค) วิกฤติการณ์ด้านความมั่นคง เนื่องจากความหวาดกลัวจากผลของความรุนแรง และการแบ่งแยกของสองฝ่ายที่ทวีความรุนแรงขึ้น โดยในขณะที่กลุ่มมุสลิมไม่พอใจการที่ตนถูกกีดกัน ชาวเยโซเองก็กังวลว่าตนจะกลายเป็นชนกลุ่มน้อยในอนาคต (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 9-10)

#### 4.1.3 มุมมองต่อภูมิหลังและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงในทัศนะของกลไกที่จัดตั้งขึ้นโดยสหประชาชาติ

##### 4.1.3.1 คณะกรรมการอิสระระหว่างประเทศเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเทศเมียนมา

รายงานฉบับเต็มลงวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2561 ของคณะกรรมการอิสระระหว่างประเทศเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเทศเมียนมา (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar (IFFM) หรือ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ) ซึ่งก่อตั้งโดยมติคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ได้กล่าวถึงรูปแบบการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวโรฮีนจา โดยเฉพาะที่ประกอบโดยกองทัพเมียนมาและชาวเยโซ และชี้ว่าในขณะที่สถานการณ์ในรัฐเยโซที่รัฐบาลสรุปว่าเป็น “ความรุนแรงระหว่างชุมชน” นั้นไม่เที่ยงตรงนัก โดยความรุนแรงที่เกิดขึ้นมักถูกมองว่าเกิดจากความสัมพันธ์ที่เปราะบางระหว่างชาวโรฮีนจาและชาวเยโซ แต่ทั้งชาวโรฮีนจาและชาวเยโซส่วนใหญ่ที่ให้สัมภาษณ์แก่คณะกรรมการ ฯ ยืนยันว่าความสัมพันธ์ของทั้งสองชุมชนก่อนปีพ.ศ. 2555 นั้นเป็นไปด้วย “ดี” “ไม่มีปัญหา” และ “ไม่มีความกดดัน” ระหว่างทั้งสองชุมชน แต่หลังจากปีพ.ศ. 2555 ความสัมพันธ์ดังกล่าวกลับแย่ลงอย่างมาก (IFFM, 2018b: 173)



คณะกรรมการ ฯ มองว่า การใช้ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 นั้นมิได้เกิดจากการที่ความโกรธแค้นปะทุขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เกิดมาจาก “แผนการที่ถูกวางไว้แล้วและช่วยทำให้เกิดและกองกำลังความมั่นคงเมียนมามีส่วนร่วมและเป็นผู้ร่วมกระทำความผิดอย่างชัดเจน โดยเจ้าหน้าที่ในท้องที่ องค์กรชาตินิยมยะไข่ นักการเมือง รวมถึงพระสงฆ์ชาตินิยมมีส่วนในการยั่วยุ และ/หรือช่วยเหลือในการใช้ความรุนแรงในระดับต่าง ๆ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของกองทัพเมียนมาในพื้นที่ในช่วงเวลานั้นแล้ว ข้อกล่าวหาที่ว่ากองทัพเป็นเสมือน “มือมืด” ที่ช่วยให้เกิดความรุนแรงก็ “มีความเป็นไปได้พอที่จะให้เริ่มการสอบสวน” (FFM, 2018b: 177)

คณะกรรมการ ฯ มองว่าโครงการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังนั้น “เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 และทวีความรุนแรงขึ้นหลังเดือนพฤษภาคมพ.ศ. 2555” และมีผู้นำทั้งทางฝั่งยะไข่และโรฮีนจาที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าตนเชื่อว่าความรุนแรงนั้นถูกจุดขึ้นเพื่อดึงความสนใจของคนยะไข่ไปจากโครงการพัฒนาในเมืองเจ้ากัฟยูที่เริ่มมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2552 (2009) แต่ประสบกับการต่อต้านและการประท้วงอย่างหนัก นอกจากนี้ยังมีบางกลุ่มที่เชื่อว่าความรุนแรงดังกล่าวเป็นเพียงเหตุที่กองทัพเมียนมานำมาอ้างเพื่อทำให้การเปลี่ยนผ่านประเทศไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยหยุดชะงักและสามารถเรียกเอาอำนาจส่วนหนึ่งกลับมาได้ (FFM, 2018b: 173)

ส่วนความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2559 และ 2560 เองคณะกรรมการ ฯ ก็มองว่าเป็นเหตุการณ์ที่ “คาดหมายได้และถูกวางแผนไว้แล้ว” โดยเกิดจาก

- (ก) การสร้างความเกลียดชังต่อชาวโรฮีนจาในฐานะ “ผู้อพยพเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย” ที่เป็นภัยต่อชาติและพุทธศาสนาและการใช้ภาษาที่ลดทอนความเป็นมนุษย์ที่ดำเนินมาหลายปี
- (ข) จากการค่อย ๆ ถูกโดดเดี่ยวและถูกรีดทอนสิทธิของชาวโรฮีนจา นับตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิตมาเป็นเวลายาวนาน
- (ค) การถูกปฏิเสธสถานะทางกฎหมาย การจำกัดการเคลื่อนไหว การเข้าถึงอาหาร ความเป็นอยู่ สุขภาพ และการศึกษาที่ถูกลดทอนอย่างมาก
- (ง) การก่อให้เกิดความรุนแรงระหว่างชาวยะไข่และโรฮีนจา โดยสถาบันต่าง ๆ ของประเทศ และเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ มีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการจับกุมชาวโรฮีนจาจำนวนมาก การออกนโยบายที่มีลักษณะแบ่งแยก การโยกย้ายผู้คนจำนวนมาก และการที่ชาวโรฮีนจาถูกกักขังโดยพลการ และ
- (จ) ปฏิกริยาของรัฐบาลที่ล้มเหลวในการหาผู้รับผิดชอบ ทำให้เป็นเสมือนตรายางที่อนุมัติให้ผู้กระทำผิดกระทำการดังกล่าวได้อย่างมิกลัวเกรง (FFM, 2018b: 177)

#### 4.1.3.2 สำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ

จากการเก็บข้อมูลจากผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงจาในบังกลาเทศโดยสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights หรือ OHCHR) นั้นพบว่าสาเหตุหลักที่นำมาสู่การอพยพของชาวโรฮิงจาจากเมียนมา เนื่องจากการเลือกปฏิบัติต่อชุมชนของตน การถูกจำกัดเสรีภาพขั้นพื้นฐาน รวมถึงเสรีภาพ การเคลื่อนไหว การใช้ความรุนแรงโดยสมาชิกของชุมชนชาวยะไข่ การที่ผู้ประกอบอาชญากรรมต่อชาวโรฮิงจาไม่ต้องรับผิดชอบ การถูกข่มขู่และความกดดันจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นให้รับบัตรพิสูจน์สัญชาติ (national verification cards) และการขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการด้านการดูแลสุขภาพและโอกาสในการดำเนินชีวิต (OHCHR, 2018)

#### 4.1.4 มุมมองต่อภูมิหลังและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงในทัศนะขององค์กรเอกชนระหว่างประเทศ

ในรายงานขององค์กรอินเตอร์เนชันแนลไครซิสกรุป (International Crisis Group หรือ ICG) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เชี่ยวชาญด้านการแก้ไขข้อขัดแย้ง เรื่อง “การเมืองในรัฐยะไข่” ลงวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2557 ชี้ว่าความรุนแรงในรัฐยะไখনั้นเป็นผลมาจากความยากจนและการถูกกีดกัน โดยอธิบายถึงความล้มเหลวในการสร้างชาติของเมียนมาและความเป็นจริงที่ว่าพื้นที่ยะไখনั้นมีศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสูง แต่กลับเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความยากจนที่สุด สะท้อนถึงการที่พื้นที่แห่งนี้ไม่ได้รับการเอาใจใส่และถูกทอดทิ้งนับแต่ช่วงหลังจากเป็นอิสระจากอาณานิคมของสหราชอาณาจักร นอกจากนี้ ยังมีปัจจัย ได้แก่ การที่รัฐเมียนมามองความหลากหลายทางชาติพันธุ์เป็นเสมือนภัยคุกคามและให้ความสนใจต่อการพัฒนาพื้นที่ชายแดนที่ถูกครอบครองโดยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพียงน้อยนิด ระบบปกครองที่จำกัดการแสดงออกทางการเมือง วัฒนธรรม และสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิมในเชิงประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะชาวยะไข่ ที่มองว่าเอกลักษณ์ของตนถูกคุกคามในทุกช่วงของหน้าประวัติศาสตร์ ทั้งจากการปกครองโดยพม่าหรือเมียนมา และชาวมุสลิมที่เป็นภัยต่ออัตลักษณ์วัฒนธรรมของตน รวมถึงแนวคิดที่ว่าชาวโรฮิงจาถูกใช้เป็นเครื่องมือโดยรัฐบาลเมียนมาเพื่อคุกคามกลุ่มตน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนนำไปสู่ความรุนแรง อย่างไรก็ตาม องค์กรอินเตอร์เนชันแนลไครซิสกรุปมองว่าความรุนแรงดังกล่าวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นครั้งแรก แต่มีมาอย่างต่อเนื่อง แต่กระนั้น จุดเปลี่ยนที่ทำให้ส่งผลให้เกิดความรุนแรงอย่างร้ายแรงเนื่องจาก (ICG, 2014: 7-8)

- (ก) รูปแบบการเมืองภายในประเทศที่แตกต่าง เนื่องจากเมียนมานั้นกำลังเปลี่ยนผ่านสู่ยุคที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และอยู่ในขั้นตอนการเจรจาสันติภาพกับชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ รัฐบาลกลางมิได้ดูดาต่อชาวยะไข่อีกต่อไปแต่ให้ความสำคัญมากขึ้นและนำมาาร่วม

เจรจาพูดคุยถึงอนาคตของภูมิภาคในฐานะพันธมิตร ประเด็นดังกล่าวกลับผลักดันให้ชาวโรฮีนจาโดดเดี่ยวมากขึ้น

- (ข) รูปแบบการเมืองในท้องที่ที่ต่างออกไป เนื่องจากรัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) ได้ก่อให้เกิดการปกครองแบบกระจายศูนย์ ทำให้ข้าราชการในรัฐยะไข่มีอำนาจในการกำหนดมาตรการด้านการปกครองและนิติบัญญัติส่งผลให้เกิดการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง แตกต่างจากเมื่อก่อนที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองที่จะต้องแย่งชิงกัน ทำให้ชาวมุสลิมเป็นภัยในระบบเลือกตั้งต่อพรรคการเมืองยะไข่เนื่องจากอาจทำให้อำนาจการกำหนดกิจการต่าง ๆ ของรัฐโดยชาวยะไข่อ่อนแอลง และ
- (ค) รูปแบบสังคมที่แตกต่างออกไป ในเมียนมานั้น การขยายตัวของแนวคิดพุทธชาตินิยมมักมาพร้อมกับทัศนคติการต่อต้านชาวมุสลิม เช่น กลุ่มมะบ๊ะเต๊ะ (MaBaTha) หรือองค์กรปกป้องเชื้อชาติและศาสนา (Association for Protection of Race and Religion) ที่มีพระวีระธู (Wira Thu) เป็นแกนนำ เป็นผู้นำแนวทางการปกป้องศาสนาพุทธจากภัยคุกคามต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงอิสลาม อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนพอสมควร โดยทัศนคติการต่อต้านชาวมุสลิมที่แพร่หลายไปทั่วประเทศนี้ทำให้เป็นการยากที่รัฐบาลจะกระทำการใด ๆ ที่จะถูกมองว่าเป็นการสนับสนุนสิทธิชาวมุสลิม ทำให้ชุมชนมุสลิมในยะไข่ที่ถูกโดดเดี่ยวทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ (ICG, 2014: 7-8)

#### 4.1.5 มุมมองต่อภูมิหลังและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงในทัศนะของนักวิชาการ

ในมุมมองของนักวิชาการประเทศไทยนั้น ผศ.ดุลยภาค ปรีชารัชช ได้แสดงมุมมองต่อสำนักข่าวบีบีซีไทยไว้โดยมองว่าชาวโรฮีนจาอยู่ในวงแหวนแห่งความขัดแย้ง 3 วง คือ (BBC ไทย, 2560)

- (ก) การขยายตัวของลัทธิอิสลามนิยม และกระแสการทำสงครามศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงมุสลิมจากประเทศบังกลาเทศที่ทะลักเข้ามา จนกลายเป็นกระแสแก๊งอิสลาม (อิสลามโฝเบีย)
- (ข) ลัทธิพุทธนิยมแท้ นำโดยพระวีระธู ที่เทศน์ไว้ว่าในปี ค.ศ.2100 (พ.ศ. 2643) หากเมียนมาไม่สามารถหยุดการขยายพันธุ์มุสลิมก็จะกลายเป็นประเทศมุสลิม และ
- (ค) ความเปลี่ยนแปลงทางภูมิประชากรศาสตร์ในรัฐยะไข่ของเมียนมา และอ่าวเบงกอลของบังกลาเทศ ที่สภาพอากาศแปรปรวน จึงเกิดการแย่งชิงที่ดินทำกิน ชาวมุสลิมจากบังกลาเทศหลังไหลเข้าเมียนมาต่อเนื่อง ทำให้กองทัพมองว่าพื้นที่ตอนเหนือของรัฐยะไข่จะเป็นพื้นที่อันตราย

จะเห็นได้ว่าจากข้อมูลข้างต้นนั้นมีมุมมองในบางประเด็นที่ขัดแย้งกันว่าสาเหตุที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงนั้นเกิดมาจากปัจจัยที่มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติในสังคมที่คุกรุ่นขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง

กาลแตกหัก หรือเกิดขึ้นเนื่องจากปัจจัยในระยะใกล้โดยการกระทำของมนุษย์เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ หรือทั้งคู่ โดยปัจจัยที่ถูกระบุว่าส่งผลต่อความรุนแรงในสองระนาบนี้ แบ่งออกเป็น (ก) ปัจจัยที่มีอยู่แล้วและทำให้เกิดความรุนแรงโดยธรรมชาติ เช่น ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ การพัฒนา ความยากจน ปัญหาด้านสัญชาติและทัศนคติต่อชนชาติ แนวคิดด้านความมั่นคง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการผสมกลมกลืนกันของทั้งสองชุมชน ฯลฯ และ (ข) ปัจจัยในระยะใกล้ที่เกิดขึ้นมาโดยเจียมมือมนุษย์โดยอาจจะคาดการณ์ไว้แล้วว่าจะนำไปสู่ความรุนแรงหรือไม่ก็ได้ ได้แก่ การสร้างความเกลียดชัง การลิดรอนสิทธิต่าง ๆ ในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ การขยายตัวของแนวคิดชาตินิยมสุดโต่งของศาสนาต่าง ๆ รูปแบบการเมืองในท้องถิ่นและการเมืองภายในประเทศที่แตกต่างออกไป เป็นต้น โดยปัจจัยเหล่านี้จะถูกศึกษาต่อไปในบทนี้ ร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ที่มีการพิจารณาในบทที่ 2

#### 4.2 กลุ่มชาติพันธุ์โรฮีนจา

หนึ่งในข้อกล่าวอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมในปฏิบัติการต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรง และทำให้ชาวโรฮีนจาต้องอพยพออกจากพื้นที่คือข้อกล่าวอ้างที่ว่าประชากรมุสลิมเหล่านี้เป็น “ชาวมุสลิมผู้อพยพผิดกฎหมายมาจากบังกลาเทศ” และ “การเพิ่มขึ้นของประชากรมุสลิมซึ่งมีอัตราการเกิดสูง” ทำให้ต้องดำเนินการต่าง ๆ เพื่อ “ปกป้อง” ชาติพันธุ์และศาสนาในเมียนมา ดังนั้นเพื่อทำความเข้าใจถึงสาเหตุและปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงจึงจำต้องศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์โรฮีนจาในเมียนมา ความสัมพันธ์ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และต้นตอของความเชื่อต่าง ๆ ข้างต้น

##### 4.2.1 ภาพรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเมียนมา

เมียนมาเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์สูง รัฐบาลเมียนมาได้ทำการสำรวจสำมะโนประชากรในปีพ.ศ. 2557 โดยการสนับสนุนของสหประชาชาติ และพบว่าประเทศเมียนมามีจำนวนประชากรประมาณ 51.4 ล้านคน โดยกว่า 68 เปอร์เซ็นต์เป็นกลุ่มชาติพันธุ์พม่า (Bamar) ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีจำนวนมากที่สุดคือกลุ่มชาติพันธุ์ฉานซึ่งมีประชากรคิดเป็น 9 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมด ตามมาด้วยกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีประชากรคิดเป็น 7 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมด และกลุ่มชาติพันธุ์ ยะไข่มีประชากรคิดเป็น 4 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมด

ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหารนั้นแนวคิด “ชาติพันธุ์แห่งชาติ” (National Race หรือ Taingyintha) ค่อย ๆ กลายเป็นหนึ่งในเงื่อนไขสำคัญในการมีส่วนร่วมในการเมืองของประเทศ และค่อย ๆ ทำให้กลุ่มอื่น ๆ ที่มีใช่ชาติพันธุ์แห่งชาติตกเป็น “บุคคลอื่น” (Cheesman, 2017) ทั้งนี้ รัฐบาลทหารได้กำหนดให้มี 8 กลุ่มชาติพันธุ์หลักในเมียนมา ได้แก่ พม่า มอญ ฉาน กะเหรี่ยง คะฉิ่น ฉิ่น คะยา ยะไข่ ซึ่งได้รับความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์ชาติ โดยชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ถูกนำมา

กำหนดให้เป็นชื่อรัฐ 7 รัฐ ยกเว้นกลุ่มชาติพันธุ์พม่า อีหนึ่ง มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการถึง 135 “ชาติพันธุ์แห่งชาติ” (ฐานข้อมูลสังคม – วัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2559; Rieffel, 2017)

ทั้งนี้ ชาวโรฮีนจาไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งใน 135 กลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติ (Rieffel, 2017)

ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลหรือกองทัพเมียนมากับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศมิได้จำกัดแค่ในกรณีชาวโรฮีนจา เมียนมานั้นเผชิญกับสงครามที่ยืดเยื้อและกินเวลายาวนานกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นับตั้งแต่ได้รับเอกราชจากสหราชอาณาจักรในปีพ.ศ. 2491 ทำให้ประเทศเมียนมาเป็นอีกประเทศที่มีประวัติศาสตร์ความขัดแย้งที่ยาวนานที่สุดในโลก กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มนั้นมีประวัติความโกรธแค้นยาวนานและทำการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองตนเอง รวมถึงอำนาจในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ทั้งนี้ หนึ่งในชนวนสำคัญคือเมื่อก่อนที่ประเทศพม่าจะได้รับเอกราช นายพล ออง ซาน มี มี (Mie Mie) ผู้นำในการเรียกร้องเอกราชของเมียนมา และผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มได้ทำสนธิสัญญาปางโหลงหรือความตกลงเวียงปางหลวงปีพ.ศ. 2490 ยอมรับอัตลักษณ์ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์และให้อิสระในการปกครองตนเองโดยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในระดับสูง แต่ข้อตกลงปางโหลงนั้นไม่เคยถูกนำมาใช้

จากการรวบรวมข้อมูลของคณะสังเกตการณ์สันติภาพ (Myanmar Peace Monitor) พบว่าในเมียนมานั้นนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2552 ถึง 2559 มีกลุ่มติดอาวุธชนกลุ่มน้อยอยู่ทั้งสิ้น 48 กลุ่ม (ดูรายชื่อได้ที่ Myanmar Peace Monitor, 2019)

ในรัฐยะไข่ก็เป็นเช่นรัฐอื่น ๆ ในเมียนมาที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์สูง ยะไข่ประกอบไปด้วยคนหลากหลายเชื้อชาติ ได้แก่ ชาวพุทธยะไข่ (Rakhine Buddhist) ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ โดยชาวยะไข่ถือเป็นชนพื้นเมืองซึ่งมีลักษณะเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ตั้งรกรากอยู่ในดินแดนยะไข่เป็นเวลาช้านานดังจะเห็นได้จากการก่อตัวของนครรัฐและอาณาจักรโบราณตามเขตลุ่มน้ำ นอกจากนี้ยังมีชนชาติพม่าซึ่งแม้จะมีไซชนพื้นเมืองและชนกลุ่มใหญ่ของรัฐยะไข่ แต่ก็ได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลอย่างต่อเนื่องนับแต่การขยายอำนาจของอาณาจักร กองบองเข้าไปในอาระกัน รวมถึงมีการตั้งถิ่นฐานผสมปนเปไปกับชาวยะไข่ตามหัวเมืองใหญ่ เช่น ในเมืองซิตตเว่ โดยทั้งพม่าและยะไข่ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในสายตระกูลทิเบต-พม่าเช่นเดียวกัน (ศุภภาค ปริชารัชช, 2558)

นอกจากนี้ยังมีชุมชนชาติพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งเป็นเครือวัลย์ผสมผสานระหว่างชนชาติสายทิเบต-พม่ากับชนชาติอื่น ๆ ที่อพยพมาจากละแวกข้างเคียง เช่น จากรัฐฉินของเมียนมาและเขตจิตตะกองใน

บังกลาเทศ โดยชนชาติเหล่านี้มักมาตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ตามป่าเขาทั่วภูมิภาค ได้แก่ ชาวฉิ่น ซึ่งตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในเขตต้นน้ำกะลาตันทางตอนเหนือของรัฐ โดยชาวฉิ่นนั้นนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และลัทธิบูชาภูตผี (Animism) นอกจากนี้ยังมีชาวคามาน (Kamans) ที่สืบเชื้อสายจากชนเผ่าอินโด-อารยัน นับถือศาสนาอิสลามและได้รับการรับรองฐานะพลเมืองจากรัฐบาลเมียนมา (Win, 2015)

#### 4.2.1.1 การปฏิเสธไม่ยอมรับกลุ่มชาติพันธุ์โรฮีนจา

รัฐบาลเมียนมาปฏิเสธทั้งอย่างเปิดเผยและโดยรุนแรงถึงการมีอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์โรฮีนจาทั้งในการสื่อสารแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และมักจะเรียกขานชาวโรฮีนจาว่า “เบงกาลี” “กลุ่มที่ถูกเรียกว่าโรฮีนจา” หรือ ในมุมเหยียดหยามจะใช้คำว่า “กะลา” (หมายถึงคำ) แลกการณ์ต่าง ๆ ของรัฐบาลและสิ่งพิมพ์ทางการต่าง ๆ จะใช้คำว่า “เบงกาลี” ในทางปฏิบัติเองรัฐบาลเมียนมาก็ไม่ยอมรับที่จะเรียกชื่อ “โรฮีนจา” (Fortify Rights, 2014) อีกทั้งพยายามผลักดันให้เลิกเรียกชนกลุ่มน้อยมุสลิมว่าโรฮีนจาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2514 (BBC ไทย, 2560)

การปฏิเสธไม่ยอมรับกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว และไม่ยอมรับที่จะเรียกชื่อ “โรฮีนจา” ในฐานะของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในประเทศเมียนมานั้นมีบันทึกไว้อย่างชัดเจนในเอกสารทางการมากมาย เช่น ในวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 อดีตประธานาธิบดี เต็ง เส่ง ได้กล่าวกับองค์กร Chatham House ในลอนดอนว่า “เราไม่มีคำว่าโรฮีนจา” (Zarni, 2014)

ในรายงานของคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาเพื่อสืบสวนเกี่ยวกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ในปีพ.ศ. 2555 ก็ปฏิเสธว่าคำว่าโรฮีนจาโดยอธิบายว่า “โรฮีนจานั้นไม่ใช่ชื่อทั้งหมดของชาติพันธุ์และผู้คน” (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 53-56)

ในปีพ.ศ. 2556 Wunna Maung Lwin รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศเมียนมาในขณะนั้นได้กล่าวแก่สภาสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติว่าคำว่าโรฮีนจานั้น “ไม่เคยมีอยู่ในประวัติศาสตร์ของประเทศ” (Fortify Rights, 2014)

ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 เมื่ออดีตเลขาธิการสหประชาชาติ นายบันคีมุน ใช้คำว่า “โรฮีนจา” เมื่อสัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวในงานอาเซียนซัมมิทที่เนปิดอว์ นาย Thant Kyaw รองรัฐมนตรีต่างประเทศเมียนมาในขณะนั้นออกมาตอบได้ว่า “เราได้อธิบายไปหลายครั้งแล้วว่าเราไม่ยินดีที่สหประชาชาติและประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงบังกลาเทศ ใช้คำว่าโรฮีนจา” และ “เมื่อไหร่ก็ตามที่สหประชาชาติใช้คำว่าโรฮีนจา เราบอกเขาทุกครั้งว่าเราไม่ยอมรับ” (The Irrawaddy, 2014; Sithu Aung Myint, 2014) นายพล Maung Maung Ohn ผู้ว่าการรัฐยะไข่ในขณะนั้นยังส่งจดหมาย

ไปถึงอดีตเลขาธิการสหประชาชาติและนักข่าวในงานโดยมีเนื้อความว่า “คำว่าโรฮีนจาเป็นเหมือนคำที่แสดงถึงความไม่เชื่อใจและส่งผลให้ความแตกแยกกระหว่าง (ชาวยะไข่) และชาวเบงกาลีรุนแรงขึ้น รวมถึงระหว่างคนเมียนมาและสังคมนานาชาติ” และ “ยังเป็นเหมือนการตีตัวออกจากชาว (ยะไข่) และยิ่งทำให้พวกเขาไม่ไว้วางใจหน่วยงานต่าง ๆ ของสหประชาชาติและองค์กรระหว่างประเทศมากขึ้น” อีกทั้งในบางเมืองในรัฐยะไข่ก็มีชาวยะไข่ออกมาประท้วงอดีตเลขาธิการสหประชาชาติอีกด้วย (The Irrawaddy, 2014; Sithu Aung Myint, 2014)

ยังเคยมีเหตุการณ์ที่ผู้แทนเมียนมาประจำสหประชาชาติปฏิเสธที่จะใช้คำว่า “โรฮีนจา” ระหว่างการเสวนาเกี่ยวกับสถานการณ์สิทธิมนุษยชนประจำปี (Sithu Aung Myint, 2014)

ชาวเมียนมาเองก็ไม่ใช้คำว่าโรฮีนจา (Ethirajan, 2017) ในรายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลเมียนมาที่มีการเสนอข้อมูลว่าคำว่า “โรฮีนจา” นั้นไม่เป็นที่ยอมรับของรัฐบาลเมียนมา ในหมู่ชาวยะไข่ และกลุ่มชนชาติอื่น ๆ ในเมียนมา แต่ชาว “เบงกาลี” พยายามที่จะใช้คำดังกล่าวอย่างมาก และถ้ากลุ่มชาว “เบงกาลี” จะยังยืนยันที่จะใช้คำว่า “โรฮีนจา” ต่อไป คนส่วนใหญ่ในประเทศจะต่อต้าน และนำมาสู่ความขัดแย้งที่มากขึ้น โดยคาดหมายว่าถ้ารัฐบาลยอมรับคำว่าโรฮีนจา ชาวยะไข่จะมองว่าชาว “เบงกาลี” จะดำเนินการขอแบ่งแยกพื้นที่ อีกทั้งชาวยะไข่จะมีปฏิกิริยาที่รุนแรงต่อประเด็นดังกล่าว และนำไปสู่การใช้ความรุนแรงระหว่างสองชุมชน (Rakhine Inquiry Commission, 2013)

หนังสือพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ในเมียนมาเองก็ใช้คำว่า “เบงกาลีมุสลิม” ในการเรียกขานชาวโรฮีนจา ในบางกรณีก็มีการใช้คำว่า “ผู้อพยพผิดกฎหมายจากบังกลาเทศ” (Ethirajan, 2017) ในช่วงปีพ.ศ. 2561 รายการของ Radio Free Asia และ BBC ได้ตัดสินใจยุติการออกอากาศในโทรทัศน์ช่อง MRTV ของเมียนมา เนื่องจากทั้งสองสำนักข่าวใช้คำว่า “โรฮีนจา” ในรายการของตน โดยกระทรวงข่าวสาร (Ministry of Information) ของเมียนมาได้ระบุแก่ทั้งสองสำนักข่าวว่าพวกเขาจะระงับการออกอากาศถ้ายังคงใช้คำว่า “โรฮีนจา” อยู่ แต่ทั้งสององค์กรปฏิเสธที่จะเปลี่ยนคำเรียกขานและยุติการออกอากาศทางโทรทัศน์แทน ทั้งนี้ แม้จะมีได้ออกอากาศทางโทรทัศน์แต่ทั้งสองสำนักข่าวยังคงมีรายการทางสื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ และวิทยุ (Washington Post, 2018)

นอกจากนี้ ภายใต้กฎหมายสัญชาติของเมียนมา ผู้มีสัญชาติเมียนมาสามารถถือครองบัตรประจำตัว ซึ่งมีสามสีและแสดงถึงรูปแบบของสัญชาติสามรูปแบบโดยมีสิทธิประโยชน์ต่างกันไปได้แก่ สีชมพู ซึ่งหมายถึงมีสัญชาติเต็ม (Full citizenship) สีฟ้าหมายถึงมีสัญชาติร่วม (Associate citizenship) และสีเขียวหมายถึงมีสัญชาติเมียนมาโดยการแปลงสัญชาติ (Naturalized

citizenship) แต่ไม่ว่าจะรูปแบบหรือสื่อใดก็ตาม ชาว โรฮีนจาที่ได้รับเอกสารดังกล่าวจะถูกระบุว่าเป็น “ชาวเบงกาลี” ไม่ใช่ “ชาวโรฮีนจา” (Moe Myint, 2019)

นาย โซ วิน ตัน บรรณาธิการข่าว บีบีซีภาษาพม่า ได้ให้ข้อมูลแก่บีบีซีว่าคำว่าโรฮีนจาไม่มีความหมายในภาษาพม่า เพราะชาวเมียนมาและรัฐบาลเมียนมาถือว่าคำนี้เป็นคำใหม่ที่ถูกคิดขึ้นมาจากกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ตามเขตชายแดนติดกับบังกลาเทศ และพวกเขาต้องการมีอัตลักษณ์ของตัวเอง จึงคิดคำเรียกตัวเองว่าโรฮีนจา แม้สหประชาชาติและองค์กรสิทธิมนุษยชนหลายแห่งจะระบุว่าคนเหล่านี้มีสิทธิที่จะถูกเรียกตามชื่อที่พวกเขาต้องการ แต่รัฐบาลเมียนมากังวลว่าหากชื่อโรฮีนจาได้รับการยอมรับนั้นอาจหมายถึงว่าชาวโรฮีนจาจะได้รับการยอมรับเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ของเมียนมา ทั้งนี้ ในอดีตเคยมีการใช้คำเรียกคนเหล่านี้ว่าโรฮีนจาจากรัฐบาลในอดีต เพราะช่วงทศวรรษ 1940-1960 มีชาวโรฮีนจาไม่มากเท่านี้ (BBC ไทย, 2560)

ในขณะที่ ซาเปียร์ มุสตาฟา บรรณาธิการบีบีซีแผนกภาษาเบงกาลี ได้ให้ข้อมูลแก่บีบีซีว่าคำว่า “โรฮีนจา” เป็นที่ยอมรับในบังกลาเทศ เป็นคำที่ใช้เรียกชาวเมียนมาจากรัฐยะไข่ หรืออาระกันซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิโมกุลของอินเดีย และเคยเป็นส่วนหนึ่งของเมียนมา โดยมองว่าพวกเขาเป็นชาวอาระกัน และเรียกตัวเองว่าชาวโรฮีนจา ชาวบังกลาเทศมองว่าชาวโรฮีนจาไม่ใช่ส่วนหนึ่งของชนชาติตน ถึงแม้พวกเขาจะสืบเชื้อสายบรรพบุรุษเบงกาลี แต่ในช่วงหลายร้อยปีที่ผ่านมาพวกเขาได้กลายเป็นชาวอาระกันไปแล้ว ฉะนั้นถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเชื้อสายเมียนมา จึงถือเป็นผู้อพยพ (BBC ไทย, 2560)

ชุดข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าชาวโรฮีนจานั้นถูกปฏิเสธและไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นชนชาติของตนทั้งจากทางประเทศเมียนมาและบังกลาเทศ

#### 4.2.1.2 แนวคิดที่ว่าคำว่าโรฮีนจาถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ

ที่มาและช่วงเวลาที่ว่าคำว่า “โรฮีนจา” ถูกประดิษฐ์ขึ้นมานั้นยังเป็นที่โต้แย้งกันในหมู่ผู้เชี่ยวชาญ แต่ว่าเป็นที่แน่ชัดว่าคำดังกล่าวนี้ไม่ได้ถูกใช้ในบันทึกต่าง ๆ ในสมัยเมียนมาตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณานิคมสหราชอาณาจักรนัก แต่ถูกใช้อย่างแพร่หลายในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1950 (ประมาณพ.ศ. 2493 – 2502) (ICG, 2014: 22)

Leider (2018) นั้นมองว่าคำว่าโรฮีนจาเพิ่งถูกประดิษฐ์ขึ้นในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1950 ซึ่งเป็นช่วงหลังจากเมียนมาได้รับอิสรภาพจากการปกครองของอาณานิคมสหราชอาณาจักรเพียงไม่นาน โดยแกนนำชาวมุสลิมและนักศึกษาในรัฐยะไข่เริ่มใช้คำว่า “โรฮีนจา” ในการเรียกขานตนเองเพื่อสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางศาสนาและชาติพันธุ์ของชุมชนมุสลิมในพื้นที่ซึ่งมีลักษณะที่เป็น



เอกลักษณ์ของตนเอง ต่างจากชาวพุทธซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ของยะไข่ ก่อนที่คำดังกล่าวจะแพร่หลายไปทั่วโลกหลังจากเหตุการณ์การปะทะกันในปีพ.ศ. 2555

Leider วิเคราะห์ไว้ว่าคำว่าโรฮิงจานั้นมีนัยทางการเมืองแรงกล้าโดยสะท้อนถึง “กระบวนการในการสร้างอัตลักษณ์อย่างต่อเนื่องเพื่อรวบรวมชาวมุสลิมในทางเหนือของรัฐยะไข่ที่มีพื้นเพทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกันแต่ประวัติศาสตร์แตกต่างกันเข้าไว้ด้วยกัน” (Leider, 2018) และในช่วงเวลานั้นการที่เจ้าหน้าที่เมียนมาปฏิเสธโรฮิงจาในฐานะหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ก็เสมือนเป็นการปฏิเสธแนวทางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของโรฮิงจาที่จะกำหนดการปกครองตนเองในทางเหนือของยะไข่ด้วย

แนวคิดของ Leider ใกล้เคียงกับข้อสันนิษฐานของ Nemoto (2005) ที่มองว่าชาวมุสลิมในยะไข่บางส่วนเริ่มนำคำว่า “โรฮิงจา” มาใช้หลังเมียนมาหรือที่ถูกเรียกว่าพม่าในขณะนั้นได้รับเอกราชเพื่อแทนอัตลักษณ์ของตน และเป็นไปได้ว่ากลุ่มการเมืองในนามกลุ่ม “ผู้อาวุโสโรฮิงจาแห่งอาระกันเหนือ” (Rohingya Elders of North Arakan) อาจเป็นชาวโรฮิงจากลุ่มแรก ๆ ที่นำชื่อโรฮิงจามาใช้เพื่อเป้าหมายทางการเมืองและด้านอัตลักษณ์ ทั้งนี้ กลุ่ม Rohingya Elders of North Arakan ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อครั้งนายกรัฐมนตรี อุ นู เดินทางไปเมืองมอญดอในต้นปี พ.ศ. 2493

คณะกรรมการไต่สวนกรณียะไข่ที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาชี้ให้เห็นถึงชุดข้อมูลคล้ายคลึงกัน โดยคณะกรรมการมองว่าคำว่าโรฮิงจานั้นพึงถูกนำมาใช้ในยุคที่เมียนมาเป็นอิสระจากสหราชอาณาจักรไม่นาน โดยถูกกล่าวถึงครั้งแรกในบทความในประเทศเมียนมาที่ชื่อ “The Sudeten Muslims” ซึ่งตีพิมพ์เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2494 บน Guardian Daily โดยผู้เขียนบทความดังกล่าวคือ นาย Abdul Gaffar ซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคมุจาฮิด (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 54)

อนึ่ง งานวิจัยฉบับนี้ได้ต้องการที่จะศึกษาที่มาของคำว่าโรฮิงจาเพื่อที่จะเสนอหรือหักล้างแนวคิดทางด้านการเมืองของกลุ่มใด แต่กลับเห็นว่าที่มาของคำว่าโรฮิงจาและวัตถุประสงค์ที่คำดังกล่าวถูกนำมาใช้นั้นแสดงให้เห็นถึงความขัดกันในด้านอุดมการณ์ทางการเมืองที่ฝังรากลึกอยู่ในประเทศและศัพท์บัญญัติที่ถูกนำมาใช้เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์และสถานะของกลุ่มชน ทั้งนี้ แม้ว่าคำว่าโรฮิงจาจะมีอยู่มาเนิ่นนานหรือพึงถูกประดิษฐ์ขึ้นก็ได้เป็นการลบเลือนข้อเท็จจริงที่ว่าได้มีการใช้ความรุนแรงในพื้นที่ในรัฐยะไข่แก่คนกลุ่มหนึ่งด้วยปัจจัยและเหตุผลที่กำลังถูกศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้

#### 4.2.2 ความขัดแย้งเกี่ยวกับที่มาของชาวโรฮีนจา

การตีความของนักประวัติศาสตร์แต่ละท่านเกี่ยวกับต้นรากโรฮีนจาโดยเฉพาะในยุคก่อนที่สหราชอาณาจักรจะเข้ามาปกครองยังคงขาดเอกภาพและแตกต่างกันออกไป มีทั้งนักประวัติศาสตร์ที่เชื่อว่ากลุ่มโรฮีนจาอาจไม่ใช่ชนอพยพจากภายนอกหากแต่เป็นชนพื้นเมืองที่ตั้งรกรากอยู่บนแผ่นดินยะไข่มาช้านาน หรือกลุ่มที่มองว่าชาวโรฮีนจาคือผู้อพยพต่างถิ่น แต่เนื่องจากอพยพมาอาศัยอยู่อย่างยาวนานทำให้ชาวโรฮีนจาแปลงสภาพกลายเป็นคนพื้นเมืองของยะไข่โดยปริยาย และกลุ่มที่มองว่าชาวโรฮีนจาไม่ใช่ชนชาติเก่าแก่ดั้งเดิมในรัฐยะไข่ แต่เป็นเพียงแค่กลุ่มชนอพยพจากแผ่นดินเบงกอลในยุคการปกครองของสหราชอาณาจักร อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้เป็นหนึ่งในหัวใจหลักที่ถูกมองว่าเป็นรากฐานของความตึงเครียดและความรุนแรงในปัจจุบันเนื่องจากชาวโรฮีนจานั้นมักถูกมองว่าเป็นผู้อพยพโดยผิดกฎหมายจากบังกลาเทศและเป็นผู้รุกราน

##### 4.2.2.1 แนวคิดที่ว่าชาวโรฮีนจาเป็นชนชาติเก่าแก่ในยะไข่

หนึ่งในเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ถูกหยิบยกมาอ้างอิงหลายครั้งคือบันทึกของ Francis Buchanan (1799) ศัลยแพทย์และนักธรรมชาติวิทยาจากบริษัทอินเดียตะวันออก โดยในปี พ.ศ. 2338 (ค.ศ.1795) ระหว่างที่เขาอาศัยอยู่ในเมืองอมรปุระ เมืองหลวงของพม่าในขณะนั้นหลายเดือน เขาได้จดบันทึกเกี่ยวกับภาษาพูดที่แปลกประหลาดของชาวมุสลิมที่มาจากอาระกันที่แตกต่างจากภาษาพม่า โดยเชื่อว่าชาวมุสลิมที่มาจากอาระกันเหล่านี้คือกลุ่มชาวมุสลิมที่ถูกกวาดต้อนมาหลังจากพม่าสามารถพิชิตอาระกันได้และอาณาจักรมรคูล์มสลาย โดยชาวมุสลิมกลุ่มนั้นเรียกตนว่า “Rooinga” ซึ่งนักประวัติศาสตร์บางคนเชื่อว่าน่าจะเป็นคำที่เป็นรากศัพท์ของคำว่าโรฮีนจาในปัจจุบัน โดยหลังจากค้นพบบันทึกฉบับดังกล่าวของ Buchanan ในช่วงต้น คริสตวรรษที่ 21 รายงานของเขาที่เขียนถึง “Rooinga” กลายเป็นหนึ่งในหลักฐานชิ้นสำคัญที่ถูกนำไปใช้เพื่อยืนยันการคงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์มุสลิมโรฮีนจา ก่อนที่เมียนมาจะอยู่ภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักร (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 54)

ในขณะที่ Phayre (1841 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 24) ก็มองว่าโรฮีนจานั้นเป็นชนพื้นเมืองยะไข่เพราะชื่อโรฮีนจามีความสัมพันธ์กับนามเรียกขานเก่าแก่ของชนชาติยะไข่หรือระไข่ ซึ่งน่าจะเพี้ยนมาจากคำบาลีโบราณว่า “รกขโส” หรือคำภาษาสันสกฤตว่า “รากษส” ที่แปลว่ายักษ์หรืออาจหมายถึงผู้เฝ้าวิมานของพระอินทร์บนเขาพระสุเมรุ

Addul Karim (2000 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 24) เห็นว่าบรรพบุรุษของโรฮีนจาเดินทางเข้ามาตั้งรกรากในดินแดนยะไข่เป็นเวลาช้านานมากแล้ว และถือเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองเก่าแก่ที่สุดแห่งรัฐยะไข่

Aye Kyaw (2007 อ้างถึงในอ้างอิงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 24) นักประวัติศาสตร์สาย อาระกันนิยมมองว่าชาวโรฮีนจานั้นถือกำเนิดขึ้นในแผ่นดินยะไข่

Shew Lu Muang (2011 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 24) เช่นกันเห็นว่า ชาวโรฮีนจาคือกลุ่มชนมุสลิมที่สืบเชื้อสายมาจากอาณาจักรยะไข่

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักประวัติศาสตร์ที่พยายามเชื่อมโยงรากเหง้าของชาวโรฮีนจาให้อยู่ใน กรอบของภารตวิวัฒน์กับอิสลามวิวัฒน์จนทำให้โรฮีนจากลายเป็นชนชาติเก่าแก่ที่มาจากแหล่ง อารยธรรมชั้นสูง เช่น Hall (1960 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 25) อาจารย์ด้าน ประวัติศาสตร์เมียนมาได้สันนิษฐานว่าชาวโรฮีนจาอพยพเข้าสู่รัฐยะไข่ไม่เกินกว่าคริสต์ศตวรรษที่ 10 ซึ่งคาดว่าโรฮีนจาน่าจะมีต้นวงมาจากอินเดียเพราะมีรูปพรรณสัณฐานคล้ายคลึงกับแขกเบงกาลี

Collis (1960 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 25) ผู้เชี่ยวชาญด้านเมืองโบราณยะไข่ มองว่าบรรพบุรุษของชาวโรฮีนจาน่าจะเป็นชาวอินเดียมากกว่ามองโกลอยด์ในสายตระกูลทิเบต-พม่า เนื่องจากลักษณะของชนกลุ่มหลังปรากฏขึ้นหลังการล่มสลายของนครรัฐเวสาลีซึ่งเป็นรัฐฮินดูเบงกอล

Jilani (2001 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 25-26) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าการ ปกครองของแคว้นยะไข่โบราณมีทั้งกลุ่มเจ้าผู้ครองนครเชื้อสายอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูและอิสลาม กับกลุ่มเจ้าชายเชื้อสายทิเบตพม่าซึ่งนับถือศาสนาพุทธผลัดกันเข้ามาเถลิงอำนาจ จนทำให้ยะไข่ กลายเป็นอาณาจักรลูกผสมระหว่างอารยธรรมแบบพุทธ ฮินดู และอิสลาม โดยโรฮีนจาอยู่ในสายของ พวกอินเดียที่ค่อนข้างไปทางอินโด-อารยันซึ่งถือเป็นชนชาติเก่าแก่ในมุมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์รัฐ อาระกัน ขณะที่ชาวยะไข่พื้นเมืองถูกจัดให้อยู่กลุ่มมองโกลอยด์ซึ่งเป็นชนชาติใหม่ที่อพยพเข้ามา ตั้งถิ่นฐานในภายหลัง

Singer (2008 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 25) อธิบายถึงดินแดนทางตอนใต้ของ รัฐฉิ่นกับเขตภูเขายะไข่โดยเรียกดินแดนดังกล่าวว่า “กะลาภูมิ” หรือ “กะลาเทศะ” ซึ่งเต็มไปด้วยชน พื้นเมืองผิวคล้ำเชื้อสายอินเดียที่ตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่นตลอดแนวแม่น้ำนัต รวมถึงมีรูปพรรณสัณฐาน คล้ายคลึงกับชาวเบงกาลีและชาวจิตตะกองในบังกลาเทศทั้งในด้านสีผิว รูปร่างศีรษะ และสันจมูก

นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายถึงต้นรากของชาวโรฮีนจาผ่านแนวคิดแบบอิสลามนิยมโดยมองว่า โรฮีนจามีที่มาจากกิจกรรมทางการค้าทางทะเลและกระบวนการอิสลามวิวัฒน์ (Islamization) ใน พื้นที่รัฐยะไข่และอุษาคเนย์ เช่น Haque และ Shahityavanisharad (1935 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 26) นักวิชาการประวัติศาสตร์มุสลิมหลายท่านยังให้ความสำคัญต่ออิทธิพล ประชาคมอิสลามในอาณาจักรมรคอกับแคว้นจิตตะกอง โดยกล่าวถึงบทบาทการค้าที่คึกคักของพ่อค้า

อาหรับซึ่งเข้ามาเปิดสถานีการค้าในพื้นที่ และยังชี้ถึงเรื่องราวการอับปางของเรือสมุทรมุสลิมตรง เกาะรัมแบร์ พร้อมบรมราชาญาติของกษัตริย์ยะไข่ที่ต้อนรับพ่อค้าให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ตามย่าน ชนบทของอาณาจักร ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้งในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 9-10 โดยมองว่าเหตุเรืออับปางของ สิ้นค้ำนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการฟ่องถ่ายอารยธรรมอิสลามยะไข่และมีผลอย่างล้าลึกต่อการ บ่มเพาะอัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา

Moshe Yegar (1972 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 26) มองว่าอิทธิพลของศาสนา อิสลามมีนัยยะสำคัญต่อวิวัฒนาการทางการเมืองและต่อการก่อรูปของวัฒนธรรมยะไข่ โดยยะไข่ถือเป็น จุดยุทธศาสตร์ในการเผยแพร่อารยธรรมอิสลามเข้าไปในส่วนอื่น ๆ ของเมียนมา ซึ่งนับแต่ช่วง พุทธศตวรรษที่ 7-8 ได้เกิดการขยายตัวของแหล่งนิคมมุสลิมตามชายฝั่งทะเลเอเชียใต้และเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ทำให้รากฐานวัฒนธรรมโรฮีนจามีความสัมพันธ์กับกลุ่มมุสลิมโพ้นทะเล

Than Tun (1994 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 27) นักประวัติศาสตร์เมียนมายัง เชื่อว่าการที่กษัตริย์ยะไข่หลายพระองค์มีธรรมเนียมการใช้พระราชนามนำหน้าตามแบบสุลต่าน เบงกอล อาจสืบสายมาจากพวกโรฮีนจาที่ตั้งรกรากอยู่ทางเขตมยู โดยศิลาจารึกซึ่งขุดพบที่เมือง เจ้าก์ซาพ.ศ. 1985 (ค.ศ. 1442) ได้กล่าวถึงสัมพันธ์ไมตรีระหว่างกษัตริย์มุสลิมอาระกันกับกษัตริย์ พุทธพม่าที่กรุงอังวะ

Habib Siddiqui (2011 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 27) ได้กล่าวถึงสภาวะใกล้ชิด ทางภูมิศาสตร์ระหว่างภาคตะวันออกเฉียงใต้ของเบงกอลและทางตะวันตกเฉียงเหนือของยะไข่ที่ส่งผล ใ้ชนครรัฐยะไข่เต็มไปด้วยการตั้งถิ่นฐานของประชาคมมุสลิมจนมีผลให้ชุมชนโรฮีนจาดั้งเดิมกลายเป็น ส่วนหนึ่งของอารยธรรมอิสลาม นอกจากนี้ยังเชื่อว่ากระบวนการอพยพของมุสลิมนั้นมาจากที่ต่าง ๆ ทั่วโลก มีทั้งชาวอาหรับเปอร์เซีย บังกาลี เติร์ก โมกุน และปาทาน ซึ่งทำให้อาณาจักรมรคูดุเต็มไป ด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ดังนั้นชาวโรฮีนจาจึงไม่ใช่กลุ่มคนที่สืบเชื้อสายมาจากชนชาติใด ชนชาติหนึ่งเป็นการเฉพาะหากแต่มีลักษณะเป็นลูกผสมที่มีบรรพบุรุษแตกหน่อมาจากเครือญาติ มุสลิมหลากหลายเผ่าพันธุ์

เอกสารสำมะโนประชากรจำนวนมากซึ่งถูกผลิตขึ้นในยุคอาณานิคมสหราชอาณาจักรได้ช่วย ตอกย้ำการมีอยู่จริงของประชาคมมุสลิมในพื้นที่อาระกัน เช่น บันทึกรายงานของนาย Paton เจ้าหน้าที่กิจการพลเรือนของบริษัทอินเดียตะวันออกประจำอาระกันที่จัดทำขึ้นราวพ.ศ. 2369 (ค.ศ. 1826) หลังสงครามพม่า-อังกฤษครั้งที่ 1 เพียงไม่นาน ก็ได้ระบุว่าประชากรทั้งหมดในเขต

อาระกันมีอยู่ทั้งสิ้นไม่เกิน 100,000 คน โดยราว 60,000 คนคือพวกพุทธ และราว 30,000 คนคือพวกมุสลิม (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 32)

ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับงานเขียนในยุคปลายอาณานิคมของ Benerjee (1946 อ้างถึงใน ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 32) ซึ่งเคยระบุเอาไว้ว่าอัตราส่วนระหว่างชาวมุสลิมกับชาวพุทธในอาระกันนั้นน่าจะตกอยู่ที่ราว ๆ 1:2 อนึ่ง แม้ว่าสัดส่วนดังกล่าวไม่สัมพันธ์กับข้อมูลจากอักษรานุกรม ภูมิศาสตร์จักรวรรดิแห่งอินเดีย (The Imperial Gazetteer of India, Vol 5) ซึ่งได้จำแนกผู้คนในเขตอาระกันตามเกณฑ์ศาสนาและชี้ให้เห็นตัวเลขที่ประชากรมุสลิมที่ท้ายที่สุดได้พุ่งทะยานเข้าแทนที่ชุมชนพุทธ แต่เอกสารเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่ามีชาวมุสลิมอยู่ในอาระกันจำนวนหนึ่งซึ่งมากพอที่จะอยู่ในความสนใจของเจ้าอาณานิคม

ข้อมูลข้างต้นล้วนแต่สะท้อนแนวคิดของนักประวัติศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ที่มองว่าชาวโรฮีนจาในรัฐยะไข่มาเนิ่นนานก่อนที่พื้นที่ดังกล่าวจะตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของสหราชอาณาจักร ทั้งที่ว่าบรรพบุรุษของโรฮีนจาเดินทางเข้ามาตั้งรกรากในดินแดนยะไข่เป็นเวลายาวนานมาแล้ว หรือถือกำเนิดขึ้นในแผ่นดินยะไข่เอง หรือมีรากเง่าเก่าแก่มาจากอิทธิพลของกระบวนการการปฏิวัติกับอิสลามปฏิวัติในอดีต

#### 4.2.2.2 แนวคิดที่ว่าชาวโรฮีนจาเป็นผู้อพยพ

เอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ถูกหยิบยกมาอ้างอิงบ่อยครั้งอย่างบันทึกของ Francis Buchanan (1799) นั้นถูกโต้แย้งจากหลายฝ่าย เช่น คณะกรรมาธิการไต่สวนกรณียะไข่ที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาที่มองว่าคำว่า “Rooinga” มิใช่คำเรียกชนชาติแต่หมายถึงที่มา โดยจากงานเขียนของ Buchanan นั้นพูดถึง “ชาวมุสลิม ผู้ซึ่งตั้งรกรากในพื้นที่อาระกันมาเป็นเวลานาน และเรียกตนเองว่า Rooinga หรือชาวอาระกันพื้นเมือง” (Mohammedans, who have long settled in Arakan, and who call themselves Rooinga, or natives of Arakan) ทั้งนี้ คณะกรรมาธิการมองว่าในสมัยอาณานิคมนั้น “ชาวเบงกาลี” ได้เข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่รัฐยะไข่โดยโยกย้ายไปมาระหว่างพื้นที่ยะไข่และเบงกอลแล้วแต่ช่วงฤดู โดยชาวเบงกาลีที่อาศัยอยู่ในจิตตะกองเรียกรัฐยะไข่ในขณะนั้นว่า “Rohin Maloke” โดย Rohin หมายถึงยะไข่และ Maloke หมายถึงประเทศ และมองว่าสองคำนี้เป็นรากศัพท์ของคำว่าโรฮีนจา (Rohingya) โดยคำว่า gya มีความหมายว่า “ไปอยู่” (going to live) ทำให้มองว่าคำว่าโรฮีนจาไม่ใช่ชื่อเชื้อชาติหรือชนชาติใดแต่หมายถึงว่า “มาจากพื้นที่อาระกัน” อีกทั้งในช่วงอาณานิคม ในการทำสำมะโนประชากร ก็ไม่มีการบันทึกถึงกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่าโรฮีนจาหรือ Rooinga ในพื้นที่อาระกัน (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 54)

Khin Muang Saw (1993 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 28) มองว่าชาวโรฮีนจา อาจไม่ใช่ชนชาติเก่าแก่ดั้งเดิมในรัฐยะไข่ แต่เป็นเพียงแค่มุสลิมอพยพจากแผ่นดินเบงกอลในยุคการปกครองของสหราชอาณาจักร โดย Saw มองว่าผู้อพยพหนีการไล่ล่าของกองทัพเมียนมาในสมัยที่เมียนมาบุกเข้าตีและผนวกรวมอาระกันในยุคราชวงศ์คองบองซึ่งมีอยู่ราว 50,000 คนนั้นส่วนใหญ่จะเป็นชาวพุทธอาระกัน ไม่ใช่โรฮีนจา ดังนั้นชาวโรฮีนจาจึงไม่มีตัวตนที่แน่ชัดเมื่อเทียบกับชาวพุทธยะไข่ และอาจเป็นเพียงแค่ชนต่างด้าวที่ไม่มีต้นรากเหมือนชนกลุ่มน้อยอื่น

นอกจากนี้ ในเอกสารของสถาบันเพื่อการวางแผนและการศึกษาระหว่างประเทศของเมียนมา (Myanmar Institute of Strategic and International Studies หรือ Myanmar-ISIS, 2018) ซึ่งเปรียบเสมือนหน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ของรัฐบาลที่ถูกจัดตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2535 โดยรัฐบาลทหารที่ปกครองประเทศอยู่ ณ ขณะนั้น ก็มองคล้าย ๆ กับ Khin Muang Saw แต่แตกต่างกันเล็กน้อยในเชิงประวัติศาสตร์ โดยมองว่าเคยมีชาวมุสลิมอาศัยอยู่ในรัฐอาระกันก่อนยุคอาณานิคม เพียงแต่ชาวมุสลิมส่วนใหญ่เหล่านั้นเข้ามาหลังจากยุคอาณานิคม ในเอกสารดังกล่าวได้ชี้ว่าข้อมูลที่กล่าวอ้างว่ากลุ่มมุสลิมเข้ามายังพื้นที่อาระกันนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7-8 นั้นไม่มีหลักฐานในเชิงโบราณคดี ทั้งมองว่าการมาถึงของชาวมุสลิมกลุ่มใหญ่นั้นเริ่มมาตั้งแต่ปีค.ศ. 1430 เมื่อทหารชาวมุสลิมจากเบงกอลให้การช่วยเหลือและต่อสู้ร่วมกับบอติตกษัตริย์ของอาณาจักรอาระกัน หลังจากนั้นชาวมุสลิมก็หลั่งไหลเข้ามาเป็นช่วง ๆ แต่ Myanmar-ISIS มองว่าช่วงที่มีการหลั่งไหลของชาวมุสลิมเข้ามาอย่างเห็นได้ชัดคือช่วงของการปกครองโดยสหราชอาณาจักรเพื่อเป็นแรงงานเกษตรกรรม และห้วงสุดท้ายที่มีการหลั่งไหลของชาวมุสลิมเข้ามาในพื้นที่คือหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยระบุว่า “ในปีค.ศ. 1971 ได้มีผู้ลี้ภัยสงครามประมาณครึ่งล้านหนีเข้ามาในประเทศเมียนมา... เพื่อหนีความรุนแรงจากสงครามอิสรภาพของประเทศบังกลาเทศ” บทความดังกล่าวอ้างที่มาจาก 2 แหล่งสำคัญ แหล่งแรกคือหนังสือที่เขียนโดย Moshe Yegar อดีตทูตอิสราเอล แหล่งที่ 2 คือบทสนทนาระหว่างเอกอัครราชทูต สหราชอาณาจักรและบังกลาเทศในกรุงย่างกุ้งในช่วงปีค.ศ. 1975 ซึ่งถูกจัดบันทึกไว้โดยทูตแห่งสหราชอาณาจักร (Galache, 2018)

มุมมองนี้ยังสอดคล้องกับมุมมองของนักประวัติศาสตร์พม่าจำนวนหนึ่งด้วยรวมถึงสอดคล้องกับมุมมองของรัฐบาลเมียนมาและชาวเมียนมาจำนวนมาก ในเวลาเดียวกันก็มีผู้เชี่ยวชาญออกมาแสดงความไม่เห็นด้วยต่อแนวคิดดังกล่าวจำนวนมาก

ในการที่จะพิจารณาประเด็นนี้ อันดับแรกนั้นต้องพิจารณาเสมอว่า ในอดีตนั้น เส้นแบ่งเขตแดนระหว่างเมียนมาและบังกลาเทศนั้นยังไม่มีมีความชัดเจน โดยเฉพาะในช่วงที่มีการปกครองโดยอาณานิคมสหราชอาณาจักรนั้นมีการเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างสองฝั่งอยู่เสมอเช่นที่กล่าวไปแล้ว

ข้างต้น นอกจากนี้ตามกฎหมายในช่วงอาณานิคมนั้นการอพยพโยกย้ายถิ่นระหว่างฝั่งอินเดียและเมียนมาสามารถกระทำได้โดยถูกกฎหมาย อีกทั้งไม่มีกฎหมายใด ๆ ที่ออกมาก่อนที่เมียนมาจะได้เอกราชที่กำหนดให้การอพยพโยกย้ายถิ่นฐานในช่วงการล่าอาณานิคมในอดีตนั้นผิดกฎหมาย (Galache, 2018)

Habid Siddiqui (2011 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 29) ได้ยกข้อมูลทางด้านประชากรศาสตร์เข้าหักล้างสมมติฐานของ Khin Muang Saw ข้างต้นโดยเขาได้ตั้งข้อสังเกตว่ามีชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเมืองมะโรองของอาณาจักรมรคูนันถือเป็นประชาคมใหญ่และเต็มไปด้วยความหนาแน่นของผู้คน และเชื่อว่ายุคก่อนการพิชิตอาระกันของจักรวรรดิคองบองอาจมีประชากรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนอาระกันมากกว่า 2 แสนคนเพราะเพียงแค่กองทัพมุสลิมที่เคยติดตามภารกิจกู้บัลลังก์ของพระเจ้านเรศวรก็จับจำนวนได้ราว ๆ 5 พันนาย ฉะนั้น แม้อังกฤษพม่าจะกวาดไล่ชนพื้นเมืองออกจากอาระกันในสมัยพระเจ้าโบดอพญาหากแต่คงมีประชาคมโรฮีนจาหลงเหลือซ่อนตัวอยู่ตามเขตต่าง ๆ ของอาระกันอยู่ไม่น้อย โดยเขายังยกบันทึกรายงานของ Buchanan (1799) ขึ้นมาสนับสนุนข้อโต้แย้งของตน และยังคงมองว่าไม่น่าเป็นไปได้ที่ชาวโรฮีนจาจะเป็นเพียงแค่ผู้อพยพจากแคว้นเบงกอลในยุคอาณานิคมสหราชอาณาจักรเนื่องจากมีประชากรจำนวนมากหลงเหลืออยู่ทางภาคใต้ของเขตภูเขาจิตตะกองในบังกลาเทศที่เรียกตนเองว่าพวกโรไฮ (Rohai) ซึ่งถือเป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากอาระกัน หลังจากการโจมตีของกองทัพพม่า ดังนั้นตามความเห็นของ Siddiqui ชาวโรฮีนจาจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่ผู้อพยพมาจากเขตเบงกอลตามคำกล่าวอ้างของ Saw หากแต่มีทั้งพวที่อพยพเข้าและอพยพออกจากรัฐยะไข่อยู่เป็นระยะตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และเป็นชนพื้นเมืองที่มีตัวตนค่อนข้างแน่นชัดรวมถึงอาศัยอยู่ในแผ่นดินอาระกันก่อนการสลายตัวของอาณาจักรมรคูนัน

อีกทั้ง เมื่อพิจารณาถึงการเติบโตของเมืองอักษัยบ/ชิตตเวในฐานะศูนย์กลางการค้านานาชาติ รวมถึงนโยบายการขยายพื้นที่เพาะปลูกของสหราชอาณาจักรตรงเขตลุ่มน้ำกะลาตันและเล-มโยะ ซึ่งส่งผลให้เกิดการนำเข้าแรงงานชาวมุสลิมจำนวนมากจากจิตตะกอง ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าโครงสร้างประชากรส่วนใหญ่ในยุคอาณานิคมอาจมีอยู่ไม่น้อยที่ผู้อพยพพม่าหรือเป็นคนต่างถิ่นอื่น ๆ จากอาณานิคมพม่าและอินเดียที่เดินทางเข้ามาทำมาหากินในอาระกันเช่นกัน การไหลทะลักของผู้คนสู่ดินแดนอาระกันอาจเต็มไปด้วยการผสมผสานปนเปของผู้นที่มาจากเขตพม่าและอนุชัมพูทวีปอินเดีย เกิดการผสมผสานข้ามเผ่าพันธุ์ได้ทำให้โรฮีนจาเข้าไปหลอมรวมอัตลักษณ์ร่วมกับกลุ่มอพยพอื่น ๆ (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 33)

ในขณะเดียวกัน มีนักวิชาการบางส่วนมองว่า ชาวนาจิตตะกองที่อพยพเข้าสู่ยะไข่ในช่วง อาณานิคมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวโรฮิงญาที่มีต้นรากมาจากชาวโรฮิงญาซึ่งเคยหนีเข้ามาลี้ภัยอยู่ใน จิตตะกองหลังการผนวกอาณานิคมของจักรวรรดิพม่า ซึ่งนับได้ว่าได้เกิดการไหลกลับของ ชนโรฮิงญาคืนสู่มาตุภูมิอาระกัน ทำให้แท้จริงแล้วทั้งชาวโรฮิงญาดั้งเดิมและชาวโรฮิงญาจิตตะกอง อาจดำรงสภาพเป็นตุลอำนาจที่ช่วยถ่วงดุลประชากรในรัฐยะไข่ให้คงไว้ซึ่งปริมาณครัวเรือนโรฮิงญาที่ ยังไม่ได้ถูกกลืนกินอัตลักษณ์โดยชนชาติพันธุ์อื่น ๆ ไปเสียทีเดียว (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 33)

นอกจากนี้ ยังมีการโต้แย้งถึงที่มาที่ถูกกล่าวอ้างโดย Myanmar-ISIS โดยชี้ว่าหนังสือของ Moshe Yegar ได้เขียนไว้เพียงว่า “ตัวเลขของชาวเบงกาลีที่ต่อต้านการแยกประเทศออกจาก ปากีสถานและได้หนีมายังรัฐอาระกันนั้นต่ำกว่าความเป็นจริง โดยมีชาวเบงกาลีประมาณ 17,000 คน เดินทางกลับไปยังประเทศของตน แต่จำนวนที่ยังคงเหลืออยู่ในอาระกันนั้นยังคงไม่เป็นที่แน่ชัด” ในส่วนของบทสนทนาระหว่างเอกอัครราชทูต 2 ท่านนั้นในบันทึกได้เขียนไว้ว่าเอกอัครราชทูตแห่ง สหราชอาณาจักรนั้นจดจำได้ว่าเอกอัครราชทูตบังกลาเทศ “ยอมรับว่าได้มีลูก้าชาวเบงกาลีซึ่งอาจสูง ถึงครึ่งล้านคนเข้ามาในรัฐอาระกันซึ่งพมานั้นมีสิทธิที่จะปฏิเสธ” แต่อย่างไรก็ตามความน่าเชื่อถือของ เอกอัครราชทูตดังกล่าวนั้นยังเป็นที่กังขาเนื่องจากเอกอัครราชทูตสหราชอาณาจักรเขียนไว้ตอนจบ ของรายงานฉบับนั้นเองว่า “ข้าพเจ้าไม่คิดว่า [เอกอัครราชทูตบังกลาเทศ] นาย Kaiser นั้นสามารถ เป็นแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ทั้งหมด ข้าพเจ้าพบว่ามุมมองของเขาในอดีตนั้นเป็นความคิดส่วนตัวและ มาจากความรู้สึก” (Galache, 2018)

ในทางตรงกันข้าม ยังพบว่ามีปัจจัยต่าง ๆ ที่ชี้ให้เห็นว่าแม้ว่าบังกลาเทศจะยากจน ประเทศ เมียนมานั้นมีความยากจนยิ่งกว่า และช่องว่างของความยากจนนี้ขยายกว้างขึ้นในรัฐอาระกันซึ่งเป็น รัฐที่ยากจนที่สุดเป็นอันดับสองในประเทศ ทำให้ยากที่จะเชื่อว่าจะมีคนที่จะอพยพมาจากประเทศ บังกลาเทศเพื่อหาแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าในพื้นที่ที่ยากจนกว่า แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยโดย Harvard Kennedy School ในปีพ.ศ. 2558 ซึ่งแสดงความกังขาต่อข้อกล่าวอ้างดังกล่าวเพราะถ้า เปรียบเทียบดัชนีการใช้พลังงานไฟฟ้าต่อคน (Electricity Consumption per Capita) เช่นในช่วง ทศวรรษที่ 1980 (พ.ศ. 2523-2532) จะพบว่าบังกลาเทศนั้นมีการใช้พลังงานไฟฟ้าต่อคนสูงกว่า เมียนมา ทั้งนี้ อัตราการใช้ไฟฟ้านั้นสัมพันธ์กับอัตราการบริโภคและการผลิต และที่สำคัญรัฐยะไข่ นั้น ยากจนกว่าค่าเฉลี่ยทั่วไปในเมียนมา ดังนั้นถ้าเปรียบเทียบในระดับประเทศแล้วก็น่าจะเห็นว่ายะไข่ไม่ มีแรงจูงใจที่จะชักจูงคนบังกลาเทศให้เข้าตั้งรกราก นอกจากนี้ จากการสำรวจพื้นที่ในรัฐยะไข่และ พื้นที่ชนบทในบังกลาเทศ ผู้ศึกษาพบว่าในประเทศบังกลาเทศนั้นมีสถานะที่ดีกว่าโดยสามารถเข้าถึง ไฟฟ้าและแหล่งน้ำได้ดีกว่า รวมถึงอัตราการเข้าถึงการศึกษที่สูงกว่า และมีอัตราการไม่เจริญเติบโต



ตามปกติของเด็กที่ต่ำกว่า ดังนั้น ถ้ามิใช่ว่าบุคคลต้องการเคลื่อนย้ายมายังพื้นที่ที่ได้รายรับต่ำกว่าและมีความเป็นอยู่ที่แย่กว่าก็ไม่น่าจะมีความเป็นไปได้ที่จะมีคนบังกลาเทศจำนวนมากอพยพย้ายมาเพื่ออาศัยในรัฐยะไข่ (Harvard Kennedy School, 2015) อนึ่ง ในรัฐยะไข่นั้น เพียงแค่ 12.8 เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้าเป็นเชื้อเพลิงหลักในการให้แสงสว่าง 88.9 เปอร์เซ็นต์ยังคงใช้ไม้หรือฟืนเป็นเชื้อเพลิงในการประกอบอาหาร มีครัวเรือนเพียง 37.8 เปอร์เซ็นต์ที่บริโภคน้ำดื่มจากแหล่งที่ถูกจัดกลุ่มว่าเป็นแหล่งน้ำดื่มที่ถูกพัฒนาแล้ว และมีครัวเรือนเพียง 31.8 เปอร์เซ็นต์ที่มีสุขาที่ถูกจัดกลุ่มว่าเป็นสิ่งปลูกสร้างเพื่อสุขอนามัยถูกพัฒนาแล้ว ค่าเฉลี่ยในยะไข่ล้วนแต่ต่ำกว่าบรรดาค่าเฉลี่ยจากเมียนมา (Ministry of Immigration and Population และ UNFPA, 2015)

อย่างไรก็ดี ในอีกมุมหนึ่งจะพบว่าความหนาแน่นของประชากรในยะไข่นั้นกลับต่ำกว่าบังกลาเทศที่เป็นหนึ่งในประเทศที่มีประชากรหนาแน่นที่สุดในโลก ในขณะที่บังกลาเทศนั้นมีความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 1265 คนต่อตารางกิโลเมตรในปีพ.ศ. 2560 (World Bank, 2018) เมื่อเทียบกับรัฐยะไข่ที่มีความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 86.7 คนต่อตารางกิโลเมตร หรือเมียนมามีความหนาแน่นของประชากรอยู่ที่ 76 คนต่อตารางกิโลเมตร ในปีพ.ศ. 2557 (Ministry of Immigration and Population และ UNFPA, 2015) ซึ่งนับว่าสูงกว่าเกือบ 14.6 เท่า แต่ปัจจัยดังกล่าวมิได้ถูกกล่าวถึงโดยทีมผู้วิจัย ทั้ง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจโยกย้ายถิ่นฐานของผู้คน

#### 4.2.3 สัดส่วนของประชากรชาวโรฮีนจาในเมียนมา

ประเด็นสัดส่วนของชาวโรฮีนจาในพื้นที่นั้นก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพิจารณาถึงรากฐานที่นำไปสู่ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 – 2560 เพราะหนึ่งในสาเหตุที่มีการกล่าวอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมในปฏิบัติการต่าง ๆ ที่ส่งผลให้ชาวโรฮีนจาออกจากพื้นที่คือ “การเพิ่มขึ้นของประชากรมุสลิมซึ่งมีอัตราการเกิดสูง” ทำให้ต้องดำเนินการต่าง ๆ เพื่อ “ปกป้อง” ชาตินักรและศาสนาในเมียนมา (Kyaw Ye Lynn, 2016) และประเด็นนี้อาจจะเป็นสาเหตุที่รัฐบาลทหารปฏิเสธที่จะเผยแพร่รายงานในด้านศาสนาหลังจากการสำรวจสำมะโนประชากรในปีพ.ศ. 2557 เนื่องจากรายงานดังกล่าวอาจกระทบต่อความรุนแรงระหว่างชุมชนในพื้นที่

แนวคิดดังกล่าวนั้นสะท้อนอยู่ในบทสัมภาษณ์ต่าง ๆ เช่น ในปีพ.ศ. 2555 Shwe Maung นักการเมืองในพื้นที่ยะไข่เคยให้สัมภาษณ์ The Economist ว่า “พวกเขาพยายามจะทำให้พวกเราเป็นมุสลิมด้วยอัตราการเกิดที่เลวร้าย” (The Economist, 2012)

ในปีพ.ศ. 2556 โฆษกรัฐบาลรัฐยะไข่ได้ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ The Hindu และกล่าวว่า “อัตราการเพิ่มของประชากรชาวโรฮีนจามุสลิมนั้นสูงกว่าชาว(พุทธ)ยะไข่ 10 เท่า” และ “การที่มีประชากรมากเกินไปคือหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เกิดความตึงเครียด” (The Hindu, 2013)

ในปีเดียวกัน พระวีระธูแกนนำกลุ่มชาวพุทธชาตินิยมสุดโต่งได้ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ Global Post ว่า “มุสลิมก็เหมือนปลาคาร์ฟแอฟริกัน พวกเขาแพร่พันธุ์เร็วมากและเป็นพวกรุนแรงและกินพวกเดียวกัน” (Global Post, 2013)

ในปีพ.ศ. 2560 สำนักพิมพ์ New York Times ได้ไปสัมภาษณ์ผู้ดูแลหมู่บ้าน Sin Ma Kaw ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากย่างกุ้งนัก และได้ชื่อว่าเป็นหมู่บ้านที่ปลอดภัยจากชาวมุสลิมและไม่อนุญาตให้ชาวมุสลิมเข้ามาอยู่อาศัยหรือแม้แต่หลับนอนข้ามคืน โดยผู้ดูแลได้กล่าวว่าเขารู้สึกภูมิใจมากที่ได้ดูแลหมู่บ้านแห่งนี้และ “กะลา (มีความหมายว่าดำ สื่อถึงคนมุสลิม) ไม่เป็นที่ต้อนรับที่นี่เพราะพวกเข้าใช้ความรุนแรงและเพิ่มจำนวนเหมือนเป็นบ้า มีภริยาหลายคนและลูกหลายคน” (Beech, 2017)

รัฐเองก็ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดดังกล่าวเช่นกัน โดยนโยบายบางประการ เช่นการออกกฎหมายในปีพ.ศ. 2556 ห้ามมิให้ชาวโรฮีนจาในพื้นที่เมืองมอญและบูตีต้องมีบุตรมากกว่าสองคน โดยมีทั้งเจ้าหน้าที่ที่มองว่านโยบายดังกล่าว “จะยุติความตึงเครียดระหว่างชาวพุทธและชาวมุสลิมโรฮีนจา” (The Guardian, 2013) และที่ให้เกิดผลว่า “เนื่องจากหญิงเบงกาลีที่อาศัยในรัฐยะไข่นั้นมีลูกมาก ในบางพื้นที่ ครอบครัวหนึ่งมีลูก 10 ถึง 12 คน สิ่งนี้ไม่ส่งผลดีต่อภาวะโภชนาการของเด็กไม่ยากที่จะให้การศึกษา ไม่ยากที่จะให้การดูแลเด็ก ๆ” (Reuters, 2013)

ในระหว่างยุคที่ถูกปกครองโดยรัฐบาลทหาร กระทรวงตรวจคนเข้าเมือง (Ministry Of Immigration) ของเมียนมาได้เคยแขวนคดีพจนัไว้ในสำนักงานในพื้นที่ โดยเขียนว่า “โลกจะไม่กลืนกินเผ่าพันธุ์จนสูญสิ้น แต่ (เผ่าพันธุ์) อื่นจะทำ” (David and Holliday, 2018)

ในประเด็นดังกล่าวนี้ได้ถูกโต้แย้งโดย Galache (2018) โดยใช้ข้อมูลจากการเปรียบเทียบสำมะโนประชากรในปีพ.ศ. 2474 ซึ่งสหราชอาณาจักรได้ทำไว้เป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่เมียนมาจะได้รับอิสรภาพกับสำมะโนประชากรในปีพ.ศ. 2526 และในปีพ.ศ. 2557 ซึ่งจัดทำโดยรัฐบาลเมียนมา โดยแม้จะไม่สามารถเปรียบเทียบหมวดหมู่ชาติพันธุ์ได้เนื่องจากการจัดหมวดหมู่ดังกล่าวนั้นไม่มีความเป็นเอกภาพ แต่สามารถเปรียบเทียบหมวดหมู่ด้านศาสนาได้ ทั้งนี้ อยู่บนสมมติฐานที่ว่าชาวมุสลิมส่วนใหญ่ในรัฐยะไข่นั้นเป็นชาวโรฮีนจา เนื่องจากชาวคามาณันจะมีสัดส่วนน้อยนักในกลุ่มชาวมุสลิม (Galache, 2018) Galache ได้รวบรวมตัวเลขอัตราส่วนการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่รัฐยะไข่และเมียนมา เป็นไปดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 อัตราส่วนการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่รัฐยะไข่และเมียนมา

	2474	2526	2557	อัตราการเพิ่มขึ้น (2474-2526)	อัตราการเพิ่มขึ้น (2526-2557)
มุสลิม ในยะไข่	255,361 25.87% (ยะไข่) 1.74% (เมียนมา)	582,984 28.5% (ยะไข่) 1.65% (เมียนมา)	1,118,731 35.08% (ยะไข่) 2.17% (เมียนมา)	128.30% (2.47% ต่อปี)	91.90% (2.96% ต่อปี)
มิใช่มุสลิม ในยะไข่	731,756 74.13% (ยะไข่) 5.00% (เมียนมา)	1,462,575 71.5% (ยะไข่) 4.63% (เมียนมา)	2,070,076 64.92% (ยะไข่) 4.02% (เมียนมา)	99.87% (1.92% ต่อปี)	41.54% (1.34% ต่อปี)
พุทธ ในยะไข่	651,135 65.96% (ยะไข่) 4.45 (เมียนมา)	1,425,754 69.7% (ยะไข่) 4.04% (เมียนมา)	2,019,370 63.33% (ยะไข่) 3.92% (เมียนมา)	118.96% (2.29% ต่อปี)	41.63% (1.34% ต่อปี)
ชาวยะไข่ ทั้งหมด	987,117 6.74%	2,045,559 5.79%	3,188,807 6.19%	107.23% (2.06% ต่อปี)	55.89% (1.80% ต่อปี)
มุสลิมใน เมียนมา	584,839 3.99%	1,377,008 3.9%	2,237,495 4.35%	135.45% (2.60% ต่อปี)	62.49% (2.02% ต่อปี)
มุสลิมใน เมียนมา (เว้นใน รัฐยะไข่)	329,478 2.25%	794,024 2.25%	1,118,764 2.17%	140.99% (2.71% ต่อปี)	40.90% (1.31% ต่อปี)
มิใช่มุสลิม ในเมียนมา	14,062,308 96.01%	33,930,905 96.1%	49,248,758 95.65%	140.95% (2.71% ต่อปี)	45.14% (1.45% ต่อปี)
พุทธใน เมียนมา	12,348,037 84.30%	31,565,274 89.4%	45,185,449 87.76%	155.63% (2.99% ต่อปี)	43.15% (1.39% ต่อปี)
ชาวเมียนมา ทั้งหมด	14,647,147	35,307,913	51,486,253	141.06% (2.71% ต่อปี)	45.82% (1.48% ต่อปี)

จากตัวเลขดังกล่าว จะพบว่าสัดส่วนของชาวมุสลิมระหว่างปีพ.ศ 2474 ถึง 2526 ในรัฐยะไเข่นั้นเพิ่มขึ้น 128 เปอร์เซ็นต์ซึ่งสูงกว่าสัดส่วนการเพิ่มขึ้นของประชากรที่ไม่ใช่มุสลิมในรัฐยะไข่ซึ่งเป็นตัวเลข 99.9 เปอร์เซ็นต์แต่ว่าต่ำกว่าอัตราส่วนการเพิ่มขึ้นของประชากรในเมียนมาทั้งหมดซึ่งเพิ่มขึ้นในอัตราส่วน 141 เปอร์เซ็นต์ และไม่ได้มากกว่าประชากรชาวพุทธในรัฐยะไข่ซึ่งมีอัตราส่วนเพิ่มขึ้น 119 เปอร์เซ็นต์มากนัก ดังนั้น จึงไม่น่าจะนับได้ว่าการเพิ่มขึ้นของประชากรมุสลิมในรัฐยะไเข่นั้นเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

อนึ่ง ถ้ากล่าวอย่างหยาบหยาบการจะคำนวณจำนวนชาวมุสลิมในรัฐยะไข่ที่เป็นผู้อพยพ ผิดกฎหมายนั้นอาจจะทำได้โดยการเทียบสัดส่วนของชาวมุสลิมที่เพิ่มขึ้นต่อสัดส่วนของบุคคลที่มีใช่มุสลิมที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น ถ้าชาวมุสลิมในรัฐเพิ่มขึ้นด้วยอัตราส่วน 99.87 เปอร์เซ็นต์เช่นเดียวกับประชากรที่มีใช่ชาวมุสลิม ชาวมุสลิมในปีพ.ศ. 2526 ควรจะมี 510,390 คนมีใช่ 582,984 คน ดังนั้น ประชากรมุสลิมที่เพิ่มขึ้นมาเป็นส่วนเกินจึงมีจำนวน 72,594 คน คิดเป็น 12.4 เปอร์เซ็นต์ของประชากรมุสลิมทั้งหมดในรัฐยะไข่ หากแต่ในความเป็นจริงแล้ว มีอาจพูดได้ว่าประชากรมุสลิม 12.4 เปอร์เซ็นต์นี้เป็นผู้อพยพโดยผิดกฎหมาย แม้ว่าจะมีบางคนที่อาจจะอพยพเข้ามาในช่วงระยะระหว่างพ.ศ. 2474 จนถึงช่วงต้นของสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งการโยกย้ายถิ่นฐานนั้นยังไม่ถือเป็นความผิดและมีบางคนอาจจะโยกย้ายมาจากพื้นที่จิตตะกองในเบงกอลตามรูปแบบการเคลื่อนโยกย้ายถิ่นฐานในภูมิภาคซึ่งเป็นมาหลายทศวรรษก็ตาม นอกจากนี้ ยังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับอัตราการเกิดของชาวมุสลิมและชาวพุทธในรัฐยะไข่ในระหว่างปีพ.ศ. 2474 ถึง 2526 ซึ่งเป็นไปได้สูงว่าจะมีอัตราการเกิดในหมู่ชาวมุสลิมสูงกว่าชาวพุทธ

ด้วยเหตุทั้งหลายเหล่านี้ แม้เราจะไม่สามารถสรุปได้ชัดเจนว่าไม่มีการโยกย้ายถิ่นฐานโดยผิดกฎหมายจากพื้นที่เบงกอลมายังรัฐยะไข่เลยหลังจากมีการประกาศอิสรภาพจากสหราชอาณาจักร แต่อย่างน้อยยังสามารถสรุปได้ว่าตัวเลขของการโยกย้ายเข้ามานั้นมีจำนวนน้อยกว่าตัวเลขที่ถูกสรุปโดยรัฐบาลอย่างมาก ซึ่งรวมถึงตัวเลขของ Myanmar-ISIS ซึ่งมองว่าช่วงที่มีการหลั่งไหลของชาวมุสลิมเข้ามาในพื้นที่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปีค.ศ. 1971 (พ.ศ. 2514) เพื่อหนีความรุนแรงจากสงครามอิสรภาพของประเทศบังกลาเทศถึงครึ่งล้านคน

อนึ่ง อีกจุดที่น่าสนใจเกี่ยวกับตัวเลขสามะโนประชากรนั้นคืออัตราการเติบโตในกลุ่มประชากรชาวมุสลิมในรัฐยะไเข่นั้นสูงขึ้นหลังจากมีนโยบายที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนกลุ่มเหล่านี้ เนื่องจากเมื่อพิจารณาจากอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรระหว่างปีพ.ศ. 2474 จนถึง 2526 จะพบว่าชาวมุสลิมในรัฐยะไเข่นั้นเพิ่มขึ้นด้วยอัตรา 2.47 เปอร์เซ็นต์ต่อปี แต่ในระหว่างปีพ.ศ. 2526 จนถึง 2557 กลับพบว่าชาวมุสลิมในรัฐยะไเข้มีอัตราการเพิ่มขึ้นที่ 2.96 เปอร์เซ็นต์ต่อปี ซึ่งสูงกว่าชาวเมียนมาทั้งหมดที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นที่ 1.48 เปอร์เซ็นต์ต่อปี รวมถึงชาวรัฐยะไเข้ทั้งหมดซึ่งมีอัตราการเพิ่มขึ้นอยู่ที่ 1.80 เปอร์เซ็นต์ต่อปี และชาวพุทธยะไเข้ซึ่งมีอัตราการเพิ่มขึ้นอยู่ที่ 1.34 เปอร์เซ็นต์ต่อปี จะเห็นได้ว่า จากตัวเลขสามะโนประชากรในปีพ.ศ. 2557 ประชากรเมียนมานั้นมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นในระดับที่น้อยลงนับแต่ปีพ.ศ. 2526 เนื่องจากอัตราการเกิดที่น้อยลงและการโยกย้ายไปยังประเทศเพื่อนบ้าน แต่ชาวโรฮีนจาที่กลับมามีอัตราส่วนที่ตรงกันข้าม ในประเด็นนี้ Galache มองว่า

เป็นเพราะชาวโรฮีนจาถูกจำกัดการเคลื่อนไหวให้อยู่ภายในพื้นที่เดียวของเมียนมาเท่านั้นซึ่งแตกต่างจากชาวเมียนมาและชาวยะไข่อื่น ๆ ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้โดยอิสระเสรี (Galache, 2018)

ในทำนองเดียวกัน จากการศึกษาโดย Harvard Kennedy School ในปีพ.ศ. 2558 พบว่าเมื่อเทียบจำนวนประชากรในยะไข่จากการสำรวจสำมะโนประชากรตั้งแต่อดีตจะพบว่ายะไข่มีประชากร 1.71 ล้านคนในปีพ.ศ. 2516 2.05 ล้านคนในปีพ.ศ. 2526 และ 3.19 ล้านคนในปีพ.ศ. 2557 ซึ่งเพิ่มขึ้นเกือบ 56 เปอร์เซ็นต์ จากปีพ.ศ.2526 มากกว่าอัตราการเพิ่มของประชากรทั่วประเทศซึ่งอยู่ที่ 45.8 เปอร์เซ็นต์ (เมียนมามีประชากร 28.9 ล้านคนในปีพ.ศ. 2516 35.3 ล้านคนในปีพ.ศ.2526 และ 51.5 ล้านคนในปีพ.ศ.2557) โดยประชากรยะไข่นั้นมีส่วนเท่ากับ 5.9 เปอร์เซ็นต์ของประชากรเมียนมาในปีพ.ศ. 2516 และประมาณ 6.2 เปอร์เซ็นต์ของประชากรเมียนมาในปีพ.ศ.2557 และจากการสำรวจชาวมุสลิมในพื้นที่ยะไข่โดยผู้วิจัยในปีพ.ศ.2555 พบว่า 27 เปอร์เซ็นต์ของประชากรนั้นอายุน้อยกว่า 10 ปี ในขณะที่ตัวเลขจากสำมะโนประชากรปีพ.ศ. 2557 พบว่าประชากรเมียนมาที่อายุ 0-9 ปีนั้นมี 18.5 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งอาจตีความได้ว่าชาวโรฮีนจามีลูกต่อครอบครัวมากกว่าค่าเฉลี่ยทั่วประเทศอยู่ถึง 46 เปอร์เซ็นต์ และสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยคณะผู้วิจัยของ Harvard Kennedy School ที่แสดงให้เห็นว่าครอบครัวมุสลิมปกติจะมีลูก 4-5 คนต่อครัวเรือน ในขณะที่ครอบครัวชาวพุทธส่วนใหญ่จะมีลูก 2-3 คนต่อครัวเรือน อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษานี้ชี้ว่าศาสนาอิสลามอาจไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ทำให้ค่าสถิติเป็นเช่นนี้ แต่เกี่ยวกับปัจจัยเช่นการอาศัยอยู่ในเมือง สุขอนามัย การศึกษาและโอกาสในการทำงานของผู้หญิง เพราะเมื่อเทียบกับประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นประเทศที่คนส่วนใหญ่เป็นมุสลิมแล้ว พบว่าอินโดนีเซียมีอัตราเกิดโดยเฉลี่ยคือมีลูก 2.35 คนต่อผู้หญิงหนึ่งคน ใกล้เคียงกับเมียนมาซึ่งเท่ากับมีลูก 2.3 คนต่อผู้หญิงหนึ่งคน บังกลาเทศนั้นมีอัตราการเกิดที่ต่ำกว่าคือลูก 2.2 คนต่อผู้หญิงหนึ่งคน และถ้าเทียบอัตราประชากรบังกลาเทศที่อายุ 0-9 ปีนั้นพบว่ามี 21.2 เปอร์เซ็นต์ ไม่แตกต่างจากเมียนมานัก งานวิจัยนี้จึงสรุปว่าการที่ชาวมุสลิมโรฮีนจามีอัตราการเกิดสูงนั้นมีใช่เพราะเหตุผลทางศาสนาแต่เป็นข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและสังคม (Harvard Kennedy School, 2015)

นอกจากนี้ อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือในเชิงประวัติศาสตร์นั้น พบว่าจากบันทึกรายงานของนาย Paton เจ้าหน้าที่กิจการพลเรือนของบริษัทอินเดียตะวันออกประจำอาระกันที่จัดทำขึ้นราวค.ศ. 1826 (พ.ศ. 2369) อันเป็นจุดสิ้นสุดของสงคราม เมียนมา-อังกฤษ ครั้งที่ 1 ระบุว่าประชากรทั้งหมดในเขตยะไข่มีอยู่ทั้งสิ้นไม่เกิน 100,000 โดยราว 60,000 คนคือพวกพุทธยะไข่ และราว 30,000 คนคือพวกมุสลิม ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนในยุคปลายอาณานิคมของ Anil Chandra Benerjee ที่มีชื่อว่า The Eastern Frontier of British India ในปี ค.ศ.1946 (พ.ศ. 2498) ซึ่งเคย

ระบุเอาไว้ว่าอัตราส่วนระหว่างชาวมุสลิมกับชาวพุทธในยะไข่ก็น่าจะตกอยู่ที่ราว ๆ 1:2 และจากตัวเลขที่ได้จากการสำรวจสำมะโนประชากรในปีพ.ศ. 2557 เองนั้น ถ้าข้อมูลมิได้คลาดเคลื่อนจะพบว่าสัดส่วนมุสลิมและชาวพุทธยังคงอยู่ที่ 1:2 (มีชาวพุทธอยู่ 2,019,370 คนในยะไข่ ในขณะที่ชาวมุสลิมถูกคาดประมาณไว้ว่าอยู่ที่ประมาณ 1.1 ล้านคน) และไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากพอที่จะบ่งชี้ว่าสัดส่วนของประชากรมุสลิมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญนับตั้งแต่ช่วงแรกของการตกอยู่ภายใต้อาณานิคมสหราชอาณาจักร

เอกสารอีกชิ้นที่น่าสนใจคืออักษรานุกรมภูมิศาสตร์จักรวรรดิแห่งอินเดีย (The Imperial Gazetteer of India, Vol 5) ซึ่งได้จำแนกผู้คนในเขตยะไข่ตามเกณฑ์ศาสนาพร้อมสะท้อนตัวเลขที่ต่างออกไปโดยชี้ให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของประชากรมุสลิมที่ท้ายที่สุดได้พุ่งทะยานเข้าแทนที่ชุมชนพุทธ โดยระบุว่ามิชนชาวมุสลิมอยู่ประมาณ 67 เปอร์เซ็นต์ ส่วนชาวพุทธมีอยู่ราว 21 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลือคือกลุ่มชนที่นับถือศาสนาอื่น ๆ โดยสันนิษฐานว่าอาจมีชนมุสลิมเชื้อสายอื่นปะปนอยู่กับชุมชนโรฮีนจา เช่น พวกคามานหรือพวกจิตตะกองจากเบงกอล รวมถึงประชากรมุสลิมมหาศาลจากการอพยพของชาวเบงกาลีเข้าสู่แดนยะไข่ในยุคอาณานิคม แต่การที่สัดส่วนประชากรล่าสุดแสดงเช่นนี้อาจสะท้อนว่าช่วงหลังอาณานิคมนั้นชุมชนพุทธยะไข่และพุทธพม่าขยายตัวเข้าไปในรัฐยะไข่จนดันให้ประชากรมุสลิมเพิ่มขึ้นมามีสัดส่วนมากกว่าพวกมุสลิมในปัจจุบัน หรืออาจจะหมายความว่ารูปแบบการอพยพในพื้นที่อ่าวเบงกอลนั้นแท้จริงแล้วมิใช่การอพยพเข้ามาเท่านั้น แต่คือการอพยพออกไปจากพื้นที่ หรือมีการอพยพออกมากกว่าเข้า โดยเฉพาะในช่วงหลังอาณานิคม

#### 4.2.4 มุมมองของชาวยะไข่

##### 4.2.4.1 ทิศนะของชาวพุทธยะไข่ต่อชาวโรฮีนจา

องค์กรอินเตอร์เนชันแนลโครซิกรูป (ICG, 2014) ได้สรุปมุมมองของชาวยะไข่ที่มีต่อชาวโรฮีนจาได้น่าสนใจ โดยชี้ว่ารายงานของสื่อระหว่างประเทศส่วนใหญ่ที่เป็นไปในทางที่ว่าชุมชนชาวยะไข่ทั้งหมดเป็นกลุ่มที่ชอบใช้ความรุนแรงนั้น เป็นการตีความที่มองข้ามมุมมองที่แตกต่างของผู้อื่น มิได้พิจารณาว่าชาวยะไข่เองก็เป็นอีกหนึ่งชนกลุ่มน้อยที่ถูกกดขี่มาอย่างยาวนาน และได้พยายามทำความเข้าใจถึงมุมมองและความกังวลของกลุ่มคนดังกล่าว

ชาวยะไข่เองก็จัดเป็นหนึ่งในชนกลุ่มน้อยในเมียนมา และเผชิญกับความคับข้องใจเช่นเดียวกับชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ในเมียนมาที่ต้องตกอยู่ภายใต้ระบบปกครองที่ถูกควบคุมโดยชาวพม่า เผชิญกับทั้งการถูกเลือกปฏิบัติ การขาดอำนาจทางการเมืองในการกำหนดทิศทางการดำเนินการใด ๆ ของตน การถูกทอดทิ้งทางเศรษฐกิจจนกลายเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ยากจนที่สุดในประเทศ การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และเผชิญกับข้อจำกัดทางด้านภาษาและการแสดงออกทางด้านวัฒนธรรม

โดยความคับข้องใจเหล่านี้เห็นได้ชัดยิ่งในหมู่ชาวยะไข่ที่ยังมีความเป็นชาตินิยมสูงอีกทั้งมีประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกเทศจากเมียนมาอย่างยาวนาน ทำให้ความคับข้องใจดังกล่าวคงอยู่ มิได้หายไป (ICG, 2014)

อย่างไรก็ตาม แต่เมื่อมีการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองในเมียนมา ชาวยะไข่เริ่มรู้สึกว่ ภัยคุกคามที่ชัดเจนและใกล้ตัวมิใช่จากรัฐบาลในเนปิดอว์แต่เป็นชาวมุสลิมในรัฐตน โดยมองภัย คุกคามดังกล่าวในหลายมุม ได้แก่

- (ก) ภัยคุกคามทางด้านสถิติประชากร โดยเกิดความหวาดกลัวอย่างรุนแรงในหมู่ชาวยะไข่ว่า ความสมดุลทางด้านประชากรในรัฐยะไข่จะถูกทำลายและเปลี่ยนชั่วทำให้ชาวยะไข่ กลายเป็นชนกลุ่มน้อยในรัฐของตนเอง มิใช่เพียงแคในพื้นที่ทางตอนเหนือของรัฐเท่านั้น ในช่วงที่เกิดความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 นั้นมีความเชื่อในหมู่ชาวยะไข่ว่าเมืองซิตตเว่นั้น ใกล้ที่จะถูกชาวมุสลิมยึดครองและเป็นชนกลุ่มใหญ่ในพื้นที่ โดยสาเหตุสามประการที่ถูก นำมาใช้กล่าวอ้างว่าจะนำไปสู่ปรากฏการณ์เช่นว่าคือ หนึ่งอัตราการเกิดที่สูงในชุมชน ชาวมุสลิม สองผู้อพยพผิดกฎหมายที่เดินทางมาจากบังกลาเทศ และสามคือข้อเท็จจริง ที่ว่าชาวยะไข่รุ่นใหม่มักจะเดินทางไปเป็นแรงงานต่างด้าวในประเทศอื่น แม้จะไม่มี หลักฐานที่ชัดเจนในการนำมาสนับสนุนเหตุผลข้างต้นก็ตาม (ICG, 2014)
- (ข) การกลืนกินสังคมและวัฒนธรรม ภัยคุกคามทางด้านสถิติประชากรนั้นต้องนำมา พิจารณาร่วมกับข้อเท็จจริงที่ว่าทั้งสองชุมชนนั้นมีประเพณีสังคม วัฒนธรรม และศาสนา ที่ต่างกันมาก ซึ่งเป็นอุปสรรคในการผสมกลมกลืนกัน ชาวยะไข่มักมองว่าหลังจากตนถูก กดขี่มาเป็นเวลายาวนานวัฒนธรรมของตนอ่อนแอและอาจถูกครอบงำโดยวัฒนธรรม ชาวมุสลิมซึ่งมีแนวทางคำสอนที่ไม่เข้ากับวิถีชีวิตของตนได้ ทั้งนี้ ชาวมุสลิมบางกลุ่มนั้น ได้รับการยอมรับมากกว่าเพราะมีการปรับตัวผสมผสานกับสังคมยะไข่ได้ดีกว่า เช่น ชาวคามาหรือชุมชนมุสลิมเก่าในเมืองซิตตเว่ ชุมชนที่ปรับตัวเข้าได้น้อยกว่านั้นถูกมอง ว่าเป็นชาวเบงกาลี (ICG, 2014)
- (ค) ภัยคุกคามทางด้านเศรษฐกิจ ในอดีต โอกาสทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ของรัฐยะไข่ล้วนถูก ครอบงำโดยคนนอก ทั้งโดยทหาร หรือกลุ่มธุรกิจของชาวพม่า นอกจากนี้ ธุรกิจเล็ก ๆ ใน พื้นที่ เช่น การประมง ค่าขาย การขายของในตลาด ปลอ่ยเงินกู้ยืมระบบ ก็เริ่มถูกจับ จองเป็นเจ้าของโดยชาวมุสลิมมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ชาวยะไข่กังวลว่าในขณะที่เมียนมา เปิดประเทศ ประโยชน์จากโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ นั้นจะไม่ตกมาถึงชาวยะไข่ (ICG, 2014)

- (ง) ภัยคุกคามด้านความรุนแรง โดยเฉพาะหลังจากเกิดการใช้ความรุนแรงในห้วงหลังทำให้ชาวเยเซไ้เชื่อว่าความปลอดภัยสาธารณะของตนนั้นถูกคุกคามโดยชาวโรฮีนจา โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงที่ถูกมองว่ามีความเสี่ยงมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ (ICG, 2014)

คล้ายคลึงกัน คณะกรรมการไต่สวนกรณีเยเซไ้ชี้ว่าชาวเยเซไ้มักมองว่าโรฮีนจาคือ “ผู้อพยพด้วยเหตุทางเศรษฐกิจ” ที่เข้ามาในเมียนมาเพื่อหางาน และมองว่าตนในฐานะเป็นชนพื้นเมืองเยเซไ้ นั้นเป็น “เจ้าบ้าน” ดังนั้น “ผู้มาเยือน” จึงควรให้ความเคารพต่อเจ้าบ้าน นอกจากนี้ ยังมองว่าแต่ก่อนชาวโรฮีนจานั้นมักทำงานหนักที่ได้รับค่าตอบแทนน้อย มักเป็นงานที่ไม่ค่อยมีใครใคร่จะทำ ใช้ชีวิตอย่างลำบากและเก็บหอมรอมริบอยู่เสมอ แต่ต่อมาพบว่า “ชาวเบงกาลี” บางคนกลับร่ำรวยขึ้นมา จากการสัมภาษณ์ของคณะกรรมการไต่สวนที่ถูกตั้งขึ้นโดยประธานาธิบดีเมียนมาในปี พ.ศ. 2555 พบว่า ชาวเยเซไ้ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับปรากฏการณ์ดังกล่าวและอธิบายว่าชาวเบงกาลีหรือโรฮีนจานั้นมีความสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มภายนอก ทำให้สามารถครอบครองและเป็นเจ้าของบริษัทใหญ่ๆหลายกิจการ ทำให้สามารถมีโอกาสทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองดีกว่าชาวเยเซไ้ (Rakhine Inquiry Commissioner, 2013)

อนึ่ง ประเด็นสำคัญที่จำต้องเน้นย้ำคือในหมู่ชาวเยเซไ้เองก็มีมุมมองต่อสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ต่างกันไป มีทั้งกลุ่มที่มองว่าความรุนแรงจะทำลายโอกาสทางเศรษฐกิจและทำให้การลงทุน การท่องเที่ยว และความช่วยเหลือจากต่างประเทศลดลง ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีชาวเยเซไ้ที่กังวลว่าทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมหาศาลในพื้นที่ กอปรกับประชากรที่มีอยู่เพียงหยิบมือเดียว อาจเป็นการชักจูงให้มีผู้อพยพทางเศรษฐกิจจากประเทศบังกลาเทศเข้ามาและทำให้สัดส่วนประชากรของชาวเยเซไ้ยิ่งน้อยลงเรื่อย ๆ ในพื้นที่ และเชื่อว่าเยเซไ้จำเป็นต้องมีมาตรการควบคุมพื้นที่ชายแดนที่เคร่งครัด และมีกลไกการพิสูจน์สถานะทางกฎหมายของชาวมุสลิม นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มที่คิดว่าทั้งชุมชนเยเซไ้และชุมชนโรฮีนจาไม่สามารถอาศัยอยู่ด้วยกันได้ และนำไปสู่การเรียกร้องให้มีการแบ่งแยกและโยกย้ายประชากรมุสลิมไปยังพื้นที่อื่น ๆ รวมถึงไปยังต่างประเทศสำหรับผู้ที่ไม่มียุทธศาสตร์ทางกฎหมาย (ICG, 2014)

#### 4.2.4.2 มุมมองชาวเยเซไ้ต่อองค์กรด้านมนุษยธรรมในพื้นที่

ก่อนที่จะเกิดความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 องค์กรของสหประชาชาติ เช่น UNDP, UNHCR, UNICEF, WFP และ FAO ก็เข้ามาในเยเซไ้แล้วเพื่อให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรม การฟื้นฟู และการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม หลังจากความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 ก็มีองค์กรระหว่างประเทศเข้ามาปฏิบัติงานในเยเซไ้มากขึ้น ได้แก่ องค์กร Care International องค์กร Malteser International องค์กร ECHO องค์กร Danish Refugee Council องค์กร Solidarité



Internationale กลุ่มองค์กร Consortium of Dutch NGOs องค์กร Action contre la faim (ACF) องค์กร Médecins sans frontières (MSF) องค์กร USAID องค์กร Turkish IHH องค์กร Islamic Relief Worldwide องค์กร Aide Médicale Internationale (AMI) และองค์กร AZG (MSF-Holland) เป็นต้น (Rakhine Inquiry Commissioner, 2013: 11.1)

โดยมีการรายงานว่าชาวยะไข่ในช่วงแรกเชื่อว่าองค์กรต่าง ๆ นั้นจะเข้ามาเพื่อช่วยเหลือคนท้องถิ่นในประเทศเช่น ความยากจน การศึกษา แต่ต่อมา จากข้อมูลของคณะกรรมการไต่สวนกรณียะไข่ พบว่าชาวยะไข่มองว่า “องค์กรเหล่านี้ไม่ได้เข้ามาเพื่อปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาในยะไข่ทั้งหมด แต่เน้นไปแค่กลุ่มชาวเบงกาลีในเมืองราตีต้อง บุติต้อง และมองตอ” และมองว่าตนถูกเลือกปฏิบัติจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งในด้านการแจกจ่ายความช่วยเหลือจนถึงการว่าจ้างคนท้องถิ่นในการทำงานในสำนักงานในพื้นที่ แม้ว่าองค์กรต่าง ๆ จะได้พยายามออกมาอธิบายถึงพันธกิจและขอบเขตกิจกรรมของตนด้วยก็ตาม โดยคณะกรรมการไต่สวนพบว่าจากการสัมภาษณ์ชาวยะไข่ 1200 คน มีเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ที่แสดงความพอใจต่อการทำงานขององค์กรระหว่างประเทศ ในขณะที่ 85 เปอร์เซ็นต์ของผู้ให้สัมภาษณ์เรียกร้องให้องค์กรเหล่านี้อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล ในขณะที่จากการสัมภาษณ์ชาว “เบงกาลี” 800 คนพบว่า 86 เปอร์เซ็นต์ของผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความพอใจต่อการทำงานขององค์กรระหว่างประเทศ โดย 80 เปอร์เซ็นต์เรียกร้องให้องค์กรเหล่านี้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างอิสระโดยไม่ถูกแทรกแซงโดยรัฐบาล (Rakhine Inquiry Commissioner, 2013: 11.5)

แนวคิดข้างต้นที่ถูกหยิบยกมาโดยคณะกรรมการมีความน่าสนใจ เพราะไม่ว่าจะมีการเลือกปฏิบัติ หรือเพราะการสื่อสารที่ผิดพลาดหรือไม่ชัดเจนหรือไม่มากพอที่จะทำให้คนในพื้นที่เข้าใจบทบาทขององค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ แม้ว่าการให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมและการฟื้นฟูจะสำคัญเป็นอย่างยิ่ง แต่ก็ยังเป็นประเด็นที่น่าพิจารณาว่ารูปแบบการปฏิบัติงานบางอย่างหรือการสื่อสารที่ไม่ดีพอหรือปัจจัยอันใดก็ตามที่ทำให้ชาวยะไข่มองว่าตนถูกเลือกปฏิบัติโดยองค์กรระหว่างประเทศนั้น อาจมีผลต่อการกระพือความแตกแยกหรือการแบ่งเป็น “พวกเขา” หรือ “พวกเรา” อันที่จริงแล้ว นักวิชาการชาวเมียนมาท่านหนึ่งที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ชื่อว่า “การที่ชาวยะไข่รู้สึกว่าจะตนถูกเลือกปฏิบัติโดยองค์กรด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศในพื้นที่ ซึ่งมีการเลือกปฏิบัติเช่นนั้นจริง คือสาเหตุหลักที่นำไปสู่การสร้าง ความแตกแยก” (นักวิชาการชาวเมียนมาผู้สังเกตการณ์สถานการณ์ชาวโรฮีนจาในพื้นที่, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

#### 4.2.5 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับชาติพันธุ์และความรุนแรงในยะไข่

รัฐบาลเมียนมาปฏิเสธถึงการมีอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์โรฮีนจา กฎหมายเมียนมาไม่ได้ยอมรับว่าชาวโรฮีนจาเป็นหนึ่งใน 135 กลุ่มชาติพันธุ์ บัตรประจำตัวผู้มีสัญชาติเมียนมาเองก็ระบุว่าบุคคล

ดังกล่าวเป็น “ชาวเบงกาลี” ไม่ใช่ “ชาวโรฮีนจา” ชาวเมียนมาก็ไม่ใช่คำว่าโรฮีนจาในการเรียกขานคนมุสลิมส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รัฐยะไข่ หนังสือพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ในเมียนมาเองก็ใช้คำว่า “เบงกาลีมุสลิม” ในการเรียกขานชาวโรฮีนจา ในบางกรณีก็ใช้คำว่า “ผู้อพยพผิดกฎหมายจากบังกลาเทศ”

ที่มาของคำว่าโรฮีนจานั้นถูกมองว่าเพิ่งถูกประดิษฐ์ขึ้นช่วงหลังจากเมียนมาได้รับอิสรภาพจากการปกครองของอาณานิคมสหราชอาณาจักรเพียงไม่นานเพื่อสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางศาสนาและชาติพันธุ์ของชุมชนมุสลิมในพื้นที่ และมีนัยทางการเมือง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้เชี่ยวชาญหลายท่านจะมองว่าคำว่าโรฮีนจาจะเพิ่งถูกประดิษฐ์ขึ้นมาไม่นาน แต่แนวคิดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและช่วงเวลาที่ชาวโรฮีนจามาตั้งรกรากในพื้นที่รัฐยะไข่นั้นยังมีความขัดแย้งคะคานกันอยู่มาก

นักประวัติศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญหลายท่านเชื่อว่ากลุ่มที่เรียกตนเองว่าโรฮีนจาในปัจจุบันนี้ไม่ใช่ชนอพยพจากภายนอกหากแต่เป็นชนพื้นเมืองที่กำเนิดหรือตั้งรกรากอยู่บนแผ่นดินยะไข่มาช้านาน โดยอ้างอิงบันทึกทางประวัติศาสตร์หลายฉบับ เช่น บันทึกของ Francis Buchanan เป็นต้น อย่างไรก็ตามบันทึกของ Francis Buchanan และแนวความคิดข้างต้นก็ถูกโต้แย้งโดยนักประวัติศาสตร์พม่าจำนวนหนึ่งด้วยรวมถึงรัฐบาลเมียนมาและคนเมียนมาที่มองว่าชาวมุสลิมในรัฐยะไข่ส่วนใหญ่นั้นเข้ามาหลังจากยุคอาณานิคมและเป็นเพียงแค่กลุ่มชนอพยพจากแผ่นดินเบงกอลในยุคการปกครองของสหราชอาณาจักร โดยอ้างอิงถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ เช่นกัน เช่นหนังสือที่เขียนโดย Moshe Yegar อดีตทูตอิสราเอล และบันทึกของทูตแห่งสหราชอาณาจักรในช่วงปีค.ศ. 1975 เช่นเดียวกัน เอกสารเหล่านี้ล้วนถูกโต้แย้งโดยกลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดที่ว่าชาวโรฮีนจาชนพื้นเมืองในรัฐยะไข่ โดยอ้างอิงถึงบันทึกประวัติศาสตร์ และตัวเลขสถิติสำมะโนประชากร ฯลฯ

อนึ่ง จะเห็นได้ว่ากลุ่มความคิดทั้งสองมีความขัดแย้งกันสุดขีด และต่างมีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สนับสนุนชุดความคิดตน และไม่ว่าชุดความคิดใดจะเป็นชุดความคิดที่ถูกต้องเที่ยงตรงที่สุด แต่ความขัดแย้งและไม่ลงรอยกันดังกล่าวได้ก่อให้เกิดเป็นรอยร้าวในความสัมพันธ์ของผู้ที่สนับสนุนแนวคิดทั้งสอง

อีกหนึ่งสาเหตุที่มีการกล่าวอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมในปฏิบัติการต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงและทำให้ชาวโรฮีนจาจำต้องอพยพออกจากพื้นที่อย่างการเพิ่มขึ้นของประชากรมุสลิมซึ่งมีอัตราการเกิดสูงนั้นก็มิใช่ข้อมูลหลายมุมที่ถูกนำมากล่าวอ้างและนำไปสู่ความขัดแย้ง โดยถ้าพิจารณาเพียงตัวเลขสำมะโนประชากรนั้นจะพบว่าการเพิ่มขึ้นของชาวโรฮีนจานั้นสูงกว่าสัดส่วนการเพิ่มขึ้นของประชากรที่ไม่ใช่ชาวโรฮีนจาในรัฐ ยะไข่ อีกทั้งชาวโรฮีนจามีลูกต่อครอบครัวมากกว่าค่าเฉลี่ย

ทั่วประเทศ แต่เมื่อพิจารณาถี่กลงไปแล้วจะพบว่างานวิจัยต่าง ๆ ที่วิเคราะห์สถิติข้างต้นได้ชี้ว่าสาเหตุที่ชาวมุสลิมโรฮีนจาหนี้อักรากการเกิดสูงนั้นเป็นเพราะข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและสังคมที่ถูกนำมาบังคับใช้กับชาวโรฮีนจา เช่น การที่ชาวโรฮีนจานั้นถูกจำกัดการเคลื่อนไหวให้อยู่ภายในพื้นที่เดียวของเมียนมาเท่านั้นซึ่งแตกต่างจากชาวเมียนมาและชาวยะไข่อื่น ๆ ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้โดยอิสระเสรี

เช่นเดียวกันกับความขัดแย้งเกี่ยวกับช่วงเวลาในการเข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่รัฐยะไข่ของชาวโรฮีนจา ไม่ว่าจะสาเหตุเบื้องหลังของการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรชาวโรฮีนจาจะเป็นสาเหตุใด แต่ข้อมูลทั้งสองมุดังกล่าวนั้นส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้สนับสนุนแนวคิดทั้งสองฝั่งที่ยากจะประสาน

ความสัมพันธ์ที่ย่ำแย่ระหว่างสองชุมชนในรัฐยะไখনั้นยังมีรากฐานมาจากการที่ชาวยะไข่เองก็จัดเป็นหนึ่งในชนกลุ่มน้อยในเมียนมา และเผชิญกับความคับข้องใจเช่นเดียวกับชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่ต้องตกอยู่ภายใต้ระบบปกครองที่ถูกควบคุมโดยชาวมุสลิม เผชิญกับทั้งการถูกเลือกปฏิบัติ การขาดอำนาจทางการเมือง การถูกทอดทิ้งทางเศรษฐกิจจนกลายมาเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ยากจนที่สุดในประเทศ การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และเผชิญกับข้อจำกัดทางด้านภาษาและการแสดงออกทางด้านวัฒนธรรม ปัญหาต่าง ๆ ทำให้ชาวยะไข่ระแวงหวาดระแวงภัยต่าง ๆ ที่อาจกลืนกินอัตลักษณ์ของตน และเริ่มรู้สึกชาวมุสลิมในรัฐตนนั้นเป็นภัยคุกคามที่ชัดเจนและใกล้ตัวกว่ารัฐบาลในเนปิดอว์ ทั้งทางด้านสถิติประชากร การกลืนกินสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านความรุนแรง อีกทั้งยังมองว่าตนถูกเลือกปฏิบัติจากองค์กรด้านมนุษยธรรมต่าง ๆ ที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในรัฐยะไข่ ทั้งในด้านการแจกจ่ายความช่วยเหลือจนถึงการว่าจ้างคนท้องถิ่นในการทำงานในสำนักงานในพื้นที่

### 4.3 ข้อมูลทางภูมิศาสตร์

#### 4.3.1 ภูมิประเทศ

รัฐยะไข่ (Rakhine State) นั้นเป็น 1 ใน 7 รัฐ ของประเทศเมียนมา ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกสุดของประเทศ มีขนาดใกล้เคียงกับไต้หวัน มีอาณาเขตทางด้านเหนือติดกับรัฐฉิน (Chin State) ทางตะวันออกติดกับภาคมะเกว (Magwe Region) ภาคพะโค (หงสาวดี) (Bago Region) และภาคเอยาวดี (Ayeyarwady Region) ด้านตะวันตกติดกับอ่าวเบงกอล (Bat of Bengal) และด้านตะวันตกเฉียงเหนือติดกับประเทศบังกลาเทศ แผนที่รัฐ (State) และภาค (Regions) ในประเทศเมียนมา เป็นไปดังรูปที่ 5 (Australian National University, 2019)



รูปที่ 5 แผนที่ประเทศเมียนมา

รัฐยะไข่ที่ตั้งอยู่บนชายภูมิสำคัญ โดยเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างประเทศบังกลาเทศกับพื้นที่เมียนมาตอนล่าง อีกทั้งเป็นจุดทับซ้อนระหว่างอารยธรรมขมพูทวีปกับอารยธรรมสุวรรณภูมิ รวมถึงเป็นจุดตัดระหว่างวงชาติพันธุ์สายทิเบต-พม่ากับอินโด-อารยันและดราวิเดียนจากฝั่งเอเชียใต้ จึงทำให้บริเวณนี้เป็นจุดศูนย์กลางในหลายด้าน มีการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า และกระจายพืชผลทางการเกษตร และทรัพยากรต่าง ๆ (PPTV Online, 2559) โดยน่าจะเชื่อว่า ลักษณะเหล่านี้เองอาจส่งผลให้ประเด็นเรื่องโรฮีนจามีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับมิติทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม

ตามพิกัดภูมิศาสตร์ รัฐยะไข่ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 17 องศา 15 ลิปดาเหนือ ถึง 21 องศา 11 ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 92 องศา 11 ลิปดาตะวันออก ถึง 94 องศา 55 ลิปดาตะวันออก ครอบคลุมพื้นที่ 36,778.21 ตร.กม. มีภูมิประเทศทั้งทุ่งราบเกษตรอันอุดมสมบูรณ์ เวียงอ่าวแนวชายหาดที่ทอดตัวขนานไปกับอ่าวเบงกอลเป็นระยะทางประมาณ 713 กิโลเมตร และมีปริมาณน้ำฝนก๊าซธรรมชาติจำนวนมากใต้อ่าวเบงกอล มีเทือกเขาโยมะ (Yoma) หรือที่เรียกกันว่าแนวเทือกเขายะไข่ หรือที่รู้จักกันอีกชื่อหนึ่งว่าเทือกเขาอาระกัน ซึ่งมีความสูงเฉลี่ยกว่า 3000 ฟุต ตัดยาวจากเหนือลงใต้ กั้นรัฐยะไข่กับส่วนอื่น ๆ ของประเทศเมียนมา ทำให้ในอดีตถิ่นแดนยะไข่จึงจะเหมือนถูกตัดขาดจากหัวเมืองอื่น ๆ ของเมียนมา (ศุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 7; Rakhine Inquiry Commission, 2013)

ดินแดนตอนเหนือของรัฐยะไข่มีลักษณะเป็นที่สูงถูกปกคลุมด้วยป่าไม้และดงไม้สัก โดยระหว่างภูเขาจะมีแอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำ ผุดตัวเป็นหย่อมๆ เช่น แอ่งลุ่มน้ำซิตตเว (Sittwe) ซึ่งเต็มไปด้วยตะกอนโคลนตมตรงเขตสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ และถือเป็นที่ราบทางการเกษตรสำคัญ นอกจากนั้นทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ยังมีลำน้ำอีกหลายสายที่ช่วยสร้างความอุดมสมบูรณ์ทางการเพาะปลูกและเป็นแหล่งก่อเกิดอารยธรรมโบราณ อาทิ แม่น้ำกะลาตัน (Kaladan) แม่น้ำเลม-มโยะ (Lemro) และแม่น้ำยูหรือเมยู (Mayu) ส่วนทางใต้มีลำน้ำสาขาสั้น ๆ ที่ไหลมาจากเขตต้นน้ำด้านบนของเทือกเขายะไข่ (ศุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 8)

พื้นที่ชายฝั่งด้านบนและตรงกลางรัฐมีแนวภูมิประเทศอันซับซ้อน ทั้งร่องน้ำตื้นและหาดโคลนตม รวมถึงแนวโขดหิน เวียงอ่าว ป่าชายเลน ป่าพรุ และป่าชายหาด ส่วนพื้นที่ชายฝั่งตอนกลางบางส่วนและตอนใต้ของรัฐปรากฏแนวขุนเขาที่ทอดตัวขนานชายฝั่ง พร้อมภูเขาแยกย่อยยื่นออกไปยังทะเล นอกจากนั้นยังมีอ่าวน้ำลึกซึ่งเหมาะกับการก่อสร้างอู่จอดเรือ (ศุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 8)

ลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวทำให้การขนส่งทางน้ำเป็นช่องทางการคมนาคมที่สำคัญ ทั้งตามแม่น้ำและการสัญจรทางทะเลผ่านเรือเดินสมุทร เช่น จากเมืองซิตตเวไปหัวเมืองตอนในตามแม่น้ำกะลาตัน ส่วนเส้นทางทางบกจะมีทางรถยนต์เชื่อมต่อกับเขตพม่าภาคกลางเพียงบางสาย อย่างไรก็ตาม รัฐบาลเมียนมาได้พยายามพัฒนาทางหลวงพิเศษจากเมืองหลวงใหม่เนปิตอว์เข้าสู่รัฐยะไข่โดยตรงเพื่ออำนวยความสะดวกให้การสัญจรระหว่างรัฐยะไข่กับภาคพะโค (หงสาวดี) ของเมียนมา (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 10)

รัฐยะไข่มีพื้นที่เพาะปลูกกว่า 2.5 ล้านไร่ โดยมีทั้งเขตปลูกข้าว เขตปลูกพืชสวนผลไม้ เขตปลูกผัก ชายฝั่ง และเขตทำไร่บนดอย แต่มักปลูกข้าวเป็นหลัก พร้อมพืชผลอื่น ๆ เช่น ผักกาด งา กล้าย อ้อย หอมกระเทียม ข้าวโพด ยาสูบ ฯลฯ ส่วนตามแนวชายหาดจะมีสวนมะพร้าวและหมู่บ้านประมง นอกจากนี้ ยังมีการขุดบ่อเลี้ยงปลาบ่อเลี้ยงกุ้งและการทำนาเกลือตามที่ราบชายหาด ในขณะที่ชายแดนด้านที่ติดกับบังกลาเทศจะมีการส่งออกนำเข้าสินค้าขนานานาชนิดกับเมืองค็อกซ์บาซาร์ และเมืองจิตตะกองในบังกลาเทศ (UNDP, 2015; อรุณช, 2553 อ้างถึงใน ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 11)

#### 4.3.2 เขตการปกครอง

การปกครองในรัฐยะไখনั้นแบ่งเป็น 5 เขต (Districts) 17 เมือง (Townships) 171 อำเภอ (Wards) 1,044 ตำบล (Village Tracts) และ 3,742 หมู่บ้าน (Villages) (General Administrative Department, 2014)

5 เขตหลัก ได้แก่ เขตซิตตเว (Sittwe) เขตมรัคอุ (Mrauk-U) เขตมองดอ (Maungdaw) เขตเจ้ากัพยู (Kyaukpyu) และเขตตั้งแตว (Thandwe) (General Administrative Department, 2014; ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558) ทั้งนี้ เขตที่มีชาวโรฮีนจาอาศัยอยู่หนาแน่นคือเขตมองดอ โดยเฉพาะในเมืองมองดอ (Maungdaw Township) และเมืองบูตีตอง (Buthidaung Township) ที่มีชาวโรฮีนจาอาศัยอยู่เป็นสัดส่วนถึง 93 เปอร์เซ็นต์และ 84 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ (Moe Myint, 2018)

เมืองหลวงของรัฐยะไข่ในปัจจุบันคือเมืองซิตตเว (Sittwe) หรือ ซิตต่วย ในสำเนียงพม่า ซึ่งถือเป็นเมืองท่าชายแดนที่สำคัญเพราะตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำกะลาตัน ทั้งนี้ เมืองซิตตเวเพิ่งได้รับการพัฒนาให้เป็นเมืองท่าที่สำคัญในยุคอาณานิคมสหราชอาณาจักร เนื่องจากเมื่อครั้งที่สหราชอาณาจักรเข้ามาปกครองนั้นได้เลือกเมืองซิตตเว ซึ่งเดิมเป็นเพียงหมู่บ้านชาวประมงเล็ก ๆ ให้เป็นเมืองหลวงแทนเมืองมรัคอุ หรือ เมรัค-อุ (Mrauk-U) อดีตราชธานีที่สำคัญของยะไข่ และได้พัฒนาเมืองซิตตเว

ให้เป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเลที่สำคัญ ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าว เมืองท่าแห่งนี้เจริญรุ่งเรืองมาก เพราะเป็นจุดเชื่อมต่อการขนส่งสินค้ากับเมืองกัลกัตตาในประเทศอินเดียในปัจจุบัน (วันดี สันติวุฒิเมธี, 2560; Leider, 2018)

แผนที่แสดงความหนาแน่นของการอยู่อาศัยของชาวโรฮีนจาตามแต่ละพื้นที่ในรัฐยะไข่เป็นไปดังรูปที่ 6 (Aljazeera, 2017) และแผนที่ตำบลเมืองมอดอ บูตีตอง และราตีตอง ดังรูปที่ 7 (Information Management Unit, 2011)



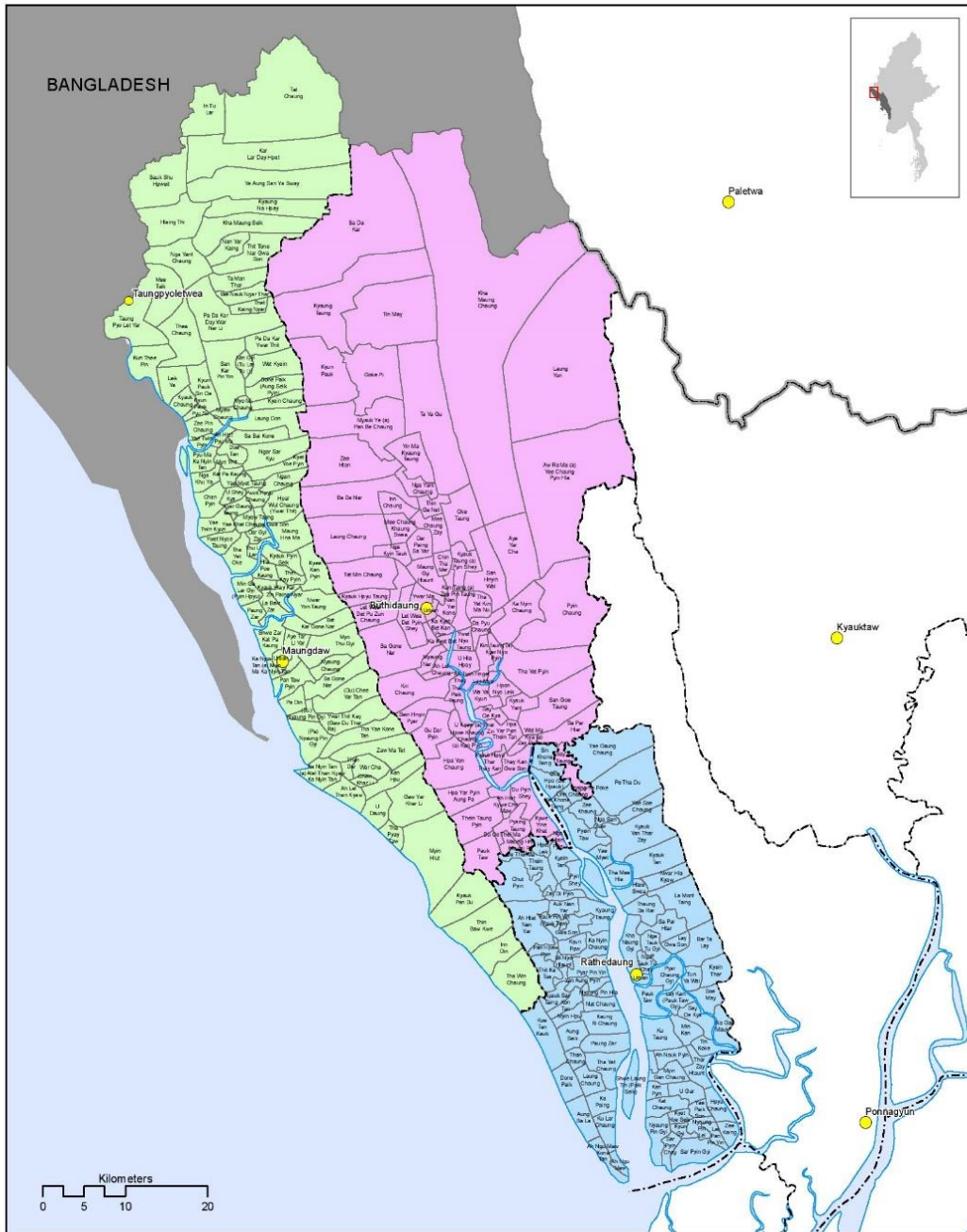
รูปที่ 6 แผนที่แสดงความหนาแน่นของการอยู่อาศัยของชาวโรฮีนจาตามแต่ละพื้นที่ในรัฐยะไข่



Myanmar Information Management Unit

### NRS Village Tracts

Rakhine State - Buthidaung, Maungdaw, Rathedaung Townships



<p>Map ID: MIMU330V2                  Creation Date: 25 Feb 2011. Designed for A3                  Projection/Datum: Geographic/WGS 84</p>	<p><b>Legend</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><span style="color: yellow;">●</span> State Capital</li> <li><span style="color: yellow;">●</span> Main Town</li> <li><span style="color: yellow;">●</span> Other Town</li> <li>— Coast</li> <li>- - - Township Boundary</li> <li>- · - · District Boundary</li> <li>== State Boundary</li> <li>■ Buthidaung</li> <li>■ Maungdaw</li> <li>■ Rathedaung</li> </ul>	<p>Data Sources                  Base Map: MIMU                  Boundary: WFP/MIMU</p>
--	---	---

Disclaimer: The names shown and the boundaries used on the map do not imply official endorsement or acceptance by the United Nations.

รูปที่ 7 แผนที่ตำบลในเมืองมอญ (เขียว) บุตีตอง (ชมพู) และราตีตอง (ฟ้า) (Myanmar Information Management Unit, 2011)



### 4.3.3 ภูมิอากาศ

#### 4.3.3.1 ภาพรวมของสภาพภูมิอากาศในประเทศเมียนมา

เมียนมาเป็นหนึ่งในประเทศที่ประสบภัยธรรมชาติบ่อยครั้ง ทั้งอุทกภัย พายุ แผ่นดินไหว ดินถล่ม และความแห้งแล้ง

ในรายงาน Global Climate Risk Index ปีพ.ศ. 2562 เมียนมาถูกจัดลำดับเป็นอันดับ 3 จาก 184 ประเทศ ซึ่งได้รับผลกระทบจากสภาพอากาศมากที่สุดในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2541 - 2560) เป็นรองแค่เปอร์โตริโกและฮอนดูรัส โดยมีเหตุการณ์ที่เป็นผลมาจากสภาพอากาศ 47 เหตุการณ์ในช่วงยี่สิบปี ส่งผลให้มีจำนวนผู้เสียชีวิตโดยเฉลี่ยประมาณ 7,048 คนต่อปี ซึ่งเป็นสัดส่วน 14.392 คนต่อประชากร 100,000 คน เป็นตัวเลขความเสียหายประมาณ 1275.96 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี อย่างไรก็ตามสาเหตุหลักที่ทำให้เมียนมาถูกจัดลำดับสูงถึงเพียงนี้ก็เนื่องมาจากเหตุการณ์พายุไซโคลนนาร์กีสซึ่งพัดถล่มเมียนมาในปีพ.ศ. 2551 ส่งผลให้คนกว่า 140,000 คนเสียชีวิต และส่งผลกระทบต่อคนกว่า 2.4 ล้านคน ซึ่งเป็นสัดส่วนมากกว่า 95 เปอร์เซ็นต์ของความเสียหายและการเสียชีวิตในช่วงยี่สิบปี (German Watch, 2019)

นอกจากนี้ ในรายงานของ INFORM Index for Risk Management ปีพ.ศ. 2562 เมียนมายังถูกจัดเป็นอันดับที่ 14 ของประเทศที่มีความเสี่ยงทางด้านวิกฤตมนุษยธรรมและภัยพิบัติรุนแรงที่สุดจาก 191 ประเทศทั่วโลก ซึ่งเมียนมามีความเสี่ยงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาเพิ่มขึ้น โดยมีค่าความเสี่ยงจากภัยพิบัติธรรมชาติสูง 8.1 จาก 10 และจากภัยซึ่งเกิดโดยเจ็อมมือมนุษย์สูงถึง 9.0 จาก 10 (Inform, 2019)

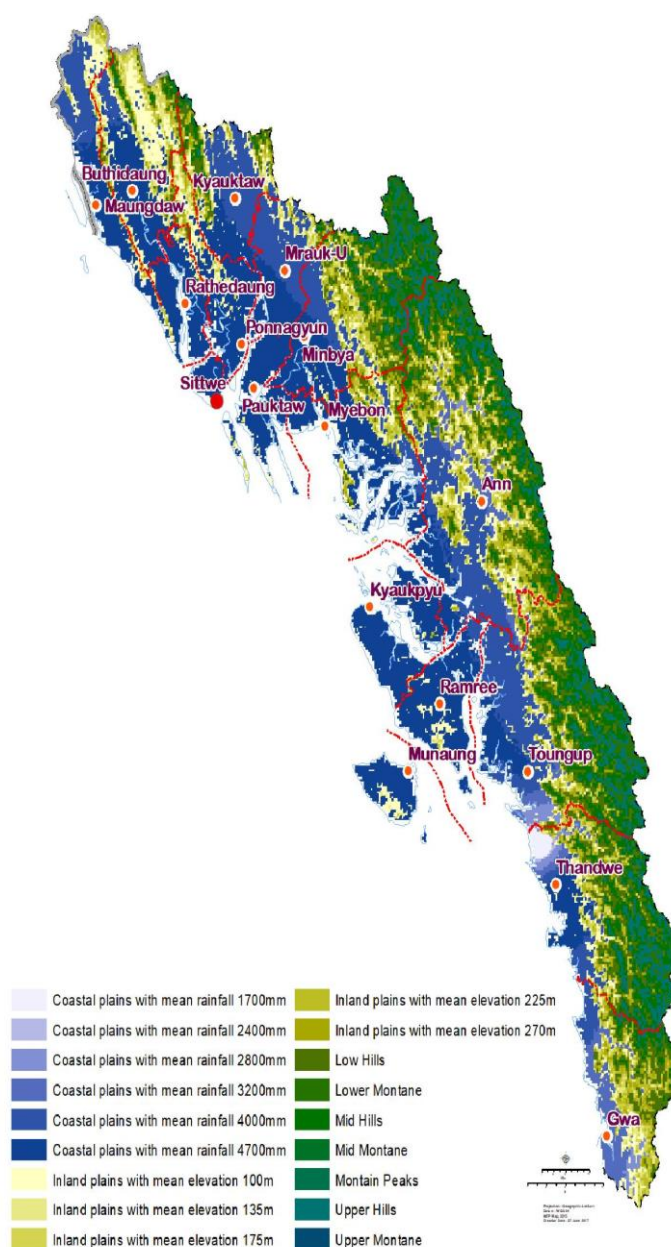
#### 4.3.3.2 ภาพรวมของสภาพภูมิอากาศในรัฐยะไข่

รัฐยะไข่ตั้งอยู่บนพื้นที่ชายฝั่ง ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล เป็นพื้นที่ที่มีการพัดผ่านของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้มีฝนตกชุกและประสบปัญหาอุทกภัย (2,800-4,700 มม./ปี) โดยเฉพาะในช่วงหน้ามรสุมเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคมของทุกปี นอกจากนี้ ยังเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงอย่างมากที่จะได้รับผลกระทบจากสภาพอากาศสุดขั้ว เช่น ไซโคลน พายุ น้ำท่วม และดินถล่ม ซึ่งนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ เช่น ถนนถูกตัดขาด โครงสร้างพื้นฐานถูกทำลายและทำให้การเข้าถึงพื้นที่เป็นไปโดยยากขึ้นจากที่ยากอยู่แล้ว

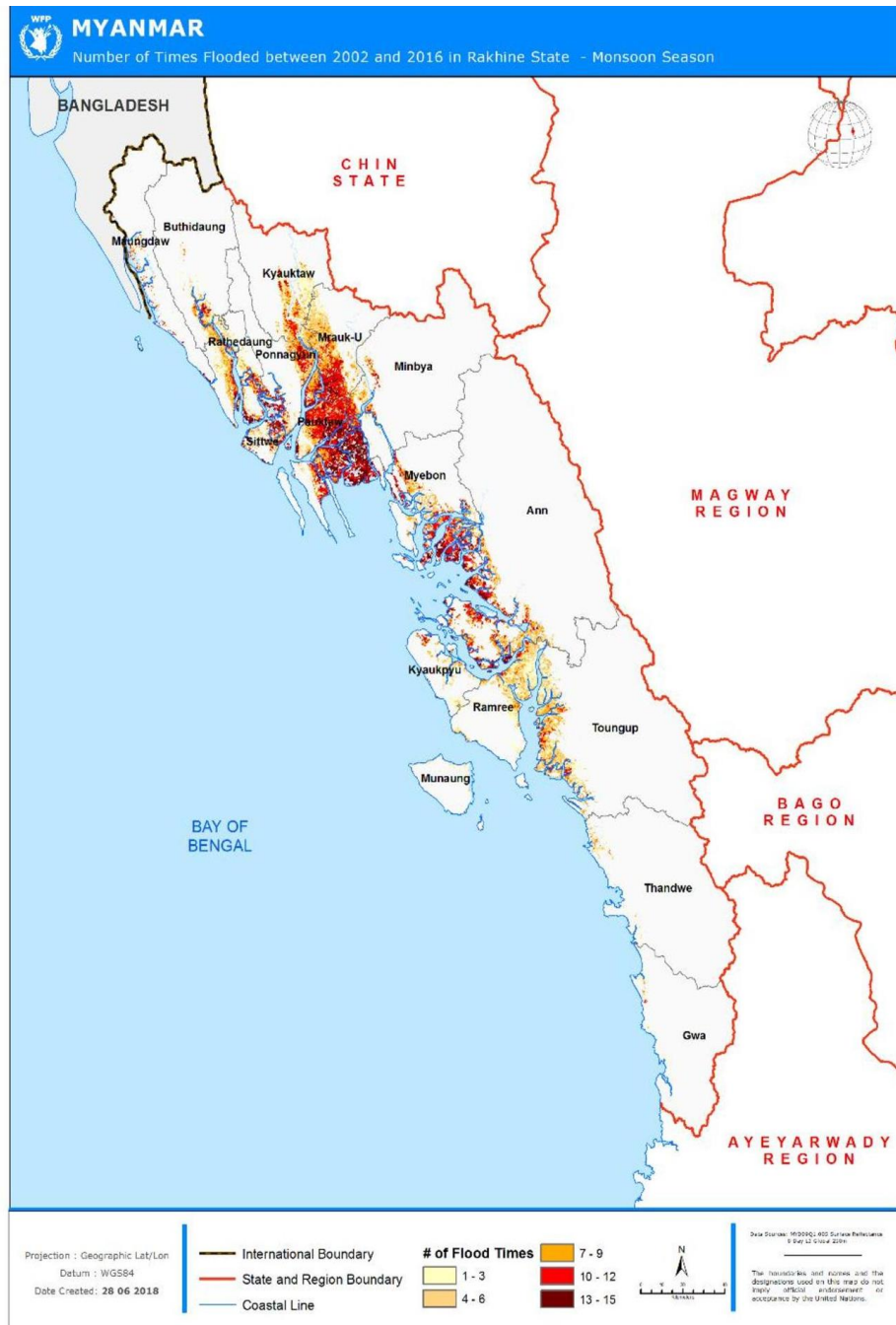
พื้นที่ส่วนใหญ่ของตอนกลางในรัฐยะไข่ เช่น เมืองมรัคคู นั้นประสบภัยน้ำท่วมซ้ำซากเสมอในช่วง 15 ปีมานี้ เมืองชิตตเว รติตอง (Rathedaung) และบูติตองเองก็ต้องประสบภัยน้ำท่วมมานับครั้งไม่ถ้วน ทั้งนี้ มีการคาดประมาณว่ามีประชาชนประมาณ 246,600 คนในรัฐยะไข่มีความเสี่ยงว่าจะ

ประสบภัยน้ำท่วม โดยมีประชาชนประมาณ 63,000 คน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง (FAO & WFP, 2019)

สำหรับแผนภาพปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยบนพื้นที่เขตนีเวศเกษตรในรัฐยะไข่เป็นไปดังรูปที่ 8 (FAO & WFP, 2019) และแผนภาพแสดงถึงความเสี่ยงการเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมในรัฐยะไข่ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 ถึง 2559 เป็นไปดังรูปที่ 9 (FAO & WFP, 2019)



รูปที่ 8 แผนภาพปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยบนพื้นที่เขตนีเวศเกษตรในรัฐยะไข่



รูปที่ 9 แผนภาพแสดงถึงความถี่ที่เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมในรัฐยะไข่ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 ถึง 2559

ไซโคลน เช่น ไซโคลนนาร์กิส (Nargis) ในปีพ.ศ. 2551 ไซโคลนกิริ (Giri) ในปีพ.ศ. 2553 และไซโคลนโกเมน (Komen) ในปีพ.ศ. 2558 ล้วนแต่สร้างความเสียหายมาสู่พื้นที่ พายุดังกล่าวยังดันน้ำเค็มให้ไหลทะลักเข้าสู่พื้นที่การเกษตรก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก ประกอบกับภาวะน้ำทะเลหนุนสูงจากอ่าวเบงกอลอันเป็นผลจากปรากฏการณ์โลกร้อนดันน้ำเค็มให้ไหลทะลักเข้าท่วมพื้นที่ลุ่มต่ำใกล้แนวชายฝั่ง ทำให้ผู้คนที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานต้องประสบเคราะห์กรรมจากอุทกภัยอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังส่งผลให้พืชพันธุ์ต่าง ๆ ตามพื้นที่ชายฝั่ง ค่อย ๆ ถูกทำลายไป (FAO & WFP, 2019)

ผลกระทบเหล่านี้ยังถูกทวีความรุนแรงด้วยแนวทางการจัดการดินและน้ำที่ไม่ยั่งยืน เช่น มีรายงานว่าในพื้นที่ที่ถูกปกคลุมด้วยป่าชายเลนของรัฐยะไข่ล้วนถูกทำลายด้วยการบริหารจัดการทางดินและน้ำที่ไม่แน่นอน มีการก่อสร้างฝายกั้นน้ำเค็มห่างไกลจากพื้นที่ราบที่มีน้ำขึ้นน้ำลง และมีการเพิ่มปริมาณบ่อเลี้ยงกุ้งและพื้นที่เพาะปลูกข้าวในลักษณะที่ส่งผลให้ระบบนิเวศอ่อนแอลงโดยไม่มีการเตรียมรับมือกับภัยพิบัติธรรมชาติอย่างเหมาะสมหรือเพิ่มมาตรการปรับตัวหรือรับมือเพื่อลดผลกระทบดังกล่าว ทั้งนี้ ภัยพิบัติเหล่านี้ล้วนส่งผลข้างเคียงต่าง ๆ ตามมาเช่นผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสถานการณ์ความตึงเครียดในประเทศ (ตุลยภาค ปรีชารัชช, 2558; Advisory Commission on Rakhine State, 2017; FAO & WFP, 2019)

ตัวอย่างผลกระทบจากสภาพอากาศในรัฐยะไข่ เช่น ในเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม พ.ศ. 2553 พื้นที่ทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ประสบกับปัญหาอุทกภัยครั้งใหญ่รวมถึงแผ่นดินถล่ม ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 68 คน และบ้านเรือนกว่า 800 หลังถูกทำลาย ครอบครัวหลายพันครอบครัวต้องอพยพหนีภัย โดยเฉพาะในเมืองมอดอและบูตีตองที่มีชาวโรฮิงญาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก สะพานและถนนถูกทำลายทำให้การเข้าถึงบางพื้นที่ที่ประสบภัยเป็นไปด้วยความลำบาก (WFP, 2011; U.S. Department of State - Humanitarian Information Unit, 2013)

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2553 ไซโคลนกิริ (Giri) เองก็พัดเข้าสู่รัฐยะไข่ บริเวณเมืองเจ้ากัพยู (Kyaukpyu) เมืองมเยโบน (Myebon) เมืองมิน-บยา (Minbya) และเมืองเปาตอ (Pauktaw) ในพื้นที่เขตชิตตเวและมรัคคู ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 45 คนและทำให้ผู้คนกว่า 100,000 คนไร้บ้าน ทำให้บ้านกว่า 20,000 หลังเสียหาย ส่งผลกระทบกับผู้คนอย่างน้อย 260,000 คน (Relief Web, 2010)

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2554 พื้นที่บางส่วนของรัฐยะไข่นั้นประสบกับอุทกภัยจากฝนที่ตกหนักทำให้น้ำขังเป็นความสูงกว่า 29 นิ้ว ซึ่งเป็นปริมาณน้ำฝนต่อวันที่สูงที่สุดในเมียนมาในปีนั้น (U.S. Department of State - Humanitarian Information Unit, 2013)

ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2555 พื้นที่รัฐยะไข่ยังประสบปัญหา น้ำท่วมอย่างหนัก ยังทำให้คนกว่า 85,000 คนทั่วประเทศต้องอพยพหนีภัย (U.S. Department of State - Humanitarian Information Unit, 2013)

ในปีพ.ศ. 2558 เองเมียนมาก็ต้องเผชิญกับพายุไซโคลนโกเมน (Komen) และน้ำท่วมในหลายพื้นที่ โดยพื้นที่รัฐยะไข่ก็เป็นหนึ่งในรัฐที่ถูกประกาศเป็นเขตภัยพิบัติจากพายุโกเมน โดยเฉพาะเมืองซิตตเว เมืองมอดอ และเมืองบูตีตอง (สำนักข่าวชายขอบ, 2558) โดยสหประชาชาติได้ออกมาประกาศว่าภัยพิบัติดังกล่าวส่งผลกระทบอย่างมากต่อค่ายผู้ลี้ภัยในรัฐยะไข่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของผู้ลี้ภัยภายในประเทศกว่า 100,000 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวโรฮีนจาซึ่งลี้ภัยจากความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 (BBC, 2015)

ภัยพิบัติข้างต้นส่งผลกระทบต่อทั้งวิถีชีวิตของประชาชน ก่อให้เกิดความเสียหายในทางเศรษฐกิจ และก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรเนื่องจากปัญหาความยากจน (FAO & WFP, 2019)

#### 4.3.4 ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และความรุนแรงในยะไข่

เช่นที่ได้กล่าวถึงไปข้างต้น ยะไ่นั้นตั้งอยู่บนชัยภูมิที่ดีโดยเป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญระหว่างภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับเอเชียใต้ อีกทั้งอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติมากมาย แต่กลับมีลักษณะภูมิประเทศที่ตัดขาดจากเมียนมาส่วนอื่น ๆ ด้วยมีเทือกเขาตัดยาวจากเหนือลงใต้กั้นรัฐยะไข่กับส่วนอื่น ๆ ของประเทศเมียนมา อีกทั้งการเดินทางเชื่อมต่อระหว่างรัฐยะไข่กับพื้นที่อื่น ๆ ในเมียนมายังไม่สะดวกนัก

นอกจากนี้ พื้นที่ดังกล่าวยังประสบปัญหาภัยพิบัติจากสภาพอากาศแปรปรวนบ่อยครั้ง และปัญหาอุทกภัยเรื้อรัง ส่งผลกระทบต่อชีวิต และทำให้ทรัพย์สิน ที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกินของประชาชนได้รับความเสียหาย อีกทั้งขาดมาตรการการรับมืออย่างเหมาะสม นำไปสู่การเคลื่อนย้ายของประชากรออกนอกพื้นที่เนื่องจากปัญหาความยากจน

ทั้งนี้ แม้ข้อมูลทางด้านภูมิศาสตร์นั้นจะไม่ได้ถูกเชื่อมโยงว่าส่งผลโดยตรงต่อการใช้ความรุนแรง แต่ก็มีการตั้งข้อสังเกตว่าอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การใช้ความรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อปัจจัยดังกล่าวนั้นอาจนำไปสู่การแย่งชิงที่ดินทำกินหรือนำไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจและความยากจน เช่นที่ ผศ.ศุภฤกษ์ ปรินราชช ได้เคยแสดงทัศนะต่อสถานการณ์ในรัฐยะไข่ต่อชาวโรฮีนจาไว้ โดยมองว่าหนึ่งในวงแหวนแห่งความขัดแย้งที่ชาวโรฮีนจาเผชิญอยู่คือ ความเปลี่ยนแปลงทางภูมิประชากรศาสตร์ในรัฐยะไข่ของเมียนมาและอ่าวเบงกอลของบังกลาเทศที่มีสภาพอากาศแปรปรวน

จึงเกิดการแย่งชิงที่ดินทำกิน ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปด้านล่าง นอกจากนี้ ภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งหรือผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ยังถูกมองโดยคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านการปรองดอง นำโดยนายโคฟี อันนัน อดีตเลขาธิการสหประชาชาติ หน่วยงานอื่น ๆ ชำงต้น ว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยที่เป็นตัวกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของรัฐยะไข่ (Advisory Commission on Rakhine State, 2017) และนำไปสู่ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ ในประเทศ

#### 4.4 เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และที่ดิน

##### 4.4.1 เศรษฐกิจ

##### 4.4.1.1 ภาพรวมเศรษฐกิจของเมียนมา

ก่อนการเปลี่ยนผ่านทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ เมียนมาภายใต้รัฐบาลทหารนั้นตัดขาดตัวเองออกจากโลกภายนอก เป็นประเทศยากจน และเต็มไปด้วยปัญหาเรื้อรังด้านการจัดการ ถูกดั่งรั้งด้วยการวางแผนด้านอัตราแลกเปลี่ยนที่ไม่คงที่ กฎทางด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับภาคธุรกิจที่ไม่แน่ชัด และปัญหาเงินเฟ้อมหาศาลจากการที่ธนาคารกลางเมียนมาแก้ปัญหาการขาดทุนสะสมด้วยการพิมพ์ธนบัตรเพิ่ม (Engvall และ Linn, 2013) แต่หลังจากการปฏิรูปทางการเมืองและเศรษฐกิจในยุคอดีตประธานาธิบดี เต็ง เส่ง ในช่วงปีพ.ศ. 2554-2558 ก็ได้ส่งผลให้มาตรการคว่ำบาตรของนานาชาติสิ้นสุด การลงทุนที่เพิ่มขึ้น รวมถึงบรรยากาศที่เอื้อแก่การค้าและเศรษฐกิจ

ปัจจุบัน เมียนมานั้นเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับล่าง (Lower middle-income) โดยมีตัวเลขรายได้ประชาชาติต่อหัว (GNI per capita) ในปีพ.ศ. 2560 อยู่ที่ 1,455 เหรียญสหรัฐฯ (ประมาณ 45,441 บาท) แต่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเข้มแข็งส่งผลให้อัตราความยากจนลดลงจาก 48 เปอร์เซ็นต์ ไปเป็น 32 เปอร์เซ็นต์ในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2548 ถึง 2558 โดยเศรษฐกิจเมียนมานั้นมีตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product หรือ GDP) เติบโตอยู่ที่ระดับ 5.9 เปอร์เซ็นต์ในปีพ.ศ. 2559/60 6.8 เปอร์เซ็นต์ในปีพ.ศ. 2560/61 และ 6.2 เปอร์เซ็นต์ในปีพ.ศ. 2561/62 (World Bank, 2018b) ภาคเกษตรกรรมเติบโตอย่างเข้มแข็งและมั่นคงอยู่ที่ 1.2 เปอร์เซ็นต์ และภาคบริการ เช่น ด้านโทรคมนาคม มีการเติบโตอย่างเข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม การเติบโตดังกล่าวถูกกระตุ้นโดยการเจริญเติบโตที่ช้าลงในภาคอุตสาหกรรม การก่อสร้าง และการคมนาคม เนื่องจากมีการชะลอตัวด้านการลงทุน ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น และความต้องการภายในประเทศที่น้อยลง (World Bank, 2018b)

เมื่อพิจารณาถึงอัตราความยากจนแล้ว ในปีพ.ศ. 2557 ธนาคารโลกหรือ World Bank ได้ออกรายงานวิเคราะห์ไว้ว่าอัตราความยากจนเฉลี่ยของประเทศเมียนมาอยู่ที่ 37.54 เปอร์เซ็นต์ โดยคนยากจนส่วนใหญ่ของเมียนมาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทเป็นอัตราส่วน 76 เปอร์เซ็นต์ และกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง เช่น รัฐฉิ่น ซึ่งมีอัตราความยากจนอยู่ที่ 71 เปอร์เซ็นต์ หรือรัฐยะไข่ ซึ่งมีอัตราความยากจนอยู่ที่ 78 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นตัวเลขเกือบสองเท่าเมื่อเทียบกับอัตราเฉลี่ยของประเทศ โดยทั้งสองรัฐนั้นมีจำนวนชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์จำนวนมาก (World Bank, 2014)<sup>11</sup>

เมื่อพิจารณาถึงเขตนิเวศเกษตร (Agro – Ecology Zones) ธนาคารโลกพบว่าอัตราความยากจนในเมียนมานั้นสูงที่สุดในพื้นที่ชายฝั่งที่ 53.1 เปอร์เซ็นต์ ได้แก่รัฐยะไข่ (Rakhine) รัฐมอญ (Mon) และรัฐตะนาวศรี (Tanintharyi) และต่ำที่สุดในพื้นที่แห่งราบต่ำที่ 29.5 เปอร์เซ็นต์ ได้แก่รัฐพะโค (Bago) หรือที่รู้จักกันในชื่อหงสาวดี รัฐมาเกว (Magway) รัฐมัณฑะเลย์ (Mandalay) และรัฐสะกาย (Sagaing) (World Bank, 2014)

นอกจากนี้ ธนาคารโลกยังพบว่าลักษณะทางชาติพันธุ์ภาษายังสัมพันธ์กับความยากจน ซึ่งเป็นตัวเลขที่สะท้อนว่าการถูกกีดกันทางสังคมและการเมืองยังคงเป็นปัญหาสำคัญในเมียนมา โดยคนที่ใช้ภาษาพม่ามีถึงสามในสี่ของประชากร แต่มีสัดส่วนแค่สองในสามของคนยากจน ซึ่งหมายความว่าความเสี่ยงที่จะยากจนในกลุ่มคนที่ไม่ได้ใช้ภาษาพม่ามีสูงกว่า อย่างไรก็ตาม อัตราความยากจนในกลุ่มคนที่มีลักษณะทางชาติพันธุ์ภาษาที่ไม่ใช่พม่าก็มีความแตกต่างกัน เช่น กลุ่มคนที่พูดภาษามอญ อารบิก จีน นั้นมีแนวโน้มที่จะยากจนน้อยกว่า ในขณะที่กลุ่มอื่น ๆ ที่มีแนวโน้มที่จะยากจนสูงกว่ามาก โดยเฉพาะกลุ่มที่พูดภาษาฉิ่น (1.2 เปอร์เซ็นต์ของประชากร) มีแนวโน้มที่จะยากจน 1.7 เท่ามากกว่าประชากรทั่วไป กลุ่มที่พูดภาษายะไข่ (3.9 เปอร์เซ็นต์ของประชากร) มีแนวโน้มที่จะยากจน 1.8 เท่ามากกว่าประชากรทั่วไป และกลุ่มที่พูด “ภาษาต่างชาตินอื่น” ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยมุสลิมโรฮีนจาในพื้นที่รัฐยะไข่ มีแนวโน้มที่จะยากจน 2.4 เท่ามากกว่าประชากรทั่วไป

<sup>11</sup> ธนาคารโลกวิเคราะห์ตัวเลขอัตราดังกล่าวอ้างอิงจากข้อมูลสถิติของรัฐบาลในปีพ.ศ. 2553 แต่ใช้วิธีวิเคราะห์ต่างออกไป จึงมีตัวเลขแตกต่างจากข้อมูลของรัฐบาล ทั้งนี้ ในปีพ.ศ. 2553 นั้นรัฐบาลเมียนมาได้ใช้ค่าข้อมูลสถิติเดียวกันมาวิเคราะห์และสรุปไว้ว่ารัฐยะไข่มีอัตราความยากจนอยู่ที่ 43.5 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่อัตราความยากจนเฉลี่ยของประเทศอยู่ที่ 25.6 เปอร์เซ็นต์ (Integrated Household Living Condition Assessment Survey, 2010 อ้างถึงใน Advisory Commission on Rakhine State, 2017)

รายงานฉบับเดียวกันยังชี้ว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวโรฮีนจาไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากความยากจน คือ การถูกกีดกันทางสังคม รวมถึงการจำกัดขนาดครอบครัว การแต่งงาน การจดทะเบียน การเกิด และการจำกัดการเคลื่อนไหว (World Bank, 2014) ซึ่งจะถูกล่ามถึงต่อไปในบทนี้

#### 4.4.1.2 เศรษฐกิจของรัฐยะไข่

เช่นที่กล่าวมาข้างต้น รัฐยะไชนั้นแม้จะเป็นพื้นที่ที่มีอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และตั้งอยู่ในพื้นที่ยุทธศาสตร์แต่กลับเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ยากจนที่สุดของเมียนมา โดยมีอัตราความยากจนอยู่ที่ 78 เปอร์เซ็นต์ (นับเป็น 14.9 เปอร์เซ็นต์ของความยากจนในเมียนมา เกือบสองเท่าเมื่อเทียบกับอัตราเฉลี่ยของประเทศ) (World Bank, 2014) และมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

#### รายได้

ในรายงานของโครงการอาหารโลก (World Food Programme หรือ WFP) และองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations หรือ FAO) ในปีพ.ศ. 2562 นั้นแสดงให้เห็นว่ารายได้ประชาชาติ (Nominal income) โดยเฉลี่ยของพื้นที่ตอนกลางและตอนใต้ของรัฐยะไชนั้นต่ำกว่ารายได้ประชาชาติโดยเฉลี่ยของทั้งประเทศเมียนมา ซึ่งอยู่ที่ MMK 124,000 ในขณะที่ในตอนกลางของยะไชนั้นอยู่ที่ MMK 71,000 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ 43 เปอร์เซ็นต์ และทางตอนใต้อยู่ที่ MMK 90,000 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ 27 เปอร์เซ็นต์ (FAO & WFP, 2019)

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยของรายงานดังกล่าวยังพบความไม่เสมอภาคของรายได้ในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และชี้ว่าครอบครัวที่พึ่งพาการใช้แรงงาน การค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ประกอบเกษตรกรรมขนาดเล็กเป็นอาชีพหลักจะมีรายรับต่ำที่สุด ในขณะที่ครอบครัวที่ประกอบอาชีพค้าขาย พาณิชยกรรม รับจ้างเกษตรกรรมขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ จะมีรายได้สูง (FAO & WFP, 2019)

#### อาชีพ

เกษตรกรรม การประมง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำนั้นเป็นอาชีพหลักในการหาเลี้ยงชีพของคนในรัฐยะไข่ ในพื้นที่ราบต่ำประชาชนส่วนใหญ่ทำการประมงชายฝั่งเนื่องจากการเข้าถึงพื้นที่กสิกรรมนั้นถูกจำกัด ส่วนในพื้นที่ลิกเข้ามาด้านในนั้นประชาชนมักดำรงชีพโดยการเพาะปลูกใช้แรงงาน และทำการปศุสัตว์ (FAO & WFP, 2019)

ทางเหนือของรัฐยะไข่ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชาวโรฮีนจาอาศัยอยู่มากนั้นพบว่าผู้คนส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยการใช้แรงงานเพื่อแลกกับค่าแรง (64 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือการตัดไม้/ตัดไผ่ (25 เปอร์เซ็นต์) เกษตรกรรม (21 เปอร์เซ็นต์) ประมง (16 เปอร์เซ็นต์) และการค้าขายขนาดเล็ก



(13 เปอร์เซ็นต์) (WFP, 2011) ทั้งนี้ มีสัดส่วนของครอบครัวเพียงหนึ่งในห้าเท่านั้นที่รายงานว่าเกษตรกรรมเป็นหนึ่งในสี่กิจกรรมหลักในการดำรงชีพ ซึ่งถือว่าต่ำมากในพื้นที่เศรษฐกิจชนบทและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ (WFP, 2011) ทั้งนี้ เคยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติและพบว่าครอบครัวส่วนใหญ่กว่า 71 เปอร์เซ็นต์ พึ่งพิงเพียงสมาชิกคนเดียวในการหารายได้ในขณะที่ 22 เปอร์เซ็นต์ พึ่งพิงสมาชิกสองคน และเพียง 5 เปอร์เซ็นต์ พึ่งพิงสมาชิกสามคนขึ้นไป (WFP, 2011)

### **เกษตรกรรมและความมั่นคงทางด้านอาหาร**

ในรายงานของ WFP ในปีพ.ศ. 2554 ก่อนที่จะเกิดความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่ ชี้ว่า สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารในรัฐยะไข่นั้นแย่ลงเมื่อเทียบกับปีพ.ศ. 2552 โดยมีครอบครัวที่ถูกจัดว่าไม่มีความมั่นคงทางอาหารอย่างรุนแรงอยู่ที่ 45 เปอร์เซ็นต์ โดย 33 เปอร์เซ็นต์ เป็นกลุ่มที่ไม่มีความมั่นคงทางอาหารในระดับปานกลาง มีเพียง 22 เปอร์เซ็นต์ถูกจัดว่ามีความมั่นคงทางอาหาร โดยมีอัตราการบริโภคอาหารและการเข้าถึงอาหารแย่ง มีครอบครัวถึง 25 เปอร์เซ็นต์ที่มีอัตราการบริโภคอาหารระดับต่ำ และมีครอบครัวถึง 54 เปอร์เซ็นต์ที่สามารถเข้าถึงอาหารได้ในระดับต่ำ ทั้งนี้ WFP อธิบายว่าสาเหตุหลักที่ทำให้ไม่มีความมั่นคงทางอาหารและไม่สามารถเข้าถึงอาหารและพื้นที่ทางการเกษตรได้มาจากภาระหนี้สิน อำนาจในการซื้อที่จำกัดเพราะโอกาสการได้เงินเดือนถูกจำกัด ราคาอาหารที่สูง ปัจจัยทางโครงสร้าง และภัยธรรมชาติ (WFP, 2011)

ในรายงานของ WFP และ FAO ในปีพ.ศ. 2554 และ 2562 ยังพบปัญหาที่เกษตรกรในพื้นที่ไม่สามารถเข้าถึง/ครอบครองพื้นที่ทางการเกษตรได้ โดยในภาคการเกษตรนั้นมีครอบครัวเพียง 40 เปอร์เซ็นต์ที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ทางการเกษตรได้ และอัตราดังกล่าวกลับสูงขึ้นเรื่อย ๆ จากตอนใต้ไปตอนเหนือของรัฐ โดยในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่นั้นมีครอบครัวถึง 60 เปอร์เซ็นต์ที่ไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ทางการเกษตรได้ ทั้งนี้ อัตราส่วนของประชากรที่ไม่มีพื้นที่สำหรับการทำการเกษตรในรัฐยะไข่นั้นสูงมากโดยคิดเป็น 24.6 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมดของประเทศเมียนมา (WFP, 2011; FAO & WFP, 2019)

อนึ่ง พื้นที่ 3,677,808 เฮกเตอร์ (hectares) ในรัฐยะไข่นั้น มีรายงานว่าพื้นที่ประมาณ 14 เปอร์เซ็นต์เป็นพื้นที่ที่ถูกใช้เพื่อการเพาะปลูก มี 1 เปอร์เซ็นต์ เป็นพื้นที่การเกษตรที่ไม่ถูกใช้งาน 3 เปอร์เซ็นต์เป็นพื้นที่ที่ยังไม่ได้เพาะปลูก ทำให้รัฐยะไข่มีพื้นที่เพื่อการเกษตรรวมเพียง 18 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด สำหรับที่ดินที่เหลือนั้น 39 เปอร์เซ็นต์เป็นพื้นที่ป่า 25 เปอร์เซ็นต์เป็นพื้นที่อื่น ๆ และที่เหลือเป็นพื้นที่ป่าสงวน (FAO & WFP, 2019)

แม้รัฐบาลเมียนมาจะมีโครงการให้เงินกู้ยืมเพื่อการเกษตรกรรมตามฤดู เช่น โครงการของธนาคาร Myanmar Agricultural Development Bank (MADB) หรือสินเชื่อจาก Myanmar Rice Federation หรือ NGOs ต่าง ๆ แต่จากสถิติกลับพบว่าเกษตรกรในรัฐยะไข่ได้ทำการกู้ยืมเงินเพียงแค่ 5 เปอร์เซ็นต์ของวงเงินที่ถูกจัดสรรไว้เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในประเทศเมียนมา คณะผู้วิจัยของ FAO และ WFP ได้ทำการสัมภาษณ์เกษตรกรในตอนกลางและตอนใต้ของรัฐยะไข่และพบว่า การกู้ยืมเงินดังกล่าวจำเป็นต้องแสดงหลักฐานยืนยันว่าผู้กู้เป็นเจ้าของพื้นที่ ในขณะที่ประเทศเมียนมานั้นมีข้อจำกัดในการถือครองที่ดินมากมาย ซึ่งจะอธิบายต่อไปด้านล่าง ทั้งนี้ บุคคลไร้สัญชาติ เช่น ชาวโรฮีนจา นั้นยิ่งประสบปัญหาต่อการเข้าถึงความช่วยเหลือดังกล่าวมากกว่ากรณีทั่วไป (FAO & WFP, 2019)

### **แรงงาน**

ในระหว่างการจัดทำรายงานของ WFP ละ FAO ซึ่งเผยแพร่ในปีพ.ศ. 2562 ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่รัฐยะไข่ ซึ่งเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความกังวลต่อปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนแรงงาน ซึ่งทำให้เกษตรกรส่วนมากจำเป็นต้องจ้างแรงงานชั่วคราวเพิ่มเติมเพื่อมาช่วยเหลือและทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น โดยความต้องการแรงงานเพิ่มเติมในพื้นที่นั้นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่จำนวนแรงงานที่มีนั้นกลับคงที่ ทำให้เกษตรกรผู้ว่าจ้างต้องเผชิญความกดดันมหาศาลเนื่องจากค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้น

เกษตรกรส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าปัญหาการขาดแคลนแรงงานนั้นเริ่มขึ้นในปีพ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) หลังจากเกิดปรากฏการณ์การไหลออกของแรงงานจากพื้นที่ชนบทสู่พื้นที่เมืองหรือสู่ประเทศอื่น หรือเพื่อแสวงหาโอกาสในการประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ได้ค่าตอบแทนสูงขึ้นในพื้นที่ เช่น แรงงานภาคก่อสร้าง นอกจากนี้ หลังจากเกิดเหตุความรุนแรงในรัฐยะไข่ในปีพ.ศ. 2555 และการบังคับใช้มาตรการจำกัดการเคลื่อนไหวต่อชาวโรฮีนจาหลังช่วงหลังความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 กลับทำให้ปัญหาการขาดแรงงานนั้นเลวร้ายยิ่งขึ้น เช่นเดียวต้น การอพยพครั้งใหญ่ของชาวโรฮีนจาออกจากเขตหลักมอตอในปีพ.ศ. 2560 นั้นก็น่าจะส่งผลให้การขาดแรงงานโดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรมเลวร้ายยิ่งขึ้น (FAO & WFP, 2019)

ข้อมูลดังกล่าวได้ถูกหยิบยกขึ้นมาวิเคราะห์เช่นเดียวกันในรายงานปีพ.ศ. 2560 ของคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านการปรองดองซึ่งก่อตั้งโดยนางออง ซาน ซูจี ที่ปรึกษาแห่งรัฐฯ และนำโดยนายโคฟี อันนัน อดีตเลขาธิการสหประชาชาติ คณะกรรมการได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในยะไข่และอธิบายไว้ว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2555 ซึ่งส่งผลให้ความไว้วางใจระหว่างชุมชนลดลงอย่างมาก และด้วยความที่ชุมชนแตกแยกออกจากกันจึงทำให้ธุรกิจที่ต้อง

พึ่งพิงแรงงานชาวโรฮีนจาและแรงงานมุสลิมต้องดิ้นรนเพื่อรักษาอัตราการผลิตของตนอย่างยากลำบาก นายจ้างชาวยุโรปบางคนอยู่ภายใต้ความกดดันจากกลุ่มชาตินิยมยะไข่มิให้ว่าจ้างชาวมุสลิม ส่งผลอย่างร้ายแรงต่อตลาดแรงงานและโอกาสการจ้างงาน นอกจากนี้ การจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของคนมากมายในค่ายคนพลัดถิ่นภายในประเทศเองกลับส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของรัฐ ข้อจำกัดดังกล่าวกลายเป็นอุปสรรคต่อธุรกิจของชาวมุสลิมและแรงงานชาวมุสลิมในการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจ เพิ่มความเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรงและสถานการณ์ความไม่มั่นคงในรัฐ รวมถึงการขาดซึ่งโอกาสในการว่าจ้างงาน ทำให้ทั้งชาวพุทธยะไข่และชาวมุสลิมจำนวนมากอพยพออกนอกพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคธุรกิจมากมาย (Advisory Commission on Rakhine State, 2017)

คณะกรรมการวิจัยชี้ถึงปัญหา “สมองไหล” ที่รัฐยะไข่กำลังประสบเพราะคนที่มีการศึกษาดีมักจะออกไปหาโอกาสในการประกอบอาชีพในพื้นที่อื่น ส่วนแรงงานไร้ฝีมือ (Unskilled Labor) เองก็ออกนอกพื้นที่เพื่อหาโอกาสในการประกอบอาชีพเช่นกัน เช่น ไปทำเหมืองหยกในรัฐคะฉิ่นหรืออุตสาหกรรมสิ่งทอในย่างกุ้ง นอกจากนี้ ความยากจนและการเลือกปฏิบัติก็ยังเป็นเหตุให้ชาวมุสลิมหลายพันคนอพยพไปยังประเทศอื่น เช่น มาเลเซียและอินโดนีเซีย ผ่านกระบวนการค้ามนุษย์และยังมีคนอีกมากมายที่เสียชีวิตระหว่างการเดินทาง (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 21)

### การลงทุนในโครงการขนาดใหญ่

การลงทุนโดยตรงของชาวต่างชาติในเมียนมานั้นกระจุกตัวอยู่ในภาคอุตสาหกรรมทางด้านพลังงานเป็นหลัก แต่กลับไม่ค่อยมีการลงทุนใหม่ ๆ ในภาคอุตสาหกรรมการผลิตซึ่งจะเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่ชนชั้นแรงงานและชนชั้นกลาง ในพื้นที่รัฐยะไข่นั้นมีโครงการการลงทุนขนาดใหญ่อยู่หลายโครงการ ได้แก่

**โครงการเชื่อมต่อการเดินทางในพื้นที่กะลาตัน** (Kaladan Multi-Modal Transport Transit Project) ซึ่งเป็นโครงการที่ลงทุนร่วมกันระหว่างประเทศอินเดียและเมียนมา โดยมีเป้าหมายที่จะเชื่อมต่อรัฐ มิโซรัม (Mizoram) ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียบกัอ่าวเบงกอลผ่านรัฐฉิ่นและรัฐยะไข่ รวมถึงการสร้างท่าเทียบเรือที่ซิดตเว (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 22)

**โครงการขนส่งทางลำน้ำไปยังจังหวัดปะและวะ (Paletwa) ทางตอนใต้ของรัฐฉิ่น และทางด่วนจากจังหวัดปะและวะไปยังชายแดนของประเทศอินเดีย** โดยเมื่อเสร็จสิ้นแล้วโครงการนี้จะ

เชื่อมต่อพื้นที่ในประเทศและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงตลาดในอินเดียของยะไข่ (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 22)

**โครงการในเมืองเจ้าก์พยู** ซึ่งมีแผนที่จะสร้างและดำเนินโครงการในภาคอุตสาหกรรมต่าง ๆ มากมาย รวมถึงโครงการที่เกี่ยวกับน้ำมันและก๊าซธรรมชาติที่เกาะ Madae ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการท่อส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติไปยังมณฑลยูนนานของประเทศจีน รวมถึงโครงการสร้างคลังน้ำมันและก๊าซปิโตรเลียมเหลว (Terminal) โดยรับก๊าซมาจากพื้นที่ชายฝั่งของรัฐยะไข่และทำหน้าที่เป็นเสมือนคลังน้ำมันระหว่างประเทศ (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 22)

**โครงการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone - SEZ) และท่าเรือน้ำลึก** โดยคาดว่าจะมีการลงทุนโดยบริษัทร่วมทุนที่มีประเทศจีนเป็นหลัก (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 22) อนึ่ง เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ หมายถึงเขตพื้นที่ที่จัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะตามกฎหมายเพื่อส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่มาลงทุน รวมทั้งให้สิทธิพิเศษบางประการในการดำเนินกิจการต่าง ๆ เช่น มาตรการพิเศษทางด้านภาษี

แม้มีการคาดหวังว่าการก่อตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษและโครงการลงทุนขนาดใหญ่อื่น ๆ จะทำให้เกิดการสร้างงานและพัฒนาชุมชนในรัฐยะไข่ แต่โครงการดังกล่าวกลับนำมาซึ่งความกังวลหลายประการ เนื่องจากจากในอดีตนั้นการลงทุนในเมืองเจ้าก์พยู รวมถึงเขตเศรษฐกิจพิเศษอื่น ๆ ของเมียนมานั้น มักจะมีผลกระทบในทางลบตามมาบ่อย ๆ ในขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจสำหรับชุมชนท้องถิ่นนั้นกลับเป็นไปอย่างจำกัด (International Commission of Jurists, 2017a: ii-xi)

กรณีที่โครงการลงทุนขนาดใหญ่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านท้องถิ่นกับรัฐบาลส่วนกลาง เช่น การก่อสร้างท่อส่งก๊าซและน้ำมันพาดผ่านพื้นที่รัฐยะไข่นั้นก่อให้เกิดความตึงเครียดของชุมชนจากการถูกเข้ายึดที่ดิน การไม่ได้รับค่าชดเชยที่สมเหตุสมผลจากการที่ต้องสูญเสียพื้นที่ทำกินหรือพื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและการดำเนินโครงการ รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (International Commission of Jurists, 2017a: ii-xi)

โครงการท่าเรือน้ำลึกสองแห่งและเขตเศรษฐกิจพิเศษเจ้าก์พยูเองก็มีรายงานว่าขั้นตอนการเข้ายึดที่ดินนั้นไม่ได้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับการเวนคืนที่ดินของประเทศเมียนมา มีการกล่าวหาว่าคนท้องถิ่นมักไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการดำเนินโครงการ และผลกำไรที่ได้จากโครงการมักถูกนำไปแบ่งปันระหว่างรัฐบาลส่วนกลางและบริษัทต่างชาติ อนึ่ง ในส่วนของโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษเจ้าก์พยูที่จะแล้วเสร็จในปีพ.ศ. 2581 (ค.ศ. 2038) นั้น โครงการดังกล่าวครอบคลุมพื้นที่กว่า 35 ตำบลใน 9 เขตการปกครองและมีผู้คนกว่า 20,000 คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

โดยปัจจุบันยังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับแผนการการโยกย้ายผู้คนไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณอื่นแต่ประชาชนประมาณ 20,000 คนที่อาศัยอยู่อาจจะต้องประสบกับปัญหาการถูกบังคับโยกย้ายโดยไม่สมัครใจเพื่อการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ทั้งนี้ มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐได้กล่าวว่าการที่จะได้รับค่าชดเชยนั้นจะต้องเป็นผู้อยู่อาศัยที่มีเอกสารการครอบครองที่ดินอย่างเป็นทางการ แต่ในขณะที่เดียวกันกลับมีการรายงานเช่นกันว่าผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ที่จะกลายเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเจ้าก์พยูนั้นไม่สามารถลงทะเบียนการครอบครองพื้นที่ได้ตามกฎหมายได้เนื่องด้วยข้อจำกัดในกฎหมายซึ่งจะอธิบายต่อไปด้านล่าง (Advisory Commission on Rakhine State, 2017; International Commission of Jurists, 2017a: viii)

กรณีข้างต้นล้วนส่งผลให้ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และตัวแทนภาคประชาสังคมจำนวนมาก มองว่ารัฐบาลนั้นเข้ามาแสวงหาประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติของยะไข่โดยไม่ให้ชุมชนท้องถิ่นนั้นได้รับผลประโยชน์ที่ตนสมควรจะได้ (Advisory Commission on Rakhine State, 2017; International Commission of Jurists, 2017a)

#### 4.4.2 ทรัพยากรธรรมชาติ

นับตั้งแต่อดีต เมียนมามีชื่อเสียงในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ แร่ อัญมณี ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ ก๊าซธรรมชาติ ทับทิม หยก และไม้ท่อนล้วนเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้มหาศาลให้กับเมียนมา (Heinrich Boll Stiftung, 2013)

ในประเทศเมียนมานั้น น้ำมันและก๊าซธรรมชาตินับเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญอย่างยิ่ง ในช่วงปี พ.ศ. 2537 ถึง 2560 เมียนมาผลิตน้ำมันดิบ (Crude oil) โดยเฉลี่ยเป็นปริมาณ 6 ล้านบาเรลต่อปี ในส่วนของก๊าซธรรมชาติ ข้อมูลจากปีพ.ศ. 2558 พบว่าเมียนมาได้ส่งออกก๊าซธรรมชาติที่ตนผลิตได้กว่า 81 เพอร์เซ็นต์ โดยนับเป็นสัดส่วน 40 เพอร์เซ็นต์ของรายได้ของประเทศ คิดเป็นรายได้ประมาณ 170 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อเดือน โดยมีก๊าซธรรมชาติกว่า 1.6 พันล้านลูกบาศก์ฟุตถูกส่งไปยังประเทศไทย และประเทศจีนทุกปี ทั้งนี้ หนึ่งในห้าแหล่งผลิตก๊าซธรรมชาตินอกชายฝั่งที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศเมียนมามากที่สุดนั้นคือโครงการแหล่งฉ่วย (Shwe) ในรัฐยะไข่ (Eucocham Myanmar, 2018)

ในรัฐยะไข่นั้นหนึ่งในทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในพื้นที่ยะไข่คือน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ รัฐยะไข่เต็มไปด้วยบ่อน้ำมันและบ่อก๊าซในอ่าวเบงกอลจำนวนมากโดยเฉพาะท้องทะเลใกล้เมืองซิตตเว (Sittwe) และเมืองเจ้าก์พยู (Kyaukpyu) มีรายงานว่ามีการขุดเจาะแหล่งพลังงานตามบ่อน้ำมัน 18 แห่ง แบ่งออกเป็นบ่อน้ำมันใกล้ชายฝั่ง 7 แห่ง บ่อน้ำมันทะเลลึก 9 แห่ง และบ่อน้ำมันบนบก 2 แห่ง โดยรัฐบาลเมียนมาได้ทยอยลงนามทำสัญญาขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติร่วมกับ

บริษัทต่างชาติ (ดูรายละเอียด บริษัท 2558) โดยจากข้อมูลขององค์กร Arakan Oil Watch ยังพบว่าบริษัท 10 บริษัทจาก 10 ประเทศที่ทำการขุดเจาะและได้นำทั้งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในพื้นที่ยะไข่ไปใช้ประโยชน์มาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 (อ้างอิงใน Heugas, 2017)

โครงการสำคัญในรัฐยะไข่คือโครงการแหล่งฉ่วย ซึ่งตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งของรัฐ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2543 บริษัท Daewoo จากเกาหลีใต้ได้ลงนามในสัญญาขุดเจาะและแบ่งปันผลผลิตกับบริษัท Myanmar Oil and Gas Enterprise (MOGE) ซึ่งเป็นบริษัทน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแห่งชาติของเมียนมา ต่อมาในปีพ.ศ. 2547 บริษัท Daewoo ได้ค้นพบก๊าซธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าวกว่า 4.5-7.7 ล้านล้านลูกบาศก์ฟุต ทั้งนี้ เชื่อว่ามีปริมาณก๊าซที่ถูกผลิตได้กว่า 500 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน โดย 400 ล้านลูกบาศก์ฟุตนั้นได้ถูกส่งไปยังประเทศจีนและอีก 100 ล้านลูกบาศก์ฟุตถูกส่งไปยังโรงงานที่มีเจ้าของเป็นรัฐบาลเมียนมา หรือขนส่งผ่านทางท่อการทหารและทางธุรกิจในเมียนมา (Heugas, 2017; Ahmed, 2013; Shwe Gas Movement, 2019)

นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2551 บริษัท China National Petroleum Cooperation ของประเทศจีน ซึ่งได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเมียนมาได้ทำการซื้อก๊าซธรรมชาติส่วนใหญ่จากโครงการแหล่งฉ่วย โดยทำการขนส่งก๊าซเหล่านี้โดยตรงไปยังประเทศจีนตอนใต้ผ่านท่อขนส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจากเมืองแจ้กัฟยूरิมอ่าวเบงกอลตัดข้ามแผ่นดินพม่าและรัฐฉานไปยังสถานีปลายทางที่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ท่อขนส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติดังกล่าวมีความยาวกว่า 2800 กิโลเมตรและเริ่มสร้างขึ้นในปีพ.ศ. 2554 (Heugas, 2017; Ahmed, 2013; Shwe Gas Movement, 2019) แน่ใจว่าโครงการดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่พอใจในกลุ่มชาวบ้านในรัฐยะไข่เช่นที่กล่าวถึงไปข้างต้น เนื่องจากชาวบ้านในท้องถิ่นรู้สึกที่ตนมิได้รับผลประโยชน์ใด ๆ จากโครงการดังกล่าว อีกทั้งสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ก็ได้รับผลกระทบอย่างมากจากการก่อสร้างโครงการและท่อส่งก๊าซ และผู้คนในรัฐยะไข่อีกจำนวนมากยังคงไม่มีไฟฟ้าใช้ (ลลิตา หาญวงษ์, 2560; Ahmed, 2013)

#### 4.4.3 ที่ดิน

นับแต่ผู้ลงทุนต่างชาติหันเข้ามาลงทุนในประเทศเมียนมามากขึ้นก็เกิดความต้องการที่จะใช้ที่ดินมากขึ้นเช่นกัน เมื่อตลาดที่ดินในประเทศเติบโตอย่างสูง ความขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินกลับมากขึ้นได้แก่ รายงานปัญหาการเข้ายึดที่ดิน และการกล่าวอ้างว่าบุคคลทั่วไปโดยเฉพาะเกษตรกรต่างสูญเสียที่ดินและยากจนลง อันที่จริง Saskia Sassen อาจารย์ทางด้านสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ได้เคยแสดงทัศนะว่าการไล่ยึดเวนคืนที่ดินโดยทหารจากบุคคลทั่วไปและผู้ครอบครองที่ดินรายเล็กนั้นเกิดขึ้นนับตั้งแต่ปีคริสต์ทศวรรษที่ 1990 โดยไม่มีการชดเชยเยียวยา และยังคงดำเนินต่อมาในอีกหลายสิบปี อีกทั้ง ขยายตัวขึ้นในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา โดยในช่วงที่มีความรุนแรงในรัฐยะไข่ในปีพ.ศ. 2555

พบว่าที่ดินนั้นถูกจัดสรรไปให้โครงการขนาดใหญ่ในระหว่างปีพ.ศ. 2553 ถึง 2559 เพิ่มขึ้นถึง 170 เปอร์เซ็นต์ อีกทั้งการแก้ไขกฎหมายที่ดินในปีพ.ศ. 2555 ยังเอื้อให้บริษัทขนาดใหญ่สามารถได้มาซึ่งที่ดินโดยง่ายขึ้น โดยรัฐบาลได้ทำการจัดสรรที่ดินกว่า 1,268,077 เฮกตาร์หรือคิดเป็น 3,100,000 เอเคอร์ (ประมาณ 7,843,000 ไร่) ในพื้นที่ของชาวโรฮิงจาแก่บริษัทเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ในชนบท ซึ่งถือว่าเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาลเมื่อเทียบกับการจัดสรรในปีพ.ศ. 2555 ซึ่งคิดเป็นจำนวน 7,000 เฮกตาร์หรือคิดเป็น 17,000 เอเคอร์ (ประมาณ 43,010 ไร่) (Sassen, 2017)

หนึ่งในเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลคือกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการที่ดินของเมียนมาที่คาบเกี่ยวกฎหมายและกฎระเบียบกว่า 50 ฉบับซึ่งมีความทับซ้อนกันและส่วนมากขัดแย้งกันเอง กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินที่บังคับใช้ในปัจจุบันมักจะมีลักษณะเน้นไปที่การแบ่งประเภทของที่ดินที่ค่อนข้างล้าสมัย มีความซับซ้อน และมีได้สะท้อนถึงรูปแบบของการนำที่ดินไปใช้ในปัจจุบันได้เที่ยงตรงนัก นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานมากมายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดินและคลี่คลายข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน โดยส่วนใหญ่มักเป็นหน่วยงานทางปกครอง มิใช่ฝ่ายตุลาการ และทำให้เกิดความขัดแย้งในด้านการจัดสรรที่ดินอย่างมากระหว่างรัฐและประชาชนในพื้นที่ เช่น ในโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษเจ้าก์พยู รัฐยะไข่ ซึ่งมีการกล่าวหาทั้งว่ากระบวนการจัดสรรที่ดินนั้นขาดความโปร่งใส ไม่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และขัดต่อกฎหมายเมียนมา รวมถึงไม่มีการให้ค่าชดเชยเมื่อต้องโยกย้ายถิ่นที่อยู่ (International Commission of Jurists, 2017a: i-xi)

#### 4.4.3.1 รัฐธรรมนูญเมียนมา พ.ศ. 2551

ตามรัฐธรรมนูญเมียนมา ค.ศ. 2008 (พ.ศ. 2551) ในมาตรา 37(a) นั้นรัฐบาลเมียนมาเป็น “เจ้าของพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลายทั้งบนดินและใต้ดิน บนน้ำและใต้น้ำ และในชั้นบรรยากาศในประเทศ” นอกจากนี้ในมาตรา 37(b) ยังให้อำนาจรัฐบาลในการ “ออกกฎหมายที่จำเป็นเพื่อควบคุมดูแลการนำทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นของรัฐไปและการนำไปใช้ประโยชน์โดยองค์การทางเศรษฐกิจ” (International Commission of Jurists, 2017a: 80)

ข้อบทกฎหมายข้างต้นให้อำนาจเบ็ดเสร็จแก่รัฐบาลในการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างความไม่พอใจแก่หลายภาคส่วน อีกทั้งนำไปสู่การเรียกร้องให้คนในพื้นที่มีสิทธิในการควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตน (RFA, 2018)

#### 4.4.3.2 พ.ร.บ.การได้มาซึ่งที่ดิน พ.ศ. 2437

ในกลุ่มกฎหมายที่เกี่ยวกับที่ดินนั้นพบว่า พ.ร.บ.การได้มาซึ่งที่ดิน พ.ศ. 2437 (ค.ศ. 1894) ซึ่งบังคับใช้มาตั้งแต่ยุคที่เมียนมาอยู่ภายใต้การปกครองของอาณานิคมสหราชอาณาจักรนั้นเป็น

กฎหมายหลักที่นำมาใช้วางหลักในการเข้าครอบครองที่ดิน มาตรา 40 ของกฎหมายดังกล่าวให้อำนาจแก่รัฐในการยึดคืนที่ดินเพื่อ “วัตถุประสงค์เกี่ยวกับสาธารณะ” (Public purpose) โดยมาตรา 41 ได้อธิบายถึงกรณี 2 ลักษณะที่บริษัทจะนำมาใช้อ้างเพื่อเข้าครอบครองที่ดิน โดยถือว่าเป็นไปเพื่อ “วัตถุประสงค์เกี่ยวกับสาธารณะ” ได้แก่ (1) เพื่อนำมาใช้เป็นที่อยู่อาศัยและเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ลูกจ้างที่มาทำการก่อสร้าง หรือ (2) ถ้าการก่อสร้างดังกล่าวนั้นเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์เกี่ยวกับสาธารณะ ในทางปฏิบัติแล้ว พ.ร.บ.การได้มาซึ่งที่ดิน มักถูกนำไปใช้กับกรณีการจัดสรรที่ดินและการหาถิ่นที่อยู่ใหม่ให้กับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ที่ถูกเวนคืน ทั้งนี้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถโต้แย้งการครอบครองที่ดินในลักษณะดังกล่าวได้ เช่น การแย้งว่ามีได้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์เกี่ยวกับสาธารณะ หรือมิใช่การใช้การได้มาซึ่งที่ดินโดยเพื่อวัตถุประสงค์เกี่ยวกับสาธารณะโดยสุจริต หรือมิใช่เพื่อกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์กับสาธารณะ (International Commission of Jurists, 2017a: 28-29)

อย่างไรก็ตาม พ.ร.บ.ดังกล่าวมักประสบปัญหาในการให้คำนิยามของคำว่า “วัตถุประสงค์เกี่ยวกับสาธารณะ” เนื่องจากให้อำนาจกว้างขวางแก่รัฐในการกำหนดว่าสิ่งใดคือวัตถุประสงค์สาธารณะ นอกจากนี้ยังมีรายงานว่าในทางปฏิบัติแล้วเจ้าหน้าที่มิได้กระทำการตามขั้นตอนกระบวนการที่ระบุไว้ใน พ.ร.บ.เสมอไป ในโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษเจ้าแก้วพยุ รัฐยะไข่ นั้นก็มีรายงานว่าการเวนคืนที่ดินในปีพ.ศ. 2557 และในปีพ.ศ. 2559 นั้นไม่มีการออกประกาศแก่สาธารณะเกี่ยวกับการเวนคืนดังกล่าวเพื่อให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียสามารถอุทธรณ์คัดค้านการเวนคืนได้ ทั้ง ๆ ที่การประกาศเช่นนั้นเป็นหนึ่งในข้อกำหนดของพ.ร.บ.การได้มาซึ่งที่ดิน (International Commission of Jurists, 2017a: 28-29)

#### 4.4.3.3 กฎหมายที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2555

ในวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2555 รัฐสภาเมียนมาได้มีมติผ่านกฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่ดินสองฉบับคือ กฎหมายที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2555 (2012 Farmland Law) และกฎหมายการจัดการที่ดินที่ว่างเปล่า ที่ดินที่พักจากการเกษตร และที่ดินที่ยังไม่เคยทำการเกษตรมาก่อน พ.ศ. 2555 (2012 Vacant, Virgin and Fallow lands Management law) (International Commission of Jurists, 2017a: 31)

กฎหมายที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมนั้นยินยอมให้บุคคลในประเทศเมียนมายื่นขอใบอนุญาตใช้ที่ดิน (Land Use Permit) ทำให้มีสิทธิที่จะใช้ ให้เช่า และขายที่ดินเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเกษตรกรรมได้ ทั้งนี้ การอนุญาตใช้ที่ดินนั้นจะต้องพิจารณาประกอบกับเงื่อนไขเข้มงวด เช่น ประเภทของพืชพันธุ์ที่จะปลูกได้ และความถี่ในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ผู้ที่ละเมิดเงื่อนไขเหล่านี้อาจจะถูกลงโทษหรือเพิกถอนใบอนุญาตได้ สำหรับการไต่สวนที่ดินที่ไม่ใช่เพื่อการเกษตรนั้นต้องได้รับการอนุมัติโดย



หน่วยงานจัดการพื้นที่เกษตรกรรมส่วนกลาง (Central Farmland Management Body) เพื่อที่จะเปลี่ยนรูปแบบประเภทของการใช้ที่ดิน (International Commission of Jurists, 2017a: 31)

นอกจากนี้ กฎหมายยังยินยอมให้มีการยึดคืนที่ดิน “เพื่อประโยชน์ของประเทศ” หรือ “เมื่อไม่ได้ถูกใช้ประโยชน์ภายในช่วงเวลา 6 เดือนนับแต่ได้รับอนุญาต” ทั้งนี้ ผู้ถือใบอนุญาตนั้นสามารถขอรับการชดเชยเยียวยา ด้วยวงเงินประมาณ 2 ถึง 3 เท่าจากราคาตลาดโดยขึ้นอยู่กับรูปแบบของที่ดินและทรัพย์สินได้ เว้นแต่ หน่วยงานกลางพบว่าผู้ได้รับอนุญาตละเมิดเงื่อนไขที่ได้รับ (International Commission of Jurists, 2017a: 31)

อย่างไรก็ตาม ในโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษเจ้าภาพ รัฐยะไข่ นั้นกลับมีรายงานเกี่ยวกับเกษตรกรที่ประสบความยากลำบากในการลงทะเบียนที่ดินของตนภายใต้กฎหมายที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ปัญหาดังกล่าวสะท้อนว่ากระบวนการในการรับรองสิทธิในการใช้ที่ดินดังกล่าวนั้นมีได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพในพื้นที่เมืองเจ้าภาพ ในขณะที่กระบวนการดังกล่าวมีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อการครอบครองสิทธิที่ดินนั้นมีความสำคัญต่อการกำหนดค่าชดเชยเยียวยาสำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษโดยรัฐ ดังนั้น ถ้าเกษตรกรมิสามารถลงทะเบียนและได้รับสิทธิดังกล่าวพวกเขาก็จะไม่ได้รับค่าชดเชยที่เป็นธรรมและเหมาะสม (International Commission of Jurists, 2017a: 31)

#### 4.4.3.4 กฎหมายการจัดการที่ดินที่ว่างเปล่า ที่ดินที่พักจากการเกษตร และที่ดินที่ยังไม่เคยทำการเกษตรมาก่อน พ.ศ. 2555

กฎหมายการจัดการที่ดินที่ว่างเปล่า ที่ดินที่พักจากการเกษตร และที่ดินที่ยังไม่เคยทำการเกษตรมาก่อน พ.ศ. 2555 (2012 Vacant, Virgin and Fallow lands Management law) นั้นเป็นกฎหมายที่ร่างขึ้นมาเพื่อจัดสรรที่ดินให้แก่บุคคลทั่วไปและนักลงทุน ฯลฯ โดยกฎหมายได้กำหนดให้มีคณะกรรมการส่วนกลางที่สามารถให้การอนุมัติให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ได้ เช่น เพื่อการเกษตรกรรม ปศุสัตว์ และเหมืองแร่ โดยสามารถอนุมัติให้มีการเช่าที่ได้เป็นเวลาถึง 30 ปี โดยไม่สามารถขายต่อหรือเช่าช่วงได้ถ้ามิได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการ โดยนักลงทุนสามารถขออนุญาตใช้ที่ดินที่รัฐพิจารณาว่าเป็นที่ดินที่มีได้ใช้ประโยชน์ได้ และด้วยความที่ที่ดินดังกล่าวนี้เป็นที่ดินว่างเปล่าจึงถูกจัดกลุ่มไว้ในที่ดินที่มีได้มีเจ้าของ จึงมิได้มีการชดเชยเยียวยาในกฎหมายแก่ผู้ครอบครองที่ดิน (International Commission of Jurists, 2017a: 32)

กฎหมายนี้มักถูกร้องเรียนว่ามีการกำหนดเอาพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์อยู่ในความเป็นจริงไปเป็นที่ดินที่ว่างเปล่าอยู่เนื่อง ๆ ในโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษเจ้าภาพ รัฐยะไข่ นั้นก็มีการกล่าวอ้าง

จากเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ถูกเวนคืนเพื่อจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษว่าพื้นที่ซึ่งถูกใช้เพื่อการปศุสัตว์ของตนนั้นถูกกำหนดให้เป็นที่ดินที่ว่างเปล่าภายใต้ พ.ร.บ.นี้ ทำให้ตนไม่ได้รับการชดเชยเยียวยาที่เหมาะสม อีกทั้ง การตัดสินใจกำหนดประเภทของที่ดินนั้นมิได้มีการรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน (International Commission of Jurists, 2017a: 32)

#### 4.4.3.5 กฎหมายเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ

ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ กฎหมายเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษได้กำหนดให้กระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่ในการจัดหาและโอนย้ายที่ดินที่ถูกจัดสรรเพื่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษโดยหน่วยงานกลาง ทั้งนี้ กระบวนการได้มาซึ่งที่ดินนั้นจะเป็นไปตามแนวทางของหน่วยงานกลางและต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐบาล

อนึ่ง ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษนั้นนักลงทุนชาวต่างชาติจะสามารถเช่าที่ดินได้ถึง 50 ปีซึ่งต่างจากบทบัญญัติในพ.ร.บ.การโอนย้ายอสังหาริมทรัพย์พ.ศ. 2530 (ค.ศ. 1987) ที่ห้ามมิให้บริษัทต่างชาติทำสัญญาเช่าอสังหาริมทรัพย์นานกว่าหนึ่งปี และแม้กฎหมายจะได้กำหนดวิธีการในการที่รัฐบาลจะให้เช่าพื้นที่แก่นักลงทุนและผู้พัฒนาโครงการอย่างละเอียด แต่ว่ากฎหมายเหล่านี้มิได้กำหนดกระบวนการที่คณะกรรมการจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษจะได้มาซึ่งที่ดินและแนวทางการโอนย้ายที่ดินดังกล่าว รวมถึงกระบวนการเกี่ยวกับการหาถิ่นฐานที่อยู่ใหม่ให้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ มิได้มีการอธิบายในเชิงกฎหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับหน้าที่ การดำเนินการ และความรับผิดชอบของรัฐบาลและบริษัทภาคเอกชนในกระบวนการดังกล่าว โดยในทางปฏิบัตินั้นได้นำ พ.ร.บ.การได้มาซึ่งที่ดิน พ.ศ. 2437 มาปรับใช้ (International Commission of Jurists, 2017a: 19)

#### 4.4.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน และความรุนแรงในยะไข่

ในประเทศเมียนมานั้นมีการศึกษาพบว่าคนยากจนนั้นจะกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง เช่นรัฐยะไข่ที่เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ยากจนที่สุดของเมียนมา โดยชาวยะไข่มีแนวโน้มที่จะยากจน 1.8 เท่ามากกว่าประชากรทั่วไป และชาวโรฮีนจามีแนวโน้มที่จะยากจน 2.4 เท่ามากกว่าประชากรทั่วไป

พื้นที่รัฐยะไข่นั้นประสบกับปัญหามากมาย ไม่มีความมั่นคงทางอาหาร ประชาชนและเกษตรกรไม่สามารถเข้าถึงอาหารและพื้นที่ทางการเกษตรได้ ปัญหาความลักลั่นทางกฎหมายและทางปฏิบัติของบรรดากฎหมายที่ดินที่ก่อให้เกิดการลิดรอนสิทธิของคนในพื้นที่และเอื้อประโยชน์แก่นายทุน การขาดแคลนแรงงาน การลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ที่คนท้องถิ่นรู้สึกว่าคุณสมบัติได้รับ

ผลประโยชน์ใด ๆ จากโครงการดังกล่าวและนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านท้องถิ่นกับรัฐบาล ส่วนกลาง การที่คนท้องถิ่นรู้สึกว่รัฐบาลนั้นเข้ามาแสวงหาประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติของยะไข่ โดยไม่ให้ชุมชนท้องถิ่นนั้นได้รับผลประโยชน์ที่ตนสมควรจะได้ อีกทั้ง มีที่ดินจำนวนมากถูกจัดสรรไปให้โครงการขนาดใหญ่โดยไม่มีการชดเชยเยียวยาที่เหมาะสมแก่ผู้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดิน ทั้งชาวยะไข่และชาวโรฮีนจา

ทั้งนี้ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และความขัดแย้งทางด้านที่ดินนั้นถูกพิเคราะห์ไว้โดยผู้เชี่ยวชาญหลายภาคส่วนว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่

#### 4.4.4.1 เศรษฐกิจและการพัฒนา

จากข้อมูลของคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ นั้นชี้ว่า คณะกรรมการไต่สวนได้รับข้อมูลจากองค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำชุมชนหลายท่านว่าหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรงในรัฐยะไข่นั้นสืบเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ ด้วยความที่เศรษฐกิจของรัฐยะไข่ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมและประมง แต่ว่าผลผลิตในภาคเกษตรกรรมนั้นกลับตกต่ำลงเนื่องจากการรुक้าของน้ำเค็มมาในพื้นที่เกษตรกรรม การขาดระบบชลประทานที่เหมาะสม และความยากลำบากในการเข้าถึงแหล่งกักเงิน ในส่วนของภาคประมงนั้น การประกอบกิจการประมงจำต้องอาศัยการลงทุนจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ ภาคประมงจึงอยู่ภายใต้เงื้อมมือของบุคคลและนิติบุคคลเพียงแค่นหยิบมือที่สามารถทำการลงทุนดังกล่าวได้ ภาคส่วนอื่น ๆ เช่นภาคการผลิต ก็ไม่ได้รับการพัฒนาเช่นเดียวกัน ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดความยากจนทั้งในกลุ่มชาวยะไข่และชาวโรฮีนจา บุคคลหลายคนไม่สามารถเข้าถึงบริการและการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานได้ และทำให้ระบบการศึกษาและสังคมอ่อนแอ ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ทั้งข้าราชการ ผู้นำชุมชน และเจ้าของกิจการ คณะกรรมการไต่สวนได้รับการบอกกล่าวว่า “ความรุนแรงนั้นแพร่ไปอย่างรวดเร็วในรัฐยะไข่เนื่องจากสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจที่เลวร้ายของทั้งสองฝั่ง รวมถึงความไม่เข้าใจกันที่เกิดขึ้นได้ง่ายในกลุ่มคนที่ไม่ได้รับการศึกษาที่เหมาะสม ซึ่งมักมีความอ่อนไหวต่ออิทธิพลภายนอก และมีแนวโน้มที่จะก่อความรุนแรง” (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 18-19)

ในรายงานของคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านการปรองดองซึ่งนำโดยนายโคฟี อันนัน อดีตเลขาธิการสหประชาชาติได้ชี้ว่าหนึ่งในวิกฤตการณ์ที่ทำให้เกิดความรุนแรง คือ “วิกฤตการณ์ด้านการพัฒนา” เนื่องจากปัญหาความยากจนเรื้อรัง ความไม่มั่นคงด้านที่ดินและโอกาสการใช้ชีวิตนำไปสู่การอพยพออกจากพื้นที่ รวมถึงข้อจำกัดการเดินทางของชาวมุสลิมทำให้มีทรัพยากรมนุษย์ไม่เพียงพอ การพัฒนาและการเติบโตทางเศรษฐกิจหยุดชะงัก อีกทั้งโครงการขนาดใหญ่เองก็มีได้เป็นผล

ให้เกิดการจ้างงานเพิ่มในพื้นที่และไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ (Advisory Commission on Rakhine State, 2017)

ทั้งนี้ คณะกรรมาธิการที่ปรึกษาด้านการปรองดองได้ให้ข้อเสนอแนะว่ารัฐยะไข่ไม่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งและในพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งควรจะสร้างผลผลิตและก่อให้เกิดประโยชน์และกำไรมากกว่าในปัจจุบันถ้ารัฐบาลนำนโยบายมาใช้ที่เหมาะสม เช่น สนับสนุนให้มีการพัฒนาความเชี่ยวชาญและให้ข้อมูลที่เหมาะสมแก่ชาวนาซึ่งอาจส่งผลให้มีผลผลิตทางการเกษตรมากขึ้น หรือถ้ามีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานซึ่งอาจทำให้การส่งออกผลิตผลทางการเกษตรไปยังบังกลาเทศและอินเดียและประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคกระทำได้สะดวกขึ้น โดยคณะกรรมาธิการ ฯ สรุปว่าการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนได้ แต่เน้นย้ำว่าการพัฒนาดังกล่าวนั้นขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพอันดีระหว่างชุมชนชาวมุสลิมและชาวยะไข่ การเพิ่มเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของชุมชนมุสลิม ค่าคนพลัดถิ่นภายในประเทศ การกำจัดการคอร์รัปชัน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การฝึกอบรมด้านอาชีพแก่คนท้องถิ่นเพื่อให้สามารถรองรับกับความต้องการของตลาดและเศรษฐกิจในอนาคตได้ การเคารพหลักนิติธรรม และความเต็มใจของรัฐบาลที่จะยอมให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในโครงการพัฒนาของรัฐและยอมให้คนกลุ่มเหล่านี้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ด้วย (Advisory Commission on Rakhine State, 2017) อนึ่ง รัฐบาลเมียนมาให้สัญญาว่าจะปฏิบัติตามข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการที่เพื่อแก้ปัญหาในรัฐยะไข่แต่ปัจจุบันยังไม่มีความคืบหน้าใด ๆ ที่เห็นเด่นชัด

ผู้สังเกตการณ์บางท่านนั้นวิเคราะห์ว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างสองชุมชนในรัฐยะไข่เป็นผลมาจากการที่ยะไข่ถูกทำให้โดดเดี่ยวในทางเศรษฐกิจ และเพื่อตีความสนใจไปจากโครงการขนาดใหญ่ที่กำลังถูกวิพากษ์วิจารณ์หรือเพื่อให้สามารถดำเนินโครงการได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น

Nafeez Ahmed ชี้ว่าในขณะที่ยะไข่ต้องประสบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจอย่างรุนแรงเนื่องจากการก่อสร้างท่าอากาศยานที่รัฐสนับสนุน ทำให้ความเกลียดกลัวคนต่างชาติ (Xenophobia) และการเหยียดชนชาติ (Racism) ต่อชาวโรฮีนจาสูงขึ้น และมองว่ารัฐบาลเมียนมาก็ตั้งใจที่จะใช้โครงการกวาดล้างเผ่าพันธุ์มาเพื่อตีความสนใจของปวงชนออกมาจากผลกระทบอันเลวร้ายที่เกิดจากการก่อสร้างท่าอากาศยาน (Ahmed, 2013)

ประเด็นดังกล่าวถูกหยิบยกมาพูดถึงเช่นกันทั้งโดยผู้นำทั้งทางฝั่งยะไข่และโรฮีนจาที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการอิสระระหว่างประเทศเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเทศเมียนมาที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดย

สหประชาชาติ โดยผู้ให้ข้อมูลเชื่อว่าความรุนแรงนั้นถูกจุดขึ้นเพื่อดึงความสนใจของคนยะไข่ไปจากโครงการพัฒนาในเมืองเจ้ากัฟยูที่เริ่มมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2552 (FFM, 2018b)

เช่นเดียวกัน Saskia Sassen มองว่าการที่ทุกภาคส่วนให้ความสนใจกับปัจจัยทางศาสนาและชาติพันธุ์นั้นอาจเป็นการดึงความสนใจไปจากปัญหาด้านการเข้ายึดที่ดินที่ส่งผลกระทบต่อคนในประเทศเมียนมาหลายล้านคนรวมถึงชาวโรฮีนจา และตั้งข้อสงสัยว่าความรุนแรงในรัฐยะไข่เป็นไปเพื่อ “ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของทหาร” หรือไม่ มีใช้เพียงแค่ประเด็นทางด้านศาสนาและชาติพันธุ์ เนื่องจากการขับชาวโรฮีนจา ออกจากที่ดินอาจจะเป็นเรื่องดีสำหรับการประกอบธุรกิจในอนาคต (Sassen, 2017)

ในขณะเดียวกัน ก็มีรายงานเช่นเดียวกันว่าความรุนแรงต่าง ๆ นั้นอาจเกิดจากความคับข้องใจในทางเศรษฐกิจของชาวพุทธยะไข่ เนื่องจากชาวยะไข่มักมองว่าโรฮีนจาคือ “ผู้อพยพด้วยเหตุทางเศรษฐกิจ” ที่เข้ามาในเมียนมาเพื่อทำงานและมาแย่งชิงโอกาสทางด้านเศรษฐกิจจากชาวยะไข่ จากการสัมภาษณ์ของคณะกรรมการไต่สวนที่ถูกตั้งขึ้นโดยประธานาธิบดีเมียนมาในปีพ.ศ. 2555 นั้นชาวยะไข่ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ตนกังวล นั่นคือการที่แต่ก่อนชาวโรฮีนจานั้นมักทำงานหนักที่ได้รับค่าตอบแทนน้อย มักเป็นงานที่ไม่ค่อยมีใครใคร่จะทำ ใช้ชีวิตอย่างลำบากและเก็บหอมรอมริบอยู่เสมอ แต่ต่อมาพบว่า “ชาวเบงกาลี” (หรือโรฮีนจา) เหล่านี้กลับร่ำรวยขึ้นมา และมีทักษะว่า “ชาวเบงกาลี” เหล่านี้มีสายสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มภายนอก ทำให้สามารถครอบครองและเป็นเจ้าของบริษัทใหญ่ ๆ หลายกิจการ ทำให้สามารถมีโอกาสด้านเศรษฐกิจและการเมืองดีกว่าชาวยะไข่ และทำให้ชาวยะไข่ไม่พอใจ (Rakhine Inquiry Commissioner, 2013: 5)

#### 4.4.4.2 ทรัพยากรธรรมชาติและที่ดิน

นอกจากนี้ โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและที่ดิน ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้เคยให้ความเห็นว่าความขัดแย้งที่จะดำเนินมาอย่างยาวนานในเมียนมา ระหว่างรัฐบาลและกลุ่มชาติพันธุ์ติดอาวุธต่าง ๆ นั้นมีสาเหตุสำคัญมาจากประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าว

ในรายงานล่าสุดของ Kevin M. Woods ได้ตอกย้ำแนวคิดดังกล่าวโดยได้ชี้ว่าเศรษฐกิจทรัพยากรของเมียนมานั้นถูกกำหนดโดยวงเวียนของสงครามมาเนิ่นนาน ประเด็นเรื่องที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิทธิในการจัดการรวมถึงการเข้าถึงและการครอบครองทรัพยากรส่งผลอย่างมากในการสร้างสันติภาพในเมียนมาด้วยเหตุผล 2 ประการ ประการแรก ทั้งรัฐเมียนมาเองรวมถึงกลุ่มติดอาวุธที่มีใช้รัฐต่างได้รับเงินทุนสนับสนุนสำหรับกิจกรรมเกี่ยวกับการสู้รบทั้งโดยตรงและโดยอ้อมมาจากเงินได้ที่ได้มาจากกระบวนการผลิต ภาษี และการค้าขายทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ

ได้แก่ หยก ไม้ ยาเสพติด และผลผลิตทางการเกษตร ทำให้สงครามการสู้รบยืดเยื้อ ประการที่สอง จะเห็นว่านับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2555 รัฐสภาเมียนมาได้พยายามผลักดันทั้งกฎหมายและนโยบายที่จะสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของรัฐที่พึ่งพาทรัพยากร และเพื่อให้เป็นการสอดคล้องกับทิศทางการปฏิรูปดังกล่าวทั้งรัฐบาลและกองทัพเมียนมานั้นได้ให้การสนับสนุนกระบวนการสันติภาพเพื่อที่จะยุติสงครามการสู้รบภายในประเทศที่ดำเนินมากกว่า 7 ทศวรรษ แต่ก็ยังคงมีกลุ่มติดอาวุธที่ยังปฏิเสธที่จะเข้าร่วมในกระบวนการสันติภาพนี้ โดยหนึ่งในสาเหตุเนื่องมาจากความขัดแย้งกันทางด้านทรัพยากรที่ยังไม่เป็นที่ยุติ แม้ว่าในทศวรรษนี้จะมีการลงนามในข้อตกลงหยุดยิงกับกลุ่มติดอาวุธมากมาย แต่ประเด็นในเรื่องที่ดิน ทรัพยากร และการปฏิรูป กลับยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควรในวงการพูดคุยสันติภาพและไม่มีการสร้างความชัดเจนว่าผู้ใดจะมีสิทธิในการใช้และจัดการกับทรัพยากรของเมียนมา การจัดการจะมีลักษณะเช่นไร และผลประโยชน์ที่ได้นั้นจะมีการแบ่งสรรปันส่วนเช่นใด เพื่อวัตถุประสงค์ใด โดยในทัศนะของ Woods คำถามเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้สงครามและความขัดแย้งในเมียนมาดำเนินมาอย่างยืดเยื้อ (Woods, 2018)

มุมมองของนักวิชาการประเทศไทยนั้น ผศ.ดุลยภาค ปรีชารัชช ได้แสดงทัศนะไว้เช่นกันว่าการแย่งชิงที่ดินทำกินเป็นหนึ่งในวงแหวนแห่งความขัดแย้งในพื้นที่ (BBC ไทย, 2560)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าปัญหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ความยากจน ทรัพยากรธรรมชาติ และความขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินนั้นส่งผลกระทบต่อไม่มากนักน้อยให้เกิดคับข้องใจในหมู่ประชาชนในประเทศเมียนมา ทั้งในหมู่ชาวยะไข่ และชาวโรฮีนจา อีกทั้งกลไกทางด้านกฎหมายและนโยบายในปัจจุบันยังไม่สนองตอบต่อปัญหาดังกล่าว ยังคงมีการประท้วงและการแสดงความไม่พอใจอย่างเนือง ๆ รวมถึงมีผู้สังเกตการณ์สถานการณ์ในรัฐยะไข่หลายท่านที่แสดงความกังวลว่าปัญหาความรุนแรงที่เกิดในช่วงปีพ.ศ. 2555 ถึง 2560 นั้นอาจมีสาเหตุหลักมาจากความไม่เท่าเทียมทางด้านเศรษฐกิจ การขาดโอกาสในการพัฒนา รวมถึงการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและสิทธิในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่

#### 4.5 ประวัติศาสตร์

มุมมองในด้านลบที่ชาวเมียนมาบางกลุ่มมีต่อชาวโรฮีนจานั้นมาจากแนวคิดที่ว่าชาวโรฮีนจาไม่ได้อยู่อาศัยในประเทศโดยถูกกฎหมาย เข้ามาในสมัยอาณานิคมหรือหลังจากนั้น และเป็นผู้ช่วยเหลือศัตรูในการต่อสู้และยึดครองเมียนมา ดังนั้น การที่จะศึกษาความขัดแย้งในพื้นที่ตอนเหนือของรัฐยะไข่เช่นนี้เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงที่จะไม่กล่าวถึงความขัดแย้งเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความเป็นมาของชาวโรฮีนจาได้

ถ้าถามชาวโรฮีนจากับชาวยะไข่ว่าใครเข้ามาอยู่ในพื้นที่นี้ก่อนกัน เราก็มักจะได้อาตอบแตกต่างกัน ถ้าถามคนยะไข่ก็จะมีเรื่องเล่าในมุมประวัติศาสตร์ที่ชาวยะไข่มีหลักฐานมาตั้งรกรากก่อนชาวโรฮีนจา ชาวโรฮีนจาจึงเพียงผู้อาศัย ไม่ใช่คนท้องถิ่นแต่ดั้งเดิม แต่ถ้าถามชาวโรฮีนจาว่าเข้ามาตั้งรกรากในรัฐยะไข่ตั้งแต่เมื่อไหร่ ชาวโรฮีนจาก็จะอ้างอิงถึงอดีตตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 และมักจะยกตัวอย่างสถานที่เก่าแก่ในรัฐยะไข่เพื่อเป็นหลักฐานของการอาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้มานานหลายร้อยปี เช่น มัสยิดจามา (Jama) ศาสนสถานเก่าแก่กลางเมืองซิตตเว (Sittwe) ที่มีอายุกว่า 200 ปี (วันดี สันติวุฒิเมธี, 2560)

กลุ่มต่าง ๆ ในรัฐยะไข่ในปัจจุบันมีมุมมองที่ต่างกันขึ้นอยู่กับมุมมองทางการเมืองของกลุ่มนั้น ๆ แม้ข้อมูลพื้นฐานทางประวัติศาสตร์จะไม่ค่อยมีความขัดแย้งกันนักเนื่องจากเป็นข้อมูลจากบันทึกประวัติศาสตร์ที่ได้รับการยอมรับในหมู่นักประวัติศาสตร์ยะไข่ เมียนมา และระหว่างประเทศ แต่ข้อมูลด้านอื่น ๆ รวมถึงช่วงเวลาที่ยิวและชาวมุสลิมและชาวยะไข่เข้ามาตั้งรกรากในภูมิภาคนี้ยังไม่เป็นที่ยุตินัก

อย่างไรก็ตาม เป้าประสงค์ของการศึกษาประเด็นดังกล่าวในเชิงประวัติศาสตร์ในงานวิจัยชิ้นนี้มีใช้เพื่อจะตอบคำถามว่าชาวโรฮีนจาเข้ามาอยู่ในพื้นที่นี้ก่อนการรุกรานของสหราชอาณาจักรในช่วงการล่าอาณานิคมและควรมีสถานะตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของเมียนมา (Citizenship Law of Burma 1982) ตามที่ชาวโรฮีนจากล่าวอ้างหรือไม่ แต่เพื่อศึกษาและชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจความขัดแย้งและทัศนคติของผู้คนในปัจจุบัน ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าช่วงเวลาการตั้งรกรากก่อนหรือหลังการรุกรานของสหราชอาณาจักรนั้นสมควรเป็นเงื่อนไขในการได้สัญชาติ

#### 4.5.1 ยุคอาณานิคมโบราณ (อดีตจนถึงพ.ศ. 1973 (ค.ศ. 1430))

ข้อมูลพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับโดยทุกฝ่ายคือข้อเท็จจริงที่ว่ารัฐยะไข่ (หรืออาระกัน) มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจเป็นเอกเทศจากพื้นที่อื่น ๆ ของเมียนมาอย่างสิ้นเชิง โดยอาระกันเคยเป็นรัฐอิสระที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานนับพัน ๆ ปี มีความรุ่งเรืองถึงขนาดกล่าวกันว่า หากไม่เปิดประตูเมืองต้อนรับแล้ว ใครก็รุกรานบ้านเมืองนี้ไม่ได้ จนกระทั่งพื้นที่ดังกล่าวถูกผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของพม่าได้ใน ค.ศ. 1785 (พ.ศ. 2328) ในรัชสมัยพระเจ้าปดุง หรือโบดอ-พญา (Bodawpaya) แห่งราชวงศ์คองบองหรือราชวงศ์อลองพญา (Ibrahim, 2018) ตรงกับสมัยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ประวัติศาสตร์ของอาระกันในช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 14 (ตรงกับพุทธศตวรรษที่ 19) หรือแม้แต่ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ตรงกับพุทธศตวรรษที่ 20) นั้นไม่มีความชัดเจนนัก ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่มีชี้เพียงว่ามีประชาชนชาวอินโด-อารยัน (Indo-Aryan) พูดภาษาที่ไม่ใช่ในกลุ่มทิเบตพม่า (non-Tibeto-Burman) ใช้ภาษาเขียนในกลุ่ม Indic ก่อสร้างวัด และประกอบพิธีกรรมทางศาสนาฮินดู-พุทธ (Hindu-Buddhist) อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว และเป็นเอกเทศจากอาณาจักรจากที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวดี (Irrawaddy) โดยนครรัฐโบราณที่เคยเป็นศูนย์กลางของอาระกัน ได้แก่ นครรัฐธัญญาวดี (Dhanyawadi) นครรัฐเวสาลี (Vesali) และนครรัฐเลมโยะ (Lemro) (ICG, 2014: 2; ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 39)

ทั้งนครรัฐธัญญาวดีและนครรัฐเวสาลีล้วนถูกสันนิษฐานกันว่าถูกปกครองโดยกษัตริย์เชื้อสายอินเดียแห่งจันทวงศ์ และรับวัฒนธรรมมาจากอินเดีย รวมถึงติดต่อทางการค้าและความสัมพันธ์ทางด้านศาสนากับกลุ่มเมืองเบงกอล (Forchhammer 1891, Gutman, 2001) โดยในช่วงนั้นพบว่าอาระกันดำรงสภาพเป็นรัฐอิสระเต็มไปด้วยแสนยานุภาพทางทะเลตลอดจนมีการสร้างสิ่งปลูกสร้างที่ซับซ้อนและยากต่อการบุกโจมตีจากข้าศึก ก่อนที่จะถูกรุกรานและปกครองโดยอาณาจักรจากราบลุ่มแม่น้ำอิระวดี (Irrawaddy) ในพม่าตอนล่างในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ในช่วงพ.ศ. 1587 – 1620 (ค.ศ. 1044 – 1077) เนื่องจากพระเจ้าอโนธรา ปฐมกษัตริย์พม่าแห่งราชวงศ์พุกามผู้ก่อตั้งอาณาจักรพุกาม ได้แผ่อำนาจทางการเมืองเหนือดินแดนมากมาย รวมถึงตอนบนของอาระกัน หากแต่ไม่มีการผนวกอาระกันเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพม่าโดยเบ็ดเสร็จโดยยังคงปล่อยให้กษัตริย์อาระกันมีอิสระในการสืบสันตติวงศ์และปกครองบ้านเมืองสืบไป (นุชจรี, 2547 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 39)

ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ตรงกับพุทธศตวรรษที่ 19-20) อาระกันถูกรุกรานโดยอาณาจักรจากราบลุ่มแม่น้ำอิระวดี (Irrawaddy) ในพม่าตอนล่างอีกครั้ง ได้แก่ อาณาจักรอังวะ (Ava) และพะโค (Pegu) หรือหงสาวดี ซึ่งรบพุ่งกันอยู่ในขณะนั้น (Charney, 1998) เมื่อรุกคืบมาถึงอาระกันแล้วจึงก่อตั้งเขตการปกครอง ตั้งกษัตริย์ของตน นำทหาร ขนชั้นปกครอง และผู้คนมาตั้งถิ่นฐาน ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นจุดที่วัฒนธรรมจากพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวดีเข้ามาผสมผสานและมีอิทธิพลในพื้นที่ มีภาษาพม่าปรากฏขึ้น ตัวอักษรพม่าถูกใช้อย่างแพร่หลาย ศาสนาพุทธเถรวาทเป็นศาสนาของราชวงศ์ มีพระสงฆ์นิกายเถรวาท และวัฒนธรรมทางวัตถุจากพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวดีก็ส่งอิทธิพลต่อพื้นที่ (Charney, 2016) กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่



Charney เรียกขานว่า “การทำให้เป็นอิระวดี” (Irrawaddyization)<sup>12</sup> ก่อนที่อาณาจักรมรคคูจะถูกก่อตั้งขึ้นมาในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ตรงกับพุทธศตวรรษที่ 20) ซึ่งเป็นช่วงที่ศาสนาอิสลามเข้ามามีอิทธิพลในพื้นที่

#### 4.5.2 ยุคอาณาจักรมรคคู (พ.ศ. 1973 – 2328 (ค.ศ. 1430 – 1785))

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ตรงกับพุทธศตวรรษที่ 20) พระเจ้านรเมขลา โดยการช่วยเหลือทางการทหารจากสุลต่านแห่งเบงกอล (Sultan of Bengal) นำทหารพันธมิตรมุสลิมจากอาณาจักรเบงกอลกลับเข้าไปชิงบัลลังก์คืนจากผู้ปกครองจากอาณาจักรจากราบลุ่มแม่น้ำอิระวดี พร้อมสถาปนามรคคูขึ้นเป็นราชธานีแห่งใหม่แทนเวสาลีในปีพ.ศ. 1973 (ค.ศ. 1430) โดยมรคคูนั้นเป็นอาณาจักรอาระกันแห่งสุดท้ายที่ถูกสถาปนาขึ้น และเป็นจุดเริ่มต้นของการรับวัฒนธรรมอิสลามที่เข้มข้นเข้ามาสู่โครงสร้างรัฐและสังคมอาระกัน (นุซจรี, 2547: 37 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 39) ในห้วงสองศตวรรษกว่านี้ อาณาเขตของมรคคูเปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจในห้วงเวลาต่าง ๆ อีกทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาระกัน เบงกอล และพม่านั้นมีลักษณะซับซ้อนและปรับเปลี่ยนขึ้นลงไปตามผลประโยชน์และโครงสร้างอำนาจ (International Crisis Group (ICG), 2014: 2)

เริ่มแรกนั้นอาณาจักรดังกล่าวยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของสุลต่านแห่งเบงกอล โดยสะท้อนจากการที่กษัตริย์อาระกันที่เป็นคนพุทธนั้นใช้ค่านำหน้าของมุสลิม นำหลักคาลิมา (Kalima) มาปรับใช้ มีการสร้างมัสยิดและเจดีย์ ใช้เหรียญที่มีการจารึกเกี่ยวกับมุสลิม และมีทหารชาวมุสลิมจากเบงกอลมาตั้งรกรากในพื้นที่เมืองมรคคูและเมืองคโยคแกว (Kyauktaw) ในปัจจุบัน กระนั้นความสัมพันธ์ระหว่างอาระกันและเบงกอลกลับเสื่อมถอยลงหลังยุคที่พระเจ้ามินซารี พระอนุชาของพระเจ้านรเมขลา ขึ้นครองราชย์ ซึ่งเป็นช่วงที่อาณาจักร เบงกอลเริ่มอ่อนแอจากความผันผวนภายในราชสำนัก อีกทั้งถูกรุกรานโดยจักรวรรดิโมกุล (Mughal) และกษัตริย์อาระกันพระองค์ต่อมาคือพระเจ้าปสอพะยูได้เคลื่อนทัพเข้าผนวกจิตตากอง ซึ่งเคยอยู่ภายใต้อาณาจักรเบงกอลเข้ากับ

<sup>12</sup> คำว่า “การทำให้เป็นอิระวดี” (Irrawaddyization) นั้นเป็นคำที่ Charney ริเริ่มใช้ในปีค.ศ. 1999 (2542) เพื่ออธิบายถึงกระบวนการ “แปรรูป” ให้วัฒนธรรมพุทธเถรวาทในภูมิภาคดูเหมือนเป็นพุทธศาสนาที่ถูกนิยามเผยแพร่โดยแนวคิดและคำสอนของชาวพม่าในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวดี ซึ่งรวมถึงการบูรณะวัดในพระพุทธรูปให้ดูเหมือนวัดในอาณาจักรพุกาม (Pagan) กระบวนการนี้ทำให้นับตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษ 1780s ชาวพุทธอาระกันบางส่วนหลงลืมไปว่าตนเองก็มีมรดกวัฒนธรรมที่เป็นเอกเทศจากชาวพม่าพุกามเช่นกัน และวัฒนธรรมที่ครั้งหนึ่งเคยถูกเรียกขานว่าเป็นของอาระกันจึงถูกดัดแปลงสวมทับไปเป็นของพุกามหรืออาจจะพูดได้ว่าพื้นที่นี้จึงเริ่มสูญเสียความเป็นท้องถิ่น และความเป็นอาระกันถูก “สร้างขึ้นใหม่” โดยเข้าห้อมล้อมของคนจากที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวดีในพม่าตอนล่าง

อาระกัน ทำให้เกิดความร้าวฉานระหว่างดินแดนอาระกันกับเบงกอล ทำให้อาระกันเป็นอิสระในปีพ.ศ. 2074 (ค.ศ. 1531) (ICG, 2014: 2)

อย่างไรก็ตาม กษัตริย์อาระกันนั้นแม้จะเป็นชาวพุทธแต่ยังคงปฏิบัติตนตามประเพณีดั้งเดิม โดยการใช้ค่านำหน้าแบบมุสลิม และตำแหน่งที่มีอำนาจในราชสำนักบางตำแหน่งยังคงตกเป็นของชาวมุสลิม โดยเมืองมรค็อกกลายเป็นเมืองค้าขายที่เจริญรุ่งเรือง มีกองกำลังทางน้ำที่แข็งแกร่ง และแผ่อิทธิพลในพื้นที่ชายฝั่งอ่าวเบงกอลและอ่าวมะเดาะมะ (Gulf of Martaban) (ICG, 2014: 2)

ในส่วนของความสัมพันธ์กับพม่า นั้น อาระกันได้วางแผนเคลื่อนทัพร่วมกับเจ้าเมืองอังวะเพื่อบุกกรุงหงสาวดีแห่งราชวงศ์ตองอูในปีพ.ศ. 2081-2088 (ค.ศ. 1538-1545) แต่ไม่สำเร็จและทำให้ราชวงศ์ตองอูหันเหความสนใจมายังอาระกันแทน แต่พระเจ้าบุเรงนองแห่งราชวงศ์ตองอูกลับล้มเหลวที่จะผนวกอาระกันเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิในช่วงพ.ศ. 2088 – 2090 และ 2123 – 2124 (ค.ศ. 1545-1547 และ 1580 - 1581) ในยุคหลังการล่มของจักรวรรดิบุเรงนองพม่าก็ไม่มีแสนยานุภาพพอในการปกครองอาระกันได้อีก (ศุลยภาค ปริชารัชช, 2558: 40)

ในปีพ.ศ. 2203 (ค.ศ. 1660) เจ้าชายจากจักรวรรดิโมกุล Shah Shuja ได้ลี้ภัยมายังเมืองมรค็อกพร้อมกำลังทหาร การที่กษัตริย์อาระกันให้ที่หลบภัยแก่เจ้าชายจากจักรวรรดิโมกุลนั้นเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ชาวเบงกาลีมุสลิมอีกมากอพยพมายังมรค็อก เมื่อต่อมาเจ้าชาย Shah Shuja ถูกสังหารโดยกษัตริย์อาระกัน กำลังพลที่เหลือของเจ้าชายจึงถูกยุบรวมไปสังกัดกองกำลังดูแลรักษาราชวังซึ่งเป็นกองกำลังพิเศษของกลุ่มพลธนู เรียกว่า “คามาน” (คำว่าคามานในภาษาเปอร์เซียหมายถึงคันธนู) ในปีพ.ศ. 2253 (ค.ศ. 1710) ชาวกามานส่วนใหญ่ได้โยกย้ายถิ่นฐานไปยังเกาะรามรี (Ramree Island) ซึ่งเป็นเกาะนอกชายฝั่งติดกับชายฝั่งอ่าวเบงกอลในอาระกัน ทางใต้ของเมืองซิตตเว ทั้งนี้ ชาวกามานนั้นปัจจุบันยังเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือศาสนาอิสลามแต่ได้รับการยอมรับในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของเมียนมา โดยชาวกามานหลายคนดำรงตำแหน่งที่ค่อนข้างสูงในสังคมยะไข่ เช่น ครู แพทย์ ข้าราชการ และอาชีพอื่น ๆ (ICG, 2014: 2)

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14-16 อาระกันขณะนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรมสูงสุด โครงสร้างสังคมของอาระกันก็เต็มไปด้วยชุมชนหลากหลายภาษาทั้งชาวเอเชียใต้ ชาวตะวันออกกลาง ชาวตะวันตก และชาวพื้นเมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ยังมีทำเลใกล้ชิดกับอินเดียและอ่าวเบงกอลซึ่งเคยเป็นดินแดนรุ่งเรืองทางศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู รวมถึงการติดต่อแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจกับกลุ่มพ่อค้ามุสลิม ทั้งหมดนี้ส่งผลให้อาระกันกลายเป็นอาณาจักรที่เต็มไปด้วย

การผสมปนเปของศาสนาจากหลายแหล่งอารยธรรม เห็นได้จากการก่อสร้างพระพุทธรูปวัดวาอาราม และมัสยิดจำนวนมาก (Charnet, 1999)

อนึ่ง ประวัติศาสตร์ช่วงนี้ในมุมมองของชาวยะไข่ในเมียนมาที่กล่าวแก่คณะกรรมการสอบสวน ความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ ซึ่งถูกก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2555 โดยอดีตประธานาธิบดี เต็ง เส่ง ยืนยันว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีกษัตริย์ยะไข่ที่สามารถขยายอิทธิพลไปได้ใน 12 ภูมิภาคของเบงกอล รวมถึงจิตตะกอง ชาวยะไข่ในปัจจุบันยังคงภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ในช่วงดังกล่าว และยอมรับว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชาวยะไข่และกลุ่มมุสลิมนั้นสงบสุขไม่มีความขัดแย้งกัน และเน้นย้ำว่าจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์แล้วชาวยะไข่นั้นเป็นกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกลุ่มอื่น ๆ ในภูมิภาค มิใช่แค่มีจำนวนมากสุดแต่ยังเป็นชนชั้นปกครอง เป็นผู้ครอบครองที่ดิน และมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจ ในขณะที่ “ชาวเบงกาลี” นั้นเป็นชนชั้นใช้แรงงานหรือคนรับใช้แก่ชาวยะไข่หรือธุรกิจของชาวยะไข่ (Rakhine Inquiry Commissioner, 2013: 4)

#### 4.5.3 ยุคการปกครองภายใต้ราชวงศ์คองบองของพม่า (พ.ศ. 2328 – 2369 (ค.ศ. 1785 - 1826))

ต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบอง ราชสำนักพม่าเริ่มมีแนวคิดผนวกอาระกันเข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจตน และในช่วงนั้นเองราชสำนักอาระกันก็ประสบกับความเสื่อมถอย มีการแก่งแย่งอำนาจกันในหมู่ชนชั้นสูงและนำไปสู่การล่มสลายของอาณาจักรมรคคู ส่งผลให้พม่าในสมัยพระเจ้าโบดอพญาสามารถเคลื่อนกำลังเข้าจู่โจมอาระกันได้

ในศตวรรษที่ 18 ในปีพ.ศ. 2327-2328 (ค.ศ. 1784-1785) กองกำลังอาระกันถูกจู่โจมโดยกองกำลังพม่าซึ่งปลดพระเจ้าธรรมมาตา กษัตริย์องค์สุดท้ายของอาระกันออกจากราชสมบัติได้ มรคคู ถูกทำลายและเสียหายอย่างหนัก อาณาจักรอาระกันจึงถูกผนวกเข้ากับพม่า ชนชั้นสูงอาระกันถูกบังคับให้โยกย้ายไปยังทางตอนเหนือของพม่า ชาวอาระกันกว่า 200,000 คนลี้ภัยไปยังเมืองจิตตะกองในประเทศบังกลาเทศ (ดลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 42; ICG, 2014: 3)

นับจากได้รับชัยชนะ พม่าเข้ามาปกครองอาระกันเป็นช่วงเวลาประมาณ 40 ปีจนถึงช่วงสงครามเมียนมา-สหราชอาณาจักรครั้งที่ 1 ในช่วงที่อยู่ใต้การปกครองของเมียนมานั้น ได้เกิดการโยกย้ายประชากรครั้งใหญ่ในอาระกันโดยกองทัพพม่าได้บังคับโยกย้ายชาวอาระกัน ชนพื้นเมือง ทหาร และช่างศิลป์ จำนวนมากให้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่รอบ ๆ ราชธานีพม่า พร้อมสังหารประชาชนที่ขัดขืนนโยบายการปกครองส่วนกลาง (ดลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 42) มีข้อมูลที่อ้างว่าพม่ากดขี่ข่มเหงชนพื้นเมืองอาระกันในวงกว้าง เช่น เกณฑ์แรงงานโยธา เกณฑ์ทหาร และเก็บส่วยอากร

ค่าส่วนกลาง (Hall 1960; Yanus, 1964 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 42) เหตุนี้จึงทำให้เกิดการก่อกบฏประท้วงต่อต้านทางการพม่าอยู่เป็นระยะในอาระกัน ทั้งในกลุ่มของชาวพุทธและมุสลิมโดยราวพ.ศ. 2341-2342 (ค.ศ. 1798-1799) มีข้อมูลว่ามีประชาชนประมาณ 2 ใน 3 ของอดีตอาณาจักรอาระกันอพยพหนีภัยจากพม่าเข้าไปอยู่ในเบงกอลในพื้นที่ใต้อำนาจบริหารของอาณานิคมสหราชอาณาจักร (Charney, 1999)

ในห้วงเวลาดังกล่าว บริษัทอินเดียตะวันออกของสหราชอาณาจักรซึ่งในขณะนั้นมีอำนาจเหนือจิตตะกอง และหัวเมืองอื่น ๆ ในแคว้นเบงกอลได้ตัดสินใจรับผู้อพยพอาระกันโดยอนุญาตให้ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคใต้ของจิตตะกองเพื่อชดเชยสภาวะขาดแคลนประชากรในเขตภูเขาจิตตะกอง กลุ่มผู้ลี้ภัยนั้นได้จัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อกอบกู้อาระกันคืนจากพม่า โดยผู้นำกลุ่มผู้ลี้ภัยทางการเมืองได้รวบรวมกองทหารในพื้นที่ใต้อำนาจบริหารของบริษัทอินเดียตะวันออกจนสามารถนำทัพกลับเข้าไปโจมตีพม่าได้ ซึ่งแม้ภารกิจจะไม่สำเร็จหากแต่กองทัพอาระกันที่มีทั้งชาวพุทธและมุสลิมต่างสามารถสังหารทหารพม่าและชาวอาระกันที่แปรพักตร์ได้จำนวนมาก ทำให้ในช่วงกลางพ.ศ. 2354 (ค.ศ. 1811) ดินแดนส่วนใหญ่ทางแถบปากแม่น้ำกาละตันตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของทหารอาระกัน (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 43)

พม่าตอบโต้เหตุการณ์ดังกล่าวโดยการเคลื่อนทัพออกขับไล่กองทัพของกลุ่มผู้ลี้ภัยอาระกัน และสามารถปราบปรามกลุ่มกบฏจนต้องถอยกลับไปยังเขตเบงกอลภาคใต้ได้ แม้เวลาต่อมากลุ่มกบฏจะสามารถฟื้นฟูพลังกำลังจะสามารถกลับเข้ามาโจมตีทหารพม่าอยู่เป็นระยะแต่ก็ถูกตีได้พ่ายแพ้กลับไป ความขัดแย้งทางการทหารและการแย่งชิงผลประโยชน์การค้าในดินแดนยะไข่ทวีความเข้มข้นขึ้นจนชักนำให้เกิดสงครามพม่า-อังกฤษครั้งที่ 1 ระหว่างช่วงพ.ศ. 2367-2369 (ค.ศ. 1824 - 1826) โดยกองทัพพม่านั้นได้พ่ายแพ้ลงในพื้นที่อาระกัน จบลงด้วยชัยชนะของสหราชอาณาจักรทำให้อาระกันตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของอาณานิคมอินเดีย (British India Colony) (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 43) ทำให้สำหรับอาระกันแล้ว การปกครองโดยเมียนมานั้นเป็นเสมือนจุดเชื่อมต่อสั้น ๆ ระหว่างช่วงเวลาที่ปกครองตนเองอย่างอิสระ และช่วงเวลาที่อยู่ภายใต้อาณานิคมของสหราชอาณาจักรอย่างยาวนาน (ICG, 2014: 3)

#### 4.5.4 ยุคอาณานิคม (พ.ศ. 2367 – 2485 (ค.ศ. 1824 - 1942))

หลังจากสหราชอาณาจักรได้รับชัยชนะในสงครามพม่า-อังกฤษครั้งที่ 2 ในปีพ.ศ. 2396 (ค.ศ. 1853) สหราชอาณาจักรก็สามารถรวบรวมพื้นที่ในอาณาจักรพม่าตอนล่างได้มากขึ้น ก่อนที่สหราชอาณาจักรจะได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดในสงครามพม่า-อังกฤษครั้งที่ 3 และสามารถผนวก

ดินแดนพม่าทั้งหมดไปอยู่ภายใต้การปกครองของอาณานิคมอินเดียนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2429 (ค.ศ. 1886) (ICG, 2014: 3)

สหราชอาณาจักรบริหารอาระกันโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ อัคยัป (ชิตตเว) เจ้าภักพยู และซันโตเวย์ (ตังตเว) ซึ่งยึดถือตามเขตปริณทลเดิมในสมัยอาณาจักรมรคคู แต่เพิ่มเขตที่ 4 คือ อาระกันตอนเหนือในเวลาต่อมา และตั้งเมืองชิตตเว (หรือที่เรียกว่าอัคยัปในขณะนั้น) เป็นเมืองหลวง (ดูลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 44)

หลังจากอาระกันถูกผนวกรวมก็มีคลื่นผู้อพยพเป็นชาวมุสลิมจำนวนมากศาลาจากเบงกอลเข้ามาในพื้นที่ อันที่จริงแล้วนักประวัติศาสตร์หลายคนมองว่าในพื้นที่อาระกันเองก็มีคลื่นผู้อพยพชาวเบงกอลมุสลิมอพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่แล้วตามที่กล่าวมาข้างต้นแต่การขยายอำนาจบริหารจากเบงกอลเข้าไปยังอาระกัน โดยไม่มีเขตเส้นแบ่งที่แน่ชัด ไม่มีการตั้งด่านตรวจคนเข้าออกที่เข้มงวด ประกอบกับความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์และปฏิสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างผู้คนทั้งสองเขต ส่งผลให้เกิดการข้ามแดนที่คึกคักระหว่างเบงกอลและ อาระกัน จนทำให้มีการผสมผสานเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมของผู้คนในระดับที่เข้มข้นโดยมีทั้งชาวพุทธอาระกันในฝั่งเบงกอลและชาวเบงกอลมุสลิมในฝั่งอาระกันโดยเฉพาะในตอนเหนือของรัฐ เพราะการเดินทางข้ามพรมแดนดังกล่าวเปรียบเสมือนการเดินทางข้ามจังหวัดในประเทศเดียวกัน (ดูลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 44-45)

นอกจากนี้ นโยบายสหราชอาณาจักรที่เน้นการพัฒนาพื้นที่เพาะปลูกตามลุ่มน้ำต่าง ๆ ของอาระกันทำให้สหราชอาณาจักรต้องการแรงงานเป็นจำนวนมากและทำให้เกิดการไหลบ่าของชาวเบงกอลราว 50,000 คนเข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินอยู่ในอาระกัน แม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานที่เข้ามาทำงานเฉพาะในช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวแล้วเดินทางกลับไปถิ่นฐานเดิมในเบงกอล แต่บางส่วนก็เข้ามาตั้งครอบครัวถาวรอยู่กับชาวพื้นเมืองอาระกัน ซึ่งส่วนใหญ่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านร้างของชาวอาระกันมุสลิมที่เดิมเคยอพยพหนีการกดขี่ของพม่าเข้าไปในเบงกอล (ICG, 2014: 8)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดการขยายครัวเรือนมุสลิมจำนวนมากในดินแดนยะไข่เช่นที่เมืองมอดอกับบูตีต้อง เกิดการผสมปนเปกันในด้านชาติพันธุ์และศาสนา ทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมและเป็นชนวนความบาดหมางกับชุมชนชาวพุทธอาระกันในเวลาต่อมา แต่ในขณะนั้นยังไม่ปรากฏความขัดแย้งระหว่างชุมชนที่รุนแรง แม้ในพ.ศ. 2469 และ 2481 (ค.ศ.1926 และ 1938) จะมีการประท้วงขับไล่แรงงานและนายหน้ากู้เงินชาวอินเดีย รวมถึงผู้อพยพจากเขตบริหารเบงกอลออกจากแผ่นดินพม่าในหลายพื้นที่ หากแต่กลับไม่พบกิจกรรมต่อต้านชาวอินเดียที่รุนแรงใน

เขตยะไข่ ในช่วงการปฏิวัติปลดแอกการปกครองสหราชอาณาจักรโดยกลุ่มพระสงฆ์และนักชาตินิยมพม่าก็ไม่ได้ส่งผลใด ๆ ในหมู่ประชากรชาวอาระกัน (ดุษฎีภาค ปรีชาธิราช, 2558: 45)

ประวัติศาสตร์ช่วงนี้ในมุมมองของชาวเมียนมาตามที่ถูกรวบรวมในรายงานของคณะกรรมการสอบสวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ ซึ่งถูกก่อตั้งโดยอดีตประธานาธิบดี เต็ง เส่ง นั้นมองว่าด้วยความที่ยะไข่ในขณะนั้นมีความอุดมสมบูรณ์อย่างสูง ทั้งทางที่ดิน แหล่งน้ำ แต่กลับมีประชากรเบาบางกว่าเพื่อนบ้าน ด้วยเหตุนี้ อาณานิคมสหราชอาณาจักรที่ใช้กำลังเข้าครอบครองยะไข่จึงดำเนินการเปลี่ยนนโยบายการครอบครองที่ดินเพื่อประโยชน์ของเศรษฐกิจของอาณานิคม ขยายพื้นที่เพาะปลูกและนำเข้าแรงงานและผู้ประกอบการจากอินเดียมาตั้งรกรากจำนวนมาก ทำให้มี “ชาวต่างชาติ” เข้ามาตั้งรกรากมากมาย รวมถึงชาวเบงกาลี โดย “กลุ่มผู้อพยพ” นี้มีอัตราการขยายตัวสูงกว่า “ชนพื้นเมืองยะไข่” หลายเท่า อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากฝั่งเมียนมานั้นมองว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมิได้เกิดการผสมปนเปกันในด้านชาติพันธุ์ขึ้นในพื้นที่นัก เพราะชาวยะไข่ และมุสลิมเบงกาลีนั้นมีความแตกต่างกันทั้งในมุมมองศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม แนวปฏิบัติในสังคม ทำให้ทั้งสองกลุ่มสามารถยอมรับกันและกันโดยง่ายนัก โดยชาวยะไข่มักไม่แต่งงานกับชาวมุสลิม โดยมีคู่แต่งงานข้ามชาติพันธุ์ทั้งสองกลุ่มอยู่น้อยมาก และเมื่อเวลาผ่านไป ทั้งสองกลุ่มนั้นจึงมิได้มีปฏิสัมพันธ์กันมากนัก โดยมีลักษณะต่างคนต่างอยู่และมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน (Rakhine Inquiry Commissioner, 2013: 54)

#### 4.5.5 สงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2485 – 2488 (ค.ศ. 1942 - 1945))

ความขัดแย้งระหว่างชุมชนได้ปะทุขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกดินแดนพม่าและมาถึงอาระกันในปีพ.ศ. 2485 (ค.ศ. 1942) เพื่อเดินทัพผ่านเข้าไปยังอินเดียที่อยู่ภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักรและสัมพันธมิตร ทำให้อาระกันกลายเป็นสมรภูมิที่ถูกใช้ในการปะทะกันของทั้งสองฝ่ายตราจบสิ้นสงคราม โดยฝ่ายสหราชอาณาจักรและสัมพันธมิตรได้สนับสนุนมุสลิมอาระกันโดยเฉพาะพวกโรฮีนจาและพวกคามานให้เป็นกองกำลังต่อสู้กับกองทัพจักรพรรดิญี่ปุ่น ในขณะที่ฝ่ายญี่ปุ่นซึ่งร่วมมือกับขบวนการชาตินิยมพม่าเพื่อจัดตั้งกองกำลังขับไล่สหราชอาณาจักรได้ทำการติดต่อกับชุมชนพุทธยะไข่ซึ่งเคยเป็นอริกับพม่าหลังการยึดครองอาณานิคมรัศมีของจักรวรรดิคองบอง แต่ต่อมาหันมาร่วมมือกับพม่า โดยแนวร่วมญี่ปุ่น-พม่า-ยะไข่ไม่มีเป้าหมายร่วมกันคือการขับไล่สหราชอาณาจักรและพวกอินเดีย ซึ่งคนพม่าและอาระกันมักเรียกกันว่าคนกลุ่มนี้ว่าพวก “กะลาขาว” และพวก “กะลาดำ” รวมถึงผลักดันชาวโรฮีนจาและคามานที่มีพฤติกรรมฝักใฝ่ฝ่ายตรงข้ามออกจากอาระกันโดยทั้งฝ่ายชุมชนพุทธและมุสลิมต่างจัดตั้งหน่วยติดอาวุธของตน และทำการโจมตีฝ่ายตรงข้าม ก่อให้เกิดความสูญเสียกับทั้งสองฝั่งในช่วงพ.ศ. 2485-2486 (ค.ศ. 1942 - 1943)

โดยในช่วงแรก นักรบโรฮินจาและคามานซึ่งมีอาวุธยุทธโปกรณ์อ่อนด้อยกว่าต่างถูกโจมตีจนถอยร่น กระจัดกระจายหลบหนีกันไปตามทีต่าง ๆ ซึ่งเป็นเขตที่กองกำลังสัมพันธมิตรยังคงตรึงกำลังไว้ บางส่วน โดยแนวร่วมญี่ปุ่น-พม่า-ยะไข่ยังได้ทำการเผาทำลายหมู่บ้านมุสลิมพร้อมเช่นฆ่า ปล้น ช่มชืด ประชากรมุสลิมจำนวนมากโดยเฉพาะกลุ่มโรฮินจาซึ่งมักมีท่าทีฝึกฝฝ่ายสทราชาอาณาจักรอย่างชัดเจนจนทำให้มีผู้สังเวชีวิตในเหตุฆาตกรรมหมู่ครั้งนี้อย่างมากมาย แต่ต่อมาสถานการณ์กลับพลิกผัน เมื่อนักรบมุสลิมอาระกันได้รับการสนับสนุนด้านอาวุธยุทธโปกรณ์เพิ่มเติมจากฝ่ายสัมพันธมิตร จนสามารถเคลื่อนกำลังเข้าขับไล่ทหารฝ่ายตรงข้ามออกจากเมืองบูตีต้องได้และครอบครองเมืองสำคัญทางภาคเหนือ อีกทั้งทำการล้างแค้นสังหารชาวพุทธอาระกันและชาวพม่า และเผาทำลายหมู่บ้านวัดวาอารามต่าง ๆ ทำให้ประชากรชาวพุทธต้องลี้ภัยไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ทางใต้ของอาระกัน (ดุลยภาค ปรีชาธิชช, 2558: 46-47)

อย่างไรก็ตาม กองทัพพระเจ้าจักรพรรดิญี่ปุ่นพร้อมด้วยกองทัพกุกุชาติพม่าก็ยังคงเคลื่อนทัพบุกเข้าตีอาระกันอีกรอบจนกองทัพสทราชาอาณาจักรต้องพ่ายแพ้ไปและถอนกำลังออกจากเมืองชิตตเวถอยร่นไปยังเมืองค็อกบาชาร์ ในประเทศบังกลาเทศในปัจจุบัน ก่อนที่กองทัพสทราชาอาณาจักรจะเกณฑ์ชาวมุสลิมโรฮินจาเข้ามาเป็นพลกำลังหลัก และลูกศิษย์จนได้รับชัยชนะในหลายพื้นที่ จนกระทั่งช่วงปลายพ.ศ. 2487 (ค.ศ. 1944) หัวเมืองต่าง ๆ ทั้งในเขตออคยิบ เจ้ากัพพู และชันโดเวย์ล้วนตกอยู่ใต้อการปกครองของสทราชาอาณาจักร ขณะที่กองทัพโรฮินจาต่างประสบความสำเร็จในการแผ่อิทธิพลในเขตมายูในตอนเหนือของอาระกัน เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวมุสลิมต้องหนีภัยไปรวมพลกันทางเหนือในพื้นที่ที่ตนครอบครองส่วนชาวพุทธอาระกันนั้นลี้ภัยมายังทางใต้ และทำให้การแบ่งแยกอาระกันออกเป็นพื้นที่มุสลิมและพื้นที่พุทธรุนแรงยิ่งขึ้น (ดุลยภาค ปรีชาธิชช, 2558: 47-48)

จะเห็นได้ว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นความขัดแย้งระหว่างสทราชาอาณาจักรและญี่ปุ่นซึ่งมีมุสลิมอาระกันและพุทธอาระกันเป็นแนวร่วมของแต่ละฝ่าย และได้ทำให้ปะทะขัดแย้งทางด้านศาสนา และชาติพันธุ์ ผิงรากลึกและแผ่ซ่านเข้าไปในพลวัตทางประวัติศาสตร์ของแผ่นดินยะไข่ ทั้งความหวาดระแวง เคียดแค้นพฤติกรรมสังหารหมู่ของฝ่ายตรงข้าม ล้วนมีผลโดยตรงต่อปัญหาการสร้างเอกภาพและความสามัคคีระหว่างชนชาติ ขณะเดียวกันกระบวนการอพยพโยกย้ายประชากรในช่วงสงคราม ซึ่งมีทั้งการเคลื่อนลงใต้ของชาวอาระกันและการยึดพื้นที่ทางเหนือของพวกโรฮินจา กลับทำให้เกิดการแบ่งเขตถิ่นฐานประชากรที่ค่อนข้างชัดเจนระหว่างภาคเหนือกับภาคใต้ แม้จะมีการผสมปนเปของผู้นับในในเวลาต่อมา แต่ปริมาณความเข้มข้นของประชากรในแต่ละภาคกลับยังคงปรากฏเห็นชัดเจนอยู่ในปัจจุบัน (ดุลยภาค ปรีชาธิชช, 2558: 48)

#### 4.5.6 หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และเมียนมาได้รับเอกราช (พ.ศ. 2488 – 2491 (ค.ศ. 1945 - 1948))

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในพ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) พม่าเต็มไปด้วยกลุ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชเช่นเดียวกับในอินเดียและปากีสถานเพื่อปลดแอกตนเองออกจากการปกครองอาณานิคมสหราชอาณาจักร จนได้รับอิสรภาพในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) แต่กระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดการแตกขั้วทางการเมืองของกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ในอาระกันและเกิดกลุ่มกบฏโดยชาวมุสลิมขึ้น เช่น องค์กรปลดปล่อยมุสลิมหรือ Muslim Liberation Organization (MLO) ซึ่งต่อมาแปลงสภาพเป็นพรรคมุจาฮิด (Mujahid Party) (ดูดยภาค ปรีชารัชช, 2558: 50)

เริ่มแรก MLO ต้องการรวมเมืองมอญตอง เมืองบูตีตอง และเมืองราตีตอง เข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐเอกราชปากีสถานตะวันออก (ต่อมาคือบังกลาเทศ) หากแต่ตัวแทนปากีสถานปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว ทำให้เป้าหมายถูกเปลี่ยนไปเป็นการประกาศทำสงครามเพื่อให้เป็นพื้นที่ทางเหนือของอาระกันสามารถปกครองตนเองได้อย่างอิสระโดยชาวมุสลิมและเพื่อยุติสิ่งที่คนกลุ่มนี้มองว่าเป็นการเลือกปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ชาวพุทธที่มาจากพื้นที่เจ้าหน้าที่ในสมัยอาณานิคม เช่น การจำกัดการเคลื่อนไหวของชาวโรฮีนจาจากทางตอนเหนือของยะไข่มาอย่างชัดเจน การห้ามไม่ให้ชาวมุสลิมประมาณ 13,000 คนซึ่งหนีภัยสงครามไปยังค่ายผู้พลัดถิ่นในอินเดียและบังกลาเทศ (ปากีสถานในขณะนั้น) กลับพม่า และผู้ที่กลับมาได้จะถูกจัดกลุ่มว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวปากีสถานโดยผิดกฎหมาย โดยกลุ่มกบฏนั้นจะเล็งเป้าหมายการโจมตีไปที่ผลประโยชน์ของชาวพุทธอาระกันและรัฐบาล และสามารถมีอำนาจเหนือพื้นที่ส่วนใหญ่ทางตอนเหนือของอาระกันอย่างรวดเร็ว อีกทั้งผลักดันชาวมุสลิมมากมายออกไปจากพื้นที่ (ICG, 2014: 4)

ขณะที่ทางฝ่ายพุทธอาระกันก็ถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มที่ต้องการนำดินแดนอาระกันเข้าไปรวมกับพม่าผ่านการเจรจาแบบสันติกับสหราชอาณาจักร โดยให้คงสถานะของอาระกันให้เป็นพื้นที่ปกครองตนเองภายใต้แนวคิดสหพันธรัฐนิยม (Federalism) กับกลุ่มที่หันมาร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์พม่า โดยมีเป้าหมายในการรวมดินแดนอาระกันเข้ากับพม่าผ่านการเรียกร้องเอกราชจากสหราชอาณาจักรด้วยวิถีทางที่รุนแรง (ดูดยภาค ปรีชารัชช, 2558: 51)

แม้ท้ายที่สุดกลุ่มชาตินิยมอาระกันสายฝักใฝ่รัฐบาลพม่าจะได้รับชัยชนะในการผลักดันดินแดนอาระกันทั้งหมดเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพพม่า พร้อมกดดันให้กลุ่มอื่น ๆ ยอมลดข้อเรียกร้องทางการเมืองลง จากการเรียกร้องให้ตั้งรัฐอิสระมาเป็นการพัฒนาเขตปกครองพิเศษโดยใช้สันติวิธีในระบบรัฐสภา หากทว่าพรรคมุจาฮิดยังคงเคลื่อนไหวต่อสู้กับรัฐบาลกลางต่อไป และได้เคยยื่นข้อเสนอหลายประการต่อทางการพม่า เช่น ในช่วงพ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ได้ขอให้ดินแดนส่วนหนึ่งของอาระกัน



เป็นเขตมาตุภูมิแห่งชาติของชาวมุสลิมในพม่า ขอให้ประกาศให้ภาษาอูรดูเป็นภาษาราชการของชาวมุสลิมในอาระกัน เรียกร้องทางการพม่าให้สถานะตามกฎหมายแก่กลุ่มโรฮีนจา รวมถึงมุสลิมทั้งหมดในพม่า เป็นต้น แต่ข้อเสนอดังกล่าวกับถูกปฏิเสธจากรัฐบาลพม่า จนทำให้เกิดการก่อหวอดประท้วงรัฐบาลกลางโดยเฉพาะในเขตพื้นที่ตอนเหนือของยะไข่ซึ่งกองกำลังมุสลิมได้ทำการเผาทำลายหมู่บ้านชาวพุทธ วัดวาอาราม และจับกุมพระสงฆ์ (Department of Defence Service Archives, Yangon, CD1016/10/11 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 51)

#### 4.5.7 ยุคหลังอาณานิคม (พ.ศ. 2491 – 2505 (ค.ศ. 1948 - 1952))

ในช่วงแรกหลังจากได้รับเอกราช อำนาจทางการเมืองบางส่วนยังคงอยู่กับอังกฤษ แต่ไม่รวมถึงรัฐชายแดนแบบเข้มข้น โดยทหารพม่าต้องเผชิญกับการก่อความไม่สงบโดยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในอาระกันเอง ทั้งกฎหมายและกฎระเบียบล้วนแต่ไม่สามารถนำมาบังคับใช้ให้เกิดผลได้นอกจากกลุ่มมุญาฮิดแล้วก็มีกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็นกลุ่มคอมมิวนิสต์อีกสองกลุ่ม (กลุ่มชงขาวและชงแดง) และกลุ่มชาตินิยมอาระกัน รัฐบาลสามารถควบคุมอาระกันได้แต่เพียงส่วนน้อย ทำให้ความวุ่นวายและความรุนแรงระหว่างชาวพุทธและมุสลิมยิ่งเลวร้ายขึ้น ผู้นำมุสลิมอาระกันสายกลางหลายคนเองก็ต่อต้านกลุ่มกบฏมุญาฮิดถึงขั้นที่ร้องขอให้รัฐบาลมอบอาวุธแก่ตนเพื่อโต้กลับแต่คำร้องขอดังกล่าวไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาล (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 51)

ในท้ายที่สุดในปีพ.ศ. 2504 (ค.ศ. 1961) กลุ่มมุญาฮิดพ่ายแพ้เหลือเพียงแค่กองกำลังขนาดเล็ก (ICG, 2014) ในขณะที่ ชาวมุสลิมบางส่วน รวมถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพม่ากลุ่มหนึ่งที่มาจากเขตเลือกตั้งในเมืองมอญตอกและบูตีต้องหันเหการต่อสู้จากการใช้กำลังอาวุธมาเป็นการเสนอข้อเรียกร้องให้พื้นที่ทางตอนเหนือของอาระกันมีฐานะเป็นรัฐที่มีสิทธิและอำนาจเท่ากับมลรัฐอื่น ๆ ที่อยู่ใต้โครงสร้างการปกครองของพม่า เช่น รัฐฉาน รัฐฉิน รัฐกะฉิ่น ที่ได้รับอนุญาตให้มีกองกำลังตำรวจเป็นของตนเอง หากแต่ยังอยู่ใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลกลางอีกต่อหนึ่ง แนวคิดดังกล่าวนี้มีทั้งผู้สนับสนุนซึ่งเห็นว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมผลในมิติทางวัฒนธรรมเพราะบริเวณดังกล่าวเต็มไปด้วยชุมชนมุสลิม โดยเฉพาะชาวโรฮีนจาซึ่งมีภาษาและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่โดดเด่นแตกต่างจากพวกพุทธอาระกันและพม่า และกลุ่มที่คัดค้าน เช่น กลุ่มที่มองว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นอันตรายต่อความมั่นคงแห่งชาติ เนื่องด้วยสภาพความขัดแย้งทางศาสนาในอาระกันอาจชักจูงให้เกิดการแพร่ระบาดของลัทธิแบ่งแยกดินแดน โดยทัศนะดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเมียนมา (Department of Defence Service Archives, Yangon, CD1016/10/11 อ้างถึงใน ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 52)

อย่างไรก็ตามในช่วงต้นปีพ.ศ. 2504 (ค.ศ. 1961) รัฐบาลอนุได้จัดตั้งเขตบริหารชายแดนมายู (Mayu Frontier Administration) ซึ่งเป็นการผนวกเมืองมอดอ บุตีตอง และปากตะวันตกของเมืองราตีตอง ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของเขตบริหารภายใต้การควบคุมของรัฐบาลกลางซึ่งจะถูกปกครองโดยทหารแทนที่จะเป็นเจ้าหน้าที่จากอาระกัน มีแผนการปรับปรุงกฎหมายท้องถิ่นให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์มุสลิม รวมถึงอนุญาตให้ชาวมุสลิมสามารถสมัครเข้าเป็นตำรวจเพื่อดูแลผลประโยชน์ท้องถิ่นได้ แต่จะไม่มีอำนาจทางการปกครองและการจัดสรรทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเต็มที่เนื่องจากโครงสร้างการบริหารส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในมือของทหารและเจ้าหน้าที่ส่วนกลางของเมียนมา มีการวิเคราะห์ไว้ว่าก้าวย่างดังกล่าวของรัฐบาลพม่า นั้นโดยส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะข้อเรียกร้องของกลุ่มมูจาฮิดและอีกส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อหวังผลทางการเลือกตั้ง (Aye Chan, 2005; Kyaw Zan Tha, 1995; Mya Win, 1992 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 53) พัฒนาการดังกล่าวทำให้ประชากรในพื้นที่เขตบริหารชายแดนมายูเริ่มเรียกตนเองว่า “โรฮีนจา” มากขึ้น ซึ่งคำดังกล่าวนี้มีนัยทั้งในทางชาติพันธุ์และทางการเมือง ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป (ICG, 2014: 4)

#### 4.5.8 ยุคการปกครองโดยทหาร (พ.ศ. 2505 – 2555 (ค.ศ. 1962 - 2012))

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962) นายพล เนวิน ได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองพร้อมสั่งโยกย้ายเขตบริหารชายแดนมายูมาอยู่ภายใต้กระทรวงมหาดไทย (Ministry of Home Affairs) ในปีพ.ศ. 2507 (ค.ศ. 1964) ก่อนที่จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาระกันอีกครั้งในปี พ.ศ. 2517 (ค.ศ. 1974) (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 55)

การก้าวเข้ามาสู่อำนาจของนายพล เนวินได้ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ความรุนแรงในรัฐอาระกัน โดยเฉพาะการกวาดล้างขับไล่ชุมชนโรฮีนจา เห็นได้จากการลดปริมาณตำรวจชายแดนและข้าราชการท้องถิ่นที่เป็นชาวมุสลิมและแทนที่ด้วยข้าราชการชาวพุทธเชื้อสายอาระกันและพม่า เช่นเดียวกันกับองค์กรการเมืองจำนวนมากของชาวโรฮีนจาซึ่งเคยก่อตัวขึ้นในช่วงหลังได้รับเอกราชเพื่อใช้เป็นช่องทางเรียกร้องผลประโยชน์ของตนล้วนถูกยกเลิก รวมถึงช่องวิทยุท้องถิ่นภาษาโรฮีนจาซึ่งล้วนแต่ต้องเลิกกิจการไปหรือถูกทางการกดดันให้ยุติการเคลื่อนไหวทางการเมือง นอกจากนี้ นโยบายชาตินิยมของนายพล เนวิน ยังนำไปสู่การขับไล่กลุ่มธุรกิจอินเดียและแรงงานชาวเบงกาลีจำนวนมากออกจากพม่า รวมถึงชาวโรฮีนจาและชุมชนมุสลิมอื่น ๆ ที่ภาครัฐและภาคสังคมพม่ามองว่าเป็นพวกกะลาตาทีที่เคยเข้ามาอาศัยชีวิตเศรษฐกิจพม่าในยุคอาณานิคมล้วนถูกกวาดไล่ออกไปจากพม่า (Mya Win, 1992 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 53, 55)

ขณะเดียวกันในปีพ.ศ. 2510 (ค.ศ. 1967) ได้เกิดสภาวะเข้ายากหนักแรงแย่งอย่างกึ่งและหัวเมืองพม่าอื่น ๆ จนต้องมีการนำผลผลิตทางการเกษตรจำนวนมากออกจากอาระกันไปให้พื้นที่

อื่น ๆ ทำให้เกิดจลาจลแย่งชิงอาหารระหว่างชุมชนต่าง ๆ ในดินแดนอาระกันอย่างรุนแรง โดยพบว่ามีการฆ่าโรฮิงจาและชาวมุสลิมอื่น ๆ เสียชีวิตจากทุพภิกขภัยดังกล่าว นอกจากนี้ ภาวะแก่งแย่งทางเศรษฐกิจที่รุนแรงยังส่งผลให้ชาวพุทธอาระกันรวมตัวกันประท้วงขับไล่มุสลิมโรฮิงจาจนมีผู้อพยพลี้ภัยไปยังเขตปากีสถานตะวันออก (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 55)

จากเหตุการณ์ข้างต้นทำให้ผู้นำ ปัญญาชน และนักศึกษาโรฮิงจา รวมตัวกันจัดตั้งกองกำลังเอกราชโรฮิงจา (Rohingya Independence Force หรือ RIF) ซึ่งเคลื่อนไหวในช่วงพ.ศ. 2506 ถึงกลางทศวรรษ 2510 (ค.ศ. 1963 – กลางทศวรรษ 1970s) เพื่อปลดแอกตนเองจากการปกครองของพม่า อีกทั้งได้รับการสนับสนุนด้านอาวุธยุทโธปกรณ์จากกลุ่มประเทศมุสลิมและอดีตกองกำลังมูจาฮิดที่ยังคงหลบซ่อนตามป่าลึก นอกจากนี้ จากผลของสงครามระหว่างปากีสถานตะวันออกและปากีสถานตะวันตก ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งประเทศบังกลาเทศในปีพ.ศ. 2517 (ค.ศ. 1971) ก็ทำให้มีอาวุธและกองทหารไหลทะลักเข้ามาในรัฐอาระกันทำให้กองกำลังเอกราชโรฮิงจาเข้มแข็งมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การขัดแย้งผลประโยชน์ทางธุรกิจการเมืองในกลุ่มแกนนำกลับทำให้กองกำลังดังกล่าวยังขาดซึ่งสมรรถนะทางการรบและการบริหารจัดการองค์กร (Yunus, 1994) และเมื่อถูกกองทัพพม่าโจมตีตามฐานที่มั่นของกลุ่มตามแนวพรมแดนประเทศบังกลาเทศ บรรดาแกนนำจึงหลบหนีลี้ภัยไปอยู่จิตตะกองในประเทศบังกลาเทศ (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 55)

อนึ่ง ด้วยผลของสงครามระหว่างปากีสถานตะวันออกและปากีสถานตะวันตกนั้นก็ทำให้มีผู้ลี้ภัยมากมายหลั่งไหลเข้ามายังดินแดนอาระกัน แม้จะมีหลายคนได้อพยพกลับประเทศเมื่อเหตุการณ์สงบลงแต่ก็ไม่เป็นที่แน่ชัดว่ามีจำนวนผู้ลี้ภัยที่ยังหลงเหลืออยู่กี่คน (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 55)

ในปีพ.ศ. 2517 (ค.ศ. 1974) เมื่อรัฐบาลเนวินได้ประกาศแบ่งเขตการปกครองให้อาระกัน (ยะไข่) เป็น 1 ใน 7 รัฐชาติพันธุ์หลักของเมียนมา ทำให้เขตบริหารชายแดนมาอยู่ซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวงมหาดไทยกลับมาอยู่ภายใต้การบริหารของอาระกัน (รัฐยะไข่) โดยอยู่ภายใต้โครงสร้างรัฐเดี่ยวรวมศูนย์แบบเข้มข้นและยังคงวางกำลังทหารของกองทัพพม่าในพื้นที่ต่าง ๆ ของอาระกัน อีกทั้งผลักดันชาวพุทธพม่าและชาวพุทธอาระกันเข้ามาดำรงตำแหน่งในฝ่ายปกครองและกีดกันชาวมุสลิมออกไปจากระบบบริหารราชการประจำรัฐ (ICG, 2014: 5; ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2558: 56)

ในปีพ.ศ. 2521 (ค.ศ. 1978) กองทัพพม่าได้ปฏิบัติการทางทหารขนาดใหญ่ซึ่งเรียกว่า “ยุทธการนาคราช” (Nagamin Operation) เพื่อกวาดล้างผู้อพยพเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายในพม่า โดยเฉพาะชาวโรฮิงจา ด้วยความที่ชาวมุสลิมในอาระกันไม่มีสถานะอย่างเป็นทางการในเมียนมา

อีกทั้งวิธีการที่ถูกใช้ในการปฏิบัติการยุทธการนาคราชนั้นเต็มไปด้วยความรุนแรง กอปรกับความรุนแรงระหว่างชุมชนที่เกิดขึ้นเนื่อง ๆ ทำให้มีรายงานว่าชาวโรฮีนจาและชาวมุสลิมกลุ่มต่าง ๆ อพยพลี้ภัยเข้าไปในฝั่งบังกลาเทศราว 200,000 – 300,000 คน จนสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติประกาศจัดตั้งค่ายผู้ลี้ภัยขนาดใหญ่เพื่อรองรับผู้อพยพมุสลิมที่ได้ผลกระทบจากยุทธการนาคราช โดยคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ได้เดินทางกลับมายังพม่าในปีถัดไปเนื่องจากการกดดันของเจ้าหน้าที่บังกลาเทศ (ดุษฎีภาค ปริชารัชช, 2558: 56; ICG, 2014: 5)

จากการสัมภาษณ์อดีตทหารพม่านอกราชการ โดย ผศ.ดุษฎีภาค ปริชารัชช นั้น ผู้ให้ข้อมูลเชื่อว่าสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังปฏิบัติการดังกล่าวอาจเกิดจากความหวาดระแวงต่างชาติของนายพล เนวินและกลุ่มชาตินิยมพม่าโดยเฉพาะต่อพวก “กะลาดำ” ซึ่งถูกมองว่าเข้ามาแย่งที่ทำกินชาวพุทธและเป็นมรดกของการกดขี่ข่มเหงทางเศรษฐกิจนับตั้งแต่เมื่อครั้งที่แรงงานและนายหน้าจัดหาเงินกู้ชาวอินเดียอพยพเข้ามาและแผ่อิทธิพลเหนือคนพม่าและคนอาระกัน ขณะเดียวกันชนชั้นนำพม่าเองก็เกรงว่าการถือกำเนิดของบังกลาเทศอาจนำมาซึ่งการผนวกรวมดินแดนพม่าบางส่วน โดยเฉพาะถิ่นฐานที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่หนาแน่น นอกจากนี้ ชาวลิอการพบปะระหว่างแกนนำโรฮีนจากับนักการทูตบังกลาเทศเพื่อจัดตั้งขบวนการล้มล้างรัฐบาลเนวินและผู้ปกครองดินแดนอาระกันก็นับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งช่วยชักนำให้เกิดความหวาดระแวงชาวโรฮีนจาในหมู่ชนชั้นนำทหารพม่าและนายพล เน วิน (ข้อความมาจากสัมภาษณ์อดีตทหารพม่านอกราชการ 26 กรกฎาคม 2558 อ้างถึงใน ดุษฎีภาค ปริชารัชช, 2558: 58)

ในมุมมองของทางฝั่งเมียนมาต่อปฏิบัติการดังกล่าวที่ต่างออกไป โดยจากข้อมูลที่ถูกรวบรวมโดย คณะกรรมการสอบสวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ซึ่งถูกก่อตั้งเพื่อศึกษาสาเหตุที่นำไปสู่ความรุนแรงระหว่างชุมชนในรัฐยะไข่ในปีพ.ศ. 2555 นั้นสะท้อนว่าชาวพุทธยะไข่ในพื้นที่เกิดความกลัวและรู้สึกไม่ปลอดภัย เพราะชาวโรฮีนจาในรัฐยะไข่ “มีอัตราการขยายตัวที่สูงมาก” โดยมีใช้แค่อัตราการเกิดแต่รวมถึงการมีผู้เดินทางมาอพยพถิ่นฐานจากบังกลาเทศที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยชาวยะไข่หลายคนเชื่อว่าเป็นเพราะความอ่อนแอของรัฐบาลชุดก่อนหน้าที่ต้องรับทั้งศึกจากภายในโดยกลุ่มติดอาวุธภายในประเทศ และภายนอกประเทศ รวมถึงการเมืองที่ไม่มั่นคงที่ทำให้รัฐบาลไม่สามารถจัดการกับปัญหาผู้อพยพพิดกภูมัยได้ (Rakhine Inquiry Committee, 2013: 5)

อนึ่ง ปฏิบัติการยุทธการนาคราชนั้นดำเนินการเพื่อ “ทบทวนสถานะของชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศโดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดน” โดยในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2521 ยุทธการนาคราชได้เริ่มต้นขึ้นในเมืองซิตตเว่ โดยกองทัพพม่า ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง และหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐรวม 200 คน มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่พบผู้อพยพพิดกภูมัย 1,258 คนพร้อมผลักดันกลับ

ประเทศ และต่อมาได้ปฏิบัติการในเมืองบูตีต้อง โดยพบผู้อพยพผิดกฎหมาย 137 คนพร้อมผลักดันกลับประเทศ แต่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการปฏิบัติการณ์นั้น ถูกอธิบายไว้ในรายงานของคณะกรรมการสอบสวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ว่า “ในระหว่างที่ [การปฏิบัติการในเมืองบูตีต้อง] กำลังดำเนินการมาจนเกือบจะเสร็จสมบูรณ์ ได้เกิดการปล้นสะดมและโจมตีโดยฝูงชนในท้องที่ และการทำลายหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมือง (Taingyintha) ที่อยู่ชายแดนทางเหนือของรัฐยะไข่ ติดกับบังกลาเทศ กัดดันให้รัฐบาลต้องดำเนินการ(ได้กลับ) ประกอบกับข่าวลือซึ่งกระทบต่อความมั่นคงและโฆษณาชวนเชื่อจากแหล่งข่าวต่างประเทศ แรงกดดันทางการทูตจากประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้งการแบ่งเขตชายแดนระหว่างเมียนมาและบังกลาเทศที่ยังไม่เสร็จสิ้น” (Rakhine Inquiry Committee, 2013: 5)

ในเดือนมีนาคมและเมษายน พ.ศ. 2521 รัฐบาลบังกลาเทศออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลพม่ายุติยุทธการนาคราชเนื่องจากสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้มีคนจำนวนมากหลบหนีเข้ามายังพื้นที่บังกลาเทศ อีกทั้งเรียกร้องให้รัฐบาลพม่ารับผิดชอบต่อความรุนแรงที่เกิดต่อผู้อพยพอาศัยในค่ายผู้ลี้ภัย (Rakhine Inquiry Committee, 2013: 6)

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2521 ได้มีการประชุมระหว่างผู้แทนจากฝ่ายพม่าและฝ่ายบังกลาเทศขึ้นในเมืองบูตีต้อง ในการประชุมนี้ ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามในข้อตกลงในการให้ผู้ลี้ภัยเดินทางกลับมายังประเทศพม่าและในประเด็นเกี่ยวกับการแบ่งเขตชายแดน นำไปสู่ยุทธการฮินตะ (Hinth Campaign) ที่มีการสร้างหมู่บ้านขึ้นใหม่และแจกจ่ายที่ดินที่ไม่ได้ใช้แก่ผู้ที่กลับมาพม่า อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลทางฝ่ายพม่าชี้ว่าในขณะที่มี 31,505 ครอบครัวซึ่งนับเป็นประชากร 186,968 คนถูกยอมรับให้สามารถโยกย้ายกลับมาได้ แต่ในระหว่างยุทธการนาคราชนั้นมีเพียง 25,905 ครอบครัวซึ่งนับเป็นประชากร 156,630 คนที่หลบหนีไปยังบังกลาเทศ ซึ่งมีรายงานว่ามีคนบางส่วนเป็นผู้อพยพผิดกฎหมายปะปนเข้ามาในพื้นที่ อนึ่ง อย่างไรก็ตาม ทั้งสองตัวเลขยังต่ำกว่าตัวเลข 200,000 – 300,000 คนที่หลบหนีออกไปด้วยผลของการดำเนินยุทธการนาคราชซึ่งถูกคาดการณ์โดยผู้สังเกตการณ์นานาชาติ (Rakhine Inquiry Committee, 2013: 6)

ในปีพ.ศ. 2525 (ค.ศ. 1982) ได้มีการออกกฎหมายสัญชาติ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาในพื้นที่จวบจนปัจจุบัน โดยจะกล่าวถึงต่อไป แต่ผลของกฎหมายดังกล่าวทำให้ชาวโรฮีนจาเป็นเสมือน “ผู้ไม่มีสัญชาติเมียนมา” และ “ผู้อาศัยต่างชาติ” และถูกปฏิเสธสิทธิในการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1990) (RFA, 2010) ทั้งนี้ รัฐบาลร่างกฎหมายฉบับนี้ขึ้นหลังจากยุทธการนาคราชและยุทธการฮินตะซึ่งทำให้ “รัฐบาลมองเห็นจุดอ่อนในกฎหมาย (และ) เพื่อปกป้องผลประโยชน์ในระยะยาวของกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมือง (Taingyintha)” (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 6-7)

ต่อมาในปีพ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) เกิดการเรียกร้องประชาธิปไตยเพื่อโค่นล้มระบอบคณาธิปไตย เนวิน จนนำไปสู่การเลือกตั้งทั่วไปในปีพ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1990) และมีพรรคการเมืองใหม่ 2 พรรค ได้แก่ พรรคประชาธิปไตยแห่งชาติเพื่อสิทธิมนุษยชน (National Democratic Party for Human Rights หรือ NDPHR) กับพรรคสันนิบาตอาระกันเพื่อประชาธิปไตย (Arakan League for Democracy หรือ ALD)<sup>13</sup> ที่คว่ำชัยชนะในบางเขตเลือกตั้งของอาระกันจนสามารถเข้าไปเป็นผู้แทนเรียกร้องผลประโยชน์ของชนชาติโรฮีนจาในสนามการเมืองเมียนมาในระดับชาติได้ รวมถึงผู้แทนชาวคาฆาน (Aye Chan, 2005 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 58) อย่างไรก็ตาม รัฐบาลทหารพม่าประกาศไม่ยอมรับการเลือกตั้งและยังคงปกครองประเทศต่อไป (ICG, 2014: 5)

ในปีพ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) คณะกรรมการเลือกตั้งเมียนมาได้ยุบสองพรรคการเมืองดังกล่าว ทำให้ชาวโรฮีนจาถูกปฏิเสธสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในภาคการเมืองอีกครั้ง และทำให้สมาชิกพรรคหันไปจัดตั้งองค์กรต่อสู้ทางการเมืองใต้ดินขึ้น โดยมีทั้งกลุ่มที่ต้องการเรียกร้องเขตการปกครองพิเศษและกลุ่มที่อยากสถาปนารัฐเอกราชมุสลิมอิสระ แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณ กำลังพล และอาวุธยุทธโปกรณ์จึงทำให้องค์กรที่จัดตั้งขึ้นใหม่นี้ไม่สามารถจะต่อสู้กับรัฐบาลเมียนมาได้ (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 59)

ขณะเดียวกันในช่วงระหว่างพ.ศ. 2534-2535 (ค.ศ. 1991 – 1992) กองทัพเมียนมาได้ส่งกองกำลังความมั่นคงเข้าไปในพื้นที่ทางเหนือของยะไข่ และได้มีการกล่าวหาว่ากองทัพได้ยึดครองที่ดินของชาวมุสลิมมาเป็นที่ตั้งค่ายและสำหรับเพาะปลูก มีการปรับเปลี่ยนอัตราภาษีตามอำเภอใจ และมีการบังคับใช้แรงงานชาวบ้าน โดยเชื่อว่าเป็นเพราะความหวาดระแวงเมื่อเห็นว่าประชากรของโรฮีนจาและมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ ในยะไข่เพิ่มขึ้นและเชื่อว่ามีขบวนการลักลอบอพยพมาจากฝั่งบังกลาเทศเพื่อลู่กล้าดินแดนชุมชนพุทธ เลยต้องดำเนินการเพื่อรักษาสถานะสมดุลให้ประชากรของชาวพุทธพม่าและชาวพุทธยะไข่มีปริมาณคร่าวๆ เรือนที่มากกว่ากลุ่มมุสลิม ด้วยเหตุนี้ กอปรกับเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ จึงผลักดันให้คนมุสลิมกว่า 250,000 คนลี้ภัยไปยังบังกลาเทศและอาศัยอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัย (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 59-60; ICG, 2014: 5)

ข้อมูลจากทางเมียนมาเองชี้ถึงเหตุการณ์ในอีกมุมที่ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจและความเกลียดชังกันระหว่างสองชุมชน เช่น ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2527 (ค.ศ. 1984) ในเมือง Taunggoke มีการพบแผ่นพับที่ป้ายรถประจำทางและที่ท่าเรือมีข้อความว่าชาวมุสลิมที่สามารถแต่งงานกับหญิงเมียนมาหรือยะไข่ได้จะได้รับผลตอบแทนเป็นเงินสด ส่งผลให้ชาวยะไข่ส่วนหนึ่งโจมตีมีสยิด ช่มชู่ชาว

<sup>13</sup> ต่างจากพรรคของชาวคาฆาน พรรคของชาวโรฮีนจาไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้คำว่า “โรฮีนจา” ในชื่อพรรค

โรฮิงจา และกระทำการต่อต้านชาวโรฮิงจาเป็นเวลากว่าหนึ่งสัปดาห์ ผลคือชาวโรฮิงจาได้หลบหนีจากพื้นที่เมือง Taunggye และไม่ย้อนกลับมาอีกเลย (Rakhine Inquiry Committee, 2013: 7)

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) ในขณะที่เกิดการเรียกร้องประชาธิปไตยเพื่อโค่นล้มระบอบคอมมิวนิสต์โดยเนวินเองก็มีรายงานว่ามิชาวโรฮิงจาประมาณ 50,000 คนพยายามใช้กำลังเข้ายึดครองเมืองมอดอ แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงสามารถต้านไว้ได้ ในปีเดียวกันนั้นเองก็มี การลอบเผาศาสนสถานของศาสนาพุทธนิกายเถรวาทในเมืองมอดอโดยเชื่อว่าเป็นฝีมือของนักเคลื่อนไหวชาวโรฮิงจา และมีการโจมตีศาสนสถานของพุทธนิกายเถรวาทอีกสองครั้งโดยมีรายงานว่า เป็นฝีมือของชาวโรฮิงจา ในปีพ.ศ. 2537 (ค.ศ. 1994) มีรายงานว่าพระสงฆ์ได้ไปซื้อยาในร้านที่เป็นของชาวโรฮิงจาและมีการโต้เถียงกันส่งผลให้พระสงฆ์รูปดังกล่าวถูกล้อมโดยชาวโรฮิงจาในละแวกนั้น หลังจากนั้นไม่นานชาวยะไข่ก็เข้ามาพร้อมด้วย และนำไปสู่การโจมตี ลอบวางเพลิง ตบโต้กันของสองชุมชน ในปีเดียวกันยังมีการวางระเบิดส่งผลให้ชาวยะไข่บางคนเสียชีวิตและที่พักรักษาตาย การโจมตีดังกล่าวนี้ถูกเชื่อว่าเป็นฝีมือชาวโรฮิงจา นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ที่สมาชิกของกลุ่มติดอาวุธ Rohingya Solidarity Organization (RSO) ประมาณ 80 คนโจมตีหมู่บ้านชาวยะไข่ที่ตั้งอยู่ทางใต้ของเมืองมอดอ สังหารชาวบ้าน 1 คนและอีกหลายคนบาดเจ็บ โดยกองทัพเมียนมาได้ใช้กำลังตอบโต้ ในปีพ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1998) ยังมีรายงานว่ากลุ่มติดอาวุธ Rohingya Liberation Organization (RLO) และสมาชิกกว่า 5,000 คน ได้เข้ามาในพื้นที่มอดอและทำการทำลายวัดวาอารามของศาสนาพุทธ วางเพลิงเผาที่อยู่ชาวพุทธ สังหารชาวยะไข่ และพยายามยึดครองเมืองมอดอโดยใช้กำลัง แต่ตำรวจในท้องถิ่นต้านทานไว้ได้ (Rakhine Inquiry Committee, 2013: 7)

นอกจากนี้ความเกลียดชังชาวโรฮิงจาในหมู่ชาวพุทธพม่ายังเชื่อมโยงกับเหตุจลาจลทางศาสนาตามเมืองใหญ่ๆ ในเขตอื่น ๆ ของเมียนมาและเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบโลก เช่นเหตุจลาจลในเมืองมัณฑะเลย์ในปีพ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) ซึ่งข่าวการข่มขืนหญิงชาวพุทธโดยกลุ่มชาวมุสลิมได้แพร่สะพัดจนเกิดการลุกฮือของพระสงฆ์และชาวพุทธในเมืองมัณฑะเลย์ มีการเผาทำลายมัสยิดและบ้านเรือนชุมชนมุสลิมเสียหายเป็นจำนวนมาก (Reuters, 2014) ขณะที่เหตุจลาจลที่เมืองตองอูเมื่อ พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) ก็เกิดจากกระแสความไม่พอใจการยิงทำลายพระพุทธรูปบามิยันของทหารตาลีบันในอัฟกานิสถานจนส่งผลให้มีชาวพุทธออกมาเผาถล่มร้านค้าและศาสนสถานของชาวมุสลิมในวงกว้าง (Burma Net News, 16 July 2001) รวมถึงการทะเลาะเบาะแว้งในหมู่ชาวพุทธและมุสลิมในรัฐยะไข่จนทำให้เกิดกระแสขับไล่ชาวโรฮิงจาออกไปจากรัฐยะไข่อยู่เป็นระยะ ๆ เช่น ในเมืองซิตตเวในปีเดียวกันก็มีการปะทะกันระหว่างชาวพุทธยะไข่และชาวมุสลิม ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 20 คน บ้านเรือนและร้านค้าได้รับความเสียหาย มีการบังคับใช้เคอร์ฟิว (กฎหมายออกจากบ้านเวลากลางคืน)

เป็นเวลาหลายเดือน อีกทั้งยังถูกลามไยั้งเมืองมอญดอ ทำให้มีสยิดและสถานศึกษา (Madrasah) จำนวนมากถูกทำลาย (Human Rights Watch, 2002)

ต่อมาในช่วงปลายพ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) เมื่อรัฐบาลทหารเมียนมาภายใต้การปกครองของ นายพล ตานฉ่วย ประกาศให้มีการเลือกตั้ง ในช่วงเลือกตั้ง ความขัดแย้งทางการเมืองก็ปะทุมาอีกครั้ง เมื่อชายะไข่จำนวนมากโกรธเคืองที่พรรค Union Solidarity and Development Party (USDP) ของรัฐบาลทหารในขณะนั้นได้สัญญา่อนการเลือกตั้งว่าจะให้สัญญาแก่ชาวโรฮีนจา (ICG, 2014: 6) ในปีนั้นชาวโรฮีนจาและชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ได้รับอนุญาตให้สามารถเข้าใช้สิทธิเลือกตั้งได้ ถ้าครอบครองบัตรสีขาว (White cards) ซึ่งมีสถานะเป็นเอกสารประจำตัวชั่วคราว (BBC, 2015)

อย่างไรก็ตาม ในการเลือกตั้งครั้งนั้น พรรคแนวร่วมประชาธิปไตยแห่งชาติ หรือเอ็นแอลดี (NLD – National League of Democracy) ของนางออง ซาน ซูจี ซึ่งตอนนั้นยังถูกกักบริเวณอยู่ใน บ้านปฏิเสธไม่ลงเลือกตั้ง ทำให้พรรคที่ได้รับคะแนนเสียงสูงสุดคือพรรค USDP ของรัฐบาลทหาร แต่ชาวโรฮีนจายังคงไม่ได้รับสัญชาติ อีกทั้งความขัดแย้งในรัฐยะไข่กลับปะทุขึ้นมาอีกครั้งในปี พ.ศ. 2555 (ค.ศ. 2012) โดยเฉพาะเมื่อมีข่าวการข่มขืนหญิงชาวพุทธโดยกลุ่มชาวมุสลิมซึ่งเป็นชนวน ให้เกิดกระแสความเกลียดชังจนทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างชาวพุทธยะไข่กับชาวมุสลิมโรฮีนจา อย่างรุนแรง จนมีผู้เสียชีวิตจากโศกนาฏกรรมดังกล่าวไม่ต่ำกว่า 200 ราย (Xin Huan, 2012)

เมียนมามีการเลือกตั้งอีกครั้งในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2558 แต่ชาวโรฮีนจาจำนวนมากมิได้รับอนุญาตให้เข้าสมัครเป็นผู้แทนและไม่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียง การเลือกตั้งดังกล่าวนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบพลเรือน แต่ปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ยะไข่กลับทวีความรุนแรง ขึ้นซึ่งจะกล่าวต่อไปในบทที่ 5

ตารางแสดงช่วงเวลาการเกิดสถานการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวโรฮีนจาใน รัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ดูได้ที่ภาคผนวก 2

#### 4.5.9 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความรุนแรงในยะไข่

ข้อมูลพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับโดยทุกฝ่ายคือข้อเท็จจริงที่ว่ารัฐยะไข่มี พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจเป็นเอกเทศจากพื้นที่อื่น ๆ ของเมียนมาอย่างสิ้นเชิง โดย อาระกันเคยเป็นรัฐอิสระที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานนับพัน ๆ ปี มีการผลักดันขึ้นมีอำนาจของราชวงศ์ ต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลทั้งจากศาสนาฮินดู พุทธ และอิสลาม มาตลอดช่วงประวัติศาสตร์ ในยุครุ่งเรือง โครงสร้างสังคมของอาระกันเต็มไปด้วยชุมชนหลากหลายภาษา ส่งผลให้อาระกันกลายเป็นอาณาจักร ที่เต็มไปด้วยการผสมปนเปของศาสนาจากหลายแหล่งอารยธรรม



อาระกันถูกผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของพม่าได้ในพ.ศ. 2328 การปกครองโดยพม่านั้นเป็นแค่ช่วงเวลาไม่นานเสมือนจุดเชื่อมต่อสั้น ๆ ระหว่างเวลาที่อาระกันปกครองตนเองอย่างอิสระ และช่วงเวลาที่อยู่ภายใต้อาณานิคมของสหราชอาณาจักร โดยหลังจากอาระกันถูกผนวกรวมเข้ากับอาณานิคมอินเดีย (British India Colony) ของสหราชอาณาจักรที่ปกครองพื้นที่เบงกอลแล้วชาวมุสลิมในพื้นที่ก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น มิใช่แค่ชาวอาระกันมุสลิมดั้งเดิมแต่มีคลื่นผู้อพยพเป็นชาวมุสลิมจำนวนมากศาลามาจากเบงกอลเข้ามาในพื้นที่จนทำให้มีการผสมผสานเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมของผู้คนในระดับที่เข้มข้น ส่งผลให้เกิดการขยายครัวเรือนมุสลิมจำนวนมากในดินแดนยะไข่เช่นที่เมืองมอดอกับบูตีตอง แต่ไม่ได้มีความขัดแย้งระหว่างชุมชนชาวพุทธและมุสลิมเช่นในปัจจุบัน

ความขัดแย้งระหว่างชุมชนนั้นได้ปะทุขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากชุมชนพุทธยะไข่หันมาเป็นแนวร่วมกับญี่ปุ่น ในขณะที่ฝ่ายสหราชอาณาจักรและสัมพันธมิตรได้สนับสนุนมุสลิมอาระกันโดยเฉพาะกลุ่มโรฮีนจาและพวกคามาาน ทั้งสองฝ่ายต่างจัดตั้งหน่วยติดอาวุธของตนและทำการโจมตีฝ่ายตรงข้าม ก่อให้เกิดความสูญเสียกับทั้งสองฝั่ง จากเหตุการณ์ดังกล่าวชาวมุสลิมสามารถยึดครองพื้นที่ทางเหนือได้ส่วนชาวพุทธอาระกันนั้นลี้ภัยมายังทางใต้ ทำให้การแบ่งแยกอาระกันออกเป็นพื้นที่มุสลิมและพื้นที่พุทธรุนแรงยิ่งขึ้น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นได้ทำให้ปะทุขัดแย้งทางด้านศาสนาและชาติพันธุ์ ฝังรากลึกและแผ่ซ่านเข้าไปในพลวัตทางประวัติศาสตร์ของแผ่นดินยะไข่ รวมถึงความหวาดระแวง และเคียดแค้นพฤติกรรมสังหารหมู่ของฝ่ายตรงข้าม

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากพม่าได้รับเอกราช ความวุ่นวายและความรุนแรงระหว่างชาวพุทธและมุสลิมยังคงไม่จางหาย เกิดกลุ่มกบฏชาวมุสลิมขึ้นหลายกลุ่ม ก่อนที่นายพล เน วิน จะก้าวสู่อำนาจและพลิกโฉมสถานการณ์ในรัฐอาระกัน มีการใช้นโยบายการกวาดล้างขับไล่ และกีดกันชุมชนโรฮีนจา ผ่านยุทธการนาคราช การออกกฎหมายสัญชาติ ฯลฯ ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์มากมายชี้ให้เห็นถึงความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจและความเกลียดชังกันระหว่างสองชุมชนที่ปะทุอยู่เนือง ๆ มีการโต้ตอบ การปะทะ โจมตี ลอบวางเพลิงกันก่อนจะค่อย ๆ รุนแรงขึ้นและมาปะทุอย่างรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2555-2560

ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านชี้ว่าความขัดแย้งในทางประวัติศาสตร์เช่นว่านั้นเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความรุนแรง ในรายงานของคณะกรรมการสอบสวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ ลงวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2556 ชี้ว่า “ประวัติศาสตร์” เป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรงในปี พ.ศ. 2555 หรือในรายงานของ ICG ที่ชี้ว่าความรุนแรงในยะไখনั้นมาจากหลากหลายปัจจัย รวมถึง “ความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิมในเชิงประวัติศาสตร์” “โดยเฉพาะชาวยะไข่ที่มองว่าเอกลักษณ์ของตนถูกคุกคามในทุกช่วงของหน้าประวัติศาสตร์ ทั้งจากการปกครองโดยพม่าหรือ

เมียนมา และชาวมุสลิมที่เป็นภัยต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน รวมถึงการที่คนกลุ่มดังกล่าว ถูกใช้โดยรัฐบาลเมียนมาเพื่อคุกคามกลุ่มตน”

จากการสัมภาษณ์อดีตทหารพม่านอกราชการ โดย ผศ.ดุลยภาค ปรีชารัชช นั้น ผู้ให้ข้อมูลเองก็เชื่อว่าสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังยุทธการนาคราชในอดีตนั้นอาจเกิดจากภาพจำที่กลายเป็น “ความหวาดระแวงต่างชาติ” ของนายพล เน วิน และกลุ่มชาตินิยมพุทธพม่าโดยเฉพาะต่อ “พวกกะลาดำ” ซึ่งในเชิงประวัติศาสตร์นั้นถูกมองว่าเข้ามาแย่งที่ทำกินชาวพุทธและเป็นมรดกของการกดขี่ข่มเหงทางเศรษฐกิจนับตั้งแต่เมื่อครั้งที่แรงงานและนายหน้ากู้เงินชาวอินเดียอพยพเข้ามาและแผ่อิทธิพลเหนือคนพม่าและคนอาระกันในช่วงที่ถูกปกครองภายใต้อาณานิคม สหราชอาณาจักรในอดีต

#### 4.6 ศาสนา

บทวิเคราะห์มากมายมักมองว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่รัฐยะไข่ นั้นพุ่งเป้าไปที่ชาวโรฮีนจาเพราะนับถือศาสนาอิสลามและเป็นมุสลิม นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ แนวคิดอิสลามโฟเบียและลัทธิพุทธนิยมแท้ซึ่งส่งผลให้ความรุนแรงปะทุขึ้นในห้วงเวลาดังกล่าว

##### 4.6.1 ภาพรวมของประชากรมุสลิมในเมียนมา

รัฐบาลเมียนมาได้จัดทำการสำรวจสำมะโนประชากรในปีพ.ศ. 2557 แต่ไม่ได้เปิดเผยข้อมูลทางด้านศาสนาจนกระทั่งปีพ.ศ. 2559 และพบว่าจากประชากร 51,486,253 คนในเมียนมานั้น 89.8 เปอร์เซ็นต์ลงทะเบียนว่าตนนับถือศาสนาพุทธ 6.3 เปอร์เซ็นต์เป็นคริสเตียน 2.3 เปอร์เซ็นต์เป็นมุสลิม 0.5 เปอร์เซ็นต์เป็นฮินดู 0.8 เปอร์เซ็นต์นับถือลัทธิบูชาภูตผี (Animism) 0.2 เปอร์เซ็นต์นับถือศาสนา/ความเชื่ออื่น ๆ และ 0.1 เปอร์เซ็นต์ไม่มีศาสนา ทั้งนี้ สัดส่วนชาวมุสลิมนั้นลดลงไปจากตัวเลขการสำรวจสำมะโนประชากรในปีพ.ศ. 2516 และ 2526 ซึ่งมีสัดส่วนคนมุสลิมในเมียนมาอยู่ 3.9 เปอร์เซ็นต์ (Department of Population, 2015)

ในพื้นที่รัฐยะไข่จากการจัดทำการสำรวจสำมะโนประชากรในปีพ.ศ. 2557 พบว่ามีประชากรประมาณ 3 ล้านคน แต่ถูกนำมาคำนวณเพียง 2,098,807 คน เป็นชาวพุทธ 96.2 เปอร์เซ็นต์ (2,019,370 คน) เป็นคริสเตียน 1.8 เปอร์เซ็นต์ (36,791 คน) เป็นมุสลิม 1.4 เปอร์เซ็นต์ (28,731 คน) เป็นฮินดู 0.5 เปอร์เซ็นต์ (9,791 คน) นับถือลัทธิบูชาภูตผี 0.1 เปอร์เซ็นต์ (2,711 คน) นับถือศาสนา/ความเชื่ออื่น ๆ และ 0.0 เปอร์เซ็นต์ (759 คน) ไม่มีศาสนา 0.0 เปอร์เซ็นต์ (654 คน) โดยประชากรจำนวน 1,090,000 คนโดยประมาณที่ไม่ถูกนำมาคำนวณคือชาวโรฮีนจามุสลิมทาง

ตะวันตกของยะไข่<sup>14</sup> เนื่องจากคนเหล่านี้ไม่สามารถเรียกตนเองว่าเป็นชาวโรฮีนจาได้แต่ถูกจัดว่าเป็นชาวเบงกาลี ซึ่งหมายถึงว่ามีได้มีสัญชาติเมียนมา

ทั้งนี้ ถ้านำประชากรจำนวน 1,090,000 คนที่ไม่ได้ถูกคิดคำนวณนี้มาคำนวณรวมเข้าไปโดยอนุมานว่ากลุ่มคนดังกล่าวนับถือศาสนาอิสลามจะพบว่าตัวเลขสัดส่วนของคนมุสลิมในยะไข่จะมีสัดส่วนถึง 35 เปอร์เซ็นต์ และทำให้จำนวนชาวมุสลิมในเมียนมาสูงถึง 2.2 ล้านคน หรือ 4.35 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมด มากกว่าสัดส่วนชาวมุสลิมจากการสำรวจสำมะโนประชากรในปี พ.ศ. 2516 และ 2526 (Department of Population, 2015; Kyaw Ye Lynn, 2016)

อนึ่ง นาย Tin Maung Than เลขาธิการสภาศาสนาอิสลามแห่งเมียนมา (Islamic Religious Affairs Council Myanmar) ยังได้ออกมาแสดงทัศนะต่อตัวเลขสัดส่วนชาวมุสลิมในเมียนมาดังกล่าว โดยกล่าวว่าจากการสำรวจอัตราการเกิดในพื้นที่พบว่าตัวเลขสัดส่วนของชาวมุสลิมในเมียนมานั้นควรจะมีสัดส่วนอยู่ที่ 4 ถึง 10 เปอร์เซ็นต์ อีกทั้งวิพากษ์ว่ากระบวนการได้บัตรลงทะเบียนแห่งชาติ (National Registration Card) นั้นซับซ้อนทำให้ชาวมุสลิมส่วนใหญ่ต้องระบุว่าตนคือคนพุทธเพื่อให้สามารถได้บัตรดังกล่าวได้ง่ายขึ้น (Kyaw Ye Lynn, 2016)

นอกจากนี้ยังมีการประมาณการว่ายังมีชาวโรฮีนจาอีกประมาณ 1 ล้านคนที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่เมียนมา โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ลี้ภัยและอาศัยอยู่ทั้งโดยกึ่งถูกกฎหมายและผิดกฎหมายในประเทศบังกลาเทศและตะวันออกกลาง (Leider, 2018) จากข้อมูลล่าสุดของ UNHCR พบว่า ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2562 UNHCR บังกลาเทศได้รับผู้ลี้ภัยจากเมียนมามาอยู่ในความดูแล 914,998 คน จาก 211,383 คริวเรือน โดยจากตัวเลขดังกล่าวนี้มีกลุ่มที่เดินทางออกจากเมียนมาและมาถึงค่ายผู้ลี้ภัยหลังจากวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่เจ้าหน้าที่ทหารเมียนมาดำเนิน “ปฏิบัติการกวาดล้าง” รอบล่าสุด มีจำนวนถึง 711,369 คนจาก 150,864 คริวเรือน (UNHCR, 2020 ตัวเลข ณ วันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2563)

#### 4.6.2 ประเภทของชาวมุสลิมในเมียนมา

เมื่อพูดถึงชาวมุสลิมในเมียนมาหรือยะไข่แล้วจะไม่ได้หมายถึงชาวโรฮีนจาเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น เพราะยังมีชาวมุสลิมกลุ่มอื่นอีกจำนวนหนึ่ง

<sup>14</sup> มีรายงานว่าเมื่อมีการสำรวจสำมะโนประชากร ชาวยะไข่ได้ชี้ว่าจะคว่ำบาตรถ้าผู้แจงนับยอมให้ชาว “เบงกาลี” จัดกลุ่มตนเองว่าเป็นโรฮีนจา ซึ่งเป็นหนึ่งในเงื่อนไขที่คณะทำงานได้ไปตกลงกับนานาชาติไว้ ส่งผลให้ชาวโรฮีนจา 1 ล้านคนไม่ได้ถูกนำไปแจงนับด้วย (Sithu Aung Myint, 2014)

Hoque (2018) ได้แบ่งกลุ่มมุสลิมในยะไข่โดยคร่าว ๆ ออกเป็นสามกลุ่ม คือ

1. กลุ่มมุสลิมพม่าหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Pathi หรือ Zerbadee ซึ่งมีบรรพบุรุษเป็นพ่อค้าและข้าราชการที่มาทำงานในราชสำนัก โดยที่พอปรากฏว่าเข้ามาตั้งรกรากในเมียนมาตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 8 แต่ส่วนใหญ่จะเข้ามาในคริสต์ศตวรรษที่ 13-14 โดยชาวมุสลิมพมานั้นมีภาษาและวัฒนธรรมที่กลมกลืนไปกับสังคมเมียนมา
2. กลุ่มมุสลิมคามาน ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในทางตอนใต้ของรัฐยะไข่ และเป็นลูกหลานของกลุ่มมุสลิมที่อพยพมาจากอาณาจักรโมกุลตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยปัจจุบันประมาณการว่ามีชาวมุสลิมอยู่ในเมียนมาประมาณ 45,000 คน และแม้ว่าจะมีศาสนาที่ต่างกัน แต่ว่าชุมชนของชาวมุสลิมเหล่านั้นสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตเมียนมาได้ดี พวกเขาพูดภาษาอาระกัน ใส่เสื้อผ้าประจำชาติเหมือนกัน และเข้าร่วมในเทศกาลสงกรานต์ของเมียนมา (The Irrawaddy, 2018)
3. กลุ่มมุสลิมโรฮีนจา ซึ่งเป็นกลุ่มมุสลิมที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเมียนมา มีชาติพันธุ์ใกล้เคียงกับชาวเอเชียใต้และพูดภาษาสำเนียงเบงกาลี

Aye Chan (2005: 397 อ้างถึงใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 20) เองก็ได้พยายามจัดแบ่งกลุ่มชนมุสลิมในรัฐยะไข่ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. ชาวมุสลิมเบงกาลีและจิตตะกองในเขตมยู
2. ชาวมุสลิมที่สืบเชื้อสายมาจากอาณาจักรมรคคูของรัฐยะไข่โบราณ ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ที่เมืองมรคคูและเมืองเจ้าก์พยู
3. ชาวมุสลิมคามานบนเกาะรัมแบร์ที่สืบเชื้อสายมาจากพวกทหารรับจ้างจากฝั่งเอเชียใต้
4. กลุ่มพม่ามุสลิมในเขตแดนมยูที่เข้ามาตั้งรกรากตั้งแต่เมื่อครั้งที่จักรวรรดิพม่ารบชนะอาณาจักรยะไข่ในช่วงปี พ.ศ. 2328

จากการจำแนกชุมชนมุสลิมของ Aye Chan จะเห็นว่าการตั้งรกรากของประชากรมุสลิมในเขตลุ่มน้ำและเทือกเขามยูนั้นมีความสลับซับซ้อนเป็นอย่างมาก มีทั้งกลุ่มรัฐยะไข่โบราณ ชาวเบงกาลี และจิตตะกอง และกลุ่มพม่ามุสลิม โดย Aye Chan ได้อธิบายเพิ่มเติมว่ากลุ่มมุสลิมที่เรียกตนเองว่าเป็นโรฮีนจานั้นมีถิ่นฐานอยู่ทางแถบมยูเช่นกัน โดยเฉพาะที่เมืองมอดอและบูตีต้องและตามแนวชายฝั่งแม่น้ำนัต แต่ด้วยเหตุที่บริเวณดังกล่าวเต็มไปด้วยการตั้งถิ่นฐานของชนเชื้อสายอื่น ๆ ทั้งชาวมุสลิมที่ต่างเชื้อสายกัน รวมถึงชาวพุทธพม่าและชาวพุทธยะไข่ และกลุ่มพหุเชื้อชาติอื่น ๆ ทำให้พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นดินแดนพหุวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนทางศาสนาและชาติพันธุ์วรรณา

อนึ่ง เป็นที่น่าสนใจว่าฐานข้อมูลประชากรของทางการเมียนมาซึ่งจัดทำขึ้นในสมัยของรัฐบาล นายพล เนวิน เมื่อพ.ศ. 2516 (ค.ศ. 1973) ได้จัดประเภทมุสลิมในเมียนมาออกเป็น 6 กลุ่มหลัก ได้แก่ (ดูลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 20-21)

1. ชาวมุสลิมเชื้อสายพม่า
2. ชาวมุสลิมอาระกันที่อพยพมาจากจิตตะกอง
3. ชาวมุสลิมมย
4. ชาวมุสลิมเชื้อสายคามาน
5. ชาวมุสลิมเชื้อสายจีน และ
6. ชาวมุสลิมลูกครึ่งพม่า-อินเดีย

โดยกลุ่มมุสลิมประเภทที่ 3 ซึ่งเป็นพวกที่มีถิ่นฐานอยู่ทางแถบลุ่มแม่น้ำมยใกล้พรมแดน บังกลาเทศนั้นถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานสอดคล้องกับชาวโรฮีนจาปัจจุบัน แต่กระนั้น ทางการเมียนมากลับใช้เขตภูมิศาสตร์ (มย) เป็นชื่อเรียกมุสลิมกลุ่มดังกล่าวแทนการระบุชื่อโรฮีนจา อย่างไรก็ตามการทำสำมะโนประชากรเมียนมาระหว่างปีพ.ศ. 2526 รัฐบาลเมียนมาได้นำชื่อกลุ่มมุสลิมทั้ง 6 กลุ่มออกจากฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรโดยคงเหลือไว้แต่เพียงกลุ่มมุสลิมคามาน ซึ่งปัจจุบันก็มีรูปพรรณสัณฐานและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับคนยะไข่และพม่า (ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ Zaw Htet นักวิชาการด้านมุสลิมในเมียนมา, 12 มิถุนายน 2558 อ้างถึงใน ดูลยภาค ปรีชารัชช, 2558: 21)

ประเภทของชาวมุสลิมในเมียนมานั้นน่าศึกษาอย่างยิ่ง นอกจากเพื่อทำความเข้าใจถึงที่มาของกลุ่มชาวมุสลิมที่เราเรียกขานว่าเป็นชาวโรฮีนจาในปัจจุบันแล้ว ยังเป็นการสร้างความเข้าใจว่าชาวโรฮีนจานั้นถูกแบ่งเล็งเพราะเหตุที่ตนเป็นชาวมุสลิมและนับถือศาสนาอิสลามหรือไม่ เนื่องจากถ้าเป็นเช่นนั้น ชาวมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ ในพื้นที่ยะไข่ เช่น ชาวกามาน ก็น่าจะได้รับผลกระทบเช่นกัน หรือถ้ามีใช่เช่นนั้นมีปัจจัยใด ๆ ที่ทำให้การปฏิบัติต่อคนสองกลุ่มต่างกัน ซึ่งจะถูกอธิบายต่อไปในบทนี้

#### 4.6.2.1 มุสลิมคามาน

เนื่องจากประเภทของชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความสลับซับซ้อนอย่างมาก เช่นที่กล่าวมาข้างต้น แต่หนึ่งในกลุ่มชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ยะไข่ มีพื้นเพทางประวัติศาสตร์ที่ทั้งเหมือนและแตกต่างกับชาวโรฮีนจา แต่เป็นชาวมุสลิมเพียงกลุ่มเดียวที่ได้รับการยอมรับในฐานะหนึ่งใน 135 กลุ่มชาติพันธุ์ของเมียนมา คือกลุ่มมุสลิมคามาน

กลุ่มมุสลิมคามาน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในทางตอนใต้ของรัฐยะไข่ ปัจจุบันประมาณการว่ามีชาวมุสลิมอยู่ในเมียนมาประมาณ 45,000 คน ทั้งนี้เนื่องจากชาวโรฮีนจาไม่ได้ถูกนับรวมไปในการสำรวจสำมะโนประชากรในปีพ.ศ. 2557 จำนวนชาวมุสลิมในรัฐยะไข่กว่า 28,700 คนที่ถูกบันทึกไปจึงน่าจะ เป็นชาวมุสลิม (IIFFM, 2018b) มีชาวมุสลิมหลายคนดำรงตำแหน่งที่ค่อนข้างสูงในสังคมยะไข่ เช่น ครู แพทย์ ข้าราชการ และอาชีพอื่น ๆ และแม้ว่าจะมีศาสนาที่ต่างกัน แต่ว่าชุมชนของชาวมุสลิม นั้นสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตเมียนมาได้ดี พวกเขาพูดภาษาอาระกัน ใส่เสื้อผ้าประจำชาติเหมือนกัน และเข้าร่วมในเทศกาลสงกรานต์ของเมียนมา (The Irrawaddy, 2018)

ในแง่ประวัติศาสตร์นั้นเป็นที่น่าสนใจว่ากลุ่มมุสลิมคามานนั้นเป็นลูกหลานของกลุ่มมุสลิม ที่อพยพมาจากอาณาจักรโมกุลในช่วงในปีพ.ศ. 2203 (ค.ศ. 1660) เนื่องจากกษัตริย์อาระกันให้ที่หลบภัยแก่เจ้าชายจากจักรวรรดิโมกุลที่ลี้ภัยมายังเมืองมรคูปพร้อมกำลังทหาร โดยกำลังพลเหล่านี้ต่อมาถูกยุบรวมไปสังกัดกองกำลังดูแลรักษาราชวังซึ่งเป็นกองกำลังพิเศษของกลุ่มพลธนู เรียกว่า “คามาน” (ในภาษาเปอร์เซียหมายถึงคนธนู) ตามที่กล่าวถึงไปข้างต้นแล้ว ความเป็นมาดังกล่าวถูกถ่ายทอดอย่างชัดเจนและสอดคล้องกันในหม้วนักประวัติศาสตร์ค่ายต่าง ๆ ทำให้จุดเริ่มต้นของชาวมุสลิมต่างจากชาวโรฮีนจาเล็กน้อย เนื่องจากต้นตอการตั้งรกรากของชาวโรฮีนจานั้นยังเป็นที่โต้เถียงกันในหม้วนักประวัติศาสตร์ ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่มองว่าชาวโรฮีนจานั้นเดินทางมาเป็นระลอกๆ ในช่วงเวลาและเพื่อวัตถุประสงค์ต่างกัน รวมถึงกลุ่มที่อาศัยอยู่ในยะไข่มาเนิ่นนาน ทั้งนี้ เป็นที่น่าขบคิดว่าหรือจะเป็นเพราะว่าชาวมุสลิมมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนกว่าจากชาวโรฮีนจาที่ถูกสงสัยว่าเดินทางเข้ามาในช่วงที่เมียนมาตกอยู่ภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักรจึงทำให้การยอมรับในสังคมแตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกดินแดนเมียนมาและมาถึงอาระกัน ฝ่ายสหราชอาณาจักรและสัมพันธมิตรได้สนับสนุนมุสลิมอาระกันโดยเฉพาะพวกโรฮีนจา และพวกคามานให้เป็นกองกำลังต่อสู้กับกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่นซึ่งร่วมมือกับขบวนการชาตินิยมพม่า และชุมชนพุทธยะไข่ โดยทั้งฝ่ายชุมชนพุทธและมุสลิมต่างจัดตั้งหน่วยติดอาวุธของตน และทำการโจมตีฝ่ายตรงข้าม ก่อให้เกิดความสูญเสียกับทั้งสองฝั่งอย่างรุนแรง ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่าในช่วงประวัติศาสตร์ช่วงนี้ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาในหลายครั้งเพื่อกล่าวถึงความทรงจำที่เจ็บปวดที่ชาวเมียนมา และชาวยะไข่มีต่อชาวโรฮีนจานั้น กลุ่มมุสลิมคามานเองก็เป็นส่วนหนึ่งในห้วงเวลาดังกล่าว แต่ดูเหมือนว่าความโกรธแค้นนั้นจะพุ่งเป้าไปเพียงแต่กลุ่มมุสลิมโรฮีนจา

แต่แม้จะได้รับการยอมรับในฐานะหนึ่งในชาติพันธุ์ในเมียนมาอย่างเป็นทางการ และมีความพยายามจากชาวคามาอันอยู่เสมอในการเน้นย้ำว่าตนมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากโรฮีนจา ชาวคามาอันกลับได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในช่วงพ.ศ. 2555-2560 เช่นเดียวกับชาวโรฮีนจา (ICG, 2014)

คณะกรรมการอิสระระหว่างประเทศเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเทศเมียนมาซึ่งถูกก่อตั้งขึ้นโดยสหประชาชาติ (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar หรือ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงฯ) ได้รายงาน bahwa ชาวคามาอันเองก็ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 โดยเฉพาะในช่วงความรุนแรงระลอกสองในเดือนตุลาคมในปีพ.ศ. 2555 ซึ่งชาวคามาอันถูกสังหารและได้รับบาดเจ็บ โดยระบุไว้ในรายงานว่า

“ความรุนแรงในช่วงพ.ศ. 2555..... แม้ชาวคามาอันจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับการยอมรับ แต่พวกเขาก็ถูกโจมตีเช่นเดียวกับชาวโรฮีนจาเพราะความเป็นมุสลิม และนับแต่นั้นต้องเผชิญกับการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) และการลดความสำคัญ (Marginalization)” (FFM, 2018b)

ในรายงานฉบับเต็มของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงฯ นั้น ได้อธิบายถึงพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างชาวคามาอันและชาวเมียนมาว่า

“แม้จะมีสัญชาติเมียนมา และดูเหมือนจะไม่มีความสัมพันธ์ที่มีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนบ้าน ชาวคามาอันในช่วงเวลาก่อนความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 ชาวคามาอันกลับต้องประสบกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง กรณีดังกล่าวเลวร้ายขึ้นนับแต่เหตุความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 อาจเพราะด้วยอารมณ์ต่อต้านมุสลิมที่รุนแรงครอบงำอยู่และการขาดการแบ่งแยกระหว่างชาวคามาอันและชาวโรฮีนจา” (FFM, 2018b)

ผู้ลี้ภัยชาวคามาอันคนหนึ่งซึ่งเคยอยู่อาศัยในพื้นที่เมืองเจ้ากัฟยูได้ให้สัมภาษณ์และกล่าวกับคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงฯ ว่า

“ในเมียนมาการเป็นชาวมุสลิมนั้นเป็นอาชญากรรม เจ้าหน้าที่รัฐบอกว่าชาวโรฮีนจานั้นเป็นชาวเบงกาลีผิดกฎหมาย แล้วพวกเราละ? พวกเราเป็นคนสัญชาติเมียนมา ข้าพเจ้าคิดว่าปัญหาหลักของเจ้าหน้าที่คือศาสนา” (FFM, 2018b)

เช่นเดียวกัน ในวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2555 Chris Lewa ผู้อำนวยการกลุ่ม Rohingya Advocacy Group, Arakan Project ได้ให้สัมภาษณ์กับสำนักข่าว Reuters ว่า

“ผู้ที่ถูกผลักดันออกมาจากเมืองเจ้าก์พยูหลายคนมิใช่ชาวโรฮีนจาแต่เป็นชาวมุสลิมจากกลุ่มชนกลุ่มน้อยคามาน.....ดังนั้นจึงมิใช่เพียงแค่การใช้ความรุนแรงเพื่อต่อต้านชาวโรฮีนจาอีกต่อไปแต่เป็นการต่อต้านมุสลิม”(Reuter, 2012)

แนวคิดต่อต้านชาวมุสลิมนั้นยังถูกสะท้อนโดยนักการเมืองระดับชาติ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2561 อดีตรัฐมนตรีและสมาชิกรัฐสภาจากพรรค Union Solidarity and Development ได้แสดงความไม่เห็นด้วยต่อการตัดสินใจของรัฐบาลที่จะโยกย้ายกลุ่มชาวมุสลิมกลุ่มเล็ก ๆ จากค่ายผู้พลัดถิ่นไปยังเมืองย่างกุ้ง มีรายงานว่าเขากล่าวว่า

“ข้าพเจ้าคิดว่าจะเป็นการดีกว่าถ้าเราดำเนินการกับมะเร็งที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ภายในพื้นที่รัฐยะไข่ การยอมให้ครอบครัวชาวมุสลิมมีโอกาสได้โยกย้ายถิ่นฐานในย่างกุ้งก็เป็นเหมือนการยอมให้มะเร็งนั้นแพร่ไปทั่วประเทศ” (FFM, 2018)

จากเหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าว มีรายงานว่าชาวมุสลิมหลายคนถูกบังคับโยกย้ายและเคลื่อนย้ายไปยังค่ายผู้พลัดถิ่นหลายแห่งในรัฐยะไข่ ทั้งนี้ จำนวนที่แน่นอนของชาวมุสลิมที่รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงนั้นไม่เป็นที่แน่ชัด

เช่นเดียวกับชาวโรฮีนจาหลังเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 ข้อจำกัดด้านการเดินทางของชาวมุสลิมเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งกับประชากรที่ถูกโยกย้ายพลัดถิ่นและประชากรที่มีได้พลัดถิ่นโดยชาวมุสลิมจะต้องได้รับอนุญาตในการเดินทางระหว่างเมืองแม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้อยู่ในกลุ่มที่ถูกเรียกว่า “ชาวต่างชาติ” หรือ “เบงกาลี” อีกทั้ง กระบวนการที่จะได้รับการอนุญาตเดินทางนั้นมีค่าใช้จ่ายสูงใช้เวลานานและมีรายงานว่าจะต้องมีการจ่ายสินบน (FFM, 2018b)

นอกจากนี้ มีรายงานว่าชาวมุสลิมเองก็มีประสบการณ์เช่นเดียวกับชาวโรฮีนจา เช่น การถูกดูถูกและถูกเรียกว่า “กะลา” ผู้ให้สัมภาษณ์ผู้หนึ่งกล่าวว่ากับคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงฯ ว่าที่โรงเรียนนั้นนักเรียนชาวมุสลิมจะถูกเรียกว่า “กะลา” ไม่ได้ถูกเรียกโดยชื่อของเขาหรือเธอและถูกคุณครูบอกว่าพวกเขาเรียนรู้ได้ช้าในห้องเรียนเพราะว่าพวกเขาเป็น “ชาวกะลาที่ไม่ได้รับการศึกษา” (FFM, 2018b)

ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานขององค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ในปีพ.ศ. 2560 ซึ่งมาจากการสัมภาษณ์บุคคลจำนวน 166 คนในรัฐยะไข่และย่างกุ้ง รวมถึงกลุ่มที่บอกว่าตนเองนั้นเป็นชาวโรฮีนจา ชาวยะไข่ ชาวมุสลิม เป็นคนมุสลิม คนพุทธ คริสเตียน และฮินดู โดยชี้ว่าชาวโรฮีนจา คามาน และกลุ่มชุมชนมุสลิมในรัฐยะไข่นั้นประสบกับการเลือกปฏิบัติและข้อจำกัดใน



อิสรภาพการเคลื่อนไหว โดยข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหวในเมืองซีตเว่นั้นมิได้ถูกใช้บังคับแค่กับชาวโรฮีนจาแต่กับชาวมุสลิมทั้งหมดเนื่องจากพวกเขาเป็นชาวมุสลิมแม้ว่าชาวคาหมานมุสลิมจะเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกยอมรับในฐานะ “ชาติพันธุ์แห่งชาติ” และได้รับการยอมรับว่าเป็น “พลเมืองเต็มขั้น” ตั้งแต่เกิด (Amnesty International, 2017)

นอกจากนี้ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลยังได้สัมภาษณ์ผู้รักชาวคาหมานที่ได้เดินทางไปยังตัวเมืองซีตเวในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2558 ซึ่งถูกคุมขังเป็นการชั่วคราวโดยตำรวจเนื่องจากมีพระสงฆ์แจ้งความต่อพวกเขาโดยชายคนดังกล่าวได้อธิบายว่า “ภรรยาและภรรยาได้เดินทางไปยังตัวเมืองซีตเวเพื่อทำธุระในตัวเมือง ในระหว่างที่เราอยู่ที่นั่นมีพระสงฆ์บางรูปเข้ามาและถามว่าคุณเป็นชาวคาหมานหรือ เมื่อผมตอบว่าใช่เขาบอกผมว่าเราไม่สามารถมาที่นี่[ในตัวเมือง]ได้ เพราะว่าเราเป็นชาวคาหมาน ผมอธิบายว่าทั้งภรรยาและผมเรามีสัญชาติ แต่พวกเขาตอบว่านั่นไม่สำคัญ แม้ว่าเราจะเป็นชาวเมียนมาแต่เรายังเชื่อในศาสนาอิสลาม พวกเขาเรียกตำรวจซึ่งมาถึงอย่างรวดเร็วและพาเราไปยังสถานีตำรวจ พวกเขาถูกคุมขังอยู่ ณ ที่แห่งนั้นเป็นเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง เจ้าหน้าที่ตำรวจถามผมว่าผมเป็นชาวคาหมานหรือ และบอกผมว่าเราไม่สมควรที่จะมาในพื้นที่ตัวเมือง โชคดีที่ผมมีความสัมพันธ์ที่ดีกับหัวหน้าทหารที่ดูแลพื้นที่ของเรา ผมเลยโทรหาเค้า เค้าเลยมาหาและรับพวกเรา” ทั้งนี้ จากเหตุการณ์นี้ องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ชี้ว่าเหตุการณ์ข้างต้นเป็นการเน้นย้ำถึงบทบาทของรัฐ ซึ่งในกรณีนี้คือตำรวจ ในการควบคุมการเคลื่อนไหวของชาวมุสลิมและการที่ยอมศิโรราบต่อแรงกดดันของกลุ่มสุดโต่ง (Amnesty International, 2017)

เช่นเดียวกัน จากข้อมูลของหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมหลายหน่วยงานซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในรัฐยะไข่ได้ระบุว่า “ในช่วงที่ความขัดแย้งในปีพ.ศ 2555 รุนแรงอย่างถึงที่สุดนั้นรัฐบาลได้แบ่งแยกชุมชนออกเป็น 2 ส่วนเพื่อป้องกันมิให้ความรุนแรงเพิ่มขึ้นและเพื่อเป็นการลดความขัดแย้งในพื้นที่รอบ ๆ ตัวเมืองซีตเว่นั้นถูกควบคุมไว้ (Danish Refugee Council และพวก, 2017) โดยการเคลื่อนไหวเข้าและออกพื้นที่นั้นจะต้องผ่านด่านของเจ้าหน้าที่ทหาร” อีกทั้งการเข้าและออกบริเวณค่ายผู้พลัดถิ่นโยกย้ายถิ่นฐานนั้นจะต้องได้รับอนุญาต และมีเพียงชาวมุสลิมที่ต้องมีเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมดูแลอยู่เสมอ (Amnesty International, 2017)

ปัจจุบันยังคงมีชาวคาหมานหลายพันคนยังคงอยู่ในค่ายผู้พลัดถิ่นในรัฐยะไข่หลายปีหลังจากเหตุความรุนแรงในปีพ.ศ 2555 และยังมีบางส่วนโยกย้ายไปยังอย่างกึ่งและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ของเมียนมาดูเหมือนจะมีได้ดำเนินการใด ๆ ที่เป็นรูปธรรมในการที่จะช่วยเหลือให้ชาวคาหมานกลับไปยังเมืองที่เป็นถิ่นที่เกิดของพวกเขา เมื่อไม่นานมานี้มีรายงานอีกว่า แม้ว่าจะมีชาวคาหมานมากกว่าพันคนที่ยังอาศัยอยู่ในค่ายผู้พลัดถิ่นใกล้ถิ่นที่อยู่ของพวกเขา เจ้าหน้าที่รัฐยังคง

ปฏิเสธสิทธิในการกลับไปยังถิ่นที่อยู่อาศัยของพวกเขาในเขตเมืองรามรี (ทางตอนใต้ของรัฐยะไข่) โดยกล่าวอ้างความกังวลด้านความปลอดภัย (FFM, 2018b)

จากรายงานการสัมภาษณ์ผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ขององค์กรอินเทอร์เน็ตเนชั่นแนลโครซิกรู๊ปนั้นชี้ว่าผู้นำของกลุ่มมุสลิมคามานและคนในชุมชนคิดว่าสาเหตุที่ตนถูกโจมตีเป็นเพราะอิทธิพลของแนวคิดพุทธนิยมแท้ พวกเขาต่างหวาดกลัวแนวคิดพุทธนิยมแท้ที่กำลังขยายอิทธิพลมากขึ้นเรื่อย ๆ ในภาคการเมืองรัฐยะไข่และเปลี่ยนโฉมความขัดแย้งระหว่างชาวยะไข่และโรฮีนจาไปเป็นการต่อต้านชาวมุสลิมในวงกว้างซึ่งทำให้ชาวคามานถูกโจมตีมากขึ้นเช่นกัน (ICG, 2014)

นอกจากนี้ ชาวคามานยังถูกเพ่งเล็งเนื่องจากความเข้าใจที่แพร่ไปเป็นวงกว้างว่าชาวโรฮีนจาจำนวนมากได้รับเอกสารรับรองสัญชาติ ได้แก่ บัตรทะเบียนแห่งชาติสีชมพูสำหรับพลเมืองเต็มขั้น โดยการตัดสินใจที่รัฐให้ลงทะเบียนตนว่าเป็นชาวคามาน โดยเฉพาะในกรณีการออกบัตรชมพูกว่า 3,306 ใบแก่ชาวมุสลิมโรฮีนจาในหมู่บ้าน Kyauk Ni Maw ในเขตเมืองรามรี โดยในพื้นที่ดังกล่าวมีการคาดการณ์ว่ามีชาวคามานเพียง 500-600 คน นำไปสู่การต่อต้านการกระบวน “สร้างชาวคามานปลอม” ในวงกว้าง โดยมีบางกลุ่มที่โทษชุมชนชาวคามาน โดยชี้ว่าพวกเขาเป็น “ประตุสำหรับชาวเบง-คามาน” (Ben-Kaman) ซึ่งเป็นคำที่ใช้เพื่ออธิบายกระบวนการทำให้ชาวเบงกาลี (หรือโรฮีนจา) ไปเป็นชาวคามาน บางกลุ่มตั้งข้อสังเกตว่าการที่ชาวคามานปลอมมีจำนวนมากขึ้นนั้นมีนัยทางการเมืองเพราะเมื่อประชากรของกลุ่มนั้นมีสัดส่วนเท่ากับ 0.1 เปอร์เซ็นต์ของประชากรในประเทศ คนกลุ่มนี้จะสามารถมีส่วนร่วมและเข้าร่วมในการเลือกตั้งในระดับภูมิภาคและคัดเลือกผู้แทนของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic affairs minister) เพื่อให้เป็นผู้แทนตนได้ (Moe Myint, 2018)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าชาวโรฮีนจามีใช้ชาวมุสลิมเพียงกลุ่มเดียวในรัฐยะไข่ แต่ยังมีกลุ่มอื่น ๆ เช่น มุสลิมคามาน ที่มีจุดร่วมที่เหมือนกับชาวโรฮีนจาอย่างชัดเจน ได้แก่ ด้านศาสนา และความเป็นมาในเชิงประวัติศาสตร์บางช่วง แต่ว่าชาวคามานนั้นปรับตัวเข้าผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมยะไข่ได้ดีกว่า อีกทั้งได้รับการยอมรับทั้งจากคนในท้องถิ่นและในฐานะชนชาติหนึ่งตามกฎหมายเมียนมา แต่ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 - 2560 กลับไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่กลุ่มชาวโรฮีนจาเท่านั้น แต่ยังคงลามไปยังกลุ่มชาวคามานที่มีสัญชาติเมียนมาแต่กลับตกเป็นกลุ่มเป้าหมายการโจมตีเช่นเดียวกัน โดยหลังจากช่วงปีพ.ศ. 2555 นั้นมีข้อมูลว่าคำว่า “เบงกาลี” นั้นถูกนำไปใช้กับชาวมุสลิมทั้งหมดในรัฐยะไข่ รวมถึงชาวคามานด้วยในหลายสถานการณ์ (ICG, 2014) จึงเป็นที่น่าพิจารณาว่าการโจมตีกลุ่มชาวคามานนั้นเป็นเพราะเหตุผลเช่นที่ผู้สังเกตการณ์หลายท่านมองว่า เพราะพวกเขา นับถือศาสนาอิสลาม และการความรุนแรงดังกล่าวนี้พุ่งเป้าไปที่กลุ่มศาสนา มากกว่าปัจจัยอื่น ๆ หรือเป็นเพราะแท้จริงแล้วเส้นแบ่งระหว่างชาวโรฮีนจาและชาวคามานนั้นจะ

ไม่ได้ชัดเจนเพียงพอ เช่นที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงฯ กล่าวไว้ว่า “อาจเพราะด้วยอารมณ์ต่อต้านมุสลิมที่รุนแรงครอบงำอยู่และการขาดการแบ่งแยกระหว่างชาวคาบามานและชาวโรฮีนจา” (FFM, 2018b)

#### 4.6.3 อิสลามโฟเบียและลัทธิพุทธนิยมแท้

มีบุคคลอยู่หลายกลุ่มมองว่าความรุนแรงในรัฐยะไข่เป็นผลของการขยายตัวของลัทธิอิสลามนิยมและลัทธิพุทธนิยมแท้ และกระแสกลัวอิสลาม (อิสลามโฟเบีย) เช่น ผศ. ดุลยภาค ปรีชารัชช ซึ่งมองว่าชาวโรฮีนจานั้นอยู่ในวงแหวนแห่งความขัดแย้ง 3 วง โดยรวมถึงการขยายตัวของลัทธิอิสลามนิยมจนกลายเป็นกระแสกลัวอิสลาม และของลัทธิพุทธนิยมแท้ (BBC ไทย, 2560)

ในบทความของ Mohamed Nawab Bin Mohamed Osman ชี้ว่ากระแสกลัวอิสลามหรืออิสลามโฟเบียเกิดขึ้นจริงในประเทศเมียนมา โดยมีข้อบ่งชี้สำคัญ ได้แก่การที่ชาวโรฮีนจาถูกปฏิเสธไม่ให้เข้าถึงทรัพยากรทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมผ่านการกีดกันเชื้อชาติ การกีดกันสิทธิการมีส่วนร่วมในการเมืองผ่านการเลือกตั้ง สิทธิที่จะได้รับสิทธิบัตร เป็นต้น และการใช้ความรุนแรงต่อชาวมุสลิมที่เกิดขึ้นในหลายช่วงของประวัติศาสตร์ เช่น เหตุจลาจลที่เมืองตองอูเมื่อพ.ศ. 2544 ที่เกิดจากกระแสความไม่พอใจวิธีการยิงทำลายพระพุทธรูปบามิยันของทหารตาลีบันในอัฟกานิสถาน จนส่งผลให้มีชาวพุทธออกมาทำลายศาสนสถานของชาวมุสลิม และมีชาวมุสลิมเสียชีวิต หรือเหตุจลาจลที่เมืองมัณฑะเลย์เมื่อปีพ.ศ. 2540 ที่เกิดจากความขัดแย้งเล็กน้อย และความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2555-2560 ในรัฐยะไข่ (Osman, 2017)

Mohamed Nawab Bin Mohamed Osman วิเคราะห์ว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดกระแสกลัวอิสลามในประเทศเมียนมานั้นเกิดจากปัจจัยหลักสองประการคือปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ และบทบาทของพระสงฆ์ชาตินิยม

##### 4.6.3.1 ปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์

ในส่วนของปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์นั้น ประกอบด้วยสี่ปัจจัย ปัจจัยแรก คือ ความขุ่นเคืองใจต่อการอพยพโยกย้ายของแรงงานชาวอินเดียจำนวนมากจากเขตปกครองอินเดียของอังกฤษ (British India) มายังพื้นที่รัฐยะไข่ในช่วงอาณานิคมสหราชอาณาจักร โดยผู้อพยพกลุ่มนี้มักถูกว่าจ้างโดยเจ้าอาณานิคมให้ทำงานทางการเงิน เช่น ผู้ให้กู้ยืมเงิน หรือผู้เก็บภาษี และด้วยอาชีพดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ของคนกลุ่มนี้กับชาวเมียนมานั้นมีลักษณะเป็นการแสวงหาประโยชน์ในที่ดิน การกีดกันเงินตราและทรัพยากร อีกทั้งถูกมองเช่นเจ้าอาณานิคมว่าเป็นผู้เข้ามารุกรานหาประโยชน์ เป็นที่มาของความกลัว ความหวาดระแวง และความเกลียดชัง แม้ว่าจะมีแนวคิด

ว่าชาวโรฮีนจาที่จริงแล้วเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในยะไข่มาช้านานก่อนยุคอาณานิคมก็ตาม (Osman, 2017)

ปัจจัยที่สอง คือ การที่หลังจากนายพล เนวิน ขึ้นสู่อำนาจในปีพ.ศ. 2505 และนำนโยบายที่ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ของชาติเมียนมามาใช้ นำไปสู่แนวคิดว่าการที่จะเป็นสัญชาติเมียนมานั้นจำเป็นต้องเป็นชาวพุทธ และเป็นการตอกย้ำความกลัวต่อบุคคลภายนอกที่เป็นผลผลิตจากช่วงอาณานิคม ทำให้รัฐบาลปฏิเสธที่จะให้สัญชาติแก่ชาวโรฮีนจาซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่พูดภาษาพม่าและไม่นับถือศาสนาพุทธกลุ่มใหญ่ที่สุดในเมียนมานับแต่นั้นมา Osman, 2017)

ปัจจัยที่สาม คือ ข้อเท็จจริงที่ว่าพรรคการเมืองใหญ่ทั้งหลาย เช่น Union Solidarity and Development Party (USDP) และ National League for Democracy (NLD) ล้วนแต่ต้องพึ่งพาชาวพุทธสุดโต่งในการชิงชัยการเลือกตั้ง (Osman, 2017)

ปัจจัยที่สี่ คือ การเลือกปฏิบัติต่อชาวมุสลิมนั้นมีที่มาจากแนวคิดที่มองว่าชาวโรฮีนจานั้นเป็น “ภัย” ได้แก่ (1) แนวคิดที่ว่าชาวโรฮีนจาถูกมองว่ามีเป้าหมายที่จะขยายความเป็นอิสลามและกำจัดศาสนาพุทธในเมียนมาโดยการแต่งงานกับหญิงชาวพุทธและบังคับให้เปลี่ยนศาสนา (2) การที่ชาวโรฮีนจาถูกมองว่ามีแนวโน้มจะเข้าลัทธิ Deobandi ของนิกายซุนนี ศาสนาอิสลาม ที่มีความเป็นอนุรักษ์นิยมและเป็นปรักษ์มากขึ้น แม้ว่าจะมีรายงานว่าลัทธิดังกล่าวนั้นมีอิทธิพลในพื้นที่ยะไข่เพียงน้อยนิดก็ตาม (3) เนื่องจากในอดีตนับตั้งแต่เมียนมาได้รับเอกราช ชาวโรฮีนจาเคยมีส่วนในการใช้ความรุนแรงและก่อกบฏแยกดินแดน แม้ว่าจะไม่ประสบความสำเร็จก็ตาม และ (4) ความพยายามที่จะเชื่อมโยงกลุ่มติดอาวุธชาวโรฮีนจาว่าเป็นหนึ่งในกลุ่มติดอาวุธมุสลิมสุดโต่งในระดับโลก (Global jihad) (Osman, 2017)

#### 4.6.3.2 บทบาทของพระสงฆ์ชาตินิยม

ในส่วนของปัจจัยทางด้านบทบาทของพระสงฆ์ชาตินิยมนั้น Mohamed Nawab Bin Mohamed Osman ชี้ว่าด้วยความที่ประเทศเมียนมานั้นให้ความสำคัญกับศาสนาพุทธเป็นอย่างมาก และพระสงฆ์นั้นมีสถานะสูงเป็นที่เคารพและเชิดชูในสังคม กระแสกลัวอิสลามจึงเกิดขึ้นโดยมีส่วนหนึ่งเป็นผลโดยตรงมาจากการกระทำของพระสงฆ์บางกลุ่ม ทั้งนี้ กลุ่มพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้นเป็นหนึ่งในกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ Hate Speech ต่อชาวโรฮีนจาและชาวมุสลิมมากที่สุด พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงหลายท่าน ได้แก่ พระวีระธู (Wirathu) พระ Parmaukkha และพระ Sitagu Sayadaw ก็แสดงจุดยืนอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการสนับสนุนแนวคิดการต่อต้านมุสลิม (FFM, 2018b)

บทบาทของพระสงฆ์เช่นในช่วงต้นปีพ.ศ. 2481 กลุ่มพระสงฆ์ในอาณานิคมพม่าณรงค์ให้มีการคว่ำบาตรธุรกิจของชาวมุสลิมโดยการชักจูงว่ากิจการดังกล่าวจะนำไปสู่การทำให้พระพุทธศาสนาหายสาบสูญและชี้ถึงภัยที่ชาวมุสลิมได้ก่อให้เกิดในพื้นที่ โดยมีศูนย์กลางการขับเคลื่อนที่ทรงอิทธิพลอย่างกลุ่ม Yahanphyu Aphwe (All Burma Young Monks Association หรือสมาคมพระสงฆ์รุ่นเยาว์พม่า)

กรณีความรุนแรงระลอกหลังที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ กลุ่มพระสงฆ์ที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างกระแสกลัวอิสลามและสนับสนุนลัทธิพุทธนิยมแท้ ได้แก่ “องค์กรเพื่อการปกป้องชาติพันธุ์และศาสนา” (Organization for the Protection of Race and Religion) หรือ “มะบะระะ” (MaBaTha) ซึ่งถูกก่อตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2557 และ “ขบวนการ 969” (969 Movement)<sup>15</sup> ซึ่งถูกก่อตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2555 โดยอ้างว่าการกระทำของตนนั้นเป็นไปเพื่อจะโจมตีเพียง “ชาวเบงกาลีที่ทำให้ชาว (พุทธ) ยะไข่พื้นเมืองเกิดความหวาดกลัว” (Agence France Press, 2013) โดยพื้นฐานคำสอนของขบวนการดังกล่าวตามที่สะท้อนในสิ่งพิมพ์ สื่อสังคมออนไลน์ และแถลงการณ์สาธารณะขององค์กร ชี้ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องปกป้องและเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนาในเมียนมา และศาสนาอิสลามนั้นกำลังจะพยายามครอบงำและทำให้พระพุทธศาสนาถูกลดบทบาทลง เชื่อว่าความอดกลั้นต่อศาสนาอื่น ๆ ที่มีในศาสนาพุทธจะเป็นภัยต่อทั้งรัฐและศาสนา และถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การกดขี่และสังหารผู้ที่มีเชื้อชาวพุทธเพื่อ “ปกป้อง” รัฐพุทธ โดยเฉพาะ “ชาวเบงกาลีผิดกฎหมาย” ซึ่งบุกรุกเข้ามาในประเทศและก่อให้เกิดภัยต่อความมั่นคงของประเทศ ทั้งนี้คำสอนดังกล่าวถูกเผยแพร่ผ่านหลากหลายช่องทางและวิธีการ ได้แก่ (ก) การจัดทำวิดีโอ เช่น วิดีโอที่เกี่ยวกับกรณีที่มีการกล่าวอ้างว่ามีการข่มขืนและการสังหารนางสาว Ma Thida Htwe ในเดือนพฤษภาคมปีพ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นหนึ่งในชนวนเหตุที่นำไปสู่ความรุนแรงในรัฐยะไข่ในปีเดียวกัน โดยวิดีโอดังกล่าวถูกเผยแพร่ไปโดยไม่มีค่าใช้จ่ายหรือในราคาต่ำมาก (ข) การเทศนาและสั่งสอนที่กล่าวอ้างว่าศาสนาอิสลามและชาวโรฮีนจาเป็นกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงและเป็นกลุ่มสุดโต่ง (ค) การดัดแปลงประวัติศาสตร์ว่าการขยายอิทธิพลของศาสนาอิสลามในเอเชียเป็นหนึ่งในกลยุทธ์เพื่อรุกรานวิถีชีวิตของชาวพุทธ (ง) ควบคุมระบบการศึกษา แนวคิดของมะบะระะถูกเผยแพร่ไปตามโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนของสงฆ์และโรงเรียนศาสนา ในสื่อการสอนของโรงเรียนศาสนาในชั้นประถมศึกษา

<sup>15</sup> ขบวนการกลุ่มพระสงฆ์ชาตินิยมในเมียนมา หรือขบวนการ 969 นั้นวางภาพตนเองว่าเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวรากหญ้าและมีหน้าที่ในการปกป้องศาสนา โดยมีผู้นำคือพระวິระธู ทั้งนี้ที่มาของขบวนการ 969 นั้นไม่เป็นที่ชัดเจนนัก แต่หลังจากพระวິระธูถูกปล่อยตัวออกมาจากเรือนจำในเดือนมกราคม พ.ศ. 2555 และเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น การรณรงค์คว่ำบาตรธุรกิจชาวมุสลิมในเดือนเมษายน พ.ศ. 2555 จึงทำให้ขบวนการมีชื่อเสียงมากขึ้น

ปีที่ 1-6 มีส่วนหนึ่งที่เป็นคำเตือนเกี่ยวกับ “การคบค้าอันไม่เหมาะสม” และ “การแต่งงานกับกลุ่มคนที่ชั่วร้าย” มีการออกสื่อการสอนที่ทำให้เห็นว่าชาวมุสลิมและโรฮีนจาเป็นเสมือนปีศาจ และสนับสนุนให้ชาวพุทธรุ่นใหม่มีทัศนคติที่เป็นปรปักษ์ต่อชาวโรฮีนจา และ (จ) การเผยแพร่แนวคิดผ่านสิ่งพิมพ์ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ ระยะเวลาที่มีนิตยสารอย่างน้อย 10 ฉบับ มีการตีพิมพ์นิยายและสิ่งพิมพ์ที่ไม่ใช่นิยาย มีการเผยแพร่แถลงการณ์แนวคิดผ่านช่องทางออนไลน์ที่หลากหลายรวมถึง Facebook YouTube Twitter บล็อก และเว็บไซต์ (Osman, 2017; FFM, 2018b)

อนึ่ง การที่มะบะระได้รับความสนับสนุนอย่างสูงจากสาธารณชน อาจเนื่องด้วยกิจกรรมทางด้านศาสนาและทางชุมชนอื่น ๆ ที่องค์กรดำเนินอยู่ เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับการบริจาคโลหิต การฝึกอบรมอาชีพ และกิจกรรมทางการกุศลอื่น ๆ นอกจากนี้ ข้อความต่าง ๆ ที่ถูกเผยแพร่ออกไปนั้นอาจได้รับการตอบรับจากสาธารณชนเนื่องด้วยอคติที่มีต่อชาวมุสลิมที่ฝังรากลึกมาเป็นเวลายาวนานและความกังวลต่อชะตากรรมของพระพุทธศาสนาในประเทศ ปัญหาการอพยพเข้าเมืองผิดกฎหมายในพื้นที่ และการที่บริเวณชายแดนที่ไม่มีการตรวจตราที่มีประสิทธิภาพ (FFM, 2018b)

#### 4.6.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับศาสนาและความรุนแรงในยะไข่

จำนวนของประชากรมุสลิมในเมียนมานั้นไม่เป็นที่แน่ชัดนักเนื่องจากในการจัดทำสำมะโนประชากรในปีพ.ศ. 2557 มีประชากรจำนวนมากกว่า 1 ล้านคน ที่ไม่ถูกนำมาคำนวณโดยเชื่อว่าคือชาวโรฮีนจามุสลิมทางตะวันตกของยะไข่ อีกทั้งยังมีชาวโรฮีนจาอีกมากมายที่จำต้องอาศัยอยู่นอกพื้นที่เมียนมา โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ลี้ภัยและอาศัยอยู่ทั้งโดยกึ่งถูกกฎหมายและผิดกฎหมายในต่างประเทศ

อย่างไรก็ดี เมื่อพูดถึงชาวมุสลิมในเมียนมาหรือยะไข่แล้วจะไม่ได้หมายถึงชาวโรฮีนจาเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น เพราะยังมีชาวมุสลิมกลุ่มอื่นอีก ในรัฐยะไข่เองก็มีอยู่หลายกลุ่มซึ่งมีประวัติศาสตร์ที่มา และพื้นเพต่างกันไป หนึ่งในนั้นคือ กลุ่มมุสลิมคามาน ซึ่งเป็นชาวมุสลิมเพียงกลุ่มเดียวที่ได้รับการยอมรับในฐานะหนึ่งใน 135 กลุ่มชาติพันธุ์ของเมียนมา แต่คนกลุ่มนี้เองก็ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2555-2560 ซึ่งสะท้อนว่าความรุนแรงดังกล่าวนั้นอาจจะพุ่งเป้าไปที่กลุ่มศาสนามากกว่าปัจจัยอื่น ๆ หรือไม่ก็เป็นเพราะแท้จริงแล้วเส้นแบ่งระหว่างชาวโรฮีนจาและชาวมุสลิมคามานนั้นจะไม่ได้ชัดเจนเพียงพอ

นอกจากนี้ กระแสกลัวอิสลามหรืออิสลามโฟเบียยังเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความรุนแรง ในเมียนมานั้นจะเห็นว่าแนวคิดต่อต้านอิสลามนั้นมีอยู่มาอย่างยาวนาน ในปัจจุบันเองก็มีข้อบ่งชี้ว่ากระแสกลัวอิสลามได้เกิดขึ้นอยู่ในประเทศเมียนมา เนื่องจากทั้งปัจจัยในเชิงประวัติศาสตร์

นับตั้งแต่สมัยอาณานิคมและความขัดแย้งหลังเมียนมาได้รับเอกราช รวมถึงบทบาทของพระสงฆ์ชาตินิยมที่ส่งผลให้กระแสลัทธิอิสลามนั้นขยายตัวยากที่จะควบคุมในพื้นที่

## 4.7 การปกครอง

### 4.7.1 รูปแบบการปกครอง

#### 4.7.1.1 การเปลี่ยนผ่านจากการปกครองแบบเผด็จการสู่ประชาธิปไตย

การเมืองในประเทศเมียนมานั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของทหาร หรือที่เรียกว่ากองทัพเมียนมา (Tatmadaw) มาเป็นระยะเวลายาวนาน และแม้ว่าการเลือกตั้งในปีพ.ศ. 2558 ชัยชนะของพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (National League for Democracy หรือ NLD) จะทำให้ความหวังว่าประเทศจะเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบบประชาธิปไตยได้โดยสมบูรณ์จะมีมากขึ้น หากแต่ในปัจจุบันก้าวออกไปสู่ระบบดังกล่าวยังคงอีกยาวไกล เนื่องจากการเมืองเมียนมายังคงเปิดช่องให้ทหารสามารถมีส่วนร่วมในการเมืองอย่างเต็มเปี่ยมภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญที่ถูกบังคับใช้ในปัจจุบัน

เมียนมา (หรือพม่าในขณะนั้น) อยู่ภายใต้อิทธิพลของทหารนับตั้งแต่ช่วงปีคริสต์ศตวรรษที่ 1950 (ช่วงพ.ศ. 2493-2503) แม้ว่าจะมีระบอบปกครองเป็นระบบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาก็ตาม ต่อมาในปีพ.ศ. 2505 นายพล เน วิน (Ne Win) ได้ทำการรัฐประหาร และสถาปนาระบบเผด็จการทหาร โดยอ้างว่าการปกครองโดยทหารนั้นจำเป็นเพื่อปกป้องอธิปไตยของประเทศ โดยเฉพาะกับสถานการณ์การสู้รบกับกลุ่มติดอาวุธชาติพันธุ์ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ประเทศเมียนมาได้รับเอกราช และได้ใช้เหตุผลด้านภัยคุกคามจากกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อเป็นข้ออ้างในการควบคุมประเทศ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (Williams, 2017) ระบอบของนายพล เน วิน ปกครองประเทศมาเป็นระยะเวลายาวนานถึง 26 ปี จนกระทั่งปี พ.ศ. 2531 ความไม่พอใจต่อระบอบของนายพล เน วิน ซึ่งนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชน การคอร์รัปชันในกลุ่มคนระดับสูง รวมถึงการบริหารเศรษฐกิจที่ผิดพลาด ได้นำไปสู่การประท้วงรัฐบาลในวงกว้าง และทำให้ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2531 นายพล เน วิน ลาออกจากการเป็นหัวหน้าพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า (Burma Socialist Programme Party) ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่กองทัพเมียนมาใช้เพื่อปกครองประเทศ ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2531 กองทัพเมียนมาภายใต้การบังคับบัญชาของนายพล ซอ หม่อง (Saw Maung) ได้ทำการรัฐประหารครั้งใหม่ (หรือที่มักถูกมองว่าเป็นเพียงการปฏิวัติตนเองของทางการเมียนมาเท่านั้น เพราะมิได้มีการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มผู้มีอำนาจของประเทศแต่อย่างใด) และทำการก่อตั้งสภาฟื้นฟูกฎหมายและระเบียบแห่งรัฐ (State Law and Order Restoration Council หรือ SLORC) หรือสลอร์คขึ้นเพื่อเข้าควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล สืบทอดการปกครองแบบเผด็จการทหารอย่างต่อเนื่อง

นายพล ซอหม่อง อยู่ในตำแหน่งได้แค่ 4 ปีก่อนที่จะลาออก และถูกแทนที่ด้วยนายทหารอีกชั่วหนึ่ง ภายใต้การนำของนายพล ตาน ฉ่วย (Than Shwe) ในปีพ.ศ. 2535 (ลลิตา หาญวงษ์, 2562)

ด้วยแนวคิดที่จะจัดตั้งระบบหลายพรรคการเมืองทำให้สลอร์ยกยอมให้มีการจดทะเบียนพรรคการเมืองขึ้น พรรคที่จดทะเบียนนั้นรวมถึงพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย หรือ NLD ซึ่งนำโดยนาง อองซาน ซูจี อย่างไรก็ตามในปีพ.ศ. 2532 นาง อองซาน ซูจี กลับถูกกักขังอยู่ในบริเวณบ้านของเธอ

ในการเลือกตั้งในปีพ.ศ 2533 พรรค NLD ได้รับชัยชนะถึง 60 เปอร์เซ็นต์ ของคะแนนความนิยม และได้ที่นั่งในรัฐสภาถึง 80 เปอร์เซ็นต์ แต่สลอร์ก็กลับปฏิเสธที่จะยอมรับผลเลือกตั้งดังกล่าวและยังคงครอบครองอำนาจในการควบคุมรัฐบาล อีกทั้งปฏิเสธให้มีการประชุมรัฐสภา และมีผู้ที่รับชัยชนะในการเลือกตั้งหลายคนที่ถูกจับกุมและคุมขัง รวมถึงต้องหลบหนี ในช่วงดังกล่าวประเทศตะวันตกหลายประเทศได้มีมาตรการคว่ำบาตรต่อประเทศเมียนมา ต่อมาในปีพ.ศ. 2540 รัฐบาลทหารได้เปลี่ยนชื่อจากสลอร์ไปเป็นสภาสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ (State Peace and Development Council หรือ SPDC) (FFM, 2018b)

ในเดือนกุมภาพันธ์พ.ศ. 2551 รัฐบาลเมียนมาในขณะนั้นได้ทำการเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และประกาศว่าจะให้มีการทำประชามติเห็นชอบกับรัฐธรรมนูญในเดือนพฤษภาคมปีพ.ศ. 2551 อย่างไรก็ตาม เพียงช่วงไม่กี่วันก่อนที่จะมีการทำประชามติ พายุไซโคลนนาร์กิส (Nargis) ได้ขึ้นฝั่งมายังประเทศเมียนมาและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินในวงกว้าง โดยเฉพาะในเขตอิรวดี (Ayeyarwady) แต่แม้จะเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น รัฐบาลทหารเมียนมาในขณะนั้นยังคงยืนยันที่จะจัดให้มีการทำประชามติรัฐธรรมนูญ และท้ายที่สุด รัฐบาลได้กล่าวอ้างว่ามีผู้มาลงคะแนนเสียงมากกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ ลงมติเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว โดยรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้บัญญัติให้ทหารยังคงมีบทบาทสำคัญในกระบวนการการเมืองของประเทศเมียนมา (FFM, 2018b)

ในปีพ.ศ 2553 ในการเลือกตั้งทั่วไป พรรคสหสามัคคีและการพัฒนา (Union Solidarity and Development Party หรือ USDP) ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยรัฐบาลทหารชนะการเลือกตั้ง โดยในการเลือกตั้งดังกล่าวพรรค NLD และพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่สนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตยปฏิเสธที่จะไม่เข้าร่วมในการเลือกตั้งโดยกล่าวอ้างว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งนั้นไม่เป็นธรรม นายพล เต็ง เส่ง (Thein Sein) หัวหน้าของพรรค USDP จึงขึ้นเป็นประธานาธิบดีของประเทศเมียนมาแทนนายพล ตาน ฉ่วย ซึ่งอยู่ในอำนาจมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535 นับแต่รับตำแหน่ง รัฐบาลของ



นายพล เต็ง เสง ได้ดำเนินการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ รวมถึง มีการปล่อยตัวนักโทษทางการเมือง การผ่อนปรนการการเซ็นเซอร์หรือการจำกัดสิทธิของสื่อ การยินยอมให้มีการจัดกิจกรรมทางการเมืองหรือการชุมนุมของสหภาพแรงงานมากขึ้น นอกจากนี้ ไม่นานหลังจากการเลือกตั้งหัวหน้าพรรค NLD นาง อองซาน ซูจี เองก็ได้รับการปล่อยตัวออกจากบ้านพักด้วยเช่นกัน (FFM, 2018b)

ในช่วงปีพ.ศ 2554-2555 หลายประเทศได้เริ่มผ่อนปรนนโยบายคว่ำบาตรที่มีต่อเมียนมา รวมถึงมีการลงทุนในประเทศเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ต่อมา ในการเลือกตั้งในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2558 พรรค NLD ได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้น โดยได้รับที่นั่งในรัฐสภาแห่งสหภาพ (Pyidaungsu Hluttaw) ถึง 86 เปอร์เซ็นต์ของที่นั่งที่มีใช้ของทหาร ซึ่งถือเป็น 60% ของที่นั่งทั้งหมดในสภานาย อู วิน หมินท์ (U Win Myint) เป็นประธานาธิบดี คนปัจจุบัน ส่วนนาง อองซาน ซูจี ถูกตั้งเป็นที่ปรึกษาแห่งรัฐ (State Counsellor) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมีบทบาทเป็นเช่นผู้นำประเทศ แต่แม้ว่าพรรค NLD จะได้รับเสียงส่วนใหญ่ในการเลือกตั้ง แต่รัฐบาลของประเทศเมียนมายังคงเป็นได้เพียงรัฐบาลกึ่งคนพลเรือนเนื่องจากรัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2551 ถูกออกแบบไว้เพื่อให้ทหารสามารถคงไว้ซึ่งอำนาจส่วนใหญ่ในการเมืองได้ โดยสร้างระบบรัฐบาลผสมระหว่างทหารและพลเรือนขึ้น ภายใต้รัฐธรรมนูญ 25 เปอร์เซ็นต์ของที่นั่งในรัฐสภาแห่งสหภาพ (Pyidaungsu Hluttaw) ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎรเมียนมา (Pyithu Hluttaw) (มาตรา 109(b) รัฐธรรมนูญ) สภาชนเผ่า (Amyotha Hluttaw) (มาตรา 141(b) รัฐธรรมนูญ) และสภาภูมิภาคและรัฐ (Regional and State Hluttaws) (มาตรา 161(b) รัฐธรรมนูญ) จะต้องเป็นของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งโดยกองทัพเมียนมาโดยไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการเลือกตั้ง นอกจากนี้ กองทัพเมียนมายังเป็นผู้คัดเลือกบุคคลที่จะมารับตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีในกระทรวงสำคัญ ได้แก่ กระทรวงกลาโหม (Defence) กระทรวงเขตแดน (Border Affairs) และกระทรวงมหาดไทย (Home Affairs) อีกทั้ง รองประธานาธิบดีหนึ่งตำแหน่ง รัฐธรรมนูญดังกล่าวยังกำหนดให้ประธานาธิบดีของประเทศเมียนมานั้นไม่สามารถมีคู่สมรสหรือผู้ให้กำเนิดเป็นบุคคลสัญชาติอื่นนอกจากเมียนมาได้ ส่งผลให้นาง อองซาน ซูจี ไม่สามารถเป็นประธานาธิบดีได้ นอกจากนี้ ผู้บัญชาการกองทัพเมียนมา พลออาวุโส มิน อ่อง หล่าย ยังเป็นผู้ปกครองสูงสุดของกองกำลังทั้งหมดในประเทศเมียนมา มีใช้ผู้นำของรัฐ (มาตรา 20(c) รัฐธรรมนูญ) ในปัจจุบัน มีนายทหารและอดีตนายทหารที่ครอบครองตำแหน่งต่าง ๆ ในรัฐบาลมากมาย รวมถึงในหน่วยงานข้าราชการ ศาล และรัฐวิสาหกิจ (FFM, 2018b)

อย่างไรก็ตาม เมื่อไม่นานมานี้ หน่วยงานที่สำคัญ เช่น กรมการปกครองทั่วไป (General Administration Department หรือ GAD) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลการให้บริการแก่พลเมืองทั้งในระดับรัฐและในระดับภูมิภาคของประเทศเมียนมา โดยรับผิดชอบเกี่ยวกับงานทางด้านการปกครอง

พื้นฐาน ได้แก่ การออกใบสูติบัตร ใบมรณะบัตร การจดทะเบียนสมรส การครอบครองที่ดินและทรัพย์สิน การจดทะเบียนต่าง ๆ รวมถึง การจดทะเบียนปศุสัตว์ในความครอบครอง และที่สำคัญคือหน้าที่เก็บรวบรวมภาษี ซึ่งเคยอยู่ภายใต้ความดูแลของกระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นหนึ่งในกระทรวงที่ถูกรวบคุมโดยกองทัพเมียนมามาเป็นเวลาช้านาน ถูกโอนย้ายมาสังกัดสำนักงานประธานาธิบดีแห่งสหภาพ ซึ่งถูกรวบคุมโดยรัฐบาลพลเรือน และเมื่อกระทบกับข้อเท็จจริงที่ว่ารัฐบาลเมียนมามีคำสั่งลดงบประมาณของกองทัพเมียนมาครั้งแรกในรอบหลายสิบปี ล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการความพยายามของรัฐบาลเมียนมาในการลดทอนอำนาจของกองทัพ (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

ประเทศเมียนมาจะมีการเลือกตั้งในปีพ.ศ. 2563 นี้ แต่รูปแบบการเมืองของเมียนมานั้นยังไม่อาจสามารถพูดได้ว่าเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ แม้ว่าพรรค NLD จะเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ระบบการเมืองมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่การดำเนินการดังกล่าวยังไม่ประสบความสำเร็จ โดยหนึ่งในอุปสรรคสำคัญคือการที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้การแก้ไขรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องมีเสียงสนับสนุนถึง 75 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนผู้แทนในรัฐสภาทั้งสองสภาารวมกัน แต่จำนวนสมาชิกในสภาที่สนับสนุน NLD นั้นยังมีจำนวนไม่ถึง 75 เปอร์เซ็นต์ของผู้แทนทั้งหมดเนื่องจากระบบรัฐบาลผสมระหว่างทหารและพลเรือน (Gelbort, 2019)

อนึ่ง เนื่องจากเมียนมานั้นกำลังเปลี่ยนผ่านสู่ยุคที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และอยู่ในขั้นตอนการเจรจาสันติภาพกับชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ รัฐบาลกลางจึงมิได้ดูดาต่อชาวยะไข่อีกต่อไปแต่ให้ความสำคัญมากขึ้นและนำมาร่วมเจรจาพูดคุยถึงอนาคตของภูมิภาคในฐานะพันธมิตร ประเด็นดังกล่าวถูกวิเคราะห์ว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ผลักดันให้ชาวโรฮิงจาโตดเต็มมากขึ้นเช่นกัน (ICG, 2014)

#### 4.7.1.2 รูปแบบการเมืองในท้องถิ่นที่ต่างออกไป

รัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2551 ได้ก่อให้เกิดการปกครองแบบกระจายศูนย์ ซึ่งองค์กรอินเตอร์เนชันแนลไครซิสกรุปได้วิเคราะห์ไว้ว่ารูปแบบการเมืองท้องถิ่นที่เปลี่ยนไปดังกล่าวทำให้ข้าราชการในรัฐยะไข่มีอำนาจในการกำหนดมาตรการด้านการปกครองและนิติบัญญัติ ส่งผลให้เกิดการต่อสู้กันในการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง แตกต่างจากเมื่อก่อนที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองที่จะต้องแย่งชิงกัน ทำให้ชาวมุสลิมเป็นภัยในระบบเลือกตั้งต่อพรรคการเมืองยะไข่และอาจทำให้อำนาจในการกำหนดกิจการต่าง ๆ ของรัฐโดยชาวยะไข่อ่อนแอลง (ICG, 2014)

#### 4.7.2 การจำกัดสิทธิพลเมือง

หนึ่งในกระบวนการที่ทำให้ชาวโรฮีนจาถูกปฏิบัติเช่น “บุคคลอื่น” คือการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายที่ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้ถูกจำกัดสิทธิเช่นที่พลเมืองอื่นพึงมี ผ่านการจำกัดสิทธิในการได้รับการลงทะเบียนการเกิด (ใบสูติบัตร) การแต่งงาน มีบุตร กฎหมายสัญชาติ และการจำกัดการเดินทาง

##### 4.7.2.1 การไม่ได้รับสูติบัตรการเกิด

การได้รับสถานะตามกฎหมายเริ่มต้นด้วยใบสูติบัตร ซึ่งเป็นการให้การยอมรับสถานะทางกฎหมายของเด็ก ทั้งนี้ ในเมียนมานั้นมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการลงทะเบียนการเกิด รวมถึงมีความคาบเกี่ยวกับอำนาจของกระทรวงหลายกระทรวง ทำให้กระบวนการจดทะเบียนการเกิดและการได้ใบสูติบัตรเป็นไปด้วยความซับซ้อน โดยเฉพาะสำหรับชาวโรฮีนจา (FFM, 2018b)

มาตรา 9(b) ของกฎหมายเด็กปีพ.ศ 2536 กำหนดว่า “บิดามารดาและผู้ปกครองจำต้องลงทะเบียนการเกิดให้แก่บุตรตามกฎหมาย” กฎหมายสัญชาติ พ.ศ. 2525 มีบทบัญญัติที่มีใจความเช่นเดียวกันเพียงแต่บังคับใช้แค่กับ “พลเมืองที่เกิดภายในหรือนอกรัฐ” ทั้งนี้ สำหรับบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีได้ลงทะเบียนการเกิดให้กับเด็กนั้นจะมีโทษตามกฎหมาย

อย่างไรก็ดี คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ชื่อว่าตนได้รับข้อมูลที่นำเชื่อถือได้ที่ชื่อว่า “เจ้าหน้าที่รัฐได้ยุติการออกสูติบัตรแก่เด็กชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1990 (ประมาณพุทธศักราชที่ 2533 ถึง 2543) โดยไม่มีคำอธิบายอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับนโยบายที่เปลี่ยนไป” และนับจากนั้นเป็นต้นมาการลงทะเบียนการเกิดสำหรับเด็กชาวโรฮีนจาในภาคเหนือของรัฐยะไข่มีเพียงแค่การเพิ่มชื่อของพวกเขาใน “ทะเบียนบ้าน” (Household list) โดยการมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านนั้นเป็นเงื่อนไขในการได้เอกสารประจำตัวประชาชน การขออนุญาตเดินทาง การขออนุญาตแต่งงาน และการเข้าศึกษาในโรงเรียนของรัฐบาล (FFM, 2018b)

ในเดือนธันวาคมพ.ศ. 2558 ได้มีการกำหนดขั้นตอนเพิ่มเติมในการลงทะเบียนการเกิดในทะเบียนบ้าน ซึ่งบังคับใช้กับเด็กชาวโรฮีนจาโดยเฉพาะ และมีรายงานว่าขั้นตอนที่ถูกเพิ่มเติมมาส่งผลทำให้กระบวนการในการลงทะเบียนการเกิดล่าช้าลง มีเด็กแรกเกิดจำนวนน้อยที่มีชื่อเพิ่มเข้าไปในทะเบียนบ้านในปีพ.ศ. 2559 อีกทั้งการนำมาบังคับใช้ในแต่ละพื้นที่ยังแตกต่างกัน รวมถึงมีรายงานกรณีของเด็กแรกเกิดถูกปฏิเสธมิให้ลงชื่อในทะเบียนบ้าน (FFM, 2018b)

คณะกรรมการที่ปรึกษาด้านการปรองดอง (Advisory Commission on Rakhine State) ได้แสดงความกังวลต่อประเด็นปัญหานี้ไว้เช่นเดียวกันและยังได้ให้ข้อเสนอแนะแก่รัฐบาลเมียนมาว่า รัฐบาลควรจะดำเนินการจัดการออกใบสูติบัตรให้ทั่วถึงแก่คนในพื้นที่ โดยควรจะต้องทำการเยี่ยมเยียนในทุกบ้านเพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลของบรรดาเด็กทั้งหลายได้ (Advisory Commission on Rakhine State, 2017)

#### 4.7.2.2 การแต่งงานและมีบุตร

ในปีพ.ศ. 2558 เมียนมาได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมประชากรและสุขภาพ (Law Regarding Population Control and Health) ซึ่งรัฐบาลสามารถกำหนดเขตในการควบคุมประชากรได้ โดยในพื้นที่ดังกล่าวเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นสามารถบังคับให้คนในพื้นที่นั้นต้องมีบุตรห่างกันในช่วง 3 ปีได้ (มาตรา 2(c)) โดยกฎหมายฉบับนี้เป็นที่แน่ชัดว่ามีเป้าหมายไปที่การควบคุมประชากรชาวโรฮีนจา นอกจากนี้ ในปีพ.ศ. 2548 ได้มีคำสั่งที่บังคับใช้แก่ชาวโรฮีนจาในพื้นที่เมืองบูติต้องและมอดอ บังคับให้คู่แต่งงานนั้นสามารถมีบุตรได้แค่ 2 คน มิฉะนั้นจะต้องถูกลงโทษโดยมีโทษทั้งจำคุกและปรับ นอกจากนี้ คำสั่งดังกล่าวยังกำหนดให้คู่รักชาวโรฮีนจาที่ต้องการจะแต่งงานนั้นจำเป็นต้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องก่อน โดยมีรายงานว่าในหลายกรณีคู่แต่งงานจำเป็นต้องให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ตนได้รับการอนุญาตแต่งงาน (Human Rights Watch, 2013)

#### 4.7.2.3 การไม่ได้รับสัญชาติ

การมีสัญชาตินั้นมีความสำคัญอย่างมากเนื่องจากสัญชาตินั้นมักจะเป็นใบเบิกทางในการเข้าถึงสิทธิและบริการของรัฐ (Equal Rights Trust, 2010)

แต่ก่อนนั้นการบริหารเรื่องสัญชาติในประเทศพม่าเป็นไปตามกฎหมายสัญชาติพ.ศ. 2491 แต่หลังจากยุทธการนาคราชและยุทธการฮินตะแล้ว รัฐบาลกลับมองว่ากฎหมายสัญชาติในขณะนั้นมีข้อด้อย และเพื่อการปกป้องผลประโยชน์ในระยะยาวของ “กลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติ” จึงได้เริ่มกระบวนการทบทวนแก้ไขกฎหมายขึ้น ส่งผลให้เกิดเป็นกฎหมายสัญชาติพ.ศ. 2525 (Rakhine Inquiry Committee, 2013)

ภายใต้กฎหมายสัญชาติฉบับใหม่ สัญชาติของชาวเมียนมาได้ถูกแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (FFM, 2018b)

“พลเมืองโดยสมบูรณ์” (Full Citizenship) ซึ่งครอบคลุมถึง “กลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติ” ได้แก่ คะฉิ่น คะยา กะเหรี่ยง ฉิ่น พม่า มอญ ยะไข่ หรือฉาน และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งรกรากในประเทศเมียนมาก่อนปีพ.ศ. 2366” (มาตรา 3) นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดให้หน่วยงานกฤษฎีกา

(Council of State) สามารถกำหนดเพิ่มเติมได้ว่าบุคคลใดเป็นพลเมืองหรือไม่ ซึ่งส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์หลักแห่งชาติ 8 กลุ่มข้างต้น ถูกขยายเป็น 135 กลุ่มย่อยในเวลาต่อมา แต่บุตรหลานของชาวโรฮีนจา ชาวจีน อินเดีย และเนปาล ไม่ได้ถูกรวมในกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้

“พลเมืองร่วม” (Associate Citizenship) คือกลุ่มบุคคลที่ดำเนินการยื่นเอกสารเพื่อขอสัญชาติภายใต้กฎหมายสัญชาติพ.ศ. 2491 แล้วและอยู่ในระหว่างการพิจารณาในขณะที่กฎหมายสัญชาติพ.ศ. 2525 ถูกบังคับใช้ (มาตรา 23)

“พลเมืองที่ถูกแปลงสัญชาติ” (Naturalized Citizenship) คือกลุ่มบุคคลที่สามารถหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าตนเองเข้ามาและอาศัยอยู่ในประเทศเมียนมาก่อนปีพ.ศ. 2491 รวมถึงบุตรของพวกเขาเหล่านั้นที่ถือกำเนิดในประเทศเมียนมา ทั้งนี้ผู้ที่ต้องการแปลงสัญชาติต้องมีอายุอย่างน้อย 18 ปีบริบูรณ์ สามารถพูดภาษาประจำชาติเมียนมาได้อย่างน้อยหนึ่งภาษา “มีบุคลิกที่ดี” และ “จิตใจที่เป็นปกติ” (มาตรา 42)

อย่างไรก็ดี ชาวโรฮีนจานั้นมิได้ถูกกีดกันจากการได้รับสัญชาติเมียนมาโดยสมบูรณ์ เนื่องจากประการแรกรัฐธรรมนูญและกฎหมายสัญชาติได้บัญญัติไว้ว่าบุคคลใดก็ตามที่มีสัญชาติเมียนมาในระหว่างที่กฎหมายสัญชาติถูกบังคับใช้ยังคงมีสัญชาติต่อไป ประการที่สองแม้ว่าจะมีการโต้เถียงกันว่าชาวโรฮีนจานั้นเป็น “ชาติพันธุ์แห่งชาติ” ที่สมควรเป็นพลเมืองโดยสมบูรณ์โดยทันทีหรือไม่ แต่ชาวโรฮีนจาหลายคนก็มีลักษณะของพลเมืองร่วมและสามารถเป็นพลเมืองที่ถูกแปลงสัญชาติได้ ประการที่สาม กฎหมายสัญชาติยังระบุไว้ชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐยังสามารถให้สัญชาติแก่บุคคลใด ๆ ได้เพื่อ “ผลประโยชน์ของรัฐ” (มาตรา 8) อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงกลับมีรายงานว่ากฎหมายดังกล่าวถูกนำไปใช้อย่างเลือกปฏิบัติและตามอำเภอใจส่งผลให้ชาวโรฮีนจาจำนวนมากถูกลิดรอนสิทธิในสัญชาติของตน ชาวโรฮีนจาจำนวนมากไม่ได้รับสัญชาติ แต่ได้เพียงเอกสารประจำตัวประชาชนที่ถูกเปลี่ยนรูปแบบและเงื่อนไขไปตามแต่นโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย (Cheesman, 2017)

ในอดีตชาวโรฮีนจาบางส่วนที่มีเอกสารประจำตัวประชาชน ได้แก่ บัตรการลงทะเบียนชนชาติ (National Registration Card หรือ NRC) แต่เมื่อกฎหมายสัญชาติพ.ศ. 2525 บังคับใช้คนกลุ่มนี้กลับถูกปฏิเสธสถานะพลเมืองโดยสมบูรณ์ แม้ว่าจะมีลักษณะตามที่กฎหมายระบุไว้ก็ตาม โดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ ชี้ว่าปัญหาดังกล่าวเกิดเนื่องจากการที่กฎหมายสัญชาติที่ให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจมากเกินไป อีกทั้งยังมีรายงานว่าในขั้นตอนการขอสัญชาติ เจ้าหน้าที่ได้ปฏิเสธไม่คืน NRC แก่ชาวโรฮีนจา แต่กลับให้บัตรการลงทะเบียนชั่วคราว (Temporary Registration Card) หรือ บัตรขาว (White Cards) แก่ชาวโรฮีนจาแทน ต่อมาบัตร

ชาวดังกล่าวถูกยกเลิกและถูกแทนที่ด้วย ใบรับการลงทะเบียนชั่วคราว (Temporary Registration Certificate Receipt) หรือ ใบรับบัตรขาว (White Card Receipt) แทน (FFM, 2018b)

ต่อมาในปีพ.ศ. 2554 รัฐบาลเมียนมาได้ดำเนินกระบวนการให้สัญชาติแก่สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 135 กลุ่ม โดยชาวโรฮีนจาไม่สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวได้แต่มี “กระบวนการพิสูจน์สัญชาติ” แยกต่างหาก ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวของชาวโรฮีนจาถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีความเชิงซ้อน ซับซ้อน และเป็นไปโดยไม่สมัครใจ มีรายงานว่ามิชาวโรฮีนจาจำนวนหนึ่งที่ต้องการผ่านกระบวนการดังกล่าวต้องยอมรับว่าตนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เบงกาลีในเอกสารสมัคร และมีชาวโรฮีนจาที่รับสัญชาติจากกระบวนการดังกล่าวเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวถูกระงับไว้ชั่วคราวและถูกนำกลับมาใช้อีกทีในปีพ.ศ. 2559 ภายใต้รัฐบาล NLD เพื่อให้ชาวโรฮีนจายอมรับบัตรพิสูจน์สัญชาติ (National Verification Cards หรือ NVCs) ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560 มีบัตรพิสูจน์สัญชาติเพียง 6,000 ใบที่ถูกออกในพื้นที่รัฐยะไข่ในขณะที่มีจำนวนบัตรขาวซึ่งถูกประกาศให้หมดอายุและจำต้องส่งคืนแก่รัฐกว่า 4 แสนใบถูกส่งคืนในพื้นที่เดียวกัน (FFM, 2018b) และมีชาวโรฮีนจาจำนวนมากที่ในปัจจุบันไม่มีเอกสารที่แสดงถึงสัญชาติตนเลย

#### 4.7.2.3 ข้อจำกัดในการเดินทาง

แม้ชาวโรฮีนจาจะได้บัตร NVCs แต่การเดินทางของพวกเขาก็ยังถูกจำกัด การเดินทางระหว่างหมู่บ้านในตัวเมืองเดียวกัน หรือในระหว่างตัวเมือง รวมถึงภายนอกรัฐยะไข่ของชาวโรฮีนเจานั้นถูกจำกัดเป็นอย่างมากและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ถูกจำกัดเช่นกัน โดยกฎหมายที่ถูกใช้เป็นพื้นฐานในการจำกัดสิทธิดังกล่าวของชาวโรฮีนจานั้นก็ไม่ใช่ที่ชัดเจนนัก

จากข้อกำหนดที่ออกโดย Rakhine State Immigration and National Registration Department ในช่วงเดือนมิถุนายนพ.ศ. 2540 “ชาติพันธุ์เบงกาลี” ผู้ที่ต้องการเดินทางระหว่างเมืองในรัฐยะไข่จำต้องถือบัตรอนุญาตเดินทางชั่วคราว หรือที่เรียกว่า แบบฟอร์มที่ 4 (Form 4) โดยเงื่อนไขนี้ยังถูกบังคับใช้กับ “คนต่างชาติและบุคคลที่ต้องสงสัยว่าเป็นคนต่างชาติ” โดยผู้ที่ต้องการเดินทางจำต้องรายงานต่อเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการเดินทางของเขาและเธอ โดยการอนุญาตตาม Form 4 นั้นจะมีผลอยู่เพียงแค่ว่าในระยะเวลาที่จำกัด อนึ่ง แม้ชาวคามานซึ่งมีสัญชาติเมียนมาจะไม่ได้มีลักษณะข้างต้น แต่ชาวคามานกลับจะต้องใช้ใบอนุญาตเดียวกันในการเดินทางเช่นเดียวกับชาวโรฮีนจา ซึ่งเป็นการสะท้อนว่าข้อจำกัดดังกล่าวนั้นถูกใช้กับ “ชาวมุสลิม” ในวงกว้าง และผู้ที่ละเมิดข้อกำหนดดังกล่าวจะต้องถูกลงโทษตามมาตรา 188 แห่งประมวลกฎหมายอาญา โดยมีโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน (FFM, 2018b)

กระบวนการในการได้มาซึ่งคำอนุญาตดังกล่าวนั้นมีรายงานว่าต้องใช้เวลาานหลายอาทิตย์หรือหลายเดือน โดยจะต้องมีหนังสือแนะนำจากเจ้าพนักงานปกครองในหมู่บ้านและต้องเดินทางไปขออนุญาตยังสำนักงานคนเข้าเมือง (ที่เรียกว่า LaWaKa) มีรายงานว่าก่อนปีพ.ศ. 2555 เอกสารดังกล่าวนั้นมีอายุ 30 วันแต่หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 การออกเอกสารดังกล่าวนั้นถูกระงับไว้ชั่วคราวสำหรับชาวโรฮีนจาในเมืองมอดอ บุตีตอง และราตีตอง ก่อนจะถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งในเมืองมอดอและบุตีตองในเวลาต่อมา แต่อนุญาตให้สามารถเดินทางได้ภายใต้เงื่อนไขที่สั้นลงได้แก่ 1 ถึง 2 อาทิตย์ ในขณะที่ ชาวโรฮีนจาที่อาศัยอยู่ในเมืองราตีตองนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2555 นั้นไม่สามารถที่จะเดินทางไปยังกลางเมืองราตีตองได้ ซึ่งทำให้พวกเขาไม่สามารถไปยังสำนักงานคนเข้าเมืองและไม่สามารถขอใบอนุญาตเพื่อเดินทางไปยังเมืองอื่นได้โดยถูกกฎหมาย (FFM, 2018b)

การที่จะขออนุญาตดังกล่าวจำเป็นต้องมีเอกสารแสดงตัวตนของชาวโรฮีนจาด้วยเช่นกัน โดยชาวโรฮีนจาสามารถแสดงบัตรขาวประกอบเอกสารขออนุญาตได้จนกระทั่งปีพ.ศ. 2558 ซึ่งมีการนำใบรับบัตรขาวมาใช้เพื่อขออนุญาตแทน ในช่วงต้นปีพ.ศ. 2560 มีรายงานจากแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือว่าเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นได้แจ้งแก่ผู้นำชุมชนทางเหนือของยะไข่ว่านับแต่นี้บุคคลที่ต้องการเดินทางระหว่างเมืองจำเป็นต้องแสดงบัตร NVC ประกอบการขออนุญาต (FFM, 2018b)

นอกจาก Form 4 ที่ถูกใช้เพื่อควบคุมการเดินทางของชาวโรฮีนจาระหว่างเมืองแล้ว ชาวโรฮีนจาที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ยังจำเป็นต้องได้รับคำอนุญาตเมื่อต้องการเดินทางจากหมู่บ้านหนึ่งไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่งด้วยเช่นกัน โดยจำเป็นต้องได้รับ “ใบประกาศการออกจากหมู่บ้าน” (Village Departure Certificate) จากพนักงานปกครองของหมู่บ้าน กระบวนการได้รับใบประกาศดังกล่าวนี้มีราคาที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ หลักกฎหมายที่ถูกใช้เพื่ออธิบายการออกใบประกาศดังกล่าวก็ไม่เป็นที่ชัดเจน (FFM, 2018b)

ในทางตอนเหนือของรัฐยะไข่นั้นการเดินทางยังถูกจำกัดด้วยการประกาศเคอร์ฟิว (Curfew) ห้ามออกจากบ้านเรือนในบริเวณที่กำหนด ที่ถูกนำมาใช้ในเมืองมอดอและบุตีตองนับมาตั้งแต่เดือนมิถุนายน ปีพ.ศ. 2555 กอปรกับการใช้ด่านตรวจจำนวนมากในพื้นที่ โดยนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2556 ด่านตรวจดังกล่าวมักถูกดูแลโดยตำรวจตระเวนชายแดน กองกำลังตำรวจเมียนมา รวมถึงกองทัพเมียนมา มีรายงานว่าในทางตอนเหนือของรัฐยะไข่มีด่านตรวจถึง 126 ด่านตรวจ ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 และเพิ่มเป็น 161 ด่านตรวจในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 โดยมีการตั้งข้อสังเกตว่าในระหว่างผ่านด่านนั้นชาวโรฮีนจามักจะถูกถามคำถามและตรวจค้นยานพาหนะมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น (FFM, 2018b)

ในทางตอนกลางของรัฐยะไข่ การจำกัดการเดินทางของชาวโรฮีนจาและชาวมุสลิมเพิ่มขึ้นสูงอย่างมากนับตั้งแต่เหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 การกระทำดังกล่าวส่งผลอย่างมากต่อชาวโรฮีนจาและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านในทางตอนกลางของรัฐยะไข่ โดยมีการคาดการณ์ว่ามีชาวโรฮีนจาราว 200,000 ถึง 230,000 คนอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว และมีผู้อาศัยอยู่ในค่ายผู้อพยพลี้ภัยฐานภายในประเทศอีกกว่า 128,000 คน โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตเมืองซิตตเว่ ทั้งนี้ ผู้อาศัยอยู่ในค่ายผู้อพยพลี้ภัยฐานภายในประเทศนั้นไม่ได้รับอนุญาตให้ออกจากค่ายได้ ในขณะที่ชาวมุสลิมในพื้นที่ที่มีได้ถูกโยกย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในค่ายผู้อพยพลี้ภัยฐานภายในประเทศก็ไม่สามารถเดินทางได้โดยอิสระ พวกเขาไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางไปในเมืองซิตตเว่และเมืองอื่น ๆ ในทางตอนกลางของรัฐยะไข่เว้นแต่ในกรณีทางการแพทย์ที่เป็นการฉุกเฉินหรือกรณีที่เป็นข้อยกเว้น (FFM, 2018b)

ในทางตอนกลางของรัฐยะไข่ ชาวยะไข่และชาวโรฮีนจาอาศัยอยู่โดยแบ่งแยกออกจากกันโดยชัดเจนนับตั้งแต่เหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 โดยเจ้าหน้าที่รัฐอ้างว่าเพื่อปกป้องชุมชนต่าง ๆ และแม้ว่าข้อกำหนดต่าง ๆ นั้นจะไม่ได้มีการกำหนดเป็นกฎหมายที่ชัดเจนแต่กลับถูกนำไปใช้โดยเคร่งครัด นโยบายที่แบ่งแยกคนออกจากกันนั้นยังถูกบังคับใช้อยู่ ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชนต่าง ๆ นั้นเป็นไปได้ยากมากในพื้นที่ตอนกลางของรัฐยะไข่ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว แนวนโยบายหลักดังกล่าวส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจและความไม่เข้าใจระหว่างสองชุมชนรุนแรงขึ้น (FFM, 2018b)

#### 4.7.3 การจำกัดสิทธิทางการเมือง

ในอดีตชาวโรฮีนจาได้รับอนุญาตให้มีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองของเมียนมาได้ พวกเขาสามารถมีสิทธิในการเลือกตั้งและสมัครเป็นผู้แทนได้ ในการเลือกตั้งในปีพ.ศ. 2533 นั้นมีชาวโรฮีนจาสี่คนที่ได้รับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกรัฐสภา ในปีพ.ศ. 2553 แม้ว่าชาวโรฮีนจาจะไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นพลเมืองของเมียนมาอย่างเป็นทางการ แต่ก็มีกรออกกฎหมายยินยอมให้บุคคลผู้ถือบัตรขาว (White card) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวโรฮีนจา เข้ามีส่วนร่วมในการเมือง ส่งผลให้ชาวโรฮีนจาสามคนได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้แทนในรัฐสภา และชาวโรฮีนจาสองคนได้รับการเลือกตั้งให้ไปเป็นสมาชิกในรัฐบาลรัฐยะไข่

อย่างไรก็ตาม ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2557 รัฐสภาได้มีการแก้ไขกฎหมายการจดทะเบียนพรรคการเมืองโดยกำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองจำเป็นต้องเป็น “พลเมืองโดยสมบูรณ์” (Full citizen) และสมาชิกพรรคการเมืองจำเป็นต้องเป็น “พลเมืองโดยสมบูรณ์” หรือ “พลเมืองที่แปลงสัญชาติเป็นชาวเมียนมา” (Naturalized citizen) เท่านั้น ทำให้ชาวโรฮีนจาจำนวนหนึ่งไม่สามารถเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองได้ นอกจากนี้ แม้ว่ารัฐสภาจะทำการอนุมัติกฎหมายในเดือนกุมภาพันธ์



พ.ศ. 2558 ยินยอมให้บุคคลที่ถือบัตรขาว (White card) ซึ่งครอบคลุมชาวโรฮีนจาจำนวนมาก ลงคะแนนเลือกตั้งได้ แต่หลังจากที่กฎหมายดังกล่าวถูกประท้วงโดยสาธารณชน ประธานาธิบดี เต็ง เส่ง จึงได้ออกคำสั่งให้บัตรขาวทั้งหลายหมดอายุและจำต้องโอนคืนให้กับทางราชการ นอกจากนี้ศาลรัฐธรรมนูญของเมียนมายังได้มีคำพิพากษาว่ากฎหมายที่ยินยอมให้บุคคลผู้ถือบัตรขาวลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้ต่อมารัฐสภาแก้ไขกฎหมายดังกล่าว และทำให้ผู้ถือบัตรขาวเช่นชาวโรฮีนจาไม่มีส่วนร่วมในการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2558 (FFM, 2018b)

#### 4.7.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับการปกครองและความรุนแรงในยะไข่

การเมืองในประเทศเมียนมานั้นอยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านจากระบบเผด็จการสู่การปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของทหาร หรือที่เรียกว่ากองทัพเมียนมา (Tatmadaw) เนื่องจากกรอบรัฐธรรมนูญที่ถูกบังคับใช้ในปัจจุบันยังคงเปิดช่องให้ทหารสามารถมีส่วนร่วมในการเมืองอย่างเต็มเปี่ยมโดยสร้างระบบรัฐบาลผสมระหว่างทหารและพลเรือนขึ้น อีกทั้งกองทัพเมียนมายังควบคุมกระทรวงสำคัญในรัฐบาลที่ส่งผลต่อนโยบายการปกครองและความมั่นคง ได้แก่ กระทรวงกลาโหม กระทรวงเขตแดน และกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้ ในปัจจุบัน มีนายทหารและอดีตนายทหารมากมายที่ครอบครองตำแหน่งต่าง ๆ ในรัฐบาล รวมถึงในหน่วยงานข้าราชการ ศาล และรัฐวิสาหกิจ (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศและ นักวิชาการชาวเมียนมา ผู้สังเกตการณ์สถานการณ์ชาวโรฮีนจาในพื้นที่, การสัมภาษณ์, พฤษภาคมและมิถุนายน 2563)

อย่างไรก็ตาม ในห้วงการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคที่เป็นประชาธิปไตยและการเจรจาสันติภาพกับชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ รัฐบาลจึงให้ความสำคัญมากขึ้นแก่กลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะพันธมิตร รวมถึงชาวยะไข่ แต่ไม่รวมชาวโรฮีนจา ซึ่งผลักดันให้ชาวโรฮีนจาโดดเดี่ยวเดี่ยวยิ่งขึ้น อีกทั้ง รัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2551 ยังก่อให้เกิดการปกครองแบบกระจายศูนย์ ส่งผลให้เกิดการต่อสู้กันในการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองระหว่างชาวยะไข่และชาวโรฮีนจามากขึ้น แตกต่างจากเมื่อก่อนที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองที่จะต้องแย่งชิงกัน

นอกจากการเปลี่ยนผ่านทางการปกครองแล้ว กฎหมายและนโยบายในประเทศเมียนมา อีกหลายฉบับยังสนับสนุนกระบวนการ “แบ่งแยก” ชาวโรฮีนจาให้เป็นอื่นมาหลายทศวรรษ หนึ่งในหัวใจสำคัญของระบบดังกล่าวคือการปฏิเสธสถานะทางกฎหมายและสถานะพลเมืองของชาวโรฮีนจา และสิทธิพลเมืองต่าง ๆ ที่พลเมืองพึงมี ทั้งการปฏิเสธสิทธิการได้รับสัญชาติ การจำกัดสิทธิในการได้รับการลงทะเบียนการเกิด (ใบสูติบัตร) และสิทธิในการเคลื่อนไหว เป็นต้น

อนึ่ง เจ้าหน้าที่รัฐได้ยุติการออกสูติบัตรแก่เด็กชาวโรฮีนจามานานแล้ว โดยการลงทะเบียนการเกิดสำหรับเด็กชาวโรฮีนจาในภาคเหนือของรัฐยะไข่ นั้นมีเพียงแค่การเพิ่มชื่อของพวกเขาใน “ทะเบียนบ้าน”

สิทธิการได้รับสัญชาติของคนกลุ่มนี้นั้นถูกปฏิเสธเช่นเดียวกันผ่านกฎหมายสัญชาติ พ.ศ. 2525 ที่ถูกร่างขึ้นเพื่อการปกป้องผลประโยชน์ในระยะยาวของ “กลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติ” และการที่กฎหมายยินยอมให้มีการใช้ดุลพินิจในการให้สัญชาติอย่างกว้างขวาง รวมถึงรายงานว่ามีการนำกฎหมายไปใช้อย่างเลือกปฏิบัติและตามอำเภอใจทำให้ชาวโรฮีนจาจำนวนมากไม่ได้รับสัญชาติ แต่ได้เพียงเอกสารประจำตัวประชาชนที่ถูกเปลี่ยนรูปแบบและเงื่อนไขไปตามแต่นโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย

การเดินทางระหว่างหมู่บ้านในตัวเองเดียวกัน หรือในระหว่างตัวเอง รวมถึงภายนอกรัฐยะไข่ของชาวโรฮีนจานั้นถูกจำกัดเป็นอย่างมาก โดยจำเป็นต้องขออนุญาตจากหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ โดยกระบวนการดังกล่าวนี้มีรายงานว่าต้องใช้เวลานานหลายอาทิตย์หรือหลายเดือน อีกทั้งข้อจำกัดดังกล่าวนี้ถูกใช้กับ “ชาวมุสลิม” ในวงกว้าง รวมถึงชาวคาบามที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับการยอมรับโดยรัฐบาลเมียนมา ก่อปรกกับการใช้ด่านตรวจจำนวนมากในพื้นที่ โดยมีการตั้งข้อสังเกตว่า ในระหว่างผ่านด่านนั้นชาวโรฮีนจามักจะถูกถามคำถามและตรวจค้นยานพาหนะมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น

ในส่วนของการจำกัดสิทธิทางการเมืองนั้นในอดีตชาวโรฮีนจาได้รับอนุญาตให้มีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองของเมียนมาได้ โดยมีทั้งสิทธิในการเลือกตั้งและสมัครเป็นผู้แทนราษฎร แต่ปัจจุบันสิทธิดังกล่าวถูกกลืนหายไปด้วยการตรากฎหมายและนโยบายเพื่อตอบสนองต่อความไม่พอใจของชาวเมียนมากลุ่มหนึ่งที่ออกมาประท้วง

การบังคับใช้กฎหมายและนโยบายข้างต้นย่อมมีส่วนทำให้บุคคลอื่น ๆ ซึ่งเป็นพลเมืองในประเทศเมียนมา รวมถึงชาวยะไข่ มองว่าชาวโรฮีนจานั้นเป็นเสมือน “คนพวกอื่น” เนื่องจากการถูกปฏิบัติและยอมรับที่ต่างกัน อีกทั้งการมีส่วนร่วมในสังคมในฐานะพลเมือง และการมีส่วนร่วมในการเมืองระดับต่าง ๆ ที่แตกต่างกันอย่างมาก

#### 4.8 การสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech)

การแสดงออกในลักษณะต่อต้านชาวโรฮีนจา รวมถึงคนมุสลิมผ่านการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง หรือ Hate Speech มีให้เห็นอยู่เป็นประจำในประเทศเมียนมา โดยในรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ ได้ชี้ว่าคณะกรรมการได้รับข้อมูลมากมายที่

ชี้ว่ามีการสร้างความเกลียดชังและลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชาวโรฮีนจาเป็นเวลาหลายเดือน ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ กระบวนการดังกล่าวนี้ นำโดย พรรคพัฒนาเยไซแห่งชาติ (Rakhine Nationalities Development Party หรือ RNDP) องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์เยไซทั้งหลาย รวมถึงองค์กรพระสงฆ์สุดโต่ง (รวมถึงกลุ่ม 969) เจ้าหน้าที่รัฐ และบุคคลผู้มีอิทธิพลในสังคม (FFM, 2018b: 322)

อนึ่ง Hate Speech นั้นถูกใช้ผ่านช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ แผ่นพับ CD/DVD บทเพลง เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ได้รวบรวมและพบว่ามีบัญชีและกลุ่มในสื่อสังคมออนไลน์มากกว่า 150 บัญชีที่มีการใช้ข้อความที่มีลักษณะเป็นการสร้างความเกลียดชังหรือ Hate Speech ต่อชาวมุสลิมและชาวโรฮีนจา นอกจากนี้ยังมีการส่งผ่านข้อความดังกล่าวผ่านช่องทางสื่อสารส่วนบุคคล เช่น Viber และ Messenger ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ (FFM, 2018b: 322)

#### 4.8.1 การใช้ถ้อยคำที่เป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

หนึ่งในรูปแบบหลักของ Hate Speech คือการใช้ถ้อยคำที่เป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยปกติแล้วชาวโรฮีนจามักจะถูกเรียกว่า “เบงกาลี” ซึ่งเป็นการสะท้อนว่าเป็นผู้มีต้นกำเนิดจากต่างประเทศ หรือ “กะลา” (Kalar) ที่มักใช้กับบุคคลที่เป็นลูกหลานของชาวเอเชียใต้โดยมีนัยของการเหยียดชนชาติว่าเป็นกลุ่มที่มีผิวสีเข้ม นอกจากนี้ยังมีคำอื่น ๆ ที่ถูกนำมาใช้เพื่อที่จะเรียกขานชาวโรฮีนจาโดยมีนัยยะที่เป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อีก ได้แก่ (FFM, 2018b: 322-325)

- ก. คำว่า Mout Kalar หรือ Muslim Kalar หมายถึงมุสลิมกะลา โดยประกอบมาจากคำว่า Mout ซึ่งเป็นคำย่อของมุสลิมผสมกับคำว่ากะลา คำนี้ถูกใช้บ่อยครั้งโดยพระภิกษุเพื่อพูดถึงชาวมุสลิมทั้งหลายและบางครั้งหมายถึงชาวโรฮีนจา
- ข. คำว่า Kway Kalar ซึ่งหมายถึงสุนัขมุสลิม โดยคำว่า Kway หมายถึงสุนัข
- ค. คำว่า Ro-lein-nyar หรือ Ro-liars หมายถึงชาวโรฮีนจาผู้โกหก โดยในภาษาพม่านั้น การออกเสียงคำว่าโรฮีนจาที่มีความคล้ายคลึงกับคำว่า Ro-lein-nyar คำดังกล่าวนี้ถูกใช้เพื่อสะท้อนว่าโรฮีนจาทั้งหลายนั้นโกหก แนวคิดดังกล่าวมักใช้ในบริบทที่ว่าเมียนมานั้นไม่มีชาวโรฮีนจาแม้แต่ Ro-lein-nyar (โรฮีนจาผู้โกหก) มักถูกใช้บ่อยๆ เพื่อตอบโต้รูปภาพหรือรายงานเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิชาวโรฮีนจา
- ง. คำว่า Ro-gein-nya หมายถึงโรฮีนจาเป็นสุนัขที่พูดโกหก โดยถ้อยคำดังกล่าวนี้ใช้เพื่อสะท้อนว่า ชาวโรฮีนจาเปรียบเสมือนสุนัขที่พูดโกหกที่จำเป็นต้องสั่งสอน

- จ. คำว่า Anout Ta Kha หมายถึงประตูทางตะวันตก (west gate) คำดังกล่าวนี้ถูกใช้เพื่อเปรียบเปรยว่ารัฐยะไซ่นั้นเปรียบเสมือนประตูทางด้านตะวันตกสู่ประเทศเมียนมา และมักถูกใช้เพื่อกระตุ้นให้ผู้คนหวาดกลัวเกี่ยวกับการรุกรานแทรกแซงของต่างชาติ
- ฉ. คำว่า Yay Myaw Kan Tin หมายถึงบุคคลที่ไม่เป็นที่ต้องการ (Unwanted person) คำดังกล่าวนี้ถูกใช้เพื่อกล่าวถึง “ขยะที่ลอยอยู่ในแม่น้ำจนมาถึงริมตลิ่งโดยไม่มีใครรู้ว่าขยะดังกล่าวนี้มีต้นกำเนิดมาจากที่ใด” เมื่อคำนี้มาใช้ในบริบทของชาวโรฮีนจาแล้วมักถูกนำเอามาใช้อ้างอิงถึงการอพยพทางเรือของชาวโรฮีนจาโดยเฉพาะในช่วงปีพ.ศ. 2558 ในทะเลอันดามัน เมื่อชาวโรฮีนจาหลายพันคนหนีออกจากประเทศเมียนมาทางเรือ
- ช. คำว่า Ae Soe หมายถึงผู้มาเยือนที่ชั่วร้าย (bad guest) คำดังกล่าวสะท้อนแนวคิดที่ว่าชาวโรฮีนจานั้นมิได้เป็นหนึ่งในกลุ่มชนชาติของเมียนมา โดยเป็นเพียงแค่ผู้มาเยือนจากต่างประเทศและเป็น “ผู้มาเยือนที่ชั่วร้าย” เนื่องจากพวกเขา “คุกคามเจ้าบ้าน”
- ซ. คำว่า Kalar-Oak หมายถึงอูฐ โดยคำดังกล่าวมีต้นตอมาจากคำสอนในเมียนมาเกี่ยวกับอูฐที่ค่อย ๆ ใช้พื้นที่มากขึ้นจนสุดท้ายใช้พื้นที่หมดทั้งเตินท์ของพ่อค้าและทำให้พ่อค้าจำต้องออกจากเตินท์ไป การใช้คำดังกล่าวจึงเป็นการสะท้อนว่าถ้าเกิดมีชาวเบงกาลีเข้ามาในประเทศมากขึ้นเรื่อย ๆ คนกลุ่มนี้จะค่อย ๆ ครอบงำ มีอิทธิพล และทำให้เจ้าบ้านจะต้องออกไป
- ฌ. คำว่า Khoe Win Bengali หมายถึงชาวเบงกาลีที่แอบเข้ามา (Bengali that sneaked in) โดยคำดังกล่าวในภาษาพม่าถูกใช้เพื่อเปรียบเปรยว่าชาวโรฮีนจาเป็นชาวเบงกาลีที่เข้ามาในประเทศอย่างผิดกฎหมายโดยมีเป้าหมายที่จะรุกรานประเทศ
- ญ. คำว่า Kalasoe หมายถึงกะลาที่ชั่วร้าย (Bad Kalar) คำดังกล่าวนี้ถูกใช้ในบริบทของการเกิดขึ้นของกลุ่ม ARSA อีกทั้งใช้เพื่อเปรียบเปรยว่าชาวโรฮีนจานั้นชอบใช้ความรุนแรง คำดังกล่าวนี้ถูกใช้ในวงกว้างมากขึ้นหลังเหตุการณ์ความรุนแรงในพ.ศ. 2555

ตัวอย่างการใช้คำดังกล่าวเพื่อสร้างความเกลียดชัง เช่น ในเดือนมีนาคมพ.ศ 2559 มีโพสต์บนสื่อสังคมออนไลน์เป็นรูประหว่างนาย U Ko Ni ซึ่งเป็นที่ปรึกษากฎหมายชาวมุสลิมของพรรค NLD ยืนอยู่กับประธานาธิบดี Htin Kyaw และมีคำบรรยายใต้ภาพว่า “มุสลิมกะลา (Mout Kalar) นี้ยื่นเท้าของเขาเข้ามาในการเมืองของเมียนมา นี่ไม่ใช่สิ่งที่เราควรจะต้องแคร์ เราจะต้องทำอะไรสักอย่างเดี๋ยวนี้” โพสต์ดังกล่าวมีการแชร์ออกไปมากกว่า 400 ครั้ง ต่อมา ในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ 2560 นาย U Ko Ni ถูกลอบสังหารที่ท่าอากาศยานระหว่างประเทศกรุงย่างกุ้ง (FFM, 2018b: 322)

ในวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ 2559 เพียงไม่กี่วันหลังจากมีการโจมตีโดยกลุ่ม ARSA Dr. Tun Lwin ซึ่งเป็นนักดาราศาสตร์ที่มีชื่อเสียงและมีผู้ติดตามกว่า 1.5 ล้านคนบน Facebook ได้โพสต์

ข้อความเรียกร้องให้ชาวเมียนมารวมตัวกันเพื่อที่จะปกป้อง “ประตูทางด้านตะวันตก” (West Gate) ของตนและให้ตระหนักว่า “ตอนนี้เรามีศัตรูร่วมกัน” และยังเขียนอีกว่าเมียนมานั้นไม่สามารถที่จะอดทนอดกลั้นต่อผู้รุกรานได้ ทั้งนี้โพสต์ดังกล่าวมีการแชร์ออกไปเกือบ 10,000 ครั้ง (FFM, 2018b: 324)

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 มีโพสต์ใน Facebook โดยหนึ่งในผู้มีอิทธิพลในสังคมออนไลน์เมียนมา ซึ่งกล่าวว่า “ตอนนี้รัฐบาล NLD อยู่ในอำนาจ ประวัติศาสตร์ของ Pa Khote Khu จะถูกลืมเลือน” ทั้งนี้ โพสต์ดังกล่าวนั้นถูกเขียนขึ้นเพื่อตอบโต้การจัดงานเกี่ยวกับพหุศาสนาในเมือง Pa Khote Khu โดยผู้โพสต์ข้อความดังกล่าวอธิบายอธิบายว่าในอดีต “สุนัชมุสลิม” (Kway Kalar) นั้นไม่เคยที่จะกล้าที่จะยกศีรษะขึ้นในระหว่างที่เดินอยู่ในเมือง Pa Khote Khu ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ติดกับเมือง Kyauk Pa Daung ที่ได้ชื่อว่าเป็นหนึ่งในเมืองที่ห้ามมิให้ชาวมุสลิมอยู่อาศัย โดยโพสต์มีการใช้คำว่า “Kway Kalar” ถึง 9 ครั้งและถูกแชร์ออกไปมากกว่า 300 ครั้ง (FFM, 2018b: 323)

บนโพสต์จากหน้าเพจ Facebook ทางการของสำนักงานผู้บัญชาการกองทัพเมียนมานายพล อวูโส Min Aung Hlaing มีการนำคำอธิบายของคำว่า “Kalar-Oak” หรืออูฐ มาโพสต์โดยละเอียด โดยเป็นการตัดข้อความมาจากแหล่งอื่น โดยชี้ถึงลักษณะการเข้ายึดครองดินแดนของอูฐที่ทำให้พ่อค้าจะต้องถูกบังคับให้โยกย้ายออกมา ทั้งนี้ โพสต์ดังกล่าวมีผู้แชร์ไปมากกว่า 6,000 ครั้ง (FFM, 2018b: 324-325)

#### 4.8.2 แนวคิดเบื้องหลังของการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง

เมื่อพิจารณาถึงถ้อยคำที่ถูกใช้เพื่อสร้างความเกลียดชังและลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชาวโรฮีนจาข้างต้นแล้วจะเห็นได้ว่าทุกถ้อยคำนั้นล้วนเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันกับแนวคิดหลักที่ว่าชาวโรฮีนจาหรือมุสลิมเป็น “ภัยคุกคามอิสลาม” ที่จะส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของชาวพุทธของเมียนมา ภายใต้แนวคิดหลักนี้ยังมีแนวคิดย่อยซ่อนอยู่ได้แก่แนวคิดที่ว่าชาวมุสลิมหรือโรฮีนจานั้นเป็นภัยของประเทศ แนวคิดที่ว่าชาวมุสลิมหรือโรฮีนจานั้นเป็นภัยต่อชาติพันธุ์พม่าที่บริสุทธิ์ รวมถึงแนวคิดที่ว่าศาสนาอิสลามนั้นเป็นภัยต่อศาสนาพุทธรวมถึงสถานะของศาสนาในประเทศ (FFM, 2018b: 326)

ภายใต้แนวคิดแรกที่ว่าชาวมุสลิมหรือโรฮีนจานั้นเป็นภัยต่อประเทศ ถ้อยคำที่ถูกใช้เพื่อสร้างความเกลียดชังภายใต้แนวคิดนี้ มักเป็นถ้อยคำที่สะท้อนถึงการอพยพโดยผิดกฎหมายเข้ามาในเมียนมาเป็นจำนวนมากและการรุกรานประเทศ (เช่น คำว่า “ชาวเบงกาลีผู้อพยพผิดกฎหมาย” “เบงกาลีที่ผิดกฎหมาย” “พวกเขาจะกลืนกินเรา” “พวกเขาแอบเข้ามาในประเทศ” “พวกเราจะต้องปกป้องประตูตะวันตกจากการรุกรานของมุสลิม” “พวกเขาต้องการจะทำให้ทางเหนือของรัฐยะไข่

เป็นรัฐอิสระ”) นอกจากนี้ยังมีคำที่สะท้อนถึงการก่อการร้าย (เช่น คำว่า “ผู้ก่อการร้ายสุดโต่งชาวเบงกาลี” “ผู้ก่ออาชญากรรม”) และความไม่มั่นคง (เช่น คำว่า “ฆาตกร” “ผู้ข่มขืน”) ทั้งนี้ การใช้ถ้อยคำเหล่านี้มักถูกใช้ประกอบกับการรายงานข่าวหรือรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมที่ถูกประกอบโดยกลุ่มก่อการร้ายต่างประเทศ เช่น ISIS (FFM, 2018b: 326)

ยกตัวอย่างเช่นภาพด้านล่างซึ่งเป็นแถลงการณ์ทางการของกลุ่มมะบะระะ ในวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2558 ซึ่งเขียนว่า “มีตัวอย่างเหตุการณ์ที่ชาติพันธุ์และศาสนาต้องพ่ายแพ้ ทั้งในอัฟกานิสถาน ปากีสถาน บังกลาเทศ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ทางใต้ของฟิลิปปินส์ ทางใต้ของประเทศไทย และในรัฐยะไข่ประเทศเมียนมา ชาวเบงกาลีกว่า 200 คนที่เพิ่งถูกส่งเข้ามาในรัฐยะไข่ไม่สามารถที่จะส่งออกไปได้ และพวกเขาจะเป็นอันตรายต่อคนในท้องถิ่น เพราะว่าพวกเราารู้สึกสงสารคนกลุ่มนี้...พวกเราจะสูญเสียบ้านที่อยู่ในพื้นแผ่นดินของเรา มะบะระะขอประกาศในที่นี้ว่าเราจำเป็นต้องมีมาตรการโดยทันทีเพื่อที่จะประกันว่าชาวโรฮีนจาซึ่งอยู่ในเมียนมากลุ่มนี้จะออกไปโดยเร็วที่สุดและกลุ่มที่เดินทางมาโดยเรือ (boat people) ในอนาคตจะไม่สามารถเข้ามาสู่พื้นแผ่นดินเมียนมาได้” (FFM, 2018b: 327-328) เป็นไปดังรูปที่ 10 (FFM, 2018b: 328)

**အမျိုး၊ ဘာသာ သာသနာ စောင့်ရှောက်ရေးအဖွဲ့ (ဗဟို)**  
**ပြည်ထောင်စုသမ္မတမြန်မာနိုင်ငံတော်**

**သဘောထားထုတ်ပြန်ချက်**

ယခုမကြာမီ မေလ ၂၉-ရက်က ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီး ဖျာပုံမြို့သို့ ရောက်လာသော လှေစီးခုက္ခသည် ၇၀၀-ကျော်ကို ကယ်တင်ခဲ့သည်ဟု သိရသည်။ ပေးသင့် ကျေးသင့်သည်များကို ပေးကျေး၍ ပြန်လွှတ်လိုက်သည်ဟုလည်း ကြားရသည်။ သို့သော် ဖိုင်းကြီးကျွန်းစသော မြန်မာ့ရေပိုင်နက်အတွင်း၌သာ ရှိသေးသည် သောင်တင်နေသေးသည်ဟုလည်း သိရသည်။

ခုက္ခရောက်နေသူများကို ငိုညှာသနား ကရုဏာစိတ်ထားရမည်မှာ သူတော်သူမြတ်တို့၏ စိတ်ထားပင် ဖြစ်ပါသည်။ ကရုဏာစိတ်ထားသည် မနောက်ဖြစ်ပါသည်။ မနောက်ထက်ကျော်လွန်ပြီး ကာယကံ၊ ဝစီကံမြောက် ကိုယ်ထိလက်ရောက် သနားစောင့်ရှောက်မှုမျိုးကိုကား ကရုဏာနှင့် ထိုက်တန်သူအတွက်သာ လိုအပ်ပါသည်။

ကရုဏာနှင့်မတိုက်တန်သူများကို မနောက်ထက်ကျော်လွန်ပြီး ကာယကံ၊ ဝစီကံမြောက် ကိုယ်ထိလက် ရောက် သနားစောင့်ရှောက်မိခဲ့ခြင်းကြောင့် အာဖဂန်နစ္စတန်၊ ပါကစ္စတန်၊ ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်၊ အင်ဒိုနီးရှား၊ မလေးရှား၊ ဖိလစ်ပိုင်တောင်ပိုင်း၊ ထိုင်းတောင်ပိုင်း၊ မြန်မာနိုင်ငံ ရခိုင်ဒေသစသည်တို့၌ အမျိုး ဘာသာ သာသနာ ပျောက်ဆုံး ခဲ့ရတူးသည်။ တလောက ရခိုင်သို့ ခေါ်လာမိသော ဘင်္ဂါလီ ၂၀၀-ကျော်ကိုပင် ပြန်ပို့လိုမရဘဲ ကိုယ့်အတတ်နှင့် ကိုယ်စူးနေပြီ မြန်မာပြည်ဒေသအနှံ့ လူမျိုးရေး ဘာသာရေး ပဋိပက္ခမှန်သမျှ သနားလိုလက်ခံမိသော ဘာသာခြား လူမျိုးခြားတို့ကြောင့်ပင် တည်ငြိမ်အေးချမ်းမှု ပျက်ပြားနေပေပြီ။ မြန်မာလူမျိုးများ ကိုယ်စိုင်စင်မှာ နေထိုင်ရင်း အသက် အိုးအိမ် စည်းစိမ် မလျံမြို့များ ကြုံနေရပေပြီ။ ဝေဠုကဇာတ်၊ သစ္စာကဇာတ်စသော ဇာတ်တော်များ၌လည်း မနောက်ထက်ကျော်လွန်ပြီး သနားစောင့်ရှောက်မိခဲ့ခြင်းကြောင့် ခုက္ခရောက်ရပုံများ ဟောထားသည်။

မြတ်စုက္ခကလည်း ကရုဏာထားသင့်သူများကို ကရုဏာထား၍ ကရုဏာနှင့် မထိုက်တန်သူများကိုမက ဝေဠုကဇာတ်- သစ္စာကဇာတ် ခြုံကြပါစေ။ (ကိုယ်ထိလက်ရောက် သွားမကယ်မိလေနှင့် ကိုယ်ရှုံးကုန်မိပြန်ပင်တတ် သည်) ဟု ခွဲခွဲခြားခြားဟောထားသည်။

ထို့ကြောင့် ဘာဝန်ရှိသူအားလုံးက အတိုကိုမကြည့်ဘဲ အရှည်ကို ကြည့်ကာ မနောက်မြင့်သာ ကရုဏာ ထားကြပါ။ ဧဋ္ဌဓမ္မာ ခါးစိုက်စိုက်ထားရသလို မပြစ်တောင် ကရုဏာနှင့် မထိုက်တန်သူများကို သွက်နှင့်သွန်ကြပါစေ ဟု ဥပေက္ခာပြုလုပ်ရန်တရားလက်ကိုင်ထား၍ ရောက်ပြီးသူများကိုလည်း အမြန်ဆုံးထွက်သွားနိုင်အောင်၊ မရောက် သေးသူများကိုလည်း မြန်မာ့နယ်နိမိတ်ထဲဝင်မလာအောင် လှေစီးခုက္ခသည်စသည်အရေးကို မပြစ်မနေ အမြန်ဆုံး ပြေငြိမ်းပေးပါဟု အမျိုး ဘာသာ သာသနာ စောင့်ရှောက်ရေး (မ. ဘ. သ) အဖွဲ့ကြီးက အလေးအနက် သဘော ထားထုတ်ပြန်လိုက်သည်။

  
 သခွန် ဦးလောကဝါဒီသံဃ  
 ဥက္ကဋ္ဌ၊ ဟောအဖွဲ့ (ဗဟို)  
 အပ္ပမာယ်တို့က နိုင်ငံတော်ပြုတ်ခါတော်  
 ရှုမဝရယ်တိုင်းတပ်တိုက် အင်စိန်

စာအုပ်ဖတ်။ ၀၀၃၁/ ဝိမ-မာသ/ ၂၀၁၅  
 နေ့စွဲ ၊ ၁၃၇၇-ခု၊ နယုန်လပြည့်၊  
 (၄နိုလ- ၁၊ ၂၀၁၅)၊ တနင်္လာနေ့

รูปที่ 10 ตัวอย่างแถลงการณ์ทางการของกลุ่มมะบะระ

ในภาพด้านล่างนี้เป็นหน้าปกของนิตยสารที่ออกโดยมะบะระฉบับวันที่ 13 กันยายน พ.ศ 2560 ภาพหน้าปกนี้เป็นภาพของพระวิระธู ซึ่งทำการเทศนาในระหว่างการเดินขบวนในเดือน กันยายน ปีพ.ศ. 2560 โดยเขียนประกอบว่า “พวกท่านจะยอมยกเมืองมอดตที่ยิ่งใหญ่นี้ (ให้แก่ ผู้รุกราน) หรือ?” (FFM, 2018b) เป็นไปดังรูปที่ 11 (FFM, 2018b: 328)



รูปที่ 11 หน้าปกของนิตยสารที่ออกโดยมะบะระะ

### จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระวีระธู รวมถึงแกนนำอื่น ๆ ของขบวนการ 969 และมะบะระะ ได้เคยกล่าวถ้อยคำที่ กระตุ้นให้เกิดการเกลียดกลัวอิสลามตามแนวคิดนี้ เช่น

“ชาวมุสลิมโดยพื้นฐานแล้วเป็นคนเลว มุฮัมหมัดยอมให้พวกเขาฆ่าสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ” (The Diplomat, 2013)

“ข้าพเจ้าเห็นว่าชาวมุสลิมเป็นสัดส่วนใหญ่ของคนร้ายในคดีข่มขืนและสังหาร” (Nyi, 2016)

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างการ์ตูน 2 ตัวอย่างที่ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายสะท้อนแนวคิดที่ ชาวโรฮีนจานั้นเป็นอันตรายและอาศัยอยู่โดยมิชอบ (FFM, 2018b: 325-326) เป็นไปดังรูปที่ 12 (FFM, 2018b: 326)





รูปที่ 12 ตัวอย่างการ์ตูนที่ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย  
สะท้อนแนวคิดที่ว่า ชาวโรฮีนจาเป็นอันตราย

อนึ่ง แนวคิดดังกล่าวนี้ถูกอ้างอิงเป็นปกติ โดยสะท้อนได้จากการพูดคุยภายในรัฐสภาของเมียนมาเกี่ยวกับสถานการณ์ในรัฐยะไข่ซึ่งมีสมาชิกสภาทั้งสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาที่เน้นย้ำถึงความจำเป็นที่จะต้องควบคุมการอพยพโดยผิดกฎหมาย และการป้องกันภัย “อันตราย” ของ “กลุ่มก่อการร้ายอิสลาม” (FFM, 2018b: 328)

แนวคิดที่สองคือแนวคิดที่ว่าชาวมุสลิมโดยเฉพาะชาวโรฮีนจาเป็นภัยต่อชาติพันธุ์พม่าบริสุทธิ์ ถ้อยคำที่ถูกใช้เพื่อสะท้อนแนวคิดดังกล่าวมักเป็นถ้อยคำที่ชี้ว่าชาวโรฮีนจาทำลายสมดุลของประชากร (เช่น “มีอัตราการเกิดที่ไม่สามารถควบคุมได้” “ผสมพันธุ์เหมือนกับกระต่าย” “มีครอบครัวที่ใหญ่มาก”) หรือการกล่าวถึงรูปแบบการสมรสที่มีภรรยามากกว่า 1 คนหรือผลลของการสมรสข้ามศาสนา ถ้อยคำที่สร้างความเกลียดชังดังกล่าวนี้มักจะเน้นไปที่การเพิ่มจำนวนของชาวโรฮีนจาที่มากกว่าชาวพุทธและอันตรายของการแต่งงานกับชายชาวมุสลิมซึ่งนำไปสู่การบังคับให้เปลี่ยนศาสนาเป็นศาสนาอิสลามและการทำร้ายร่างกาย (FFM, 2018b: 328)

พระวีระธู (Wira Thu) รวมถึงแกนนำอื่น ๆ ของขบวนการ 969 และมะบะชะ ได้เคยกล่าวถ้อยคำที่กระตุ้นให้เกิดการเกลียดกลัวอิสลามตามแนวคิดที่สองนี้ เช่น

“เนื่องจากมีเงิน พวกเขาจําหน่ายและแต่งงานกับหญิงชาวพุทธซึ่งต้องเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม เพื่อเผยแพร่ศาสนา ธุรกิจของพวกเขาใหญ่ขึ้น พวกเขาซื้อที่และบ้านมากขึ้น ซึ่งหมายถึงศาสนสถานของชาวพุทธที่น้อยลง” (Szep, 2013)

“มุสลิมก็เหมือนปลาคาร์พแอฟริกัน พวกเขาแพร่พันธุ์เร็วมากและเป็นพวกรุนแรงและกินพวกเดียวกัน” (Global Post, 2013)

“ชายชาวมุสลิมพยายามเอาชนะใจหญิงสาวชาวพุทธที่ยากจนโดยเป็นกลยุทธ์ในการสืบเผ่าพันธุ์ พวกเขามีลูกมากมาย เหมือนการปั้นก้อนหิมะ เรามีหน้าที่ที่จะต้องปกป้องตัวเราเองถ้าเราไม่ยอมถูกคุกคาม” (The Diplomat, 2013)

“ทุกอย่างเริ่มต้นขึ้นโดยวัชพืชเพียงหนึ่งต้น แต่หลังจากผ่านไปหลายวันและหลายเดือน วัชพืชเหล่านี้จะเติบโตอย่างไม่สามารถควบคุมได้ กลืนกินพืชอื่นๆ รวมถึงดอกไม้ที่มีคุณค่า เช่นเดียวกัน ในตอนแรกอาจจะมีชาวเบงกาลีเพียงแค่นักหรือสองคนเข้ามา แต่เนื่องจากพวกเขามีแผนการที่จะแต่งงานกับภรรยาหลายคนและมีบุตรให้มากที่สุด ประชากรของพวกเขาจึงเพิ่มขึ้นอย่างไม่ได้สัดส่วน...ถ้ารัฐบาลเมียนมาและประชาชนไม่ระมัดระวังภายในระยะเวลาไม่กี่ปีกลุ่มชาติพันธุ์ของเมียนมาจะเป็นเช่นดอกไม้ที่ทรงคุณค่าแต่ถูกกลืนกินด้วยวัชพืชเบงกาลี” (ถ้อยคำดังกล่าวถูกตีพิมพ์ในนิตยสารของมะบะระะ ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ 2560 อ้างอิงถึงใน FFM, 2018b: 328)

“ชาวพุทธเมียนมาถูกกล่าวหาว่ากระทำการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวเบงกาลีโดยการทำให้พวกเขาสูญสิ้นไป ในความเป็นจริงแล้วเมื่อพยายามรวบรวมจำนวนบุคคลที่เสียชีวิตโดยรวมแล้วเป็นจำนวนเพียงแค่ 200 คนเท่านั้น ชาติพันธุ์โรฮีนจาไม่มีทางที่จะสูญสิ้นไปจากวิธีการสืบพันธุ์ของพวกเขา! (หัวเราะ) พวกเขาไม่สูญพันธุ์หรอก ไม่ในประเทศเมียนมา พวกเขาขยายพันธุ์มากเหลือเกินที่นี่” (ถ้อยคำดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของบทสัมภาษณ์ของพระ Sitagu Sayadaw ซึ่งเผยแพร่ใน YouTube <https://www.youtube.com/watch?v=FDk4CST48PQ> อ้างอิงถึงใน FFM, 2018b: 329)

แนวคิดที่สามซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อที่ว่าชาวมุสลิมโดยเฉพาะชาวโรฮีนจานั้นเป็นภัยต่อศาสนาพุทธ โดยมักจะใช้ถ้อยคำที่ชี้ให้เห็นถึงประเพณีของมุสลิมที่ไม่เป็นที่ยอมรับและไม่สอดคล้องกับศาสนาพุทธ เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ถึงการสังหารวัวในพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงว่าชาวมุสลิมนั้นเป็นผู้ที่ชอบใช้ความรุนแรงเพราะว่าพวกเขาสังหารและกินวัว ในปีพ.ศ. 2558 มะบะระะได้ออกแถลงการณ์เรียกร้องให้รัฐบาลเมียนมาห้ามมิให้ชาวมุสลิมทำการสังหารสัตว์ในเทศกาลศาสนา อนึ่ง ภาพด้านใต้เป็นภาพที่ถูกแชร์กันใน Facebook ของเมียนมาโดยเป็นภาพที่แสดงถึงวัวที่ถูกสังหารในงานเทศกาลของชาวมุสลิม เป็นไปดังรูปที่ 13 (FFM, 2018b: 329)



### รูปที่ 13 ตัวอย่างภาพที่มีการแชร์กันใน Facebook

วิพากษ์วิจารณ์ถึงการสังหารวัวในพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม

แนวคิดทั้งสามนั้นนอกจากจะเป็นต้นตอของถ้อยคำที่ทำให้เกิดความเกลียดชังแล้วยังนำไปสู่การแสดงออกในเชิงข่มขู่ว่าจะใช้ความรุนแรง เช่น ในวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2560 มีโพสต์ในเว็บไซต์ Shwewiki.com ซึ่งนำเอาแถลงการณ์ในทวีตเตอร์ของ ARSA มาเผยแพร่แล้วเขียนคำอธิบายว่า “ข้อกล่าวหาที่บอกว่าการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นไม่เป็นความจริง เพราะวากลุ่มบุคคลที่กองทัพเมียนมาสังหารนั้นไม่ใช่คน พวกเขาเป็นสัตว์ พวกเขาจะไม่ตกนรกเพราะการสังหารสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ พวกเขาไม่มีค่าพอที่จะเป็นมนุษย์” “ถ้ากองทัพเมียนมาสังหารพวกเขาพวกเราชาวเมียนมาสามารถยอมรับสิ่งนั้นได้.... การสังหารพวกโรฮีนจาในปัจจุบันนั้นยังไม่พอ พวกเราต้องฆ่าเขามากกว่านี้!” และ “ถ้าพวกเราไม่สามารถกำจัดพวกเขาตอนนี้ พวกเราจะกำจัดพวกเขาด้วยสงครามโลก” (FFM, 2018b: 329)

ทั้งนี้ ผลจากการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชังต่าง ๆ นั้นส่งผลโดยชัดเจนให้เกิดแนวคิดที่เป็น การแบ่งแยกที่รุนแรงขึ้น โดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ วิเคราะห์ว่า เป็นผลมาจากปัจจัยสองประการ

ปัจจัยแรก คือ การที่มีการนำข่าวสารที่เป็นเท็จเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในรัฐยะไข่เข้าสู่ สื่อต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยข่าวสารที่เป็นเท็จเหล่านั้นมักจะบอกกล่าวถึงความร้ายแรงของสถานการณ์ น้อยกว่าความเป็นจริง และมีการปฏิเสธอยู่เสมอว่ามีการกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดย กองกำลังรักษาความมั่นคงของเมียนมา เช่น จำนวนชาวโรฮีนจาที่จำต้องหนีจากเมียนมาออกไปนั้น มี การเผยแพร่อยู่เสมอว่ามีใช้จำนวนที่สูง หรือมีการเผยแพร่ข้อมูลว่าชาวโรฮีนจาที่ออกจากเมียนมานั้น ออกไปโดยความสมัครใจของตน ยกตัวอย่างเช่นเมื่อวันที่ 11 ตุลาคมพ.ศ. 2560 พลเอกอาวุโส Min Aung Hlaing ผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้ทำการโพสต์ว่า “เป็นการพูดเกินจริงถ้าจะบอกว่าจำนวน ชาวเบงกาลีที่หนีไปยังประเทศบังกลาเทศนั้นมีจำนวนมาก” ในขณะที่ในเวลานั้นมีชาวโรฮีนจา หลบหนีออกจากเมียนมาไปแล้วกว่า 6 แสนคนภายในช่วงระยะเวลาเพียงแค่ 6 สัปดาห์ ในวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2560 เขายังโพสต์อีกว่า “จากภาพที่ถูกบันทึกมานี้จะเห็นว่าพวกเบงกาลีเดินทางออกไป ยังประเทศบังกลาเทศโดยสะดวก มิได้หนีจากประเทศเมียนมาด้วยความตื่นกลัว” และ “พวกเขาหนี ออกไปยังบังกลาเทศซึ่งมีภาษา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมเดียวกันกับพวกเขา นอกจากนี้ยังมีชาวบ้าน ชาวเบงกาลีบางคนซึ่งมิได้หลบหนีออกไปเนื่องจากพวกเขาไม่มีส่วนร่วมในการโจมตี” ในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 เขาได้โพสต์อีกว่า “ชาวเบงกาลี” จำนวน “น้อยมาก” ออกจากเมียนมาไป ระหว่างวันที่ 25 สิงหาคม ถึง 5 กันยายน พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นวันที่ปฏิบัติการกวาดล้างสิ้นสุดอย่างเป็นทางการ และ “มีมากกว่านั้น” ที่หลบหนีหลังจากนั้น เขาอธิบายว่าสาเหตุหลักของการโยกย้ายเป็น เพราะ “ผู้ก่อการร้ายชาวเบงกาลีสุดโต่ง ARSA” ได้หลบหนีเนื่องจากหวาดกลัวต่อการตอบโต้และ พาครอบครัวไปกับพวกเขา เขายังกล่าวอีกว่า “ชาวเบงกาลีคนอื่นยังถูกบังคับให้หนีไปยังประเทศ บังกลาเทศ และบางคนถูกชักชวนให้ไปอาศัยอยู่ในประเทศที่สาม” คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารแห่ง รัฐยังปฏิเสธว่ามีการกระทำความรุนแรงทางเพศว่าเป็นเพียง “ข่าวลือ” โดยใช้คำว่า “การข่มขืน ปลอม” คณะกรรมการยังปฏิเสธว่ามีการกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่หลายต่อหลายครั้งโดย กล่าวว่าเป็นเพียงแค่ “ข่าวปลอม” ทั้งนี้ที่ปรึกษาแห่งรัฐ อองซานซูจี ได้กล่าวว่าสถานการณ์ในรัฐยะ ไข่นั้นข่าวสารที่ได้รับเป็นเพียงแค่ “ยอดภูเขาน้ำแข็ง” มีภาพบางภาพที่ได้รับมาและยืนยันแนวคิดที่ว่า ชาวโรฮีนจาทำการเผาหมู่บ้านของพวกเขาเอง (FFM, 2018b: 338)

ปัจจัยที่สอง คือ การที่มีการออกมาเรียกร้องให้กลุ่มชาตินิยมและกลุ่มรักชาติกระทำการ ด้วยการชี้ว่าประเทศกำลังอยู่ภายใต้ความสับสนและเรียกร้องให้พลเมืองกระทำการใด ๆ ด้วยมือพวกเขาเอง พลเอกอวูโส Min Aung Hlaing ระหว่างการพบกับกลุ่มชาติพันธุ์ยะไข่ในวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2561 ได้แสดงความเสียใจเกี่ยวกับ “การที่ไม่มีกองกำลังรักษาความมั่นคงที่เพียงพอในการให้การป้องกันที่มีประสิทธิภาพ” เขายังกล่าวว่า “ความร่วมมือของสาธารณชนและการมีส่วนร่วมนั้นมีความสำคัญมากในการวางมาตรการความปลอดภัย กลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นสามารถมีพลังในการป้องกันที่เข้มแข็งขึ้นได้โดยการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีและร่วมมือกันกับหน่วยงานทางปกครองและกองกำลังความมั่นคงเป็นหนึ่งเดียวกัน” ในวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2561 พลเอกอวูโส Min Aung Hlaing ยังได้กล่าวว่า “ทุกคนจะต้องร่วมกันทำให้เกิดความก้าวหน้าเพื่อรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์และการกระทำที่ดั่งงามและอัตลักษณ์ที่งดงามของประเทศ คนทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศจะต้องทำสิ่งที่ดีกับประเทศด้วยความรักชาติ นอกจากนี้หน้าที่ในการปกป้องชาตินั้นเป็นหน้าที่ของพลเมืองทุกคน” (FFM, 2018b: 338-339)

#### 4.8.3 บทบาทของรัฐและเจ้าหน้าที่ต่อการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง

##### 4.8.3.1 ก่อนเกิดความรุนแรง

จากการรวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ ชี้ว่าข้อความที่สร้างความเกลียดชัง รวมถึงข้อความที่เป็นเท็จ ที่ถูกเผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2555 ถึง 2556 นั้น “ได้ถูกเผยแพร่โดยการมีส่วนร่วม หรือโดยการอนุมัติโดยปริยายของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ความมั่นคง” จากแถลงการณ์สาธารณะ การปรากฏตัวในงานสาธารณะ การประท้วงต่าง ๆ นั้น จะเห็นได้ว่ามีนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ทหารและหน่วยความมั่นคงที่ให้การสนับสนุนแนวคิดของมะบะระ แนวคิดที่เกี่ยวกับการปกป้องชาติพันธุ์และศาสนานั้นยังนำไปสู่การออกกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อชาวโรฮีนจาเช่นกฎหมายที่ปฏิเสธมิให้คนกลุ่มนี้มีส่วนร่วมในการออกเสียงเลือกตั้ง

แถลงการณ์สาธารณะของเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้แทนของรัฐ รวมถึงเจ้าหน้าที่ทหารและเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและนักการเมือง ซึ่งสะท้อนถึงความเกลียดชังที่ลึกซึ้งที่มีต่อชาวมุสลิมโดยเฉพาะชาวโรฮีนจา ได้แก่

“ในความเป็นจริงแล้วโรฮีนจานั้นไม่ใช่ทั้ง “คนเมียนมา” หรือกลุ่มชาติพันธุ์ของเมียนมา เช่นที่ทุกท่านเห็นในภาพพวกเขามีผิว “สีน้ำตาลเข้ม” ผิวพรรณของชาวเมียนมานั้นนุ่มเนียน และดูดี (ผิวพรรณของข้าพเจ้านั้นมีลักษณะเช่นสุภาพบุรุษชาวเมียนมาแท้จริงและท่านอาจจะยอมรับว่าเพื่อนร่วมงานของท่าน นาย Ye หล่อเหลา

เพียงใด) สิ่งเหล่านี้ค่อนข้างจะแตกต่างจากสิ่งที่ท่านเห็นและอ่านในเอกสาร (พวกเขา ดูน่าเกลียดเช่นยักษ์)” (กล่าวโดย Ye Myint Aung กงสุลใหญ่เมียนมาประจำฮ่องกง และมาเก๊า ซึ่งต่อมาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นทูตของประเทศเมียนมาประจำ สหประชาชาติในเจนีวา ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ในจดหมายที่ส่งถึงบรรดา หัวหน้าคณะผู้แทน คณะผู้แทนกงสุลต่างประเทศ ในฮ่องกงและมาเก๊า อ้างถึงใน FFM, 2018b: 333)

“พวกเราได้รับข้อมูลว่าผู้ก่อการร้ายชาวโรฮิงจาภายใต้ชื่อ Rohingya Solidarity Organization (RSO) กำลังข้ามชายแดนมาพร้อมกับอาวุธ นี่คือการแทรกซึมของ ชาวโรฮิงจาจากต่างประเทศ แต่เพราะว่ากองทัพของเราได้รับข้อมูลล่วงหน้า พวก เราจึงจะกำจัดพวกเขา (โรฮิงจา) จนกว่าที่งานนี้จะเสร็จสิ้น ข้าพเจ้าอนุมานว่ากอง กำลังกำลังดำเนินการกำจัด (โรฮิงจา) เกี่ยวกับเรื่องนี้พวกเราไม่ต้องการที่จะได้ยิน ข้อแก้ตัวทางด้านมนุษยธรรมหรือสิทธิมนุษยชน พวกเราไม่ต้องการได้ยินการยกตน ว่ามีมโนธรรม หรือที่เรียกว่าสันติสุขและความโอบอ้อมอารี แล้วดูที่พื้นที่ บุติต้องและมองดอในรัฐยะไข่ กลุ่มชาติพันธุ์ของเราอยู่ด้วยความหวาดกลัวใน ผืนแผ่นดินของพวกเขา ข้าพเจ้ารู้สึกขมขื่นเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างยิ่ง ในประเทศของเรา นี่คือผืนแผ่นดินของเรา)” (ข้าพเจ้ากำลังพูดกับท่าน พรรคการเมือง ผู้แทนราษฎร ภาคประชาสังคม ซึ่งคอยแต่จะคัดค้านประธานาธิบดีและรัฐบาล) (ข้อความโพสต์ โดย Zaw Htay บน Facebook โดยในขณะนั้นทำหน้าที่อยู่ในสำนักงานของ ประธานาธิบดี เต็ง เส่ง ปัจจุบันเป็นอธิบดีในสำนักงานที่ปรึกษาแห่งรัฐ (Office of the State Counsellor) และโฆษกของสำนักงานประธานาธิบดี เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2555 อ้างถึงใน FFM, 2018b: 168)

“ในวันนี้ ทั้งรัฐบาลและพลเรือนจำต้องร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ของชาวมุสลิมเบงกาลี เราไม่สามารถเสียเวลาได้อีกแล้ว トラบใดที่เรายังคงมีอำนาจ อธิปไตย เราไม่จำเป็นจะต้องกังวลเกี่ยวกับแรงกดดันใด ๆ....ถ้าเราไม่กล้าหาญใน การแก้ไขปัญหาก็ถูกหมักหมมไว้ในหลายชั่วอายุคน....เราจะถูกจารึกใน ประวัติศาสตร์ว่าเป็นเพียงคนขี้ขลาด เพื่อพลเมืองของเรา เพื่อการรักษาไว้ซึ่ง พระพุทธศาสนา เพื่อการปกป้องวัฒนธรรม ตอนนี้เป็นเวลาที่จะต้องสังเวญ....แม้ว่า Hitler และ Eichmann จะเป็นศัตรูที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชาวยิว แต่พวกเขาอาจจะ เป็นฮีโร่ของชาวเยอรมัน อเมริกาจำต้องปล่อยระเบิดนิวเคลียร์ในเมืองฮิโรชิมาและ

นางาซากิ ทำไมหรือ? เพราะว่าบางครั้งการกระทำที่เสมือนไม่ใช่มนุษย์อาจจะกระทำ  
ได้เพื่อปกป้องไว้ซึ่งชาติพันธุ์ ประเทศ และอธิปไตย...ความพยายามของเราที่จะรักษา  
ไว้ซึ่งชาติพันธุ์ยะไข่และอธิปไตย รวมถึงความยั่งยืนของสหภาพเมียนมา ไม่สามารถที่  
จะถูกตราหน้าว่าเป็นการกระทำที่มีไม่มนุษย์ได้” (บทความในนิตยสาร “Toe Thet  
Yay” (ไปสู่การพัฒนา) ของพรรคพัฒนายะไข่แห่งชาติ (Rakhine Nationalities  
Development Party (RNDP)) ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2555 อ้างถึงใน FFM,  
2018b: 333)

“การเทศนาของพระวิระอูสนับสนุนความรักและความเข้าใจระหว่างศาสนา มัน  
เป็นไปได้ที่เขาคงเทศนาให้เกิดความรุนแรงทางด้านศาสนา” (โดย Sann Sint  
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศาสนา ในการสัมภาษณ์กับสำนักข่าว Reuters ในเดือน  
มิถุนายน พ.ศ. 2556 อ้างถึงใน Marshall, 2013)

“มันจะเป็นการกวาดล้างชาติพันธุ์ได้อย่างไร? พวกเขาไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์” (โดย Win  
Myaing โฆษกรัฐบาลรัฐยะไข่ ในการสัมภาษณ์กับสำนักข่าว Reuters ในเดือน  
พฤษภาคม พ.ศ. 2556 อ้างถึงใน Szep, 2013)

“ข้าพเจ้าจะไม่พูดเยอะจะพูดเพียงแค่นั้น ๆ และตรงไปตรงมา ประการแรก ยิงและ  
ฆ่าพวกเขา! (ชาวโรฮีนจา) ประการที่ 2 ฆ่าและยิงพวกเขา! (ชาวโรฮีนจา) ประการ  
ที่สาม ยิงและฝังพวกเขา! (ชาวโรฮีนจา) ประการที่ 4 ฝังและยิงพวกเขา!  
(ชาวโรฮีนจา) ถ้าเราไม่ฆ่า ยิง และฝังพวกเขา พวกเขาก็จะยังคงแอบเข้ามาใน  
ประเทศของเรา!” (กล่าวโดย Nay Myo Wai ประธานของพรรคสันติสุขและ  
ความหลากหลาย (Peace and Diversity Party) ในวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2558  
ณ สนามฟุตบอล Bo Sein Menn ในเมือง Bahan รัฐย่างกุ้ง อ้างอิงถึงใน FFM,  
2018b: 360)

“ในความเป็นจริงแล้ว ปัญหาในทางเหนือของรัฐยะไข่ไม่เกี่ยวกับความขัดแย้ง  
ทางด้านชาติพันธุ์หรือศาสนา มันเป็นเรื่องที่คุกคามอธิปไตยของประเทศเมียนมาและ  
การบุกรุกเขตแดนของประเทศเมียนมา ชาวยะไชนั้นมิใช่บุคคลที่ก้าวร้าวกับ  
ชาวต่างชาติที่นับถือศาสนาอื่น พวกเขาสามารถอยู่อาศัยกับชาวอิสลามมานาน  
มาหลายปี รัฐบาลนั้นต้องรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาใด ๆ ที่เป็นการคุกคาม  
อธิปไตยของประเทศ คุกคามชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ละเมิดหลักนิติธรรม

และก่อให้เกิดความไม่มั่นคง หรืออาจจะกล่าวได้ว่า หนามแหลมจะต้องนำออก เนื่องจากมันจะทิ่มแทง” (ข้อเขียนแสดงความคิดเห็น (Op-Ed) ซึ่งถูกตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของรัฐบาล Global New Light of Myanmar ในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2559 อ้างถึงใน Khin Maung Oo, 2016a)

“พวกเขาสกปรกมาก ผู้หญิงชาวเบงกาลีมีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ต่ำมากและสุขอนามัยที่ไม่ดี พวกเขาไม่น่าดึงดูด ดังนั้นจึงไม่มีชายชาวพุทธในพื้นที่หรือทหารสนใจพวกเขา” (กล่าวโดย Aung Win สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคอาระกันแห่งชาติ (Arakan National Party) และประธานของคณะกรรมการการไต่สวนกรณีรัฐยะไข่ ในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ 2559 ในการสัมภาษณ์กับสำนักข่าว BBC เพื่อตอบโต้ข้อกล่าวอ้างว่ามีการข่มขืนและใช้ความรุนแรงทางเพศในวงกว้างต่อหญิงชาวโรฮีนจา อ้างถึงใน Fisher, 2016)

“ในความเป็นจริงแล้ว พวกสุดโต่ง ผู้ก่อการร้าย ผู้ฉกฉวยโอกาส และฆาตกรที่มีความก้าวร้าว นั้นยังอาจถูกชอบได้ ไม่เหมือนพวกเหี้ยมโหดที่เราเกลียดชังเพราะกลิ่นที่เหม็นและเพราะพวกมันดูดเลือดของเรา หมัดมนุษย์กำลังทำลายโลกของพวกเราโดยการสังหารคนและก่อให้เกิดภัยต่ออธิปไตย เช่นเดียวกัน ในประเทศของเรากำลังเผชิญกับภัยของหมัดมนุษย์ หมัดเหล่านี้ไม่สามารถสร้างลมหมุนจากฝุ่นได้ แต่พวกมันพยายามรวมตัวกันเพื่อให้ตนเองมีกำลังเข้มแข็ง และพวกมันพยายามที่จะแบ่งแยกความเป็นเอกภาพและพลังกำลังของเราในหลายๆทาง โดยการโจมตีโดยใช้อาวุธ โดยการปล่อยข่าวลือ และในการประกอบกิจกรรมที่เป็นการล้มล้าง พวกเราไม่ควรประเมินศัตรูต่ำไป ในช่วงเวลาที่ประเทศกำลังก้าวไปข้างหน้าเพื่อเป็นประเทศประชาธิปไตย...เราจำต้องคอยระมัดระวังภัยที่มาจากหมัดมนุษย์ที่น่าชังเหล่านี้” (ข้อเขียนแสดงความคิดเห็น (Op-Ed) ซึ่งถูกตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของรัฐบาล Global New Light of Myanmar ในวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ 2559 อ้างถึงใน Khin Maung Oo, 2016b)

“มีทหารที่ไม่มีศาสนาและนับเป็นคนชั่วร้ายประมาณ 5 แสนคนซึ่งถูกสังหารในสงคราม ด้วยเหตุนี้พระราชาก็ไม่สามารถกลับในเวลากลางคืนได้ เนื่องจากในศาสนาพุทธ การสังหารมนุษย์นั้นเป็นหนึ่งในบาปที่ร้ายแรงที่สุด พระสงฆ์ 8 รูปซึ่งทราบเรื่องนี้ได้บอกกล่าวกับพระราชาวา “ไม่ต้องกังวลฝ่าบาท ไม่มีคนแม้แต่คนเดียวที่ท่านสังหารเป็นชาวพุทธ พวกเขาไม่ได้เชื่อฟังตามคำสอนของศาสนาพุทธ ดังนั้น



พวกเขาจึงไม่รู้ว่าสิ่งใดคือสิ่งดีหรือสิ่งเลว การไม่รู้ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งดีหรือสิ่งเลวเป็นธรรมชาติของสัตว์ จากคนกว่า 5 แสนคนที่ท่านสังหาร มีเพียงแค่นักหนึ่งคนครึ่งซึ่งเหมาะสมกับการเป็นมนุษย์ ดังนั้นสิ่งนี้เป็นบาปเพียงเล็กน้อยและไม่จำเป็นที่ท่านจะต้องกังวล” (โดยพระ Sitagu Sayadaw หนึ่งในพระสงฆ์ที่ได้รับการเคารพอย่างสูงในประเทศเมียนมา ในวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2560 ที่กองทหารรักษาการณ์ Bayintnaung และโรงเรียนฝึกสอนทหารที่ Thandaung รัฐกะเหรี่ยง อีกทั้งมีการ Live-streamed บน Facebook ในวันเดียวกัน อ้างถึงใน FFM, 2018b: 332)

“ชาวเบงกาลีไม่มีอัตลักษณ์หรือวัฒนธรรมที่เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเมียนมา ปัญหาต่าง ๆ (ในรัฐยะไข่) เกิดขึ้นจากการที่ชาวเบงกาลีต้องการสัญชาติ” (ข้อความโพสต์โดยพลเอกอาวุโส Min Aung Hlaing ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของกองทัพเมียนมา ใน Facebook และเว็บไซต์ส่วนตัว วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2561 อ้างถึงใน FFM, 2018b: 332)

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าการสื่อสารของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ความมั่นคงนั้น แม้ว่าจะใช้ถ้อยคำที่ไม่รุนแรงเท่าแต่ในเวลาเดียวกันก็เป็นการสะท้อนและสนับสนุนแนวคิดที่ถูกเริ่มโดยมະမာဏ

#### 4.8.3.2 หลังเกิดความรุนแรง

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ได้ทำการตรวจสอบการสื่อสารที่ออกโดยสถาบันหลักของรัฐบาลในช่วงเวลาหลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 ในรัฐยะไข่ และมีข้อสังเกต 3 ประการ

ข้อสังเกตแรกคือการที่รัฐบาลพยายามหลีกเลี่ยงการใช้คำว่า “โรฮีนจา” ซึ่งทำให้แนวคิดที่ว่าไม่มีชาวโรฮีนจาในเมียนมานั้นยังคงดำเนินต่อและส่งผลให้เกิดแนวคิดที่ว่ากองทัพเมียนมา (Tatmadaw) นั้นจำเป็นต้องปกป้องประชากรเมียนมาในพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงการปกป้องจากชาวโรฮีนจายกตัวอย่างเช่น ในการโพสต์เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2560 “พลเอกอาวุโสกล่าวว่าเขาอยากจะชี้แจงว่าประการแรกชาวเบงกาลีเหล่านั้นมิใช่ชาติพันธุ์เมียนมา ... ดังนั้นกองทัพเมียนมาจึงจำเป็นต้องใช้มาตรการความมั่นคงเพื่อคนในท้องถิ่น” และ “เบงกาลีมิใช่ชาติพันธุ์เมียนมา โรฮีนจามีได้เป็นหนึ่งในรายชื่อของชาติพันธุ์เมียนมา ... ในส่วนของกองทัพเมียนมานั้นจะให้ความสำคัญเป็นระดับแรกกับการประกันความปลอดภัยและผลประโยชน์ของชาติพันธุ์ระหว่างปกป้องพลเมืองซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศเมียนมา” บทความดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของกองกำลังรักษาความมั่นคงเมียนมาที่มีการเลือกปฏิบัติต่อชาวโรฮีนจา (อ้างถึงใน FFM, 2018b: 334)

ข้อสังเกตที่สองคือการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เมียนมาและชาวโรฮีนจาที่ถูกทำให้ ย่ำแย่ลงโดยการกล่าวถึงเหยื่อและผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ ข้อมูลเกี่ยวกับการที่ชาวโรฮีนจา กว่า 700,000 คนต้องหลบหนีความรุนแรงไปยังประเทศบังกลาเทศ และสิ่งที่พวกเขาเหล่านั้นต้อง เผชิญ กลับไม่ค่อยถูกกล่าวถึงและได้รับการยอมรับ เหยื่อชาวโรฮีนจามักจะถูกกล่าวว่าเป็น “ผู้ก่อการ” หรือ “ผู้ก่อการร้าย” ในทางตรงกันข้ามเหยื่อที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาอื่น ๆ เช่น ชาวยะไข่หรือ ฮินดู มักจะถูกกล่าวถึงบ่อยครั้งและในลักษณะที่เป็นคนมีจิตใจเมตตากรุณา ผ่านการสัมภาษณ์ รูปภาพ วิดีโอ ซึ่งนำไปสู่ความรู้สึกสงสารต่อเหยื่อกลุ่มดังกล่าวในสังคมออนไลน์ ในส่วนเจ้าหน้าที่ของ รัฐบาลเมียนมาเองก็เผยแพร่เนื้อหาที่เป็นการสนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับภัยจากผู้อพยพผิดกฎหมาย และมุสลิม ซึ่งริเริ่มโดยกลุ่มมะละกะและบุคคลต่าง ๆ และเผยแพร่เป็นวงกว้างในเมียนมา ทั้งผ่านทาง ออนไลน์และแหล่งที่มาอื่น ๆ ผ่านทั้งการใช้คำว่า “เบงกาลี” อย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการให้ ความสำคัญกับกระบวนการพิสูจน์สัญชาติและถิ่นที่อยู่ในขั้นตอนการเจรจาเพื่อโยกย้ายพาคคนที่ลี้ภัย กลับเข้าสู่พื้นที่ (FFM, 2018b: 335)

ข้อสังเกตที่สามคือการที่เจ้าหน้าที่เมียนมาพยายามหาความเชื่อมโยงระหว่างชาวโรฮีนจา กับผู้ก่อการร้าย โดยชาวโรฮีนจามักจะถูกเรียกว่าเป็นผู้ก่อการร้ายหรือผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ก่อการร้าย ใน หลาย ๆ ครั้งมีลักษณะเป็นการเหมารวมว่าทุกคนในกลุ่มชอบใช้ความรุนแรงโดยธรรมชาติ มีความ พยายามในการใช้หรือเพิ่มคำว่า “เบงกาลี” ลงไปในการเรียกขาน โดยมักจะใช้คำว่า “ผู้ก่อการร้าย ชาวเบงกาลีสุดโต่ง” หรือ “ผู้ก่อการร้ายชาวเบงกาลีสุดโต่ง ARSA” หรือ “เบงกาลี” ทั้งนี้เมื่อเทียบ กับกลุ่มก่อความไม่สงบอื่นในประเทศ จะเห็นได้ว่าทหารเมียนมานั้นไม่เคยที่จะเติมลักษณะทาง ชาติพันธุ์ลงไปเมื่อมีการเรียกขานกลุ่มต่อต้านหรือผู้ต้องสงสัยว่ากระทำผิดเหล่านี้เลย ทั้งนี้ การเหมา รวมโดยมิได้แบ่งแยกระหว่างกลุ่ม ARSA และพลเรือนยังสะท้อนในบทความที่ถูกตีพิมพ์ใน หนังสือพิมพ์ของรัฐบาล Global New Light of Myanmar ซึ่งบรรจุทั้งรูปภาพและชื่อของบุคคล ประมาณ 1,300 คน โดยเรียกขานว่าพวกเขาเป็น “ผู้ก่อการร้าย ARSA” โดยในรายชื่อเหล่านี้รวมเด็ก ไปด้วย รายชื่อดังกล่าวนั้นถูกตีพิมพ์โดยไม่มีกรให้พยานหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้าง ดังกล่าว บทความดังกล่าวยังถูกโพสต์โดยสำนักงานประธานาธิบดี Htin Kyaw อีกด้วย (FFM, 2018b: 335)

นอกจากนี้ยังพบว่าในเหตุการณ์ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำชาวพุทธล้มเหลวที่จะ ประณามหรือติเตียนการเลือกปฏิบัติและการใช้ถ้อยคำที่ทำให้เกิดความเกลียดชังดังกล่าว ในรายงาน ของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ ชี้ว่าคณะกรรมการได้ทำการตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อความมากมายในสื่อสังคมออนไลน์เมียนมา แต่ไม่พบข้อความจากโพสต์ของรัฐบาลที่

เกี่ยวข้องกับกรณีปฏิบัติการกวาดล้างในรัฐยะไข่ในลักษณะที่เป็นการห้ามปรามมิให้กระทำการที่สะท้อนความเกลียดชัง ประณามการใช้ถ้อยคำที่สร้างความเกลียดชัง แก่ไขแนวคิดที่ส่งผลให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อชาวมุสลิมและชาวโรฮีนจา หรือสนับสนุนถ้อยความที่มีลักษณะเป็นการให้อดทนอดกลั้นเลย และแม้ว่าต่อมารัฐบาลเมียนมาจะให้การสนับสนุนการจัดงานหรือการประชุมระหว่างศาสนามากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะลดแรงกดดันระหว่างกลุ่มศาสนาในเมียนมาลง แต่คณะกรรมการกลับพบว่าการชุมนุมดังกล่าวนั้นมักจะไม่นับรวมถึงชาวโรฮีนจา ในทางตรงกันข้ามยังพบว่ามีการประชุมบางครั้งมีลักษณะเป็นการสนับสนุนรัฐบาลรวมถึงกองทัพเมียนมาในการที่ต้องเผชิญกับการประณามจากนานาชาติเกี่ยวกับการจัดการปัญหาในรัฐยะไข่ (เช่น Myanmar News Agency, 2017 และ Su Myat Mon, 2017 อ้างถึงใน FFM, 2018b: 344)

อย่างไรก็ดี ในปีพ.ศ. 2560 มหาเถรสมาคมของเมียนมาได้เคยมีคำสั่งห้ามพระวีระสุเคลื่อนไหวทางการเมืองและศาสนาเป็นเวลา 1 ปี เนื่องจากพระวีระสุ “ใช้ถ้อยคำที่แสดงความเกลียดชังต่อศาสนาหลายต่อหลายครั้ง จนทำให้เกิดความรุนแรงในชุมชน และขัดขวางต่อความพยายามในการรักษาไว้ซึ่งหลักนิติธรรม” (Khin Moh Moh Lwin, 2019) ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562 ศาลแขวงตะวันตกของเมืองย่างกุ้งยังได้อนุมัติคำร้องของตำรวจให้ออกหมายจับพระวีระสุฐานกระทำผิดกฎหมายอายุ มาตรา 124 (a) เกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำรุนแรงโจมตีกลุ่มบุคคลหนึ่งอย่างจำเพาะเจาะจง เพื่อปลุกระดมและกระตุ้นให้เกิดความเกลียดชังทางเชื้อชาติและศาสนา สถานะของคดีดังกล่าวในปัจจุบันยังไม่เป็นที่ชัดเจน (Post Today, 2562)

#### 4.8.4 Facebook และการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง

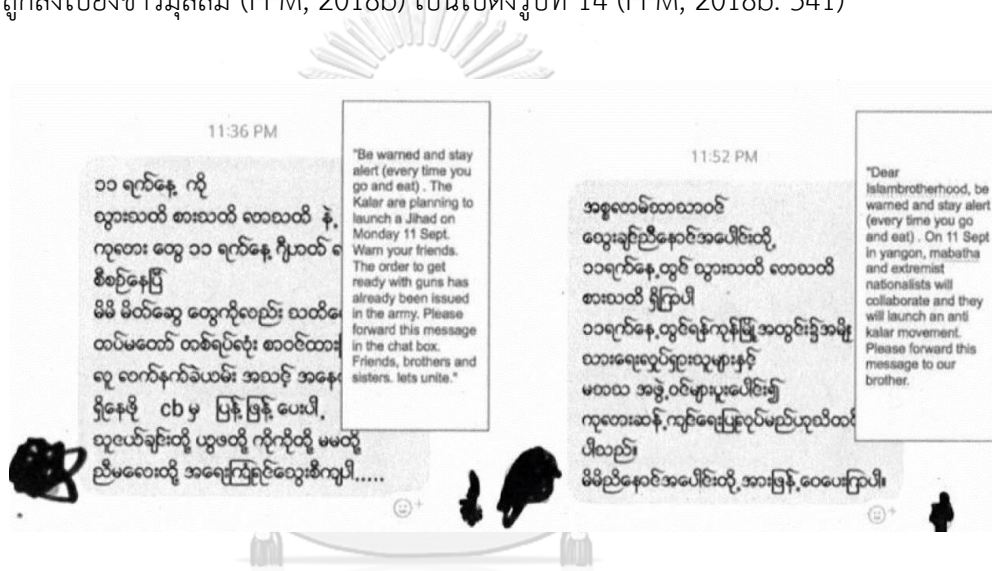
สื่อสังคมออนไลน์นอกจากจะเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารและเชื่อมต่อการรับข่าวสารให้กว้างไกลยิ่งขึ้นแล้ว ยังสามารถถูกใช้เพื่อเผยแพร่ข้อความที่สร้างความเกลียดชังได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในกรณีเมียนมาที่สะท้อนภาพดังกล่าวได้ชัดเจน แนวคิดและถ้อยคำที่วาดภาพชาวโรฮีนจาให้เป็นกลุ่มผู้สร้างความรุนแรง ไม่ซื่อสัตย์ ต่อต้านชาวพม่า ต่อต้านชาวพุทธ เป็นผู้พยายพิชิตกฎหมาย และเป็นผู้ก่อการร้ายนั้น แพร่หลายในโลกสังคมออนไลน์ของเมียนมา การข่มขู่เอาชีวิต ชูว่าจะกระทำอันตราย และการคุกคามทางออนไลน์พบได้บ่อยครั้งในสื่อสังคมออนไลน์ของเมียนมา โดยไม่ใช่แค่กับชาวโรฮีนจาเท่านั้นแต่รวมไปถึงบุคคลทั่วไปที่แสดงแนวคิดหรือมีความเห็นที่แตกต่างจากความเห็นในกระแสหลัก

ก่อนปีพ.ศ 2554 รัฐบาลทหารนั้นได้ทำการเซ็นเซอร์สื่อและอินเทอร์เน็ตอย่างมากทำให้การเข้าถึงสื่อดังกล่าวนั้นเป็นไปได้ยากและมีราคาสูง แต่เมื่อไม่นานมานี้ เมื่อมีการปฏิรูปประเทศสู่ระบอบประชาธิปไตยและมีการเปิดกว้างอุตสาหกรรมสื่อสาร ชาวเมียนมาสามารถ

เข้าถึงอินเทอร์เน็ตบนมือถือและอินเทอร์เน็ตทั่วไปได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ในปีพ.ศ. 2553 มีชาวเมียนมาที่เข้าถึงการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ (Mobile-cellular subscriptions) เพียง 1.17 คนต่อ 100 คน ในปีพ.ศ. 2557 จำนวนดังกล่าวเพิ่มเป็น 55.5 คน ในปีพ.ศ. 2559 เพิ่มเป็น 95.4 คน และในปีพ.ศ. 2561 เพิ่มเป็น 113.8 คน (The World Bank, 2018) เช่นเดียวกัน ผู้ที่เข้าถึงการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ (Mobile-broadband subscriptions) เพิ่มขึ้นจาก 0.02 คนจากประชากร 100 คนในปีพ.ศ. 2544 เป็น 56.30 ในปีพ.ศ. 2559 (FFM, 2018b: 339) ทำให้ข้อความที่สร้างความเกลียดชังสามารถแพร่หลายไปได้ในวงกว้างขึ้นและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ปัญหาดังกล่าวรุนแรงยิ่งขึ้นเนื่องจากรูปแบบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะ Facebook ในเมียนมา เป็นที่ชัดเจนว่า Facebook นั้นเป็นหนึ่งในสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากในประเทศเมียนมา โดยมีผู้คาดการณ์ว่ามีผู้ใช้ Facebook ในเมียนมาอยู่ที่ประมาณ 18 ล้านคน (McLaughlin, 2018) นอกจากนี้ Facebook ยังได้ทำโปรโมชั่นที่ทำให้ชาวเมียนมาสามารถเข้าถึงบริการของตนได้ในราคาที่ถูกลงและง่าย ทำให้ Facebook กลายเป็นช่องทางการสื่อสารหลักของสาธารณชนและมักจะถูกใช้โดยเจ้าหน้าที่ของเมียนมาในการเข้าถึงประชาชน ประธานาธิบดี ที่ปรึกษาแห่งรัฐ ผู้บัญชาการทหารบก กระทรวงการข่าว กองทัพเมียนมา และหน่วยงานสำคัญในรัฐบาลต่างใช้ช่องทาง Facebook ในการเผยแพร่ข่าวและข้อมูลรวมถึงประกาศทางการ ซึ่งส่งผลให้ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์มองว่า Facebook เป็นช่องทางการรับข่าวสารที่เชื่อถือได้ ในขณะที่ ข้อความต่าง ๆ ใน Facebook นั้น ถูกมองโดยหลายภาคส่วน รวมถึงคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ ว่าส่งผลทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติและความรุนแรงในประเทศเมียนมาโดยเฉพาะต่อชาวโรฮีนจา (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) อย่างเช่น โพสต์ Facebook ในช่วงต้นปีพ.ศ. 2555 เกี่ยวกับข้อกล่าวหาว่ามีการข่มขืนและการสังหารหญิงชาวพุทธโดยชายชาวโรฮีนจาซึ่งถูกเผยแพร่อย่างแพร่หลายในเมียนมาและถูกชี้ว่าเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความรุนแรงในรัฐยะไข่ในปีนั้น หรือโพสต์ในปีพ.ศ. 2557 เกี่ยวกับข้อกล่าวหาว่ามีการข่มขืนหญิงชาวเมียนมาโดยชายชาวมุสลิมในเมืองมัณฑะเลย์ที่นำไปสู่การประท้วงและการใช้ความรุนแรงในพื้นที่ แม้ว่าต่อมาหญิงดังกล่าวจะออกมายอมรับว่าข้อกล่าวหาดังกล่าวเป็นเรื่องที่ตนก็ขึ้นก็ตาม (FFM, 2018b: 340-341)

ในช่วงต้นเดือนกันยายนพ.ศ. 2560 ในระหว่างวิกฤติการณ์ในรัฐยะไข่เองก็การเผยแพร่ข้อมูลใน Facebook Messenger ในหมู่ชุมชนชาวพุทธและชุมชนชาวมุสลิมอย่างแพร่หลาย ข้อความดังกล่าวนั้นล้วนแต่กล่าวหาว่าอีกกลุ่มหนึ่งกำลังเตรียมตัวที่จะก่อเหตุความรุนแรงในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2560 และกระตุ้นให้ผู้รับข้อความเตรียมตัวที่จะกระทำการต่อต้านการโจมตีเช่นว่า หน่วยงานภาคประชาสังคมในท้องที่ยังรายงานข้อความดังกล่าวถูกแพร่หลายไปทั่วประเทศและก่อให้เกิดความหวาดกลัวในวงกว้างและนำไปสู่เหตุการณ์ความรุนแรงอย่างน้อย 3 เหตุการณ์ ภาพด้านล่างเป็นข้อความที่ถูกเผยแพร่ โดยภาคประชาสังคมเมียนมาได้กระทำการบันทึกภาพหน้าจอของข้อความดังกล่าวและส่งข้อร้องเรียนไปยัง CEO ของ Facebook ภาพทางซ้ายถูกส่งไปยังชาวพุทธและภาพทางขวาถูกส่งไปยังชาวมุสลิม (FFM, 2018b) เป็นไปดังรูปที่ 14 (FFM, 2018b: 341)



รูปที่ 14 ข้อความที่ถูกส่งผ่านทาง Facebook Messenger  
เผยแพร่ข่าวปลอมว่าจะมีการโจมตี

ภาพทางซ้ายระบุว่า “คอยระมัดระวังตัวและตื่นตัว (ทุก ๆ ครั้งที่ท่านออกไปไหนหรือทานอาหาร) พวกกะลากำลังเตรียมการที่จะกระทำการญิฮาดในวันจันทร์ที่ 11 กันยายน เดือนเพื่อนของท่าน มีคำสั่งให้เตรียมการมีการเตรียมอาวุธปืนไว้ตามค่ายทหาร โปรดส่งต่อข้อความนี้ไปยัง Chat Box ของเพื่อนพี่น้องของท่าน จงรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียว” (FFM, 2018b: 341)

ภาพทางขวาระบุว่า “ถึงพี่น้องชาวอิสลาม คอยระมัดระวังตัวและตื่นตัว (ทุก ๆ ครั้งที่ท่านออกไปไหนหรือทานอาหาร) ในวันที่ 11 กันยายน ในย่างกุ้ง มะบะระและกลุ่มชาตินิยมสุดโต่งจะร่วมกันเพื่อเริ่มขบวนการต่อต้านกะลา กรุณาส่งต่อข้อความถึงพี่น้องของเรา” (FFM, 2018b: 341)

ทางคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๗ ยังพบด้วยตัวเองว่าการดำเนินการยับยั้งข้อความดังกล่าวของ Facebook นั้นเป็นไปด้วยความล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่จัดทำรายงาน คณะกรรมการได้ทดลองรายงานข้อความที่มีลักษณะสร้างความเกลียดชังโดยใช้กลไกการรายงานมาตรฐานของ Facebook ต่อโพสต์ที่มีการกล่าวหาว่าบุคคลหนึ่งเป็น “ผู้ทรยศชาติ” และถูกแชร์หรือนำไปโพสต์ต่อกว่า 1000 ครั้ง รวมถึงข้อความมากมายที่ถูกนำไปโพสต์และมีการเรียกร้องให้มีการสังหารบุคคล เช่นว่า “สุนัขขอลาน トラบไตที่เราารู้สึกสงสารพวกเขา ประเทศของเราจะไม่สงบสุข สุนัขเหล่านี้จำเป็นต้องถูกกำจัดไป” “ถ้าสัตว์เหล่านี้ยังคงอยู่รอบ ๆ หาพวกเขาและสังหาร เราควรมีเจ้าหน้าที่รัฐใน NGO” “ไม่ว่าพวกเขาจะอยู่ที่ไหนก็ตาม ชาวมุสลิมไม่เคยที่จะซื้อสัตย์ต่อประเทศ” “พวกเขาเป็นมุสลิม มุสลิมเป็นสุนัข และจำเป็นต้องถูกยิง” “อย่าปล่อยให้พวกเขามีชีวิตอยู่ กำจัดชาติพันธุ์เหล่านี้ไปให้หมด เวลาเดินอยู่ตลอดเวลา” หลังจากคณะกรรมการได้ทดลองทำการรายงานเรื่องดังกล่าวไปยัง Facebook สี่ครั้ง ในแต่ละตัวอย่างนั้น ข้อความที่ได้รับการตอบกลับมาจาก Facebook คือมีการพิจารณาข้อความดังกล่าวแล้วแต่ว่า “มิได้มีการละเมิดมาตรฐานชุมชนของ Facebook” (Community Standards) ทั้งนี้ ข้อความเหล่านี้ถูกลบไปหลังจากนั้นอีกหลายสัปดาห์เนื่องจากการสนับสนุนจากบุคคลภายใน Facebook แต่ไม่ใช่จากช่องทางกรรายงานอย่างเป็นทางการ (FFM, 2018b: 341-342)

Facebook ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักว่าไม่กระทำการยับยั้งการเผยแพร่ข้อความที่สร้างความเกลียดชัง ทั้ง ๆ ที่สามารถกระทำได้ “เหตุผลนั้นมีทั้งนี้ ณ เวลานั้น Facebook ยังไม่มีผู้ตรวจสอบที่มีความเชี่ยวชาญในภาษาพม่ารวมถึงสำเนียงหรือภาษาของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ของเมียนมา สองการที่มาตรฐานชุมชนของ Facebook นั้นไม่มีความชัดเจน และสามเนื่องจาก Facebook ไม่ได้ใส่ใจต่อปัญหาดังกล่าว ก่อนที่เหตุการณ์ต่าง ๆ จะพัฒนาไปเป็นความขัดแย้งที่รุนแรง” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

อย่างไรก็ตาม ในปีพ.ศ. 2561 Facebook ได้กำหนดให้มะบะระ พระวีระธู พระ Thuseitta และพระ Parmakha เป็นบุคคลและหน่วยงานที่ก่อให้เกิดความรุนแรง และไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้บัญชี Facebook บัญชีเพจ กลุ่ม หรือเนื้อหาใด ๆ ที่มีลักษณะเป็นการชื่นชมหรือสนับสนุนพวกเขาถูกลบออก นอกจากนี้ นับตั้งแต่เดือนเมษายนพ.ศ. 2561 คณะกรรมการยังพบว่า Facebook กระทำการลบข้อความที่มีลักษณะสร้างความเกลียดชังออกจากสื่อของตนเองได้เร็วขึ้น (FFM, 2018b: 342)

ในวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2561 Facebook ยังได้ทำการประกาศว่าตนได้ทำการลบบัญชี Facebook รวม 18 บัญชี บัญชี Instagram หนึ่งบัญชี และหน้าเพจ Facebook 52 เพจ ซึ่งถูก

ติดตามโดยคนกว่า 12 ล้านคน และห้ามมิให้บุคคลและองค์กรกว่า 20 แห่งใช้ Facebook ในเมียนมา รวมถึงนายพลอาวุโส Min Aung Hliang นอกจากนี้ยังมีการชี้แจงมาว่า Facebook ได้ทำการลบ “40 เพจ และ 12 บัญชีที่มีพฤติกรรมร่วมกันในการสร้างความเข้าใจผิดเกี่ยวกับตัวตน (Coordinated Inauthentic Behavior หรือ CIB) บน Facebook” หลังจากค้นพบว่า “พวกเขาทำตนเหมือนให้ข่าวและความเห็นที่เป็นอิสระ เพื่อช่วยผลักดันข้อความของทหารเมียนมา” (Facebook Newsroom, 2018)

นอกจากนี้ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 มีรายงานข่าวว่า Facebook ได้กวาดล้างบัญชีที่พบความเชื่อมโยงกับกองทัพเมียนมาครั้งใหญ่ที่สุดเท่าที่ Facebook เคยทำในประเทศเมียนมา โดยลบบัญชีผู้ใช้งานออกไป 135 บัญชี Facebook Pages 425 เพจ Facebook Groups 17 กลุ่ม และ Instagram 15 บัญชี โดยมีเป้าหมายเพื่อบรรเทาปัญหาความรุนแรงที่นำไปสู่ความเกลียดชังชนกลุ่มน้อยโรฮีนจา (Lewis, 2018)

วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2562 Facebook ได้ประกาศว่าตนได้ทำการลบบัญชีผู้ใช้งานออกไปอีก 89 บัญชี Facebook Pages 107 เพจ Facebook Groups 15 กลุ่ม และ Instagram 5 บัญชี เพราะมีพฤติกรรมร่วมกันในการสร้างความเข้าใจผิดเกี่ยวกับตัวตน (Facebook Newsroom, 2019)

#### 4.8.5 บทวิเคราะห์การสร้างความเกลียดชังและความรุนแรงในยะไข่

แนวคิดและถ้อยคำที่วาดภาพชาวโรฮีนจาให้เป็นกลุ่มผู้ใช้ความรุนแรง ไม่เชื่อสัตย์ ต่อต้านชาวมุสลิม ต่อต้านชาวพุทธ เป็นผู้อพยพผิดกฎหมาย และเป็นผู้ก่อการร้ายนั้น แพร่หลายในโลกสังคมเมียนมา ทั้งทางออนไลน์ หรือผ่านสื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่อกลางอื่น ๆ และช่องทางการสื่อสารส่วนบุคคล เช่น Viber และ Messenger โดยข้อความในลักษณะดังกล่าวมีอยู่อย่างแพร่หลายเป็นเวลาหลายเดือนก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ นำโดยองค์กรพระสงฆ์ชาตินิยม โดยเฉพาะมะบะระะที่มีส่วนอย่างมากในการเผยแพร่แนวคิดความเกลียดชังผ่านการเทศนาและสื่อของตน นอกจากนี้ยังรวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐและบุคคลผู้มีอิทธิพลในสังคม

มีการใช้ถ้อยคำที่เป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือมีนัยของการเหยียดชนชาติของชาวโรฮีนจาอย่างแพร่หลาย อีกทั้งถ้อยคำส่วนใหญ่ล้วนเกี่ยวข้องกับเชื่อมโยงกันกับแนวคิดหลักที่ว่าชาวโรฮีนจาหรือมุสลิมเป็น “ภัยคุกคามอิสลาม” ทั้งเป็นภัยต่อประเทศ (เนื่องจากเป็นผู้อพยพโดยผิดกฎหมาย เป็นผู้รุกราน ผู้ก่อการร้าย และทำลายความมั่นคง) เป็นภัยต่อชาติพันธุ์เมียนมา (เนื่องจากการเพิ่มจำนวนของชาวโรฮีนจาที่มากกว่าชาวพุทธ) และเป็นภัยต่อศาสนาพุทธ (เนื่องจากประเพณีของมุสลิมที่ไม่เป็นที่ยอมรับและไม่สอดคล้องกับศาสนาพุทธ) ผลจากการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง

นั้นส่งผลโดยชัดเจนให้เกิดแนวคิดที่เป็นการแบ่งแยกที่รุนแรงขึ้น เนื่องจากมีการนำข่าวสารที่เป็นเท็จเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในรัฐยะไข่เข้าสู่สื่อต่าง ๆ อยู่เสมอ อีกทั้งมีการออกมาเรียกร้องให้กลุ่มชาตินิยมและกลุ่มรักชาติกระทำการเพื่อหยุดยั้งชาวโรฮีนจา และนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในพื้นที่

บทสรุปข้างต้นสอดคล้องกับรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ซึ่งได้ตั้งข้อสังเกตว่าก่อนที่จะเกิดความรุนแรงต่าง ๆ นั้น มักมีรายงานว่ามีการวิพากษ์วิจารณ์หรือการเทศนาของพระสงฆ์ที่มีความเชื่อมโยงกันกับมฆะบะระ รวมถึงการแจกจ่ายใบปลิวต่อต้านชาวมุสลิมในพื้นที่ และ/หรือการเพิ่มขึ้นของข้อความที่สร้างความเกลียดชังในโลกสังคมออนไลน์ (FFM, 2018b)

นอกจากนี้ แฉลงการณ์สาธารณะของเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้แทนของรัฐ รวมถึงเจ้าหน้าที่ทหาร และเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและนักการเมืองหลายท่านยังสะท้อนถึงความเกลียดชังที่มีต่อชาวมุสลิม โดยเฉพาะชาวโรฮีนจา หรือมีนัยเป็นการอนุมัติการใช้ถ้อยคำที่สร้างความเกลียดชังโดยปริยาย โดยเฉพาะข้อความที่สร้างความเกลียดชัง รวมถึงข้อความที่เป็นเท็จ ที่ถูกเผยแพร่ในช่วงพ.ศ. 2555 ถึง 2556

หลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 แนวโน้มดังกล่าวก็ยังคงอยู่โดยรัฐบาลพยายามหลีกเลี่ยงการใช้คำว่า “โรฮีนจา” ซึ่งทำให้แนวคิดที่ว่าไม่มีชาวโรฮีนจาในเมียนมานั้นยังคงดำเนินต่อ การแบ่งแยกระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เมียนมาและชาวโรฮีนจายังถูกทำให้ย่ำแย่ลงเมื่อมีการกล่าวถึงเหยื่อและผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ เหยื่อชาวโรฮีนจามักจะถูกกล่าวว่าเป็น “ผู้ก่อการ” หรือ “ผู้ก่อการร้าย” ในทางตรงกันข้ามเหยื่อที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาอื่น ๆ เช่น ชาวยะไข่หรือฮินดู มักจะถูกกล่าวถึงบ่อยครั้งและในลักษณะที่เป็นคนมีจิตใจเมตตากรุณาซึ่งนำไปสู่ความรู้สึกสงสารต่อเหยื่อกลุ่มดังกล่าว และการที่เจ้าหน้าที่เมียนมาพยายามหาความเชื่อมโยงระหว่างชาวโรฮีนจากับผู้ก่อการร้าย ในลักษณะเป็นการเหมารวมว่าทุกคนในกลุ่มชอบใช้ความรุนแรงโดยธรรมชาติ

การเผยแพร่ถ้อยคำหรือแนวคิดที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังดังกล่าวถูกกระทำอย่างรวดเร็วผ่านช่องทางออนไลน์ โดยเฉพาะเมื่อชาวเมียนมาสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตบนมือถือและอินเทอร์เน็ตทั่วไปได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ข้อความที่สร้างความเกลียดชังสามารถแพร่หลายไปในวงกว้างขึ้นและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะผ่าน Facebook ที่เป็นหนึ่งในสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากในประเทศเมียนมา และมักถูกมองว่าเป็นช่องทางการรับข่าวสารที่เชื่อถือได้ อีกทั้ง การดำเนินการยับยั้งข้อความดังกล่าวของ Facebook นั้นเป็นไปด้วยความล่าช้าและไม่มี



ประสิทธิภาพ ทำให้การแพร่กระจายของถ้อยคำหรือแนวคิดที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วในช่วงที่มีการใช้ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555-2560 แม้นับจากปีพ.ศ. 2561 เป็นต้นมาจะมีรายงานว่า Facebook กระทำการลบข้อความที่มีลักษณะสร้างความเกลียดชังออกจากสื่อของตนเองได้เร็วขึ้นก็ตาม



## บทที่ 5

### ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2555 – 2560 และอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

ในบทนี้ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ในปี พ.ศ. 2555 ถึง 2560 และนำข้อมูลดังกล่าวไปพิจารณาปัจจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านการกระทำและองค์ประกอบด้านเจตนาของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยมีรายละเอียดตามหัวข้อดังต่อไปนี้

#### 5.1 บทนำ

5.1.1 ขอบเขตการศึกษา

5.1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1.2.1 รายงานของคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่

5.1.2.2 รายงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ

5.1.2.3 รายงานของคณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอดอ

5.1.2.4 รายงานของคณะกรรมการอิสระระหว่างประเทศเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเทศเมียนมา

5.1.2.5 รายงานของคณะกรรมการไต่สวนอิสระ

#### 5.2 ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2555

5.2.1 ลำดับเหตุการณ์

5.2.2 ผลจากเหตุการณ์ดังกล่าว

5.2.3 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรง

#### 5.3 ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2559

5.3.1 ลำดับเหตุการณ์

5.3.2 รูปแบบความรุนแรง

5.3.3 ผลจากเหตุการณ์ดังกล่าว

5.3.4 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรง

#### 5.4 ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2560

5.4.1 ลำดับเหตุการณ์

5.4.2 รูปแบบความรุนแรง

5.4.3 ผลจากเหตุการณ์ดังกล่าว

5.4.4 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรง

## 5.1 บทนำ

### 5.1.1 ขอบเขตการศึกษา

ในบทนี้จะศึกษาถึงรูปแบบความขัดแย้งและกระบวนการการใช้ความรุนแรงในช่วงปี พ.ศ. 2555 ถึง 2560 เพื่อนำข้อมูลไปทำการวิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 6.2 ว่าสถานการณ์ดังกล่าวนี้เป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามบทนิยามของอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่มีการตีความไว้โดยแคบหรือไม่ ทั้งองค์ประกอบด้านการกระทำและองค์ประกอบทางด้านจิตใจ อีกทั้งเพื่อศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ และบทบาทของบุคคลต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมหรือเกิดขึ้นในระหว่างเกิดความรุนแรงในห้วงเวลาดังกล่าว และนำข้อมูลไปทำการวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่นำไปสู่ความรุนแรง โดยการปรับใช้กับทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยาที่จะมาช่วยอธิบายเหตุการณ์เช่นว่าในบทที่ 6.3 ต่อไป

เหตุผลที่เลือกศึกษาสถานการณ์ในรัฐยะไข่ในปีพ.ศ. 2555 ถึง 2560 นั้นเนื่องจากในห้วงเวลาดังกล่าวมีเหตุการณ์ความรุนแรงที่สำคัญที่เกิดขึ้นหลายเหตุการณ์ และนำไปสู่ปฏิบัติการกวาดล้าง (clearance operation) ที่ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ และลี้ภัยเป็นจำนวนมากไปยังประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้งมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผลของความรุนแรงดังกล่าวอย่างเป็นระบบโดยภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งโดยสหประชาชาติ ภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน

เนื่องจากสถานการณ์ในรัฐยะไข่ประเทศเมียนมานับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2555 ถึง พ.ศ. 2560 นั้นเกิดความรุนแรงปะทุขึ้นมาเป็นช่วง ๆ โดยมีการปะทุที่นำไปสู่ความรุนแรงที่สำคัญใน 3 ช่วงปี ได้แก่ ความรุนแรงในเดือนมิถุนายนและตุลาคม พ.ศ. 2555 เดือนตุลาคมและพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 และเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 การที่จะศึกษาสถานการณ์ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องศึกษาสถานการณ์ในทุกช่วงเนื่องจากเหตุการณ์ความรุนแรงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเหล่านี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เช่น มาตรการที่นำมาใช้กับชาวโรฮีนจาในปีพ.ศ. 2555 และ 2559 อาจส่งผลต่อสถานการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2560

### 5.1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยฉบับนี้มีข้อจำกัดในการเดินทางไปเก็บข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) โดยตรง ทั้งจากกลุ่มผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดในประเทศเมียนมา และจากกลุ่มผู้เสียหายทั้งกลุ่มที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศเมียนมา กลุ่มที่ลี้ภัยไปยังประเทศบังกลาเทศ และกลุ่มที่ลี้ภัยมายังประเทศไทย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ ข้อเท็จจริง และพลวัตรของการใช้ความรุนแรงจากข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสารต่าง ๆ และรายงานที่รวบรวมข้อมูล

มาจากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายหรือผู้ต้องสงสัยว่ามีส่วนในการกระทำความผิดโดยตรง และถูกนำมาประกอบเข้ากันและวิเคราะห์โดยหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ กอปรกับข้อมูลชั้นปฐมภูมิอื่น ๆ ได้แก่ รูปถ่ายดาวเทียมจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ บันทึกวิดีโอหรือรูปภาพหรือเอกสารทางการที่เผยแพร่มาจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ แฉงการณ์ต่าง ๆ ที่รัฐบาลเมียนมาเผยแพร่แก่สาธารณะ และกฎหมายและนโยบายของเมียนมา

อนึ่ง แม้ออกสารต่าง ๆ และรายงานที่รวบรวมข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายหรือผู้ต้องสงสัยว่ามีส่วนในการกระทำความผิดโดยตรงที่ได้ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ในงานวิจัยนี้จะมีฐานะเป็นข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) แต่ข้อมูลดังกล่าวนี้มีที่มาจากแหล่งที่มาที่น่าเชื่อถือและเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม การใช้ข้อมูลดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดเนื่องจากไม่มีข้อมูลชุดใดที่ได้รับการยอมรับว่ามีความเที่ยงตรงโดยทุกฝ่าย เพราะชุดข้อมูลทุกฉบับนั้นล้วนมีข้อจำกัดในการรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งผู้เสียหายหรือผู้ต้องสงสัยว่ามีส่วนในการกระทำความผิด ซึ่งทำให้ขาดการชั่งน้ำหนักของข้อมูลโดยรอบด้าน ชุดข้อมูลหลักที่ผู้วิจัยจะนำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ ได้แก่

#### 5.1.2.1 รายงานของคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ (Commission of Inquiry on Sectarian Violence in Rakhine State หรือ Rakhine Inquiry Commission)

ในวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ซึ่งได้ถูกจัดตั้งโดยประธานาธิบดี เต็ง เส่ง ของเมียนมาในขณะนั้น ได้ออกรายงานฉบับสมบูรณ์เกี่ยวกับ “ต้นตอปัญหาที่นำไปสู่ความไม่สงบและความไม่มั่นคง” และ “ประเมินความเสียหายทั้งด้านชีวิตทรัพย์สิน และความเสียหายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ” จากผลของความรุนแรงในรัฐยะไข่ในเดือนมิถุนายน และตุลาคม พ.ศ. 2555 (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 1)

คณะกรรมการทำการรวบรวมข้อมูลผ่านการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ (ผ่านแบบสอบถาม การทำ Focus Group และการสัมภาษณ์รายบุคคล) โดยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลถึง 2,000 บุคคล เป็น “ชาวยะไข่” 1200 คนและ “ชาวเบงกาลี” 800 คน ในระหว่างช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2555 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2556 และได้รับข้อมูลต่าง ๆ จากรัฐบาลเมียนมา (Rakhine Inquiry Commission, 2013: ii)

อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการดังกล่าวได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความเป็นกลาง เนื่องจากมีสมาชิกหลายท่านเคยแสดงความเห็นในทางเป็นปฏิปักษ์กับชาวโรฮีนจาอย่างชัดเจน ได้แก่ Dr. Aye Maung ประธานพรรคประชาธิปไตยแห่งชนชาติยะไข่ (Rakhine Nationalities Democratic Party หรือ RNDP) และ U Ko Ko Gyi หนึ่งในผู้นำของกลุ่มนักศึกษา 88 Generation Students group

นอกจากนี้ จากกรรมการทั้งหมด 27 ท่าน มีกรรมการผู้หญิง 4 ท่าน และชาวมุสลิม 6 ท่าน โดยกรรมการชาวมุสลิม 2 ท่านได้ถูกขับออกจากคณะกรรมการในเวลาต่อมา อีกทั้งในขณะที่มีกรรมการเป็นชาวพุทธะไซ่ แต่กลับไม่มีตัวแทนชาวโรฮีนจา (Maung Zarni, 2013 และ FFM, 2018b: 161-162)

### 5.1.2.2 รายงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights หรือ OHCHR)

ในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้เผยแพร่ “รายงานภารกิจของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ณ ประเทศบังกลาเทศ: การสัมภาษณ์ชาวโรฮีนจาซึ่งหลบหนีมาจากประเทศเมียนมา นับตั้งแต่วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559” ซึ่งรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายและพยานมากกว่า 220 คนที่หลบหนีจากทางเหนือของรัฐยะไข่มายังประเทศบังกลาเทศหลังจากการโจมตีในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 นอกจากนี้ ยังได้ทำการสัมภาษณ์ผู้แทนสหประชาชาติ NGO เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และ ผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ ณ เมืองค็อกซ์บาซาร์ (Cox’s Bazar) ประเทศบังกลาเทศ ซึ่งเป็นที่ตั้งค่ายผู้ลี้ภัยที่ผู้อพยพอาศัยอยู่ (OHCHR, 2017a: 3)

อนึ่ง รายงานฉบับนี้ยังถูกเผยแพร่ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนสิงหาคม ปีพ.ศ. 2560 เนื้อหาในรายงานจึงเกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2559 เป็นสำคัญ โดยมีข้อมูลบางส่วนที่อ้างอิงถึงเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555

อย่างไรก็ตาม รายงานฉบับนี้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายเป็นสำคัญ และมีได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลที่ปัจจุบันยังคงเป็นเจ้าหน้าที่รัฐบาลและสมาชิกของกองกำลังทหารซึ่งเป็นผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดฐานอาชญากรรมการค้ามนุษย์ข้ามพรมแดน จึงทำให้รายงานมีข้อจำกัดบางประการ อีกทั้ง กองกำลังทหารเมียนมายังได้ออกรายงานปฏิเสธข้อกล่าวหาจากสำนักงาน ฯ โดยอ้างว่าข้อกล่าวหาดังกล่าว “ไม่ถูกต้อง” “ไม่เป็นความจริง” และ “ถูกปลอมแปลง” (CNN, 2017)

### 5.1.2.3 รายงานของคณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอญตอ (Investigation Commission on Maungdaw)

ในวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2560 และ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2560 คณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอญตอซึ่งถูกก่อตั้งโดยรัฐบาลเมียนมา ได้ออกสรุปรายงานฉบับกลางและรายงานฉบับเต็มตามลำดับ เกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ในปีพ.ศ. 2559 เพื่อสืบสวนหาข้อเท็จจริงเหตุการณ์ “การโจมตีของผู้ก่อการร้าย” ในวันที่ 9 ตุลาคม และ 12-13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559

รวมถึงพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะเพื่อมิให้เหตุการณ์เช่นว่านั้นเกิดขึ้นอีกในอนาคต โดยในรายงานฉบับเต็มนี้ให้ความสำคัญอย่างมากต่อข้อกล่าวหาที่ระบุในรายงานของ สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติข้างต้น ซึ่งได้เผยแพร่วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 (Investigation Commission on Maungdaw, 2017a: 1, 2017b: 1-15)

อนึ่ง รายงานฉบับกลางนั้นถูกเผยแพร่เพียงแค่ 33 วันหลังจากคณะกรรมการสิทธิการถูกจัดตั้งขึ้น (Investigation Commission on Maungdaw, 2017a, 2017b: 1)

ในการจัดทำรายงานนี้ คณะกรรมการฯ ได้ลงพื้นที่ 10 หมู่บ้าน ค่ายความมั่นคง 4 แห่ง และทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่รัฐ องค์กรปกครองในท้องถิ่น ชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ และผู้อาวุโสในชุมชน (Investigation Commission on Maungdaw, 2017a: 1) รวมถึงชาวโรฮีนจา 35 คนที่อาศัยอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยทางตอนใต้ของประเทศบังกลาเทศ (Radio Free Asia, 2017)

ทั้งนี้ มีรายงานจากภาคประชาสังคมในพื้นที่รวมถึงหลักฐานเป็นบันทึกภาพและเสียงซึ่งแสดงถึงกระบวนการทำงานของคณะกรรมการที่นำกังวล ได้แก่ การโต้เถียงกับผู้ให้ข้อมูล การห้ามมิให้ผู้ให้ข้อมูลพูด การกล่าวหาว่าผู้ให้ข้อมูลให้ข้อมูลเท็จ การสัมภาษณ์เหยื่อจากการข่มขืนโดยใช้ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มใหญ่และไม่มีการประกันว่าข้อมูลจะถูกเก็บเป็นความลับ (Human Rights Watch, 2018a: 3)

#### 5.1.2.4 รายงานของคณะกรรมการอิสระระหว่างประเทศเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเทศเมียนมา (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar หรือ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ)

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ถูกก่อตั้งโดยมติคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ เพื่อศึกษาและค้นหาข้อเท็จจริงของความรุนแรงในรัฐยะไข่ในช่วงปี พ.ศ. 2555 ถึง 2560 รัฐฉาน และรัฐคะฉิ่น โดยรายงานของคณะกรรมการ ฯ นั้นได้ถูกเผยแพร่เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2561 ทั้งนี้ คณะกรรมการได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เสียหายและผู้เห็นเหตุการณ์ทั้งสิ้น 875 คน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เน้นเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ โดยทำการสัมภาษณ์ในบริเวณทางใต้ของประเทศบังกลาเทศ แต่ในกลุ่มนี้มีผู้ให้ข้อมูลมากกว่า 200 คนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในรัฐฉานและรัฐคะฉิ่น ในบรรดาผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ในรัฐยะไข่ นั้น คณะกรรมการ ฯ รายงานว่าตนได้สัมภาษณ์บุคคลที่มาจากพื้นเพทางด้านศาสนาที่หลากหลาย รวมถึงสมาชิกของกลุ่มกองกำลังติดอาวุธ และอดีตเจ้าหน้าที่ของ

หน่วยงานในรัฐบาลเมียนมา โดยให้ความสำคัญแก่บรรดาผู้ลี้ภัยที่เพิ่งเดินทางออกจากเมียนมาไม่นานเป็นพิเศษเพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลที่สดใหม่ (FFM, 2018b: 8-9)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากรัฐบาลของประเทศเมียนมาปฏิเสธไม่อนุญาตให้คณะกรรมการ ฯ เข้าไปในประเทศเมียนมา ทำให้ไม่สามารถทำการสัมภาษณ์บุคคลที่ปัจจุบันยังคงเป็นเจ้าหน้าที่รัฐบาลและสมาชิกของกองกำลังทหารซึ่งเป็นผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดฐานอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ (FFM, 2018b: 9)

คณะกรรมการ ฯ ยังได้ทำการส่งรายงานข้อค้นพบเพิ่มเติมต่อสมัชชาใหญ่สหประชาชาติเกี่ยวกับสถานการณ์ในพื้นที่รัฐยะไข่ รัฐฉาน และรัฐคะฉิ่น ในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2562 (FFM, 2019a) และรายละเอียดเพิ่มเติมโดยละเอียดเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2562 (FFM, 2019)

อนึ่ง บรรดารายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ เหล่านี้ถูกปฏิเสธโดยรัฐบาลเมียนมา โดยชี้ว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพียงการตอบโต้ภัยจากกองกำลังติดอาวุธโรฮีนจา มิใช่อาชญากรรมระหว่างประเทศต่าง ๆ ตามที่คณะกรรมการ ฯ มีความเห็น อีกทั้งปฏิเสธไม่ยอมรับมติใด ๆ ของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเพราะประเทศเมียนมาได้ยินยอมให้คณะกรรมการ ฯ เข้ามาในประเทศ (Reuter, 2018; BBC, 2018)

#### 5.1.2.5 รายงานของคณะกรรมการไต่สวนอิสระ (Independent Commission of Enquiry หรือ ICOE)

วันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2563 สำนักงานประธานาธิบดีเมียนมาได้เผยแพร่บทคัดย่อของรายงานของคณะกรรมการไต่สวนอิสระ (Independent Commission of Enquiry หรือ ICOE) ซึ่งเป็นกลไกค้นหาข้อเท็จจริงที่ถูกตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาเพื่อดำเนินการสืบสวนสอบสวน “ข้อกล่าวอ้างเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนและประเด็นปัญหาอื่น ๆ ที่เป็นผลมาจากการก่อการร้ายโดย ARSA” (ICOE, 2019b) นับตั้งแต่การโจมตีเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา ที่นำไปสู่การอพยพครั้งใหญ่ “โดยมีเป้าหมายเพื่อจะแสวงหาผู้กระทำความผิดมาลงโทษ” (President Office, 2020: 1)

มีรายงานว่าคณะกรรมการได้ทำการสัมภาษณ์พยานในพื้นที่ตอนเหนือของรัฐยะไข่จากชุมชนต่าง ๆ ทั้งชาวมุสลิมและชาวพุทธยะไข่ประมาณ 1,500 คน อีกทั้งเจ้าหน้าที่ทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่เมืองมอดอ บูตีตอง และราตีตอง ทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ ระหว่างวันที่ 25 สิงหาคม ถึง 5 กันยายน พ.ศ. 2560 จำนวน 29 คน นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจ 20 คน ซึ่งประจำการอยู่ในฐานปฏิบัติการที่ถูกโจมตีในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 (ICOE, 2019b)

ทั้งนี้ ความเป็นกลางและประสิทธิภาพของคณะกรรมการไต่สวนอิสระนั้นกลับถูกตั้งคำถามโดยหลายภาคส่วนเช่นเดียวกันกับคณะกรรมการ ฯ ชุดอื่น ๆ ที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมา ทั้งจากองค์กรภาคเอกชนระหว่างประเทศ และคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ เนื่องจากบทสัมภาษณ์ของรัฐบาลเมียนมาและประธานคณะกรรมการไต่สวนอิสระเองซึ่งสะท้อนจุดยืนว่าจะไม่มีการนำตัวบุคคลเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (International Commission of Jurists, 2018b) และการที่คณะกรรมการไต่สวนอิสระไม่ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงจาในพื้นที่ประเทศบังกลาเทศ ซึ่งหลายภาคส่วนเชื่อว่าคนกลุ่มนี้อยู่ในสถานะที่จะสามารถให้ข้อมูลได้โดยอิสระและโดยไม่ต้องหวาดกลัวว่าจะถูกเอาคืนเช่นชาวโรฮิงจาในประเทศเมียนมา (Human Rights Watch, 2020: 7-8) และถูกมองว่าเป็นความพยายามของรัฐบาลเมียนมาที่จะป้องกันมิให้ศาลระหว่างประเทศมีอำนาจเหนือคดีเหล่านี้โดยให้เหตุผลว่ารัฐสามารถดำเนินคดีดังกล่าวได้ภายใต้กรอบกฎหมายของตนภายใต้ “หลักการเกื้อหนุนกัน” (Complementarity principle) เช่นที่ได้อธิบายไปในบทที่ 2

นอกจากนี้ ยังมีรายงานขององค์กรเอกชนระหว่างประเทศที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ได้รับผลกระทบและผู้เห็นเหตุการณ์โดยตรง ได้แก่ องค์กรฮิวแมนไรตวอทช์ (Human Rights Watch) (เช่น Human Rights Watch, 2012; Human Rights Watch, 2013 และ Human Rights Watch, 2018b) องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล (Amnesty International) (เช่น Amnesty International, 2018) และอินเตอร์เนชั่นแนลไครซิสกรุป (International Crisis Group) (เช่น International Crisis Group, 2017) ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาประกอบเพื่อสะท้อนภาพสถานการณ์และความรุนแรงที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ในปีพ.ศ. 2555-2560 ให้รอบด้านที่สุดด้วยเช่นกัน

อนึ่ง ในการวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยพยายามนำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาจากหน่วยงานต่าง ๆ ข้างต้นมาประกอบเข้าด้วยกัน โดยมีทั้งข้อมูลจากผู้ได้รับผลกระทบทั้งที่จำต้องลี้ภัยไปยังประเทศบังกลาเทศที่ยังอยู่อาศัยในเมียนมา ไม่ว่าจะเป็นชาวโรฮิงจามุสลิม หรือชาวพุทธยะไข่ รวมถึงข้อมูลของผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด อย่างเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเมียนมาที่ถูกรวบรวมมาโดยคณะกรรมการสิทธิการค้นหาคือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมา ในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเช่นกันว่าการเก็บข้อมูลข้างต้นทั้งหลายมีจุดอ่อนคือมีกรณีการสัมภาษณ์คนเดียวโดยองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ กันไปหลายครั้ง เนื่องจากองค์กรส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการประสานงานกันก่อนการเข้าเก็บข้อมูล ซึ่งอาจส่งผลให้เนื้อความเกิดความคลาดเคลื่อนเมื่อถูกสัมภาษณ์โดยหน่วยงานต่าง ๆ โดยวิธีการต่าง ๆ กันออกไป (Abbott, 2019)



## 5.2 ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2555

หนึ่งในจุดเปลี่ยนผันที่สำคัญที่ทำให้เกิดเป็นความรุนแรงต่าง ๆ ตามมานั้นเกิดในช่วงปี พ.ศ. 2555 โดยมีเหตุการณ์สำคัญ 2 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 ณ เมืองรามมี และวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ณ เมืองตองโกบ (Taungup) ทั้งสองเมืองอยู่ทางตอนใต้ของรัฐยะไข่ แต่เป็นชนวนการใช้ความรุนแรงในพื้นที่นับตั้งแต่วันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา จนเบาบางขึ้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2555 โดยประมาณ โดยพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบหลักได้แก่เมืองมอดอ และเมืองซิตตเว ก่อนที่ความรุนแรงจะปะทุขึ้นมาอีกครั้งในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 ส่งผลต่อเมืองเจ็ดเมืองในรัฐยะไข่ โดยพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบหลักได้แก่เมืองแจ็กพวย

อนึ่ง ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2555 นั้นส่วนใหญ่ได้มาจากรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ และคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ แม้ในรายงานของคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่นั้นเรียกขานชาวโรฮีนจาว่า “ชาวเบงกาลี” แต่ในเอกสารฉบับนี้จะใช้คำว่าโรฮีนจาเพื่อความสม่ำเสมอและป้องกันการสับสน

### 5.2.1 เหตุการณ์ความรุนแรง

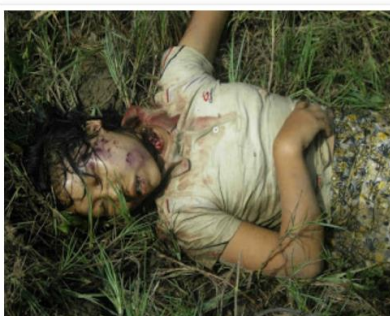
รายละเอียดเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 เป็นไปตามลำดับเวลาด้านล่างนี้

**28 พฤษภาคม พ.ศ. 2555:** น.ส. Ma Thida Htwe หญิงสาวชาวพุทธวัย 27 ปีได้ถูกสังหารในตำบล Kyauk Ni Maw ในเมืองรามมี ทางตอนใต้ของรัฐยะไข่ หลังจากช่วงดังกล่าว มีรูปภาพร่างของหญิงที่เสียชีวิตถูกเผยแพร่พร้อมกับข้อความที่กล่าวโทษเหตุการณ์ดังกล่าวว่าเกิดจากชาวโรฮีนจา โดยคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ได้กล่าวว่าการเผยแพร่รูปภาพดังกล่าว ประกอบกับข้อความเช่นว่าเป็นไปอย่างรวดเร็วผ่านทางอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ รูปภาพและข่าวดังกล่าวนั้นยังเข้าถึงในทุกพื้นที่ของหมู่บ้านในรัฐยะไข่รวมถึงพื้นที่ที่ไม่มีอินเทอร์เน็ต (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 8) ตัวอย่างภาพที่ถูกเผยแพร่ผ่านทางอินเทอร์เน็ตเป็นไปดังรูปที่ 15-16

Tuesday, June 5, 2012

## Arrakan Boiling with Anti-Islamic Fever?

*(This post details the ugly anti-Islamic and anti-Bengali race-riots in Arrakan triggered by a brutal rape and murder of a Burmese village-girl by three Bengali-Muslim men on May 28.)*



Rape-murder Victim Khin Thida Htwe.

*Following news released on the June 5<sup>th</sup> New Light of Myanmar newspaper details the brutal rape and murder and sexual-mutilation of a Burmese village girl by three Bengali-Muslim men in the Ramree Township of the Arrakan State.*

*"NAY PYI TAW, 4 June- On her way from tailoring work to home, Ma Thida Htwe, 27, daughter of U Hla Tin, of Thabyechaung Village, Kyauknimaw Village-tract, Yanbye Township, was stabbed to dead by unidentified people at the mangrove near a rain tree beside the*

*embankment road leading to Kyaukhtayan Ward of Kyauknimaw Village and Chaungwa Village at 5.15 pm on 28 May.*

*A complaint over the case was lodged to Kyauknimaw Police Station by U Win Maung, a brother of the victim. The police station opened the case under Section 302/382 (murder/robbery) of Criminal Procedure Law. The head of Kyaukpyu District MPF and party went to Kyauknimaw Village on 29 May morning and reconstructed the related clues and interrogated three suspects, namely, Htet Htet (a) Rawshi, son of U Kyaw Thaung (Bengali/Islam), of Kyauknimaw (south ward), Rauphi, son of Sveyuktamauk (Bengali/Islam)*

รูปที่ 15 ตัวอย่างภาพหญิงสาววัยไขว่ที่เสียชีวิตและถูกเผยแพร่ผ่านทางอินเทอร์เน็ต

ที่มา: <http://hlao1980.blogspot.com/2012/06/arrakan-boiling-with-anti-islamic-fever.html>

(ณ วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2563 ข้อมูลยังไม่ถูกลบ)



**รูปที่ 16** ตัวอย่างภาพหญิงสาวยะไข่ที่เสียชีวิตและถูกเผยแพร่ผ่านทางอินเทอร์เน็ต

ที่มา: <http://terrorist2012.blogspot.com/2012/08/blog-post.html>

(ณ วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2563 ข้อมูลยังไม่ถูกลบ)

คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ยังได้กล่าวถึงบทบาทของกลุ่มตะวะฮ์ดัลลีหม (Tabligh) ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาอิสลาม ว่าได้เข้ามาในพื้นที่และแนะนำให้ชาวโรฮีนจาสร้างมัสยิดในตำบล Cedi-byin ในเมืองราตีตอง โดยสัญญาว่าจะให้การสนับสนุนเงินทุนทั้งหมดที่จำเป็น ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการไต่สวนฯว่าทำให้ชาวยะไข่โกรธแค้นกลุ่มตะวะฮ์ดัลลีหมมาก และเป็นแรงกระพือให้เกิดความเกลียดชังในพื้นที่มากขึ้น (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 8)

**3 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** The New Light of Myanmar ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของรัฐบาล รายงานว่าองค์กร Wunthanu Rakkhita Association ได้ทำการเผยแพร่แผ่นพับแก่ประชาชนในพื้นที่ที่มีบุคคลหนาแน่นในเมืองตองโก๊บก ทางใต้ของรัฐยะไข่ โดยมีภาพผู้หญิงประกอบ เพื่อสื่อสารให้ประชาชนในเมืองเห็นว่าชาวโรฮีนจาได้ทำการสังหารหญิงสาวยะไข่ (New Light of Myanmar, 2012 อ้างถึงใน FFM, 2018b: 148)

ในวันเดียวกันกลุ่มประชาชนกว่า 300 คนในเมืองตองโก๊บได้ทำการหยุดรถโดยสารไปยังเมืองย่างกุ้งและลากขบวนมุสลิม 10 คนที่กำลังเดินทางโดยรถโดยสารดังกล่าวมาสังหารทั้งโดยการใช้อาวุธทำร้ายและการแทงด้วยมีด (FFM, 2018b: 147; Rakhine Inquiry Commission, 2013: 8)

**5 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** หนังสือพิมพ์ New Light of Myanmar ได้ออกรายงานข่าวว่ากรณีของหญิงสาวชาวพุทธ Ma Thida Htwe ที่ถูกสังหารนั้นเป็นการฆ่าข่มขืน โดยตีพิมพ์รายชื่อของผู้ต้องสงสัย 3 รายชื่อ และอ้างอิงว่าพวกเขานั้นเป็นชาว “เบงกาลี/อิสลาม” (New Light of Myanmar, 2012a)

**8 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** ชายจำนวนมากจากชุมชนชาวมุสลิมในเมืองมอญตอได้ละหมาดร่วมกันในวันศุกร์ในมัสยิด Munshi ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางเมืองมอญตอ เพื่อรำลึกถึงชาวมุสลิม 10 คนที่ถูกสังหารใน 5 วันก่อนหน้าในเมืองตองโก๊บ หลังจากการละหมาด มีรายงานข่าวว่าชาวมุสลิมจำนวนมากร่วมเดินประท้วงบนถนนในเมืองมอญตอ โดยคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่อ้างว่ามีผู้ให้ข้อมูลว่ากลุ่มชาวโรฮีนจาเหล่านี้ตะโกนคำว่า “ให้ความเข้มแข็งแก่ชาวมุสลิม! ความตายสู่ชาวยะไข่!” (Strength to the Muslims! Death to the Rakhine!) ในระหว่างการเดินประท้วงบนถนน ก่อนจะมีรายงานข่าวว่าผู้ประท้วงจะทำการเผาและปล้นสะดมบ้านเรือน โจมตี และสังหารชนพื้นเมืองที่มีเชื้อชาวมุสลิมที่อยู่ในพื้นที่ ในเมืองมอญตอไปทางตอนใต้ของเมือง หมู่บ้านที่มีบ้านเรือนและศาสนสถานถูกเผาทำลายโดยชาวโรฮีนจา เช่น หมู่บ้าน Bo-hmu หมู่บ้านต้นแบบ<sup>16</sup> Mawrawadi หมู่บ้าน Thray-konbaung (Na-Ta-La) หมู่บ้าน We-Thali หมู่บ้านต้นแบบ Sakhon Khayay Myaing model หมู่บ้านต้นแบบ Shwe-Yin-Aye (Na-Ta-La) หมู่บ้านต้นแบบ We-Thali (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 9-10)

การประท้วงของชาวโรฮีนจาในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 เป็นไปดังรูปที่ 17-22 (Arakan Reality, 2012)

<sup>16</sup> นโยบายในการสร้างหมู่บ้าน NaTaLa หรือหมู่บ้านต้นแบบนั้นเริ่มมาตั้งแต่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1990 โดยเป็นนโยบายที่มุ่งยึดคืนพื้นที่ที่ถูกครอบครองโดยชาวโรฮีนจาหรือพื้นที่อื่น ๆ เพื่อมอบให้แก่ชาวยะไข่รวมถึงชาวพุทธมาตั้งถิ่นฐานในรัฐยะไข่ (FFM, 2018b)



รูปที่ 17 การประท้วงโดยชาวโรฮีนจาในมัสยิด Munshi ในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ 2555 (1)



รูปที่ 18 การประท้วงโดยชาวโรฮีนจาในมัสยิด Munshi ในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ 2555 (2)



รูปที่ 19 การประท้วงโดยชาวโรฮีนจาในมัสยิด Munshi ในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ 2555 (2)



รูปที่ 20 การประท้วงของชาวโรฮีนจาบนถนนในเมืองมอดอในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ 2555 (2)



รูปที่ 21 การก่อความไม่สงบโดยชาวโรฮีนจาบนถนนในเมืองมอญตอในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ 2555



รูปที่ 22 ทหารเข้าระงับการประท้วงและก่อความไม่สงบโดยชาวโรฮีนจา  
ในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ 2555

ในขณะที่ คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ชี้ว่าความรุนแรงในวันที่ 8 มิถุนายนนั้น ล้วนเกิดจากชาวโรฮีนจาเป็นผู้ก่อเหตุแต่ฝ่ายเดียว คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๗ กลับได้รับข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ว่าความรุนแรงในวันที่ 8 มิถุนายนนั้นเกิดขึ้นจากการกระทำของทั้งสองฝ่าย มีผู้ให้ข้อมูลว่าชนพื้นเมืองยะไข่และพระสงฆ์มารวมตัวกันที่วัด Myoma ซึ่งอยู่ใกล้กับพื้นที่ของมัสยิด Munshi ที่มีการละเมิด โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวหาว่าชาวยะไข่บางคนได้ถือมีด/ดาบมาด้วย ผู้ให้ข้อมูลอีกคนหนึ่งได้อธิบายว่าเธอได้ถูกเตือนในเวลาก่อนหน้านั้นจากพระสงฆ์รูปหนึ่งว่ามี “ชาวยะไข่ซึ่งถือมีดดาบขนาดยาว” เข้ามาในบริเวณใกล้เคียงและเตือนให้เธอกลับบ้าน มีข้อมูลว่าในขณะที่ผู้ประท้วงชาวโรฮีนจาและชาวยะไข่เผชิญหน้ากัน ทั้งสองฝ่ายต่างปากก้อันหินใส่กันและกัน รวมถึงข้อมูลว่ากองกำลังรักษาความมั่นคงได้ทำการยิงอาวุธปืนไปยังชาวโรฮีนจา มีบุคคลจำนวนหนึ่งรวมถึงผู้เยาว์ถูกสังหารและได้รับบาดเจ็บ มีเด็กชายอายุ 10 ขวบถูกยิงและเสียชีวิต ก่อนที่ความรุนแรงจะยกระดับขึ้นและมีพยานได้ยินเสียงปืนยิงทั้งสิ้น มีข้อมูลว่าบ้านเรือนของทั้งชาวโรฮีนจาและชาวยะไข่ถูกจุดไฟเผาทำลายโดยสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน ร้านค้าของชาวมุสลิมเองได้ถูกปล้นสะดมและทำลายเช่นเดียวกัน การปล้นสะดมนั้นถูกกล่าวหาว่ากระทำโดยชาวยะไข่โดยมีกองกำลังรักษาความมั่นคงอยู่ในบริเวณที่เกิดเหตุ หรือโดยกองกำลังรักษาความมั่นคงโดยตรง (FFM, 2018b: 148-149)

หลังจากเกิดเหตุการณ์ข้างต้นในเมืองมอญตอ สื่อในประเทศเมียนมาเริ่มที่จะตีพิมพ์เรื่องราวกล่าวโทษชาวโรฮีนจาว่าเป็นผู้ก่อความรุนแรงโดยใช้การพาดหัวข่าวที่มีการอ้างอิงถึง “การก่อการร้าย” กล่าวหาว่า “มีอบ” ชาวโรฮีนจานั้นได้ทำการโจมตีชนพื้นเมืองยะไข่หลังจากการละเมิดในวันศุกร์โดยไม่มีการกล่าวถึงความรุนแรงที่กระทำโดยชนพื้นเมืองยะไข่หรือการที่กองกำลังรักษาความมั่นคงเข้าไปมีส่วนร่วมในความรุนแรงดังกล่าว (FFM, 2018b: 149)

นับจากเหตุการณ์ความรุนแรงในวันดังกล่าว ความรุนแรงในชุมชนก็แพร่วงกว้างไปในหลายเมือง ได้แก่ เมืองรติตอง ซิตตเว มรัคคู เจ้าก์พยู เจาตอ (Kyauktaw) เปาตอ (Pauktaw) และรามรี ผู้ก่อเหตุมีทั้งจากชาวโรฮีนจาและชาวยะไข่ทั้งสองฝ่าย โดยในบางพื้นที่มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐยะไข่รวมถึงเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นสามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 10-12)

**9 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** มีรายงานว่าหนึ่งในชาวโรฮีนจาที่ถูกดำเนินคดีกรณีการสังหารหญิงสาวชาวพุทธ น.ส. Ma Thida Htwe ได้กระทำการแขวนคอและเสียชีวิตในระหว่างถูกคุมขัง (New Light of Myanmar, 2012b)



ในวันเดียวกัน ในเมืองชิตตเว คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ได้รับทราบข้อมูลว่ามีผู้ชนทั้งชาวโรฮีนจาและชาวยะไข่ที่พกวอาวุธเดินไปมาอยู่บนถนนต่าง ๆ ในเมือง มีรายงานว่าชาวโรฮีนจาบางคนล้อมมหาวิทยาลัย Taungshe ในพื้นที่ตำบล Bu-May ไว้ อีกทั้งยังมีการขว้างปาหินไปยังที่ทำการของหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ตำบล Magyee-Myaing เผาบ้าน 1 หลัง ก่อนที่ชาวยะไข่จะตอบโต้โดยทำการเผาหมัสยิดในพื้นที่เดียวกัน (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 10)

**10 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** ประธานาธิบดีเต็ง เส่ง ประธานาธิบดีของเมียนมาในขณะนั้น ได้ออกประกาศภาวะฉุกเฉินในพื้นที่เมืองชิตตเว เมืองมอดอ เมืองบูตีตอง และเมืองรตีตอง ซึ่งมีผลให้เจ้าหน้าที่ทหารมีอำนาจในการเข้าแทรกแซงหยุดยั้งความรุนแรงในชุมชนต่าง ๆ (Human Rights Watch, 2012b)

ในวันเดียวกัน คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ยังได้รับทราบข้อมูลว่าชาวยะไข่หลายคนได้ทำการเผาบ้านเรือนของชาวโรฮีนจาซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้กับวัดในตำบล MinGan และมีชาวโรฮีนจาที่ได้ทำการจุดไฟเผาบ้านเรือนของชาวยะไข่ในพื้นที่เดียวกัน นอกจากนี้ยังมีบ้านเรือนของชาวโรฮีนจาในพื้นที่ตำบล Taya-Thee-Su และตำบล Magyee-Myaing รวมถึงอีก 60 หลังในพื้นที่ของหมู่บ้าน The-Chaung ซึ่งอยู่หน้ามหาวิทยาลัยชิตตเว ถูกเผาทำลายโดยชาวยะไข่ในทางตะวันตกของตำบล San-Pya มีรายงานว่าชาวยะไข่และชาวโรฮีนจาได้ทำการโจมตีกันและกัน ส่งผลให้บ้านเรือนของชาวยะไข่ 12 หลังถูกเผาทำลาย อีกทั้งยังมีรายงานว่าชาวยะไข่ได้ทำการจุดไฟเผาบ้านเรือนชาวมาน กว่า 35 หลังและหมัสยิด 3 แห่งในเมืองรามรี (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 11)

**11 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** บ้านเรือนของชาวโรฮีนจา 100 หลังถูกเผาทำลายในหมู่บ้าน Than-Htaw-Li คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ยังได้รับข้อมูลว่าทั้งชาวโรฮีนจาและชาวยะไข่ได้ทำการต่อสู้ปะทะกันในบางพื้นที่ เช่น ในเมืองเปาะตอ ส่งผลให้บ้านเรือนของชาวยะไข่ 21 หลัง ร้านค้า 1 ร้าน และบ้านเรือนของชาวโรฮีนจา 14 หลัง ถูกเผาทำลาย

**12 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** การปะทะกันทวีความรุนแรงขึ้น คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ได้รับทราบข้อมูลว่าในเมืองชิตตเว บ้านเรือนของชาวโรฮีนจาประมาณ 50 หลังในตำบล Narzi และ Ka-The Set-Yone-Su ถูกเผาทำลาย มีรายงานว่าชาวโรฮีนจา 5 คนทำการเผาร้านถ่ายเอกสารซึ่งเป็นของชาวยะไข่ในตำบล Narzi เพลิงดังกล่าวได้ลุกลามไปยังบ้านเรือนของชาวยะไข่กว่า 20 หลัง บ้านเรือนชาวโรฮีนจา 10 หลัง และโรงภาพยนตร์ 2 แห่ง นอกจากนี้ยังมีเพลิง

ไหม้ที่เกิดจากการโจมตีโรงเรียนในตำบล Magyee-Myaing และส่งผลให้บ้านเรือนชาวโรฮีนจา 10 หลังในพื้นที่ได้รับความเสียหาย อีกทั้งทำให้บ้านเรือนของชาวโรฮีนจา 36 หลังพื้นที่ตำบล Kyaung-Gyi และบ้านเรือนชาวยะไข่ 3 หลังถูกเผาทำลาย ในตอนเย็นวันเดียวกัน มีการเผาพื้นที่บริเวณตลาด Narzi ส่งผลให้บ้านเรือนของชาวยะไข่ 10 หลังชาวโรฮีนจา 20 หลัง และแผงขายของกว่า 37 ร้านของชาวยะไข่ และ 70 ร้านของชาวโรฮีนจาถูกเผา มีการเผาบ้านเรือนในพื้นที่ตำบล Kone-dan ส่งผลให้บ้านเรือนของชาวยะไข่ 130 หลังและชาวโรฮีนจา 140 หลังถูกเผาทำลาย ในตำบล Myo-Thu-Gyi บ้านเรือนของชาวโรฮีนจาประมาณ 85 หลังถูกเผาทำลาย โดยคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ชี้ว่าผู้ก่อเหตุเป็นชาวโรฮีนจาเอง ในพื้นที่ตำบล Min-Gan และทางเหนือของหมู่บ้าน Set-Yo-Kya มีรายงานว่าชายชาวยะไข่ประมาณ 20 คนทำการเผาทำลายบ้านเรือนของชาวโรฮีนจา มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงพยายามที่จะยับยั้งการกระทำของพวกเขาด้วยการยิงปืนเพื่อเตือนเป็นจำนวน 4 นัดไปบนฟ้า แต่ล้มเหลวที่จะหยุดยั้งการกระทำดังกล่าว ต่อมา มีรายงานว่ากองกำลังรักษาความมั่นคงได้ยิงไปยังกลุ่มชนชาวยะไข่ ทำให้ชาวยะไข่เสียชีวิตหนึ่งราย (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 10-11)

ในเมืองมรัคคู ชาวยะไข่ได้ทำการทำลายบ้านเรือนซึ่งเป็นของกลุ่มชนพื้นเมืองมะรามะจี (Maramgyi) โดยมีบ้านเรือน 12 หลังในตำบล Shwegu-Taung และ 14 หลังในตำบล Kyet-Sha-Sun และตำบล Ka-The ถูกทำลาย (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 11)

ในเมืองเจาะตอ มีรายงานว่าชาวยะไข่ประมาณ 50 คนทำการเผาทำลายบ้านของชาวโรฮีนจา 46 หลังและมัสยิด 1 แห่ง ในตำบล Myo-Thit (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 11)

**13 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** ในเมืองเปาะตอ กลุ่มชาวยะไข่ 50 คนได้ทำการเผาทำลายบ้านของชาวโรฮีนจา 104 หลังในหมู่บ้าน Nga-Wet-Chaung ในเมืองรติตอง ชาวยะไข่ได้ทำการเผาทำลายบ้านเรือนของชาวโรฮีนจา 140 หลังในหมู่บ้าน Pan-Gaing (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 11)

**14 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** ในเมืองรติตอง บ้านเรือนของชาวโรฮีนจา 30 หลังในหมู่บ้าน Kone-Dan ถูกเผาทำลาย (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 11)

**15 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** ในเมืองเจาะตอ บ้านเรือนของชาวโรฮีนจา 21 หลังในหมู่บ้าน A-Le 9 หลังในหมู่บ้าน Pya 13 หลังในหมู่บ้าน A-LeKyun และกระท่อม 20 หลังในตำบล Paik-the ถูกเผาทำลาย (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 11)

**16 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** ในเมืองเจาะตอ ในหมู่บ้าน Lanmadaw ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชาวโรฮีนจาได้ถูกโจมตีโดยชาวยะไข่ส่งผลให้บ้านเรือน 92 หลังถูกเผาทำลายมีผู้เสียชีวิต 3 คนและบาดเจ็บ 3 คน (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 11)

**17 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** ในเมืองเจาะตอ บ้านเรือน 13 หลังในหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา A-Le-Kyun ถูกเผาทำลาย (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 11)

**18 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** ผู้ถูกกล่าวหาว่าสังหารน.ส. Ma Thida Htwe ถูกดำเนินคดีและถูกลงโทษประหารชีวิต (Reporters Without Borders, 2012) ซึ่งถือเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่รวดเร็วผิดปกติเนื่องจากใช้เวลาน้อยกว่า 1 เดือนในการสืบสวนสอบสวนจนถึงการพิจารณาคดีและลงโทษ ในขณะที่ไม่มีผู้รับโทษในกรณีการสังหารชาวมุสลิม 10 คนในเมืองตองไก่อ

**19 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** ในเมืองรตีตอง มีรายงานว่าได้เกิดการปะทะกันระหว่างสมาชิกหมู่บ้านชาวโรฮีนจา Kyet-Yoe-Kone-Dan และหมู่บ้านชาวยะไข่ Anauk-Pyin ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 10 รายบาดเจ็บ 6 รายในหมู่บ้านชาวยะไข่ และมีผู้เสียชีวิต 2 รายบาดเจ็บ 26 รายในหมู่บ้านชาวโรฮีนจา บ้านเรือนของชาวโรฮีนจา 166 หลังและบ้านเรือนของชาวยะไข่ 31 หลังถูกเผาและทำลาย (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 11)

**23 มิถุนายน พ.ศ. 2555:** ในเมืองมิน-บยา มีรายงานว่าในหมู่บ้าน Tain-Thaung-Byin ได้เกิดการปะทะกันระหว่างชาวโรฮีนจา 2 คนและชาวยะไข่ 5 คนส่งผลให้ชาวโรฮีนจา 2 คนได้รับบาดเจ็บ (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 12)

ภาพเหตุการณ์ความรุนแรงช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 เป็นไปดังรูปที่ 23-28 (Reuters, 2012a)



รูปที่ 23 ภาพความเสียหายในเมืองชิตตเว่



รูปที่ 24 ภาพของชายชาวยะไข่ที่ถืออาวุธในเมืองชิตตเว่ ในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2555 (1)



รูปที่ 25 ภาพของชายชววยะไข่ที่ถืออาวุธในเมืองชิตตเว ในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2555 (2)



รูปที่ 26 ภาพของชายชววยะไข่พยายามดับไฟที่บ้านของตนและภาพตำรวจที่ยืนคุ้มกันนักดับเพลิง ซึ่งกำลังดับเพลิงในเมืองชิตตเว ในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2555 (1)



รูปที่ 27 ภาพของชายชววยะไข่พยายามดับไฟที่บ้านของตนและภาพตำรวจที่ยืนคุ้มกันนักดับเพลิง  
ซึ่งกำลังดับเพลิงในเมืองซิตตเว ในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2555 (2)



รูปที่ 28 ภาพชายชาวโรฮีนจาถูกพบเห็นท่ามกลางบ้านที่ถูกเพลิงลุกไหม้ ในเมืองซิตตเว  
ในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2555

**27 มิถุนายน ถึง 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2555:** สมาชิกสามคนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเมียนมา นำโดยนาย Win Mra ซึ่งเป็นชาวยะไข่ ได้เดินทางไปยังรัฐยะไข่เพื่อตรวจสอบสถานการณ์

**11 กรกฎาคม พ.ศ. 2555:** ได้มีการตีพิมพ์ข้อค้นพบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของเมียนมา โดยรายงานกล่าวถึงการทำงานของศูนย์หลบภัยและการให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมแก่คนในพื้นที่ และไม่มีการกล่าวถึงการละเมิดที่กระทำโดยรัฐบาลหรือคนในพื้นที่ หรือความรุนแรงที่เกิดกับชาวโรฮีนจาหรือชาวยะไข่ (Myanmar National Human Rights Commission, 2012)

**5-7 สิงหาคม พ.ศ. 2555:** ในเมืองเจาะตอ คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ได้รับรายงานว่ากลุ่มชาวยะไข่ได้ทำการเผาหมู่บ้านชาวโรฮีนจา Goke-Pi ส่งผลให้บ้านเรือน 52 หลังถูกทำลาย ในหมู่บ้านApauk-Wa A-Le บ้านเรือนของชาวโรฮีนจา 25 หลังถูกเผาทำลาย มีผู้เสียชีวิต 2 รายและบาดเจ็บ 2 ราย ในพื้นที่ตำบล Shwe Hlaing ในหมู่บ้านของชาวโรฮีนจามีบ้านเรือน 106 หลังถูกเผา ชาวโรฮีนจา 6 คนถูกสังหาร และอีก 6 คนได้รับบาดเจ็บ ในหมู่บ้านชาวโรฮีนจา YwaHnyar มีบ้านเรือน 10 หลังถูกเผา และบ้านของชาวโรฮีนจา 230 หลัง ถูกเผาทำลายในหมู่บ้านโรฮีนจา Inbari รวมถึงรายงานว่าใกล้กับหมู่บ้านชาวโรฮีนจา Let-Hsaung-Kauk ชาวโรฮีนจาทำการจุดไฟเผาโรงสีข้าวซึ่งเป็นของชาวยะไข่ส่งผลให้เกิดความเสียหายประมาณ 50 ล้าน MMK (หรือประมาณ 1.16 ล้านบาท) (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 12)

**17 สิงหาคม พ.ศ. 2555:** คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ซึ่งได้ถูกจัดตั้งโดยประธานาธิบดี เต็ง เส่ง (คำสั่งที่58/2012) เพื่อที่จะ “เสาะหาต้นตอของความรุนแรงในชุมชนและให้ข้อเสนอแนะเพื่อป้องกันมิให้ความรุนแรงเกิดขึ้นอีกในอนาคต และสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 12)

**24 สิงหาคม พ.ศ. 2555:** ในเมืองบูตีต่อง มีรายงานไปยังคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ว่านาย U Tun Hlaing อายุ 40 ปี จากหมู่บ้าน Taung-Chay ได้ถูกสังหารโดยชาวโรฮีนจา นอกจากนี้ยังมีรายงานว่ามิหญิงชาวยะไข่ได้รับบาดเจ็บจากการโจมตีโดยชาวโรฮีนจา (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 12)

**11 กันยายน พ.ศ. 2555:** ในเมืองเจาะตอ คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ได้รับรายงานว่านาย U Kyaw Maung Chay จากหมู่บ้าน Thayet-Oke ได้ถูกสังหารโดยชาวโรฮีนจาบนท้องถนน (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 12)

**14 กันยายน พ.ศ. 2555:** ในเมืองมอดอ คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ได้รับรายงานว่าคู่รักชายยะไข่จากหมู่บ้าน Kantha ถูกชาวโรฮีนจา 20 คนพร้อมอาวุธครบมือล้อม มีการต่อสู้กันส่งผลให้นาย U Aung Hla Hpyu ได้รับบาดเจ็บสาหัสจากบาดแผลอาวุธปืน (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 12)

**28 กันยายน พ.ศ. 2555:** ในเมืองซิดตเว ในพื้นที่ตำบล Aung Mingala ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคนส่วนใหญ่เป็นชาวโรฮีนจา ได้เกิดข่าวลือว่ามีเด็กเล็กที่ขายไอศกรีมในพื้นที่ถูกสังหารโดยชาวโรฮีนจา (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 12-13)

**30 กันยายน พ.ศ. 2555:** มีรายงานว่ามิชชาวมุสลิมในประเทศบังกลาเทศทำการโจมตีและสังหารชาวพุทธยะไข่ที่อาศัยอยู่ในประเทศบังกลาเทศ และทำลายบ้านเรือน ตึกอาคาร และศาสนสถานของชาวพุทธหลายแห่ง ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตหลายรายรวมถึงพระสงฆ์ 1 รูป

เหตุการณ์ในช่วงเดือนกันยายนเหล่านี้ทำให้บรรยากาศความไม่ไว้วางใจในพื้นที่รุนแรงขึ้น และทำให้ชาวโรฮีนจาและชายยะไข่ในประเทศเมียนมาต่างโทษกันเอง โดยคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่เชื่อว่าเหตุเหล่านี้เป็นเป็นชนวนที่นำไปสู่ความรุนแรงในระลอกที่ 2 ในช่วงปลายเดือนตุลาคมของปีพ.ศ. 2555 (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 17) โดยก่อนที่จะเกิดเหตุความรุนแรงขึ้นมีรายงานว่าชาวโรฮีนจาถูกเรียกไปเข้าร่วมการประชุมของชุมชนในหลายต่อหลายครั้งซึ่งการประชุมดังกล่าวจัดโดยพรรคการเมืองชาตินิยมของชายยะไข่ รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะโน้มน้าวให้ชาวมุสลิมในท้องถิ่นออกไปจากพื้นที่ของรัฐยะไข่ (Human Rights Watch, 2012c)

**21 ตุลาคม พ.ศ. 2555:** ในเมืองมีน-บยา ได้มีการเผาทำลายหมู่บ้านของชาวโรฮีนจาในพื้นที่ตำบล Paik-The ซึ่งนำไปสู่การโต้เถียงกันระหว่างสองฝั่งว่าใครเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการกระทำดังกล่าว และนำไปสู่ความรุนแรงในระลอกใหม่ในรัฐยะไข่ (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 13)

**22 ตุลาคม พ.ศ. 2555:** ในเมืองมีน-บยา บ้านของชาวโรฮีนจา 85 หลังถูกเผาทำลายในหมู่บ้าน Aung-Hlaing โดยมีผู้เสียชีวิต 1 รายและมีผู้รับบาดเจ็บ 25 รายก่อนที่ความรุนแรงจะกระจายไปยังพื้นที่อื่น ๆ (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 13)

**22-24 ตุลาคม พ.ศ. 2555:** ในเมืองมรัคคู มีการก่อความรุนแรงในหมู่บ้าน Purain และ Yin-The (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 13)



ในเมืองเจ้ากัฟยู ได้เกิดเหตุการณ์ที่ชาวยะไข่ทำการโจมตีชาวโรฮีนจาและชาวคามานในพื้นที่เมืองเจ้ากัฟยู มีการทำลายมัสยิด เผาบ้าน ปล้นสะดมทรัพย์สิน มีพื้นที่หลายหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ โดยมีพื้นที่หมู่บ้าน Paik Seik ที่ได้รับผลกระทบหนักที่สุดโดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ได้รับทราบข้อมูลว่าในเวลา 20.00 น. ชาวยะไข่มากกว่า 100 คน พกมีดดาบและอาวุธต่าง ๆ เข้าไปทางตะวันออกของหมู่บ้านและทำการโจมตี พวกเขายังได้นำเอายางรถยนต์และขวดซึ่งเต็มไปด้วยของเหลวที่ติดไฟได้ไปในพื้นที่ ได้มีการโจมตีโดยใช้ความรุนแรงต่อทั้งชาวคามานและชาวโรฮีนจาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มีการปล้นสะดมเผาทรัพย์สินของพวกเขาเหล่านั้น มีรายงานว่าชาวยะไข่เหล่านี้เดินทางมาพร้อมตำรวจและทหารซึ่งพกปืนไรเฟิลเดินทางมาด้วยกัน และมีพยานชาวโรฮีนจาที่ให้ข้อมูลว่าพวกเขาไม่รู้จักรหัสยะไข่ส่วนใหญ่ซึ่งได้ก่อให้เกิดความรุนแรงดังกล่าว (ข้อมูลดังกล่าวผู้ให้ข้อมูลมีนัยในการให้ข้อมูลว่าผู้ก่อเหตุไม่ใช่ชาวยะไข่ในพื้นที่ที่คุ้นเคยกันดี แต่อาจจะมาจากนอกพื้นที่) (FFM, 2018b: 153)

นอกจากนี้ยังมีรายงานการปะทะกันระหว่างชาวยะไข่และกลุ่มชาวโรฮีนจาและชาวคามานรอบ ๆ บริเวณมัสยิด Jame ในพื้นที่ทางตะวันออกของหมู่บ้าน Paik Seik ส่งผลให้มัสยิดดังกล่าวนั้นได้ถูกเผาไหม้ไปบางส่วน ประชาชนได้รับบาดเจ็บ และบ้านเรือนของชาวมุสลิมที่ถูกเผา รายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในรัฐยะไข่ได้ชี้ว่ามีชาวยะไข่ 2 คนถูกสังหารในการปะทะดังกล่าว ในขณะที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ได้รับข้อมูลว่ามีทหารที่ทำการยิงใส่ชาวคามานและชาวโรฮีนจาที่ออกมารวมตัวกันใกล้ ๆ บริเวณมัสยิด และมีบุคคล 10 คนรวมถึงเด็กถูกสังหาร มีบุคคลจำนวนหนึ่งที่ได้รับบาดเจ็บ (FFM, 2018b: 154)

ในเวลากลางคืนคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ได้รับรายงานว่าชาวยะไข่และเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงได้ทำการเผาบ้านเรือนของชาวคามานและชาวโรฮีนจาในทางตะวันตกของหมู่บ้าน Paik Seik มีการยิงชาวคามานและชาวโรฮีนจาซึ่งพยายามที่จะดับไฟดังกล่าว มีคนสองคนเสียชีวิตและมีบุคคลหลายคนได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งได้อธิบายแก่คณะกรรมการ ๓ ว่าพวกเขาและบุคคลอื่น ๆ ได้พยายามที่จะดับไฟแต่ได้มีสมาชิกของกองกำลังรักษาความมั่นคงซึ่งเล็งอาวุธมายังพวกเขาและบอกพวกเขาไม่ให้กระทำการดังกล่าว ชาวคามานและชาวโรฮีนจาหลายคนถูกบังคับให้ไปรวมตัวกันบริเวณชายหาดเพื่อเฝ้ามองหมู่บ้านของพวกเขาถูกเผาทำลาย มีพยานให้ข้อมูลว่าตนเห็นว่าทหารได้นำร่างผู้เสียชีวิตออกมาจากหมู่บ้านโรฮีนจา มีรายงานว่าเด็กผู้ชายอายุ 15 คนหนึ่งซึ่งเป็นคนที่จิตไม่ปกติถูกแทงจนเสียชีวิตโดยกลุ่มชาวยะไข่ในขณะที่มีกองกำลังรักษาความมั่นคงอยู่ในที่เกิดเหตุ และรายงานว่าชาวยะไข่และกองกำลังรักษาความมั่นคงได้ทำการปล้นสะดมบ้านเรือนและร้านค้าต่าง ๆ แต่เมื่อกระแสน้ำสูงมากเพียงพอ

ชาวโรฮีนจาจึงได้ตัดสินใจทำการออกเรือประมงกว่า 50 ลำโดยมุ่งหน้าจากหมู่บ้าน Paik Seik ไปยังค่ายผู้อพยพย้ายถิ่นฐานภายในประเทศที่ตั้งอยู่ในเมืองซิตตเว่ (FFM, 2018b: 154-155)

ทั้งนี้ มีข้อมูลว่าก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 ความกดดันในเมืองเจ้ากั๊พยูนั้นเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีข่าวลือมากมายว่าจะมีการโจมตีหมู่บ้านของชาวมุสลิมโดยชาวยะไข่ รวมทั้งมีรายงานว่าชาวโรฮีนจาได้ถูกเตือนภัยโดยเพื่อนชาวยะไข่ (FFM, 2018b: 155)

ในเมืองปะเตอ ได้มีรายงานว่าเมื่อเรือที่เต็มไปด้วยชาวยะไข่พกวาุธมาหลายร้อยคนเข้ามาเทียบท่าในบริเวณหมู่บ้านของชาวโรฮีนจาทำให้ชาวโรฮีนจาหนีออกจากพื้นที่และหมู่บ้านดังกล่าวถูกเผาทำลาย (Human Rights Watch, 2012c)

ในเมืองมรัคคู มีรายงานว่าหมู่บ้าน Yan Thie ถูกเผาทำลายเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ โดยมีพยานในที่เกิดเหตุให้ข้อมูลว่ามีอบชาวยะไข่ซึ่งมีทั้งดาบ หอก ปืนทำมือ ธนูและลูกศร รวมถึงอาวุธอื่น ๆ เข้ามาในหมู่บ้านในวันเดียวกัน และเกิดการต่อสู้กันขึ้น ชาวโรฮีนจาถูกล้อม และมีผู้เสียชีวิตทั้งสองฝ่าย รวมถึงรายงานว่ามีการสังหารและฆ่าตัดหัวผู้หญิงและเด็ก (Human Rights Watch, 2012c)

ในเมืองมเยโบนเองก็มีการก่อความรุนแรงขึ้น

**25 ตุลาคม พ.ศ. 2555:** ในเมืองรตีตอง มีการก่อความรุนแรงขึ้น

**ตุลาคม พ.ศ. 2556:** ชาวมุสลิม 68 คนได้ถูกตัดสินโทษจำคุกโดยศาลแขวงบูตีตอง เนื่องจากพบว่าบุคคลดังกล่าวมีความผิดฐานบุกทำลายหมู่บ้านชาวยะไข่ ในเมืองมอดอในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 แบ่งเป็นชาย 67 คนมีโทษจำคุกห้าปี และหญิงหนึ่งคน โทษจำคุกหนึ่งปี (Democracy for Burma, 2013)

ภาพเหตุการณ์ความเสียหายในพื้นที่ทางตะวันออกของหมู่บ้าน Paik Seik ซึ่งถูกถ่ายในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2555 เป็นไปดังรูปที่ 29-30 (Reuters, 2012b)



รูปที่ 29 ภาพเหตุการณ์ความเสียหายในพื้นที่ทางตะวันออกของหมู่บ้าน Paik Seik (1)



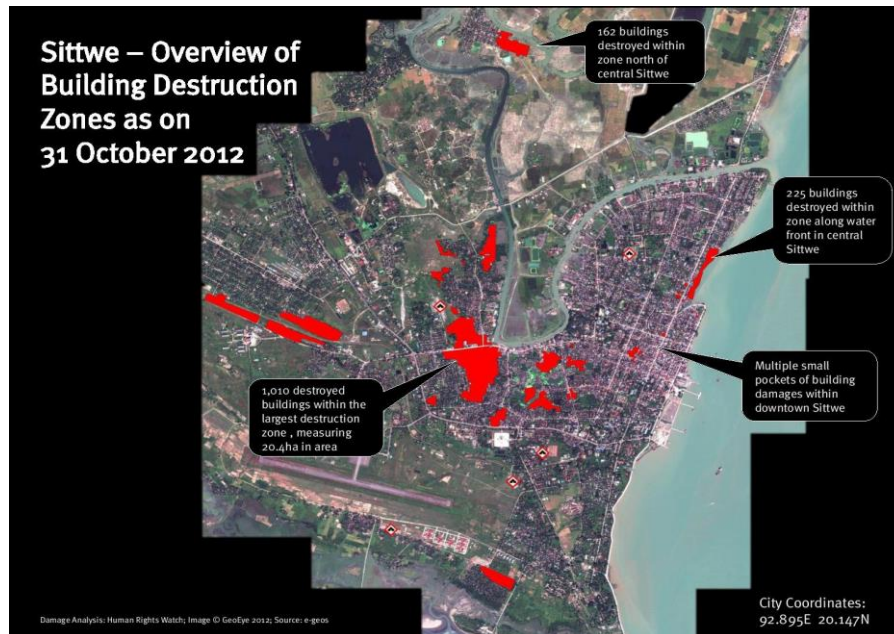
รูปที่ 30 ภาพเหตุการณ์ความเสียหายในพื้นที่ทางตะวันออกของหมู่บ้าน Paik Seik (2)

### 5.2.2 ผลของความรุนแรง

ข้อมูลจากคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ชี้ว่าเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 ข้างต้นส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 192 รายประกอบไปด้วย 134 รายมาจากชุมชนชาวโรฮีนจาและ 58 รายมาจากชุมชนชาวยะไข่ ผู้ที่บาดเจ็บ 265 รายประกอบไปด้วยชาวโรฮีนจา 117 ราย และชาวยะไข่ 148 ราย บ้านเรือน 8,614 หลังถูกเผาทำลาย โดย 7,422 หลัง

เป็นของชาวโรฮีนจาและ 1192 หลังเป็นของชาวยะไข่ โดยจำนวนผู้เสียชีวิตในเมืองมรคูนับเป็น 30% ของจำนวนผู้เสียชีวิตทั้งหมด ในขณะที่เมืองซิตตเว้นับเป็น 20% ของจำนวนผู้เสียชีวิตทั้งหมด เมืองซิตตเว้นั้นมีบ้านเรือนและอาคารธุรกิจ เช่น แผงขายของในตลาด และร้านค้า ถูกทำลายมากที่สุด นับเป็น 40 และ 90 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนบ้านเรือนและอาคารธุรกิจที่เสียหายทั้งหมดในรัฐยะไข่ นอกจากนี้ยังมีรายงานว่ามีมัสยิด 32 แห่งและวัด 22 แห่งถูกทำลาย โรงเรียน 4 แห่ง สถานีตำรวจ 2 แห่งและอาคารของหน่วยงานภาครัฐและสาธารณสุขบางส่วนถูกทำลาย (*Rakhine Inquiry Commission, 2013: 19-21*) อนึ่ง คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ มองว่าจำนวนที่แน่นอนของผู้เสียชีวิตและความเสียหายนั้นน่าจะ มีจำนวนสูงกว่าจำนวนข้างต้น และ “ชาวมุสลิมนั้นได้รับผลกระทบมากกว่าอย่างไม่ได้สัดส่วน” (*FFM, 2018b: 148*)

ในส่วน of สิ่งปลูกสร้างที่ได้รับความเสียหาย องค์การฮิวแมนไรท์วอทช์ได้รวบรวมและเผยแพร่ภาพถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม (Satellite) แสดงพื้นที่ในเมืองซิตตเว้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 โดยเปรียบเทียบภาพในหมู่บ้านชาวโรฮีนจาก่อนและหลังจากความรุนแรงได้ผ่านพ้นไปแล้ว (ภาพถ่าย ณ วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 และ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2555) โดยภาพถ่ายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาพความเสียหายเป็นวงกว้าง โดยแบ่งเป็น 162 สิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลายในทางตอนเหนือของเมืองซิตตเว้ 225 สิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลายในบริเวณชายฝั่งตอนกลางของเมืองซิตตเว้ สิ่งปลูกสร้างเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่ได้รับความเสียหายในตัวเมืองซิตตเว้ และ 1,010 สิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลายในทางตอนใต้ที่ถือว่าเป็นบริเวณที่เกิดความเสียหายมากที่สุด อีกทั้งอาจมีพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายอีกมากซึ่งไม่สามารถมองเห็นจากสัญญาณดาวเทียมได้เนื่องจากถูกบดบังด้วยต้นไม้ (*Human Rights Watch, 2012d*) เป็นไปดังรูปที่ 31-37 (*Human Rights Watch, 2012d: 2-11*)



รูปที่ 31 ภาพแสดงสิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลายในเมืองซิตตเว (บริเวณจุดสีแดง) ที่ถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2555



รูปที่ 32 ภาพพื้นที่ของเมืองซิตตเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 1) โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง



รูปที่ 33 ภาพพื้นที่ของเมืองซิตตเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 1) โดยถ่ายจาก  
สัญญาณดาวเทียมในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2555 หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรง



รูปที่ 34 ภาพพื้นที่ของเมืองซิตตเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 2) โดยถ่ายจาก  
สัญญาณดาวเทียมในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง



รูปที่ 35 ภาพพื้นที่ของเมืองซิตตเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 2) โดยถ่ายจาก  
สัญญาณดาวเทียมในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2555 หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรง



รูปที่ 36 ภาพพื้นที่ของเมืองซิตตเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 3) โดยถ่ายจาก  
สัญญาณดาวเทียมในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง



รูปที่ 37 ภาพพื้นที่ของเมืองซิตตเว ในส่วนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด (โซน 3) โดยถ่ายจาก  
สัญญาณดาวเทียมในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2555 หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรง

องค์กรฮิวแมนไรท์วอตช์ยังได้เผยแพร่ภาพพื้นที่ชายฝั่งในเมืองเจ้าก์พยู พื้นที่ในเมืองมรัคคู เมืองมเยโบน และเมืองเปาะตอ ที่ได้รับผลกระทบจากการเผาทำลายโดยเฉพาะในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวโรฮีนจา หรือในกรณีของเมืองเจ้าก์พยูนั้นมีที่อยู่อาศัยของชาวมุสลิมด้วย (Human Rights Watch, 2012c)

ในเมืองเจ้าก์พยู องค์กรฮิวแมนไรท์วอตช์ชี้ว่าจากการเก็บข้อมูลดาวเทียมก่อนและหลังเกิด เหตุการณ์ความรุนแรง (ณ วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2555 และวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2555) แคในพื้นที่ ทางตะวันออกของเมืองเจ้าก์พยู พบว่ามีสิ่งปลูกสร้างจำนวน 811 หลังถูกทำลาย โดยเชื่อว่าเป็นผลมา จากการโจมตีที่เกิดขึ้นในช่วงไม่ถึง 24 ชั่วโมงก่อนหน้าในวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2555 พื้นที่ ที่ถูกทำลายนั้นมีขนาด 35 เอเคอร์ หรือประมาณ 88.5 ไร่ จากสิ่งปลูกสร้างจำนวน 811 หลัง เป็นอาคารทั่วไป 633 หลัง และบ้านเรือหรือเรือบรรทุกที่อยู่บนบริเวณผิวน้ำ 178 ลำ และบริเวณที่ เกิดความเสียหายส่วนใหญ่นั้นอยู่ในชุมชนชาวมุสลิมคามาน (Human Rights Watch, 2012a) เป็นไปดังรูปที่ 38-40 (Human Rights Watch, 2012a)





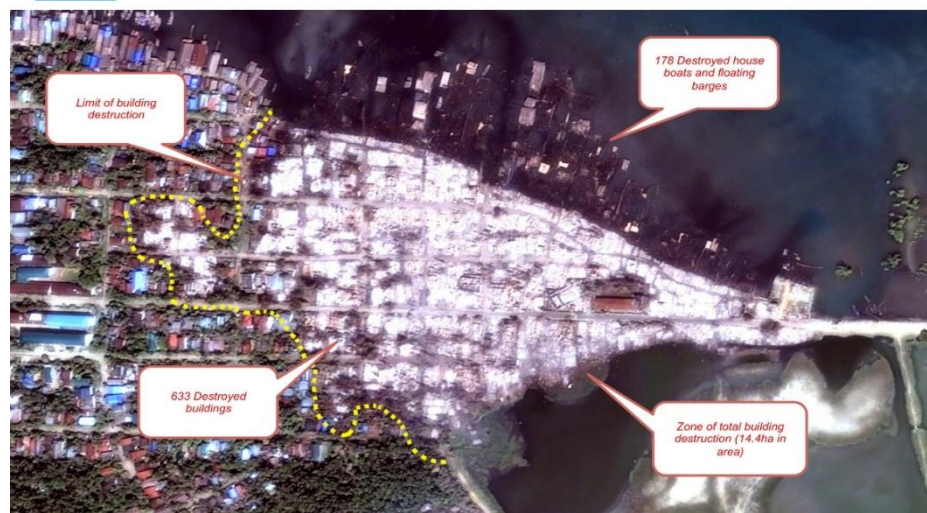
### Kyaukpyu on 9 March 2012



รูปที่ 38 ภาพพื้นที่ชายฝั่งของเมืองเจ้าก์พยูที่ถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม  
ในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2555 ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง



### Kyaukpyu on 25 October 2012

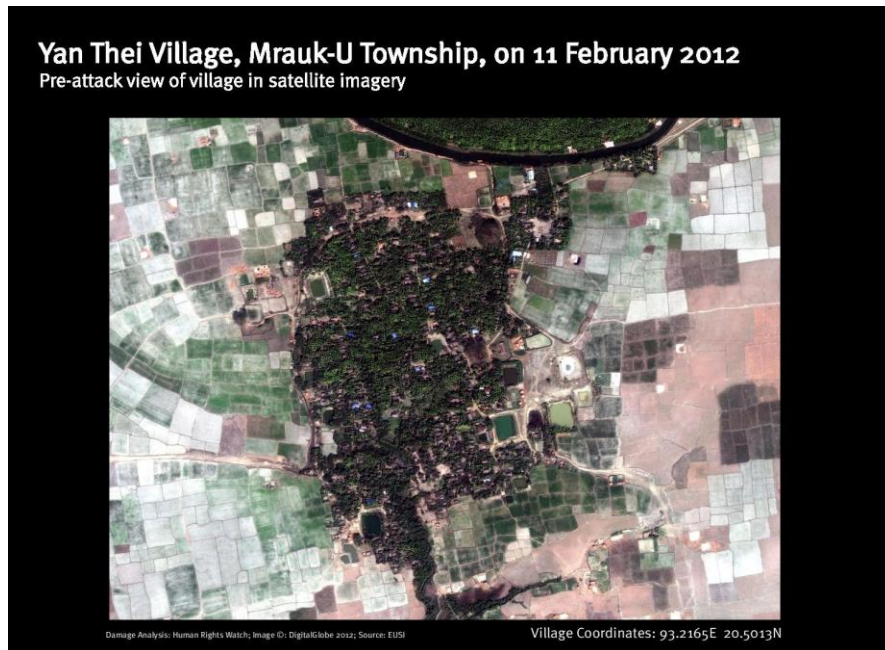


รูปที่ 39 ภาพพื้นที่ชายฝั่งของเมืองเจ้าก์พยูที่ถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม  
ในวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2555 หลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง

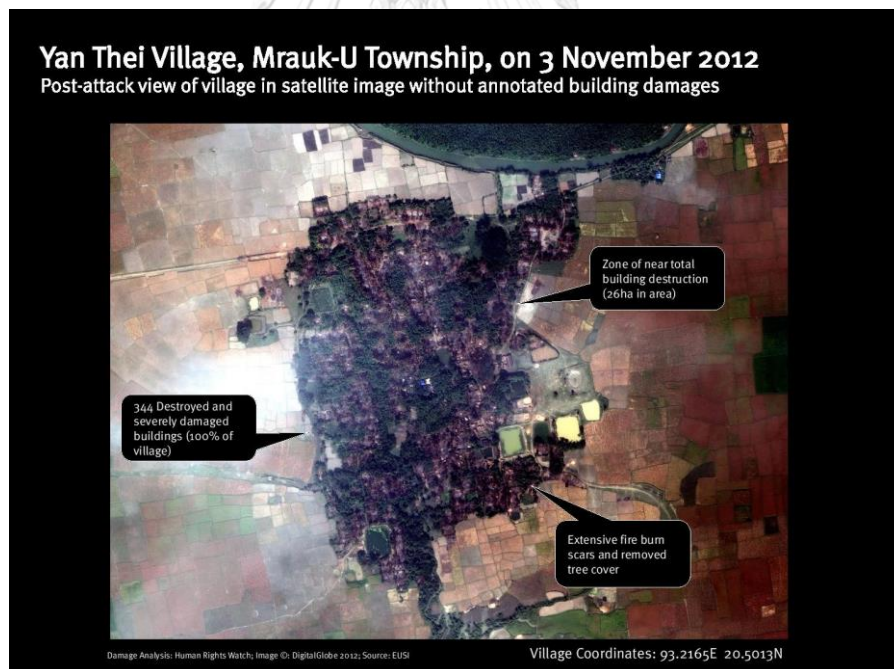


รูปที่ 40 ภาพพื้นที่ชายฝั่งของเมืองแจ้กั๊พยูที่ถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2555 พร้อมแสดงจำนวนสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเผาทำลายเป็นจุดสีแดง และบ้านเรือรวมถึงเรือบรรทุกที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเผาทำลายเป็นจุดสีเหลือง

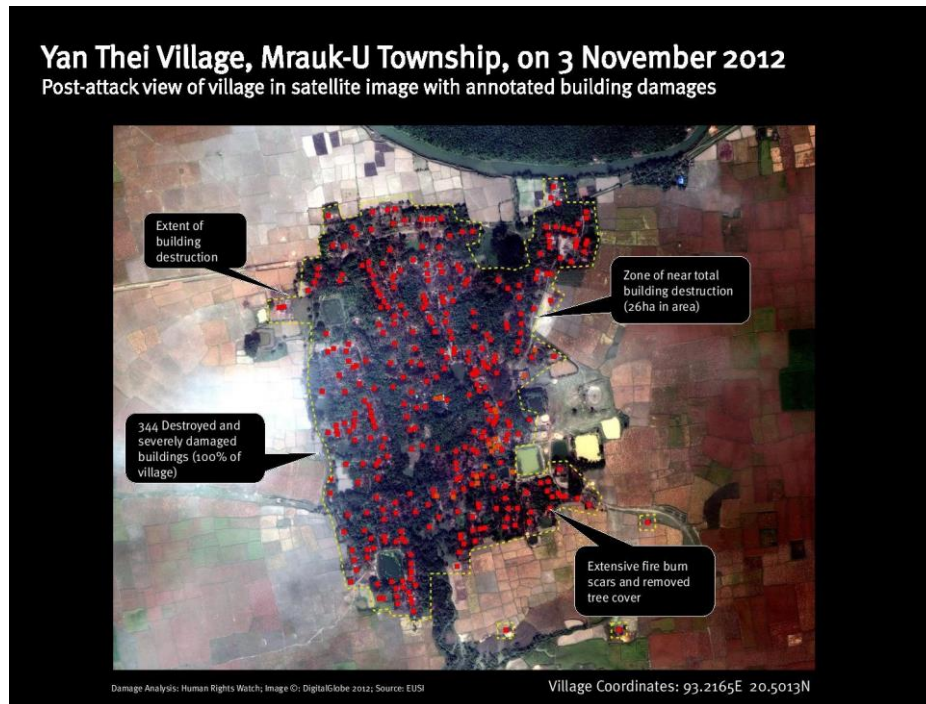
ในเมืองมรัคคู องค์กรฮิวแมนไรท์วอทช์ชี้ว่าจากการเก็บข้อมูลดาวเทียมในก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง (ณ วันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 และวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555) แคในพื้นที่หมู่บ้าน Yan Thei ของเมืองมรัคคู พบว่าหมู่บ้านดังกล่าวซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 164 ไร่ มีสิ่งปลูกสร้างทั้งหมด 344 หลังถูกทำลายเกือบทั้งหมด (Human Rights Watch, 2012e) เป็นไปดังรูปที่ 41-43 (Human Rights Watch, 2012e: 2-6)



รูปที่ 41 ภาพพื้นที่หมู่บ้าน Yan Thei ของเมืองมรืคอุ โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง

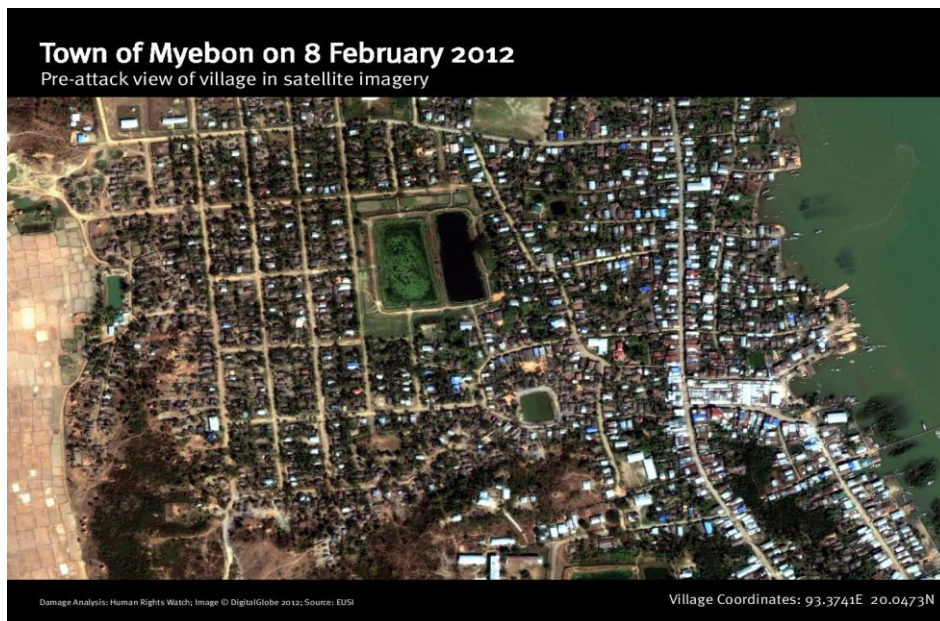


รูปที่ 42 ภาพพื้นที่หมู่บ้าน Yan Thei ของเมืองมรืคอุ โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม ในวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 หลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง

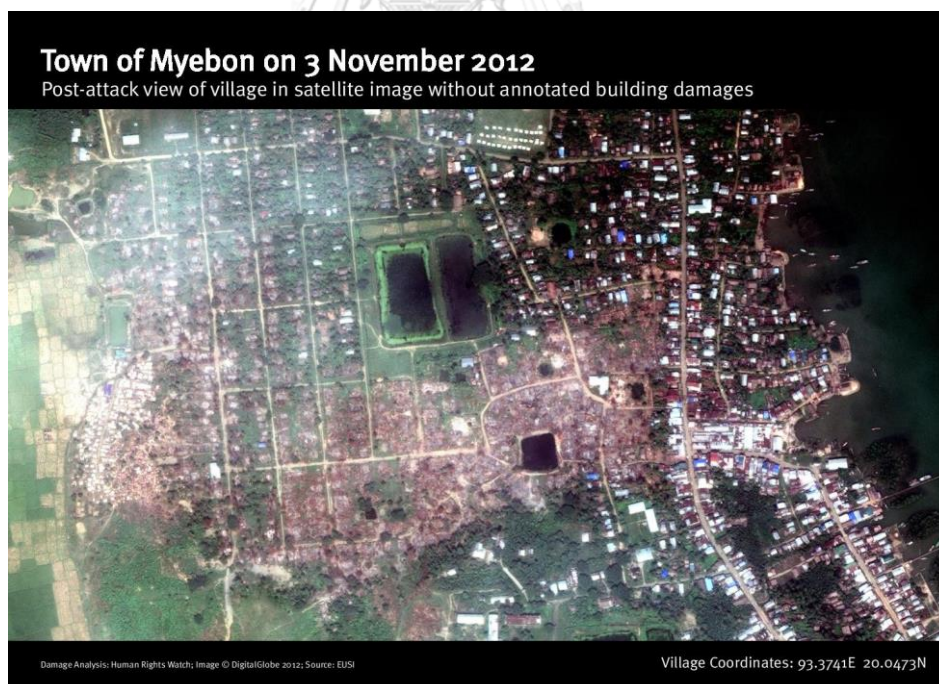


รูปที่ 43 รูปภาพพื้นที่หมู่บ้าน Yan Thei ของเมืองมรคฺอู โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม ในวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 พร้อมแสดงจำนวนสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเผาทำลายเป็นจุดสีแดง

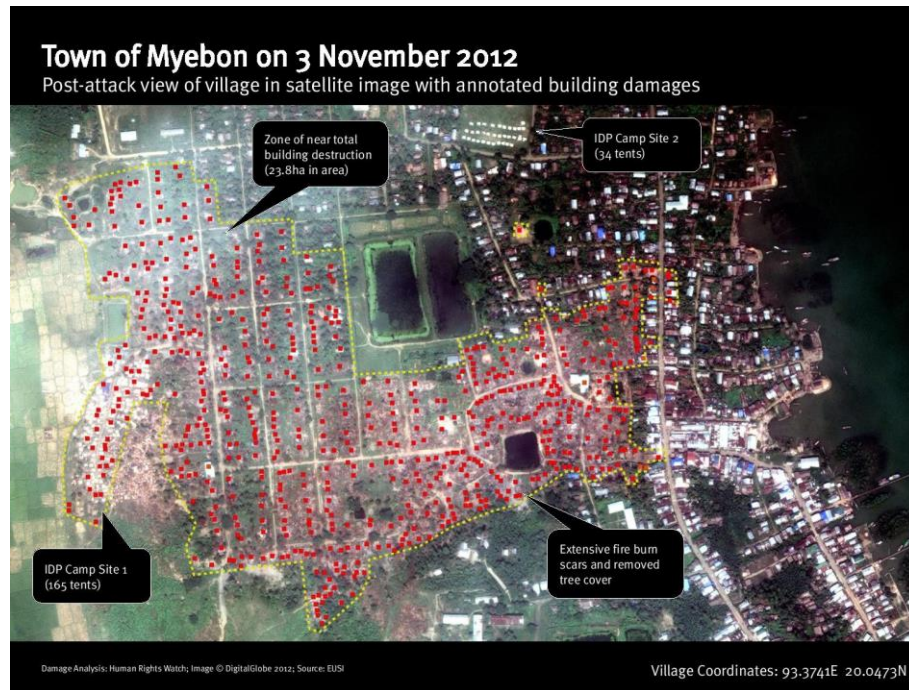
ในเมืองมเยโบน องค์กรฮิวแมนไรท์วอทช์ชี้ว่าจากการเก็บข้อมูลดาวเทียมก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง (ณ วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 และวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555) พบว่ามีสิ่งปลูกสร้าง 675 หลังถูกทำลายบนพื้นที่ประมาณ 148.75 ไร่ (Human Rights Watch, 2012f) เป็นไปดังรูปที่ 44-46 (Human Rights Watch, 2012f: 2-6)



รูปที่ 44 ภาพพื้นที่หมู่บ้านของเมืองมเยโบน โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม  
ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง



รูปที่ 45 ภาพพื้นที่หมู่บ้านของเมืองมเยโบน โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม  
ในวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 หลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง



รูปที่ 46 ภาพพื้นที่หมู่บ้านของเมืองมเยบอน โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 พร้อมแสดงจำนวนสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเผาทำลายเป็นจุดสีแดง

ในเมืองเปาะตอ องค์กรฮิวแมนไรท์วอตช์ชี้ว่าจากการเก็บข้อมูลดาวเทียมก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง (ณ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 และวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555) ในพื้นที่เมืองเปาะตอ พบว่ามีสิ่งปลูกสร้าง 492 หลังถูกทำลาย ในสองพื้นที่หลักครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 66.25 ไร่ ในบริเวณชายฝั่งทางตอนเหนือและตอนใต้ของเมือง (Human Rights Watch, 2012g) เป็นไปดังภาพที่ 47-53 (Human Rights Watch, 2012g: 2-8)

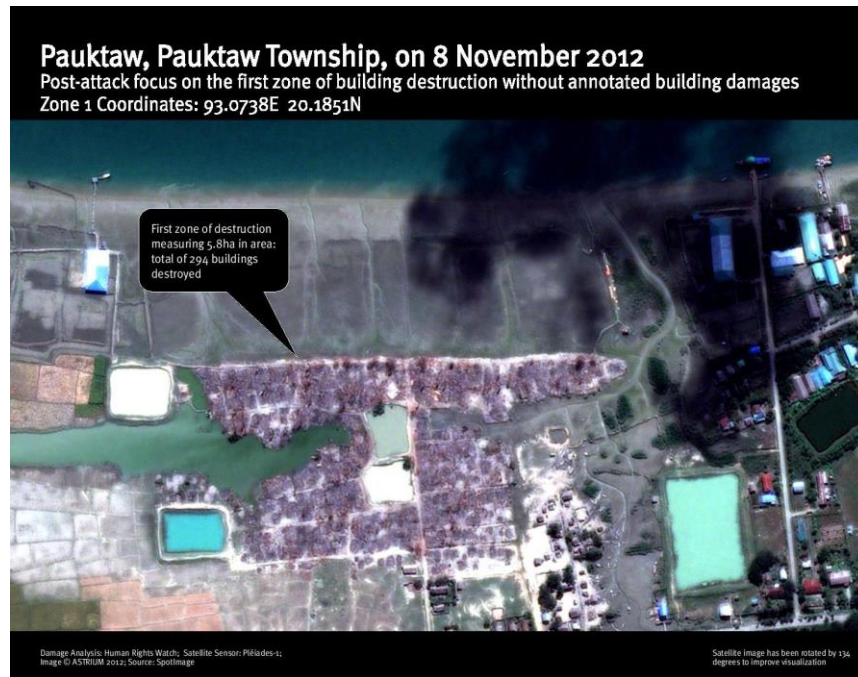


รูปที่ 47 ภาพแสดงสองพื้นที่หลักบริเวณชายฝั่งทางตอนเหนือและตอนใต้ของเมืองเปาะตอที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555

จากรูปที่ 47 แสดงให้เห็นว่า ในพื้นที่แรกมีสิ่งปลูกสร้าง 294 หลัง ถูกทำลาย (โซน 1) ส่วนในพื้นที่ที่สองมีสิ่งปลูกสร้าง 198 หลัง ถูกทำลาย (โซน 2)



รูปที่ 48 ภาพแสดงพื้นที่โซน 1 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง



รูปที่ 49 ภาพแสดงพื้นที่โซน 1 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม  
 ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 หลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง



รูปที่ 50 ภาพแสดงพื้นที่โซน 1 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555  
 พร้อมแสดงสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเผาทำลายเป็นจุดสีแดงจำนวน 294 หลัง

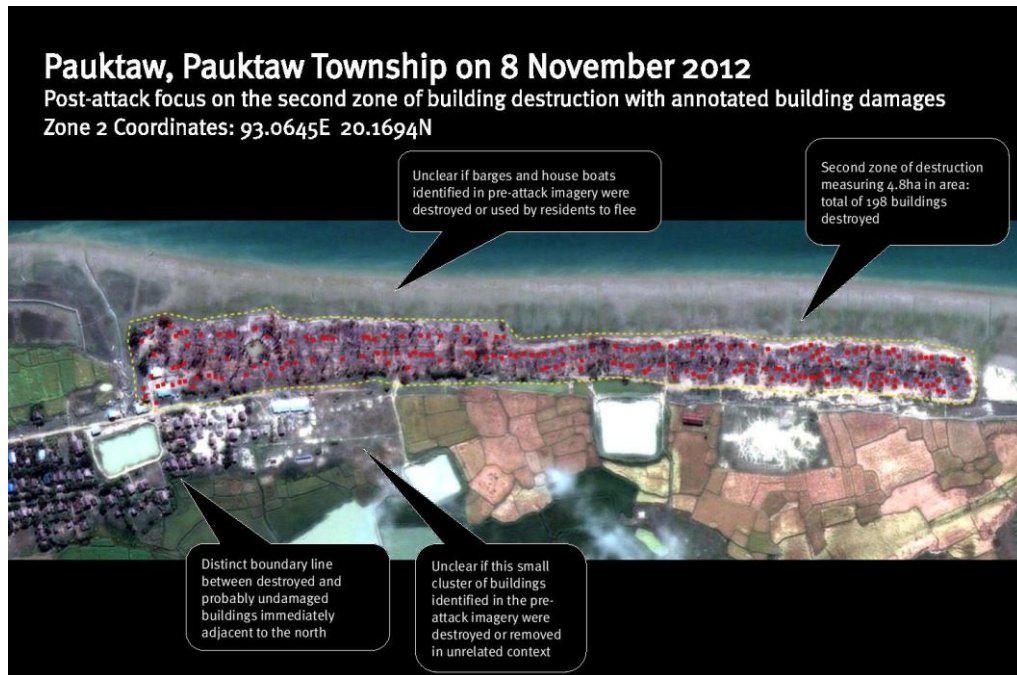




รูปที่ 51 ภาพแสดงพื้นที่โซน 2 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม  
 ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง



รูปที่ 52 ภาพแสดงพื้นที่โซน 2 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม  
 ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 หลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง

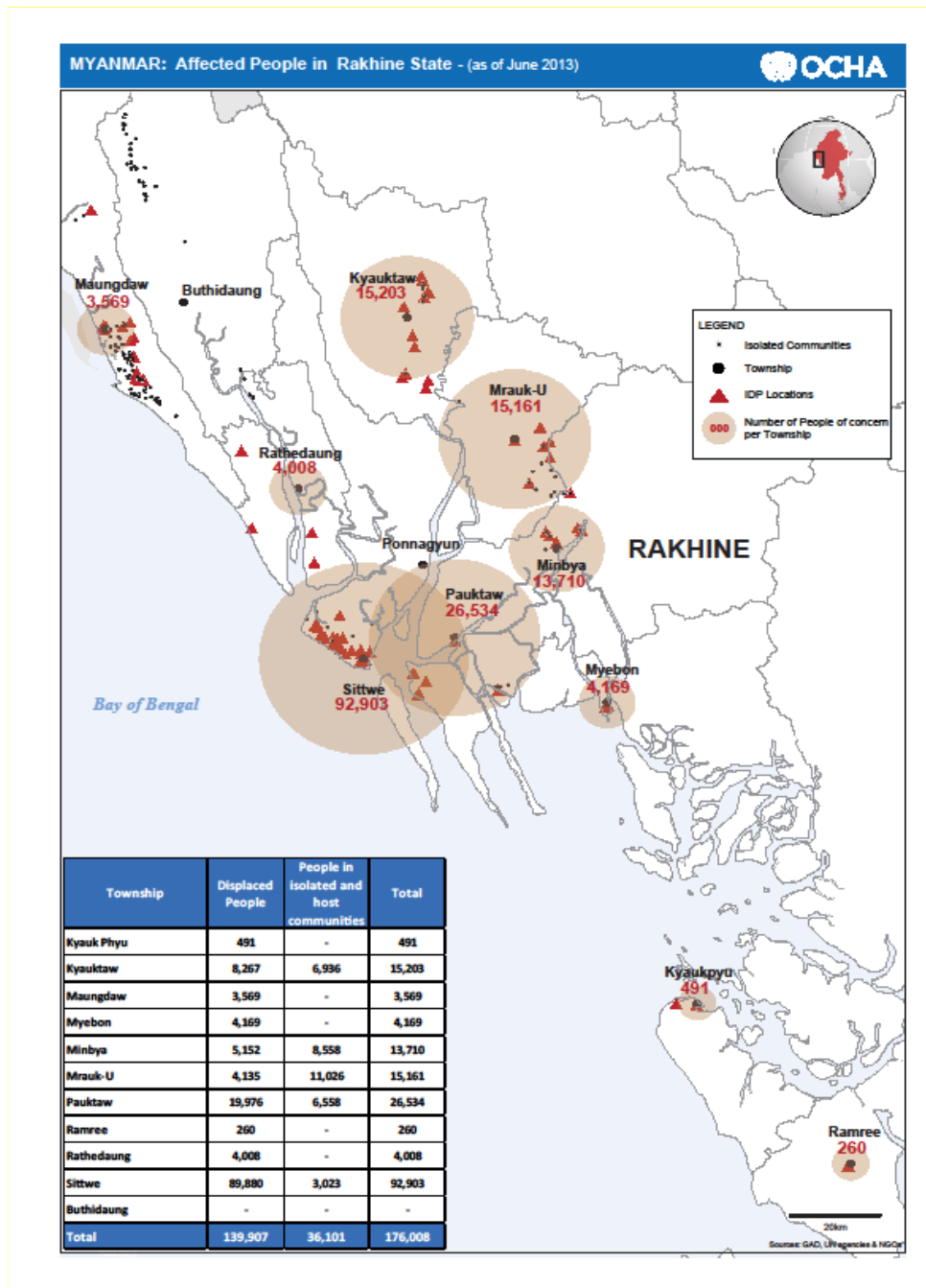


รูปที่ 53 ภาพแสดงพื้นที่โซน 2 โดยถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 พร้อมแสดงสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเผาทำลายเป็นจุดสีแดงจำนวน 198 หลัง

ทั้งนี้ รูปภาพเหล่านี้เป็นเพียงแค่อากาศถ่ายพื้นที่เพียงแค่ว่าเมืองจาก 13 เมือง ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงนับตั้งแต่เดือนมิถุนายนจนถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555

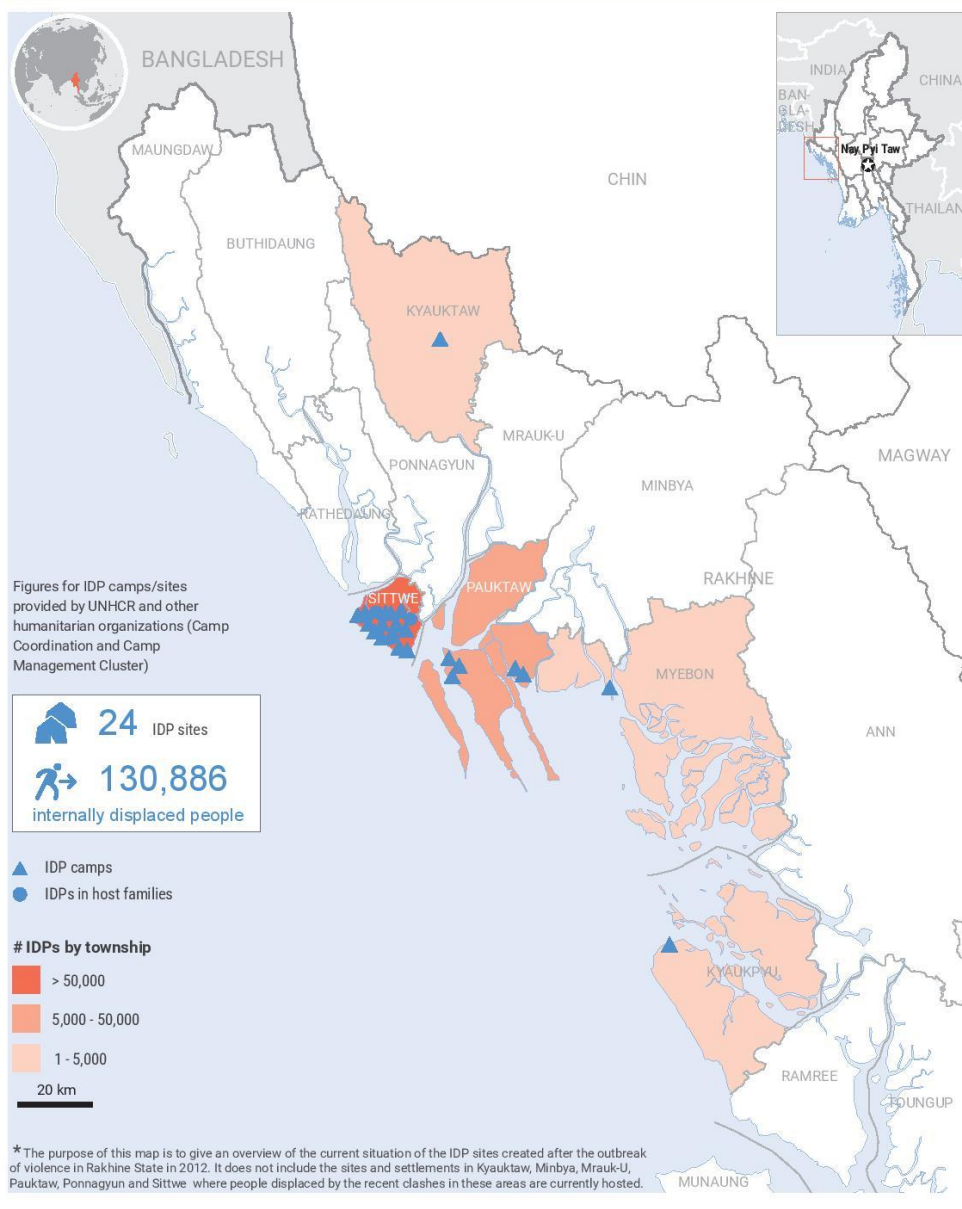
นอกจากนี้ จากข้อมูล ณ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 มีข้อมูลว่ามีชาวโรฮีนจา ยะไข่ คามาน และมะรามะจี (Maramagi) ถึง 140,000 คนที่ต้องโยกย้ายถิ่นฐานไปยังพื้นที่อื่นด้วยผลของความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 โดยอาศัยอยู่ในค่ายผู้อพยพพลัดถิ่นฐาน 76 แห่งในรัฐยะไข่ นอกจากนี้ยังมีผู้คนที่อีก 36,000 คนโดยประมาณที่ต้องการความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมแต่ไม่จำเป็นที่จะต้องโยกย้ายถิ่นฐานไปยังค่ายผู้โยกย้ายถิ่นฐาน 95 เปอร์เซนต์ของผู้โยกย้ายถิ่นฐานในช่วงปีพ.ศ. 2555 ถึง 2556 เป็นชาวมุสลิมโดยคนส่วนใหญ่เป็นชาวโรฮีนจา และ 5 เปอร์เซนต์นั้นเป็นชาวยะไข่และชาวมะรามะจี (FFM, 2018b) ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2562 พบว่ามีบุคคล 130,886 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวโรฮีนจาและบางส่วนเป็นชาวกามานที่ยังคงอาศัยอยู่ภายในค่ายผู้อพยพพลัดถิ่นฐาน 24 แห่งในพื้นที่รัฐยะไข่ตอนกลาง โดยบุคคลเหล่านี้ไม่ได้รับอนุญาตให้กลับไปในพื้นที่ที่ตนเคยอยู่อาศัย (OCHA, 2019)

แผนที่ ณ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556 และกันยายน พ.ศ. 2562 ซึ่งเปรียบเทียบจำนวนประชากรที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 ที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐานและจำนวน รวมถึงที่ตั้งค่ายผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน (IDP Sites) ในรัฐยะไข่ เป็นไปดังรูปที่ 54-55 (FFM, 2018b: 163-164)



รูปที่ 54 แผนที่ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556 แสดงถึงจำนวนผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานและที่ตั้งค่ายผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน (IDP Sites) ในรัฐยะไข่

**MYANMAR**  
 IDP sites\* in Rakhine State  
 As of 30 September 2019



รูปที่ 55 แผนที่ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2562 แสดงถึงจำนวนและที่ตั้งค่ายผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน (IDP Sites) ในรัฐยะไข่

หลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 มาตรการที่รัฐบาลเมียนมากระทำเพื่อตอบโต้เหตุการณ์ดังกล่าวคือการประกาศเคอร์ฟิวในวันเดียวกัน ไม่ให้บุคคลใดออกจากเคหสถานในช่วงเวลาที่กำหนดในพื้นที่เมืองมอดอและห้ามมิให้มีการชุมนุมมากกว่า 5 คนขึ้นไปในบริเวณ “ถนน ซอย ถนนหลัก ช่องทางเดินรถ สวน มัสยิด และโรงเรียนรัฐ” ก่อนที่คำสั่งดังกล่าวจะถูกบังคับใช้ในพื้นที่เมืองบูตีตอง เจ้ากัฟยู รามรี ซิตตเว และตังตเว เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ คำสั่งเคอร์ฟิวทั้งหลายนั้นได้ถูกยกเลิกในเดือนกันยายน พ.ศ. 2555 ยกเว้นแต่ในพื้นที่เมืองมอดอและบูตีตอง โดยมีรายงานว่าคำสั่งเคอร์ฟิวนั้นถูกบังคับใช้ในพื้นที่เมืองมอดอและบูตีตองโดยเข้มงวดกว่าเมืองข้างเคียง อีกทั้งถูกบังคับใช้อย่างเลือกปฏิบัติต่อชาวมุสลิมและชาวโรฮีนจา และมีผู้ให้ข้อมูลว่ามีกรณีที่ชาวโรฮีนจาถูกสังหารโดยเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเนื่องจากอยู่นอกเคหสถานในระหว่างช่วงการเคอร์ฟิว โดยผู้ที่มีอำนาจในการบังคับใช้เคอร์ฟิว ได้แก่ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในระดับหมู่บ้าน กองกำลังรักษาความปลอดภัยชายแดน กองกำลังตำรวจตระเวนชายแดน และกองทัพเมียนมา (FFM, 2018b: 160)

ต่อมาในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ประธานาธิบดีเมียนมาได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในพื้นที่รัฐยะไข่ โดยการประกาศดังกล่าวนี้ทำให้ประธานาธิบดีสามารถที่จะควบคุมรวมถึงจำกัดสิทธิพื้นฐานของพลเมืองที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้ อย่างไรก็ตาม ประธานาธิบดีมิได้ใช้อำนาจดังกล่าวภายใต้กฎหมายฉบับนี้ ทั้งนี้ ยะไข่ขึ้นถูกประกาศให้เป็นเขตสถานการณ์ฉุกเฉินเป็นเวลายาวนานเกือบ 4 ปีก่อนที่ประธานาธิบดี เต็ง เส่ง จะยกเลิกสถานการณ์ฉุกเฉินเมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2559 ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนรัฐบาล (FFM, 2018b: 161)

### 5.2.3 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรง

เหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 ตามที่ถูกบันทึกไว้โดยคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่และคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๗ มีความแตกต่างกันอยู่หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของหน่วยงานต่าง ๆ ในการกระทำ ความรุนแรง หรือช่วยทำให้เกิดความรุนแรง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ความมั่นคง เจ้าหน้าที่รัฐอื่น ๆ ชาวยะไข่ ชาวโรฮีนจา สื่อมวลชน พรรคการเมือง และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพิจารณาองค์ประกอบภายนอกด้านการกระทำ รวมถึงเจตนาพิเศษในการประกอบอาชญากรรมการค้า ล้างเผ่าพันธุ์

อนึ่ง แม้ว่าข้อมูลทั้งสองชุดนี้จะขัดกันแต่ก็เป็นการสะท้อนให้เห็น เรื่องราว ชุดข้อมูล และความเชื่อของชาวยะไข่ กองกำลังความมั่นคง รวมถึงรัฐบาล ที่ถูกสะท้อนผ่านคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ (เนื่องจากคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๗

ได้สัมภาษณ์คนกลุ่มนี้อย่างจำกัด) และชุดข้อมูล ความเข้าใจ และความเชื่อของชาวโรฮีนจาที่ถูกสะท้อนผ่านคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ (โดยข้อมูลในมุมมองของชาวโรฮีนจานั้นคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่อาจนำมาอ้างอิงได้อย่างจำกัด เนื่องจากถูกกล่าวหาว่าไม่ได้ทำการสัมภาษณ์คนเหล่านี้ในบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้สามารถตอบคำถามอย่างตรงไปตรงมาได้ เช่นที่ได้กล่าวถึงไปแล้วข้างต้น)

### 5.2.3.1 เจ้าหน้าที่ความมั่นคง

ในขณะที่คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ชี้ว่าเจ้าหน้าที่ได้พยายามอย่างเต็มที่แล้วในการรักษาความสงบเรียบร้อย คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ กลับได้ข้อมูลที่บ่งชี้ว่ากองกำลังรักษาความมั่นคงเป็นผู้มีส่วนร่วมโดยตรงในการก่อความรุนแรงเอง หรือไม่กระทำการใด ๆ เพื่อหยุดยั้งเหตุการณ์ความรุนแรงในช่วงดังกล่าว รวมถึงเพิกเฉยเมื่อถูกร้องขอให้ช่วยยุติความรุนแรง (FFM, 2018b: 151)

ในเหตุการณ์ความรุนแรงในช่วงเดือนมิถุนายนนั้น คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ได้รับข้อมูลว่ากองทัพบกเมียนมาและเจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้ทำการสังหารชาวมุสลิม รวมถึงในระหว่างที่บ้านของคนเหล่านั้นกำลังถูกเผา หรือเมื่อพวกเขาออกจากบ้านหลังเวลาเคอร์ฟิว ทั้งนี้ คณะกรรมการ ฯ เชื่อว่าถ้าผู้กระทำเป็นชาวพื้นเมืองยะไข่อาวุธที่ใช้ในการสังหารมักเป็นมีดขนาดยาว ในขณะที่เจ้าหน้าที่กองกำลังรักษาความมั่นคงมักใช้อาวุธปืน ในช่วงเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนตุลาคมนั้น ในเมืองเจ้าก์พยู คณะกรรมการ ฯ ได้รับข้อมูลว่ามีทหารที่ทำการยิงใส่ชาวมุสลิมและชาวโรฮีนจาที่ออกมารวมตัวกันในพื้นที่ต่าง ๆ (FFM, 2018b: 151-152)

ยังมีกรณีที่มีผู้ให้ข้อมูลว่าคนในชุมชนถูกห้ามมิให้ทำการรวบรวมร่างของผู้เสียชีวิตหรือแม้กระทั่งผู้บาดเจ็บโดยทหารได้ทำการยิงบุคคลที่พยายามกระทำการดังกล่าว และรายงานที่ว่าเจ้าหน้าที่กระทำเคลื่อนย้ายร่างผู้เสียชีวิตออกจากพื้นที่โดยยานพาหนะของเจ้าหน้าที่เอง คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ยังอ้างว่าตนได้รับข้อมูลที่น่าเชื่อถือว่ามีหลุมฝังศพขนาดใหญ่ 2 แห่ง บริเวณนอกเมือง มองคอบนถนนซึ่งไปสู่เมืองบูตีต้อง มีผู้ให้ข้อมูลหนึ่งท่านที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าเขาเห็นทหารเข้ามาในพื้นที่หลายครั้ง ในเวลากลางคืน เพื่อที่จะนำร่างผู้เสียชีวิตไปยังบริเวณหลุมดังกล่าว และกล่าวต่อว่าร่างผู้เสียชีวิตมักถูกสายน้ำที่อุตุติดกันกวาดไปยังแม่น้ำและเห็นว่าร่างหลายร่างลอยน้ำไป (FFM, 2018b: 150)

นอกจากการสังหารโดยกองกำลังความมั่นคง คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ยังได้รับรายงานว่าในช่วงเวลาหลายเดือนนับจากเหตุการณ์วันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 มีการจับกุมชาวโรฮีนจาจำนวนมากโดยมิชอบโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองกำลังรักษาความปลอดภัยชายแดน และกองทัพเมียนมา ผู้ถูกจับกุมส่วนใหญ่ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนในการก่อความรุนแรง ได้แก่ ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2555 มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ กล่าวอ้างว่าตนเห็นชาวโรฮีนจาจำนวนมากถูกนำตัวไปสถานีตำรวจที่ตั้งอยู่ใกล้มัสยิด Munshi โดยรถบรรทุกขนาดใหญ่ที่จุคนได้ถึง 50 คน ผู้ที่ถูกจับกุมไปนั้นมีทั้งที่ถูกรายงานว่าต่อมาหายสาบสูญหรือได้รับการปล่อยตัวเมื่อจ่ายเงินสินบนจำนวนมาก และอีกส่วนหนึ่งถูกนำตัวไปคุมขังยังเรือนจำบูตีต้อง ในขณะที่เดียวกันก็มีรายงานเช่นกันว่าชนพื้นเมืองยะไข่บางคนก็ถูกจับกุมตัวและนำไปคุมขังโดยมิชอบ เนื่องจากถูกกล่าวหาว่ามีส่วนในการก่อความรุนแรงเช่นเดียวกัน (FFM, 2018b: 150)

กองกำลังรักษาความมั่นคงหลายคนได้ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนร่วมอย่างมากต่อการเผาทำลายบ้านเรือนของชาวมุสลิม มีพยานที่ให้ข้อมูลต่อคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ เกี่ยวกับกรณีหลายกรณีที่กองทัพเมียนมาและ/หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการก่อไฟเผาบ้านเรือน หรือร่วมกับหรือให้การคุ้มครองแก่ชาวยะไข่ที่กำลังจะทำการเผาบ้านเรือนดังกล่าว และรายงานว่ากองกำลังรักษาความมั่นคงได้ทำการยิงไปที่ชาวคาหมานและชาวโรฮีนจาที่พยายามที่จะดับไฟ หรือเล็งอาวุธมายังพวกเขาและบอกพวกเขาไม่ให้กระทำการดังกล่าว (FFM, 2018b)

อีกหนึ่งประเด็นสำคัญที่ข้อมูลทั้งสองชุดไม่สัมพันธ์กันคือข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงทางเพศโดยเจ้าหน้าที่ความมั่นคง ทั้งนี้ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ได้รับข้อมูลมาว่าในระหว่างเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 มีผู้หญิงและเด็กหญิงชาวโรฮีนจาถูกข่มขืนกระทำชำเรา ทำให้พิการ ลักพาตัว และสังหาร ซึ่งกรณีความรุนแรงทางเพศส่วนใหญ่ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นล้วนเป็นสมาชิกของกองทัพเมียนมา กองกำลังรักษาความปลอดภัยชายแดน หรือกองกำลังความมั่นคงอื่น ๆ ในระหว่างที่มีการค้นบ้าน หรือในบริเวณพื้นที่ของกองกำลังความมั่นคง มีรายงานว่าผู้หญิงและเด็กหญิงประมาณ 20 คนถูกลักพาตัวไปในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 จากพื้นที่ในหมู่บ้าน Narzi ของเมืองซิตตเว่ ไปเป็นทาสทางเพศของทหาร และหญิงอายุประมาณ 22 ปีซึ่งถูกรายงานว่าได้ถูกกักขังในพื้นที่ของโรงพยาบาลทหารและถูกบังคับให้แต่งงานกับทหารหน่วยแพทย์ของกองทัพเมียนมา ทั้งนี้ คณะกรรมการ ฯ อธิบายว่าเหตุการณ์ความรุนแรงทางเพศส่วนใหญ่นั้นไม่ได้ถูกรายงานไปยังเจ้าหน้าที่เนื่องจากชาวโรฮีนจาเห็นว่าการรายงานดังกล่าวจะนำไปสู่การจับกุมและการปฏิบัติที่โหดร้ายต่อผู้ร้องเรียนเอง (FFM,

2018b: 155) ข้อมูลดังกล่าวไม่ถูกกล่าวถึงหรืออ้างถึงในรายงานของคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่

นอกจากนี้ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๗ ยังมีข้อมูลอีกว่าได้มีการปลุกฝังแนวคิดของความเกลียดชังต่อชาวโรฮีนจาในหมู่สมาชิกของกองทัพทหารที่เพิ่งเข้าประจำการในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 มีนายทหารที่ให้ข้อมูลว่าตนได้รับการฝึกอบรมในสำนักงานใหญ่ของทหารในเมืองเนปิดอร์เกี่ยวกับ “การขยายตัวของอิสลาม” และ “การสูญสิ้นของศาสนาพุทธ” การฝึกอบรมดังกล่าวนั้นมีหัวข้อชื่อว่า “ความหวาดกลัวที่ชนชาติจะถูกทำให้สูญสิ้น” โดยเนื้อหาการอบรมล้วนสะท้อนแนวคิดที่เกี่ยวกับการต่อต้านอิสลาม โดยการฝึกอบรมดังกล่าวนี้ได้สรุปไว้ว่ามีความจำเป็นที่จะต้อง “ปกป้องชนชาติและศาสนาของเราเท่าที่จะทำได้” (FFM, 2018b: 170)

อนึ่ง คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่เองได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของคนในพื้นที่โดยคณะกรรมการ ๗ พบว่า 55 เปอร์เซ็นต์ของผู้ให้ข้อมูลกล่าวหาว่ากองกำลังตำรวจไม่ได้ทำการปกป้องชาวโรฮีนจาจากความรุนแรง อีกทั้งยังร่วมกับชาวยะไข่ในการโจมตีหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 16) แต่ไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของทหารในกองทัพเมียนมา

### 5.2.3.2 เจ้าหน้าที่รัฐอื่น ๆ

บทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐอื่น ๆ ในเหตุความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 ส่วนใหญ่จะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ที่ช่วยทำให้เกิดความแตกแยกและความรุนแรงขึ้น โดยไม่มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่เหล่านี้เป็นผู้กระทำให้เกิดความรุนแรงโดยตรง ยกตัวอย่างเช่น ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 มีการตีพิมพ์บทความลงในนิตยสาร Paccima Zone ซึ่งมีบทนำที่ร่างโดยเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นเขตมอดอ อีกทั้งยังมีรายชื่อของเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงรวมถึงหัวหน้าฝ่ายตำรวจทั้งจากเมืองมอดอและบูตีต้องเป็นสมาชิกกรรมการและผู้สนับสนุน รวมถึงรายชื่อของพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นที่ปรึกษา นิตยสารดังกล่าวนี้มีส่วนหนึ่งที่เป็นบทความที่มีเนื้อหาเป็นการต่อต้านชาวโรฮีนจาโดยมีหัวข้อที่มีลักษณะเป็นการยั่วยุ เช่น “สึนามิสีดำที่จำลองกายมาเรียกความสงสาร” (Black Tsunami in a Pitiful Disguise) หรือ “การรุกรานอย่างช้า ๆ” (Slow Invasion) ซึ่งล้วนแต่ชี้ว่าชาวโรฮีนจาทั้งหลายนั้นเป็นผู้ก่อการร้าย คำว่าโรฮีนจานั้นถูกประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อที่จะครอบครองพื้นที่ ไต่แย้งข้อกล่าวอ้างที่บอกว่าชาวโรฮีนจาถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน วาดภาพชาวโรฮีนจาเป็นผู้ก่อให้เกิดการละเมิดที่ร้ายแรง และกล่าวหาว่าสังคมนานาชาติเชื่อถือใน “คำโกหกของชาวโรฮีนจา” อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับเมืองมอดอและ บูตีต้องมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในรัฐยะไข่ ในบทความหนึ่ง ชาวโรฮีนจาถูกวาดว่าเป็น “ศัตรู” ของกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองทุกคน และเป็นเสมือน “อาวุธของผู้ก่อการร้ายหัวรุนแรง...ที่มีความพยายามที่จะมาชั่งวงชิง



ดินแดนไป” ทั้งนี้ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๗ ได้รับข้อมูลมาจากผู้ให้ข้อมูลหลายท่านว่านิตยสารดังกล่าวเป็นหนึ่งในจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เกิดความรุนแรงในปี พ.ศ. 2555 และการที่มีเจ้าหน้าที่รัฐของรัฐยะไข่อยู่ในคณะบรรณาธิการก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าบทความเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนหรืออย่างน้อยได้รับการอนุมัติโดยปริยายจากรัฐ อีกทั้งเป็นการสะท้อนทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐต่อชาวโรฮีนจาในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ก่อนที่จะเกิดความรุนแรงในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 (FFM, 2018b: 167-168)

นอกจากนี้ในวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2555 สามวันหลังจากที่มีการฆาตกรรมนางสาว Ma Thida Htwe และเป็นช่วงเวลาสองวันก่อนที่จะมีการสังหารชายชาวมุสลิมสิบคนในเมืองตองไก่อ๊บ Zaw Htay โฆษกของประธานาธิบดีเมียนมาได้โพสต์ข้อความลงในบัญชี Facebook ส่วนตัวของตนเองและทำการเตือนเกี่ยวกับการเข้ามาของ “ผู้ก่อการร้ายชาวโรฮีนจา” จากนอกประเทศจากกลุ่ม Rohingya Solidarity Organization (RSO) และยังพิมพ์ว่ากองทัพเมียนมาจะ “ทำลายพวกเขาให้ราบคาบ” แม้ต่อมาข้อความดังกล่าวนั้นถูกลบทิ้ง แต่ว่าผลที่เกิดจากการที่มีเจ้าหน้าที่ระดับสูงชี้ว่าชาวโรฮีนจาเป็นผู้ก่อการร้ายนั้น คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๗ ชี้ว่าอาจจะเป็นอีกหนึ่งสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 ที่ตามมาในอีกหนึ่งสัปดาห์ (FFM, 2018b: 168)

เช่นเดียวกัน ในวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 อดีตประธานาธิบดีเต็ง เส่ง กล่าวแก่สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) ว่ารัฐบาลจะรับผิดชอบกลุ่มชาติพันธุ์ของเมียนมาเท่านั้น แต่ “เป็นไปได้เลยที่จะยอมรับโรฮีนจาที่เข้าเมืองมาโดยผิดกฎหมายซึ่งไม่ใช่ชนชาติของเรา” และกล่าวว่า “วิธีการแก้ปัญหาเดียว” คือการส่งชาวโรฮีนจาไปยังประเทศอื่น ๆ หรือไปยังค่ายผู้อพยพที่ดูแลโดย UNHCR โดยข้าหลวงใหญ่ UNHCR ได้ออกมาปฏิเสธวิธีการดังกล่าวในวันต่อมา (The Associated Press, 2012) เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นอีกหนึ่งเหตุการณ์ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดของผู้มีอำนาจระดับสูงต่อชาวโรฮีนจาในรัฐยะไข่

นอกจากนี้ยังมีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ในท้องที่รวมถึงเจ้าหน้าที่ปกครองและไม่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับผลกระทบในขณะที่มีความสามารถที่จะช่วยเหลือได้ รวมถึงกรณีที่มีชาวโรฮีนจาไปขอใช้รถดับเพลิงแต่ถูกปฏิเสธโดยเจ้าหน้าที่เขตรดับอาวุโสเนื่องจากไม่ได้รับอนุญาตจาก “เจ้าหน้าที่ระดับสูง” (FFM, 2018b: 174)

ในอีกมุมหนึ่ง คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ไม่ได้กล่าวถึงบทบาทและทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐอื่น ๆ ในลักษณะเป็นการช่วยทำให้เกิดความรุนแรงเช่นที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่

คณะกรรมการฯ เชื่อว่าการคอร์รัปชันและการให้สินบนในหมู่ข้าราชการเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรงดังกล่าวขึ้น โดยคณะกรรมการชี้ว่าข้อมูลที่ได้รับจากทั้งชาวไทยและชาวโรฮิงจาต่างบ่งบอกว่าการคอร์รัปชันนั้นเป็นหนึ่งในปัญหาพื้นฐานของข้าราชการ โดยข้าราชการในรัฐยะไข่ประกอบไปด้วยชาวยะไข่และกลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติ (Taing-Yin-Tha) ของเมียนมา ซึ่งไม่รวมถึงชาวโรฮิงจา แม้ว่าข้าราชการชาวยะไข่มักจะไม่มองชาวโรฮิงจาในทางบวกนักและปฏิบัติต่อชาวโรฮิงจาอย่างแข็งกร้าว ข้าราชการที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นมักก็ได้มีลักษณะเช่นเดียวกัน ดังนั้นชาวโรฮิงจา รวมถึงชาวมุสลิมอื่น ๆ จึงมักถูกกล่าวหาว่าพยายามจะเข้าหาข้าราชการกลุ่มนั้นเพื่อที่จะติดสินบนต่าง ๆ โดยคณะกรรมการ ฯ ชี้ว่ามีรายงานว่าในช่วงเวลาหลายปีมานี้ข้าราชการที่มีเชื้อชาวยะไข่ได้เอื้อให้ชาวโรฮิงจาสามารถครอบครองและทำประโยชน์ในพื้นที่เกษตรกรรมโดยมิชอบด้วยกฎหมายและออกบัตรประจำตัวประชาชนให้ รวมถึงอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ประสงค์จะสวมสิทธิว่าเป็นชาวคามาน (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 17)

ทั้งนี้ ชาวยะไข่ถึง 96 เปอร์เซ็นต์ที่ตอบแบบสอบถามของคณะกรรมการได้สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ยังมองว่าปัญหาความรุนแรงนั้นเกิดจากการที่รัฐบาลไม่มีความสามารถที่จะป้องกันกลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติของประเทศได้ (เช่น ชาวยะไข่) และปัญหาต่าง ๆ นั้นเกิดมาจากการคอร์รัปชันของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น รวมถึงการที่หน่วยงานทางการเมืองที่ใช้ชาวโรฮิงจาเป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองและคะแนนเสียงของตน และชี้ว่าการกระทำดังกล่าวนี้เป็นเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรงขึ้น (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 14)

### 5.2.3.3 ชาวยะไข่

จะเห็นได้ว่าปัญหาในพื้นที่รัฐยะไข่นั้นมักจะถูกวาดภาพโดยรัฐบาลว่าเกิดมาจากความสัมพันธ์ที่ย่ำแย่ระหว่างชาวโรฮิงจากับชาวยะไข่ เนื่องจากความเกลียดชังและอคติที่ฝังรากลึก เช่น คณะกรรมการได้สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ได้พิเคราะห์ว่าชาวยะไข่ส่วนใหญ่มองว่าชาวโรฮิงจาเป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นที่ต้อนรับ จึงต้องการให้ออกจากรัฐยะไข่ อีกทั้งกดดันกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีความใกล้ชิดกับชาว โรฮิงจา เช่น กลุ่มชาวพุทธมะรามะจี (Maramagyi) หรือมุสลิมคามานซึ่งล้วนแต่เป็นหนึ่งในชาติพันธุ์แห่งชาติ โดยความเกลียดชังของชาวยะไข่ที่มีต่อชาวโรฮิงจานั้นมีมาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีข้อมูลว่ามีชาวยะไข่เสียชีวิตในเงื้อมมือของชาวโรฮิงจาจำนวนมาก และชาวยะไข่ที่รอดชีวิตได้ทำการหลบหนีออกจากหมู่บ้านในเมืองมอดอและบูตต้องไปยังที่ปลอดภัย ก่อนที่พื้นที่ดังกล่าวจะถูกครอบครองโดยชาวโรฮิงจา โดยชี้ว่าชาวยะไข่ได้ส่งต่อความทรงจำดังกล่าวรุ่นสู่รุ่น ทำให้ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ในหมู่ชาวยะไข่ไม่ว่าจะอายุน้อยหรืออายุมากแล้วแต่มีความเกลียดชังต่อชาวโรฮิงจา ทั้งนี้ จากการสอบถามชาวยะไข่ 1,200 คน

พบว่านับตั้งแต่เด็กผู้ที่ตอบแบบสอบถามทุกคนได้ถูกเตือนเรื่อย ๆ จากบรรดาผู้อาวุโส พ่อแม่ และครูบาอาจารย์ว่าชาวมุสลิมนั้นมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อชาวยะไข่และมักจะไม่พูดความจริง โดย 75 เปอร์เซ็นต์ของคนเหล่านี้กล่าวว่าตนมีเพื่อนเป็นคนมุสลิมแต่ว่ามีได้เชื่อใจและไปเยี่ยมบ้านกันไม่บ่อยนะ มีเพียงแค่ 8 เปอร์เซ็นต์ ของผู้ตอบแบบสอบถามที่กล่าวว่าตนเข้าใจหลักการพื้นฐานของอิสลามที่เหลือกกล่าวว่าศาสนาดังกล่าวนั้นเป็น “ศาสนาที่เลวร้ายมาก” และผู้ที่ปฏิบัติตามนั้นเป็น “ปีศาจ” และ “เชื่อถือไม่ได้” (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 18)

ในทางตรงกันข้าม ชาวโรฮีนจา รวมถึงชาวยะไข่ส่วนใหญ่ที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ๆ ได้ทำการสัมภาษณ์กลับระบุว่าความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนก่อนที่จะเกิดความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 นั้น “ดี” หรือ “ดีมาก” หรือ “ไม่ได้มีปัญหาใด ๆ” และ “ไม่มีความกดดันใด ๆ” ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนกล่าวว่าตนมีเพื่อนที่มาจากอีกชุมชน ได้ทำธุรกิจร่วมกัน เรียนร่วมกัน ไปเยี่ยมบ้านกันและกัน รวมถึงฉลองเทศกาลต่าง ๆ ด้วยกัน แม้จะมีชาวโรฮีนจาจำนวนหนึ่งที่แสดงความรู้สึกในเชิงลบต่อวิธีการที่ชาวยะไข่ปฏิบัติต่อพวกเขาในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย หรือกล่าวถึงความคับข้องใจที่เกิดจากเพื่อนบ้านชาวยะไข่ก่อนที่จะมีความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 ก็ตาม แต่หลังจากความรุนแรงเกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2555 แล้วผู้ให้ข้อมูลล้วนให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาวยะไข่และชาวโรฮีนจานั้นถดถอยลงไปอย่างร้ายแรง ปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างชุมชนนั้นหยุดนิ่งและลดลงไปอย่างมาก อาจจะช่วยด้วยกลัวหรือด้วยนโยบายต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้โดยหน่วยงานส่วนกลางของรัฐยะไข่ (FFM, 2018b: 172)

ต่างจากคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ ยังได้ข้อมูลมาในลักษณะว่าความรุนแรงในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 นั้นได้เกิดขึ้นจากการกระทำของทั้งสองฝ่าย

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเหตุการณ์ความรุนแรงที่ผู้ก่อเหตุซึ่งเป็นชาวยะไข่เป็นบุคคลที่คนในหมู่บ้านชาวมุสลิมรู้จัก โดยมีผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งจากหมู่บ้าน Yasina ในเมืองซิตตเว ได้อธิบายว่าเขาสังเกตเห็นว่าชาวยะไข่ที่มาโจมตีนั้น “ข้าพเจ้าสามารถจำหลายคนในกลุ่มพวกเขาได้ เราเคยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากเมื่อก่อน...บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นบุคคลที่เราเคยแบ่งปันมื้ออาหารในวันอิด-ฮารีรายอ แต่ตอนนี้พวกเขากลับยืนอยู่ตรงนั้นเพื่อสังหารพวกเรา” นอกจากนี้ยังมีผู้ให้สัมภาษณ์ต่อคณะกรรมการ ๆ กล่าวอ้างว่าตนเป็นพยานว่ามีชาวยะไข่ได้ทำการปลดบริเวณลำคอของของชาวโรฮีนจา หันขึ้นส่วนของร่างกายรวมถึงทรวงอกของผู้หญิง (FFM, 2018b: 152)

ในเวลาเดียวกัน คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ได้รับข้อมูลเช่นกัน จากชาวโรฮีนจาคนหนึ่งเกี่ยวกับการที่ชนพื้นเมืองชาวยะไข่ได้ช่วยปกป้องชีวิตของแม่ของเธอเอาไว้ โดยแม่ของเธอเกือบที่จะถูกสังหารโดยชาวยะไข่อีกคนหนึ่ง (FFM, 2018b: 152)

ในทางตรงกันข้าม ในห้วงที่เกิดความรุนแรงในเมืองเจ้ากัปปุในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ กลับได้ข้อมูลจากชาวโรฮีนจาที่ถูกโจมตีว่า พวกเขาไม่รู้จักรักชาวยะไข่ส่วนใหญ่ที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในห้วงดังกล่าว (FFM, 2018b: 153-155)

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสนใจว่า คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ได้ ข้อมูลมาจากการสอบถามชาวโรฮีนจาในเมืองมอดอ ซิตตเว เจาตอ และบูตีตอง จำนวน 800 คน และพบว่า 92 เปอร์เซ็นต์ของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากทัศนคติของกลุ่มชาตินิยมยะไข่ที่ไม่มีความอดทนอดกลั้นต่อชนกลุ่มน้อย และใช้ประโยชน์จากคดีการ ช่มชู้เพื่อสร้างปัญหาให้แก่ชาวโรฮีนจา (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 15)

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ๓ ยังได้สรุปไว้อย่างน่าสนใจว่าการที่ รัฐบาลเมียนมามีความรุนแรงในพ.ศ. 2555 เป็นความรุนแรงระหว่างชุมชนนั้นไม่ถูกต้อง นัก เพราะแม้ว่าจะมีความรุนแรงเกิดขึ้นระหว่างสองชุมชนจนส่งผลให้เกิดการสังหารและการทำลาย ทรัพย์สินจริง แต่คณะกรรมการ ๓ มองว่าการกระทำดังกล่าวนี้มีได้ปะทุขึ้นมาจากความเกลียดชัง แต่ปะทุขึ้นจากการวางแผนและการยุยงให้เกิดความรุนแรงและการสร้างความกดดัน โดยชี้ว่าการ ยุยงดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจาก “การสร้างความเกลียดชังซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์พ.ศ. 2555” ของ ภาคส่วนต่าง ๆ เช่นที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 4 ก่อนจะทวีความรุนแรงขึ้นหลังจากวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 เมื่อหญิงสาวชาวยะไข่ถูกช่มชู้และสังหาร (FFM, 2018b: 173) ในขณะที่ คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่กลับมองว่าเหตุการณ์ในวันที่ 8 นั้นเป็นการ กระทำโดยการวางแผนไว้ก่อนเช่นกันแต่เป็นการวางแผนของชาวโรฮีนจาเพียงฝ่ายเดียว และความ รุนแรงอื่น ๆ ที่ตามมา “ชวนให้สงสัย” ว่าชาวโรฮีนจาพยายามที่จะยุให้เกิดการเผชิญหน้าซึ่งจะ กล่าวต่อไปด้านล่าง (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 12)

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ได้อ้างอิงถึงข้อมูลที่ตนได้รับมาจาก ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่นำเชื่อถือว่ามี การแจกจ่ายแผ่นพับและจดหมายในกลุ่มชาวยะไข่ก่อนที่จะมี เหตุการณ์ความรุนแรงในเมืองซิตตเว นอกจากนี้ ไม่กี่วันก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือน มิถุนายนได้มีรายงานว่าแผ่นพับที่ส่งต่อกันในกลุ่มชาวยะไข่ที่เรียกร้องให้แต่ละครัวเรือนส่งตัวแทน มาหนึ่งคนในการเข้าร่วมการโจมตีชุมชนชาวโรฮีนจาและให้อีกส่วนหนึ่งยังคงอยู่ในหมู่บ้านเพื่อทำการ

ป้องกันพื้นที่จากการโจมตีเพื่อแก้แค้นเอาคืน มีรายงานหนึ่งที่น่าเชื่อถือได้ส่งให้แก่คณะกรรมการ ฯ และได้บันทึกคำพูดของชาวโรฮีนจาที่ให้ข้อมูลและกล่าวว่าก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงพวกเขาเห็นแผ่นพับที่ถูกแจกจ่ายให้แก่ครอบครัวชาวยะไข่โดยบุคคลที่นั่งอยู่บนมอเตอร์ไซค์ แต่ว่าแม้กระทั่งเพื่อนใกล้ชิดชาวยะไข่ก็ไม่ได้บอกกับพวกเขาว่าแผ่นพับเหล่านั้นมีเนื้อความเช่นไร ผู้ให้สัมภาษณ์ที่มาจากเมืองรามรีเองก็กล่าวถึงแผ่นพับกับคณะกรรมการ ฯ โดยบอกว่าแผ่นพับนั้นกล่าวว่าชาวมุสลิมไม่ควรได้รับอนุญาตให้อยู่ในเมียนมา รวมถึงข้อเท็จจริงที่ว่าเขาได้รับคำเตือนจากเพื่อนชาวยะไข่ว่ามีชาวยะไข่บางคนวางแผนที่จะโจมตีชาวมุสลิมและทำลายหมู่บ้าน (FFM, 2018b: 173)

นอกจากนั้น คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ยังมีข้อมูลว่าชาวยะไข่จากภายนอกพื้นที่ได้เดินทางเข้ามาในพื้นที่ต่าง ๆ ที่เกิดเหตุก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง รวมถึงได้รับการแจกจ่ายอาวุธ จากรายงานที่เชื่อถือได้ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 คณะกรรมการ ฯ ได้รับข้อมูลว่ามีกลุ่มชาวยะไข่ที่ถูกพาตัวมายังย่านเมืองของซิตตเวโดยเรือและรถโดยสาร โดยในขณะที่พวกเขากำลังรอเพื่อเปลี่ยนไปยังรถโดยสารคันต่อไปได้มีการแจกจ่ายไม้และมิดขนาดใหญ่ ในอีกรายงานหนึ่งกล่าวว่าก่อนที่จะมีการโจมตีมีชายหลายคนขี่มอเตอร์ไซค์ไปโดยรอบและตะโกนว่าจะมีการโจมตีในเวลา 2.00 น. ซึ่งปรากฏว่ามีการโจมตีดังกล่าวจริง เช่นเดียวกันมีชาวคามาวันที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าก่อนที่จะเกิดความรุนแรงในตำบล Paik Seik ในเมืองเจ้าก์พยู ในวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2555 เขาเห็นสมาชิกของพรรค RNDP ทำการแจกจ่ายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ มีดขนาดใหญ่ และมีดทั่วไป กับชาวยะไข่ในขณะที่มีเจ้าหน้าที่ความมั่นคงอยู่ในพื้นที่ ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่บ้าน Shikdar ซึ่งอยู่บริเวณทางเข้าเมืองมอดอกก็กล่าวว่าตนเห็นว่ามีชาวยะไข่จำนวนมากที่ตนไม่รู้จัก เข้ามาในพื้นที่โดยใช้ยานพาหนะของทหาร (FFM, 2018b: 173)

ข้อมูลข้างต้น ทั้งการแจกจ่ายแผ่นพับหรือจดหมายล่วงหน้า รวมถึงการเตรียมผู้คนและอาวุธ และการสร้างความเกลียดชังตามที่กล่าวถึงในบทที่ 4 เมื่อมาประกอบกับข้อเท็จจริงที่เหตุการณ์ความรุนแรงต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นในห้วงเวลาคู่ขนานกัน เช่น ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในเมืองมอดอกในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 นั้นตามมาด้วยความรุนแรงในเมืองซิตตเวซึ่งอยู่ห่างออกไป 60 กิโลเมตรทางใต้ภายในระยะเวลาเพียงแค่ 12 ชั่วโมง เช่นเดียวกันในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 การโจมตีของกลุ่มชาวยะไข่ต่อชาวมุสลิมเกิดขึ้นแทบจะเป็นช่วงเวลาเดียวกันในพื้นที่เมือง 9 เมืองในรัฐยะไข่ในระหว่างวันที่ 21 ถึง 25 ตุลาคม พ.ศ. 2555 ทำให้คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ สรุปว่าการก่อความรุนแรงข้างต้นนั้นมีการวางแผนมาก่อนแล้ว โดยกองกำลังความมั่นคงเมียนมาเป็นผู้มีส่วนร่วมและยุยงให้เกิดความรุนแรง โดยมีชาวยะไข่ที่ทราบถึงแผนการเช่นว่า (FFM, 2018b: 173-174)

#### 5.2.3.4 ชาวโรฮีนจา

คณะกรรมการสิทธิการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่มองว่าเหตุการณ์ในวันที่ 8 นั้นเป็นการกระทำโดยการวางแผนไว้ก่อนของชาวโรฮีนจาเพียงฝ่ายเดียว โดยเชื่อว่าตนได้รับข้อมูลมาทั้งจากชาวยะไข่และผู้นำศาสนาที่ไม่ใช่ชาวยะไข่ว่าการกระทำดังกล่าวนั้นเหมือนมีการเตรียมการมาก่อน โดยชาวยะไข่และชาวเมียนมาบางคนเชื่อว่าเหตุการณ์นี้ได้มีการวางแผนมาแล้วโดยชาวโรฮีนจาเพื่อที่จะขับกลุ่มชาติพันธุ์ยะไข่ออกไปจากพื้นที่ภาคมอญต่อเพื่อทำให้เป็นพื้นที่ของชาวโรฮีนจา โดยคณะกรรมการฯ ชี้ว่าเนื่องจากเหตุการณ์ความรุนแรงเหล่านี้เกิดขึ้นในระยะเวลาไล่เลี่ยกันในหลายพื้นที่จึง “ชี้ให้เห็นได้ชัดเจนว่าการใช้ความรุนแรงดังกล่าวนี้ได้ถูกเตรียมการและประสานกันไว้แล้ว” (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 14)

ในส่วนความรุนแรงอื่น ๆ ที่ตามมา คณะกรรมการมองว่าเมื่อพิจารณาจาก “ลักษณะของการเกิดการโจมตีก็ชวนให้ชาวยะไข่สงสัยว่าชาวโรฮีนจาพยายามที่จะทำให้เกิดการเผชิญหน้า” (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 12) ซึ่งการพิเคราะห์ดังกล่าวตรงกันข้ามกับคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติฯ โดยสิ้นเชิงตามที่ได้อธิบายไปข้างต้น

ทั้งนี้ จากการสอบถามชาวยะไข่ในเมืองมอญจเว ซิตตเว เจาะตอ รัตตอง และบูตีตอง จำนวน 1,200 คน คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่พบว่า 84 เปอร์เซ็นต์ของผู้ตอบแบบสอบถามมองว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2555 นั้นเกิดจากความพยายามของชาวโรฮีนจาเพื่อที่จะครอบครองรัฐยะไข่ โดย 80 เปอร์เซ็นต์ของผู้ตอบแบบสอบถามเชื่อว่าเหตุการณ์ความรุนแรงนั้นถูกวางแผนล่วงหน้าไว้โดยชาวโรฮีนจาแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถามบางคนชี้ว่าชาวโรฮีนจาเหล่านี้ได้รับคำแนะนำรวมถึงการสนับสนุนด้านการเงินจากกลุ่มหัวรุนแรงทางศาสนาในประเทศบังกลาเทศและปากีสถานเพื่อที่จะเปลี่ยนรัฐยะไข่ให้กลายเป็นรัฐอิสลาม ผู้ตอบแบบสอบถาม 82 เปอร์เซ็นต์ ชี้ว่านับตั้งแต่พื้นที่ของเมืองเจาะตอเป็นต้นไปหมู่บ้านชาวโรฮีนจาส่วนใหญ่จะครอบครองพื้นที่ที่เป็นทางน้ำสายหลักไว้ซึ่งทำให้ผู้อพยพผิดกฎหมายจากประเทศบังกลาเทศสามารถเข้ามาในรัฐยะไข่ได้ นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามบางคนก็เชื่อว่าชาวโรฮีนจาวางแผนที่จะควบคุมเมืองซิตตเวและเมืองหลักอื่น ๆ ในรัฐยะไข่ บางคนกล่าวว่าถ้าเกิดว่ารัฐบาลไม่กระทำการใด ๆ เพื่อที่จะตอบโต้ภัยต่อความมั่นคงของประเทศ ชาวยะไข่จะตอบโต้การใช้กำลังและพยายามให้ถึงที่สุดที่จะหยุดความพยายามของชาวโรฮีนจาที่จะปกครองพวกเขา (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 14-15)

นอกจากนี้ยังมีผู้ตอบแบบสอบถามบางคนก็กล่าวกับคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ว่าชาวโรฮีนจาที่อยู่ในรัฐยะไข่นั้นมีส่วนหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับ

การฝึกอบรมทางด้านการทหารและทางด้านการเมืองโดยหน่วย Rohingya Solidarity Organization (RSO) และมีชาวมุสลิมในพื้นที่ย่างกุ้งที่กล่าวแก่คณะกรรมการว่ามีมัสยิดบางแห่งในพื้นที่เมืองย่างกุ้งที่มีความเกี่ยวข้องกันกับกลุ่มหัวรุนแรงที่ได้รับการสนับสนุนจากประเทศอื่น และอ้างว่ามีมัสยิดเหล่านี้เป็นที่รู้กันว่าจะส่งกลุ่มชาวมุสลิมที่รับการฝึกอบรมไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ของเมียนมาเพื่อเผยแพร่แนวคิดสุดโต่งรวมถึงในพื้นที่ของรัฐยะไข่ (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 16)

รวมถึงพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามชาวโรฮีนจาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีชาวโรฮีนจาอยู่อย่างหนาแน่นในหลายพื้นที่นั้นไม่เคยได้ยินกรณีเกี่ยวกับการข่มขืนและสังหารนางสาว Ma Thida Htwe โดยชาวโรฮีนจาแต่เคยรับรู้เพียงข่าวการสังหารชาวมุสลิมสิบคนโดยชาวยะไข่ในเมืองตองโก๊ป โดยคณะกรรมการได้สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ไม่มองว่าเป็นการสะท้อนถึงการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะมีการเลือกชุดข้อมูลเผยแพร่ทำให้ชาวโรฮีนจาไม่ได้รับข้อมูลโดยรอบด้าน (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 15)

#### 5.2.3.5 สื่อมวลชน

สื่อมวลชนในเมียนมานั้นมีบทบาทที่ก่อให้เกิดความรุนแรงด้วยลักษณะวิธีการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับชาวโรฮีนจา เช่น การตีพิมพ์บทความบางบทความในหนังสือพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ New Light of Myanmar ในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2555 กรณีของหญิงสาวชาวพุทธ Ma Thida Htwe ที่ถูกสังหาร หรือการสื่อถึงเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ในเมืองมอดอ ที่มีรายงานว่าสื่อในประเทศเมียนมาได้ตีพิมพ์เรื่องราวดังกล่าวโดยกล่าวโทษชาวโรฮีนจาว่าเป็นผู้ก่อความรุนแรงโดยใช้การพาดหัวข่าวที่มีการอ้างอิงถึง “การก่อการร้าย” และกล่าวหาว่า “มือบ” ชาวโรฮีนจานั้นได้ทำการโจมตีชนพื้นเมืองยะไข่ โดยไม่มีการกล่าวถึงความรุนแรงที่กระทำโดยชนพื้นเมืองยะไข่หรือการที่กองกำลังรักษาความมั่นคงเข้าไปมีส่วนร่วมในความรุนแรงดังกล่าว (FFM, 2018b: 147)

ยกตัวอย่าง เช่น ในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 หนังสือพิมพ์ Eleven Media ซึ่งเป็นหนึ่งในสิ่งพิมพ์ยอดนิยมในประเทศเมียนมาได้ทำการรายงานเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในเมืองมอดอ โดยใช้หัวข้อข่าวว่า “บังคับใช้เคอร์ฟิวในเมืองของยะไข่ในขณะที่มีการโจมตีโดยผู้ก่อการร้ายชาวโรฮีนจา” ขาวดังกล่าวชี้ไปในเชิงที่ว่าความรุนแรงทั้งหลายนั้นเกิดจากการโจมตีของผู้ก่อการร้ายชาวโรฮีนจาเท่านั้น โดยมีได้กล่าวถึงความรุนแรงอื่น ๆ ที่เกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์ยะไข่รวมถึงเจ้าหน้าที่ความมั่นคง และมีนัยในการวางภาพของชาวโรฮีนจาในฐานะผู้ก่อการร้าย (FFM, 2018b: 168)

หรือในวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2555 หนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกันได้ตีพิมพ์ข้อเขียนแสดงความคิดเห็น (Op-Ed) โดยบรรณาธิการซึ่งทำการเตือนเกี่ยวกับ “ความเสี่ยงและอันตรายที่จะเกิดจากการกวาดล้างเชื้อชาติและฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” โดยผลจากภัยต่าง ๆ ที่ก่อโดยชาวโรฮีนจา และชี้ว่าจำต้องกระทำการใด ๆ โดยเร็วเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งชีวิตของชนชาวยะไข่เพื่อไม่ให้ถูกโจมตีโดยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” (FFM, 2018b: 169)

#### 5.2.3.6 พรรคการเมือง

ทั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ และคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ ล้วนกล่าวถึงบทบาทของพรรคพัฒนาแห่งชาติยะไข่ (Rakhine Nationalities Development Party หรือ RNDP) ที่มีบทบาทต่อความรุนแรงในพื้นที่ จะต่างกันเล็กน้อยที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ มองว่าสมาชิกพรรคการเมืองดังกล่าวในทุกุระดับนั้นมีส่วนร่วมในการยั่วยุให้เกิดความรุนแรง ในขณะที่คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่มองว่าเป็นการกระทำของสมาชิกในระดับท้องถิ่นแต่ไม่รวมถึงสมาชิกในส่วนกลาง

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ได้อ้างอิงถึงเหตุการณ์ในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ที่พรรค RNDP ได้ทำการตีพิมพ์บทความในหนังสือพิมพ์ Eleven Media ตั้งแต่เวลาประมาณ 16.15 น. หลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นเพียงแค่ 3 ชั่วโมงเท่านั้น โดยในบทความดังกล่าวสรุปว่าความรุนแรงในวันนั้นเป็น “การโจมตีของผู้ก่อการร้าย” และชี้ว่าชาวโรฮีนจานั้นไม่ใช่หนึ่งในชาติพันธุ์แห่งชาติ แต่พวกเขาได้บัตรลงทะเบียนสัญชาติก็เนื่องจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลก่อนรับสินบน และการโจมตีดังกล่าวนั้นเป็นการคุกคามเจ้าบ้านโดยผู้มาเยือน (FFM, 2018b: 168)

ในวันเดียวกัน ในหนังสือพิมพ์เดียวกันก็มีการตีพิมพ์บทความของ Dr. Aye Maung ประธานของ RNDP และสมาชิกของคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ที่เปรียบเทียบเหตุการณ์ความรุนแรงในเมืองมอญในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2555 กับเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2485 ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เชื่อว่าส่งผลให้ชาวโรฮีนจาและชาวยะไข่กว่า 60,000 คนถูกสังหาร และชี้ว่าการโจมตีดังกล่าวนี้เป็นภัยอย่างใหญ่หลวงต่อชาวยะไข่และเรียกร้องให้มีการจัดตั้งกองกำลังในรัฐยะไข่ (FFM, 2018b: 169)

ในช่วงระหว่างกลางเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 เป็นต้นไป คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ชี้ว่าได้มีการจัดกิจกรรมที่ส่งผลให้เป็นการยั่วยุให้เกิดการใช้



ความรุนแรงในพื้นที่รัฐยะไข่ต่อชาวโรฮีนจาโดยพรรค RNDP รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ เช่น หน่วยงานทางศาสนาอย่าง Wunthanu Rakhita Association และสมาคมพระสงฆ์ในศาสนาพุทธ (Buddhist Monks' Associations) กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่ การเรียกร้องให้ประชาชนชาวยะไข่ออกมากระทำการ การออกแถลงการที่เป็นเชิงยั่วยุโดยมักจะกล่าวถึงภัยที่เกิดโดยชาวโรฮีนจา และความจำเป็นที่จะต้องตัดความสัมพันธ์ในชุมชน (FFM, 2018b: 169)

ในวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2555 พรรค RNDP ได้ทำการเตือนเกี่ยวกับภัยที่มาจากระชากรชาวโรฮีนจาและเรียกร้องให้มีการหา “ผลลัพธ์” โดยหนึ่งในข้อเสนอแนะของพรรคคือให้มีการ “โยกย้ายคนที่ไม่ใช่สัญชาติเมียนมาเช่นชาวเบงกาลีไปยังประเทศที่สาม” นอกจากนี้ พรรค RNDP ยังได้ทำการเชิดชูฮีโร่และกล่าวว่าบางครั้งการกระทำที่มีไข่มุขก็อาจจะจำเป็นเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งเชื้อชาติ (FFM, 2018b: 169)

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ ยังได้รับข้อมูลเป็นรายงานที่บันทึกคำพูดของแหล่งข่าวทางด้านทหารในรัฐบาลกลางซึ่งได้กล่าวว่าการโจมตีในเดือนตุลาคมปีพ.ศ. 2555 นั้นถูกวางแผนมาอย่างระมัดระวัง แหล่งข่าวทหารนั้นกล่าวว่า “กลุ่มชาตินิยมยะไข่ซึ่งมีสายสัมพันธ์กับพรรค RNDP” เป็นผู้นำมือโดยพวกเขา “ถูกยุยงโดยพระสงฆ์ศาสนาพุทธซึ่งเผยแพร่แนวคิดต่อต้านชาวมุสลิม” และมีรายงานที่น่าเชื่อถือได้อ้างว่าพรรค RNDP มีส่วนร่วมในการยุยงให้ชาวยะไข่ก่อความรุนแรงในพื้นที่เมืองเจ้าก์พยู (FFM, 2018b: 174)

ในขณะที่ คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ ได้ข้อมูลว่าในช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน สมาชิก RNDP บางคนได้ประกาศว่าตนจะทำการปกป้องรัฐยะไข่จาก “ภัยเบงกาลี” แต่ถ้อยแถลงดังกล่าวนี้มาจากผู้นำพรรคในระดับท้องถิ่น ในทางกลับกัน คณะกรรมการฯ แถลงว่าเจ้าหน้าที่ของสำนักงานใหญ่ส่วนกลางของ RNDP นั้นแท้จริงแล้วไม่ค่อยมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะที่เป็นการต่อต้านชาวโรฮีนจา ในทางกลับกัน แผ่นพับหลายแผ่นที่ถูกแจกจ่ายโดยสำนักงานใหญ่ของ RNDP ได้เรียกร้องให้แก้ปัญหอย่างสันติ ผู้นำของ RNDP ในส่วนกลางยังได้กล่าวกับคณะกรรมการไต่สวนว่า RNDP จะไม่ยุยงให้เกิดความรุนแรง และอธิบายว่าผู้นำชาตินิยมในระดับท้องถิ่นของพรรคที่อยู่ประจำเมืองและประจำหมู่บ้านนั้นมีแนวคิดที่มีความเกลียดชังต่อชาวโรฮีนจาอย่างลึกซึ้งในจุดที่ไม่ว่าเจ้าหน้าที่ส่วนกลางของพรรคจะพยายามอย่างไรเพื่อให้ยุติกิจกรรมดังกล่าวนี้แล้วแต่ไม่เป็นประโยชน์ ทั้งสาธารณชนยังมองว่าการกระทำดังกล่าวนี้เป็น การปกป้องชาวโรฮีนจา (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 17) (อนึ่งประธานของ RNDP เองเป็นหนึ่งในสมาชิกของคณะกรรมการฯ)

นอกจากนี้ ข้อมูลที่คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ได้มาจากการ สอบถามชาวโรฮีนจาในเมืองมอญจาดอ ซิตตเว เจาะตอ และบูตีตอง จำนวน 800 คน พบว่าผู้ตอบ แบบสอบถามส่วนใหญ่โทษว่าพรรค RNDP นั้นเป็นชนวนเหตุของความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 โดย 83 เปอร์เซ็นต์ของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าสมาชิกของพรรค RNDP เป็นกลุ่มคนที่ทำการโจมตี ขบวนการประท้วงและหมู่บ้านชาวโรฮีนจาโดยตรง นอกจากนี้ยังมีการกล่าวโทษต่อพรรคอิสราภาพ อาระกัน หรือ Arakan Liberation Party (ALP) ว่าเป็นผู้ยุยงริเริ่มให้เกิดการใช้ความรุนแรง ทั้งนี้ พรรค ALP ได้เคยมีแถลงการณ์แสดงถึงจุดยืนของพรรคในประเด็นโรฮีนจาว่าพรรคให้ การสนับสนุนให้ชาวยะไข่ลุกขึ้นมาปกป้องตนเองจากภัยที่เกิดจากชาวโรฮีนจา และเรียกร้องให้ รัฐบาลเมียนมารวมถึงคนเมียนมาเข้าร่วมในการต่อต้านภัยดังกล่าว และถ้ารัฐบาลเมียนมาและ คนเมียนมาไม่ร่วมมือ พรรค ALP ก็ได้เตรียมการที่จะกระทำการด้วยตนเองเพื่อป้องกันรัฐยะไข่ จากภัยที่เกิดขึ้น (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 15)

#### 5.2.3.7 พระสงฆ์

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ได้กล่าวถึงบทบาทของกลุ่ม พระสงฆ์และองค์กรทางด้านศาสนาในการยุยงและมีส่วนร่วมในความรุนแรงในพื้นที่โดยละเอียด ในขณะที่คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ เพียงเล็กน้อย

ทั้งนี้ ในรายงานคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ มีการกล่าวหา ว่าพระสงฆ์ที่เป็นสมาชิกของพรรค RNDP มีส่วนร่วมในการโจมตีในเมืองซิตตเว นอกจากนี้ยังมี หลักฐานว่าองค์กรศาสนาพุทธที่มีอิทธิพลทั้งหลายนั้นได้มีส่วนร่วมกับความรุนแรงในตั้งแต่ขั้น แรก ๆ ทั้งการเผยแพร่แนวคิดต่อต้านชาวมุสลิม การยุยงให้ชาวยะไข่ใช้ความรุนแรง รวมถึงเข้า ร่วมใช้ความรุนแรงโดยตรง มีข้อมูลว่าในช่วงระหว่างกลางเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 เป็นต้นไป หน่วยงานทางศาสนาอย่าง Wunthanu Rakhita Association และ Buddhist Monks' Associations ได้จัดทำกิจกรรมเช่นเดียวกับพรรค RNDP ซึ่งมีลักษณะที่ยุยงให้เกิดความรุนแรง ในพื้นที่ นอกจากนี้ ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2555 มีกลุ่มพระสงฆ์ที่ออกแถลงการณ์เรียกร้องให้ ชนพื้นเมืองชาวยะไข่ปฏิบัติตาม “แผนการในการอยู่ให้ห่างจากชาวเบงกาลีที่ชั่วร้าย (กะลา)” เพื่อป้องกัน “การกวาดล้างชนชาติยะไข่” แถลงการณ์ดังกล่าวยังเรียกร้องให้ชาวยะไข่ไม่ว่าจ้าง ชาวโรฮีนจาและไม่ทำการซื้อขายกับพวกเขา ในเดือนตุลาคม ระหว่างที่มีการจัดการประชุมโดย กลุ่มพระสงฆ์ ที่ประชุมได้มีการสรุปว่ามีความจำเป็นที่จะต้อง “เปิดโปงบุคคลที่ให้ความสงสารกับ

ชาวเบงกาลีกล่าวว่า เป็นผู้ทรยศต่อชาติโดยเผยแพร่รูปภาพและข้อมูลไปยังทุกเมือง” (FFM, 2018b: 169)

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ๓ มีข้อมูลว่าความรุนแรงที่พุ่งเป้าไปที่ชาวคามานในเมืองตั้งแต่ในปีพ.ศ. 2556 ถูกยุยงและนำโดยสมาชิกของ 969 ซึ่งเป็นองค์กรพระสงฆ์ที่มีอิทธิพล โดยได้รับการสนับสนุนทั้งโดยเปิดเผยและโดยปิดลับจากกองกำลังความมั่นคง ชาวคามานผู้หนึ่งได้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ๓ ว่าเขาสามารถจำหัวหน้าของกลุ่ม 969 ที่กระทำความรุนแรงในเมืองตั้งแต่ได้ โดยมีรายงานว่าคนดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการสังหารชาวมุสลิมจำนวน 10 คนที่เมืองตองโกป ในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2555 (FFM, 2018b: 175)

นอกจากนี้ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ๓ ยังได้รับข้อมูลที่นำเชื่อถือได้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในระดับผู้นำของ 969 และกองทัพเมียนมาหรือสมาชิกของรัฐบาลที่มีความสัมพันธ์กันกับกองทัพเมียนมา โดยมีรายงานฉบับหนึ่งที่ให้ข้อมูลว่ามีเจ้าหน้าที่รัฐระดับอาวุโสได้ไปพบกับอดีตแกนนำกลุ่ม “ปฏิวัติชาวยิว” (Saffron Revolution) เมื่อถูกปล่อยตัวออกมาจากเรือนจำ และแนะนำให้พระสงฆ์กลุ่มนี้เข้าร่วมกับ 969 หรือ MaBaTha โดยมีข้อเสนอเป็นทั้งจำนวนเงินและผลประโยชน์อื่น ๆ ทั้งนี้ มีรายงานว่าพระสงฆ์บางรูปปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว ในขณะที่พระสงฆ์หลายรูป รวมถึงพระวิระธู ตอบรับข้อเสนอดังกล่าว (FFM, 2018b)

ในส่วนของ คณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ นั้น คณะกรรมการไต่สวนเพียงแต่กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์บางรูปซึ่งในช่วงระหว่างเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคม พ.ศ. 2555 ได้กระทำการขัดขวางมิให้มีการขนส่งอาหาร ยา วัคซีน และความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมอื่น ๆ ไปให้แก่ชาวโรฮีนจา (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 4.11)

### 5.3 ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2559

ลักษณะของสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2559 นั้นมีความแตกต่างจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2555 เนื่องจากจุดเริ่มต้นของความรุนแรงเกิดขึ้นจากการที่กองกำลังติดอาวุธ กองทัพกอบกู้ชาวโรฮีนจาแห่งอาระกัน (Arakan Rohingya Salvation Army หรือ ARSA) บุกโจมตีฐานกองกำลังรักษาชายแดน 3 แห่งในรัฐยะไข่ ในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 และตามมาด้วยการโจมตีในวันที่ 12 และ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 นำไปสู่ “ปฏิบัติการกวาดล้าง” (Clearance operations) ของกองกำลังความมั่นคงเมียนมาเพื่อตอบโต้การกระทำดังกล่าวอย่างรุนแรง และดำเนินมาจนถึงเดือนมกราคมปีพ.ศ. 2560 (OHCHR, 2017a: 7) ทั้งนี้ มีการกล่าวหาว่า

ในระหว่างปฏิบัติการดังกล่าว เจ้าหน้าที่ความมั่นคงเมียนมาได้ทำการสังหารและประกอบ อาชญากรรมร้ายแรงในรูปแบบต่าง ๆ ต่อชาวโรฮีนจาในพื้นที่ ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต ได้รับบาดเจ็บ และ ลี้ภัยมายังประเทศบังกลาเทศจำนวนมาก ต่างจากเหตุการณ์ในปีพ.ศ. 2555 ที่เป็นการปะทะกัน ระหว่างชุมชนพื้นเมืองยะไข่และชุมชนของชาวโรฮีนจาเป็นหลัก โดยเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเมียนมานั้น มีรายงานว่ามีส่วนร่วม ช่วยเตรียม หรือเพิกเฉยต่ออาชญากรรมต่าง ๆ ในบางกรณี (FFM, 2018b)

สองพื้นที่ที่ถูกประเมินว่าได้รับผลกระทบมากที่สุดจากปฏิบัติการกวาดล้างคือพื้นที่ตำบล Pwint Hpyu Chaung และพื้นที่ตำบล Dar Gyi Zar ในทางตอนเหนือของเมืองมอดอ (FFM, 2018b: 255-258)

อนึ่ง หลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 จนถึงการโจมตีของ ARSA ในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 มีการประกาศใช้เคอร์ฟิวในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่ซึ่งให้อำนาจที่กว้างขวาง แก่เจ้าหน้าที่ในการควบคุมความสงบเรียบร้อย และจำกัดการชุมนุมและการเคลื่อนไหวในช่วงระหว่าง เวลาเคอร์ฟิว ทำให้ชาวโรฮีนจาจำนวนมากต้องเผชิญกับข้อจำกัดในด้านการเดินทาง ในเวลาปกติ นอกจากช่วงเวลาเคอร์ฟิวการเดินทางของชาวโรฮีนจานั้นก็จำเป็นต้องขออนุญาต แม้ว่าจะแค่เดินทางไป ต่างหมู่บ้านในรัฐยะไข่ กระบวนการเพื่อขออนุญาตนั้นมีข้อมูลว่ามีความยุ่งยากและใช้เวลานาน และ ถ้าไม่ปฏิบัติตามนั้นอาจนำไปสู่การจับกุมและดำเนินคดี<sup>17</sup> (OHCHR, 2017a: 6)

ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2559 นั้นส่วนใหญ่มาจากรายงานของ คณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอดอ (Investigation Commission on Maungdaw) (Investigation Commission on Maungdaw, 2017a, 2017b) รายงานของสำนักงานข้าหลวง ใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights หรือ OHCHR) (OHCHR, 2017a) และบางส่วนเป็นข้อมูลจากรายงานของ คณะกรรมการอิสระระหว่างประเทศเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเทศเมียนมา (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar หรือ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของ สหประชาชาติ ฯ) (FFM, 2018b)

<sup>17</sup> ด้วยเหตุนี้ สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติจึงได้รับข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ ชาวโรฮีนจาว่าสำหรับพวกเขาแล้วมันเป็นการง่ายกว่าที่จะหลบหนีเหตุการณ์มายังประเทศบังกลาเทศแทนที่จะ ไปพื้นที่อื่น ๆ ของรัฐยะไข่หรือไปยังรัฐอื่นในประเทศเมียนมา (OHCHR, 2017a)

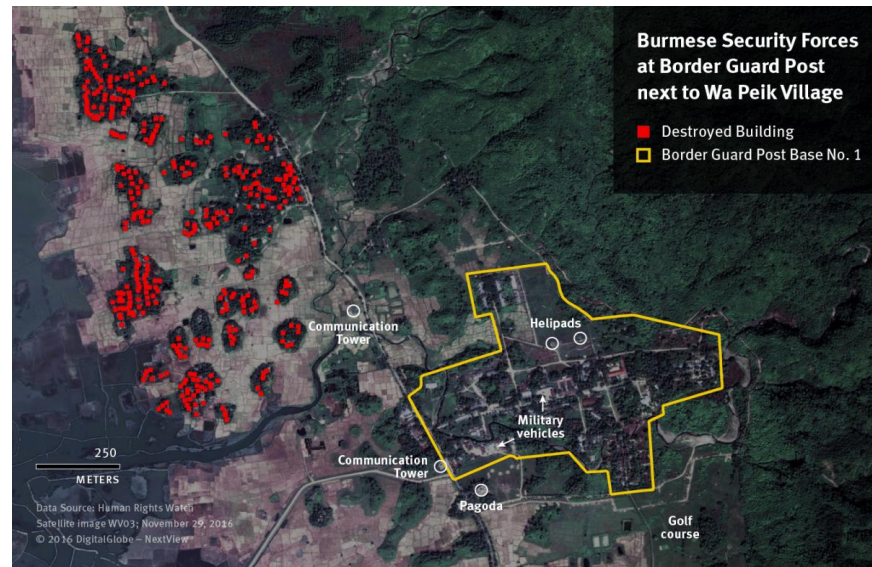
### 5.3.1 เหตุการณ์ความรุนแรง

รายละเอียดเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2559 เป็นไปตามลำดับเวลาด้านล่างนี้

**9 ตุลาคม พ.ศ. 2559:** เวลาประมาณ 1.30 น. มีบุคคลประมาณ 100 คนเข้าโจมตีบริเวณฐานตำรวจตระเวนชายแดนที่ 1 (No. 1 Border Outpost Headquarters) ในพื้นที่หมู่บ้าน Wa Peik เมืองมอดอ เวลาประมาณ 3.30 น. มีชายประมาณ 30 คนทำการโจมตีฐานตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่ตำบล Kotankaung เมืองรตีตอง และในเวลาประมาณ 4.30 น. มีชายประมาณ 50 คนพกอาวุธเข้ามาโจมตีฐานตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่ตำบล Ngakhuya ในเมืองมอดอ โดยการโจมตีนั้นใช้อาวุธปืน มีขนาดใหญ่ และหนังสติ๊กเพื่อยิงลูกเหล็ก ทั้งนี้ จากการแถลงข่าวของรัฐบาลเมียนมาในวันเดียวกันพบว่า มีผู้เสียชีวิต ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ 9 นายและผู้โจมตี 8 คน ในขณะที่ผู้โจมตี 2 คนถูกจับกุมตัว เจ้าหน้าที่ตำรวจ 6 นาย ภรรยาของเจ้าหน้าที่ตำรวจ 1 นาย และพลเรือน 1 รายได้รับบาดเจ็บ นอกจากนี้ยังมีอาวุธและกระสุนปืน 52 กระบอกที่สูญหายไประหว่างการโจมตี (OHCHR, 2017a: 7; Investigation Commission on Maungdaw, 2017a: 1)

ในช่วงบ่ายของวันเดียวกัน องค์กรฮิวแมนไรท์วอทช์ได้รายงานว่าเป็นที่หมู่บ้าน Wa Peik เริ่มมีการเผาทำลายบ้านเรือนขึ้นในช่วงเวลาไม่กี่ชั่วโมงหลังจากการโจมตีฐานตำรวจตระเวนชายแดนที่ 1 ซึ่งอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดย ARSA ส่งผลให้มีสิ่งปลูกสร้างมากกว่า 300 หลังคาเรือนถูกเผาทำลายในสามระลอกในช่วงระยะเวลา 1 เดือน ทั้งนี้ องค์กรฮิวแมนไรท์วอทช์ชี้ว่าเป็นการยากที่เจ้าหน้าที่ความมั่นคงจะปฏิเสธความรับผิดชอบว่าตนไม่เกี่ยวข้องกับการเผาบ้านเรือนดังกล่าวเนื่องจาก “มันเป็นการยากที่จะเชื่อว่ากองกำลังติดอาวุธจะสามารถเผาบ้านเรือนได้ถึง 300 หลังในช่วงระยะเวลา 1 เดือน ในขณะที่กองกำลังความมั่นคง [ที่อยู่ติดกัน] ทำได้เพียงแค่นั่งมองความเสียหายอยู่ตรงนั้น” (Human Rights Watch, 2016)

ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียม ณ วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 แสดงพื้นที่ของหมู่บ้าน Wa Peik ที่มีสิ่งปลูกสร้างมากกว่า 300 หลังคาเรือนถูกเผาทำลาย และที่ตั้งของฐานกองกำลังตำรวจชายแดนที่ 1 ที่อยู่ติดกันและถูกโจมตีในเวลาเช้าเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 เป็นไปดังรูปที่ 56 (Human Rights Watch, 2016)



รูปที่ 56 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน Wa Peik

(จุดสีแดงแสดงสิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลาย) และที่ตั้งของฐานกองกำลังตำรวจชายแดนที่ 1 (พื้นที่ในกรอบสีเหลือง) ที่อยู่ติดกัน

ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียม ณ วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ขององค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ในพื้นที่ส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน Wa Peik แสดงให้เห็นว่าหมู่บ้านดังกล่าวนั้นมีสิ่งปลูกสร้าง 96 แห่งถูกทำลาย เป็นไปดังรูปที่ 57 (Amnesty International, 2016: 29)



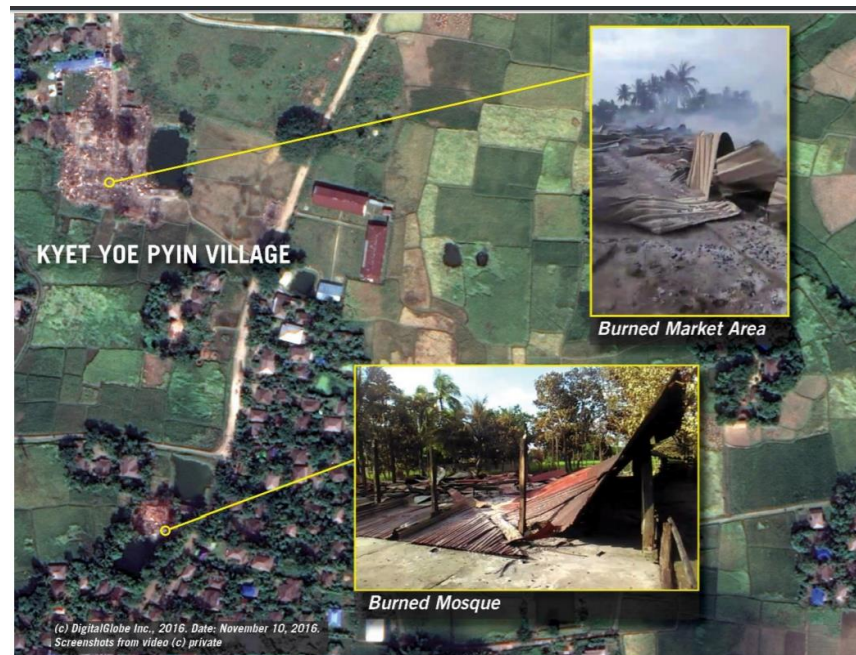
รูปที่ 57 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน Wa Peik (จุดสีเหลือง)

ภาพถ่ายของบ้านเรือนที่ถูกเผาทำลายในพื้นที่หมู่บ้าน Wa Peik ในเมืองมอดอ ถ่ายเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2559 เป็นไปดังรูปที่ 58 (Amnesty International, 2016: cover photo)



รูปที่ 58 ภาพถ่ายของบ้านเรือนที่ถูกเผาทำลายในพื้นที่หมู่บ้าน Wa Peik ในเมืองมอญ

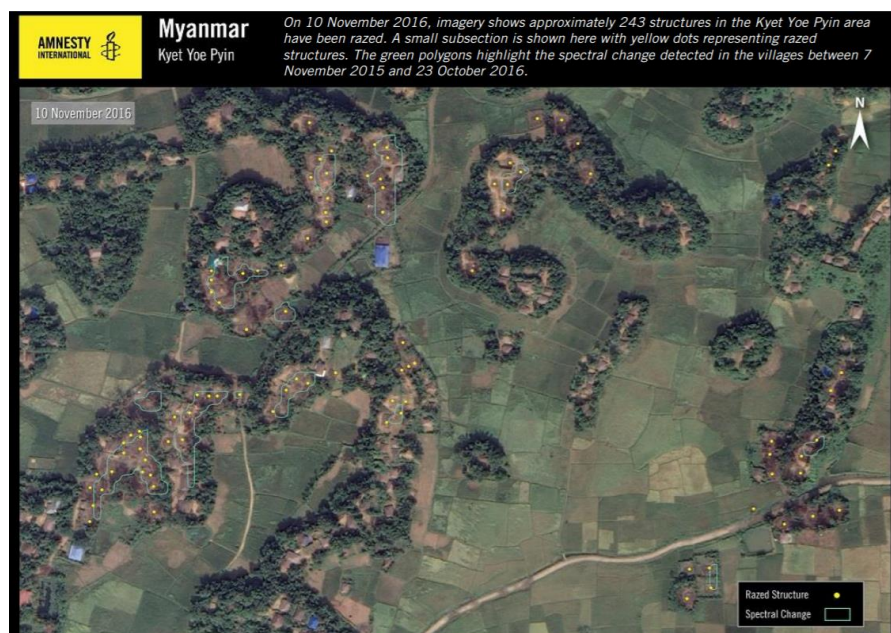
12 ตุลาคม พ.ศ. 2559: ในพื้นที่หมู่บ้าน Kyet Yoe Pyin องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลได้รับรายงานว่ามีการโจมตีหมู่บ้านและมีพลเรือนจำนวนหนึ่งถูกสังหาร โดยเป็นเด็กอย่างน้อยหนึ่งคน มีผู้ให้ข้อมูลว่าเจ้าหน้าที่ทหารได้เข้ามาในหมู่บ้านในช่วงเวลาเช้าและทำการกราดยิงผู้คนทำให้คนในหมู่บ้านหลบหนีไปคนละทิศละทาง เมื่อชาวบ้านย้อนกลับมาในหมู่บ้านในช่วงเวลาต่อมาพวกเขาพบว่ามียังผู้เสียชีวิต 5 คนที่ถูกสังหารโดยมีแผลกระสุนปืนอยู่บนร่างกาย รวมถึงแม่ของเด็กทารก โดยเด็กทารกคนดังกล่าวนั้นรอดชีวิต หลังจากนั้นไม่กี่อาทิตย์ต่อมา มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงย้อนกลับไปในพื้นที่และทำการกราดยิงเช่นเดิมอีกส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านจากหมู่บ้าน Kyet Yoe Pyin ที่ให้ข้อมูลแก่องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลว่าเจ้าหน้าที่ทหารได้ทำการเผาทำลายอาคารบ้านเรือนในหมู่บ้าน รวมถึงมัสยิดและตลาด โดยทำการปล้นสะดมก่อนที่จะมีการเผาทำลายสิ่งปลูกสร้างเช่นว่า ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าเจ้าหน้าที่ทหารได้ทำการเผาทำลายบ้านเรือนก่อนจะกลับไปและกลับมาเผาทำลายบ้านเรือนเพิ่มอีกติดต่อกันเป็นเวลา 4 วัน โดยมีผู้ให้รูปภาพและวิดีโอแก่องค์กรเป็นภาพของมัสยิดและตลาดที่ถูกเผาทำลายในพื้นที่หมู่บ้าน ซึ่งถูกบันทึกไว้หลังจากผู้บันทึกภาพย้อนกลับมาที่หมู่บ้านในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ทั้งนี้ องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลสามารถระบุตำแหน่งที่ภาพดังกล่าวถูกบันทึกได้บนภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมซึ่งถูกถ่าย ณ วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 (Amnesty International, 2016) เป็นไปดังรูปที่ 59 (Amnesty International, 2016: 28)



รูปที่ 59 ภาพถ่ายของตลาด (กรอบด้านบน) และมัสยิด (กรอบด้านล่าง) ที่ถูกเผาทำลาย

จากรูปที่ 59 เป็นภาพถ่ายที่องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ได้รับมา เมื่อนำมาเทียบกับ พิกัดในภาพถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม พบว่าเป็นสิ่งปลูกสร้างในหมู่บ้าน Kyet Yoe Pyin ภาพถ่าย สัญญาณดาวเทียมดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่าในพื้นที่หมู่บ้าน Kyet Yoe Pyin มีสิ่งปลูกสร้างทั้งหมด 243 หลังคาเรือนถูกทำลาย เป็นไปดังรูปที่ 60 (Amnesty International, 2016: 53)





รูปที่ 60 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้าน Kyet Yoe Pyin (จุดสีเหลือง)

11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559: ในพื้นที่ตำบล Pwint Hpyu Chaung ซึ่งตั้งอยู่ทางเหนือของเมืองมอดอและมีหมู่บ้านของชาวโรฮีนจาตั้งอยู่ 3 หมู่บ้านนั้น มีผู้ให้ข้อมูลแก่จากคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ว่านับตั้งแต่การโจมตีเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ได้มีทหารที่เข้ามาเยี่ยมเยียนบริเวณหมู่บ้านหลายครั้งประมาณอาทิตย์ละ 2 ครั้งเพื่อที่จะมาหา “คนเลว” แต่ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 มีผู้ให้ข้อมูลว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงได้ทำการจับกุมชายที่ไปทำการละเมิดที่มีสยิดในพื้นที่จำนวน 60 - 80 คน และคุมขังพวกเขาเป็นเวลาประมาณ 2 ชั่วโมงก่อนที่จะถูกปล่อยตัวไป มีรายงานว่าบางคนถูกทำร้ายร่างกายและถูกปฏิบัติอย่างทารุณโหดร้ายในระหว่างการคุมขัง มีชายคนหนึ่งให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ๓ ว่าตนถูกจับกุมตัวโดยใช้เชือกรัด ก่อนที่จะถูกเตะ ทูตี ด้วยปลายกระบองปิ่น หนวดและคางถูกเผาด้วยไม้ขีดไฟ และถูกเรียกว่า “เบงกาลี” และ “กะลา” หลังจากถูกปล่อยตัวผู้ให้ข้อมูลอ้างว่านายทหารระดับบังคับบัญชาของกองทัพทหารเมียนมาบอกให้พวกเขามารวมตัวกันในสถานที่หนึ่งของหมู่บ้านในเวลาประมาณเที่ยงคืน โดยมีชายประมาณ 60 คนที่มาบริเวณดังกล่าวตามที่ถูกสั่งการ แต่กลับถูกนำตัวไปยังเรือนจำบูตีต้องโดยรถบรรทุกของทหารจำนวน 2 คันและคุมขังเป็นเวลาอย่างน้อย 1 ปี มีผู้ให้ข้อมูลว่ามีชายสูงอายุอย่างน้อย 1 คนเสียชีวิตระหว่างทางไปยังเรือนจำ มีชายผู้หนึ่งให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ๓ ว่าระหว่างที่ตนได้ไปเยี่ยมญาติในเรือนจำดังกล่าว ตนคิดว่าญาติของตนถูกทารุณเนื่องจากสภาพร่างกายนอกของเขา (FFM, 2018b: 256-257)

**12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559:** เมื่อเวลาประมาณ 6.45 น. ในระหว่างที่กองกำลังทหารและกองกำลังตำรวจได้สนธิกำลังออกปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ใกล้หมู่บ้าน Mayintaung คณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอญดอได้รับข้อมูลว่ามีชายประมาณ 70 คนพกอาวุธปืน มีดขนาดใหญ่ และหอกพุ่งตัวออกมาจากบริเวณป่าและทำการโจมตีเจ้าหน้าที่ ผลจากการต่อสู้มีเจ้าหน้าที่ทหาร 1 รายถูกสังหาร และมีเจ้าหน้าที่ได้รับบาดเจ็บ 2 ราย ในขณะที่ผู้โจมตี 6 รายถูกสังหาร พบอาวุธปืนที่เกิดเหตุ 1 กระบอกพร้อมกระสุนปืน เวลา 10.30 น. หลังจากถึงหมู่บ้าน Pwint Hpyu Chaung มีรายงานว่ากองกำลังรักษาความมั่นคงพบว่ามีบ้านเรือนหลายหลังถูกเผาทำลาย เวลา 10.55 น. คณะกรรมการสืบสวนฯ รายงานว่ามีผู้กลุ่มผู้ติดอาวุธได้ทำการระเบิดสะพานใกล้กับหมู่บ้าน Maunghnamataung เพื่อโจมตียานพาหนะรับส่งตำรวจและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานตรวจคนเข้าเมืองและประชากร (Immigration and Population Department) เวลา 14.15 น. คณะกรรมการสืบสวนฯ รับทราบว่ามีกองกำลังติดอาวุธประมาณ 800 คน พกปืน มีดขนาดใหญ่ และหอก ออกมาจากพื้นที่หมู่บ้าน Yae Khat Chaung Gwa Son และหมู่บ้านข้างเคียงและทำการโจมตีเจ้าหน้าที่ความมั่นคง ส่งผลให้มีเจ้าหน้าที่เสียชีวิต 1 รายและได้รับบาดเจ็บ 2 ราย ในระหว่างนั้นเฮลิคอปเตอร์ 2 ลำที่บรรทุกเจ้าหน้าที่ความมั่นคงไว้ได้ทำการยิงใส่ผู้โจมตีทำให้ผู้โจมตีล่าถอยไป เวลา 15.20 น. มีรายงานว่ากองกำลังติดอาวุธได้ทำการโจมตีเพื่อระเบิดยานพาหนะที่บรรทุกตำรวจบริเวณสะพาน Phawkitaung เวลา 16.50 น. มีรายงานเช่นกันว่าได้มีกองกำลังติดอาวุธทำการระเบิดยานพาหนะที่บรรทุกกองกำลังความมั่นคง (Investigation Commission on Maungdaw, 2017a: 1; 2017b)

ในวันเดียวกัน มีรายงานเกี่ยวกับปฏิบัติการกวาดล้างของกองกำลังความมั่นคงที่ส่งผลกระทบต่อชาวโรฮีนจาอย่างร้ายแรง โดยเฉพาะในตำบล Pwint Hpyu Chaung และตำบล Dar Gyi Zar ทางเหนือของเมืองมอญดอ

ในตำบล Pwint Hpyu Chaung ในขณะที่คณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอญดอชี้ว่าเมื่อกองกำลังรักษาความมั่นคงเดินทางมาถึงหมู่บ้าน Pwint Hpyu Chaung ก็พบว่าบ้านเรือนหลายหลังถูกเผาทำลายเสียแล้ว ในทางกลับกัน รายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ กลับชี้ว่ากองกำลังรักษาความมั่นคงเป็นผู้ทำการเผาทำลายบ้านเรือนดังกล่าวเสียเอง คณะกรรมการสืบสวนฯ ได้รับทราบข้อมูลมาว่านับตั้งแต่เวลา 3.00 น. ของวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 มีทหารกองทัพเมียนมาจำนวนมากพร้อมกับตำรวจได้เข้ามายังบริเวณตำบล Pwint Hpyu Chaung ทางเหนือของเมืองมอญดอ ด้วยยานพาหนะของทหารและเริ่มปฏิบัติการกวาดล้างในพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้านของชาวโรฮีนจา มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการสืบสวนฯ ว่ามีการใช้อาวุธยิงคนใน

หมู่บ้าน<sup>18</sup> มีการเผาบ้านเรือนโดยเริ่มจากทางใต้ของหมู่บ้าน มีชาวบ้านจำนวนมากที่หลบหนีไปยังบริเวณป่าข้างเคียงหรือหมู่บ้านในบริเวณใกล้เคียง แม้จะไม่ทราบจำนวนผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บที่แน่ชัด คณะกรรมการ ฯ ได้รับทราบข้อมูลว่ามีผู้เสียชีวิตจากการถูกยิงอย่างน้อย 9 คน มีผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งให้ข้อมูลว่ามีญาติผู้ชายของเขาจำนวน 4 คนอายุระหว่าง 13-77 ปี ที่เขาเห็นว่าเสียชีวิต เนื่องจากคนกลุ่มนี้ถูกมัดแขนและบังคับให้เข้าไปยังบ้านหลังหนึ่งที่ต่อมาถูกเผา และเขาไม่พบเห็นญาติกลุ่มนี้อีกเลย จึงเชื่อว่าพวกเขาเสียชีวิตไปในกองเพลิง นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าพวกเขาได้ย้อนกลับไปหมู่บ้านหลังจากเกิดปฏิบัติการกวาดล้างเพียงไม่กี่วันและพบว่ามีย่างผู้เสียชีวิต 4-5 คนอยู่ในบริเวณบ้านที่ถูกเผา มีพยานให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าเขาถูกทำร้ายร่างกายและถูกบังคับให้ต้องมองหลานสาวถูกข่มขืนหมู่ก่อนที่หลานสาวของเขาจะถูกยิงสังหารโดยทหาร มีสมาชิกในหมู่บ้านที่เป็นผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของปฏิบัติการกวาดล้างในตำบลของตนและให้ข้อมูลว่ามีบ้านเรือนประมาณ 170 หลังถูกเผาทำลาย รวมถึงมัสยิด 2 แห่ง โรงเรียนสอนศาสนา 2 หรือ 3 แห่ง และร้านค้า 16 แห่ง อีกทั้งยังมีร้านค้าที่ถูกปล้นสะดม มีสัตว์ และรถมอเตอร์ไซด์จำนวนมากถูกขโมย ทั้งนี้ จากข้อมูลของภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมชี้ให้เห็นว่าในระหว่างวันที่ 10-11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ในพื้นที่หมู่บ้านดังกล่าวนั้นมีสิ่งปลูกสร้างอย่างน้อย 65 หลังถูกทำลาย (FFM, 2018b: 256-257)

ในกรณีของตำบล Dar Gyi Zar ซึ่งตั้งอยู่ทางใต้ของตำบล Pwint Hpyu Chaung ห่างไปประมาณ 3-4 กิโลเมตร จากรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ พบว่าในวันที่ 12 และ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 กองทัพเมียนมาได้มีปฏิบัติการกวาดล้างในพื้นที่ตำบลนี้และตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son ซึ่งอยู่ทางเหนือขึ้นไป เป็นเวลา 2 วันต่อเนื่องกัน องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลได้รับทราบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่าปฏิบัติการกวาดล้างเริ่มขึ้นหลังจากมีการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ทหารและกองกำลังติดอาวุธในพื้นที่ Yae Khat Chaung Gwa Son โดยกองกำลังติดอาวุธนั้นมีชาวบ้านในพื้นที่จำนวนหลายร้อยคนให้การสนับสนุนโดยใช้ไม้หอก และมีขนาดใหญ่ในการปะทะ โดยทหารนั้นมีจำนวนน้อยกว่ามาก และในระหว่างการปะทะมีเจ้าหน้าที่ทหารระดับนายพันถูกยิงเสียชีวิต ทำให้บรรดาทหารล่าถอยไป ก่อนที่หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ทหารจะกลับมาพร้อมกับเฮลิคอปเตอร์ 2 ถึง 3 ลำเข้ามายังพื้นที่ของ Yae Khat Chaung Gwa Son และพื้นที่รอบ ๆ รวมถึง Dar Gyi Zar และกราดยิงลงมาด้วยอาวุธปืนอัตโนมัติจากเฮลิคอปเตอร์โดย

<sup>18</sup> องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลได้รับทราบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่าการสังหารพลเรือนเริ่มขึ้นหลังจากที่มีการปะทะกันเล็กน้อยระหว่างเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและกองกำลังติดอาวุธ ก่อนที่กองกำลังติดอาวุธจะหลบหนีไปแต่เจ้าหน้าที่ความมั่นคงยังคงทำการโจมตีไปยังพลเรือนที่ไม่เกี่ยวข้องโดยมิได้แบ่งแยก (Amnesty International, 2016)

มิได้มีการแบ่งแยกระหว่างพลเรือนทั่วไปกับกลุ่มกองกำลังติดอาวุธ การกราดยิงดังกล่าวทำให้เกิดความตื่นตระหนกในหมู่บ้านที่วังหนีกระจัดกระจายกันไปคนละทิศทางเพื่อหาที่หลบภัย มีผู้ให้ข้อมูล ว่ามีคนที่ถูกยิงและถูกสังหารหรือได้รับบาดเจ็บทั้งในและนอกบริเวณบ้าน มีภาพถ่ายและวิดีโอที่แสดงภาพผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตที่ส่งมอบให้แก่องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล โดยอ้างว่าเป็นภาพจากเหตุการณ์ในพื้นที่ดังกล่าว การยิงดังกล่าวจากเฮลิคอปเตอร์นั้นต่อเนื่องกันประมาณ 2 ชั่วโมงเป็นอย่างน้อย มีข้อมูลแก่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ว่ามีหญิงคนหนึ่งที่ถูกยิงและเสียชีวิตภายในบ้านของเธอ มีพยานที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ๓ ว่าพวกเขาเห็นร่างของผู้เสียชีวิตประมาณ 15 ร่างที่ถูกสังหารโดยอาวุธปืนที่ยิงมาจากเฮลิคอปเตอร์ (FFM, 2018b: 257-258; Amnesty International, 2016: 8)

จากรายงานของแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ด้วยการวิเคราะห์ตามภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมถ่าย ณ วันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 พบว่ามีสิ่งปลูกสร้างมากกว่า 320 หลังถูกทำลายในพื้นที่ Yae Khat Chaung Gwa Son โดยแสดงภาพสองลักษณะ คือภาพอินฟราเรดและภาพสีธรรมชาติ ภาพอินฟราเรดนั้นคือภาพพื้นที่ที่มีโทนสีแดงซึ่งสีแดงคือพื้นที่ที่ใช้ปลูกพืชผักได้อย่างสมบูรณ์เมื่อเทียบกับส่วนที่ถูกเผาซึ่งเปลี่ยนเป็นโทนสีน้ำตาลหรือดำ (Amnesty International, 2016) เป็นไปดังรูปที่ 61 (Amnesty International, 2016: 56)



รูปที่ 61 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงพื้นที่ Yae Khat Chaung Gwa Son ที่ถูกเผาทำลาย

**13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559:** เวลาประมาณ 9.00 น. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเขตมองตอได้รับทราบข้อมูลว่าตำรวจตระเวนชายแดนและกองกำลังความมั่นคงเมียนมาได้มีปฏิบัติการกวาดล้างในพื้นที่หมู่บ้าน Yae Khat Chaung Gwa Son ซึ่งกล่าวถึงข้างต้น แต่กลับพบว่ามียานเรือนประมาณ 50 หลังถูกเผาทำลาย ในระหว่างการปฏิบัติการ อีกทั้งมีรายงานว่ามียานเรือนประมาณ 7 คนได้ทำการโจมตีเจ้าหน้าที่โดยใช้มีดขนาดใหญ่ เจ้าหน้าที่จึงตอบโต้โดยการยิงปืนส่งผลให้ผู้โจมตี 6 คนเสียชีวิต เวลา 13.00 น. ในขณะที่กองกำลังความมั่นคงเข้าไปในพื้นที่ของหมู่บ้าน Dar Gyi Zar คณะกรรมการฯ ได้รับข้อมูลว่าพวกเขาถูกข่มขู่โจมตีโดยกองกำลังติดอาวุธ 25 คนซึ่งพกมีดขนาดใหญ่และไม้กระบอง เจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงได้ทำการยิงไปยังผู้โจมตีทำให้ผู้โจมตี 19 รายเสียชีวิต เวลา 16.30 น. คณะกรรมการฯ ยังได้รับข้อมูลว่ามีกองกำลังติดอาวุธประมาณ 10 รายอยู่ในพื้นที่หมู่บ้าน Wa Peik กองกำลังรักษาความมั่นคงจึงได้ปฏิบัติการกวาดล้างในบริเวณหมู่บ้าน แต่กลับพบว่ากองกำลังเหล่านี้ถอนตัวออกจากหมู่บ้านระหว่างปฏิบัติการและเจ้าหน้าที่ความมั่นคงพบบ้านเรือนถูกเผาจึงได้พยายามดับไฟเหล่านั้น เหตุการณ์นี้ส่งผลให้มีสยิดหนึ่งแห่งและบ้านเรือนหลายหลังถูกเผาทำลาย ภาพของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงที่กำลังพยายามช่วยดับไฟในพื้นที่หมู่บ้าน Wa Peik ซึ่งถูกเผยแพร่โดยคณะกรรมการฯ เป็นไปดังรูปที่ 62 (Commission on Maungdaw, 2017a: 1)



**รูปที่ 62** ภาพของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงที่กำลังพยายามช่วยดับเพลิงในพื้นที่หมู่บ้าน Wa Peik

ในขณะที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเขตมองตอได้รับทราบข้อมูลในลักษณะที่ว่าเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงได้ต่อสู้และสังหารกองกำลังติดอาวุธในบริเวณสามพื้นที่ข้างต้น และเมื่อเข้าไปยังพื้นที่ก็พบบ้านเรือนที่ถูกเผาทำลายเสียแล้ว รายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติฯ กลับให้ข้อมูลในทางตรงข้าม และชี้ว่ากองกำลังความมั่นคงเป็นผู้สังหารพลเรือน

โดยมิได้แบ่งแยกว่าพวกเขาเป็นพลเรือนทั่วไปหรือกองกำลังติดอาวุธ และเป็นผู้เผาทำลายบ้านเรือนในพื้นที่ เช่น เหตุการณ์ที่เกิดในวันที่ 12 ต่อเนื่องมาจนถึงวันที่ 13 พฤศจิกายน ที่กล่าวถึงไปข้างต้นแล้ว นอกจากนี้ คณะกรรมการ ฯ ยังมีข้อมูลว่าในวันที่ 13 พฤศจิกายน มีกลุ่มทหารประมาณ 200 คนเข้ามายังพื้นที่ตำบล Dar Gyi Zar จากทางถนนหลักและเริ่มทำการยิงผู้คนที่ตำบลโดยไม่มีแบ่งแยกว่าเป็นพลเรือนธรรมดาหรือหน่วยรบ ARSA และทำการเผาทำลายบ้านเรือน คนในพื้นที่ต่างหลบหนีไปยังพื้นที่ต่าง ๆ มีพยานคนหนึ่งให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าตนเห็นคนประมาณ 16 คนที่ถูกยิงหลังจากนั้นมีข้อมูลว่าหมู่บ้านดังกล่าวนั้นถูกเผาทำลาย ในเวลาเพียงชั่วประมาณหนึ่งวันบ้านเรือนเกือบทั้งหมดในหมู่บ้านก็ถูกเผาทำลาย มีพยานอ้างว่าทหารกองทัพเมียนมาได้จับกุมตัวชาย หญิง และเด็กจำนวน 200 คน และบังคับให้คุกเข่า ก่อนที่จะทุบตี แยกบรรดาชายและเด็กชายที่มีอายุมากกว่า 12 ปีออกไปเป็นอีกกลุ่มหนึ่งและบังคับให้ถอดเสื้อออก ในขณะที่ผู้หญิงถูกทำการค้นตัว ก่อนที่กลุ่มที่เป็นผู้หญิงและเด็กเล็กจะถูกพาไปขังในบริเวณบ้าน ในขณะที่กลุ่มชายและเด็กชายนั้นต้องอยู่ด้านนอก เมื่อพระอาทิตย์ตกดิน มีพยานให้ข้อมูลว่าทหารได้อนุญาตให้ผู้หญิงและเด็กหญิง รวมถึงเด็กเล็กออกจากบ้านดังกล่าว ทำให้พบเห็นว่ามีร่างของชายและเด็กชายเสียชีวิตถูกวางกองรวมกันและถูกเผาโดยใช้หญ้าแห้ง จำนวนของผู้เสียชีวิตนั้นไม่เป็นที่ชัดเจนแต่มีผู้ให้ข้อมูลคาดประมาณว่ามีชายและเด็กชายจำนวนประมาณ 40 คนที่ถูกเผา นอกจากนี้ยังมีรายงานผู้ที่พบเห็นร่างผู้เสียชีวิตที่ถูกเผาในบริเวณบ้านในหมู่บ้านอีกด้วย (FFM, 2018b: 257-258)

ทั้งนี้ มีการคาดประมาณว่าผู้ที่เสียชีวิตในพื้นที่ตำบล Dar Gyi Zar ในช่วงวันที่ 12 และ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 นั้นน่าจะมีจำนวนประมาณ 75 คน โดยจำนวนดังกล่าวนี้ได้รวบรวมโดยหน่วยงานที่ทำงานกับชุมชนชาวโรฮีนจาในบริเวณค่ายผู้ลี้ภัยทางใต้ของประเทศบังกลาเทศ อนึ่ง จากข้อมูลของสัญญาณดาวเทียมจะพบว่าในพื้นที่ตำบลดังกล่าวนี้มีสิ่งปลูกสร้างจำนวน 265 หลังถูกเผาทำลายในระหว่างวันที่ 10-17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ในขณะที่หน่วยงานที่ทำงานกับชุมชนชาวโรฮีนจาในค่ายผู้ลี้ภัยอ้างว่ามีสิ่งปลูกสร้างจำนวน 400 หลังถูกเผาทำลาย รวมทั้งมัสยิด 5 แห่ง และร้านค้า 38 แห่ง (FFM, 2018b: 258)

อนึ่ง จากการวิเคราะห์ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมของพื้นที่ Dar Gyi Zar องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลชี้ว่าบ้านเรือนและอาคารที่ถูกเผาใหม่นั้นมีลักษณะตั้งอยู่เป็นหย่อม โดยมีต้นไม้และพืชพันธุ์กั้นระหว่างบริเวณที่ถูกเผาไหม้ ซึ่งหมายความว่าเพลิงนั้นจะไม่สามารถที่จะลุกลามไปทั่วทั้งพื้นที่หมู่บ้านได้โดยง่าย ดังนั้นการที่อาคารบ้านเรือนถูกเผาไหม้ไปเกือบทั้งหมดภายในระยะเวลาสั้น ๆ นี้เป็นตัวสะท้อนว่าการเผาบ้านเรือนดังกล่าวนั้นถูกทำอย่างเป็นระบบไม่ใช่ในลักษณะของการชุมนุมโจมตี

โดยแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลพบว่ามีสิ่งปลูกสร้างมากกว่า 350 หลังถูกทำลายในหมู่บ้าน Dar Gyi Zar ในระหว่างวันที่ 10 ถึง 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 โดยภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงภาพอินฟราเรด ซึ่งคือภาพพื้นที่ที่มีโทนสีแดงหมายถึงพื้นที่ที่ใช้ปลูกพืชผักได้อย่างสมบูรณ์ก่อนที่จะถูกเปลี่ยนเป็นโทนสีน้ำตาลหรือดำหลังจากถูกเผา พื้นที่ในกรอบสี่เหลี่ยมเป็นพื้นที่ที่ถูกเน้นเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของสภาพพื้นที่ก่อนและหลังถูกเผา เป็นไปดังรูปที่ 63 (Amnesty International, 2016: 56)



รูปที่ 63 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมของหมู่บ้าน Dar Gyi Zar แสดงภาพอินฟราเรดของพื้นที่ก่อนและหลังถูกเผาทำลาย

**16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560:** รัฐบาลเมียนมาประกาศว่าปฏิบัติการกวาดล้างนั้นสิ้นสุดลง (FFM, 2018b: 255) คณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอญ สรุปรว่าเหตุการณ์โจมตีในภาคมอญนั้นเป็นการกระทำของหน่วย Rohingya Solidarity Organisation (RSO) ที่ต่อมาเรียกขานตัวเองว่า Arakan Rohingya Salvation Army (ARSA) และมีผู้นำคือนาย Ata Ullah (หรือมีอีกชื่อหนึ่งว่า Ameer Abu Amar หรือ Abu Amar Juluni หรือที่รัฐบาลเมียนมาเรียกว่า Hafiz Tohar) โดยนายคณะกรรมการ ฯ ชื่อว่า Ata Ullah นั้นบางครั้งอาศัยอยู่ในพื้นที่ของประเทศบังกลาเทศในฐานะผู้ลี้ภัย และเชื่อว่าเขาได้รับเงินสนับสนุนจากหน่วยงานในประเทศตะวันออกกลาง หลังจากการโจมตีต่าง ๆ Ata Ullah ได้ทำการโพสต์วีดีโออย่างน้อย 10 ครั้งเพื่อชักชวนให้บุคคลต่าง ๆ เข้าร่วมกับเขาเพื่อก่อสงครามในพื้นที่มอญ ทั้งนี้ คณะกรรมการ ฯ ยังได้สรุปว่าการโจมตีที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2559 โดยกองกำลังติดอาวุธนั้นเป็นการโจมตีของกลุ่มก่อการร้ายที่วางแผนไว้ก่อนหน้าและ

โดยเจตนาเพื่อดึงความสนใจของสังคมนานาชาติเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในพื้นที่ (Investigation Commission on Maungdaw, 2017a: 1 และ 2017b: 4)

ภาพของนาย Atah Ullah หัวหน้ากลุ่มติดอาวุธ ARSA ในระหว่างการให้สัมภาษณ์ครั้งแรกของเขากับสื่อมวลชนต่างประเทศในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 เป็นไปดังรูปที่ 64 (CNN, 2017)



รูปที่ 64 ภาพของนาย Atah Ullah หัวหน้ากลุ่มติดอาวุธ ARSA  
ในระหว่างการให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชน

ภาพซึ่งถูกเผยแพร่โดยกองทัพเมียนมาในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2559 โดยเป็นภาพของนายทหารชาวเมียนมาถือธงที่มีภาษาอารบิกเขียนอยู่ด้านบนและมีธงที่ใส่กระสุนปืนและเอกสารที่ยึดมาได้จากบ้านหลังหนึ่งในระหว่างที่ปฏิบัติการทางการทหารเพื่อหาตัวผู้ที่โจมตีฐานปฏิบัติการตำรวจตระเวนชายแดนในเมืองมอดอ (Winchester, 2017) เป็นไปดังรูปที่ 65 (Winchester, 2017)





**รูปที่ 65** ภาพของนายทหารชาวเมียนมาค้นพบธงมีภาษาอารบิกและอาวุธในระหว่างปฏิบัติการ เพื่อค้นหาตัวผู้ที่โจมตีฐานปฏิบัติการตำรวจตระเวนชายแดน

อนึ่ง ในระหว่างเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2559 ไม่มีสื่อมวลชนใดทั้งในประเทศ และระหว่างประเทศที่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปในพื้นที่ จนกระทั่งวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2560 หลายเดือนนับจากเหตุการณ์โจมตี (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 7)

จะเห็นได้ว่าข้อมูลจากคณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอญตอนนั้นจะชี้ไปในทางที่ว่ากองกำลังติดอาวุธเป็นคณาธิปไตยเริ่มกระทำการโจมตีและเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงนั้นใช้กำลังและอาวุธปืน รวมถึงสังหารเพื่อปกป้องตนเองและรักษาความสงบเรียบร้อยเท่านั้น โดยเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ นำไปสู่การดำเนินคดีกับผู้ต้องสงสัยจำนวนมาก จากข้อมูล ณ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 ชาวโรฮีนจา 4 คนถูกศาลพิเศษเขตมอญตัดสินว่ามีความเกี่ยวข้องกับการโจมตีฐานของตำรวจตระเวนชายแดนในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 และถูกลงโทษประหารชีวิต ผู้ต้องโทษ 4 คนนี้เป็นหนึ่งในผู้ถูกกล่าวหา 30 คนที่ศาลพบว่ามีความผิดฐานโจมตีฐานตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่ Nga Khura ในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 และส่งผลให้เจ้าหน้าที่สองรายเสียชีวิต อีก 26 คนถูกตัดสินให้รับโทษจำคุกตั้งแต่ 10 จนถึง 20 ปี และมีผู้ถูกจับกุมอีก 15 คนที่ศาลยกฟ้องและได้รับการปล่อยตัว นอกจากนี้ ในอีกคดีหนึ่งยังมีชาวโรฮีนจาอีก 34 คนที่ถูกจับกุมตัวฐานมีส่วนร่วมในการโจมตี และถูกตัดสินให้จำคุกเป็นเวลา 18 ปี ในขณะนั้น มีคดีของชาวโรฮีนจาอีก 294 คนยังคงค้างอยู่ในศาลในชั้นการไต่สวนพยาน (Min Aung Khine, 2018)

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลดังกล่าวไม่สอดคล้องกับรายงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ รวมถึงรายงานขององค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ เช่น แอมเนสตี อินเทอร์เน็ต เนชั่นแนล และฮิวแมนไรท์วอตช์ ที่ได้สัมภาษณ์บรรดาผู้ลี้ภัยจากเมียนมาซึ่งเดินทางมายังประเทศบังกลาเทศนับตั้งแต่วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 และพบรายงานว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงต่อชาวโรฮีนจาในพื้นที่โดยกองทัพเมียนมา ตำรวจเมียนมา และชาวยะไข่ ในขณะที่ดำเนินการ “ปฏิบัติการกวาดล้าง” ผู้ก่อเหตุข้างต้น โดยมีรายงานการประกอบอาชญากรรมและละเมิดสิทธิมนุษยชนแก่ชาวโรฮีนจา โดยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การสังหาร การบังคับให้สูญหาย การข่มขืนหรือกระทำความรุนแรงทางเพศ การทำร้ายร่างกายรวมถึงการทรมาน การปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี การคุมขังโดยพลการหรือการคุมขังในสภาวะที่ไร้มนุษยธรรม หรือมีการปฏิบัติที่โหดร้ายระหว่างการคุมขัง การขาดความช่วยเหลือทางการแพทย์ การเผาทำลายทรัพย์สิน การปล้นสะดม เป็นต้น (OHCHR, 2017a; Amnesty International, 2016; Human Rights Watch, 2016)

ส่วนใหญ่ผู้ให้สัมภาษณ์ชาวโรฮีนจาหลายท่านได้ให้ข้อมูลแก่สำนักงาน ฯ และองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ ว่านับตั้งแต่วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 เป็นต้นมา มักมีกลุ่มคนพร้อมด้วยอาวุธ ซึ่งส่วนใหญ่คือกองทัพเมียนมา หรือตำรวจ และบางครั้งมีชาวยะไข่อยู่ในกลุ่มด้วย เดินทางมาที่หมู่บ้านและทำลายบ้านเรือน มัสยิด โรงเรียน ร้านค้า โดยใช้เครื่องยิงระเบิด RPG หรือเชื้อเพลิงหรือไม้ขีด นอกจากบ้านเรือนแล้ว ไร่นา สวน สัตว์เลี้ยง เสบียงอาหาร ก็ถูกเผาทำลายหรือปล้นไปด้วย ผู้ให้สัมภาษณ์ชาวโรฮีนจาอ้างว่าผู้บุกรุกมักแบ่งกลุ่มชายและหญิงออกจากกัน ชายที่ไม่สามารถหลบหนีได้ทันจะถูกทำร้ายร่างกายในขณะที่ถูกมัดมือไว้บริเวณด้านหลัง การทำร้ายร่างกายนั้นอาจจะใช้ปลายกระบองปิ่น หรือกระบองไม้ไผ่ หรือเตะด้วยรองเท้าบูท ผู้ชายหลายคนโดยเฉพาะกลุ่มที่อายุระหว่างวัยรุ่นถึงวัยกลางคนมักจะถูกพาตัวไปในขณะที่ถูกมัดมือไว้โดยยานพาหนะของทหารหรือตำรวจและไม่ทราบชะตากรรมของพวกเขาอีก ส่วนผู้หญิงมักจะถูกมัดมือและถูกบอกให้อยู่ภายในพื้นที่ของโรงเรียนหรืออาคารอื่น ๆ หรือกลางแจ้ง มีรายงานการข่มขืนหรือการกระทำความรุนแรงทางเพศอื่น ๆ หลายกรณี ส่วนใหญ่ระหว่างการตรวจค้นร่างกาย ในขณะเดียวกัน ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่าผู้ที่หลบหนีมักจะถูกยิงด้วยปืนไรเฟิลหรือเครื่องยิงระเบิด RPG และในพื้นที่ Yae Khat Chaung Gwa Son พื้นที่ Dar Gyi Zar และพื้นที่ Kyar Gaung Taung โดยการยิงจากเฮลิคอปเตอร์เช่นที่กล่าวไปแล้วข้างต้น นอกจากนี้ ยังมีรายงานเกี่ยวกับการสังหารโดยอาวุธปืนหรือโดยมีด โดยเหยื่อนั้นมีทั้งเด็กเล็ก ทารก เด็ก ผู้หญิง และผู้สูงอายุ โดยรูปแบบความรุนแรงต่าง ๆ จะถูกอธิบายต่อไปด้านล่างใน 5.3.2 (OHCHR, 2017a: 39)

ทั้งนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเขตมอญตอบปฏิเสธข้อกล่าวอ้างส่วนใหญ่ของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติข้างต้น และชี้ว่าบางเหตุการณ์นั้นเป็นการกระทำหรือเกิดจากการกดดันหรือกระตุ้นของกลุ่มติดอาวุธหรือผู้ก่อการร้าย อีกทั้งชี้แจงว่าข้อกล่าวหาบางประการนั้นเป็นการยากที่จะทำการสืบสวนสอบสวนและแนะนำให้ผู้ที่ทำการกล่าวหาทำการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อไป และกล่าวว่ารายงานของสำนักงาน ฯ นั้นละเอียดที่จะพิจารณาถึงอาชญากรรมที่กระทำโดยกลุ่มผู้ก่อการร้าย (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 8, 10)

จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2559 ในเมืองมอญ รัฐยะไข่ นั้นอาจจะแบ่งออกไปได้เป็น 2 ช่วงหลัก ได้แก่ เหตุการณ์ซึ่งกองกำลังติดอาวุธนั้นได้ทำการโจมตีฐานตำรวจตระเวนชายแดน ส่วนในช่วงหลังคือการปฏิบัติการของกลุ่มกองกำลังรักษาความมั่นคง ทั้งกองทัพและตำรวจเมียนมา ซึ่งร่วมกันปฏิบัติการในพื้นที่เมืองมอญโดยมีเป้าหมายเพื่อจับกุมกองกำลังติดอาวุธและ “รักษาความปลอดภัย ความมั่นคง และหลักนิติธรรม” และส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ และบ้านเรือนถูกทำลาย อีกทั้งมีบุคคลจำนวนมากที่โยกย้ายอพยพถิ่นฐาน รวมถึงมีชาวโรฮีนจาจำนวนมากกล่าวหาว่าปฏิบัติการของกองกำลังรักษาความมั่นคงนั้นเป็นไปโดยมิชอบและละเมิดสิทธิมนุษยชน

### 5.3.2 รูปแบบความรุนแรง

จากข้อมูลในรายงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์บรรดาผู้ลี้ภัยจากเมียนมาซึ่งเดินทางมายังประเทศบังกลาเทศ จำนวน 204 คน พบว่ามีรายงานว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงต่อชาวโรฮีนจาในพื้นที่โดยกองทัพเมียนมา ตำรวจเมียนมา และชายะไข่ นับตั้งแต่วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 โดยวิธีการต่าง ๆ (OHCHR, 2017a) ในขณะที่ รายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเขตมอญตอบปฏิเสธข้อกล่าวหาของรายงานดังกล่าวและชี้ให้เห็นถึงอีกหนึ่งชุดข้อมูลที่ต่างกันไปดังที่จะได้อธิบายด้านล่างนี้ (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b)

#### 5.3.2.1 การสังหาร

มีผู้ให้ข้อมูลหลายคนอ้างกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติว่ามีญาติใกล้ชิด หรือญาติห่าง ๆ หรือเพื่อนบ้าน หรือชาวโรฮีนจาอื่น ๆ ที่ถูกสังหารในเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยกองทัพเมียนมา ตำรวจเมียนมา และชายะไข่ เช่น โดยการกราดยิง การยิงในระยะประชิด การแทงด้วยมีด การเผา และการทำร้ายร่างกายจนเสียชีวิต (OHCHR, 2017a)

ผู้ให้ข้อมูลหลายคนกล่าวแก่สำนักงาน ฯ ว่าพวกเขาไม่สนใจในครอบครัว และเพื่อนที่ถูกสังหารโดยกองทัพด้วยการกราดยิง หรือการใช้ระเบิด รวมถึงให้รายชื่อผู้เสียชีวิตแก่สำนักงาน ฯ มีผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนกล่าวว่าพวกเขาเห็นพลเรือนบริสุทธิ์หลายคนถูกกราดยิงโดยกระสุนปืนหรือโดยการใช้ระเบิดระหว่างที่กำลังหนี กำลังทำงานอยู่ในสวน กำลังเดินอยู่ในตลาด หรือกำลังตกปลา ผู้ให้ข้อมูลให้ข้อมูลว่าผู้โจมตีนั้นมักโจมตีในช่วงเวลาเช้ามืดหรือระหว่างช่วงละหมาด โดยในรายงานนั้นสำนักงาน ฯ ได้รวบรวมบทสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลทั้งชายจากพื้นที่ตำบล Yae Khat Chuang Gwa Son ซึ่งพ่อของเขาและชายอีกคนที่เขาและพ่อกำลังยืนสนทนากันอยู่ด้วยเสียชีวิตจากการถูกระเบิดของกองทัพ ในขณะที่เขาได้รับบาดเจ็บสาหัส เขาได้แสดงบาดแผลที่ถูกสะเก็ดระเบิดของตนให้แก่สำนักงาน ฯ ตรวจสอบเพื่อเก็บข้อมูล นอกจากนี้ยังมีผู้ถูกสัมภาษณ์ที่มาจากพื้นที่ Kyar Gung Taung และถูกยิงในระหว่างที่นอนอยู่ในบ้านตอนเวลา 03:00 น. เนื่องจากการโจมตีของกองทัพ และผู้ถูกสัมภาษณ์ที่มาจากหมู่บ้าน Doe Tan ซึ่งถูกยิงขณะพยายามวิ่งหนีทหารที่เข้ามาโจมตีหมู่บ้านแต่เขาสามารถรอดชีวิตมาได้ในขณะที่พ่อของเขาเสียชีวิต เช่นกัน ผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวนี้ได้แสดงภาพบาดแผลของตนที่ถูกยิงให้แก่สำนักงาน ฯ ตรวจสอบเพื่อเก็บข้อมูล (OHCHR, 2017a: 13-14)

นอกจากนี้ ยังมีรายงานของการกราดยิงหรือยิงระเบิดมาจากเฮลิคอปเตอร์โดยการโจมตีดังกล่าวนี้มีลักษณะเป็นการไม่แบ่งแยกว่าผู้ที่ถูกโจมตีเป็นพลเรือนหรือเป็นกองกำลังติดอาวุธสำนักงาน ฯ ได้บันทึกข้อมูลที่ได้จากพยานจากหลายพื้นที่ ได้แก่ พยานจากพื้นที่ตำบล Dar Gyi Zar ที่อธิบายถึงเหตุการณ์ที่มีการกราดยิงจากเฮลิคอปเตอร์ในหมู่บ้านของเขา และส่งผลให้มีญาติห่าง ๆ ของเขา 7 คนเสียชีวิต และจากผู้ได้รับบาดเจ็บซึ่งถูกยิงขณะไปเยี่ยมยายในตำบล Yae Khat Chuang Gwa Son โดยคนที่ถูกยิงมีทั้งตัวเขาเองและเด็กชายรวมแล้ว 6 ถึง 7 คน โดยเขาได้แสดงบาดแผลของตนให้แก่สำนักงาน ฯ ตรวจสอบเพื่อเก็บข้อมูล (OHCHR, 2017a: 14-15)

ทั้งนี้ ภาพต่าง ๆ เกี่ยวกับบาดแผลที่สำนักงาน ฯ บันทึกนั้น สำนักงาน ฯ ให้ข้อมูลว่าลักษณะบาดแผลนั้นมีทั้งที่ยังเป็นแผลใหม่หรือเป็นแผลเป็น เนื่องจากการผ่าตัดเพื่อนำกระสุนหรือเศษระเบิดออกจากร่างของพวกเขา (OHCHR, 2017a: 15)

ในกรณีของการยิงในระยะประชิด มีข้อมูลว่าบรรดาผู้มีอิทธิพลหรือผู้ที่ได้รับการเคารพในชุมชน โดยเฉพาะครูอาจารย์ อิหม่าม ผู้รู้ทางศาสนา และผู้นำชุมชน มักเป็นกลุ่มที่ถูกเพ่งเล็งในหลาย ๆ กรณีมีผู้ให้ข้อมูลแก่สำนักงาน ฯ ว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงได้บุกเข้าไปในบ้านเรือน ร้านค้า หรือหมู่บ้าน และทำการยิงหรือสังหารชาวโรฮีนจาด้วยปืนไรเฟิลในระยะประชิด มีผู้ให้ข้อมูลหลายคนกล่าวว่ากองทัพเมียนมา และชนพื้นเมืองยะไข่ บางครั้งจำนวนเกือบ 400 คนได้เข้ามาในหมู่บ้านและจะมีคนประมาณ 6 ถึง 10 คนที่จะทำการบุกเข้าไปในบ้านเรือนหลังต่อหลังเพื่อโจมตีชาวโรฮีนจา

ในบางกรณีก่อนที่จะถูกสังหารมีรายงานว่าผู้ที่ตกเป็นเหยื่อถูกถามเกี่ยวกับ “ผู้ที่เข้ามาแทรกซึม” หรือ “คนจากบังกลาเทศ” หรือ “อาวูธ” ในขณะที่ในบางกรณีนั้นพวกเขาเพียงแค่ถูกสังหารโดยมิได้มีการถามถึงสิ่งใด เช่น กรณีของชายคนหนึ่งจากพื้นที่ตำบล Nga Khu Ya ที่ถูกยิงโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจบริเวณหลังและไหล่ ในขณะที่เพื่อนร่วมหมู่บ้านของเขา 2 คนเสียชีวิต โดยเขาได้แสดงบาดแผลที่ถูกยิงของตนให้แก่สำนักงาน ฯ ตรวจสอบเพื่อเก็บข้อมูล (OHCHR, 2017a: 15)

กรณีการเสียชีวิตด้วยการถูกแทงโดยมีดนั้นมีผู้ให้ข้อมูลว่ามีสมาชิกในครอบครัวของตนถูกสังหารโดยการปาดคอโดยเจ้าหน้าที่ทหารจากกองทัพ โดยใช้มีดหรือดาบขนาดยาวซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เพื่อสังหารสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อการบริโภค การสังหารในลักษณะดังกล่าวส่วนใหญ่จะกระทำต่อหน้าสมาชิกในครอบครัว เพื่อนฝูง หรือเพื่อนบ้านใกล้เคียง ได้แก่ กรณีของเด็กหญิงอายุ 14 ปีจากพื้นที่ตำบล Yae Khat Chuang Gwa Son ที่เห็นแม่ของเธอถูกทำร้ายร่างกายจนเสียชีวิตและน้องสาวของเธอสองคนที่เสียชีวิตเนื่องจากถูกมีดแทงโดยทหาร หรือกรณีของหญิงอายุ 18 ปีจากพื้นที่ตำบล Kyet Yoe Pyin ซึ่งแม่ของเธอเสียชีวิตเนื่องจากถูกมีดแทงโดยทหาร (OHCHR, 2017a: 16)

กรณีการเสียชีวิตโดยการถูกเผา นั้นมีการให้ข้อมูลแก่สำนักงาน ฯ มากมายจากผู้คนที่มาจากหลายตำบลหมู่บ้าน เช่น ตำบล Kyet Yoe Pyin ตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son ตำบล Dar Gyi Zar และตำบล Pwint Hpyu Chaung ซึ่งอ้างว่ากองทัพได้เจตนาที่จะจุดไฟเผาบ้านซึ่งยังคงมีครอบครัวอยู่ภายใน หรือบังคับให้ชาวโรฮีนจาเข้าไปในบ้านที่กำลังเผาไหม้ นั้น มีรายงานเช่นกันว่าบางคนที่พยายามหลบหนีออกจากเปลวไฟกลับเสียชีวิตในเวลาต่อมาเนื่องจากบาดแผลที่ถูกเผาไหม้ เช่น กรณีของตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่ากองกำลังความมั่นคงได้จุดไฟเผาบ้านของเขาส่งผลให้แม่ยายที่อายุมาก และพี่สะใภ้ที่มีปัญหาทางจิต เสียชีวิต โดยพวกผู้ให้สัมภาษณ์สามารถหลบหนีไปได้แต่ไม่สามารถพาผู้เสียชีวิตทั้งสองคนหลบหนีไปพร้อมกันด้วยได้ในขณะที่หมู่บ้านถูกกองทัพโจมตี หรือในอีกกรณีหนึ่งในตำบลเดียวกันมีผู้ให้ข้อมูลว่าทหารได้ลากยายและตาของเขาออกมาจากบ้านและเผาพวกเขาทั้งเป็น นอกจากนี้ยังมีกรณีที่อ้างว่ากองทัพได้ทำการเผาร่างของผู้คนที่เสียชีวิตไปเนื่องจากโดนยิงหรือแทงด้วยมีดโดยมีผู้ให้ภาพและวิดีโอของร่างที่ถูกเผาจนไม่สามารถระบุอัตลักษณ์ได้แล้วแก่สำนักงาน ฯ หรือข้อมูลจากหญิงที่มาจากตำบล Ngar Sar Kyu ซึ่งกล่าวว่าน้องชายอายุ 5 ขวบของเธอเสียชีวิตเมื่อทหารเข้ามาโจมตีหมู่บ้านและจุดไฟเผาบ้านของพวกเธอ โดยคนอื่น ๆ ในบ้านนั้นได้หลบหนีไปอย่างเร่งรีบและไม่ได้พาน้องชายของเธอไปด้วย (OHCHR, 2017a: 16-17)

ในส่วนของการถูกทำร้ายร่างกายจนเสียชีวิตโดยกองกำลังความมั่นคงและชนพื้นเมืองยะไข่ นั้นมีการบันทึกไว้เช่นกัน สำนักงาน ฯ ชี้ว่ามีรายงานว่ามีชาย หญิง และเด็ก จำนวนมากที่ถูกทำร้าย

ร่างกายจนเสียชีวิตด้วยท่อนไม้ ปลายกระบองปิ่น และท่อนเหล็ก หรือถูกเตะจนเสียชีวิตด้วย รองเท้าบูท มีรายงานว่าบางคนถูกทุบตีบริเวณศีรษะหรือหน้า มีเลือดไหลจำนวนมากและบาดเจ็บสาหัส ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อบางคนอ้างว่าพวกเขาถูกทำร้ายร่างกายอย่างสาหัสไม่ว่าจะโดยกองทัพหรือชายะไข่ง่อนที่จะทิ้งพวกเขาไว้บริเวณข้างทาง ในรายงาน ของสำนักงาน ฯ ได้ยกตัวอย่างข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์จากตำบล Laung Don ที่ให้สัมภาษณ์ว่ามีเพื่อนร่วมหมู่บ้านประมาณ 15 คนถูกทำร้าย ทุบตี ทั้งโดยปลายกระบองปิ่น ท่อนไม้ เตะ ต่อย จนบาดเจ็บสาหัส และมีผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่ถูกทำร้ายจนเสียชีวิตโดยทหารจำนวน 5 ราย (OHCHR, 2017a: 17)

ท้ายสุดมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการสังหารเด็ก ทั้งเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงในช่วงอายุต่าง ๆ ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยรุ่นโดยกองกำลังความมั่นคง ทั้งโดยการยิงหรือว่าการแทงโดยมีดทั้งในบริเวณ บ้านของเด็กดังกล่าว ในขณะที่กำลังหลบหนี หรือขณะอยู่ในสวนหรือไร่ สำนักงาน ฯ ได้ยกตัวอย่าง กรณีที่มีการเก็บข้อมูล เช่น การเก็บข้อมูลจากหญิงที่มาจากตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son ซึ่ง ลูกชายอายุ 8 เดือนของเธอถูกสังหารโดยใช้มีดแทง รวมทั้งสามีของเธอ รวมถึงกรณีของหญิงจาก ตำบล Pwint Hpyu ซึ่งน้องของเธอ 2 คนจาก 4 คนถูกสังหารด้วยมีด หญิงจากตำบล Kyet Yoe Pyin ที่ลูกสาวอายุ 5 ขวบ ถูกปาดคอเสียชีวิต และกรณีที่หญิงจากตำบล Ngar Sar Kyu ที่ลูกแรกเกิด ของญาติเธอถูกสังหารโดยทหารในขณะที่อยู่ระหว่างการทำคลอด นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ข้อมูลหลายคน ที่กล่าวถึงเด็กที่เสียชีวิตระหว่างอยู่ในบ้านที่ถูกเผาโดยกองทัพหรือเพราะไม่สามารถหนีออกมาจาก บ้านได้เพราะกองกำลังความมั่นคงขัดขวาง มีรายงานกรณีของเด็กหลายคนที่ถูกฆ่าในแม่น้ำระหว่างที่ หลบหนีจากเมียนมามายังประเทศบังกลาเทศ ซึ่งในหลายกรณีมีการรายงานว่ากองกำลังชายแดนของ เมียนมานั้นเป็นผู้ยิงเรือทำให้เรือจม (OHCHR, 2017a: 18)

ในทางกลับกัน คณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมองดอเชื่อว่าตนได้ทำการสืบสวนสอบสวน ข้อกล่าวอ้างที่สำนักงาน ฯ ได้รวบรวมมาเกี่ยวกับการสังหารผู้คนในบริเวณตำบลต่าง ๆ การที่เด็กอายุน้อยรวมถึงผู้สูงอายุถูกสังหารอย่างทารุณ แต่ไม่พบกรณีดังกล่าว อีกทั้งทำการสืบสวนสอบสวนกรณี บ้านเรือนถูกเผาไหม้โดยมีคนติดอยู่ในสิ่งปลูกสร้าง แต่ชาวบ้านในพื้นที่บอกแก่คณะกรรมการ ฯ ว่า พวกเขาไม่ทราบกรณีดังกล่าวเลย ในทางกลับกัน คณะกรรมการ ฯ กลับพบรายงานว่า มีผู้บริสุทธิ์ 23 คนซึ่งทำงานให้กับหน่วยงานรัฐบาลซึ่งถูกลักพาตัวและหายตัวไป 41 คนถูกฆาตกรรมอย่าง โหดร้ายโดยถูกฟันที่บริเวณลำคอโดยกลุ่มกองกำลังติดอาวุธ ในตำบล Zin Paing Nyar อีกทั้งสมาชิก ของคณะกรรมการ ฯ ได้เห็นข้อความที่ชาวบ้านซึ่งทำการช่วยเหลือรัฐบาลเมียนมาถูกข่มขู่ โดย ได้รับข้อความเตือนจากบุคคลลับจากประเทศมาเลเซียผ่านแอปพลิเคชัน Viber ในโทรศัพท์มือถือ อย่างไม่รู้ที่มา คณะกรรมการ ฯ มองว่าการใช้กำลังเพื่อปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่ได้สัดส่วนอาจจะ

เกิดขึ้นได้เนื่องจากการบังคับบัญชาที่หละหลวมรวมถึงการขาดการฝึกอบรมที่เพียงพอของเจ้าหน้าที่ และแนะนำผู้ที่ได้รับความเสียหายให้ทำการฟ้องร้องดำเนินคดี (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 11)

คณะกรรมการธิการ ฯ ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีการกราดยิงจากเฮลิคอปเตอร์ ในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ในพื้นที่บริเวณตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son โดยปฏิเสธว่ามีการกราดยิงโดยไม่แบ่งแยกระหว่างพลรบและพลเรือน โดยชี้ว่าแท้จริงแล้วเป็นเหตุการณ์ที่หน่วยกองกำลังของกองทัพกำลังซึ่งถูกกลุ่มก่อการร้ายประมาณ 800 คนโจมตีและกำลังไล่ล่าผู้ก่อการร้ายซึ่งกำลังถอนกำลังออกจากตำบล Pwint Phyu Chaung มุ่งหน้าไปยังตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son และชี้ว่าเนื่องจากการสู้ตัวต่อตัวอาจจะทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากต่อหมู่บ้านดังกล่าว กองกำลังรักษาความมั่นคงจึงเลือกที่จะใช้เฮลิคอปเตอร์ของกองทัพอากาศ อีกทั้งใช้อาวุธปืนแทนที่จะใช้อาวุธหนักที่ถูกติดตั้งไว้ในเฮลิคอปเตอร์เพื่อที่จะยิงเตือนและสลายบรรดาผู้โจมตี คณะกรรมการธิการ ฯ ให้ข้อมูลว่าหลังจากมีการยิงเตือนไปแล้วบรรดาผู้ก่อการร้ายนั้นได้หนีไปยังตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son และยังชี้ว่าถ้าเกิดมีการใช้อาวุธหนักที่ถูกติดตั้งไว้ในเฮลิคอปเตอร์แล้ว จำนวนผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บนั้นจะมากกว่าที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ คณะกรรมการธิการ ฯ ไม่ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือการกราดยิงอื่นโดยละเอียด (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 11)

### 5.3.2.2 การบังคับให้สูญหาย<sup>19</sup>

จากคน 204 คนที่สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้ทำการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 115 คน หรือ 56 เปอร์เซ็นต์ อ้างว่ามีคนที่ตนรู้จักหายตัวไป โดยผู้ให้ข้อมูลได้ให้รายชื่อของเพื่อนบ้านหรือญาติซึ่งถูกนำตัวไปและหายตัวไปไม่ทราบชะตากรรมมามอบให้แก่สำนักงาน ฯ (OHCHR, 2017a: 19)

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สำนักงาน ฯ พบว่าคนที่เป็เป้าหมายหลักของการบังคับสูญหายนั้นเป็นเด็กชายหรือชายอายุตั้งแต่ 17 ถึง 45 ปี ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่อธิบายว่าผู้ถูกบังคับให้

<sup>19</sup> ภายใต้อนุสัญญาระหว่างประเทศ “การบังคับให้สูญหาย” หมายถึง การจับกุม กักขัง ลักพาตัว หรือการกระทำในรูปแบบใด ๆ ก็ตาม ที่เป็นการลิดรอนเสรีภาพโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลหรือ กลุ่มบุคคลซึ่งดำเนินการโดยได้รับการอนุญาต การสนับสนุนหรือการยอมรับโดยปริยายของรัฐ ตามมาด้วยการปฏิเสธที่จะยอมรับว่าได้มีการลิดรอนเสรีภาพ หรือการปกปิดชะตากรรมหรือที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญ ซึ่งส่งผลให้บุคคลดังกล่าวตกอยู่ภายนอกการคุ้มครองของกฎหมาย

สูญหายนั้นมักจะถูกล้อมโดยทหารหรือตำรวจในโรงเรียนท้องถิ่น มัสยิด สถานีตำรวจ หรือ ฟุงโล่ง ก่อนจะถูกพาตัวไปยังสถานที่ที่ไม่มีใครทราบ ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่ากองทัพและตำรวจนั้นมักเฟื่องฟูบุคคลที่มีอิทธิพลในหมู่บ้าน เช่น อิหม่าม ครูสอนศาสนา นักธุรกิจที่ร่ำรวย ประธานหน่วยงาน หรือผู้นำหมู่บ้าน หรือผู้สูงอายุที่มีคนนับหน้าถือตา ด้วยคนกลุ่มนี้เป็นแหล่งข้อมูลชั้นดีสำหรับกองทัพและตำรวจเกี่ยวกับกองกำลังติดอาวุธหรืออาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มที่ทำการต่อต้านการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ โดยปัจจุบันไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับคนกลุ่มนี้ว่าพวกเขาอยู่ที่ใด หลาย ๆ คนที่ให้สัมภาษณ์คิดว่าพวกเขาไม่มีชีวิตอยู่และได้แสดงรายชื่อให้กับสำนักงาน ฯ นอกจากนี้ ยังมีรายงานเกี่ยวกับเด็กหญิงที่เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์และผู้หญิงที่ถูกล้อมและพาตัวไป โดยรถที่เอาตัวไปนั้นมีทั้งรถมินิบัสขนาดเล็ก รวมถึงรถบรรทุกขนาดใหญ่ของทหาร ตัวอย่างกรณี เช่น กรณีที่ได้รับข้อมูลมาจากผู้ให้สัมภาษณ์จากตำบล Yae Twin Kyun ซึ่งกล่าวว่ากองกำลังความมั่นคงได้เข้ามาในหมู่บ้านและพาคน 17 คนที่เป็นที่เคารพในหมู่บ้านไป และยังได้พาผู้หญิงและเด็กหญิงที่หน้าตาดี 6 คนไปจนปัจจุบัน พวกเขาก็ยังไม่ทราบว่าคนเหล่านี้อยู่ที่ใดและมีชะตากรรมเช่นใด และยังมีข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลจากตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son ซึ่งลูกชายของเขาเป็นครูสอนศาสนาอยู่ในมัสยิดและถูกนำตัวไปโดยทหาร (OHCHR, 2017a: 19-20)

ทั้งนี้ สำนักงาน ฯ มองว่าจำนวนบุคคลที่ถูกพาตัวไปโดยกองกำลังความมั่นคงนั้นยากที่จะคาดประมาณจำนวนที่แน่นอนได้ แต่มีความเป็นไปได้ว่าจะสูงกว่าหลายร้อยคน โดยส่วนใหญ่เป็นชายหรือเด็กชาย ทั้งนี้ หญิงและเด็กหลายคนที่สำนักงาน ฯ ได้สัมภาษณ์มักมีสามี พี่ชาย น้องชาย หรือพ่อหายตัวไป โดยในปัจจุบัน ครอบครัวที่เหลืออยู่ที่ได้หลบหนีมายังประเทศบังกลาเทศนั้นมักมีเพียงแค่มือหญิงเหลืออยู่ในครอบครัวหรือมีผู้หญิงเป็นผู้นำของครอบครัว โดยเจ้าหน้าที่ดูแลที่พักของผู้อพยพได้ทำการยืนยันกับสำนักงาน ฯ ว่าผู้อพยพชาวโรฮิงจาส่วนใหญ่จากจำนวนประมาณ 66,000 คนในขณะนั้น ซึ่งข้ามชายแดนมาตั้งแต่วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและเด็ก (OHCHR, 2017a: 20)

### 5.3.2.3 การข่มขืนหรือกระทำการรุนแรงทางเพศ

ผู้หญิง 52 คนจาก 101 คนที่สำนักงานฯ เข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ทำการสัมภาษณ์นั้นอ้างว่าตนได้ถูกข่มขืนหรือกระทำการรุนแรงทางเพศ โดยมี 26 คนให้ข้อมูลว่าตนเคยถูกข่มขืนในนั้นมี 2 คนเด็กผู้หญิง และผู้หญิงอีก 28 คนให้ข้อมูลว่าตนเคยถูกกระทำรุนแรงทางเพศ โดย 5 คนในนั้นเป็นเด็กผู้หญิง บางคนให้ข้อมูลว่าตนถูกข่มขืนหรือกระทำการรุนแรงทางเพศในพื้นที่หมู่บ้านของตนเอง บางคนให้ข้อมูลว่าการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นในหมู่บ้านอื่นที่ไม่ใช่หมู่บ้านตน เนื่องจากตนหลบหนีออกจากหมู่บ้านเพราะความรุนแรงหรือเพราะบ้านเรือนถูกเผา ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่า



กระทำการดังกล่าวนั้นส่วนใหญ่เป็นทหารที่ใส่เครื่องแต่งกายลายพรางสีเขียวหรือดำเขียว มีผ้าพันคอ สีแดง และถือไรเฟิล มีด หรือแท่งไม้ มีบางส่วนที่รายงานว่ากระทำการข่มขืนกระทำโดยชาวพื้นเมืองยะไข่ หรือตำรวจ (OHCHR, 2017a: 20)

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่อ้างว่าตนเป็นเหยื่อให้ข้อมูลว่าผู้กระทำการดังกล่าวส่วนใหญ่พูดภาษาพม่า ทำให้เหยื่อส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในสิ่งที่พวกเขาพูดระหว่างที่กระทำการข่มขืนหรือกระทำความรุนแรงทางเพศ ในส่วนของคนที่เข้าใจภาษาพม่า หรือเข้าใจบางคำนั้นให้ข้อมูลว่าผู้กระทำการดังกล่าว กล่าวกับผู้หญิงเหล่านี้ถูกโจมตีเพื่อเป็นการลงโทษสำหรับ (ก) ที่ไม่เปิดเผยว่าญาติผู้ชายหรือกองกำลังติดอาวุธหลบซ่อนตัวอยู่ที่ไหน หรือ (ข) ถูกกล่าวหาว่าให้การสนับสนุนกลุ่มกองกำลังติดอาวุธ เช่น ทำอาหารให้พวกเขา หรือ (ค) เพียงเพราะว่าพวกเขาเป็นชาวโรฮีนจา โดยสำนักงาน ฯ ได้บันทึก ข้อมูลที่ได้มาจากหญิงจากการสัมภาษณ์มากมาย เช่น หญิงจากตำบล Dar Gyi Zar ตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son และตำบล Nga Khu Ya ซึ่งพวกเขาให้ข้อมูลสอดคล้องกับข้อมูลด้านต้น รูปแบบ อาชญากรรมที่มีการรายงาน ได้แก่ การข่มขืนหมู่ การถูกข่มขืนโดยบุคคลเดียว และความรุนแรงทาง เพศอื่น ๆ (OHCHR, 2017a: 20-21)

ส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลว่าตนถูกข่มขืนกระทำชำเรานั้นให้ข้อมูลว่าพวกเธอถูกข่มขืนโดยทหาร มากกว่าหนึ่งคน ส่วนใหญ่ 3 หรือ 4 คนหรือในบางกรณีถึง 8 คน กรณีถูกข่มขืนโดยบุคคลรายเดียวนั้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในเวลาเดียวกันกับการข่มขืนหมู่ เช่น เมื่อกลุ่มผู้หญิงถูกกระทำการข่มขืนคน ส่วนใหญ่ในกลุ่มถูกข่มขืนหมู่ จะมีบางคนที่ถูกข่มขืนโดยบุคคลเดียว จากผู้ที่ถูกสัมภาษณ์โดย สำนักงาน ฯ ผู้ที่ถูกข่มขืนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 ถึง 30 ปี อายุน้อยที่สุดคือ 11 ปี ในกรณีของเด็กผู้หญิงอายุ 11 ปีนั้นเธอถูกข่มขืนหมู่ในพื้นที่ตำบล Kyein Chaung โดยทหารได้จับตัวเธอกับแม่ เธอไว้และบังคับให้แม่ของเธออยู่ภายนอกบ้านก่อนที่จะทำการข่มขืนหมู่เธอ โดยทหารเหล่านั้นมี จำนวน 7 คน เข้ามาถ่มถึงพ่อและพี่สาวของเธอและบอกว่ากำลังหาคนจากประเทศบังกลาเทศ มีรายงานเกี่ยวกับการข่มขืนผู้หญิงที่กำลังตั้งครรภ์ โดยสำนักงาน ฯ ได้ทำการสัมภาษณ์หญิงตั้งครรภ์ ที่รอดชีวิตจากการข่มขืนหลายคน บางกรณีเป็นการข่มขืนหมู่ หนึ่งในคนที่ถูกข่มขืนกระทำชำเรานั้น ตั้งครรภ์ได้ 9 เดือน มีการให้ข้อมูลโดยพยานผู้เห็นเหตุการณ์ต่อสำนักงาน ฯ เช่นกันว่าการข่มขืน กระทำชำเรานั้นบางครั้งเป็นการข่มขืนโดยใช้สิ่งของ เช่น ปืน หรือด้ามไม้ไผ่ แต่ไม่มีผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ คนใดที่ให้ข้อมูลสอดคล้องกับพยานข้างต้นแก่สำนักงาน ฯ ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าการข่มขืนนั้นมักเกิดขึ้น หลังจากเกิดเหตุการณ์ดังต่อไปนี้ ได้แก่ เมื่อผู้หญิงหรือเด็กหญิงถูกล้อมโดยเจ้าหน้าที่ทหาร ผู้หญิงและ เด็กหญิงจำนวนหนึ่งจะถูกพาไปบริเวณโรงเรียน มัสยิด บ้านที่อยู่ใกล้เคียง หรือป่าที่อยู่บริเวณ ใกล้เคียง และถูกข่มขืนหมู่ ผู้หญิงที่เหลืออยู่ถูกบังคับให้นั่งรอกกลางแจ้งหลายชั่วโมงหรือบางครั้งทั้งวัน

ในบางกรณีมีผู้ให้ข้อมูลว่าการข่มขืนหมู่หรือการข่มขืนนั้นเกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ส่วนกลางของบ้าน ในบางกรณีเด็กหญิงหรือผู้หญิงจะถูกพาตัวไปยังห้องแยก ห้องน้ำ บริเวณอื่น หรือบ้านหลังใดหลังหนึ่ง และทำการข่มขืนหรือข่มขืนหมู่พวกเขาที่นั่น (OHCHR, 2017a: 21)

ในหลายกรณีมีผู้ให้ข้อมูลโดยสอดคล้องกันว่าหนึ่งในผู้กระทำการข่มขืนนั้นจะถือปืนเล็งไว้ที่ ใบหน้า หน้าอก หรือว่าท้องของเหยื่อ หรือใช้มีดวางไว้บริเวณลำคอ และข่มขู่ว่าจะทำการแทงหรือสังหารเธอ ในขณะที่อีกบุคคลหนึ่งทำการข่มขืนกระทำชำเรา มีบางครั้งที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่า พวกเขาถูกบีบบังคับไว้ หรือตีขม หรือชก ทั้งบริเวณปากและหน้า ถูกเตะ ถูกตีด้วยปลายกระบองปืน บริเวณหน้าอก ท้อง ท้องส่วนล่าง หรืออวัยวะเพศ รวมถึงบริเวณอื่นของร่างกาย และดวงตา มีกรณีหนึ่งที่เหยื่อได้แสดงรอยแผลเป็นความยาวประมาณ 8 ถึง 10 เซนติเมตรที่บริเวณอวัยวะเพศของเธอ ซึ่งถูกแทงขณะที่เธอพยายามป้องกันตัวเองในระหว่างถูกข่มขืน โดยสำนักงาน ฯ ได้เก็บภาพบาดแผลไว้เป็นหลักฐาน นอกจากนี้ยังมีผู้เสียหายอีกคนหนึ่งมีบาดแผลถูกเผาบริเวณขาได้แสดงบาดแผลแก่สำนักงาน ฯ และสำนักงาน ฯ ได้ทำการตรวจสอบและเก็บภาพไว้เป็นหลักฐาน เหยื่อหลายคนให้ข้อมูลเกี่ยวกับบาดแผลทางกายต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากการข่มขืน เช่น เลือดไหลเป็นเวลา 2-17 วัน มีอาการหรือต้องทำการรักษาอาการติดเชื้อบริเวณท่อน้ำปัสสาวะหรือช่องคลอด ปวดท้อง ไม่สามารถขยับตัวหรือเดินได้เป็นเวลาหลายวันเนื่องจากการถูกทำร้ายร่างกาย สำนักงาน ฯ ได้ทำการเก็บข้อมูลจากหญิงหลายคนเกี่ยวกับอาการดังกล่าว เช่น หญิงอายุ 25 ปีจากตำบล Kyet Yoe Pyin หญิงอายุ 37 ปีจากตำบล Kyein Chaung และหญิงอายุ 30 ปีจากตำบล Kyet Yoe Pyin ทั้งนี้ ผู้หญิงและเด็กหญิงที่ถูกข่มขืนนั้นส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่ได้ด้วยเหตุผลที่ว่าในพื้นที่ไม่มีบุคลากรทางการแพทย์เพียงพอ หรือเนื่องจากพวกเขาไม่ทุนทรัพย์พอที่จะไปรับบริการเช่นว่านี้ได้ หรือเพราะความหวาดกลัวว่าจะถูกสังหารจึงเกรง แม้กระทั่งกรณีหญิงที่มีเลือดออกอย่างรุนแรงนั้นได้ให้ข้อมูลว่าตนได้ใช้วิธีดื่มยาสมุนไพรจากคนในชุมชนก่อนที่จะทำการรักษาเมื่อมาถึงประเทศบังกลาเทศ ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่จากคลินิกสุขภาพในพื้นที่ค่ายผู้อพยพ Cox's Bazar ได้ยืนยันข้อมูลว่าพวกเขาจะต้องทำการรักษาผู้หญิงชาว โรฮีนจาจำนวนมากซึ่งถูกข่มขืนและหนีออกมาจากเมียนมาหลังจากการโจมตีเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้หญิงและเด็กหญิงหลายคนที่เสียชีวิตด้วยผลจากการถูกข่มขืนหมู่ อย่างไรก็ตามสำนักงาน ฯ ไม่ได้ข้อมูลดังกล่าวจากผู้เห็นเหตุการณ์โดยตรงแต่ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลจากผู้ที่ได้รับทราบข้อเท็จจริงภายหลัง เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์อายุ 27 ปีจากตำบล Kyein Chaung ที่น้องสาวอายุ 18 ปี ถูกทหารนำตัวไปทำการข่มขืนหมู่ในบริเวณพุ่มไม้ไม่ไกลจากบ้าน และหลังจากเขากลับมาพบจึงทราบว่าน้องสาวของเขาอยู่ในสภาพบาดเจ็บสาหัสและเสียชีวิตในอีกไม่กี่วันต่อมา สำนักงาน ฯ ยังบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบทางด้านจิตวิทยาที่กลุ่มเหยื่อเหล่านี้ต้องประสบ เช่น หญิงอายุ 32 ปีจากตำบล

Kyet Yoe Pyin ที่อ้างว่าตนถูกข่มขืนระหว่างตั้งครรภ์ 5 เดือน และหญิงอายุ 25 ปีจากตำบล Nga Sar Kyu (OHCHR, 2017a: 22)

หลังจากการข่มขืนผู้ให้ข้อมูลหลายคนกล่าวว่าพวกเขาจะถูกทิ้งไว้โดยไม่มีเสื้อผ้าหรือเสื้อผ้าฉีกขาดในบริเวณสาธารณะ เช่น โรงเรียน มัสยิด สนาม หรือป่า บางคนจะต้องทำการหลบหนีไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง ๆ เพื่อหาเสื้อผ้าหรือจะต้องย้อนกลับมาเป็นระยะทางไกลโดยไร้เสื้อผ้า มีหนึ่งกรณีที่มีผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กหลายคนที่ถูกข่มขืนในบริเวณโรงเรียน โดยให้ข้อมูลว่าเจ้าหน้าที่ทหารได้ทำการถ่ายภาพเปลือยของเหยื่อหลายคนโดยใช้โทรศัพท์มือถือก่อนที่จะทำการข่มขืนพวกเขา (OHCHR, 2017a: 22)

กรณีผู้หญิงและเด็กหญิงที่ถูกข่มขืนในบ้านของตนเองหรือในบ้านของคนอื่นนั้นส่วนใหญ่จะถูกข่มขืนต่อหน้าเด็กหรือพี่น้องในทุกช่วงอายุ หรือสมาชิกผู้หญิงคนอื่นในบ้าน ผู้ชายมักจะหลบหนีหรือซ่อนตัวอยู่ระหว่างที่มีการข่มขืนสมาชิกในครอบครัว มีผู้ให้ข้อมูลว่าผู้ใดที่พยายามที่จะปกป้องเหยื่อจะถูกทุบตีด้วยท่อนไม้ ทุบตี และเตะ เช่น หญิงคนหนึ่งอ้างว่าเธอมีหัตถ์เนื่องจากพยายามปกป้องลูกสาวของเธอ เด็กชายที่อายุ 2 ขวบครึ่งถูกเตะโดยทหารขณะที่พยายามปกป้องแม่ของเขา และไหล่หลุด เด็กหญิงอายุ 15 ปีมีแผลเป็นบนใบหน้าหลังจากพยายามปกป้องแม่ของเธอ มีกรณีหนึ่งที่เหยื่อได้ให้ข้อมูลแก่สำนักงาน ฯ ว่าลูกของเธอทั้ง 3 คนถูกข่มและทุบตีโดยเจ้าหน้าที่ทหารที่ทำการข่มขืนเธอ อีกกรณีหนึ่งนั้นผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่าลูกสาวอายุ 5 ปีของเธอพยายามที่จะหยุดทหารจากการข่มขืนเธอถูกปาดคอ นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ที่หญิงคนหนึ่งให้ข้อมูลว่าลูกชายอายุ 8 เดือนของเธอถูกสังหารด้วยวิธีการเดียวกัน (OHCHR, 2017a: 24)

ในกรณีของการกระทำรุนแรงทางเพศที่มิใช่การข่มขืนนั้นเกิดในลักษณะเดียวกันกับการข่มขืนคือเมื่อชาวโรฮีนจาถูกล้อมระหว่างมีปฏิบัติการทางทหาร หรือในระหว่างที่เหยื่ออยู่ในบ้านของเธอ หรือว่าในบ้านผู้อื่น หรือระหว่างอยู่ในหมู่บ้านของตนเอง หรือว่าหมู่บ้านที่ตนเองลี้ภัยหนีไปในขณะที่การข่มขืนนั้นเกิดขึ้นในวงกว้าง มีรายงานว่าการกระทำรุนแรงทางเพศนั้นเกิดขึ้นในวงกว้างกว่าถึงขั้นที่มีผู้ให้สัมภาษณ์หญิงอายุ 30 ปีมาจากตำบล U Shey Kya กล่าวกับสำนักงาน ฯ ว่า “คุณจะไม่พบบ้านไหนแม้แต่หลังเดียวในหมู่บ้านของเราที่ผู้หญิงไม่เป็นเหยื่อของสิ่งนี้” จากข้อมูลที่สำนักงาน ฯ ได้จากการสัมภาษณ์นั้นสำนักงาน ฯ พบว่ามีกรณีหลายกรณีในหลายหมู่บ้านที่มีเหยื่อหรือพยานที่เห็นเหตุการณ์การกระทำรุนแรงทางเพศ สถานการณ์ของการกระทำรุนแรงทางเพศที่แพร่หลายที่สุดคือเมื่อมีการค้นตัวระหว่างการปิดล้อมหรือการตรวจค้นบ้าน และบังคับให้ผู้หญิงรวมถึงเด็กหญิงในอายุต่าง ๆ รวมถึงเด็กทารก ต้องเปิดเผยทุกส่วนของร่างกายและถูกจับหรือว่าต้องเปิดเผยอวัยวะเพศ ทั้งนี้ จากการรวบรวมข้อมูลสำนักงาน ฯ พบว่าวัตถุประสงค์ของการกระทำ

รุนแรงทางเพศนั้นเกิดจากเป้าหมาย 2 ประการคือ (ก) เพื่อข่มขู่และทำให้ผู้หญิงอับอาย และ (ข) เพื่อที่จะปล้นสิ่งมีค่าต่าง ๆ ที่ผู้หญิงและเด็กหญิงอาจจะซ่อนไว้ เช่น เงินและเครื่องประดับ ผู้หญิงหลายคนมักรายงานวาระหว่างที่มีการตรวจค้นโดยเจ้าหน้าที่ทหารนั้น หน้าอกของพวกเขาจะถูกกดอย่างแรง ถูกหยิก เอาปืนมาจ่อ หรือทุบตี ถ้าพวกเขาไม่ยอมที่จะเปลื้องผ้า ในบางกรณีมีผู้ให้ข้อมูลกล่าวอ้างว่าผู้ตรวจค้นร่างกายใช้มือล้วงเข้าไปในบริเวณช่องคลอดเพื่อหาวัตถุใด ๆ ที่อาจจะซ่อนอยู่ เช่นเดียวกันกับกรณีการข่มขืน เมื่อบุคคลที่เป็นเหยื่อที่พยายามที่จะประท้วงหรือบุคคลรอบตัวที่พยายามจะปกป้องเหยื่อ มีผู้ให้ข้อมูลว่าบุคคลนั้นจะถูกเตะหรือทุบตีโดยปลายกระบอกปืนหรือด้ามไม้โดยสำนักงาน ฯ ได้บันทึกข้อมูลที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการกระทำรุนแรงทางเพศหลายกรณี เช่น หญิงอายุ 20 ปีจากตำบล U Shey Kya ซึ่งหน้าอกของเธอถูกจับอย่างรุนแรง และถูกปลายกระบอกปืนดันมาที่หน้าอกอย่างรุนแรงในขณะที่ตรวจค้นร่างกาย อีกกรณีหนึ่งคือหญิงอายุ 45 ปีจากตำบลเดียวกันที่ให้ข้อมูลว่าในระหว่างค้นตัวเธอ หน้าอกของเธอถูกจับ ผู้ค้นตัวยังเอามือเข้ามาในช่องคลอดของเธอเพื่อหาวัตถุที่อาจจะซ่อนไว้ โดยทำสิ่งนี้กับทั้งเธอ ลูกสาวของเธอ และแม่สามีของเธอ (OHCHR, 2017a) นอกจากนี้ ในส่วนของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ยังมีข้อมูลว่าในพื้นที่ตำบล Kyet Yoe Pyin ของเมืองมอดอ ในระหว่างที่มีการปฏิบัติการกวาดล้างนั้นได้มีข้อมูลเกี่ยวกับระดับการใช้ความรุนแรงทางเพศที่รุนแรง มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่ามีผู้หญิงและเด็กหญิงที่เป็นเหยื่อของการข่มขืนหมู่ บังคับเปลือย การทำร้ายร่างกายทางเพศ และการถูกสังหารหลังจากการข่มขืน และถูกทำให้อับอายระหว่างที่มีการค้นตัว (FFM, 2018b: 24-25)

ในทางกลับกัน จากรายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเขตมอดอนั้น คณะกรรมการชี้ว่าตนได้ทำการสืบสวนสอบสวนข้อกล่าวอ้างที่สำนักงาน ฯ ได้รวบรวมมาเกี่ยวกับการข่มขืนหมู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ แต่ไม่พบกรณีดังกล่าว ข้อกล่าวหาว่ามีหญิงตั้งครรถ์ถูกข่มขืนกระทำชำเรา รวมถึงกรณีหญิงตั้งครรถ์ถูกทำร้ายร่างกายจนทำให้แท้งลูกนั้นถูกสืบสวนสอบสวนด้วยเช่นกัน แต่ว่าชาวบ้านให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าไม่เคยมีกรณีเช่นว่าเกิดขึ้น นอกจากนี้ คณะกรรมการยังได้ตรวจสอบข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการข่มขืนกระทำชำเราที่ถูกรายงานโดยสื่อต่างชาติ ได้แก่ รายงานที่ว่าสามีของนาง Noor Ayesha จากตำบล Kyet Yo Pyin ถูกสังหารและลูกสาวของเธอ 2 คนถูกข่มขืนกระทำชำเรา รวมถึงกรณีของนาง Ma Jama Hali จากตำบล Pyaung Pike และนาง Daw Than Than ที่ยื่นเรื่องร้องเรียนโดยตรงต่อคณะกรรมการ ฯ ทั้งนี้ คณะกรรมการ ฯ ชี้ว่าตนได้ทำการสัมภาษณ์ชายและหญิงในช่วงอายุต่าง ๆ จากทุกกลุ่ม แต่ไม่สามารถสรุปได้ว่าข้อกล่าวอ้างเช่นว่าเกิดขึ้นจริงหรือไม่ และมองว่าบรรดาข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการข่มขืนกระทำชำเรานั้นเป็นไปได้ยากที่จะสามารถรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อจะพิสูจน์กรณีดังกล่าว

และดำเนินการต่าง ๆ ได้ทันที แต่ผู้ได้รับความเสียหายสามารถที่จะดำเนินคดีตามกฎหมายได้ (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 8)

#### 5.3.2.4 การทำร้ายร่างกายรวมถึงการทรมาน การปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

มีข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนที่ให้แก่อำนาจงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติว่าชาวโรฮีนจาถูกทรมาน หรือถูกกระทำในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นการทรมาน การปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และย่ำยีศักดิ์ศรี โดยกองกำลังรักษาความมั่นคงระหว่างที่ปฏิบัติหน้าที่ในปฏิบัติการกวาดล้าง ในบริเวณบ้าน มัสยิด หรือว่าพื้นที่ภายนอกเคหสถานอื่น ๆ หรือบางครั้งในสถานที่คุมขัง ข้อมูลที่สำนักงาน ฯ รวบรวมได้นั้นพบว่ามีการใช้วิธีต่าง ๆ ทั้งการข่มขืน การเผาโดยเอาพลาสติกร้อนแนบที่บริเวณส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย การเผาหนวด การทุบตีในบริเวณต่าง ๆ ของร่างกาย และการบังคับให้อยู่ในท่าทางต่าง ๆ (Stress Position) (OHCHR, 2017a: 25)

กรณีแรกคือการทุบตีและการข่มขู่ มีผู้ให้ข้อมูลจำนวนมากที่กล่าวว่าการทำร้ายร่างกาย รวมถึงการทุบตีนั้น เกิดขึ้นเป็นวงกว้างกับชาย หญิง และเด็กชาวโรฮีนจา ทุกช่วงอายุ โดยตำรวจทหารเมียนมา และชนพื้นเมืองยะไข่ เนื่องจากพวกเขาถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับตัวตนหรือที่อยู่ของกลุ่มกองกำลังติดอาวุธ หรือถูกกล่าวหาว่าให้การช่วยเหลือกองกำลังดังกล่าว และยังมีรายงานว่าหลาย ๆ คนถูกทำร้ายทุบตีด้วยเหตุที่เพราะว่าพวกเขาเป็นชาวโรฮีนจา หรือว่าเป็นเหยื่อของการโจมตีโดยมือบวมของชุมชนยะไข่ หลายคนถูกข่มขู่ว่าจะสังหาร ถูกบอกให้ออกจากประเทศเมียนมา และถูกบอกว่าพวกเขานั้นไม่ใช่ส่วนหนึ่งของประเทศนี้ในระหว่างที่ถูกทำร้ายร่างกาย มีการให้ข้อมูลว่าการทำร้ายร่างกายนั้นมักเกิดในบริเวณบ้านของชาวโรฮีนจา ในระหว่างที่มีการปิดล้อมโจมตีหมู่บ้าน หรือว่ามี การตรวจค้นบ้าน หรือในระหว่างที่มีการหลบหนี ผู้ให้สัมภาษณ์หลาย ๆ คนให้ข้อมูลกับสำนักงาน ฯ ว่าสาเหตุที่พวกเขารอดชีวิตมาได้เพราะว่าผู้ที่ทำการทุบตีเขาหรือว่าบรรดามือบวมและเจ้าหน้าที่ความมั่นคงนั้นคิดว่าพวกเขาเสียชีวิตแล้วเลยหยุดทำร้าย (OHCHR, 2017a: 25-26)

อาวุธที่มีการรายงานว่าถูกใช้เพื่อทำร้ายร่างกาย ได้แก่ ไม้ไผ่ ปลายกระบองปืน แแท่งเหล็ก หนังสือตึก เครื่องยิงก้อนหิน บางกรณีเป็นมือเปล่า ในหลายกรณีมีการกล่าวอ้างว่ากลุ่มทหาร ตำรวจ หรือว่าชายยะไข่ 4 ถึง 5 คนใช้ดาบไม้ไผ่และปลายกระบองปืนรุมคนคนเดียว มีรายงานว่าทหารมักใช้วิธีการเตะเหยื่อของตน รวมถึงเด็กชายที่อายุ 2 ขวบครั้งที่หมดสติไปหลังจากที่ถูกเตะ และเด็กชายอายุ 6 ขวบซึ่งส่งผลให้แขนหัก โดยสำนักงาน ฯ ได้ทำการสัมภาษณ์เด็กชายคนหนึ่งในระหว่างที่ยังต้องใส่เฝือกขณะให้สัมภาษณ์ มีหลายกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่าตนถูกแทงด้วยมีดโดยสำนักงาน ฯ

ได้ตรวจสอบและทำการเก็บภาพบาดแผลไว้ได้หลายภาพ มีข้อมูลว่าบางครั้งผู้ที่กระทำการดังกล่าว นั้นมีวัตถุประสงค์ที่จะสังหาร แต่บางครั้งก็เพื่อที่จะรีดข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินของครอบครัว เช่น เงิน และสิ่งมีค่า (OHCHR, 2017a: 26)

มีรายงานเช่นเดียวกันว่าผู้สูงอายุ ผู้พิการ รวมถึงหญิงตั้งครรภ์ ก็เป็นเหยื่อของการทำร้ายร่างกาย หญิงอายุ 80 ปีจากตำบล Nga Khu Ya ให้ข้อมูลว่าเธอถูกโยนลงพื้นขณะหนีออกมาจากบ้านของเธอและถูกทหารใช้รองเท้าบูทเตะและเหยียบบนตัว เช่นเดียวกับกับลูกสะใภ้ของเธอที่ตั้งครรภ์อยู่ ก็ถูกเจ้าหน้าที่ทหารตีและผลักไปบนพื้นก่อนที่จะถูกเตะจนหมดสติไป นอกจากนี้ยังมีรายงานว่ามีการทำร้ายร่างกายเด็ก โดยสำนักงาน ฯ เก็บข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์ทั้งหมดแล้วพบว่าเด็กที่ถูกทำร้ายนั้นมีอายุตั้งแต่ 12 ถึง 13 ปี และโดนทุบตี ตบ ตีด้วยไม้ หรือในบางกรณีแทงเหล็ก ในกรณีส่วนใหญ่เด็กที่ถูกทุบตีนั้นกำลังร้องไห้หรือร้องไห้ให้กองกำลังรักษาความมั่นคงอย่าทำร้ายสมาชิกในครอบครัวของเขา โดยสำนักงาน ฯ เชื่อว่าผู้สัมภาษณ์สามารถสังเกตร่องรอยของการถูกทำร้ายร่างกายได้อย่างชัดเจนบนร่างกายของเด็กผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนในระหว่างทำการสัมภาษณ์ (OHCHR, 2017a: 27)

ในหลายกรณีผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงแผลเป็นหรือบาดแผลขนาดใหญ่ให้กับสำนักงาน ฯ ดูเพื่อเป็นหลักฐานว่าตนเองได้ถูกทำร้ายร่างกาย เหยื่อหลายคนนั้นแขนหัก ขาหัก และบาดเจ็บบริเวณหลังหรือส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย มีหนึ่งกรณีที่เหยื่อสูญเสียการมองเห็นที่ตาขวาเนื่องจากถูกยิงด้วยลูกแก้วโดยใช้หนังสติ๊ก มีหลายคนที่มีขณะพบกับสำนักงาน ฯ ยังไม่สามารถเดินหรือลุกขึ้นนั่งได้เนื่องจากบาดแผลทั้งภายนอกและภายในที่เกิดจากการทำร้ายร่างกาย เช่น กรณีของชายอายุ 55 ปีจากตำบล U Shey Kya ซึ่งเขาและผู้สูงอายุอีก 12 คนอ้างว่าถูกทำร้ายร่างกายขณะอยู่ในมัสยิดโดยเจ้าหน้าที่ทหาร หรือในกรณีของชาวบ้านจากตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son ที่ผู้ให้สัมภาษณ์อ้างว่าตนถูกทำร้ายร่างกายโดยกลุ่มมือบชวยะไซ โดยใช้ด้ามไม้ขณะที่เขาพยายามที่จะหนีการโจมตีหมู่บ้านก่อนที่ร่างของเขาจะถูกทิ้งไว้ข้างถนน ในขณะที่สำนักงาน ฯ พบเขา เขายังถูกรักษาตัวอยู่บนเตียงนอนและไม่สามารถขยับตัวได้ (OHCHR, 2017a: 26)

กรณีการบังคับให้อยู่ในท่าทางที่ต่าง ๆ (Stress Position) นั้นมีเหยื่อและพยานหลายคนที่ให้ข้อมูลแก่สำนักงาน ฯ เกี่ยวกับการบังคับให้อยู่ในท่าทางบางอย่างอย่างแพร่หลายและเป็นระบบในระหว่างที่มีการปิดล้อม ในบริเวณบ้าน ที่สาธารณะ หรือที่คุ้มซัง โดยชาวโรฮีนจานั้นจะถูกบังคับให้อยู่ในท่าทางใดทางหนึ่งเป็นเวลานาน ในหลาย ๆ กรณีมีผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่ามีการบังคับให้ชาวโรฮีนจาไปอยู่ในพื้นที่ส่วนกลางของหมู่บ้าน ให้รวมกลุ่มกัน ก่อนที่จะถูกบังคับให้นั่งอยู่ในท่าทางต่าง ๆ ในขณะที่วางมือ 2 ข้างวางไว้บนศีรษะ และก้มมองที่พื้น โดยมีกรณีที่พวกเขาต้องนั่งอยู่ภายใต้

แสงอาทิตย์ในท่าทางดังกล่าวเป็นเวลาถึง 8 ชั่วโมงโดยไม่มีน้ำหรืออาหาร มีเหยื่อหลายคนอ้างแก่สำนักงาน ฯ ว่าการถูกทำร้ายร่างกาย กอปรกับบังคับให้อยู่ในท่าทางต่าง ๆ เป็นระยะเวลานานส่งผลให้เกิดความเจ็บปวดภายในร่างกาย โดยเฉพาะหลัง บางคนให้ข้อมูลว่าพวกเขาต้องประสบกับปัญหา ด้านการมองเห็นการได้ยิน รวมถึงปวดหัว และรู้สึกมึนหัว เช่น ชายวัย 45 ปีจากตำบล Kyar Gaung Taung ที่ถูกบังคับให้อยู่ในท่าทางหนึ่ง ๆ เป็นระยะเวลา 3 วันที่ถูกควบคุมตัวไว้ในค่ายทหาร ในหลายกรณีมีการให้ข้อมูลว่าเหยื่อของการทรมานนั้นถูกมัดมือไว้ที่เก้าอี้ หรือถูกมัดมือไว้ด้านหลัง หรือมัดมือไว้บริเวณหัว บางกรณีถูกสั่งให้เปลือยกาย หรือเหลือแต่กางเกงใน และถูกมัดเข้าไว้ด้วยกัน (OHCHR, 2017a: 27-28)

นอกจากนี้ยังมีรายงานเกี่ยวกับการกระทำการทรมานทางด้านจิตใจ มีผู้ให้ข้อมูลแก่สำนักงาน ฯ ว่ากองทัพและชายะไซ่นั้นบังคับให้เหยื่อรวมถึงเด็กเล็กดูสมาชิกในครอบครัวที่กำลังถูกทรมาน มีคนที่ถูกทำร้ายร่างกาย ถูกกระทำรุนแรงทางเพศ ข่มขืน และสังหารต่อหน้าสมาชิกในครอบครัว โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะทำให้เกิดการทรมานทางด้านจิตใจ ทำให้อับอาย และทำให้เกิดความกลัว เช่น กรณีของชาวโรฮีนจาอายุ 22 ปีจากตำบล Myaw Taung ที่น้องสาวของเขา/เธอ 2 คนถูกข่มขืนต่อหน้าเขา/เธอ รวมถึงพ่อแม่ โดยเจ้าหน้าที่ทหาร หรือชาวโรฮีนจาอายุ 54 ปีจากหมู่บ้าน Laung Don ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่กองทัพและชายะไซ่นำตัวเด็กหญิง 14 คนไปเปลือยกาย และบังคับให้ทุกคนในหมู่บ้านที่ถูกปิดล้อมมองดูเด็กผู้หญิงกลุ่มนี้เปลือยกายถึง 3 ชั่วโมงในระหว่างที่เจ้าหน้าที่ทหารกระทำการล่วงละเมิดอวัยวะเพศเด็กหญิงกลุ่มนั้น หรือแสดงท่าที่เหยียดหยันพวกเขา (OHCHR, 2017a: 28)

ในทางกลับกัน จากรายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเขตมอญตอ คณะกรรมการชี้ว่าตนได้ทำการสืบสวนสอบสวนข้อกล่าวอ้างที่สำนักงาน ฯ ได้รวบรวมมาเกี่ยวกับการทรมานผู้คนในบริเวณหมู่บ้าน แต่ไม่พบกรณีดังกล่าว แต่รับว่าข้อกล่าวหาที่ว่ามีชายและหญิงที่ถูกเรียกให้มายืนเรียงกันเพื่อทำการค้นตัวนั้นเกิดขึ้นจริง แต่ข้อกล่าวหาที่ว่าระหว่างการค้นตัวนั้นมีการนำสิ่งมีค่าหรือจับบริเวณอวัยวะเพศนั้นไม่พบว่ามีพยานหลักฐานยืนยันข้อกล่าวอ้างดังกล่าว (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 10)

### 5.3.2.5 การคุมขังโดยพลการ<sup>20</sup>หรือในสถานะที่ไร้มนุษยธรรมหรือมีการปฏิบัติที่โหดร้ายระหว่างการคุมขัง

ในระหว่างที่มีการปิดเมืองในทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ นั้น โรงเรียนและมัสยิดกลายเป็นพื้นที่หลักที่ถูกครอบครองโดยเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงซึ่งใช้บริเวณดังกล่าวเป็นทั้งฐานปฏิบัติการ และเป็นทั้งที่คุมขังชั่วคราว เมื่อมีการปิดล้อมชายและหญิงจำนวนมากจะถูกพาไปโรงเรียนโดยแบ่งชายและหญิงออกจากกัน และมีการสอบถามข้อมูล เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับ ARSA และอาวุธ หลังจากนั้นมียางานว่าคนกลุ่มนี้ได้ถูกพาไปยังสถานที่ที่ไม่มีใครทราบโดยรถของทหาร (OHCHR, 2017a: 29)

สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้ข้อมูลน้อยมากเกี่ยวกับชะตากรรมของบุคคลที่ถูกนำตัวไปโดยเจ้าหน้าที่ทหารหรือตำรวจ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ไม่ได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับบุคคลภายนอก และหลายคนสูญหายในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม มีเหยื่อบางคนที่อ้างว่าตนสามารถหลบหนีหรือได้รับการปล่อยตัวจากสถานที่คุมขังได้ให้ข้อมูลแก่สำนักงาน ๆ ว่ามีชายหลายร้อยคน และหญิงบางคน ถูกจับกุมตัวอยู่ในสถานที่คุมขังหลายแห่งในพื้นที่ทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ โดยพวกเขาไม่ได้ถูกแจ้งข้อกล่าวหาอย่างเป็นทางการ และเจ้าหน้าที่ไม่ยอมให้พวกเขาติดต่อญาติหรือครอบครัว คนส่วนใหญ่มักไม่ได้กลับมาหาครอบครัวของพวกเขาอีกและครอบครัวของพวกเขาเหล่านั้นส่วนใหญ่คิดว่าพวกเขาอาจจะถูกสังหารไปแล้ว (OHCHR, 2017a: 29)

คนที่ถูกปล่อยตัวไปหลังจากการถูกคุมขังนั้นให้สัมภาษณ์แก่สำนักงาน ๆ โดยกล่าวว่าพวกเขาถูกปฏิบัติอย่างโหดร้ายและไร้มนุษยธรรมระหว่างที่ถูกคุมขัง มีกรณีหนึ่งผู้ให้สัมภาษณ์เป็นหญิงที่ถูกปล่อยตัวออกมา พ่อของหญิงคนนั้นให้ข้อมูลแก่สำนักงาน ๆ ว่าลูกสาวของเขาถูกข่มขืนโดยกองทัพก่อนที่เธอจะถูกปล่อยตัว ในอีกกรณีหนึ่งชายอายุน้อยอ้างว่าตนถูกบังคับให้เปลือยกาย ไม่ได้รับน้ำและอาหาร ก่อนที่จะถูกตีในระหว่างถูกควบคุมตัว สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าการจับกุมตัวมักจะทำในค่ายทหาร ในหลาย ๆ กรณีมีข้อมูลว่าการคุมขังนั้นกระทำในบริเวณโรงเรียนในหมู่บ้านซึ่งถูกเปลี่ยนให้เป็นสถานที่คุมขังชั่วคราว ก่อนที่จะถูกพาตัวไปยังสถานที่ที่ไม่มีใครทราบ สำนักงาน ๆ ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการควบคุมตัวดังกล่าว เช่น จากอดีตผู้ถูกคุมขังอายุ 45 ปีจากตำบล Kyar Gaung Taung ที่ให้ข้อมูลว่ามีชาวโรฮีนจา 46 คนจากหมู่บ้านที่ถูกปิดล้อมถูกพาไปยังค่ายทหารเพื่อทำการซักถามเกี่ยวกับ ARSA โดยระหว่างการซักถามนั้นพวกเขาถูกตีโดยไม่ ถูกเตะ ถูกต่อ

<sup>20</sup> ได้แก่ การถูกจับกุมหรือคุมขัง โดยกฎหมายมิได้ให้อำนาจไว้ หรือกระทำโดยไม่มีความจำเป็นหรือได้สัดส่วน หรือเมื่อถูกจับกุมแล้วไม่ได้รับการแจ้งเหตุแห่งการจับกุม ข้อกล่าวหา ตลอดจนสิทธิต่าง ๆ ของผู้ถูกจับในทันที ไม่ได้รับอนุญาตให้แจ้งครอบครัวให้ทราบโดยทันทีในเรื่องการถูกจับกุมและสถานที่คุมขัง หรือมิได้พาตัวไปศาล เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกควบคุมตัวได้โต้แย้งการควบคุมตัวดังกล่าว



และถูกบังคับให้อยู่ในท่าทางต่าง ๆ ได้รับข้าวเพียงแค่วันแรกและไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้ห้องน้ำหรือ ตีมน้ำ ก่อนที่จะมีคน 14 คนถูกปล่อยตัวใน 3 วันต่อมา รวมถึงเขาด้วย หนึ่งในผู้ที่ถูกปล่อยตัวเป็น ชายอายุ 85 ปีซึ่งเป็นนักวิชาการด้านศาสนาได้เสียชีวิตลงใน 5 วันต่อมา ทั้งนี้ เขาไม่ทราบเกี่ยวกับ ชะตากรรมของอีก 32 คนที่เหลือ รวมถึงพี่ชายของเขาเอง นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลของหญิงจากตำบล Kyar Gaung Taung ที่ถูกคุมขังพร้อมกับลูกชายของเธอในขณะที่ตั้งครรภ์ได้ 8 เดือน โดยเธอและลูก ชายถูกจับกุมตัวหลังจากสามีของเธอถูกยิง เธออ้างว่าตนถูกคุมขังไว้ในสถานีตำรวจ 2 วัน ถูกทำร้าย ร่างกาย ก่อนที่จะถูกปล่อยตัว (OHCHR, 2017a: 29)

นอกจากนี้ ยังมีรายงานเกี่ยวกับการติดสินบนและการกรรโชกทรัพย์โดยเจ้าหน้าที่เพื่อให้ ปล่อยตัวผู้ถูกคุมขัง เช่น ในกรณีของนักธุรกิจอายุ 35 ปีจากตำบล Nga Khu Ya ที่อ้างว่ามีคนจากใน หมู่บ้านถูกปล่อยตัวออกมาหลังจากที่จ่ายสินบนให้กับตำรวจและทหาร นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ สัมภาษณ์จากตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son อ้างว่าแม่ของเขาจ่ายเงินเป็นจำนวน 400,000 MMK ให้แก่ตำรวจเพื่อให้ปล่อยตัวพ่อและพี่/น้องชายของเขา อีกกรณีจากตำบล Kyet Yoe Pyin ที่ อ้างว่าตนได้หยิบยืมเงินจำนวน 500,000 MMK เพื่อไปจ่ายเป็นสินบนให้แก่เจ้าหน้าที่ทหารระดับสูง เพื่อให้ทำการปล่อยตัวพ่ออายุ 70 ปีซึ่งถูกทำร้ายร่างกายระหว่างถูกคุมขัง รวมถึงชาวโรฮีนจา อายุ 27 ปีจากตำบล Ye Twin Pyin ซึ่งอ้างว่าตนถูกทำร้ายร่างกายด้วยท่อเหล็กโดยทหาร ถูกตีที่ บริเวณหัวจนสลบ และแสดงบาดแผลบริเวณหัวให้กับสำนักงาน ฯ ตรวจสอบและเก็บภาพไว้เป็น หลักฐาน ก่อนที่จะถูกพาตัวไปยังฐานทัพของทหารที่ Zee Pin Chaung ซึ่งถูกควบคุมตัวไว้เป็นเวลา 2 วันก่อนจะถูกพามาพบกับพ่อและทราบว่าพ่อของเขาจ่ายเงินให้แก่ทหารเป็นจำนวน 1 ล้าน MMK (OHCHR, 2017a: 30)

อนึ่ง ผู้จตุรงานพิเศษของสหประชาชาติเกี่ยวกับสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในเมียนมา ซึ่งได้รับอนุญาตให้เข้าถึงพื้นที่บางพื้นที่ในยะไข่ตอนเหนือที่มีผู้ถูกจับกุมถูกคุมขังอยู่ได้ออกแถลงการณ์ ในวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2560 ชี้แจงว่าเธอได้เจอกับผู้ถูกจับกุมและคุมขังซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นส่วน หนึ่งหรือให้การสนับสนุนการโจมตีของกองกำลังติดอาวุธต่อเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงในช่วงเดือน ตุลาคมและเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 แต่นอกจากกรณีหนึ่งที่ครอบครัวรู้ว่าญาติของเขาถูกคุมขัง และหาทนายความมาให้เขาแล้ว ผู้ถูกจับกุมคนอื่นไม่มีทนายความเลย พวกเขาไม่รู้ว่าตนเองถูกจับกุม ด้วยข้อหาอะไรนอกจากทราบเพียงว่าตนถูกสงสัยว่ามีส่วนร่วมในการโจมตีฐานตำรวจตระเวน ชายแดนในวันที่ 9 ตุลาคม บางคนไม่สามารถติดต่อกับครอบครัวได้เป็นเวลา 2 ถึง 3 เดือนแล้ว นับตั้งแต่ถูกจับกุม เจ้าหน้าที่ของเรือนจำได้ให้ข้อมูลแก่เธอว่ามีคนมากกว่า 450 คนที่ถูกคุมขังอยู่ใน บุติต้องอันเนื่องมาจากการโจมตีเช่นว่า (OHCHR, 2017a: 30)

### 5.3.2.6 การเผาทำลายทรัพย์สิน

มีผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่ามีบ้านเรือน โรงเรียน ตลาด ร้านค้า และมียึดของชาวโรฮีนจา จำนวนหลายร้อยหลังคาเรือนถูกเผาโดยกองทัพ ตำรวจ และมีอบชาวยะไข่ โดย 64 เปอร์เซนต์ของผู้ถูกสัมภาษณ์โดยสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติรายงานว่า พวกเขาพบว่าการเผาส่งปลุกสร้างถูกเผาหรือทำลาย โดย 102 คนหรือ 50 เปอร์เซนต์อ้างว่าสิ่งปลุกสร้างที่พบถูกเผาทำลายคือทรัพย์สินของพวกเขาเอง จากข้อมูลที่สำนักงาน ฯ ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า ทรัพย์สินที่ถูกเพลิงไหม้เป็นของชาวโรฮีนจา โดยผู้สัมภาษณ์ที่เป็นหญิงจากตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son กล่าวกับทางสำนักงาน ฯ ว่า “มีเพียงบ้านของชาวพุทธในหมู่บ้านของเราที่ไม่ถูกเผาบ้านของชาวพุทธนั้นไม่ถูกแตะต้อง อีกทั้งชาวพุทธยังถูกพาไปอยู่ในที่ปลอดภัย” (OHCHR, 2017a: 31-32)

ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่ากองทัพนั้นจะใช้เครื่องยิงอาร์พีจี (RPGs) ระเบิดมือหรือการยิงมาจากเฮลิคอปเตอร์ ระเบิดเชื้อเพลิง เชื้อเพลิง ไม้ขีดไฟ และ ดินปืน ในการจุดไฟเผาบ้านเรือน โดยอาจใช้วิธีการเทเชื้อเพลิงหรือดินปืนไปยังหลังคาส่วนล่าง และทำการเผาโดยจุดระเบิดบริเวณบนของหลังคา การจุดไฟเผาที่มีการให้ข้อมูลโดยสอดคล้องกันว่าถูกใช้ อย่างเป็นระบบเพื่อที่จะทำลายทรัพย์สินชาวโรฮีนจาและบังคับให้คนเหล่านี้ออกไปจากบริเวณหมู่บ้านและพื้นที่นั้น ทั้งนี้ แม้ว่าเพลิงจะถูกจุดขึ้นที่บ้านหลังหนึ่งแต่ต่อมาก็ลุกลามติดไปยังพื้นที่ของเพื่อนบ้านอย่างรวดเร็วเนื่องจากวัสดุที่นำมาใช้ในการปลุกสร้างซึ่งได้แก่ ไม้ และใบไม้ หรือหญ้าแห้ง (OHCHR, 2017a: 32)

ข้อมูลการเผาทำลายทรัพย์สินดังกล่าวสอดคล้องกับภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมซึ่งถูกรวบรวมโดยสามองค์กร ได้แก่ UNOSAT ฮิวแมนไรท์วอทช์ และแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ตามที่ได้แสดงไปแล้วข้างต้น โดยล้วนชี้ไปที่ข้อมูลเดียวกันว่ามีการเผาบ้านเรือนอย่างรุนแรงในช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ใน 10 พื้นที่ที่มีการปิดเมือง ได้แก่ ตำบล Kyet Yoe Pyin หมู่บ้าน Wa Peik ตำบล Ngar Sar Kyu ตำบล Pwint Hpuy Chaung ตำบล Myaw Taung ตำบล Kyar Guang Taung ตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son ตำบล Dar Gyi Zar ตำบล Thu U Lar และ ตำบล Hpar Wut Chaung โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนสิ่งปลุกสร้างที่ถูกเผาทำลายที่จะกล่าวต่อไปด้านล่าง อย่างไรก็ตาม พื้นที่ตำบล Kyet Yoe Pyin หมู่บ้าน Wa Peik ตำบล Pwint Hpuy Chaung ตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son และตำบล Dar Gyi Zar ได้รับผลกระทบจากการเผาทำลายอย่างรุนแรง ในพื้นที่ตำบล Kyet Yoe Pyin พยานผู้เห็นเหตุการณ์คาดประมาณว่ามีบ้านเรือนถึง 400 หลังที่ถูกทำลาย ในพื้นที่ตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son และ Dar Gyi Zar ผู้ให้ข้อมูลแจ้งแก่

สำนักงาน ฯ ว่ามีบ้านเรือนเพียงแค่ 20-30 หลังที่ไม่ได้รับผลกระทบ ผู้ให้ข้อมูลที่มาจากตำบล Pwint Hpyu Chaung ให้ข้อมูลว่ามีบ้านเรือนหลายร้อยหลังที่ถูกเผาทำลายในหมู่บ้านดังกล่าว แต่มีบ้านเรือนประมาณหนึ่งโหลที่ไม่ถูกเผาทำลาย เนื่องจากกองกำลังความมั่นคงอาศัยอยู่ในบ้านเรือนดังกล่าว ส่วนในพื้นที่ตำบล Nga Khu Ya มีรายงานว่าบ้านเรือนหลายร้อยหลังไม่ถูกเผาก็ถูกทำลาย นอกจากนี้ ยังมีพยานผู้เห็นเหตุการณ์หลายคนให้ข้อมูลแก่สำนักงาน ฯ ว่ามัสยิดในพื้นที่ตำบล Pwint Hpyu Chaung ตำบล Kyet Yoe Pyin ตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son และหมู่บ้าน Wa Peik ถูกเผาทำลายเช่นเดียวกัน มัสยิดที่ไม่ถูกทำลายนั้นบางครั้งก็ถูกเผาจากภายในโดยเผาเอกสาร เสื้อละหมาด และวัตถุอื่น ๆ ร้านค้าที่เป็นของชาวโรฮีนจาเองก็ถูกเผาหรือทำลายเช่นร้านค้าของนักธุรกิจอายุ 35 ปีจากตำบล Kyet Yoe Pyin 3 หลัง โดยมี 2 หลังอยู่ในตลาดและ 1 หลังอยู่ที่บ้านของเขาเอง และมีสินค้ามากมายที่มีมูลค่าหลายแสน MMK ถูกเผาโดยกองทัพ มีผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเผาและการทำลายร้านค้าและธุรกิจในพื้นที่ตำบล Ngar Sar Kyu และพื้นที่อื่น ๆ มีข้อมูลจากวิดีโอคลิปและรูปภาพของภาพบ้านที่ถูกเผาและโครงสร้างอื่น ๆ ที่บรรดาผู้กล่าวอ้างแสดงให้เห็นสำนักงาน ฯ ตูระหว่างการสัมภาษณ์ (OHCHR, 2017a: 32)

อีกทั้งยังมีรายงานเกี่ยวกับการทำลายอาหารและแหล่งอาหารโดยมีผู้ให้ข้อมูลว่ากองกำลังความมั่นคงและมือบ่าวยะไข่ ร่วมกันหรือแยกกัน ใจทำลายแหล่งอาหารหรืออาหาร โดยการเผาทุ่งข้าว ยึดพื้นที่ไร่ และเครื่องมือในการตกปลา รวมถึงเครื่องมือในการประกอบอาหาร มีรายงานการยึดและทำลายข้าวและเสบียงอาหารอื่น ๆ รวมถึงกรณีที่จิงโจ้วสังหารสัตว์เลี้ยงที่ถูกเลี้ยงไว้เพื่อการบริโภค เช่น วัว แพะ และไก่ โดยผู้ที่ตกเป็นเหยื่อนั้นเชื่อว่าการทำลายบ้านเรือนเมื่อมาผนวกกันกับการทำลายแหล่งอาหารแล้วสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาที่จะขับไล่ชาวโรฮีนจาออกจากเมียนมา โดยสำนักงาน ฯ ได้รวบรวมข้อมูลจากผู้ได้รับความเสียหาย เช่น กรณีของชายจากตำบล Dar Gyi Zar ที่บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการที่พื้นที่เพาะปลูกและเสบียงข้าว ในหมู่บ้านของเขาที่ถูกทำลายโดยกองทัพ และกรณีของเด็กหญิงอายุ 11 ปีจากตำบล Pwint Hpyu Chaung ที่ถูกริบเครื่องมือในการทำข้าว ทำลายถุงที่ใช้ใส่ข้าว และพบเห็นว่าแพะและวัวถูกสังหาร (OHCHR, 2017a: 32-33)

ในขณะที่ รายงานของคณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมองตอชี้ว่าแม้มีสิ่งปลูกสร้างถูกเผาทำลายจริงในพื้นที่ 13 หมู่บ้าน แต่จำนวนนั้นต่ำกว่าข้อมูลที่รายงานโดยสำนักงาน ฯ และได้อธิบายว่ามันเป็นการยากที่จะระบุได้ว่าผู้ใดเป็นผู้ที่ทำการเผาสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นกองกำลังความมั่นคง ตัวชาวบ้านเอง หรือสมาชิกขององค์กรก่อการร้าย นอกจากนี้ กระโจมและบ้านเรือนนั้นอาจจะติดไฟระหว่างที่มีการต่อสู้ของกองกำลังความมั่นคงและกลุ่มก่อการร้ายเนื่องจากมีการใช้ระเบิดในการต่อสู้ อีกทั้งจากข้อมูลที่ได้มาจากคำให้การของผู้ถูกจับกุมตัวบางคนนั้นชี้ว่ามี

กรณีที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคนทำการจุดไฟเผาบ้านเรือนเองอยู่ด้วย (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 10-11)

ในประเด็นดังกล่าว องค์การแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ได้เคยทำการวิเคราะห์ไว้ว่า ภาพรวมการเผาทำลายสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ นั้นสัมพันธ์กับสถานที่ที่มีการให้ข้อมูลว่าถูกโจมตีโดยเจ้าหน้าที่ทหาร โดยพื้นที่ที่ถูกเผาไหม้นั้นมักจะอยู่ในหมู่บ้านที่ทหารมีปฏิบัติการหรืออยู่ใกล้บริเวณที่ทหารกำลังปฏิบัติการอยู่ ซึ่งเป็นตัวสะท้อนว่าการกระทำดังกล่าวนั้น น่าจะมาจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ทหารเนื่องจากกองกำลังติดอาวุธไม่น่าจะอาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านในขณะที่ทหารปฏิบัติการ นอกจากนี้ยังมีการเผาไหม้ในพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งไม่น่าเป็นการกระทำของกองกำลังติดอาวุธเนื่องจากคนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรขนาดเล็กและต้องพึ่งพาพื้นที่เหล่านี้สำหรับการผลิตอาหารและรายได้ (Amnesty International, 2016: 27)

### 5.3.2.7 การปล้นสะดม

มีผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปล้นไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลหรือทรัพย์สินของชุมชน โดยผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้อ้างว่ากองทัพ ตำรวจ และมีอบชาวยะไข่ นั้นเป็นผู้ทำการปล้นบ้านของชาวโรฮีนจา และนำเงิน ทองคำ สัตว์เลี้ยง ยานพาหนะ เสื้อผ้า และสิ่งของที่มีราคาไป การกระทำเช่นนั้นมักจะถูกรายงานว่าเกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กับการประกอบอาชญากรรมอื่น ๆ เช่น การสังหาร การทุบตี การเผา และการทำลายทรัพย์สิน หรือระหว่างการค้นตัวชาย หญิง หรือเด็ก เพื่อค้นหาสิ่งมีค่าที่แอบซ่อนไว้ตามตัว มีหญิงบางคนให้ข้อมูลว่าเครื่องประดับที่เธอสวมใส่อยู่ขณะนั้นถูกนำไปในระหว่างที่มีการค้นตัว สัตว์เลี้ยงขนาดใหญ่ เช่น วัว แพะ และสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในทุ่งหญ้าหรือบ้านเรือนนั้นมักถูกพาตัวไปด้วยรถบรรทุก สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้บันทึกข้อมูลดังกล่าวไว้หลายกรณี เช่น หญิงอายุ 40 ปีจากตำบล Nga Khu Ya ซึ่งถูกค้นตัวและทรัพย์สินก่อนที่ทหารที่ค้นตัวจะนำเงินสดและทองคำของเธอไป (OHCHR, 2017a: 34)

อีกกรณีหนึ่งคือการที่กองกำลังความมั่นคงเข้าครอบครองบ้านของชาวโรฮีนจาเป็นเวลาหลายวัน เมื่อกองทัพออกจากพื้นที่หมู่บ้านไปและชาวโรฮีนจาหวนกลับมาถึงบ้านของพวกเขาพวกเขากลับพบว่า ทั้งอาหารและสัตว์เลี้ยงนั้นได้ถูกบริโภคไปโดยกองกำลังแล้ว และไม่เหลือสิ่งใดในพื้นที่อีก เช่น หญิงอายุ 40 ปีซึ่งกองทัพมาตั้งค่ายอยู่ในบ้านของเธอเป็นเวลา 3 วันในระหว่างที่กำลังโจมตีตำบล Ye Twin Pyin ที่อยู่ข้างเคียง โดยเมื่อเธอหวนกลับมาอ้างว่าเธอพบว่า แพะ พริก และข้าวของเธอหายไป (OHCHR, 2017a: 34-35)

### 5.3.3 ผลของความรุนแรง

ไม่มีการระบุถึงข้อมูลความเสียหายโดยชัดเจนในรายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเขตมอญดอ มีเพียงจำนวนผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บในช่วงแรกของความรุนแรง เนื่องจากการโจมตีของกองกำลังติดอาวุธ หรือที่คณะกรรมการเรียกว่า “ผู้ก่อการร้าย” เท่านั้น โดยคณะกรรมการชี้ว่าความรุนแรงในช่วงเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 นั้นส่งผลให้กองกำลังความมั่นคง 6 คนเสียชีวิต และ 2 คนได้รับบาดเจ็บ อาวุธปืน 63 กระบอก กระสุนปืน 10,130 นัด และอาวุธยุทธภัณฑ์จำนวนหนึ่งถูกยึดไปโดยผู้ก่อการร้าย (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 14)

ในขณะเดียวกัน กองทัพเมียนมาได้ออกแถลงการณ์ในวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 อ้างว่าในเหตุการณ์โจมตีโดย ARSA ในเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ส่งผลให้สมาชิกของ ARSA เสียชีวิต 69 คน ทหารของกองทัพเมียนมาเสียชีวิต 7 คน ตำรวจเสียชีวิต 10 คน และมีทหารของกองทัพเมียนมา 5 คนและตำรวจ 6 คนได้รับบาดเจ็บ ต่อมา มีรายงานจากรัฐบาลเมียนมาว่ามีบุคคล 575 คนที่ถูกคุมขังและถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับการโจมตีกองกำลังความมั่นคงในปีพ.ศ. 2559 ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 มีคำพิพากษาของศาลเมืองบูตตี้<sup>21</sup> ที่ระบุรายชื่อจำเลย 416 คนที่ถูกดำเนินคดีเกี่ยวกับการโจมตีฐานปฏิบัติการความมั่นคงในเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ภายใต้มาตรา 17/1 และ 17/2 ของพระราชบัญญัติการรวมกลุ่มสมาคมกันโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (Unlawful Associations Act) โดยใน 416 คนนี้มี 392 คนถูกตัดสินลงโทษว่ามีความผิด และ 24 คนศาลสั่งยกฟ้อง (FFM, 2018b: 261)

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของรายงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ชาวโรฮีนจาที่ลี้ภัยออกจากพื้นที่หลังจากวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 นั้นพบว่ามี การคาดการณ์ถึงความเสียหายซึ่งเกิดจากปฏิบัติการกวาดล้างของ

<sup>21</sup> นอกจากนี้ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ยังได้รับทราบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ น่าเชื่อถือได้ว่านับตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2560 มีการจัดตั้ง “ศาลพิเศษ” ขึ้นโดยศาลนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองบูตตี้ เพื่อที่จะดำเนินคดีกับบรรดาบุคคลที่ถูกจับกุมเนื่องจากเกี่ยวข้องกับกรณีในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ทั้งนี้ ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าศาลพิเศษนี้ถูกตั้งขึ้นตามกฎหมายและมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาโดยถูกต้องก่อนที่จะมีการเริ่มดำเนินคดีหรือไม่ นอกจากนี้ ยังมีรายงานว่าผู้ต้องขังที่ถูกดำเนินคดีในศาลพิเศษนี้ได้รับสิทธิในการเข้าถึง ทนายความในระหว่างที่ถูกดำเนินคดี ทั้งยังมีรายงานว่า ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2560 มีผู้ต้องขัง 500 คนที่ถูก ดำเนินคดีโดยศาลพิเศษดังกล่าว และผู้ที่ถูกดำเนินคดีหลายคนถูกตัดสินโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต (FFM, 2018b)

กองกำลังความมั่นคงในจำนวนที่สูงมากสำนักงาน ฯ ได้ระบุตัวเลขสัดส่วนของความรุนแรงที่เกิดขึ้นไว้ โดยคร่าว ๆ โดยพิจารณาจากสัดส่วนของบุคคลที่ถูกสัมภาษณ์และได้รับผลกระทบ โดยผู้ที่ได้รับการ สัมภาษณ์จำนวน 204 คน มีสัดส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ที่ให้ข้อมูลว่าตนเป็นพยานในเหตุการณ์ความรุนแรง ดังต่อไปนี้ (OHCHR, 2017a: 9)

- 134 (65%) คน ให้ข้อมูลว่าตนเป็นพยานเห็นเหตุการณ์การสังหาร
- 115 (56%) คน ให้ข้อมูลว่าตนเป็นพยานเห็นเหตุการณ์การสูญหาย รวมถึงกรณีที่ถูกทำให้ สูญหายไปโดยเจ้าหน้าที่ความมั่นคง
- 131 (64%) คน ให้ข้อมูลว่าตนเป็นพยานเห็นเหตุการณ์การทำร้ายร่างกาย
- 88 (43%) คน ให้ข้อมูลว่าตนเป็นพยานเห็นเหตุการณ์การข่มขืน
- 63 (31%) คน ให้ข้อมูลว่าตนเป็นพยานเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงทางเพศ
- 131 (64%) คน ให้ข้อมูลว่าตนเป็นพยานเห็นเหตุการณ์การเผาและทำลายทรัพย์สิน
- 81 (40%) คน ให้ข้อมูลว่าตนเป็นพยานเห็นเหตุการณ์การปล้นสะดม/ขโมยทรัพย์สิน

ใน 204 คนที่ให้สัมภาษณ์ มีสัดส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ที่ให้ข้อมูลว่าตนเป็นเหยื่อโดยตรงจากการ กระทำความรุนแรง ดังต่อไปนี้ (OHCHR, 2017a: 9-10)

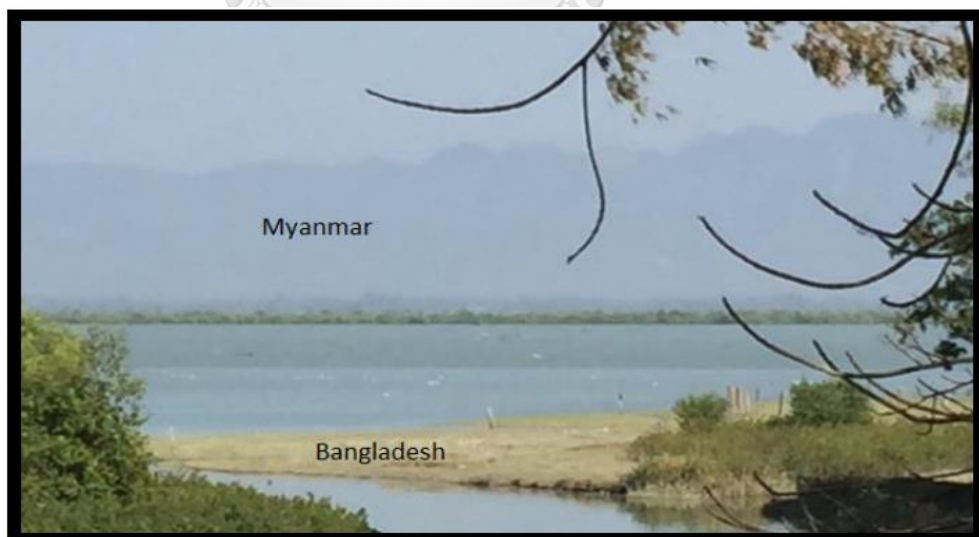
- 26 (13%) คน ให้ข้อมูลว่าตนเคยถูกยิงหรือแทง (ผู้สัมภาษณ์มีภาพบาดแผลที่เป็นหลักฐาน)
- 91 (45%) คน ให้ข้อมูลว่าสมาชิกในครอบครัวตนเคยถูกทำให้สูญหาย
- 96 (47%) คน ให้ข้อมูลว่าสมาชิกในครอบครัวตนถูกสังหาร
- 89 (44%) คน ให้ข้อมูลว่าตนเคยถูกทำร้ายร่างกาย
- 26 (13%) คน ให้ข้อมูลว่าตนเคยถูกข่มขืน โดยสองคนในนี้เป็นเด็กหญิง (จากการสัมภาษณ์ ผู้หญิง 101 คน 24 (24%) คนให้ข้อมูลว่าตนเคยถูกข่มขืน)
- 33 (16%) คน ให้ข้อมูลว่าตนเคยถูกกระทำความรุนแรงทางเพศ โดยห้าคนในนี้เป็นเด็กหญิง (จากการสัมภาษณ์ผู้หญิง 101 คน 28 (28%) คนให้ข้อมูลว่าตนเคยถูกกระทำความรุนแรง ทางเพศ)
- โดยรวมแล้ว จากการสัมภาษณ์ผู้หญิง 101 คน 52 คน (52%) ให้ข้อมูลว่าตนเคยถูกข่มขืน หรือถูกกระทำความรุนแรงทางเพศรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง
- 102 (50%) คน ให้ข้อมูลว่าทรัพย์สินของตนถูกเผาและทำลาย
- 76 (37%) คน ให้ข้อมูลว่าทรัพย์สินของตนถูกปล้นสะดม/ขโมย

นอกจากนี้จากผลของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัฐในปีพ.ศ. 2559 ส่งผลให้มีคนจำนวนมาก ข้ามพรมแดนจากรัฐยะไข่ไปยังบังกลาเทศ สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่ง

สหประชาชาติได้รับรายงานว่านับตั้งแต่วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 มีชาวโรฮีนจา 66,000 คนที่ข้ามพรมแดนจากรัฐยะไข่ไปยังประเทศบังกลาเทศไม่ว่าจะเป็นทางเรือหรือพยายามที่จะข้ามพรมแดนไปด้วยตนเองโดยการล่องเรือโดยใช้แกลลอนพลาสติกขนาดใหญ่ในการช่วยทรงตัว (OHCHR, 2017a: 10)

อย่างไรก็ดี ในเรื่องของจำนวนผู้ที่อพยพข้ามพรมแดนไปยังประเทศบังกลาเทศนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเขตมอญกอ ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่าเนื่องจากในพื้นที่เมืองมอญกอนั้นมีการเก็บข้อมูลสมาชิกในครัวเรือนทุกปีและหลังจากเกิดเหตุการณ์ในปีพ.ศ. 2559 ข้อมูลสมาชิกครัวเรือนดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีบุคคลที่หายไปจากในแต่ละครัวเรือนรวมแล้วทั้งสิ้นประมาณ 30,000 คน ซึ่งจำนวนผู้อพยพในประเทศบังกลาเทศก็ไม่ควรที่จะมากไปกว่าจำนวนดังกล่าว แต่ตัวเลขดังกล่าวกลับต่ำกว่าตัวเลขที่องค์กรระหว่างประเทศรวมถึงสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติรวบรวมมาอย่างมาก (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 4)

ทั้งนี้ พื้นที่ชายแดนระหว่างเมียนมากับบังกลาเทศนั้นมีความยาวทั้งหมด 168.57 ไมล์ มีการพยายามสร้างรั้วระหว่างพรมแดนดังกล่าวนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2552 แต่ยังคงมีพื้นที่ประมาณ 42 ไมล์ ที่ยังไม่ถูกกั้นรั้ว รวมถึงมีรั้วบางส่วนที่ถูกก่อสร้างแล้วแต่ว่าผู้พัง (OHCHR, 2017a: 6) ภาพพรมแดนระหว่างชายแดนเมียนมาและบังกลาเทศ เป็นไปดังรูปที่ 66 (OHCHR, 2017a: 6)



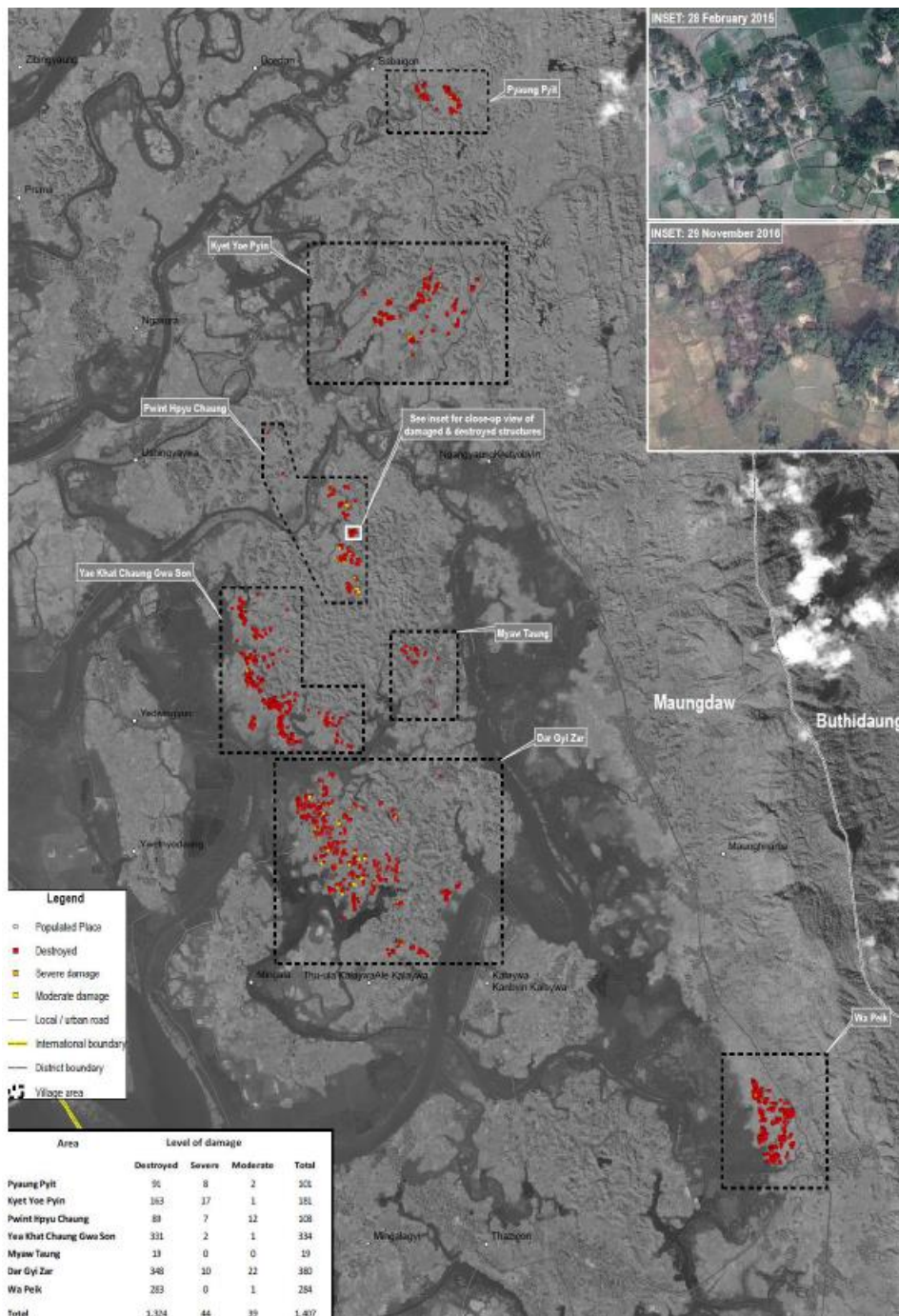
รูปที่ 66 ภาพพรมแดนระหว่างชายแดนเมียนมาและบังกลาเทศ

ในส่วนของความเสียหายที่เกิดจากการเผาทำลายบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างนั้นมีการเก็บรวบรวมภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมโดยหน่วยงานของสหประชาชาติ เช่น United Nations Operational Satellite Applications Programme (UNOSAT) ในรายงานวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2559 และองค์กร NGO ได้แก่ องค์กรฮิวแมนไรตวอทซ์ในรายงานที่เผยแพร่วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2559 และแอมเนสตี้อินเตอร์เนชันแนลในรายงานเรื่อง “เราอยู่ในจุดแตกหัก” (We are at Breaking Point) เผยแพร่วันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2559 ทั้งนี้ ทั้งสามรายงานชี้ไปที่ข้อมูลเดียวกันว่า มีการเผาบ้านเรือนอย่างรุนแรงในช่วงเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ใน 10 พื้นที่ที่มีการปิดเมือง ได้แก่ ตำบล Kyet Yoe Pyin หมู่บ้าน Wa Peik ตำบล Ngar Sar Kyu ตำบล Pwint Hpyu Chaung ตำบล Myaw Taung ตำบล Kyar Guang Taung ตำบล Yae Khat Chaung Gwa Son ตำบล Dar Gyi Zar ตำบล Thu U Lar และตำบล Hpar Wut Chaung (OHCHR, 2017a: 32; Human Rights Watch, 2016 และ Amnesty International, 2016)

อนึ่ง ทั้งสามองค์กรเชื่อว่าตัวเลขที่แท้จริงนั้นอาจจะมากกว่านี้เนื่องจากภาพถ่ายจากสัญญาณดาวเทียมในบางจุดที่ถูกเผาทำลายอาจถูกบดบังด้วยต้นไม้ อีกทั้งตัวเลขความเสียหายของทั้งสามรายงานนั้นจะต่างกันเล็กน้อยตามช่วงเวลาที่ยืนยันภาพและข้อมูล

จากภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียม UNOSAT คาดประมาณว่ามีสิ่งปลูกสร้างรวม 1,414 หลังคาเรือนได้รับความเสียหายหรือถูกทำลาย (OHCHR, 2017a) เป็นไปดังรูปที่ 67 ซึ่งแสดงความเสียหายที่เกิดขึ้นใน 7 พื้นที่ รวม 1,407 หลัง ได้แก่ Yae Khat Chaung Gwa Son (334 หลัง) Kyet Yoe Pyin (181 หลัง) Pwint Hpyu Chaung (108 หลัง) Pyung Pyit (101 หลัง) Myaw Taung (19 หลัง) Dar Gyi Zar (380 หลัง) และ Wa Peik (284 หลัง) (OHCHR, 2017a: 37)





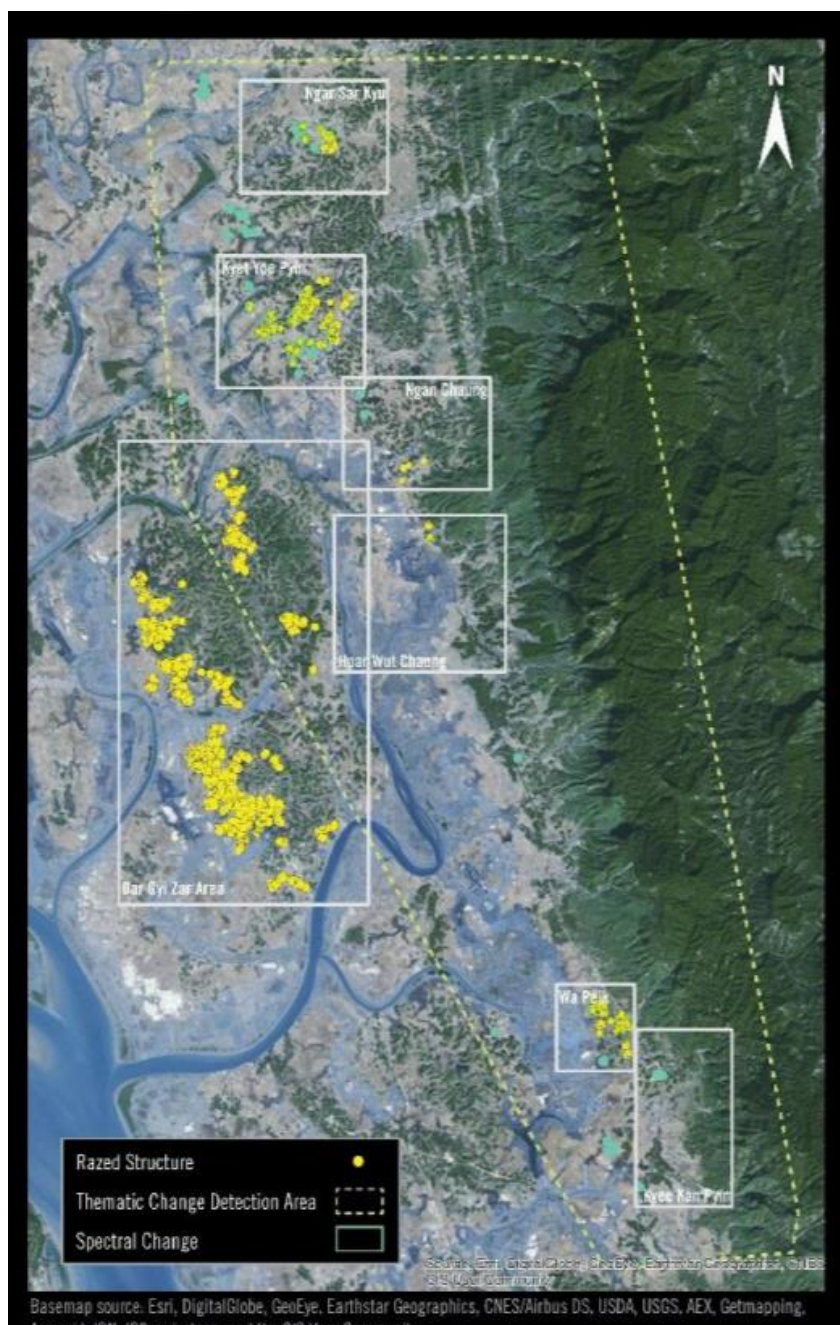
รูปที่ 67 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมโดย UNOSAT แสดงพื้นที่ส่วนหนึ่งของทางตอนเหนือของ  
รัฐยะไข่ที่ได้รับความเสียหายหรือถูกทำลาย

จำนวนสิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลายที่คาดการณ์โดย UNOSAT เป็นไปดังตารางที่ 9 (OHCHR, 2017a: 37)

ตารางที่ 9 จำนวนสิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลายในบางพื้นที่ที่ถูกคาดการณ์โดย UNOSAT

ชื่อหมู่บ้านในภาษาพม่า	จำนวนสิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลาย คาดการณ์โดย UNOSAT	วันที่คาดประมาณการว่าสิ่งปลูกสร้างถูกทำลาย
Yae Khat Chaung Gwa Son	334	พฤศจิกายน 2559
Kyet Yoe Pyin	181	ตุลาคม 2559
Pwint Hpyu Chaung	108	พฤศจิกายน 2559
Ngar Sar Kyu	101	พฤศจิกายน 2559
Myaw Taung	19	พฤศจิกายน 2559
Dar Gyi Zar	380	พฤศจิกายน 2559
Wa Peik	284	ตุลาคม-พฤศจิกายน 2559

องค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ชี้ว่าในทางเหนือของมอดอนั้นมีการเผาทำลายบ้านเรือนมากกว่า 1,250 หลังใน 12 หมู่บ้านในช่วงเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน (400 สิ่งปลูกสร้างถูกทำลายระหว่างวันที่ 3-10 พฤศจิกายน และ 850 สิ่งปลูกสร้างถูกทำลายระหว่างวันที่ 10-23 พฤศจิกายน) (Amnesty International, 2016: 51) เป็นไปดังรูปที่ 68 (Amnesty International, 2016: 51)



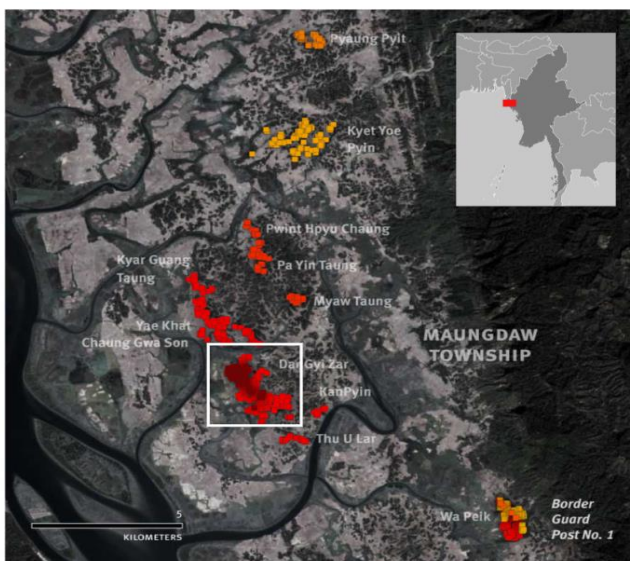
รูปที่ 68 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมโดยองค์กรแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล แสดงพื้นที่ส่วนหนึ่งของทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ที่ได้รับความเสียหายหรือถูกทำลาย

รายงานขององค์กรฮิวแมนไรท์วอตช์ ซึ่งได้ข้อมูลจากการดูภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมเช่นกัน และสรุปว่ามีสิ่งปลูกสร้าง 1,500 หลังในหมู่บ้านชาวโรฮีนจาที่ถูกทำลายในระหว่างวันที่ 10 ตุลาคม ถึง 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 โดยแบ่งช่วงเวลาที่บ้านเรือนถูกทำลายตามโหนดด้านล่าง (Human Rights Watch, 2016) เป็นไปดังรูปที่ 69 (Human Rights Watch, 2016)

## Arson Attacks on Villages in Rakhine State, Burma

Human Rights Watch identified **1,500 buildings destroyed** as of December 9, 2016.

- October 9 – 10, 2016
- October 14 – 15, 2016
- October 14 – 22, 2016
- October 22 – November 3, 2016
- November 12 – 13, 2016
- November 13 – 17, 2016
- November 22 – 23, 2016



รูปที่ 69 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมโดยองค์กรฮิวแมนไรท์วอตช์ แสดงพื้นที่ส่วนหนึ่งของทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ที่ได้รับความเสียหายหรือถูกทำลายในช่วงเวลาต่าง ๆ

ในขณะที่ คณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอญพบว่ามีสิ่งปลูกสร้างถูกเผาทำลายทั้งหมด 1152 หลังใน 13 หมู่บ้าน (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 10)

หลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 มีรายงานว่ามาตรการจำกัดสิทธิต่าง ๆ ของชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่ที่มีความเข้มข้นมากขึ้น รวมถึงมีการเพิ่มกองกำลังรักษาความปลอดภัยในพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะในบริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้านชาวโรฮีนจา และมีการตั้งฐานปฏิบัติการทหารและจุดตรวจภายในหมู่บ้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ข้อมูลเช่นว่าสอดคล้องกับข้อมูลที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจา (FFM, 2018b: 263)

เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ความมั่นคงมากขึ้นจึงมีการตรวจลาดตระเวนในพื้นที่มากขึ้น โดยในระหว่างการตรวจลาดตระเวดังกล่าวนี้มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ อ้างว่ามีชาวโรฮีนจา โดยเฉพาะชายหนุ่มถูกทำร้ายร่างกาย ถูกจับกุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย รวมถึงถูกกระชอกทรัพย์ และแม้ว่าชาวโรฮีนจาจะถูกจำกัดสิทธิในการเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ อยู่แล้ว แต่มีรายงานว่ามีการจำกัดสิทธิการเดินทางดังกล่าวนี้เคร่งครัดและรุนแรงขึ้นหลังจากเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 เช่นเดียวกัน เนื่องจากมีจุดตรวจจำนวนมากขึ้นทำให้หลายครั้งมีรายงานว่าชาวโรฮีนจาต้องเผชิญกับการข่มขู่ การขูดรีด และความรุนแรงทางด้านร่างกาย ซึ่งบางคนให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่า เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เป็นการยากสำหรับพวกเขาที่จะไปเยี่ยมเยียนญาติ ทำธุรกิจ หรือประกอบอาชีพการงานในพื้นที่อื่น อีกทั้งหลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ.2559 จนถึงเหตุการณ์ความ

รุนแรงอีกระลอกหนึ่งในปีพ.ศ. 2560 ในพื้นที่เมืองมอดอ บูตีตอง และรตีตองนั้นมีการประกาศเคอร์ฟิวขึ้น ซึ่งนำไปสู่การจับกุมตัวหรือทำร้ายร่างกายบุคคลที่ฝ่าฝืนเคอร์ฟิว มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าเมื่อนำเคอร์ฟิวมาประกอบกับข้อจำกัดในการเดินทางของชาวโรฮีนจาแล้ว ผลคือในบางกรณีชาวโรฮีนจาไม่สามารถไปตลาดในพื้นที่หมู่บ้านของชายะไซใกล้เคียงเพื่อซื้อหรือขายสินค้าได้ รวมถึงไม่สามารถเข้าพื้นที่ทำการเกษตรได้ อีกทั้งยังมีข้อมูลว่าก่อนที่จะเกิดความรุนแรงในเดือนสิงหาคมพ.ศ. 2560 ในบางพื้นที่ชาวโรฮีนจาไม่ได้รับอนุญาตให้ออกนอกบริเวณหมู่บ้านของตนเลยไม่ว่าจะมีใบอนุญาตหรือไม่ก็ตาม (FFM, 2018b: 263-265)

ในวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2560 กรมการประมงเขตหลักมอดอได้ออกจดหมายเกี่ยวกับผลการพิจารณาหารือของสำนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของมอดอ กำหนดให้ผู้ครอบครองบัตรพิสูจน์สัญชาติ (National Verification Cards หรือ NVC) เท่านั้นที่จะสามารถทำการประมงได้ ทั้งนี้ มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ หลายคนโดยสอดคล้องกันว่าพวกเขาไม่สามารถทำการประมงหลังจากช่วงเวลาดังกล่าวได้ อีกทั้งยังมีรายงานว่ามาตรการเดียวกันนั้นถูกใช้กับชาวโรฮีนจาที่ประกอบอาชีพเก็บฟืน เก็บของป่า รวมถึงอาชีพอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องเดินทางอีกด้วย อีกทั้งยังมีผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการนำมาตรการและวิธีการหลากหลายมาใช้เพื่อบังคับให้ชาวโรฮีนจายอมรับที่จะใช้ NVC ได้แก่ การจัดการประชุมระหว่างทหารของกองทัพเมียนมา ตำรวจตระเวนชายแดน และผู้อาวุโสชาวโรฮีนจา ซึ่งมีการข่มขู่ผู้ที่ปฏิเสธ NVC ในระหว่างการประชุม (FFM, 2018b: 266)

คณะกรรมการ ฯ ยังมีข้อมูลเกี่ยวกับการตรวจค้นบ้านของชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่ มีรายงานว่าบ้านเรือนของชาวโรฮีนจาถูกตรวจค้นบ่อยครั้ง มีการยึดอุปกรณ์ หรือสิ่งของมีคมที่อยู่ในบ้าน ซึ่งรวมถึงอุปกรณ์ในการทำอาหารและอุปกรณ์ในการเพาะปลูก นอกจากนี้ ยังมีคำสั่งของกรมการปกครองในท้องที่ที่สั่งให้ชาวโรฮีนจาในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่ต้องทำการเคลื่อนย้ายรั้วที่กั้นทรัพย์สินของพวกเขาออก “เพื่อความปลอดภัย” ในบางกรณีเป็นเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับทหารและตำรวจที่ทำการรื้อถอนรั้วดังกล่าวโดยการใช้อำนาจ และมีรายงานว่าผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามได้ถูกทำร้ายร่างกายและถูกปรับ (FFM, 2018b: 265)

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลว่าชายที่เป็นผู้มีอิทธิพลในท้องที่ มีการศึกษา หรือมีฐานะดี ถูกเพ่งเล็งและถูกจับกุมตัวโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือโดยพลการ โดยผู้ที่จับกุมมีเป้าหมายที่จะเสาะหาข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกของ ARSA หรือรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมของ ARSA ในระหว่างการควบคุมตัว มีรายงานว่าผู้ถูกจับกุมตัวถูกทำร้ายร่างกายและถูกกระทำการทรมาน รวมถึงถูกกล่าวหาว่าเป็นสมาชิกของ ARSA การปล่อยตัวผู้ที่ถูกจับกุมนั้นมิใช่ให้ข้อมูลอ้างว่าจำต้องมีการจ่ายเงินสินบนให้แก่เจ้าหน้าที่ และในบางกรณีผู้ที่ถูกจับกุมตัวไปนั้นได้หายสาบสูญไปและไม่ทราบ

ชะตากรรมอีกเลย เช่น ชาย 6 หรือ 7 คนที่ถูกจับกุมไปจากพื้นที่ตำบล Gudar Pyin เมืองบูตีต้อง ในช่วงเดือนพฤษภาคม หรือมิถุนายน พ.ศ. 2560 โดยในกลุ่มนี้มีทั้งอิหม่าม และนักวิชาการทางด้าน ศาสนา และ ณ ปัจจุบันยังคงไม่มีใครทราบชะตากรรมของพวกเขา อนึ่ง ไม่มีใครทราบจำนวนที่ ชัดเจนของบุคคลที่ถูกบังคับให้สูญหายไป ในลักษณะดังกล่าว ผู้ให้ข้อมูลบางคนเชื่อว่าญาติของพวกเขา นั้นอาจจะถูกย้ายไปเรือนจำในพื้นที่อื่น หรือเมืองอื่น หรืออาจจะถูกตัดสินลงโทษให้มีความผิดและ จำคุกอยู่ ในขณะที่บางคนสงสัยว่าญาติของเขาอาจจะถูกสังหารไปแล้ว (FFM, 2018b: 261)

หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2559 จนถึงก่อนที่จะเกิดความรุนแรงระลอกใหม่ใน เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 คณะกรรมการ ฯ ได้รับทราบข้อมูลว่าหญิงและเด็กหญิงชาวโรฮีนจาใน พื้นที่เมืองมอดอ บูตีต้อง และระตีต้องจำนวนมากถูกข่มขืนข่มขืนหมู่หรือถูกนำไปเป็นทาสทางเพศ มีข้อมูลว่าความรุนแรงทางเพศที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ทหารนั้นเพิ่มขึ้นหลังจากเหตุการณ์ วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 เนื่องจากทหารนั้นทำการเยี่ยมเยียนพื้นที่หมู่บ้านต่าง ๆ มากขึ้น และมี ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าระหว่างนั้นพวกเขาได้กระทำการข่มขืนในบริเวณบ้านหรือฐานทัพทหารมากขึ้น เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ที่มาจากตำบล Kyet Yoe Pyin เมืองมอดอ ที่คาดประมาณว่าเท่าที่เธอทราบอาจจะ มีหญิงประมาณ 100 คนที่ถูกข่มขืน และเธอต้องคอยซ่อนตัวบรรดาบุตรสาวของเธอทุก ๆ ครั้งที่ ทหารเข้ามาตรวจตราในบริเวณหมู่บ้าน เช่นเดียวกัน ผู้ให้สัมภาษณ์จากตำบล Hpon Nyo Leik เมืองบูตีต้อง ให้ข้อมูลเช่นเดียวกันว่าเมื่อทหารเข้ามาตรวจตราในพื้นที่อาทิตย์ละ 2 ครั้งพวกเขาจะพา ตัวผู้หญิงไปและทำการข่มขืนพวกเขา (FFM, 2018b: 262)

### 5.3.4 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรง

จะเห็นได้ว่าข้อมูลของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเขตมอดอ และสำนักงานข้าหลวงใหญ่ เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ รวมถึงองค์กรหรือหน่วยงานระหว่างประเทศอื่น ๆ เกี่ยวกับ เหตุการณ์ความรุนแรง รวมถึงผู้ประกอบเหตุการณ์ความรุนแรง และผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ ในระหว่างที่มีปฏิบัติการกวาดล้างของหน่วยงานความมั่นคงนั้นแตกต่างกันค่อนข้างมาก ในขณะที่ สำนักงาน ฯ ได้รับทราบข้อร้องเรียนต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชญากรรมและการละเมิด สิทธิมนุษยชนของกองกำลังความมั่นคงและชายะไซ่มามากมาย คณะกรรมการ ฯ กลับไม่พบว่ามี ข้อร้องเรียนดังกล่าวหรือพบว่าข้อร้องเรียนดังกล่าวไม่เป็นความจริง ถูกบิดเบือน หรือแท้จริงแล้วมี กลุ่มกองกำลังติดอาวุธอยู่เบื้องหลัง นอกจากนี้ ในระหว่างที่มีการเยี่ยมเยียนหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา คณะกรรมการ ฯ ได้ทำการสอบถามชาวโรฮีนจาเกี่ยวกับความเสียหายที่ได้รับและความสมัครใจที่ จะฟ้องร้องดำเนินคดี โดยในระหว่างวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 ถึง 3 มีนาคม พ.ศ. 2561 มีกรณี 21 กรณีที่มีการร้องเรียนต่อคณะกรรมการ ฯ ทั้งกรณีการสังหาร การข่มขืนกระทำชำเรา การเผา

ทำลายสิ่งปลูกสร้าง การทำลายพยานหลักฐาน การที่ทรัพย์สินและเงินทองสูญหาย โดยในบางกรณีนั้นคณะกรรมการฯ พบว่าข้อมูลจากการสืบสวนสอบสวนไม่สอดคล้องกับข้อกล่าวอ้างข้างต้นของชาวโรฮิงจา ในขณะที่ข้อร้องเรียนบางประการนั้นพบว่ามี การบิดเบือน (OHCHR, 2017a; Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 11-12)

#### 5.3.4.1 เจ้าหน้าที่ความมั่นคง

ในขณะที่รายงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติชี้ว่าข้อมูลจากการสัมภาษณ์บรรดาผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงจานั้นสอดคล้องกันว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและชายะไข่บางส่วนมีส่วนโดยตรงในฐานะเป็นผู้ประกอบอาชญากรรมต่อชาวโรฮิงจา ทั้งการสังหาร การบังคับให้สูญหาย การข่มขืนหรือกระทำการรุนแรงทางเพศ การทำร้ายร่างกาย การทรมาน การปฏิบัติที่ทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และย่ำยีศักดิ์ศรี การคุมขังโดยพลการหรือในสถานะที่ไร้มนุษยธรรม การเผาทำลายทรัพย์สิน และการปล้นสะดม (OHCHR, 2017a) ข้อมูลของคณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมองตอกลับชี้ไปในทางตรงกันข้าม

คณะกรรมการฯ อธิบายว่าตนได้ลงไปในพื้นที่และสอบถามผู้คนในหมู่บ้านและไม่พบว่ามีกรณีการสังหาร การข่มขืนหมู่ การกระทำการรุนแรงทางเพศ และการทรมาน ตามที่สำนักงานฯ กล่าวอ้าง หรือไม่มีหลักฐานแน่ชัดพอที่จะเอาผิดได้ แม้จะยอมรับว่ามีกรณีที่เรียกคนในหมู่บ้านไปยื่นเพื่อค้นตัว แต่คณะกรรมการฯ ชี้ว่าไม่มีพยานหลักฐานว่ามีการล่วงละเมิดทางเพศหรือการกรรโชกทรัพย์สินในระหว่างการค้นตัวดังกล่าว ในส่วนของการเผาทำลายทรัพย์สินคณะกรรมการฯ ชี้ว่าไม่เป็นที่แน่ชัดและไม่มีพยานหลักฐานยืนยันได้ว่าการเผาทำลายดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นโดยผลจากการต่อสู้ระหว่างกองกำลังความมั่นคงกับกองกำลังติดอาวุธหรือการลอบวางเพลิงและใครเป็นผู้กระทำการดังกล่าว นอกจากนี้ คณะกรรมการฯ ยังชี้ว่าการที่กองกำลังเจ้าหน้าที่ความมั่นคงลงไปในพื้นที่แต่ละหมู่บ้านนั้นก็เพื่อให้ความคุ้มครองด้านความปลอดภัย และรักษาหลักนิติธรรมในพื้นที่หมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านพ้นจากการถูกข่มขู่ รวมถึงการสังหาร โดยกองกำลังติดอาวุธ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง รวมถึงเพื่อเสาะแสวงหาพื้นที่ที่กองกำลังติดอาวุธใช้เพื่อฝึกอบรมผู้ก่อการร้าย และเพื่อการจับกุมผู้ก่อการร้าย (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 5)

คณะกรรมการฯ ยังชี้ว่าการใช้กำลังเกินส่วนของเจ้าหน้าที่นั้นอาจเกิดขึ้นในบางพื้นที่ โดยเป็นผลมาจากการควบคุมและการฝึกอบรมที่ไม่เข้มแข็งพอ อีกทั้งยังชี้ว่าในระหว่างที่มีการก่อความรุนแรงขึ้นนั้น “การใช้กำลังเกินสวนของกองกำลังความมั่นคงนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้” เช่นเดียวกับ “ข้อกล่าวหาที่มีการกล่าวเกินจริงและบิดเบือน” ซึ่งล้วนต้องได้รับการสืบสวนสอบสวนอย่างระมัดระวัง (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 9)

### 5.3.4.2 ชาวยะไข่

จากรายงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ นั้นชี้ว่าสำนักงาน ฯ ได้รับข้อมูลว่ามีการโจมตี ทำร้ายร่างกาย รวมถึงการเผาทำลายบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างของชาวโรฮีนจาโดยชาวยะไข่ที่ให้การช่วยเหลือหรือสนับสนุนการทำงานของกองกำลังรักษาความมั่นคง นอกจากนี้ยังมีการกล่าวหาเช่นกันว่าชาวยะไข่นั้นร่วมมือกันกับกองกำลังความมั่นคงในการประกอบอาชญากรรมต่าง ๆ รวมถึงบางอาชญากรรมที่กระทำด้วยตนเอง ได้แก่ การปล้นสะดม การทำร้ายร่างกาย การใช้ความรุนแรงทางเพศ ในขณะที่กองกำลังความมั่นคงซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้มีได้กระทำการใดเพื่อที่จะห้ามปราม นอกจากนี้ ในระหว่างการสัมภาษณ์มีผู้ให้ข้อมูลหลายคนอ้างว่าตนถูกโจมตีโดยชาวยะไข่ซึ่งแต่งกายตัวด้วยเครื่องแบบของกองกำลังความมั่นคง ข้อมูลดังกล่าวเป็นการสะท้อนว่าชาวยะไข่นั้นได้รับเครื่องแบบและอาวุธมาจากทางการเมื่อสำนักงาน ฯ ถามผู้ให้ข้อมูลว่าพวกเขาสามารถแยกชาวยะไข่ออกจากเจ้าหน้าที่ปกติได้อย่างไร ผู้ให้ข้อมูลหลายคนกล่าวว่าชาวยะไข่ส่วนใหญ่แล้วจะมีผมที่ยาวกว่าซึ่งไม่ใช่ทรงผมปกติของทหารและมักไม่ค่อยโกนหนวดเครา โดยมีบางคนที่ให้ข้อมูลว่าตนทราบเพราะเห็นเพื่อนบ้านชาวยะไข่ของตนอยู่ในเครื่องแบบของทหาร (OHCHR, 2017a: 12)

นอกจากนี้สำนักงาน ฯ ยังชี้ว่าข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับแถลงการณ์ของรัฐบาลรวมถึงสื่อว่ามีการรับสมัครผู้ที่ไม่ใช่ชาวมุสลิมในพื้นที่มาร่วมในกองกำลังความมั่นคง โดยรัฐบาลเมียนมาได้อธิบายว่า “ได้ให้มีโครงการฝึกอบรมตำรวจตระเวนชายแดน โดยให้การรับสมัครนั้นมีเงื่อนไขที่ต่ำกว่าในเวลาปกติ โดยผู้ผ่านการอบรมจะได้เป็นตำรวจตระเวนชายแดน” (OHCHR, 2017a: 12)

ในขณะที่รายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเขตมองตอมีได้กล่าวถึงบทบาทของชาวยะไข่ในเหตุการณ์ความรุนแรงและมีได้อ้างอิงถึงข้อกล่าวหาต่าง ๆ เหล่านี้เลย (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b)

### 5.3.4.3 ชาวโรฮีนจา

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเขตมองตอมีชี้ว่ามีชาวโรฮีนจาในหมู่บ้านที่ “ทราบถึงการก่อการ การเตรียมการ และการฝึกอบรมสำหรับการก่อวินาศกรรม” อีกทั้งยัง “ติดต่อหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางใดก็ตาม” (Commission on Maungdaw, 2017b: 5)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนมองว่าการที่ในปีพ.ศ. 2559 ชาวโรฮีนจาลี้ภัยไปยังประเทศบังกลาเทศมากกว่าช่วงที่เกิดเหตุความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 ก็เนื่องมาจากคนกลุ่มข้างต้นนี้เกิด “ความกลัวและความกังวล” นอกจากนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยังอธิบายเพิ่มเติมว่าการที่มีชาวโรฮีนจาอพยพลี้ภัยไปยัง



ประเทศบังกลาเทศยังมีสาเหตุมาจากสื่อมวลชนบางกลุ่มที่นำเหตุการณ์ที่ “ถูกตัดแปลง” โดยองค์กรบางองค์กรไปเล่าต่อในลักษณะที่น่าหวาดกลัว ทั้งที่เหตุการณ์ดังกล่าวนั้นมิได้เกิดขึ้นในประเทศเมียนมา เมื่อเปรียบเทียบกับแถลงการณ์ของผู้นำศาสนาหัวรุนแรง และจากการช่วยของกลุ่มกองกำลังติดอาวุธผ่านการจัดทำภาพเคลื่อนไหว (วิดีโอ) ทำให้ชาวโรฮีนจามีความเข้าใจที่ผิดถึงปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ความมั่นคง และทำให้พวกเขาหลบหนีออกไปจากประเทศ นอกจากนี้ คณะกรรมการฯ ยังชี้ว่ามีกลุ่มก่อการร้ายที่ปะปนอยู่ในชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ และบอกกับชาวบ้านว่าอย่างน้อยจำเป็นต้องมีหนึ่งคนในแต่ละบ้านที่ออกไปต่อสู้อิทธิพลนั้นบ้านของพวกเขาจะถูกเผาและพวกเขาจะถูกสังหาร ทำให้ชาวโรฮีนจาหวาดกลัวกลุ่มกองกำลังติดอาวุธ และหลบหนีลี้ภัยไปยังประเทศบังกลาเทศ คณะกรรมการฯ ยังชี้ว่ามีชาวโรฮีนจาทั่วไปที่มีส่วนร่วมกับการก่อความรุนแรงในครั้งนี้ โดยมีสาเหตุเนื่องมาจากการถูกข่มขู่โดยผู้ก่อการร้ายหรือบางคนถูกชักจูงและโน้มน้าวไปยังผู้ก่อการร้าย ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการนำคนเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยไม่ชักช้า (Commission on Maungdaw, 2017b: 5)

ทั้งนี้ สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติมิได้ทำการศึกษาหรืออ้างอิงถึงความรุนแรงที่เกิดจากชาวโรฮีนจาทั่วไปหรือชาวโรฮีนจาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกองกำลังติดอาวุธ (OHCHR, 2017a)

#### 5.3.4.4 กองกำลังติดอาวุธ

รายงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติชี้ว่าทั้งจากข้อมูลของรัฐบาลเมียนมา รวมถึงรายงานขององค์กรอินเตอร์เนชันแนลไครซิกรูป ต่างสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่ามีกองกำลังติดอาวุธชาวโรฮีนจาที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่ในช่วงเวลาดังกล่าว และเป็นผู้กระทำการโจมตีฐานตำรวจตระเวนชายแดนในวันที่ 9 ตุลาคม รวมถึงมีส่วนร่วมในเหตุการณ์วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559

อย่างไรก็ตาม สำนักงานฯ ชี้ว่าจากการสัมภาษณ์ข้อมูลจากพยานและเหยื่อที่ลี้ภัยมาจากพื้นที่ดังกล่าวนั้น ไม่มีใครเลยที่เคยหรือถูกละเมิดสิทธิหรือเป็นเหยื่ออาชญากรรมที่ประกอบโดยบรรดากองกำลังติดอาวุธที่วานี้ โดยผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ให้ข้อมูลว่าในระหว่างที่ทหารและตำรวจปฏิบัติการกวาดล้างนั้นพวกเขามักจะเข้ามาค้นหาสมาชิกของกลุ่มกองกำลังติดอาวุธและโทษว่าชาวโรฮีนจานั้นให้ที่พักกับ “ผู้ก่อการร้าย” หรือ “คนไม่ดี” (OHCHR, 2017a: 13)

ในขณะที่ข้อมูลจากคณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอญดอชี้ว่าบรรดากองกำลังติดอาวุธนั้นหลังจากก่อเหตุก็ได้เข้าไปปะปนกับชาวโรฮีนจาในหมู่บ้าน และเป็นผู้กระทำการให้เกิดความรุนแรงโดยทำการบังคับขู่脅ให้ชาวโรฮีนจาในหมู่บ้านอย่างน้อยบ้านละคนออกมาต่อสู้กับเจ้าหน้าที่

ความมั่นคง มิฉะนั้น ตนจะทำการเผาบ้านหรือสังหารพวกเขาเสีย และทำให้ผู้คนในหมู่บ้านเกิดความหวาดกลัวและหลบหนี รวมถึงมีข้อมูลว่าคนกลุ่มนี้เป็นผู้วางเพลิงบ้านเรือนบางส่วนที่ได้รับความเสียหาย ซึ่งขัดแย้งกับข้อมูลของสำนักงาน ฯ โดยสิ้นเชิง (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 5)

#### 5.3.4.5 สื่อมวลชน

คณะกรรมการสืบสวนกรณีในเขตมอญตอบว่ามาตรการของรัฐบาลที่ไม่ยอมให้สื่อมวลชนทั้งสื่อในประเทศหรือต่างประเทศเข้าไปในพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงนั้นทำให้กลุ่มกองกำลังติดอาวุธอาศัยจังหวะดังกล่าวในการ “ฉวยโอกาสก่อการ” แทนที่จะมีข้อมูลที่เที่ยงตรงเกี่ยวกับสถานการณ์ต่าง ๆ รายงานออกมาได้อย่างทันทั่วที่ อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการ ฯ เน้นย้ำว่าข้อห้ามดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นด้วยคำนึงถึงความปลอดภัยของสื่อมวลชน ทั้งนี้ สื่อมวลชน 18 กลุ่มนั้นได้รับอนุญาตให้เข้าไปยังพื้นที่เมืองมอญได้นับตั้งแต่วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2561 (Investigation Commission on Maungdaw, 2017b: 7)

#### 5.4 ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2560

เช่นเดียวกันกับเหตุการณ์ในปีพ.ศ. 2559 จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เกิดความรุนแรงในปี พ.ศ. 2560 คือเหตุการณ์ที่ ARSA โจมตีฐานของหน่วยงานความมั่นคงของเมียนมา 30 ฐาน ในทางเหนือของรัฐยะไข่ในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 และนำไปสู่การตอบโต้ของกองกำลังความมั่นคงภายใต้ชื่อ “ปฏิบัติการกวาดล้าง” ซึ่งเริ่มขึ้นภายในระยะเวลาแค่ไม่กี่ชั่วโมงหลังจากเกิดเหตุการณ์โจมตีดังกล่าวเพื่อกำจัด “ภัยจากการก่อการร้าย” ของ ARSA ในพื้นที่หลายร้อยหมู่บ้านในเมืองมอญ บูด็อง และรตีตอง โดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ มองว่าการตอบโต้ของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงนั้นเป็นการกระทำที่โหดร้ายและไม่ได้สัดส่วนอย่างร้ายแรง อีกทั้งพุ่งเป้าไปที่ชาวโรฮีนจาทั้งหมด เนื่องจากมีลักษณะการเหมารวมว่าชาวโรฮีนจาทั้งหลายนั้นเป็นผู้ก่อการร้าย ทั้งนี้ ปฏิบัติการดังกล่าวดำเนินต่อไปเป็นระยะเวลามากกว่า 2 เดือน แม้ว่ารัฐบาลเมียนมาจะประกาศว่าปฏิบัติการดังกล่าวเสร็จสิ้นในวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2560 ก็ตาม

รายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ นั้นมีข้อมูลและรายละเอียดมากมายเกี่ยวกับการปฏิบัติการดังกล่าวจากการสัมภาษณ์บุคคลที่อ้างว่าตนเองเป็นเหยื่อและพยานผู้เห็นเหตุการณ์มากกว่า 600 คน รวมถึงจากการประมวลภาพถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม พยานหลักฐานทางเอกสาร รูปภาพ และวิดีโอ ข้อมูลส่วนใหญ่ในหัวข้อนี้จึงมีที่มาจากรายงานดังกล่าว

อนึ่ง พื้นที่ที่ได้รับผลจากปฏิบัติการกวาดล้างนั้นอย่างหนัก ได้แก่ (ก) ตำบล Min Gyi ซึ่งอยู่ในเมืองมอดอในทางเหนือของรัฐยะไข่และมีประชากรชาวโรฮีนจาประมาณ 4,300 คนและชาวยะไข่พื้นเมืองประมาณ 400 คน (ข) ตำบล Chut Pyin ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของเมืองรตีตอง โดยประกอบด้วยหมู่บ้านของชาวโรฮีนจาที่มีประชากรประมาณ 1,200 คนและหมู่บ้านของชาวยะไข่ซึ่งมีประชากรประมาณ 400 คน (ค) หมู่บ้าน Maung Nu ซึ่งอยู่ในตำบล Chin Tha Mar ในเมืองบูตีตองและมีชาวโรฮีนจาประมาณ 400 ครอบครัว (ง) ตำบล Gu Dar Pyin ซึ่งอยู่ทางใต้ของเมืองบูตีตองประกอบไปด้วยเขตที่อยู่อาศัยของชาวยะไข่ 3 หมู่บ้าน และหมู่บ้านของชาวโรฮีนจาขนาดใหญ่ 2 หมู่บ้าน และ (จ) ตำบล Koe Tan Kauk ซึ่งอยู่ในเมืองรตีตอง ติดกับอ่าวเบงกอล และประกอบไปด้วยหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา 2 แห่งและหมู่บ้านของชาวยะไข่ 2 แห่งโดยหมู่บ้านของชาวโรฮีนจาที่ใหญ่ที่สุดในเขตนี้คือหมู่บ้าน Koe Tan Kauk ที่มีชาวโรฮีนจาอาศัยอยู่ประมาณ 1,000 ครอบครัวและมีค่ายอพยพพลัดถิ่นภายในประเทศ 2 ค่าย ในอีกพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากปฏิบัติการกวาดล้างของกองทัพเมียนมาคือพื้นที่ทางใต้ของเมืองมอดอ โดยมี 4 ตำบลที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้โดยละเอียด ได้แก่ (ก) ตำบล Kyauk Pan Du ซึ่งประกอบไปด้วยหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา 2 แห่งและชาวยะไข่ 1 แห่ง (ข) ตำบล Myin Hlut ซึ่งอยู่ทางเหนือของ Kyauk Pan Du และมีหมู่บ้านเล็ก ๆ 10 แห่งกระจายอยู่ในพื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา (ค) ตำบล Ah Lel Than Kyaw ซึ่งประกอบไปด้วยหมู่บ้าน 7 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นของชาวโรฮีนจา โดยมีชาวยะไข่กลุ่มเล็ก ๆ อาศัยอยู่ในพื้นที่ และ (ง) หมู่บ้าน Inn Din ซึ่งมีหมู่บ้านของชาวโรฮีนจาตั้งอยู่ประมาณ 6 หมู่บ้านและมีหมู่บ้านของชาวยะไข่ตั้งอยู่ 2 หมู่บ้านเล็ก ๆ โดยก่อนที่จะเกิดปฏิบัติการกวาดล้าง ในหมู่บ้าน Inn Din นี้มีสมาชิกประมาณ 7,000 คนโดย 90 เปอร์เซ็นต์เป็นชาวโรฮีนจา (FFM, 2018b)

#### 5.4.1 เหตุการณ์ความรุนแรง

รายละเอียดเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2560 เป็นไปตามลำดับเวลาด้านล่างนี้ ทั้งนี้ ข้อมูลในส่วนนี้ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ลี้ภัยซึ่งอ้างว่าตนเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงหรือพยานผู้เห็นเหตุการณ์ที่หลบหนีจากรัฐยะไข่ไปยังประเทศบังกลาเทศโดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการ ๓ นั้นไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลในฝั่งของผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิด ได้แก่ เจ้าหน้าที่ความมั่นคงของเมียนมาและชาวยะไข่ในพื้นที่ได้ ทำให้ข้อมูลในส่วนนี้อาจไม่สมบูรณ์นักเนื่องจากขาดข้อมูลจากคู่ขัดแย้ง

**24 มิถุนายน พ.ศ. 2560:** มีรายงานอ้างว่า ARSA ทำการสังหารชาวยะไข่ โดยรายงานดังกล่าวชี้ว่าชาวยะไข่ 4 คน ได้เผชิญหน้ากับ ARSA ที่กำลังกระทำการติดตั้งระเบิดแสวงเครื่อง ในขณะที่เดินหาอาหารในพื้นที่ตำบล Kyun Pauk Pyu Su ทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ โดย 2 คนได้

เสียชีวิตเนื่องจากถูกยิง และอีก 2 คนสามารถหนีไปได้ หนึ่งในนั้นได้รับบาดเจ็บ (FFM, 2018b: 268)

**3 สิงหาคม พ.ศ. 2560:** มีรายงานอ้างว่าหญิงและชายประมาณ 6-7 คนของกลุ่มชาติพันธุ์ Mro ถูกสังหารในบริเวณหุบเขาในพื้นที่ใกล้กับที่อยู่อาศัยของพวกเขาในเมืองมอดอ โดยรัฐบาลเมียนมากล่าวว่า ARSA นั้นเป็นผู้สังหารบุคคลกลุ่มนี้ (FFM, 2018b: 251)

**24 สิงหาคม พ.ศ. 2560:** มีรายงานว่า ARSA ได้ออกคำสั่งโจมตีผ่านการส่งข้อความเสียงในแอปพลิเคชัน WhatsApp เมื่อเวลาประมาณ 20.00 น. โดยข้อความดังกล่าวนั้นสั่งการให้ผู้นำในแต่ละหน่วยทำการรวบรวมชาวบ้านที่เป็นชายอายุมากกว่า 15 ปีขึ้นไปมารวมตัวกันในสถานที่ที่ถูกกำหนดไว้ และให้ชาวบ้านเหล่านี้พกวัสดุแหลมคมใด ๆ มาด้วยเพื่อทำการโจมตีเป้าหมาย จากรายงานขององค์กรอินเทอร์เน็ต เนชั่นแนลไครซิสกรุป มีชาวบ้านทั่วไปหลายคนปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวสาเหตุหนึ่งนั้นเนื่องมาจากคำสั่งดังกล่าวส่วนใหญ่ถูกบอกกล่าวผ่านมาจากนักวิชาการทางด้านศาสนาในท้องถิ่นที่ได้รับความเคารพ โดยบุคคลดังกล่าวนั้นมักจะเป็นผู้นำในระดับท้องถิ่นของ ARSA อีกทั้งมีอำนาจระดับหนึ่งในทั้งทางชุมชนและทางศาสนา ทั้งนี้ มีข้อมูลว่าชาวบ้านที่ไม่รับการฝึกฝนหลายคนได้รับระเบิดแสวงเครื่อง (IED) สำหรับใช้ในการโจมตี (International Crisis Group, 2017)

**25 สิงหาคม พ.ศ. 2560:** ในช่วงเวลาไม่กี่ชั่วโมงแรกของวันที่ 25 สิงหาคม และในช่วงวันต่อ ๆ มา ARSA ได้ทำการประสานการโจมตีไปยังฐานที่ตั้งของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงถึง 30 ฐานในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่ โดยเป้าหมายการโจมตีส่วนใหญ่คือฐานของตำรวจตระเวนชายแดนหรือฐานตรวจต่าง ๆ เพื่อตอบโต้มาตรการจำกัดสิทธิต่าง ๆ ที่ถูกบังคับใช้กับชาวโรฮีนจา รวมถึงเพื่อที่จะดึงดูดความสนใจของประชาคมโลก โดยในกลุ่มผู้โจมตีนั้นมียุทธวิธีเพียงไม่กี่คนที่มีการฝึกฝน ในขณะที่มีกลุ่มชาวบ้านเป็นกลุ่มใหญ่ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมแต่ทำการโจมตีโดยใช้ไม้และมีด บางคนมีอุปกรณ์ระเบิด เหตุดังกล่าวทำให้เจ้าหน้าที่ความมั่นคง 12 คนถูกสังหาร ต่อมา ARSA ออกมายอมรับว่าตนเป็นผู้กระทำการโจมตีดังกล่าว ทั้งนี้ สำนักงานผู้บัญชาการทหารสูงสุดชี้ว่ามีการโจมตี 38 ครั้งในวันที่ 25 สิงหาคม ในขณะที่ทีมสืบสวนสอบสวนของกองทัพได้ระบุในรายงานที่ออกเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560 ว่ามีการโจมตีรวมทั้งหมด 94 ครั้งระหว่างวันที่ 25 สิงหาคม ถึง 5 กันยายน พ.ศ. 2560 รัฐบาลเมียนมาได้ประมาณการในเบื้องต้นว่าผู้โจมตีนั้นมีจำนวนอยู่ที่ 10 ถึง 20 คนในบางพื้นที่ และ 100 ถึง 300 คนในพื้นที่ที่เหลือ โดยการโจมตีในพื้นที่ตำบล Myin Hlut นั้นมีการคาดประมาณว่ามีผู้โจมตีถึง 1,000 คน ต่อมาจากการสืบสวนสอบสวนของกองทัพเมียนมาพบว่าสมาชิกของ ARSA ที่เข้าร่วมในการโจมตีวันที่ 25 สิงหาคมมีจำนวนระหว่าง 6,000 คน ถึงมากกว่า 10,000 คน (FFM, 2018b: 248)

ในวันเดียวกัน มีรายงานอ้างว่า ARSA ทำการสังหารชาวฮินดูจำนวนมากในพื้นที่ Ah Nauk Kha Maung Seik โดยสังหารชาวฮินดู 45 คนในหมู่บ้าน Au Nauk Ka Maung Seik และสังหารคนในจำนวนใกล้เคียงกันในหมู่บ้าน Ye Bauk Kyar (FFM, 2018b: 251) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ชาวฮินดูจำนวน 7 คนจากพื้นที่ Ah Nauk Kha Maung Seik และหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งเป็นผู้เห็นเหตุการณ์หรือตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงในดังกล่าวนั้นยังขัดแย้งซึ่งกันและกันในบางส่วน เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับภาษาที่ผู้กระทำการสังหารใช้เพื่อที่จะพิสูจน์ที่มาของผู้ที่กระทำการสังหารซึ่งทำการโจมตีในขณะที่ปิดบังหน้าตนเองไว้ ทำให้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้กระทำการสังหารนั้นเป็นกลุ่มใด โดยในขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐของเมียนมาชี้ว่าเป็นการกระทำของ ARSA แต่ ARSA ปฏิเสธว่าตนมีส่วนร่วมในการสังหารดังกล่าว (FFM, 2018b: 252)

เช่นกัน มีรายงานอ้างว่า ARSA ได้เผาทำลายหมู่บ้าน Ah Htet Pyu Ma ของชาวยะไข่ และมีภาพถ่ายดาวเทียมยืนยันว่าพื้นที่ของชาวยะไข่นั้นได้รับความเสียหายจากการเผาทำลายจริงรวมไปถึงพื้นที่ของชาวโรฮีนจาที่อยู่ข้างเคียงไปทางใต้ด้วย ซึ่งต่างจากภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมบริเวณอื่นที่บริเวณหมู่บ้านของชาวยะไข่นั้นมักไม่ถูกเผาทำลาย (FFM, 2018b: 252)

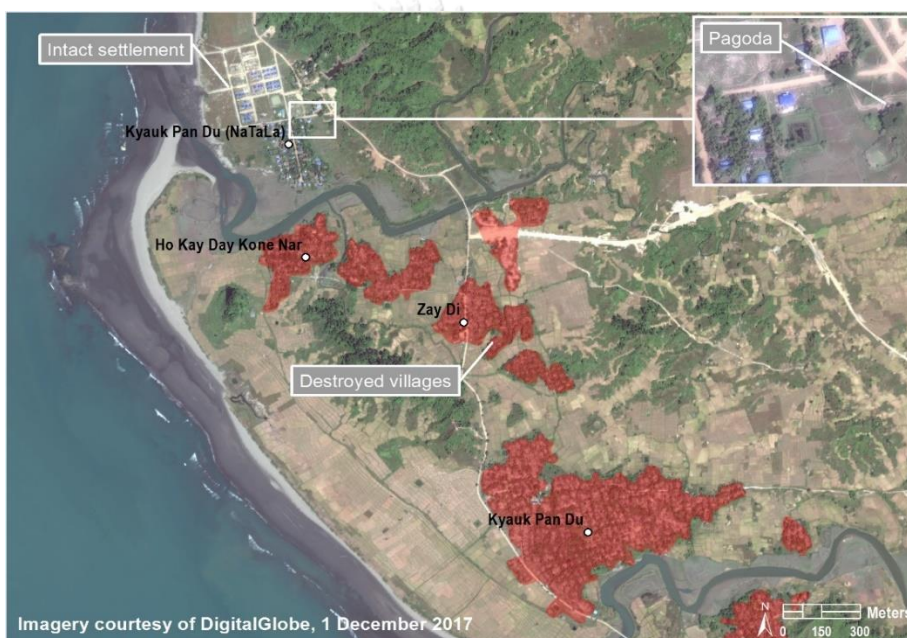
เพียงไม่กี่ชั่วโมงหลังจากที่ ARSA ทำการโจมตีฐานตำรวจตระเวนชายแดนต่าง ๆ ในวันที่ 25 สิงหาคม มีรายงานว่ากองกำลังความมั่นคงได้ร่วมกันก่อ “ปฏิบัติการกวาดล้าง” ในพื้นที่ เช่น ตำบล Hpaung Taw Pyin ตำบล Koe Tan Kauk ตำบล Kyauk Pan Du ตำบล Myin Hlut ตำบล Ah Lel Than Kyaw ตำบล Inn Din และตำบล Myo Thu Gyi ส่งผลให้มีชาวโรฮีนจาจำนวนมากเสียชีวิต บาดเจ็บ สูญหาย ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมรูปแบบต่าง ๆ อีกทั้งทรัพย์สินจำนวนมากถูกเผาทำลายหรือปล้น

ในพื้นที่ตำบล Hpaung Taw Pyin หลังจาก that ARSA ทำการโจมตีฐานตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่ Hpaung Taw Pyin ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ 2 คนและผู้บุกรุก 2 คนเสียชีวิต เจ้าหน้าที่ทหารกองทัพเมียนมาได้เข้าไปยังในพื้นที่ตำบล Hpaung Taw Pyin ในวันเดียวกัน และทำการยิงไปยังผู้คนในพื้นที่ ส่งผลให้ชาวโรฮีนจาหนีกระจัดกระจายกันไปคนละทิศละทาง ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าในวันนั้นเจ้าหน้าที่ทหารและเจ้าหน้าที่ความมั่นคงยังได้ทำการจับกุมชายหนุ่มไป 4 คน ซึ่งรวมถึงลูกชายของผู้นำหมู่บ้านชาวโรฮีนจาที่อายุ 15 ปีและนักวิชาการทางด้านศาสนาอายุ 22 ปี โดยผู้ให้สัมภาษณ์เชื่อว่าทั้งสองถูกสังหารหลังจากนั้น (FFM, 2018b: 189)

ในตำบล Koe Tan Kau หลังจากมีรายงานว่ามีกรณีฐานปฏิบัติการกองกำลังความมั่นคงโดย ARSA ในพื้นที่ตำบล Koe Tan Kau ในวันที่ 25 สิงหาคม ซึ่งส่งผลให้สมาชิกของ ARSA 7 คนถูกสังหาร มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าในวันเดียวกันทหารจากกองทัพเมียนมา ร่วมกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและชายะไซ่ ทั้งที่อยู่ในเครื่องแบบของพลเรือนและมีอาวุธเป็นมิด และที่อยู่ในเครื่องแบบของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและมีอาวุธปืน ได้เข้าไปยังพื้นที่หมู่บ้าน Chein Khar Li ซึ่งอยู่ในบริเวณตำบล Koe Tan Kau และทำการยิงชาวโรฮีนจาในหมู่บ้าน ชาวโรฮีนจาบางคนหลบหนีไปทางป่าและหลายคนถูกยิงในระหว่างหลบหนี นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลที่ให้แก่คณะกรรมการ ฯ ว่ามีการสังหารชาวโรฮีนจาในพื้นที่โดยวิธีการปาดคอและการแทง และรายงานว่าการได้ทำการเผาทำลายสิ่งปลูกสร้างในหมู่บ้านโดยเริ่มจากทางใต้ไปยังทางเหนือ มีรายงานว่ามีผู้เสียชีวิตเนื่องจากติดอยู่ในบ้านในขณะที่บ้านเรือนดังกล่าวถูกเผา ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ รวมถึงเด็ก และมีผู้ให้ข้อมูลอ้างว่ามีศพผู้เสียชีวิตถูกโยนไปในกองเพลิงขณะที่บ้านเรือนกำลังถูกเผา อีกทั้งยังมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่ามีการข่มขืนและการกระทำความรุนแรงทางเพศในพื้นที่ โดยคณะกรรมการ ฯ ได้รับข้อมูลจากชายผู้หนึ่งซึ่งมาจากหมู่บ้าน Chein Khar Li และกล่าวอ้างว่าทหารกองทัพเมียนมาทำการข่มขืนและสังหารภรรยาของเขาโดยการปาดคอของเธอและสังหารลูกทั้ง 3 คนของเขา โดยทั้งหมดอายุน้อยกว่า 5 ปี (FFM, 2018b: 197-198)

ในตำบล Kyauk Pan Du ทางตอนใต้ของเมืองมอดอ หลังจาก ARSA โจมตีฐานปฏิบัติการตำรวจในพื้นที่ตำบล Kyauk Pan Du ในวันที่ 25 สิงหาคม กองทัพเมียนมาได้เริ่มปฏิบัติการกวาดล้างในพื้นที่หมู่บ้านของชาวโรฮีนจา 2 หมู่บ้านทันทีหลังจากมีการโจมตีข้างต้น โดยกองทัพเมียนมาพร้อมกับตำรวจตระเวนชายแดนและบุคคลธรรมดาที่อยู่ในเครื่องแบบพลเรือนและพกมิดเป็นอาวุธซึ่งเชื่อว่าเป็นชายะไซ่ ทำการบุกเข้ามาในพื้นที่หมู่บ้าน โดยคณะกรรมการ ฯ ได้ข้อมูลว่าปฏิบัติการดังกล่าวยาวนานเป็นเวลาอย่างน้อย 2 วัน และส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก มีผู้ให้ข้อมูลว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงทำการยิงไปยังชาวโรฮีนจา รวมถึงผู้ที่กำลังหลบหนีออกมาจากบ้านเรือน มีรายงานว่าชาวโรฮีนจาที่ถูกจับกุมและบาดเจ็บบางคนถูกสังหารด้วยมิด และถูกบังคับหรือผลักเข้าไปยังบริเวณบ้านเรือนที่กำลังถูกเพลิงเผาไหม้โดยเจ้าหน้าที่ความมั่นคง อีกทั้งยังมีผู้ที่ไม่สามารถหลบหนีได้ทันถูกเผาไปพร้อมกับบ้านเรือนดังกล่าว หลังจากเจ้าหน้าที่ความมั่นคงถอนกำลังกลับไปแล้ว ชาวบ้านที่หลบหนีได้ย้อนกลับมาในบริเวณหมู่บ้านแจ้งแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าตนพบศพเป็นจำนวนมาก รวมถึงพบเห็นบางพื้นที่ที่ถูกใช้เป็นที่เผาศพ มีชาวบ้านจากหมู่บ้านดังกล่าวคนหนึ่งให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าเมื่อเขากลับมายังหมู่บ้านเขาได้ทำการฝังศพผู้เสียชีวิตซึ่งมีอายุตั้งแต่ 1 เดือน ถึง 80 ปี ทั้งหญิงและชาย นอกจากนี้ยังพบร่างผู้สูงอายุ 10 คนที่ถูกเผาไปพร้อมกับบ้าน (FFM, 2018b: 198-199)

มีรายงานบ้านเรือนของชาวโรฮีนจาถูกเผาทำลายไปเกือบทั้งหมดพื้นที่ของตำบล รวมถึง มัสยิดและโรงเรียน มีการกล่าวหาว่าชายะไซ่นั้นทำการปล้นสะดมในบริเวณบ้านเรือนของชาวโรฮีนจา ก่อนที่บ้านเหล่านั้นจะถูกเผาทำลาย โดยชายะไซ่นำของที่ปล้นมาเหล่านั้นมาวางกองรวมกันไว้ ก่อนที่จะเคลื่อนย้ายโดยยานพาหนะ ทั้งนี้ มีภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่บันทึกไว้ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2560 แสดงให้เห็นถึงความเสียหายของหมู่บ้านชาวโรฮีนจาในพื้นที่ตำบล Kyauk Pan Du ในขณะที่หมู่บ้านต้นแบบ (NaTaLa) ของชายะไซ่ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงและมีสิ่งปลูกสร้างที่เป็นระเบียบกว่า อีกทั้งมีเจดีย์กลับไม่ได้รับความเสียหายใด ๆ (FFM, 2018b: 233) เป็นไปดังรูปที่ 70 (FFM, 2018b: 233)



รูปที่ 70 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่ชาวโรฮีนจาอยู่อาศัยในตำบล Kyauk Pan Du นั้นถูกเผาทำลาย (พื้นที่สีแดง) ในขณะที่หมู่บ้านชายะไซ่ (หมู่บ้านซาย) ได้รับความเสียหายใดๆ

มีผู้อ้างแก่คณะกรรมการ ฯ เช่นกันว่าผู้หญิงและเด็กหญิงในหมู่บ้านดังกล่าวถูกข่มขืนหมู่และถูกทำร้ายร่างกายอย่างร้ายแรงโดยกองกำลังทหารเมียนมาร์รวมถึงชายชายะไซ่ ทั้งนี้มีหญิงสาวอายุ 20 ปีได้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าเธอถูกทหาร 6 คนข่มขืนกระทำชำเรา หลังจากนั้นถูกชายชายะไซ่ 2 คนซึ่งเธอรู้จักข่มขืนเช่นกัน (FFM, 2018b: 200)

ตำบล Myin Hlut หลังจากการโจมตีฐานปฏิบัติการกองกำลังความมั่นคงโดย ARSA ในตำบล Myin Hlut ในวันที่ 25 สิงหาคม ซึ่งส่งผลให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ 2 คนเสียชีวิต ในวันเดียวกันในเวลาเช้ามืด เจ้าหน้าที่ทหารกองทัพเมียนมาร์ร่วมด้วยตำรวจตระเวนชายแดนได้ออกปฏิบัติการ

กวาดล้างในพื้นที่ตำบล Myin Hlut โดยปฏิบัติการดังกล่าวนั้นใช้เวลาหลายวัน ในช่วงแรกเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเริ่มโจมตีจากทางใต้และทางตะวันตกซึ่งใกล้กับฐานปฏิบัติการของตำรวจ ก่อนที่จะเคลื่อนพลไปทางเหนือและทางตะวันออกและทำการเผาทำลายบ้านเรือนไประหว่างการปฏิบัติการ มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าเจ้าหน้าที่ได้ทำการยิงอาวุธปืนไปยังชาวโรฮีนจาที่หลบหนีและทำการเผาทำลายทรัพย์สิน มีผู้คนที่ถูกยิงและเสียชีวิตระหว่างทำการหลบหนี นอกจากนี้ ยังมีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงสังหารชาวโรฮีนจาโดยการใช้มีดปาดคอ ชาวโรฮีนจาที่ได้รับบาดเจ็บรวมถึงผู้หญิงและเด็กให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าตนเองทำการหลบซ่อนตัวในป่าเป็นเวลาหลายวัน และบุคคลที่บาดเจ็บสาหัสนั้นได้รับการรักษาในบริเวณป่าโดยชาวบ้านที่พอมีความรู้ทางด้านการรักษาพยาบาล (FFM, 2018b: 200-201)

ในการปฏิบัติการครั้งนี้มีสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ตำบล Myin Hlut ทางด้านตะวันตกและทางใต้ที่ถูกเผาทำลายเป็นจำนวนมาก มีพยานผู้เห็นเหตุการณ์แจ้งแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าตนเองเห็นว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเริ่มการเผาทำลายอาคารบ้านเรือนจากบริเวณตลาดและโรงเรียนสอนศาสนา ก่อนที่จะไล่เผาไปทางตะวันตกและเข้าสู่บริเวณหมู่บ้านและทำการเผาบ้านเรือน (FFM, 2018b: 201)

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลอ้างว่ามีผู้หญิงและเด็กที่ถูกล่อลวงละเมิดทางเพศ รวมถึงข่มขืน โดยสมาชิกของกองทัพเมียนมาและตำรวจ ทั้งในบริเวณบ้านรวมถึงในบริเวณป่าในขณะที่พวกเขา กำลังพยายามหลบหนี (FFM, 2018b: 201)

ในตำบล Ah Lel Than Kyaw หลังจากที่ได้ทำการโจมตีฐานตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่ตำบล Ah Lel Than Kyaw ส่งผลให้มีเจ้าหน้าที่รัฐเสียชีวิต 1 คน และมีรายงานว่าผู้โจมตีเสียชีวิต 17 คน หลังจากนั้นเพียงไม่นานปฏิบัติการกวาดล้างก็เริ่มต้นขึ้นโดยการสนธิกำลังระหว่างทหารของกองทัพเมียนมาและเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน ปฏิบัติการกวาดล้างดังกล่าวกินเวลาประมาณ 3 วันเป็นอย่างต่ำ มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าระหว่างการปฏิบัติการนั้นทั้งเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจทำการยิงไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ทั้งบริเวณสนามฟุตบอล บ้านเรือนของชาวโรฮีนจา และคนที่กำลังทำการหลบหนี ส่งผลให้คนจำนวนมากจำต้องหลบหนีไปทางภูเขาซึ่งอยู่ห่างไปไม่กี่กิโลเมตรทางตะวันออกเฉียงเหนือมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าหลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ความมั่นคงได้เคลื่อนพลไปยังบริเวณตลาดของหมู่บ้าน Zay Kone Tan และทำการยิงผู้คนในบริเวณดังกล่าว มีรายงานว่าการกราดยิงในบริเวณตลาดนั้นเริ่มขึ้นหลังจากชาวยะไข่ได้ทำการปล้นสะดมจากแผงร้านค้าต่าง ๆ ในตลาดทำให้เกิดการเผชิญหน้าและปะทะกันกับเจ้าของแผงขายของในตลาดที่เป็นชาวโรฮีนจา และนำไปสู่การปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ โดยหลังจากนั้นมีผู้ให้ข้อมูลว่ามีผู้พบศพประมาณ 15 ศพในบริเวณบ่อน้ำในพื้นที่ของตลาด อีกทั้งมีสิ่งปลูกสร้างซึ่งส่วนใหญ่



เป็นของชาวโรฮีนจาถูกเผาทำลายเป็นจำนวนมาก มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่ายังเห็นเปลวไฟ พวยพุ่งออกมาจากในพื้นที่ในวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2560 ซึ่งหมายความว่า การเผาทำลายดังกล่าว นั้นกินเวลายาวนานถึง 12 วันเป็นอย่างน้อย (FFM, 2018b: 201-202)

ในตำบล Inn Din แม้ว่าจะไม่มีการโจมตีโดย ARSA ในพื้นที่ในวันที่ 25 สิงหาคม โดยตรง แต่ได้มีการโจมตีฐานตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่ตำบลข้างเคียงทั้งทางเหนือและทางใต้ของตำบล Inn Din อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการกวาดล้างกลับเกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้าน Inn Din ในลักษณะ เช่นเดียวกันกับพื้นที่อื่นโดยปฏิบัติการดังกล่าวนำโดยทหารกองทัพเมียนมา และชาวยะไข่ให้การ สนับสนุน มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าตนจำได้ว่าชาวยะไข่บางคนที่เกี่ยวข้องในปฏิบัติการนั้น มาจากหมู่บ้านข้างเคียง ปฏิบัติการดังกล่าวยาวนานกว่าหนึ่งสัปดาห์ มีชาวโรฮีนจาในพื้นที่ตำบล Inn Din ถูกโจมตีโดยวิธีการ ได้แก่ การปรากฏตัวโดยกระทันหันของทหารและชาวยะไข่โดยส่วนใหญ่จะ มาในเวลาเช้าและทำการยิงหรือเผาทำลายบ้านเรือนหรือทรัพย์สินของชาวโรฮีนจา มีผู้ให้ข้อมูล แก่ คณะกรรมการ ฯ ว่ามีชาย หญิง และเด็กที่เสียชีวิต ได้รับบาดเจ็บ ถูกยิง ถูกแทง หรือถูกฟันด้วยมีด ขนาดใหญ่หรือโดยดาบ ทั้งโดยเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงและบุคคลที่อยู่ในเครื่องแบบของพลเรือน ซึ่งเชื่อว่าเป็นชาวยะไข่ ชาวบ้านหลายคนสามารถหลบหนีไปยังบริเวณเทือกเขาทางด้านตะวันออก ของหมู่บ้านได้ โดยในกลุ่มนั้นมีบางคนที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าตนทำการซ่อนตัวอยู่ใน บริเวณหุบเขาเป็นเวลาถึง 1 สัปดาห์ ในขณะที่ ยังมีรายงานว่าทหารกองทัพเมียนมาได้ทำการยิงไป ยังบริเวณป่าที่ผู้คนทำการหลบซ่อนอยู่ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บ มีชาวบ้านอีกจำนวน หนึ่งที่ทำการหลบหนีไปยังชายหาดเนื่องจากการซ่อนตัวในบริเวณเทือกเขานั้นมีความเป็นอยู่อย่าง ยากลำบากขาดแคลนน้ำและอาหาร โดยหวังว่าจะหนีไปยังประเทศบังกลาเทศต่อไป (FFM, 2018b: 202-204)

นอกจากนี้ยังมีผู้สื่อข่าวของสำนักข่าว Reuters ที่ทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชาย 10 คน จากผู้คนหลายร้อยคนที่ทำการรวมตัวกันบนพื้นที่บริเวณชายหาดในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2560 โดย ชายทั้ง 10 คนนี้ถูกสังหารในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2560 ข้อมูลที่ผู้สื่อข่าวดังกล่าวได้รับนั้น สอดคล้องกับข้อมูลที่คณะกรรมการ ฯ ได้รับจากภรรยาของหนึ่งในชายที่ถูกสังหาร และด้วย เหตุการณ์นี้ต่อมามีทหาร 7 คนถูกตัดสินลงโทษจำคุกเป็นเวลา 10 ปี แต่หลังจากที่ถูกคุมขังไปเป็น เวลาไม่ถึง 1 ปีทหารเหล่านี้กลับได้รับการอภัยโทษและถูกปล่อยตัว ทั้งนี้ ผู้สื่อข่าวของสำนักข่าว Reuters ทั้ง 2 คนที่ทำการบันทึกและเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวกลับถูกจับกุม ดำเนินคดี และตัดสิน ลงโทษจำคุก 7 ปีฐานละเมิดพ.ร.บ. ความลับของทางการ พวกเขาถูกคุมขังเป็นเวลามากกว่า 500 วัน ก่อนถูกปล่อยตัวเนื่องจากได้รับการอภัยโทษโดยประธานาธิบดี (Reuters, 2018)

ภาพถ่ายของชาวโรฮีนจา 10 คนซึ่งถ่ายโดยผู้สื่อข่าวของ Reuters ในพื้นที่หมู่บ้าน Inn Din ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2560 ในขณะที่แขนของพวกเขาถูกมัดและถูกบังคับให้นั่งคุกเข่าก่อนที่จะถูกสังหารโดยสมาชิกของกองกำลังความมั่นคงเมียนมา (Reuters, 2018) เป็นไปดังรูปที่ 73 ต่อมา Reuters ได้รับภาพศพของบุคคลทั้ง 10 คนจากผู้สื่อข่าวชาวพุทธ และได้นำภาพดังกล่าวไปมอบให้แก่ นักนิติวิทยาศาสตร์ Luis Fondebrider ซึ่งวิเคราะห์บาดแผลและพบว่าบาดแผลของศพ 2 ร่างนั้น สอดคล้องกันกับ “ร่องรอยที่เกิดจากมีดขนาดใหญ่หรืออุปกรณ์ที่มีความแหลมคม” (Reuters, 2018) เป็นไปดังรูปที่ 74 นอกจากนี้ Reuters ยังได้ถ่ายภาพพื้นที่ที่ถูกใช้เป็นที่ฝังศพในพื้นที่และมอบให้แก่ นักนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งทำการวิเคราะห์และพบว่าเศษชิ้นส่วนกระดูกในภาพนั้นเป็นกระดูกของมนุษย์ โดยมีทั้งซี่โครง กะโหลก และกระดูกสันหลัง (Reuters, 2018) เป็นไปดังรูปที่ 71-75 (Reuters, 2018)



**รูปที่ 71** ภาพถ่ายของชาวโรฮีนจา 10 คนซึ่งถ่ายโดยผู้สื่อข่าวของ Reuters ในพื้นที่หมู่บ้าน Inn Din ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2560 ก่อนที่จะถูกสังหาร



รูปที่ 72 ภาพศพของบุคคลทั้ง 10 คน ที่ Reuters ได้รับจากผู้อาวุธชาวพุทธ



รูปที่ 73 ภาพถ่ายซีโครงมนุษย์ (ตามลูกศร) ที่ถูกถ่ายจากบริเวณที่ถูกใช้เป็นที่ฝังศพในตำบล Inn Din

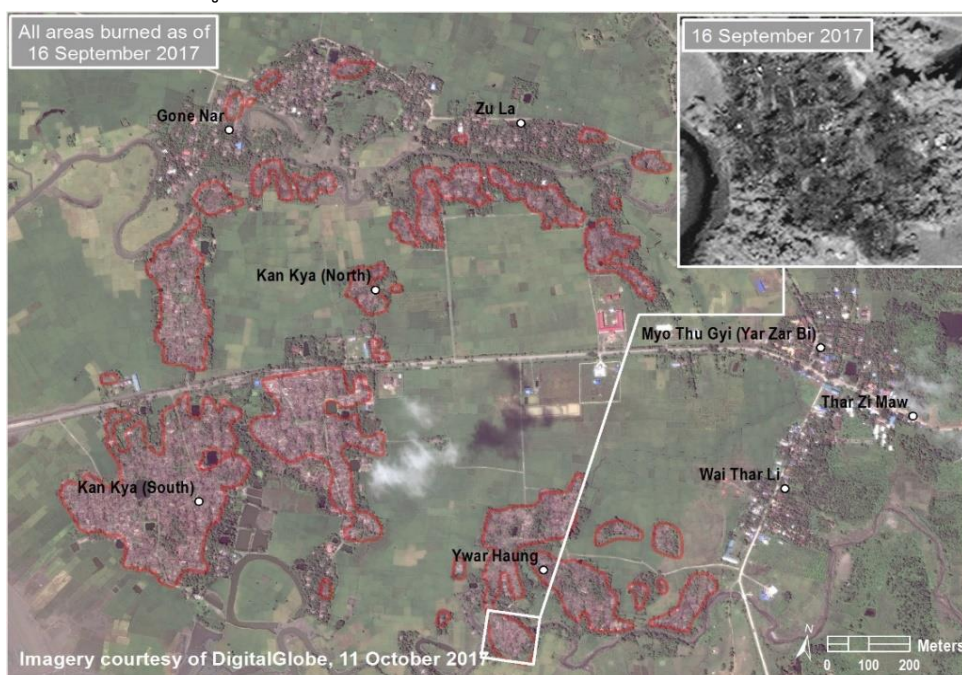


รูปที่ 74 ภาพถ่ายโครงกะโหลกศีรษะมนุษย์ (ตามลูกศร) ที่ถูกถ่ายจากบริเวณที่ถูกใช้เป็นที่ฝังศพ  
ในตำบล Inn Din



รูปที่ 75 ภาพถ่ายกระดูกสันหลังมนุษย์ (ตามลูกศร) ที่ถูกถ่ายจากบริเวณที่ถูกใช้เป็นที่ฝังศพ  
ในตำบล Inn Din

ในพื้นที่ตำบล Myo Thu Gyi เมืองมอดอ คณะกรรมการ ฯ ได้รับข้อมูลมาเช่นกันว่ามีเจ้าหน้าที่ทหารกองทัพเมียนมาร่วมกับชายะไซเผาทำลายบ้านเรือนในหลายหมู่บ้านในตำบล Myo Thu Gyi ในเวลาเช้าของวันที่ 25 และ 26 สิงหาคม โดยในพื้นที่ดังกล่าวไม่มีการโจมตีฐานกองกำลังความมั่นคงโดย ARSA ในวันที่ 25 สิงหาคม แต่มีข่าวว่า ARSA ได้ทำการโจมตียานพาหนะของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและมีการปะทะกันในวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ทั้งนี้ จากภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่บันทึกไว้เมื่อวันที่ 16 กันยายน และ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2560 แสดงให้เห็นถึงความเสียหายของหมู่บ้านพื้นที่ตำบล Myo Thu Gyi (FFM, 2018b: 256) เป็นไปดังรูปที่ 76 (FFM, 2018b: 256)



รูปที่ 76 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมถ่ายแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่ชาวโรฮีนจาอยู่อาศัย  
ในตำบล Myo Thu Gyi นั้นถูกเผาทำลาย

**26 สิงหาคม พ.ศ. 2560:** มีรายงานอ้างว่า ARSA ได้ทำการสังหารชาวฮินดู 6 คนในบริเวณชานเมืองมอดอ ใกล้กับหมู่บ้าน Myo Thu Gyi โดยรัฐบาลเมียนมาชี้ว่า ARSA เป็นผู้กระทำการดังกล่าว (FFM, 2018b: 252)

นับจากวันที่ 26 จนถึงวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ในตำบล Wet Kyein และ Pa Da Kar Ywar Thit คณะกรรมการ ฯ ได้รับข้อมูลว่ากองทัพเมียนมาได้ทำปฏิบัติการกวาดล้างในหมู่บ้านของชาวโรฮีนจาในตำบล Wet Kyein และ Pa Da Kar Ywar Thit โดยเมื่อเจ้าหน้าที่เข้าไปในตำบล Wet Kyein มีผู้ให้ข้อมูลโดยสอดคลองกันว่าเจ้าหน้าที่ได้ทำการเผาบ้านเรือนและยิงไปยังชาวบ้านที่กำลัง

หลบหนีไปยังบริเวณเขา ก่อนที่จะเดินทางไปยังตำบล Pa Da Kar Ywar Thit และทำการยิงชาวบ้าน และเผาบ้านเรือน ทำให้มีผู้บาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ มีทั้งผู้ที่ถูกยิง ในขณะที่กำลังหลบหนี หรือมีคนที่รู้จักใกล้ชิดเสียชีวิตในระหว่างการหลบหนี รวมถึงบุคคลที่ให้การช่วยเหลือทำแผลผู้ที่ได้รับบาดเจ็บระหว่างการหลบหนี โดยมีผู้ให้ข้อมูลว่าเขาคาดว่าน่าจะมีผู้ที่ถูกยิงและได้รับบาดเจ็บระหว่างการหลบหนีประมาณ 100 คน (FFM, 2018b: 179-180)

นอกจากนี้ ยังมีรูปภาพจากสัญญาณดาวเทียมที่แสดงให้เห็นถึงบ้านเรือนที่ถูกเผาไหม้ซึ่งถูกรวบรวมและวิเคราะห์โดย UNOSAT และแสดงให้เห็นว่ามีบ้านเรือนประมาณ 900 หลังคาเรือนในพื้นที่ตำบล Wet Kyein และ Pa Da Kar Ywar Thit ถูกเผาทำลาย อนึ่ง ชาวบ้านที่หลบหนีจากพื้นที่ตำบล Wet Kyein และ Pa Da Kar Ywar Thit ได้หลบหนีไปยังตำบล Min Gyi ซึ่งถูกโจมตีในเวลาต่อมา (FFM, 2018b: 180)

**27 สิงหาคม พ.ศ. 2560:** ในวันดังกล่าวมีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงปฏิบัติการกวาดล้างในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในตำบล Maung Nu และตำบล Chut Pyin ที่ได้รับความเสียหายอย่างมาก

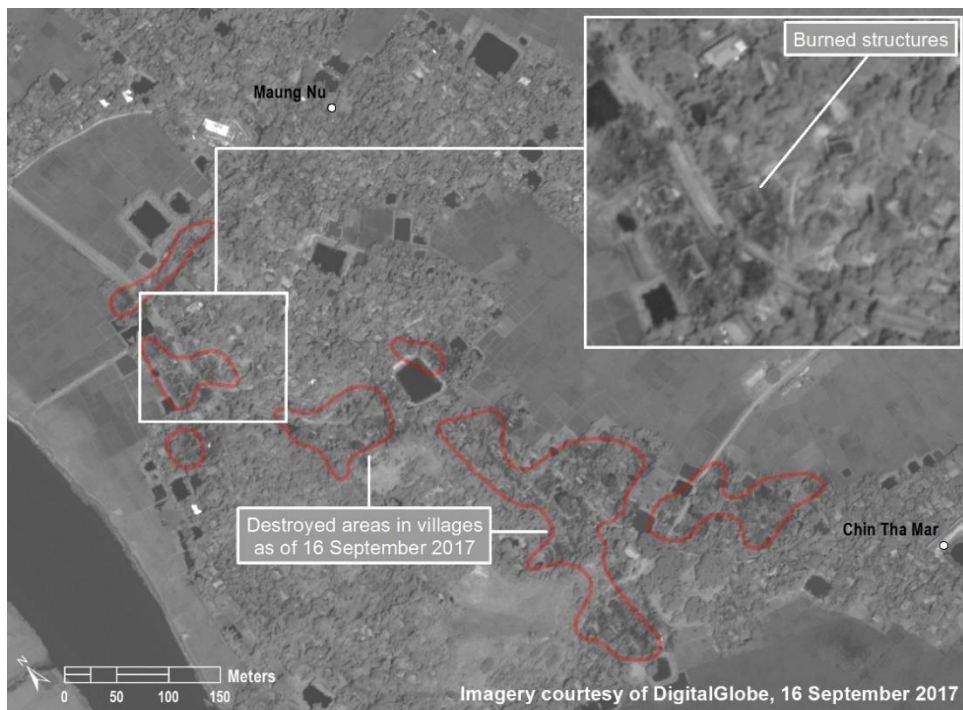
หลังจากมีรายงานการโจมตีโดย ARSA ใน 2 พื้นที่บริเวณตำบล Nga Yant Chaung ใกล้กับตำบล Maung Nu ส่งผลให้ผู้โจมตี 7 คนเสียชีวิต เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม ในวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2560 มีเจ้าหน้าที่ความมั่นคง นำโดยทหารกองทัพเมียนมา กลุ่มใหญ่เข้าไปในพื้นที่ตำบล Maung Nu ในช่วงเวลา 10.00 น. ถึง 11.00 น. ก่อนที่จะกระจายตัวเป็นกลุ่มย่อยมุ่งหน้าไปยังบริเวณที่อยู่อาศัยที่มีบ้านหลายหลังซึ่งเป็นของชาวโรฮีนจาที่เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงในพื้นที่ ในบ้านพักเหล่านั้นมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่ามีชาวโรฮีนจาซึ่งหลบหนีมาจากพื้นที่ตำบล Hpaung Taw Pyin ที่ถูกปฏิบัติการกวาดล้างไปเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 หลบหนีอยู่ถึงประมาณ 200 คน ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าเมื่อไปถึงบริเวณบ้านพักดังกล่าวเจ้าหน้าที่ทหารได้ออกคำสั่งให้ชาวโรฮีนจาที่หลบซ่อนอยู่ภายในออกมาจากบริเวณบ้านโดนข่มขู่ว่ามี ฉะนั้นจะทำการเผาบ้านหลังนี้เสีย เมื่อผู้หลบซ่อนออกมาจากบริเวณบ้านเจ้าหน้าที่ทหารได้แบ่งกลุ่มหญิงและเด็กออกจากกลุ่มผู้ชาย บังคับให้กลุ่มผู้หญิงถอดผ้าคลุมผม และทำการค้นตัวเพื่อหาสิ่งมีค่า มีผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งกล่าวแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าต่างหูของเธอถูกกระชากไประหว่างการค้นตัวทำให้เธอได้รับบาดเจ็บ ต่อมาทหารได้ทำการแยกกลุ่มผู้หญิงและเด็กออกไปและทำการขังพวกเขาไว้ในบริเวณบ้านหลังเล็ก ก่อนที่จะทำการสังหารกลุ่มผู้ชาย ผู้ให้ข้อมูลยังอ้างว่าเจ้าของบ้านพักดังกล่าวเป็นหนึ่งในคนแรกที่ถูกสังหารโดยการแทงด้วยมีด รวมถึงลูกชายของเขา 2 คนที่ถูกยิงขณะที่พยายามที่จะเข้าไปช่วยเหลือ ก่อนที่จะมีการสังหารคนอื่น ๆ โดยเฉพาะในบริเวณลานบ้านที่มีกลุ่มชายและ

เด็กชายถูกมัดไว้ด้วยเชือก ถูกบังคับให้นั่งคุกเข่าและก้มหน้าลงโดยมีผ้าคลุมผมของผู้หญิงที่ถูกถอดออกมัดไว้ที่ตา และถูกยิงหรือปาดคอบางคนด้วยมีด และบางคนถูกพาไปยังบริเวณพุ่มไม้ในบริเวณใกล้เคียงก่อนที่จะถูกสังหาร (FFM, 2018b: 189-191)

ปฏิบัติการดังกล่าวสิ้นสุดเมื่อพระอาทิตย์ตกดิน หลังจากการสังหารมีผู้ให้ข้อมูลว่าเหล่าทหารได้ทำการเคลื่อนย้ายศพโดยรถบรรทุกของทหารและทำการปิดด้วยผ้าใบ มีพยานผู้เห็นเหตุการณ์ที่ให้ข้อมูลว่าพวกเขาสังเกตเห็นรถบรรทุกของทหารเข้าออกหมู่บ้านหลายครั้งและเชื่อว่าการขนส่งดังกล่าวนี้เป็นไปเพื่อที่จะเคลื่อนย้ายศพผู้เสียชีวิต ในคืนนั้นหลังจากที่กลุ่มทหารได้ออกนอกพื้นที่ไปแล้วชาวบ้านในพื้นที่หลายคนได้ย้อนกลับมาในพื้นที่เพื่อช่วยเหลือเด็กและผู้หญิง ผู้ที่กลับมาให้สัมภาษณ์ว่าพวกเขาเห็นแต่เลือดเต็มไปหมด รวมถึงมีผู้ให้ข้อมูลว่าเห็นศพ รวมถึงศพเด็ก และชิ้นส่วนร่างกาย ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งให้ข้อมูลว่าเขาย้อนกลับมาในพื้นที่ในอีกวันหนึ่งหลังจากนั้นและมองเห็นว่ามีพื้นดินถูกขุดและมีการเอาดินมาฝังกลบซึ่งเชื่อว่าเป็นไปเพื่อทำการฝังศพผู้เสียชีวิต นอกจากนี้คณะกรรมการ ฯ ยังได้รับภาพถ่ายและวิดีโอที่แสดงให้เห็นเลือดในบริเวณพื้นที่ที่เป็นพุ่มไม้ซึ่งอยู่ใกล้กับกลุ่มบ้านพักที่กล่าวถึงข้างต้น รวมถึงภาพบันทึกของกระเป่าผ้าใบ ที่ถูกฝังอยู่ใต้พื้นดินในพื้นที่เดียวกัน โดยสามารถมองเห็นขามนุษย์ที่กำลังเริ่มเน่าเปื่อยได้จากหนึ่งในถุงผ้าใบดังกล่าว ทั้งนี้ แม้คณะกรรมการ ฯ จะรับว่าไม่สามารถที่จะสรุปได้ว่าสถานที่ในวิดีโอและรูปถ่ายนั้นคือที่ใด แต่ชี้ว่าข้อมูลที่เห็นในภาพถ่ายและในวิดีโอนั้นสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้เห็นเหตุการณ์และผู้รอดชีวิตอธิบายเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดในตำบล Maung Nu (FFM, 2018b: 191)

นอกจากนี้ ยังมีรายงานว่าผู้หญิงและเด็กผู้หญิงถูกข่มขืนหมู่ สังหาร และตัดอวัยวะ มีผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าเขาเห็นผู้หญิง 2 คนถูกข่มขืนโดยเจ้าหน้าที่ทหารในกองทัพเมียนมา 2 ถึง 3 คนและได้ยินเสียงกรีดร้องทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์เชื่อว่าผู้หญิงทั้งสองคนนี้ถูกสังหาร นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลว่าในขณะที่ตนหลบซ่อนตัวอยู่ในบริเวณใกล้เคียงได้เห็นผู้หญิงคนหนึ่งถูกสังหารด้วยการแทงช่องคลอดด้วยมีด (FFM, 2018b: 191)

ในอีกไม่กี่วันต่อมาตำบล Maung Nu ถูกเผาทำลาย ข้อมูลจากสัญญาณดาวเทียมที่บันทึกไว้เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2560 ชี้ให้เห็นว่ามีสิ่งปลูกสร้างมากกว่า 320 หลังคาเรือนที่ถูกทำลายในพื้นที่ตำบลนี้ (FFM, 2018b) เป็นไปดังรูปที่ 77 (FFM, 2018b: 192)



รูปที่ 77 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ที่ชาวโรฮีนจาอยู่อาศัยถูกเผาทำลาย  
ในตำบล Maung Nu

ในตำบล Chut Pyin หลังจากมีรายงานจากเจ้าหน้าที่เมียนมาว่ากองกำลังความมั่นคงในพื้นที่ถูกโจมตีโดย ARSA ด้วยระเบิดทำมือ โดยไม่มีรายงานผู้ที่ได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต คณะกรรมการฯ ได้รับข้อมูลที่สอดคล้องกันจากผู้ให้สัมภาษณ์ว่าในเวลาประมาณ 14.00 น. เจ้าหน้าที่ความมั่นคงได้ดำเนินการปฏิบัติการกวาดล้างพื้นที่ตำบล Chut Pyin โดยในช่วงเวลาดังกล่าวมีทหารกองทัพเมียนมาจำนวนหลายร้อยคนซึ่งรวมถึงสมาชิกของหน่วยกรมทหารราบเบาที่ 33 และเจ้าหน้าที่ความมั่นคงอื่น ๆ เข้าไปยังหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา และทำการล้อมพื้นที่ตำบล Chut Pyin ไว้ โดยมีผู้ให้ข้อมูลว่าในกลุ่มเจ้าหน้าที่นั้น มีชายะไข่ปะปนอยู่ด้วย โดยมีผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่าตนจำได้ว่าชายะไข่ที่เข้าร่วมในปฏิบัติการนั้นเป็นชายะไข่ที่มาจากหมู่บ้านข้างเคียง และชายะไข่บางคนเป็นผู้ช่วยเหลือทหารในการนำซีพันที่หมู่บ้านของชาวโรฮีนจา ชายะไข่เหล่านี้บางคนอยู่ในเครื่องบินพลเรือนถือมีด ดาบ และมีขนาดใหญ่ บางคนมีอาวุธที่หาได้ในท้องถิ่น และบางคนสวมใส่เครื่องแบบทหารและถืออาวุธปืน หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่ความมั่นคงได้ทำการยิงไปยังชาวโรฮีนจา รวมถึงบรรดาชาวบ้านที่กำลังหลบหนี มีผู้ให้ข้อมูลว่าทหารได้ทำการลากผู้คนออกมาจากบ้านและทำการยิงพวกเขาในระยะประชิด มีข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่ถูกสังหารโดยการใช้อาวุธขนาดใหญ่ ปาดคอ โดยการสังหารโดยมีดินนั้นส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่ากระทำโดยชายะไข่ มีผู้ให้ข้อมูลเช่นกัน



ว่ามีกลุ่มชาย 57 คน ส่วนใหญ่เป็นครูหรือบุคคลที่มีการศึกษาถูกนำตัวไปโดยทหารและไม่มีใครได้รับทราบชะตากรรมและถิ่นที่อยู่ของเขากอีกเลย (FFM, 2018b: 184-187)

คณะกรรมการ ฯ ยังได้รับไฟล์บันทึกภาพเคลื่อนไหว (วิดีโอ) ที่ระบุวันที่ว่าเป็นวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2560 แสดงให้เห็นภาพของชาวโรฮีนจาที่ได้รับบาดเจ็บ มีการอธิบายถึงการโจมตีตำบล Chut Pyin และบันทึกภาพพื้นที่ที่ถูกอธิบายว่าเป็นหลุมฝังศพขนาดใหญ่ในพื้นที่หมู่บ้าน Ah Htet Nan Yar จากการวิเคราะห์ทางนิติวิทยาศาสตร์ คณะกรรมการ ฯ พบว่าภาพเคลื่อนไหวดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงชาวโรฮีนจาทั้งชาย หญิง และเด็ก ซึ่งถูกยิงด้วยอาวุธปืนและได้รับบาดเจ็บอย่างรุนแรงในลักษณะต่าง ๆ โดยลักษณะการบาดเจ็บนั้นสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ทางนิติวิทยาศาสตร์ยังพบว่าพื้นที่หลายพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่ที่เพิ่งถูกเปลี่ยนแปลงหน้าดินซึ่งชี้ว่าเป็นพื้นที่ที่ถูกใช้เพื่อทำการฝังศพ (FFM, 2018b: 188)

มีรายงานว่าผู้หญิงและเด็กจำนวนมากที่เป็นเหยื่อของการโจมตีดังกล่าว มีผู้ให้ข้อมูลว่าผู้หญิงและเด็กผู้หญิงนั้นถูกข่มขืนกระทำชำเรา ข่มขืนหมู่ ทำลายอวัยวะเพศ และทำให้อับอายทางเพศ มีผู้ให้ข้อมูลตรงกันเกี่ยวกับกระบวนการที่สมาชิกของกองทัพกระทำการแบ่งผู้หญิงและเด็กหญิงออกจากกัน คัดเลือกคนมาจำนวนหนึ่ง และพาพวกเขาไปยังบริเวณโรงเรียนซึ่งถูกใช้เป็นที่ตั้งของทหารเพื่อทำการข่มขืนหมู่ ผู้หญิงและเด็กหญิงจำนวนมากได้รับบาดเจ็บสาหัสก่อนที่จะถูกข่มขืน และถูกสังหาร (FFM, 2018b: 187)

ปฏิบัติการกวาดล้างในพื้นที่ตำบล Chut Pyin สิ้นสุดเมื่อเวลา 19.00 น. ชาวโรฮีนจาจากพื้นที่หมู่บ้านข้างเคียงยืนยันสอดคล้องกันว่าพวกเขาเห็นกลุ่มควันจากพื้นที่ตำบล Chut Pyin นับตั้งแต่เวลา 14.00 น. จนถึงตอนเย็นซึ่งฝนเริ่มตก และได้ยินเสียงปืนจนกระทั่งเวลาประมาณ 19.00 น. (FFM, 2018b: 186)

ในระหว่างปฏิบัติการ มีข้อมูลว่าสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ตำบล Chut Pyin ถูกเผาทำลาย โดยจากรูปถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่บันทึกไว้เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2560 จะเห็นว่าหมู่บ้านที่เป็นของชาวโรฮีนจา (ตรงกลางภาพ) ถูกทำลายโดยสิ้นเชิง ในขณะที่หมู่บ้านที่ไม่ใช่ของชาวโรฮีนจา (ด้านขวาบนของภาพ) ไม่ได้รับผลกระทบ เป็นไปดังรูปที่ 78 (FFM, 2018b: 186) โดยมีผู้ให้ข้อมูลว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงทำการเผาบ้านเรือน รวมถึงผู้คนที่ติดอยู่ภายใน และมีรายงานว่ามีคนจำนวนหนึ่งถูกบังคับให้เข้าไปในบ้านซึ่งถูกเผาในเวลาต่อมา (FFM, 2018b: 186)



รูปที่ 78 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงให้เห็นถึงความเสียหายของหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา  
ในพื้นที่ตำบล Chut Pyin

28 สิงหาคม พ.ศ. 2560: มีรายงานว่ามีการส่งข้อความเสียงโดย Ata Ullah หัวหน้ากลุ่ม ARSA ผ่านแอปพลิเคชัน WhatsApp สั่งการให้ผู้ติดตามทั้งหลายทำการเผาหมู่บ้านที่ไม่ใช่ของชาวโรฮีนจา ทั้งนี้ คณะกรรมการ ฯ ได้รับไฟล์เสียงดังกล่าวซึ่งมีเนื้อความที่สั่งให้ชาวโรฮีนจาทำการเผาหมู่บ้านที่ไม่ใช่ของชาวโรฮีนจาจริง แต่ทว่าไม่สามารถสรุปได้ว่าใครคือเจ้าของเสียงดังกล่าว (International Crisis Group, 2017) แต่ในวันดังกล่าวมีรายงานอ้างว่า ARSA ได้ทำการเผาทำลายหมู่บ้านของชาว Mro ในพื้นที่หมู่บ้าน Khu Daing รวมถึงมีภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงให้เห็นว่าการเผาทำลายเช่นว่าจริง โดยคณะกรรมการ ฯ ได้รับข้อมูลจากแหล่งข่าวที่เชื่อถือได้ว่าชาวโรฮีนจาหรือ ARSA เป็นผู้กระทำการดังกล่าว (FFM, 2018b: 253)

ในวันเดียวกัน กองกำลังความมั่นคงได้ออกปฏิบัติการกวาดล้าง โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบล Gu Dar Pyin และตำบล Koe Tan Kauk ที่ได้รับความเสียหายอย่างหนัก

ในตำบล Gu Dar Pyin แม้รัฐบาลจะไม่ได้รายงานตั้งแต่แรกว่ามีการโจมตีโดย ARSA ในพื้นที่ของตำบล Gu Dar Pyin แต่ต่อมาในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 รัฐบาลเมียนมาได้ออกมาให้ข้อมูลใหม่ว่าการโจมตีโดย ARSA ในพื้นที่ดังกล่าว รวมถึงการระเบิดบริเวณสะพานในพื้นที่ ต่อมาผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าในวันที่ 28 สิงหาคม มีเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเข้ามายังบริเวณหมู่บ้านในพื้นที่ตำบล Gu Dar Pyin ในช่วงเช้าและทำการยิงมาจากบริเวณข้างถนนสายหลัก ทั้งนี้

คณะกรรมการ ฯ ไม่ได้รับข้อมูลที่ชัดเจนว่ามีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวหรือไม่แต่มีผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าเขาเห็นว่ามีคน 2 คนที่ได้รับบาดเจ็บจากกระสุนปืน โดยการโจมตีดังกล่าวทำให้เกิดความตื่นตระหนกในหมู่บ้านในหมู่บ้านที่พากันหลบหนีก่อนที่จะปฏิบัติการดังกล่าวจะสิ้นสุดภายในระยะเวลาไม่กี่ชั่วโมง ก่อนที่จะมีปฏิบัติการกวาดล้างแบบเต็มรูปแบบตามมาในวันถัดไปวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2560 (FFM, 2018b: 192-193)

ในตำบล Koe Tan Kau มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าในเวลาเช้าของวันที่ 28 สิงหาคม กองทัพเมียนมาได้ดำเนินปฏิบัติการกวาดล้างในพื้นที่หมู่บ้าน Koe Tan Kau ในพื้นที่ตำบล Koe Tan Kau ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน Chein Khar Li ที่ถูกโจมตีไปเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ไปทางเหนือเพียง 1.5 กิโลเมตร ทั้งนี้ ปฏิบัติการดังกล่าวนำโดยเจ้าหน้าที่ทหารกองทัพเมียนมา ร่วมกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงอื่นและชายะไซในเครื่องแบบพลเรือน มีผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าเจ้าหน้าที่ได้เข้าไปยังหมู่บ้านดังกล่าว และทำการยิงไปยังชาวโรฮีนจาในหมู่บ้านและผู้คนที่พยายามหลบหนี นอกจากนี้ยังมีข้อมูลว่ามีการนำเรือมาเทียบท่าในบริเวณหมู่บ้านและทำการยิงไปยังหมู่บ้านจากเรือลำดังกล่าว รวมถึงมีการเผาทำลายบ้านเรือน ส่งผลให้ผู้สูงอายุและผู้พิการเสียชีวิตในบ้านเรือนที่ถูกเผาเหล่านั้น (FFM, 2018b: 196-198)

นอกเหนือจากนั้นยังมีผู้ให้ข้อมูลคณะกรรมการ ฯ ว่ามีการข่มขืนและการกระทำความรุนแรงทางเพศในพื้นที่ มีชายคนหนึ่งให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าในหมู่บ้าน Koe Tan Kau เขาได้พบกับเด็กผู้หญิงอายุน้อยที่เปลือยกายและเลือดไหลแล้วบอกกับเขาว่าเธอถูกข่มขืนโดยเจ้าหน้าที่ทหารหลังจากนั้นเด็กหญิงดังกล่าวเสียชีวิต (FFM, 2018b: 197-198)

**29 สิงหาคม พ.ศ. 2560:** รัฐบาลเมียนมารายงานว่า ARSA ได้ทำการเผาทำลายบ้านเรือน 30 หลังและทำการระเบิดเหมืองแร่ในพื้นที่ Wet Kyein นอกจากนี้ในวันเดียวกันยังมีรายงานจากรัฐบาลว่า ARSA ได้ทำการเผาบ้านของชาว Mro ในพื้นที่หมู่บ้าน Khu Daing ในตำบล Pa Da Kar Ywar Thit และกระทำการรุนแรงต่อชาว Mro ในระหว่างการโจมตี (FFM, 2018b: 179)

ในช่วงบ่ายของวันเดียวกัน ในตำบล Gu Dar Pyin มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงนำโดยกองทัพทหารเมียนมา ร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและชายะไซ (ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าบางคนมีส่วนร่วมในปฏิบัติการนั้นเป็นคนจากหมู่บ้านต้นแบบ (NaTaLa) ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง) ได้ร่วมกันปฏิบัติการกวาดล้างชาวโรฮีนจาในพื้นที่ตำบล Gu Dar Pyin มีผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงนั้นในตอนแรกได้รวมตัวกันในบริเวณเนินเขาเหนือหมู่บ้าน ก่อนที่จะทำการล้อมหมู่บ้านไว้และบุกเข้าโจมตีหมู่บ้านจากหลายทิศทาง ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าเจ้าหน้าที่ทหารและเจ้าหน้าที่ตำรวจได้

ทำการยิงไปยังฝูงชนรวมถึงบุคคลที่พยายามหลบหนี ส่งผลให้ชาวโรฮีนจาจำนวนมากถูกสังหารหรือได้รับบาดเจ็บ อีกทั้งยังมีรายงานว่าชายะไซได้ใช้ดาบสังหารบุคคลที่ถูกจับกุมตัวหรือได้รับบาดเจ็บ โดยการปาดคอ และรายงานว่าเจ้าหน้าที่ทหารและเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้มีดในการสังหารผู้ที่ถูกจับกุมหรือผู้ได้รับบาดเจ็บเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีชาวโรฮีนจาที่พยายามหลบหนีไปทางทิศตะวันออกและพยายามที่จะข้ามแม่น้ำ แต่มีชาวโรฮีนจาบางคนถูกยิงระหว่างที่กำลังข้ามแม่น้ำดังกล่าว หลังจากปฏิบัติการดังกล่าวมีรายงานว่าชาวบ้านที่หวนกลับไปยังบริเวณหมู่บ้านพบศพจำนวนมากในพื้นที่ มีผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่าทั้งกองทัพเมียนมา ตำรวจ และชายะไซ พยายามที่จะกำจัดศพเหล่านั้น มีการขุดหลุมเป็นจำนวนมากในหลายพื้นที่เพื่อที่จะฝังศพดังกล่าว และมีบันทึกวิดีโอซึ่งส่งให้กับคณะกรรมการ ฯ เป็นภาพของศีรษะมนุษย์ที่อยู่ในสภาพบวมและเป็นสีคล้ำซึ่งแสดงให้เห็นว่ากำลังอยู่ในช่วงระหว่างการเน่าสลาย (FFM, 2018b: 192-195)

มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่ามีผู้หญิงและเด็กผู้หญิงที่เป็นเหยื่อของความรุนแรงทางเพศ ได้แก่ การข่มขืนกระทำชำเรา การข่มขืนหมู่ และการลักพาตัว มีผู้ให้ข้อมูลว่าตนเองถูกข่มขืนโดยสมาชิกของกองทัพทหารเมียนมาในบริเวณพื้นที่ป่าหรือพุ่มไม้ในระหว่างหลบหนี มีผู้ให้ข้อมูลว่าตนเองถูกลักพาตัวไปจากบ้าน (FFM, 2018b: 194)

ในระหว่างปฏิบัติการดังกล่าวมีผู้ให้ข้อมูลว่ามีสิ่งปลูกสร้างจำนวนมากที่ถูกเผาทำลายโดยเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและชายะไซ เป็นช่วงเวลากว่า 2 ถึง 3 วัน ทั้งนี้ มีภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่บันทึกไว้เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2560 แสดงให้เห็นถึงความเสียหายเช่นว่าที่เกิดในพื้นที่ตำบล Gu Dar Pyin (FFM, 2018b: 194-195) สอดคล้องกับข้อมูลอ้างข้างต้น เป็นไปดังภาพที่ 79 (FFM, 2018b: 194-195)



รูปที่ 79 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมแสดงให้เห็นถึงความเสียหายของหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา  
ในพื้นที่ตำบล Gu Dar Pyin

30 สิงหาคม พ.ศ. 2560: ในตำบล Min Gyi เมื่อเวลาประมาณ 8 ถึง 9 นาฬิกา คณะกรรมการ ฯ ได้รับทราบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่าเจ้าหน้าที่ทหารของกองทัพเมียนมาได้เข้ามาในพื้นที่พร้อมกับชาวยะไข่ที่มีอาวุธพร้อมมือ รวมถึงสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น และตำรวจ เมื่อเข้ามาแล้วบุคคลเหล่านี้ได้เริ่มทำการยิงและเผาบ้านเรือนในหมู่บ้าน ส่งผลให้สมาชิกในหมู่บ้านนั้นหลบหนีกระจัดกระจาย บางส่วนหนีไปยังบริเวณภูเขาบางส่วนหนีไปยังบริเวณริมตลิ่งแม่น้ำ โดยทหารได้ตามไปยังบุคคลที่หนีไปยังบริเวณริมตลิ่ง ส่งผลให้ชาวโรฮีนจาหลายคนถูกยิง ชาวบ้านที่ไม่สามารถหลบหนีไปยังบริเวณริมตลิ่งไม่สามารถหลบหนีไปต่อได้เนื่องจากฝั่งหนึ่งเป็นแม่น้ำส่วนอีกฝั่งหนึ่งนั้นเป็นทหาร บางคนพยายามที่จะว่ายน้ำข้ามแม่น้ำไปยังอีกฝั่งหนึ่งที่มีตำบลอื่นอยู่ แม้ว่าบางคนจะสามารถว่ายน้ำข้ามไปได้สำเร็จ แต่ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนให้ข้อมูลว่ามีบุคคลหลายคนโดยเฉพาะผู้สูงอายุและเด็กที่จมน้ำ และมีคนบางส่วนที่ถูกยิงโดยเจ้าหน้าที่ทหารขณะที่กำลังพยายามข้ามแม่น้ำ ส่วนชาวโรฮีนจาที่ยังอยู่บริเวณริมตลิ่งซึ่งมีจำนวนหลายร้อยคนถูกโอบล้อม โดยผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าเจ้าหน้าที่แบ่งผู้หญิงและเด็กออกจากกลุ่มผู้ชาย และทำการสังหารกลุ่มผู้ชายและเด็กที่อยู่ในกลุ่มนั้นอย่างเป็นระบบโดยการยิงหรือการใช้มีดสังหารผู้ที่รอดชีวิตจากการถูกยิง ผู้ให้ข้อมูลให้ข้อมูลว่าร่างของผู้เสียชีวิตนั้นถูกโยนไปในหลุมที่ถูกขุดโดยเจ้าหน้าที่ทหารและชาวยะไข่ ถูกปิดด้วยผ้าใบราดด้วยน้ำมันแล้วจุดไฟเผา นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ให้ข้อมูลว่าทหารได้ทำการรีบเครื่องประดับหรือของมีค่าที่อยู่บนตัวผู้เสียชีวิตก่อนที่จะจุดไฟเผา (FFM, 2018b: 180-181)

หลังจากนั้น กลุ่มผู้หญิงและเด็กหญิงที่เหลือจึงถูกแบ่งออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5-7 คน และพาไปยังบ้านขนาดใหญ่ที่อยู่ในหมู่บ้าน มีผู้ให้ข้อมูลว่าพวกเขาถูกพาไปในห้อง ถูกรีบเครื่องประดับและ

เงิน ถูกทำร้ายร่างกาย ถูกข่มขืนกระทำชำเรา และถูกแทง เด็กและทารกที่ถูกนำตัวไปพร้อมกันนั้นถูกสังหารหรือได้รับบาดเจ็บสาหัสส่วนใหญ่เนื่องจากถูกแทง หลังจากนั้นบ้านดังกล่าวได้จะถูกปล้นและเผา มีผู้หญิงบางส่วนที่สามารถรอดชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวได้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ และแสดงบาดแผลเผาไหม้อย่างรุนแรงรวมถึงบาดแผลที่เกิดจากการแทงบนร่างกายของเธอ โดยคณะกรรมการ ฯ สังเกตว่าพวกเธอยังมีลักษณะหวาดกลัวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างมาก ลักษณะบาดแผลนั้นสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้หญิงเหล่านี้ให้เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยผู้รอดชีวิตหลายคนให้ข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกัน (FFM, 2018b: 182)

ผู้ที่ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดระบุว่าผู้ที่กระทำการดังกล่าวคือทหารของกองทัพเมียนมา โดยบุคคลเหล่านี้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบของผู้โจมตีสอดคล้องกันและน่าจะเชื่อว่าผู้ที่โจมตีนั้นเป็นเจ้าของพื้นที่ทหารจากหน่วยกรมทหารราบเบาที่ 99 อีกทั้งยังมีข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้พบว่ามีผู้พบเห็นหน่วยกรมทหารราบเบาที่ 99 ในพื้นที่ Min Gyi ระหว่างที่มีการปฏิบัติการ (FFM, 2018b)

มีรายงานว่าบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างของชาวโรฮีนจาในพื้นที่ตำบล Min Gyi นั้นถูกเผาทำลายไปทั้งหมด ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่ถูกบันทึกเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 ก่อนปฏิบัติการกวาดล้าง และในวันที่ เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2560 หลังปฏิบัติการกวาดล้าง ซึ่งว่าพื้นที่ดังกล่าวนั้นมีสิ่งปลูกสร้างประมาณ 440 หลังคาเรือน ถูกเผาทำลาย ในขณะที่พื้นที่อยู่อาศัยของชาวยะไข่ (มุขซ้ายด้านล่าง) มิได้รับความเสียหาย (FFM, 2018b: 182-183) เป็นไปดังรูปที่ 80-81 (FFM, 2018b: 182-183)



**รูปที่ 80** ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมของตำบล Min Gyi ที่ถูกบันทึกเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 ก่อนปฏิบัติการกวาดล้าง



**รูปที่ 81** ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมของตำบล Min Gyi  
ที่ถูกบันทึกเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2560 หลังปฏิบัติการกวาดล้าง

**5 กันยายน พ.ศ. 2560:** รัฐบาลเมียนมาประกาศอย่างเป็นทางการว่าความรุนแรงต่าง ๆ ได้สิ้นสุดแล้ว แต่มีข้อมูลที่ถูกส่งมายังคณะกรรมการ ฯ ซึ่งว่าการปฏิบัติการกวาดล้างของกองทัพเมียนมายังคงดำเนินต่อไป ทั้งนี้ องค์กรแพทย์ไร้พรมแดนรายงานว่าในช่วงระยะเวลาระหว่างวันที่ 25 สิงหาคม ถึง 3 ธันวาคม พ.ศ. 2560 คลินิกขององค์กรในค่ายผู้ลี้ภัย Kutupalong ได้ทำการรักษาผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์ความรุนแรง 224 คน และชี้ว่าจำนวนผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากบาดแผลกระสุนปืนนั้นเริ่มลดลงหลังจากวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2560 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปฏิบัติการกวาดล้างนั้นยังคงดำเนินอยู่หลังจากช่วงระยะเวลาที่รัฐบาลประกาศว่าปฏิบัติการดังกล่าวสิ้นสุดในวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2560 (FFM, 2018b: 211)

**10 กันยายน พ.ศ. 2560:** ARSA ประกาศหยุดยิงเป็นเวลา 1 เดือน “เพื่อที่จะเปิดทางให้ทำงานด้านมนุษยธรรมเข้าถึงพื้นที่ และตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ทางด้านมนุษยธรรมในรัฐอาระกัน” อย่างไรก็ตามหลังจากเวลา 1 เดือนดังกล่าวแล้ว ARSA ก็มีได้มีการโจมตีได้อีก (FFM, 2018b: 248)

**27 กันยายน พ.ศ. 2560:** เจ้าหน้าที่รัฐของเมียนมาได้จัดงานขึ้นในพื้นที่ Kha Maung Seik โดยมีทั้งสื่อมวลชนในประเทศและต่างประเทศเข้าร่วม โดยในงานดังกล่าวนั้นเจ้าหน้าที่เมียนมาได้จัดแสดงศพจำนวนมากให้แก่ผู้เข้าร่วมดู โดยชี้ว่าศพเหล่านี้เป็นร่างของเหยื่อชาวฮินดูในพื้นที่ Ah Nauk Kha Maung Seik ที่ถูกสังหารโดย ARSA และถูกขุดขึ้นมาจากหลุมฝังศพขนาดใหญ่ ทั้งนี้ ARSA ปฏิเสธว่าตนมีส่วนร่วมในการสังหารดังกล่าว (FFM, 2018b: 252)

จากข้อมูลข้างต้นที่ได้จากการสัมภาษณ์ชาวโรฮีนจาและจากข้อมูลอื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว และภาพถ่ายจากสัญญาณดาวเทียม ที่ถูกรวบรวมโดยคณะกรรมการ ฯ จะเห็นได้ว่า “ปฏิบัติการกวาดล้าง” นั้นจะมีรูปแบบที่คล้ายกันในหลายพื้นที่ของหมู่บ้านชาวโรฮีนจา นั่นคือการโจมตีหมู่บ้านโดยเจ้าหน้าที่ทหารของกองทัพเมียนมา โดยส่วนมากจะปฏิบัติการร่วมกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงอื่นและมีชายะไข่ร่วมอยู่ด้วย มีการเผาทำลายทรัพย์สินของชาวโรฮีนจา มีการสังหารหรือทำร้ายร่างกายพลเรือนชาวโรฮีนจาโดยการกราดยิงหรือการยิงโดยพุ่งเป้าหมายไปที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง และมีการใช้อาวุธมีดเพื่อการสังหารทั้งโดยชายะไข่และเจ้าหน้าที่ความมั่นคง รวมถึงมีการกล่าวหาว่ามีการข่มขืนและกระทำการรุนแรงทางเพศแก่ผู้หญิงและเด็กหญิงในหลายพื้นที่ ทั้งนี้คณะกรรมการ ฯ ชี้ว่าปฏิบัติการกวาดล้างในลักษณะดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นใน 54 พื้นที่ โดยนอกจากพื้นที่ที่ระบุข้างต้นแล้วคณะกรรมการ ฯ ยังได้รับข้อมูลชั้นปฐมภูมิเกี่ยวกับการปฏิบัติการกวาดล้างในอีก 22 พื้นที่ (FFM, 2018b: 204)

ในทางกลับกัน ข้อมูลจากรายงานของรายงานของคณะกรรมการไต่สวนอิสระ (Independent Commission of Enquiry หรือ ICOE) ที่ถูกก่อตั้งโดยรัฐบาลเมียนมา เกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2560 นั้นไม่สอดคล้องกับข้อมูลที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ รวบรวมมาในสาระสำคัญหลายประการ โดยแม้จะยังไม่มีเปิดเผยข้อมูลและพยานหลักฐานสนับสนุนข้อกล่าวอ้างต่อสาธารณะเป็นภาษาอังกฤษโดยละเอียด เช่น คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ แต่คณะกรรมการไต่สวนอิสระได้ชี้แจงว่าจากการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล 1,017 คนที่มาจาก 60 หมู่บ้านในสามเมืองของทางเหนือของรัฐยะไข่ รวมถึงชาวโรฮีนจานั้น พบว่าการสังหารหมู่และการทำลายบ้านเรือนนั้นมิได้ถูกกระทำโดยเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเท่านั้น แต่ทว่า ถูกกระทำโดยหลายฝ่าย ทั้งนี้กรบ ARSA เจ้าหน้าที่ความมั่นคงคนในพื้นที่ เช่นชายะไข่ หรือฝูงชนชาวโรฮีนจา แม้คณะกรรมการไต่สวนอิสระจะรับว่าจากการสอบถามข้อมูลและสัมภาษณ์นั้นพบว่ามีกรณีที่มีผู้กล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่กองกำลังความมั่นคงเป็นผู้สังหารพลเรือนระหว่างที่ปฏิบัติการ รวมถึงเผาทำลายหมู่บ้าน และไม่ยับยั้งผู้คนที่กำลังกระทำการเผาทำลายหมู่บ้านเมื่อสามารถกระทำได้ แต่ในเวลาเดียวกันคณะกรรมการไต่สวนอิสระมีข้อมูลเช่นเดียวกันว่า ARSA ได้กระทำการลักพาตัว ทรมาณ และสังหารชาวบ้านผู้บริสุทธิ์ รวมถึงเผาทำลายบ้านเรือนและหมู่บ้าน รวมทั้งสิ่งปลูกสร้างของชาวโรฮีนจา ในระหว่างที่หลบหนีการตอบโต้ของกองกำลังความมั่นคง (President Office, 2020)

นอกจากนี้ จากรายงานของรายงานของคณะกรรมการไต่สวนอิสระยังชี้ว่าคำว่า “ปฏิบัติการกวาดล้าง” (nae myay shin lin yeh ในภาษาพม่า) นั้น “มีความหมายว่าการกวาดล้างอาวุธ



ทุนระเบิด และผู้ก่อการร้าย โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะนำความสงบและความมั่นคงกลับคืนมาสู่พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ” ปฏิบัติการดังกล่าวนี้เป็นปฏิบัติการต่อผู้ก่อการร้ายหรือกองกำลังติดอาวุธที่ทำการแทรกซึมและโจมตีพื้นที่ต่าง ๆ มิใช่ต่อพลเรือน (President Office, 2020: 4)

อนึ่ง ข้อมูลที่ถูกรวบรวมมาในรายงานของคณะกรรมการไต่สวนอิสระจะถูกนำมาอธิบายควบคู่ไปกับข้อมูลของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ด้านล่างในหัวข้อรูปแบบความรุนแรง

#### 5.4.2 รูปแบบความรุนแรง

จากข้อมูลในรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์บรรดาผู้ลี้ภัยจากเมียนมาซึ่งเดินทางมายังประเทศบังกลาเทศ พบว่ามีรายงานว่ามีการประกอบอาชญากรรมร้ายแรงอย่างกว้างขวางและเป็นระบบต่อชาวโรฮีนจาในพื้นที่โดยกองทัพเมียนมา ตำรวจเมียนมา และชาวยะไข่ นับตั้งแต่วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 โดยวิธีการต่าง ๆ (FFM, 2018b) ในขณะที่ รายงานของคณะกรรมการไต่สวนอิสระที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมา ซึ่งสัมภาษณ์ผู้ได้รับผลกระทบในประเทศ รวมถึงชาวโรฮีนจาในตอนเหนือของรัฐยะไข่ ปฏิเสธข้อมูลส่วนใหญ่ของรายงานดังกล่าวและชี้ว่าสถานการณ์ปีพ.ศ. 2560 คือสงครามภายในประเทศ ผู้ที่รับบาดเจ็บ เสียชีวิต และได้รับความเสียหายนั้นส่วนหนึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการสู้รบระหว่างกองกำลังความมั่นคงเมียนมาและนักรบ ARSA มิใช่การโจมตีโดยเจตนาที่จะกำจัดชาวโรฮีนจา และแม้จะยอมรับว่าอาจมีเจ้าหน้าที่ความมั่นคงกระทำการสังหารหรือเผาทำลายทรัพย์สินซึ่งอาจถือเป็นอาชญากรรมสงครามและเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงอย่างร้ายแรง แต่คณะกรรมการ ฯ ได้ปฏิเสธข้อกล่าวหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (President Office, 2020: 9-10)

##### 5.4.2.1 การสังหาร

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ถูกรวบรวมโดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ชี้ให้เห็นว่ามีชาวโรฮีนจาจำนวนมากที่ถูกสังหารหรือได้รับบาดเจ็บจากปฏิบัติการกวาดล้าง โดยปฏิบัติการดังกล่าวมักจะนำโดยกองทัพเมียนมา และมีตำรวจตระเวนชายแดน ตำรวจเมียนมา และตำรวจควบคุมฝูงชนเข้าร่วมการปฏิบัติการด้วย อีกทั้งในหลาย ๆ ครั้งคณะกรรมการ ฯ ได้รับข้อมูลว่าพลเรือนชาวยะไข่เข้าร่วมในการปฏิบัติการด้วย รูปแบบการสังหารมีทั้งการกราดยิง การยิงโดยเจาะจงตัวบุคคล การสังหารโดยใช้มีด การเสียชีวิตเนื่องจากการถูกทำร้ายร่างกาย การเสียชีวิตเนื่องจากถูกเผา และการเสียชีวิตจากทุนระเบิด (FFM, 2018b: 205)

การกราดยิงจากระยะไกลโดยมิได้มีการแบ่งแยกระหว่างพลเรือนชาวโรฮีนจาและพลรบที่เป็นสมาชิก ARSA เป็นหนึ่งในรูปแบบการสังหารที่ถูกลำเอียงมาใช้บ่อยในระหว่างการปฏิบัติการ โดยเฉพาะโดยกองทัพเมียนมาที่มีผู้ให้ข้อมูลหลายรายให้ข้อมูลโดยสอดคล้องกันว่ามักจะโจมตีหมู่บ้านชาวโรฮีนจาโดยมิได้บอกกล่าวล่วงหน้า ส่วนใหญ่ในเวลาช่วงเช้า เหยื่อที่ถูกกราดยิงนั้นมีทั้งชาย หญิง รวมถึงเด็ก และบุคคลที่กำลังพยายามหลบหนี มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ เกี่ยวกับปริมาณของกระสุนที่ใช้โดยมิให้ผู้สัมภาษณ์บางคนได้อธิบายว่าการกราดยิงนั้นเหมือน “ฝนตกลงมาเป็นกระสุน” ผู้ให้ข้อมูลหลายคนล้วนแต่อธิบายถึงประสบการณ์ที่ตนเห็นญาติ เพื่อน เพื่อนบ้าน และเพื่อนร่วมหมู่บ้าน ถูกยิงและล้มลงขณะที่กำลังวิ่งหนี หรือพบเห็นคนที่นอนบนพื้นเนื่องจากถูกยิงเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บ เช่น ชายที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ภรรยาของเขาถูกยิงขณะที่พวกเขา กำลังหลบหนีจากบ้านเมื่อได้ยินเสียงกระสุนปืนในพื้นที่ตำบล Thit Tone Nar Gwa Son เมืองมอดอ ชาวโรฮีนจาหลายคนสามารถหาที่หลบภัยได้ ได้แก่ พื้นที่บริเวณป่าในภูเขาใกล้เคียง เมื่อย้อนกลับมาในหมู่บ้านในช่วงวันถัดมา ส่วนใหญ่ในเวลากลางคืน ได้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าตนเห็นศพผู้เสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บจากกระสุนปืนเป็นจำนวนมาก (FFM, 2018b: 205-206)

อนึ่ง ลักษณะการกราดยิงเช่นว่าทำให้กลุ่มบุคคลที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างรวดเร็ว ตกเป็นเหยื่อในลำดับแรก เช่น เด็ก หญิงมีครรภ์ หรือหญิงที่หลบหนีพร้อมกับเด็กเล็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ มีรายงานเช่นกันเกี่ยวกับชาวโรฮีนจาที่ไม่สามารถหลบหนีได้ หรือเลือกที่จะหลบภัยอยู่ในบ้านของตนเอง แต่ถูกสังหารเนื่องจากกระสุนที่ทะลุมาทางหลังคาหรือกำแพงบ้านที่สร้างมาจากไม้ไผ่ ผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ หลายคนอธิบายว่าตนต้องตัดสินใจถึงญาติที่ได้รับบาดเจ็บจากกระสุนปืน และคิดว่าญาติคนนั้นอาจจะเสียชีวิตไปแล้ว เช่น ชายที่มาจากตำบล Kyein Chaung ในทางเหนือของเมืองมอดอ ซึ่งบุตรสาวของเขาถูกสังหารด้วยอาวุธปืนขนาดที่พวกเขา กำลังหลบหนี โดยชายคนดังกล่าวได้อธิบายแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าเนื่องจากกระสุนมาจากหลายทิศทาง เขาจึงไม่มีเวลาที่หันกลับไปมองหรือช่วยเหลือผู้ที่ถูกยิงได้ รวมถึงบุตรสาวของตนเองด้วย ในขณะเดียวกัน มีข้อมูลเช่นกันว่ามีชาวโรฮีนจาที่พยายามกลับไปช่วยเหลือญาติที่ติดอยู่ในพื้นที่ แต่เสียชีวิตในเวลาต่อมา เช่นกรณีของหญิงสูงอายุจากตำบล Kyauk Pan Du เมืองมอดอ ที่ติดอยู่ในบ้านของตนในขณะที่มีการปฏิบัติการกวาดล้าง แต่บุตรชายของเธอได้เข้ามาช่วยเหลือ และพาเธอไปหลบซ่อนตัวกับครอบครัวที่เหลือ ก่อนที่บุตรชายเธอจะย้อนกลับมาในหมู่บ้านอีกครั้งเพื่อมาตรวจสอบทรัพย์สิน รวมถึงหาอาหาร แต่เขาไม่ได้กลับมา ในคืนนั้นหญิงสูงอายุคนดังกล่าวจึงตัดสินใจย้อนกลับไปยังหมู่บ้านและพบศพของบุตรชายของเธอที่ถูกยิงบริเวณศีรษะ (FFM, 2018b: 206)

ในกรณีของการสังหารแบบเจาะจงตัวนั้น คณะกรรมการ ฯ ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการสังหารคนเป็นจำนวนมากในพื้นที่ตำบล Min Gyi ตำบล Maung Nu ตำบล Chut Pyin ตำบล Gu Dar Pyin และในหลายหมู่บ้านในตำบล Koe Tan Kau ที่ส่งผลให้มีชาย หญิง และเด็ก เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก โดยในบางกรณีนั้นอาจจะมีจำนวนถึงหลายร้อยคน มีผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสังหารชาวโรฮีนจาโดยเจ้าหน้าที่ความมั่นคงทั้งโดยการยิงในระยะประชิด หรือการสังหารบุคคลหรือผู้ที่ได้รับบาดเจ็บโดยการปาดคอโดยใช้มีดขนาดยาว ในบางกรณีมีรายงานว่าทหารกองทัพเมียนมาและเจ้าหน้าที่ความมั่นคงได้เดินเข้าไปในบ้านต่าง ๆ และบังคับให้ผู้ที่หลบหนีอยู่ในบ้านออกมาบริเวณนอกบ้านและทำการสังหาร หรือทำการสังหารพวกเขาในบริเวณบ้าน หรือสังหารพวกเขาขณะที่กำลังจะออกจากบ้าน โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการสังหารต่อหน้าสมาชิกในครอบครัว เช่น ในกรณีของหญิงจากตำบล Kyein Chaung ทางเหนือของเมืองมอดอ ที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ เกี่ยวกับการที่สมาชิกในครอบครัวของเธอหลายคนที่ถูกสังหาร รวมทั้งบุตรชายอายุ 1 ขวบครึ่งที่ถูกทำร้ายร่างกายพร้อมเธอและเสียชีวิต บุตรชายอายุ 4 ขวบที่ถูกทหารแทงจนเสียชีวิต รวมถึงบุตรสาวที่ถูกแทงบริเวณศีรษะโดยใช้มีดขนาดยาว หรือชายคนหนึ่งจากตำบล Kyet Yoe Pyin เมืองมอดอ ที่อธิบายเกี่ยวกับกรณีที่เขาพบเห็นว่าผู้หญิงและเด็กจำนวน 5 คน รวมถึงทารกแรกเกิด ถูกสังหารภายในบริเวณบ้านที่พวกเขาอยู่อาศัย (FFM, 2018b: 207)

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลอ้างว่ามีชาวยะไข่ที่ร่วมในปฏิบัติการดังกล่าวทำการสังหารชาวโรฮีนจาด้วยมีดขนาดยาว หรือทำการสังหารชาวโรฮีนจาที่ถูกยิงหรือได้รับบาดเจ็บ ในพื้นที่หลายหมู่บ้านมีบุคคลที่สามารถจำได้ว่าชาวยะไข่ที่มีส่วนร่วมในปฏิบัติการนั้นเป็นบุคคลที่ตนรู้จัก ในบางครั้งคนกลุ่มนี้ใส่เครื่องแบบของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและพกอาวุธปืน อาวุธปืนเหล่านี้มีทั้งอาวุธปืนทำเอง รวมถึงอาวุธปืนของทหาร นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ข้อมูลให้แก่คณะกรรมการ ฯ ว่าพวกเขาพบเห็นว่ามีมีการแจกจ่ายอาวุธปืนของทหารให้แก่ชาวยะไข่โดยกองทัพเมียนมา บางกรณีผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่าพวกเขาเห็นการแจกจ่ายดังกล่าวในช่วงเวลาสั้น ๆ ก่อนที่จะมีปฏิบัติการกวาดล้าง (FFM, 2018b: 207-208)

ในส่วนของชาวโรฮีนจาที่หลบหนีปฏิบัติการกวาดล้างไปยังประเทศบังกลาเทศนั้น มีส่วนหนึ่งที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าพวกเขาถูกโจมตีอย่างรุนแรงในระหว่างที่พยายามข้ามพรมแดนส่งผลให้คนเหล่านี้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บ มีข้อมูลว่าทหารได้ทำการยิงไปยังกลุ่มของชาวโรฮีนจาที่อยู่ในพื้นที่ใกล้จุดผ่านพรมแดนของสองประเทศ รวมถึงในบริเวณชายฝั่งของอ่าวเบงกอลหรือแม่น้ำนาฟ ในขณะที่ชาวโรฮีนจารวมตัวกันเพื่อที่จะรอข้ามฝั่งไปยังประเทศบังกลาเทศ เช่น ชายคนหนึ่งจากตำบล Nga Yant Chaung เมืองบูตีต้อง ได้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าเมื่อเขา

มาถึงบริเวณริมแม่น้ำนาฟ ในช่วงกลางเดือนกันยายน พ.ศ. 2560 เขาและชาวโรฮีนจาที่รอคอยข้ามพรมแดนพร้อมกับเขาถูกยิงโดยทหารเมียนมา ชาวโรฮีนจาส่วนหนึ่งหลบหนี อีกส่วนหนึ่งที่นอนราบลงไปกับพื้น โดยเขาอธิบายว่าผู้ถูกสังหารจากเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นมี 25 คนโดย 3 คนเป็นญาติของเขา นอกจากนี้ยังมีรายงานว่าทหารทำการยิงไปยังบริเวณเรือที่ชาวโรฮีนจาใช้เพื่อข้ามไปยังประเทศบังกลาเทศ อีกทั้งรายงานข้อมูลที่ว่าเจ้าหน้าที่ทหารทำการยิงไปยังกลุ่มชาวโรฮีนจาที่รวมตัวกันที่บริเวณชายแดนเพื่อสร้างความตื่นตระหนกและความหวาดกลัวแต่ไม่ได้มีรายงานการเสียชีวิต รวมถึงรายงานเกี่ยวกับการใช้อาวุธมีดขนาดใหญ่เพื่อสังหารหรือพยายามสังหารชาวโรฮีนจาที่กำลังข้ามพรมแดน เช่น ในกรณีของเด็กชายอายุ 13 ปีที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าในระหว่างที่เขากำลังรอข้ามแม่น้ำนาฟ เขาและผู้คนที่รออยู่นั้นถูกโจมตีโดยทหารโดยเด็กชายดังกล่าวนั้นถูกมีดขนาดใหญ่ฟันที่แขน แต่เด็กชายสามารถที่จะหลบหนีมาทางน้ำได้ โดยระหว่างนั้นเขาให้ข้อมูลว่าเขาพบศพผู้คนที่ถูกสังหาร 7 คนที่ถูกสังหาร ทั้งนี้ เด็กชายได้แสดงบาดแผลของตนแก่คณะกรรมการ ฯ เพื่อการบันทึกข้อมูลโดยคณะกรรมการ ฯ เห็นว่ารูปแบบบาดแผลนั้นตรงกันกับลักษณะอาการบาดเจ็บโดยมีดขนาดใหญ่ตามที่เด็กชายอธิบาย นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าในระหว่างที่พวกเขากำลังรอข้ามไปยังพื้นที่ประเทศบังกลาเทศ มีเจ้าหน้าที่ทหารที่เข้ามาพูดคุยด้วยและกล่าวว่าให้พวกเขาไปยังประเทศบังกลาเทศและอย่ากลับมามีฉะนั้นจะถูกสังหาร (FFM, 2018b: 208-209)

ในกรณีการเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บจากการถูกทำร้ายร่างกายเหยื่อที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมเช่นนี้มีทั้งผู้ชาย เด็ก ผู้หญิง และผู้สูงอายุ เช่น ผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ จากตำบล Chut Pyin เมืองรติตอง ซึ่งเห็นทหารใช้ด้ามกระบองปืนทุบตีพี่ชายอายุ 70 ปีของเธอบริเวณศีรษะจนกระทั่งเขาเสียชีวิต ทั้งนี้ ข้อมูลจากการสำรวจขององค์กรแพทย์ไร้พรมแดนพบว่าประมาณ 18.4 เปอร์เซ็นต์ของการเสียชีวิตในระหว่างปฏิบัติการกวาดล้างนั้นเป็นการเสียชีวิตเนื่องมาจากการถูกทำร้ายร่างกาย ซึ่งเป็นรูปแบบการเสียชีวิตอันดับ 2 รองลงมาจากการเสียชีวิตด้วยการถูกยิง (FFM, 2018b: 209)

กรณีการเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บเนื่องจากการถูกเผา ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากรูปแบบการโจมตีเช่นนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ผู้พิการ เด็กเล็ก และหญิงมีครรภ์ ที่ไม่สามารถหลบหนีออกมาจากบริเวณบ้านเรือนที่ถูกเผาได้ทันท่วงที มีบุคคลที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ มากมายว่าเมื่อพวกเขาย้อนกลับไปยังหมู่บ้านหลังจากปฏิบัติการกวาดล้างสิ้นสุดแล้ว พวกเขาได้เห็นศพที่ถูกเผาภายในบ้านเรือนเป็นจำนวนมาก โดยคณะกรรมการ ฯ เชื่อว่าจำนวนผู้เสียชีวิตในเปลวเพลิงนั้นน่าจะมีจำนวนมากและข้อมูลที่มีนั้นน่าจะต่ำกว่าความเป็นจริง นอกจากนั้น คณะกรรมการ ฯ ยังได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ทหารกองทัพเมียนมาที่เจตนาบังคับให้ชาวโรฮีนจาเข้าไปใน

บริเวณบ้านเรือนที่กำลังจะถูกเผาหรือถูกเผาอยู่ และทำการชิงพวกเขาไว้ในบริเวณบ้านดังกล่าว รวมถึงข้อมูลที่ว่าเจ้าหน้าที่ทหารทำการปลักหรือโยนทารก เด็กเล็ก รวมถึงชาวโรฮีนจาไปยังบริเวณบ้านเรือนที่กำลังถูกเผาทำลาย เช่น ผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ที่มาจากตำบล Myin Hlut เมืองมอดอ อ้างว่าตนเห็นเหตุการณ์ที่เด็ก 2 คนอายุประมาณ 6-7 ปีกำลังวิ่งหนีออกมาจากบ้านที่ถูกเผาก่อนที่จะถูกเจ้าหน้าที่ทหารดันกลับไปยังบริเวณบ้านหลังดังกล่าว หรือผู้ให้ข้อมูลที่มาจากตำบล Kyauk Pan Du เมืองมอดอ ที่อ้างว่าตนเห็นผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ ประมาณ 10 คนที่พยายามจะหนีจากบ้านที่ถูกเผา ก่อนที่จะถูกผลักดันกลับไปยังบ้านหลังดังกล่าวโดยเจ้าหน้าที่ทหาร รวมถึงเห็นว่าเจ้าหน้าที่ทหารคนนึงแทงไปยังเด็กในกลุ่มนี้ก่อนที่จะผลักดันเด็กคนดังกล่าวกลับไปยังบ้านที่ถูกเผา (FFM, 2018b: 209-210)

ในส่วนของการใช้ทุ่นระเบิดโดยกองทัพเมียนมาบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านชาวโรฮีนจาซึ่งส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บนั้น มีกรณีที่ถูกรายงานมา เช่น กรณีที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่ามีกลุ่มทหารของกองทัพเมียนมาได้เข้าไปยังพื้นที่หมู่บ้าน Sin Oe Pyin (Ywar Gyi) ตำบล Maung Gyi Taung เมืองบูตีตอง และทำการฝังทุ่นระเบิดใต้ถนนหลักบริเวณทางเข้าหมู่บ้าน ในวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2560 และอ้างว่าทุ่นระเบิดแต่ละลูกนั้นถูกฝังในระยะห่างกัน 15 ฟุต (ประมาณ 4.5 เมตร) โดยทุ่นระเบิดดังกล่าวนั้นได้ส่งผลให้มีผู้ที่พยายามหลบหนีหรือเข้ามาในหมู่บ้านในระหว่างที่มีปฏิบัติการกวาดล้างซึ่งจำต้องผ่านพื้นที่บริเวณทางเข้าหมู่บ้านจำนวนมากเสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บ ยิ่งไปกว่านั้นรัฐบาลเมียนมาอ้างว่า ARSA เป็นผู้ทำการติดตั้งทุ่นระเบิดไว้ในพื้นที่รัฐยะไข่ แต่คณะกรรมการ ฯ มองว่าแม้จะมีรายงานว่า ARSA ใช้ระเบิดแสวงเครื่อง (IEDs) ในการโจมตีวันที่ 25 สิงหาคม แต่ทว่า ไม่มีข้อมูลใดที่จะมาสนับสนุนข้อกล่าวอ้างที่ว่า ARSA นั้นครอบครองหรือใช้ทุ่นระเบิด อีกทั้งกองทัพเมียนมากล่าวว่าตนค้นพบระเบิดแสวงเครื่องที่ใช้โดย ARSA แต่ทว่ากลับไม่มีข้อมูลใดที่กล่าวถึงทุ่นระเบิดดังกล่าว (FFM, 2018b: 211)

นอกจากนี้คณะกรรมการ ฯ ยังชี้ว่าในขณะที่ทำการเก็บข้อมูลในค่ายผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาในประเทศบังกลาเทศ คณะกรรมการ ฯ ได้พบกับผู้ที่ได้รับบาดเจ็บในระหว่างการปฏิบัติการกวาดล้างจำนวนมาก และได้ทำการวิเคราะห์ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์จากภาพถ่ายของบาดแผล รวมถึงบันทึกทางการแพทย์ของเหยื่อมากกว่า 50 คน ซึ่งคณะกรรมการ ฯ ได้ทำการสัมภาษณ์ ว่ารูปแบบบาดแผลนั้นตรงกันกับข้อกล่าวอ้างของผู้ให้สัมภาษณ์หรือไม่ โดยคณะกรรมการ ฯ พบบาดแผลส่วนใหญ่สอดคล้องกันกับข้อกล่าวอ้าง และมีเพียงกรณีเดียวเท่านั้นที่ข้อมูลที่ได้รับไม่สอดคล้องกันกับการวิเคราะห์บาดแผลทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ ข้อมูลทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ที่สอดคล้องกับข้อกล่าวอ้าง เช่น ข้อมูลจาก (FFM, 2018b: 211-212)

(ก) เด็กนักเรียนชายจากพื้นที่ตำบล Tha Yet Oke เมืองมอดอ ซึ่งได้รับบาดเจ็บเนื่องจากการระเบิดของทุ่นระเบิด โดยเขามีบาดแผลเผาไหม้อย่างรุนแรงและขาหัก

(ข) เด็กหญิงอายุ 10 ปีจากตำบล Chut Pyin เมืองรตีตอง ซึ่งถูกยิง 2 ครั้งระหว่างที่กำลังคลานอยู่บนพื้น โดยเธอมีแผลเป็นจากกระสุนปืน 2 แผลที่บริเวณขาที่ไม่ได้รับการรักษา

(ค) เด็กหญิงอายุ 11 ปีจากตำบล Ngan Chaung เมืองมอดอ ที่ได้รับบาดเจ็บอย่างสาหัสจากแผลจากการเผาไหม้ในขณะที่บ้านของเธอนั้นถูกเผาทำลาย

(ง) เด็กหญิงอายุ 10 ปีจากตำบล Kyein Chaung เมืองมอดอ ที่ได้รับบาดเจ็บหลายแห่งจากของมีคมเนื่องจากเธอถูกแทงด้วยมีดขนาดใหญ่ และ

(จ) หญิงอายุ 45 ปีจากตำบล Myo Thu Gyi เมืองมอดอ Maungdaw ที่ถูกยิงบริเวณเท้าทั้งสองข้างในขณะที่กำลังพยายามหลบหนี

นอกจากนี้ยังมีคลินิกรักษาพยาบาลอีกหลายแห่งในพื้นที่ประเทศบังกลาเทศที่ให้ข้อมูลว่าได้ทำการรักษาผู้ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์ความรุนแรง และมีบันทึกการรักษาเหยื่อที่ได้รับบาดเจ็บจากกระสุนปืน รวมถึงยืนยันว่ามีคนไข้จำนวนมากทั้งผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ ที่ได้รับบาดเจ็บจากกระสุนปืนที่ถูกยิงจากข้างหลัง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ที่กล่าวอ้างว่าตนถูกยิงหรือพบเห็นผู้ถูกยิงขณะที่กำลังหลบหนี (FFM, 2018b: 212)

ในขณะที่คณะกรรมการไต่สวนอิสระที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐบาลเมียนมาได้ชี้แจงถึงชุดข้อมูลที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยแม้ว่าคณะกรรมการ ฯ จะได้รับทราบข้อมูลมาว่ามีการเสียชีวิตในระหว่างปฏิบัติการกวาดล้าง แต่ทว่าคณะกรรมการ ฯ เชื่อว่าการเสียชีวิตดังกล่าวส่วนใหญ่แล้วล้วนเกิดขึ้นเนื่องจากผลของการต่อสู้ระหว่างกองกำลังความมั่นคงเมียนมาและนักรบ ARSA ที่รุนแรงและส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต แต่ไม่ใช่เป็นกรณีที่กองกำลังความมั่นคงเมียนมาเข้าไปยังพื้นที่ด้วยเจตนาที่จะสังหารพลเรือน หรือทำลายทรัพย์สิน หรือผลักดันให้คนเหล่านี้ออกนอกพื้นที่ รวมถึงในบางพื้นที่ที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ได้ข้อมูลว่ามีผู้เสียชีวิต แต่คณะกรรมการไต่สวนอิสระไม่ได้รับข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการเสียชีวิตดังกล่าวเลยระหว่างการสัมภาษณ์ (President Office, 2020: 5-6, 9-10)

คณะกรรมการไต่สวนอิสระรับว่ามีการสังหารหมู่พลเรือนโดยกองกำลังความมั่นคงในพื้นที่ตำบล Min Gyi ตำบล Chut Pyin ตำบล Muang Nu และตำบล Gu Dar Pyin แต่อย่างไรก็ตามในพื้นที่ตำบล Min Gyi ในเมืองมอดอนั้นคณะกรรมการ ฯ ได้รับข้อมูลว่าผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่ล้วนถูกสังหารระหว่างที่มีการปะทะกันระหว่างกองกำลังความมั่นคงเมียนมาและนักรบ ARSA ในวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ในพื้นที่ในตำบล Chut Pyin เมืองรตีตอง ในวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2560

คณะกรรมการ ฯ เชื่อว่ามีนักรบ ARSA และพลเรือนที่ถูกสังหารโดยเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเมียนมาในระหว่างที่ทำการต่อสู้กับนักรบ ARSA ซึ่งต้องสงสัยว่าหลบซ่อนอยู่ในหมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบล Muang Nu คณะกรรมการ ฯ ยอมรับว่าผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่หรือทั้งหมดเป็นพลเรือนที่ไม่มีอาวุธ ในขณะที่ในตำบล Gu Dar Pyin นั้นคณะกรรมการ ฯ เชื่อว่าการเสียชีวิตเกิดขึ้นระหว่างการสู้รบของกองกำลังรักษาความมั่นคงเมียนมาและนักรบ ARSA เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ จากการที่คณะกรรมการไต่สวนอิสระได้เก็บข้อมูลพบว่าในกรณีของความรุนแรงในพื้นที่ตำบล Alai Than Kyaw ตำบล Myin Lut ตำบล Inn Din และตำบล Koe Than Kauk การเสียชีวิตนั้นเกิดจากการต่อสู้กันระหว่างกองกำลังความมั่นคงเมียนมาและนักรบ ARSA เช่นเดียวกัน ส่วนในพื้นที่อื่นนั้นไม่มีผู้ให้สัมภาษณ์คนใดที่กล่าวถึงการเสียชีวิตในพื้นที่ดังกล่าว รวมถึงทางใต้ของมอญตอ (President Office, 2020: 5-6)

ทั้งนี้ นอกจากข้อมูลที่รวบรวมจากคำสัมภาษณ์แล้วคณะกรรมการไต่สวนอิสระไม่ได้ทำการชี้แจงถึงพยานหลักฐานอื่น รวมถึงพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ และรูปแบบบาดแผลของเหตุเหตุการณ์ความรุนแรงเหล่านี้เพื่อสนับสนุนข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ (President Office, 2020)

#### 5.4.2.2 การบังคับให้สูญหาย

ในระหว่างปฏิบัติการกวาดล้างนั้น มีข้อมูลเกี่ยวกับการจับกุมและคุมขังชายและเด็กชายชาวโรฮีนจาโดยทหารโดยพลการจำนวนมากซึ่งถูกรายงานต่อคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ และต่อมาผู้ถูกจับกุมเหล่านั้นได้หายสาบสูญไป ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าขั้นตอนการจับกุมตัวบุคคลเหล่านั้นนั้นส่วนใหญ่มักจะเป็นการจับกุมตัวโดยใช้ความรุนแรง มีการทุบตี ล้อมจับมัดแขน และปิดตาผู้ที่ถูกจับกุมก่อนจะพาตัวไป เช่น หญิงคนหนึ่งให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ เกี่ยวกับขั้นตอนที่บุตรชายของเธอรวมถึงชายในหมู่บ้านอีกหลายคนที่ถูกนำตัวไปโดยทหารในกองทัพเมียนมาโดยมีการใช้เชือกที่ถูกตัดมาจากเชือกที่ใช้เลี้ยงวัวมัดแขน (FFM, 2018b: 220)

จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการ ฯ ยังได้รับทราบข้อมูลว่าบุคคลที่ถูกจับกุมตัวส่วนใหญ่ นั้นจะเป็นชายที่อายุไม่มากนัก รวมถึงบุคคลที่ถูกมองว่าเป็นผู้มีอิทธิพลหรือได้รับความเคารพจากคนในชุมชน ได้แก่ ผู้นำด้านศาสนา อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ปกครองในหมู่บ้าน โดยผู้ถูกจับกุมตัวมักถูกพาตัวไปโดยยานพาหนะของทหาร หรือรถบรรทุกของทหาร และในบางกรณีโดยการเดินเท้า ชายและเด็กชายส่วนใหญ่ที่ถูกจับกุมตัวไปนั้นไม่มีผู้พบเห็นหรือทราบชะตากรรมอีกเลย (FFM, 2018b: 220-221)

ทั้งนี้ กองทัพเมียนมาได้ให้ข้อมูลแก่สาธารณชนว่ามีการคุมขังชาว “เบงกาลี” เพียง 114 คนในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 แต่ไม่ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสถานการณ์การดำเนินคดีในปัจจุบัน

รวมถึงข้อกฎหมายที่คนเหล่านี้ถูกดำเนินคดี อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการ ฯ เห็นว่าข้อมูลจากการคาดประมาณจำนวนผู้ที่สูญหายนั้นน่าจะสูงกว่าจำนวนดังกล่าวที่รัฐบาลประกาศมาก และในหลายกรณีญาติของผู้ที่ถูกนำตัวไปเชื่อว่าบุคคลเหล่านี้เสียชีวิตแล้ว เช่น เหตุการณ์ที่ชายชาวโรฮิงจา 10 คน ถูกจับกุมจากตำบล Inn Din ในทางใต้ของเมืองมอญดอ ในขณะที่พวกเขาถูกมัดมือ ได้มีการเก็บข้อมูลโดยละเอียดจาก Reuters ว่าพวกเขาถูกสังหารในเวลาต่อมา ในบางกรณีผู้ที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ กล่าวว่าเธอเชื่อว่าผู้ถูกจับกุมตัวไปซึ่งคือบุตรชายของเธอเสียชีวิตแล้วเนื่องจากเมื่อบุตรชายของเธอและคนอื่น ๆ นั้นถูกจับกุมตัวโดยกองทัพเมียนมา ผู้ที่จับกุมตัวกล่าวแก่พวกเขาว่า “เราจะไม่ทำอะไรพวกคุณแต่เราจะฆ่าพวกเขา” (FFM, 2018b: 221)

#### 5.4.2.3 การข่มขืนหรือกระทำการรุนแรงทางเพศ

ระหว่างการปฏิบัติการกวาดล้างมีผู้ให้ข้อมูลมากมายแก่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ เกี่ยวกับการข่มขืนกระทำชำเรา และการใช้ความรุนแรงทางเพศในระดับกว้างขวาง มีรายงานว่าหญิงและเด็กหญิงชาวโรฮิงจาเป็นกลุ่มเหยื่อหลักของรูปแบบความรุนแรงดังกล่าว แม้ในบางกรณีมีรายงานเกี่ยวกับชายและเด็กชายชาวโรฮิงจาที่ตกเป็นเหยื่อด้วยเช่นกัน ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความรุนแรงทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ คือ ทหารในกองทัพเมียนมาเป็นหลัก ในบางกรณีนั้นผู้ที่ถูกกล่าวหาคือเจ้าหน้าที่ความมั่นคงหน่วยอื่น ๆ และในบางครั้งเป็นชายชาวยะไข่ (FFM, 2018b: 212)

กรณีการข่มขืนหมุ่นั้นมีรายงานว่าเกิดขึ้นในพื้นที่อย่างน้อย 10 ตำบลในระหว่างวันที่ 25 สิงหาคม ถึง กลางเดือนกันยายน พ.ศ. 2560 โดยส่วนใหญ่แล้วเกิดในพื้นที่สาธารณะต่อหน้าสมาชิกในครอบครัว หรือเพื่อนบ้าน หรือในพื้นที่ป่าใกล้หมู่บ้าน หรือในบ้านในบริเวณหมู่บ้าน และระหว่างการถูกคุมขังในสถานที่ของทหารหรือตำรวจ ผู้หญิงและเด็กหญิงนั้นส่วนใหญ่จะถูกข่มขืนโดยผู้กระทำความผิดมากกว่าหนึ่งคน ในกรณีหนึ่งหญิงอายุ 35 ปีมาจากตำบล Kyein Chaung ทางเหนือของเมืองมอญดอให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าตนถูกข่มขืนหมุโดยชาย 9 คนในบริเวณใกล้บ้าน ในขณะที่ตั้งครรภ์ได้ 8 เดือน โดยผู้ที่ข่มขืนเธอบางคนเป็นเจ้าหน้าที่ทหารของกองทัพเมียนมาซึ่งเธอทราบว่าเป็นประจำการอยู่ในฐานกองกำลังความมั่นคงในพื้นที่ เธอให้ข้อมูลว่าพวกเขาทำการปิดตาของเธอและทำการมัดบริเวณเอวและผูกเธอติดกับต้นไม้ หลังจากกระทำการข่มขืนแล้วเธอถูกทิ้งไว้ที่เดิมก่อนที่แม่ของเธอจะมาพบเธอในเย็นวันนั้น ส่วนทารกในครรภ์นั้นเสียชีวิต (FFM, 2018b: 213)

ในบางกรณีผู้หญิงและเด็กหญิงนั้นถูกพาไปยังบริเวณบ้านซึ่งทหารกองทัพเมียนมารออยู่ หลังจากเข้าไปในบ้านแล้วมีข้อมูลว่าพวกเขาถูกรุขุดและถูกข่มขืน รวมถึงข่มขืนหมุ ในพื้นที่ส่วนกลาง รวมถึงในห้องแยก ในห้องน้ำ และบริเวณอื่น ๆ ของบ้าน เช่น กรณีหญิงจากตำบล Kyet Yoe Pyin



ทางเหนือของเมืองมอดอกที่ให้อธิบายว่าเธอถูกพาตัวไปพร้อมกับหญิงและเด็กหญิงอีก 20 ถึง 30 คน เพื่อไปพบกับทหารในบ้านหลังหนึ่งในหมู่บ้านก่อนที่หญิงเหล่านั้นจะถูกข่มขืน หรือกรณีเด็กหญิง อายุ 18 ปี จากตำบล Maung Gyn Hanut เมืองบูตีตอง ซึ่งให้อธิบายว่าเธอและหญิงและเด็กหญิง อีก 12 คน ถูกข่มขืนในบริเวณป่า หรือในกรณีการข่มขืนที่เกิดขึ้นในตำบล Min Gyi เมืองมอดอก ที่มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าทหารกองทัพเมียนมาได้นำหญิงและเด็กหญิงจำนวนมากไปยังบ้าน หลังใหญ่และแยกพวกเธอออกจากกันไปยังห้องต่าง ๆ ก่อนที่จะทำการข่มขืนด้วยไม้ ชก หรือแทง และ ทำการข่มขืน หลังจากการข่มขืนและการกระทำความรุนแรงทางเพศ มีรายงานว่าเหยื่อหลายคนถูกสังหาร หลังจากถูกข่มขืน โดยคณะกรรมการ ฯ ได้รับทราบข้อมูลมาว่าเหยื่อส่วนใหญ่จะถูกสังหารด้วยการปาดคอหรือถูกขังอยู่ในบริเวณบ้านที่ถูกใช้เพื่อข่มขืนพวกเธอและถูกเผาให้เสียชีวิตในกองเพลิง มีผู้ที่ได้สติในระหว่างที่บ้านถูกเผาและหนีรอดไปได้ได้แสดงบาดแผลที่ถูกเผาไหม้อย่างรุนแรง รวมถึง แผลที่เกิดจากมีดบนบริเวณศีรษะและลำคอแก่คณะกรรมการ ฯ ซึ่งบาดแผลดังกล่าวนี้ถูกพิจารณา โดยคณะกรรมการ ฯ และพบว่าสอดคล้องกับคำกล่าวอ้างของเธอ อีกทั้ง ผู้ให้ข้อมูลหลายท่านให้ ข้อมูลแก่คณะกรรมการว่าพวกเขาเห็นร่างผู้เสียชีวิตที่เป็นหญิงและเด็กหญิงในระหว่างทางที่หลบหนี ไปยังประเทศบังกลาเทศซึ่งพวกเขาเชื่อว่าคนเหล่านี้ถูกข่มขืนเนื่องจากร่างกายของพวกเธอนั้น เปลือยเปล่า ไม่มีเสื้อผ้าปกคลุม และสามารถมองเห็นเลือดปริมาณมากได้ในบริเวณหว่างขาของ พวกเธอ (FFM, 2018b: 213-214)

ในหลายกรณีเหยื่อจากการข่มขืนนั้นได้รับบาดเจ็บสาหัสทำให้สามี พี่ชายน้องชาย ลูกชาย หรือเพื่อนบ้านของพวกเธอต้องอุ้มพวกเธอเพื่อหนีและข้ามมายังประเทศบังกลาเทศ เนื่องจาก พวกเธอไม่สามารถเดินได้ และบาดแผลดังกล่าวยังคงอยู่แม้ว่าเวลาจะผ่านไปหลายเดือน โดยหญิง และเด็กหญิงจำนวนมากที่เสียชีวิตระหว่างที่กำลังเดินทางมายังประเทศบังกลาเทศเนื่องจากบาดแผล นั้นมีความร้ายแรงและไม่ได้รับการรักษาพยาบาล (FFM, 2018b: 214)

การข่มขืนหญิงและเด็กหญิงชาวโรฮีนจา นั้นมักจะกระทำควบคู่ไปกับการทำให้เกิด ความอับอายทางเพศและการทรมานทางด้านจิตใจ เหยื่อหลายคนถูกเปลือยผ้า โดยมีผู้หญิงและเด็ก จำนวนมากที่ถูกพบเห็นที่กำลังหลบหนีขณะเปลือยกายอยู่ในบริเวณป่าโดยผู้ที่พบเห็นแจ้งแก่ คณะกรรมการ ฯ ว่าตนเชื่อว่าเด็กหญิงและผู้หญิงเหล่านั้นถูกข่มขืน นอกจากนี้ระหว่างการข่มขืนนั้นมี ผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าเหยื่อจะถูกมัดบริเวณแก้ม หน้าอก และต้นขา โดยรอยกััดดังกล่าว นั้นยังสามารถมองเห็นได้แม้ว่าจะผ่านเหตุการณ์ดังกล่าวไปแล้วหลายเดือนและส่งผลกระทบต่อจิตใจ ต่อเหยื่อ มีผู้ให้สัมภาษณ์แสดงร่องรอยดังกล่าวแก่คณะกรรมการ ฯ เช่น เด็กหญิงอายุ 15 ปี จากมอดอกที่ถูกข่มขืนหมู่พร้อมกับเด็กหญิงอีก 3 คนโดยเจ้าหน้าที่ทหารของกองทัพเมียนมาได้แสดง

บาดแผล 2 แห่งที่เกิดจากการกัดบริเวณแก้มทั้งสองข้างที่ได้มาระหว่างการถูกข่มขืนโดยคณะกรรมการ ฯ ได้พิจารณารูปแบบบาดแผลดังกล่าวและพบว่าสอดคล้องกับคำกล่าวอ้าง (FFM, 2018b: 214)

ทั้งนี้ การข่มขืนหลายครั้งนั้นเกิดขึ้นต่อหน้าสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ สามี พ่อแม่ และลูกที่ยังเล็ก เช่น ข้อมูลจากหญิงจากตำบล Inn Din ที่อธิบายถึงการที่บุตรสาวของเธอซึ่งถูกข่มขืนโดยชาย 10 คนในระหว่างที่ขาทั้งสองข้างถูกมัดไว้กับประตู 2 บานก่อนที่บุตรสาวของเธอจะถูกปาดคอและบ้านหลังดังกล่าวจะถูกเผา มีหลายกรณีที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าตนเองถูกข่มขืนต่อหน้าบุตรที่ยังเด็ก โดยบุตรของเธอถูกทารุณหรือบางครั้งถูกสังหาร ผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้มักจะอธิบายแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าการที่ถูกข่มขืนนั้นเป็นความทุกข์ระทมส่วนหนึ่งแต่สิ่งที่คุณเธอรับไม่ได้คือการที่ต้องสูญเสียสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะเด็กหรือทารกที่ยังไม่เกิด (FFM, 2018b: 215)

ระหว่างปฏิบัติการกวาดล้าง ยังมีข้อมูลอ้างว่ามีการลักพาตัวหรือคุมขังผู้หญิงในพื้นที่ของทหารและตำรวจ และพวกเขาถูกข่มขืนหรือข่มขืนหมู่ในพื้นที่ดังกล่าว มีพ่อแม่ ญาติ และเพื่อนบ้านหลาย ๆ คนที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าพวกเขาเห็นผู้หญิงและเด็กหญิงถูกบังคับพาตัวไปโดยกองทัพเมียนมาและไม่ได้พบพวกเขาอีกเลย พวกเขาเชื่อว่าพวกเขาเสียชีวิตไปแล้ว คณะกรรมการได้รับข้อมูลจากผู้รอดชีวิต เช่น หญิงจากตำบล Dar Gyi Zar เมืองมอดอกที่ให้ข้อมูลว่าเธอและผู้หญิงและเด็กหญิงอีก 20 คนถูกพาตัวไปยังฐานกองกำลังทหารในพื้นที่ในช่วงปลายเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 พวกเขาถูกคุมขังไว้ในห้องหนึ่งเป็นระยะเวลา 3 วัน ก่อนที่เด็กหญิงที่อายุน้อยที่สุด 2 คน ซึ่งมีอายุประมาณ 13 หรือ 14 ปีถูกพาตัวไปยังห้องอื่น ก่อนที่เจ้าหน้าที่ทหารสิบคนจะเข้าไปในห้องดังกล่าว และเธอได้ยินเสียงกรี๊ดร้อง หลังจากนั้นไม่กี่ชั่วโมงเธอเห็นว่าศพของเด็กหญิงทั้งสองถูกพาออกมาจากห้องโดยทั้งสองเปลือยเปล่าและมีเลือดไหลออกมาจากบริเวณอวัยวะเพศ อีกทั้งมีร่องรอยการกัดบริเวณหน้าและรอยข่วนบนเนื้อตัว นอกจากนี้ คณะกรรมการ ฯ ยังมีข้อมูลว่าในพื้นที่เมืองบูตตองนั้นมีหญิงและเด็กหญิงหลายคนที่ถูกลักพาตัว คุมขัง ข่มขืน และสังหารอย่างเป็นระบบในพื้นที่ของทหารและตำรวจระหว่างที่มีการปฏิบัติการกวาดล้าง (FFM, 2018b: 215-216)

แม้ว่าหญิงและเด็กหญิงชาวโรฮีนจาส่วนใหญ่จะไม่สามารถเข้าใจภาษาพม่าได้ แต่บุคคลที่เข้าใจภาษาพม่าได้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าผู้ที่กระทำการข่มขืนพวกเขาบอกว่าคำอาฆาตหรือคูหมีนพวกเขาในระหว่างการข่มขืน เช่น มีผู้ให้ข้อมูลว่าพวกเขาถูกข่มขืนว่าจะถูกทำให้เสียชีวิตโดยการข่มขืน หรือหญิงจากตำบล Kha Maung Seik เมืองมอดอก ที่ให้ข้อมูลว่าระหว่างการข่มขืนทหารพูดว่า “เราจะข่มขืนและฆ่าเธอ” และใช้คำว่า “กะลา” ในการเรียกขาน (FFM, 2018b: 216)

อนึ่ง ในส่วนของผู้กระทำความผิด ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าทหารกองทัพเมียนมานั้นเป็นผู้กระทำความรุนแรงทางเพศโดย 80 เปอร์เซ็นต์ของการข่มขืนที่มีการรายงานต่อคณะกรรมการ ฯ นั้นเป็นการข่มขืนหมู่ และ 82 เปอร์เซ็นต์ของการข่มขืนหมู่ดังกล่าวนั้นกระทำโดยเจ้าหน้าที่ทหารของกองทัพเมียนมา อีกทั้งยังมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่ามีกรณีผู้ที่กระทำการข่มขืนและกระทำความรุนแรงทางเพศที่เป็นตำรวจตระเวนชายแดน หรือตำรวจเมียนมา รวมถึงชายวัยไซ่ แต่เป็นจำนวนที่น้อยกว่ามาก (FFM, 2018b: 216)

ในส่วนของเหยื่อจากการข่มขืนและการกระทำรุนแรงทางเพศ ข้อมูลที่คณะกรรมการ ฯ ได้รับระหว่างการสัมภาษณ์รวมถึงข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ นั้นชี้ว่าบุคคลที่ถูกข่มขืนหรือข่มขืนหมู่ส่วนใหญ่จะอายุระหว่าง 13-25 ปี และส่วนใหญ่จะเป็นหญิงหรือเด็กหญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน ไม่มีข้อมูลแน่ชัดว่าหญิงตั้งครรถ์นั้นเป็นหนึ่งในเป้าหมายหรือไม่ แต่มีรายงานว่ามีการตั้งครรถ์หลายคนที่ถูกข่มขืนและในกลุ่มนี้หลายคนนั้นแท้งบุตรในเวลาต่อมา (FFM, 2018b: 216)

มีรายงานเช่นกันว่ามีหญิงและเด็กหญิงจำนวนมากที่ตั้งครรถ์หลังจากถูกข่มขืนแต่ไม่มีจำนวนแน่ชัด ในช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึง มิถุนายน พ.ศ. 2561 สหประชาชาติและองค์กรอื่น ๆ นั้นได้บันทึกข้อมูลว่ามีหญิงและเด็กหญิงที่ตั้งครรถ์ในค่ายผู้ลี้ภัยบังกลาเทศในจำนวนที่พุ่งขึ้นสูง และแม้เมียนมาจะไม่ได้ยอมรับว่ามีการข่มขืนกระทำชำเราเกิดขึ้นในพื้นที่ในปีพ.ศ. 2560 แต่ในเวลาเดียวกันรัฐบาลเมียนมากลับให้การยอมรับโดยปริยายว่ามีทารกที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลจากการข่มขืนโดยในข้อตกลงการโยกย้ายถิ่นฐานที่ถูกลงนามโดยประเทศบังกลาเทศและเมียนมา ซึ่งมาตรา 6(v) ของข้อตกลงดังกล่าวอ้างถึง “เด็กที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์จะต้องได้รับการรับรองโดยศาลของประเทศบังกลาเทศ” ทั้งนี้ มีคลินิกรักษาพยาบาลในพื้นที่ค่ายผู้ลี้ภัยที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าพวกเขาได้รับคำขอให้ยุติการตั้งครรถ์ในขณะที่ครรถ์ดังกล่าวมีอายุเดือนมากแล้วในช่วงเดือนมีนาคมและเมษายน พ.ศ. 2561 ซึ่งหมายความว่าหญิงดังกล่าวตั้งครรถ์ในช่วงกลางหรือปลายปีพ.ศ. 2560 และมีเด็กหญิงที่อายุระหว่าง 13-18 ปีที่ขอยุติการตั้งครรถ์ให้ข้อมูลแก่แพทย์ว่าพวกเขาตั้งครรถ์เนื่องจากถูกข่มขืนโดยทหารกองทัพเมียนมา (FFM, 2018b: 217)

ในทางกลับกัน คณะกรรมการได้สวนอิสระที่ก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาชี้ว่าจากการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ พบว่า “ไม่มีพยานหลักฐานที่เชื่อถือได้ที่สนับสนุนข้อกล่าวอ้างว่ามีการข่มขืนหมู่โดยกองกำลังความมั่นคงเมียนมา” และแม้ว่าจะมีผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการข่มขืน แต่ทว่าข้อมูลดังกล่าวนั้นล้วนแต่เป็นข้อมูลชั้นทุติยภูมิซึ่งได้รับฟังมาจากบุคคลอื่นทั้งสิ้น (ตรงกันข้ามกับข้อมูลของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ซึ่งมีเหยื่อจากการข่มขืนโดยตรงจำนวนมากที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ และถือเป็นข้อมูลชั้นปฐมภูมิ) อย่างไรก็ตามข้อกล่าวหาเดียวที่

คณะกรรมการไต่สวนอิสระรับ คือข้อกล่าวหาจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นหญิงเกี่ยวกับการค้นตัวโดยเจ้าหน้าที่กองกำลังความมั่นคงที่เป็นชายในระหว่างที่มีการปฏิบัติการซึ่งคณะกรรมการไต่สวนอิสระมองว่าอาจจะถือว่าเป็นการกระทำความรุนแรงทางเพศได้ (President Office, 2020: 6)

#### 5.4.2.4 การเผาทำลายทรัพย์สิน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาพถ่ายทางดาวเทียมและข้อมูลที่ได้จากพยานผู้เห็นเหตุการณ์ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๑ เห็นว่ามีการเผาทำลายทรัพย์สินและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ของชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่อย่างกว้างขวาง เป็นระบบ โดยเจตนา และโดยมีการเตรียมการไว้ โดยมีข้อมูลว่าในระหว่างการปฏิบัติการกวาดล้างมีหมู่บ้าน 40 เปอร์เซ็นต์จากหมู่บ้านทั้งหมดในทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ที่ถูกทำลายทั้งหมดหรือบางส่วน โดยช่วงเวลาที่มีการเผาทำลายมากที่สุดคือช่วง 3 สัปดาห์แรกของการปฏิบัติการกวาดล้างในปีพ.ศ. 2560 ซึ่งนับเป็นความเสียหาย 80% ของความเสียหายทั้งหมด (FFM, 2018b: 221-222)

คณะกรรมการ ๑ ยังได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่าหมู่บ้านเหล่านี้ถูกเผาทำลายโดยทหารกองทัพเมียนมาและชาวยะไข่ ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ๑ ให้ข้อมูลโดยสอดคล้องกันเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการที่ถูกใช้เพื่อเผาทำลายหมู่บ้านและบ้านเรือน โดยผู้ให้ข้อมูลล้วนให้ข้อมูลว่าทหารมักจะใช้อาวุธที่ยิงไปและเกิดเป็นประกายไฟ หรือที่เรียกว่า launcher ยิงไปยังพื้นที่อยู่อาศัยของชาวโรฮีนจาส่งผลให้มีสิ่งปลูกสร้างติดไฟ ก่อนที่จะลามไปยังสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวอ้างว่าชาวยะไข่มักจะทำการเผาทำลายบ้านของชาวโรฮีนจาโดยการใช้เชื้อเพลิงที่ถูกบรรจุในกระป๋อง (FFM, 2018b: 224)

นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลว่าพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายเป็นอย่างมากมักจะเป็นพื้นที่รอบ ๆ พื้นที่ที่ ARSA ทำการโจมตี การเผาทำลายนั้นมักเกิดขึ้นภายในไม่กี่ชั่วโมงหลังจากการโจมตีในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 แต่มักจะลุกลามไปยังส่วนอื่นซึ่งไกลไปจากพื้นที่ดังกล่าว (FFM, 2018b: 225)

ในขณะเดียวกันก็มีพื้นที่หมู่บ้านชาวยะไข่ที่ถูกเผาทำลายและมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ๑ เชื่อว่าเป็นการกระทำของ ARSA เช่น ในพื้นที่หมู่บ้าน Ah Htet Pyu Ma ที่มีชาวยะไข่อาศัยอยู่ประมาณ 100 ครัวเรือน รวมถึงหมู่บ้าน Mro Khu Daing ของชาว Mro ในตำบล Pa Da Kar Ywar Thit ที่ถูกเผาทำลายในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2560 โดยคณะกรรมการ ๑ เชื่อว่า ARSA หรือชาวโรฮีนจาเป็นผู้เผาทำลายหมู่บ้านดังกล่าว (FFM, 2018b: 253)

อนึ่ง รัฐบาลเมียนมาอ้างว่า ARSA เป็นผู้เผาทำลายหมู่บ้านชาวโรฮีนจาและส่งผลให้เกิดความเสียหายในวงกว้างในหมู่บ้านชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่ นอกจากนี้ จากผลของการสอบสวนภายในเกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2560 กองทัพเมียนมาพบว่า ARSA เป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อการเผาทำลายบ้านเรือนของชาวโรฮีนจา รวมถึงเป็นสาเหตุที่ชาวโรฮีนจาหลายแสนคนหลบหนีออกจากประเทศเมียนมา เนื่องด้วยการสังหาร หรือเนื่องจากความกลัวต่อ ARSA ทั้งนี้ ARSA ปฏิเสธข้อกล่าวหาทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ข้อมูลดังกล่าวนี้ขัดแย้งกับข้อมูลข้างต้นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาโดยสิ้นเชิง นอกจากนี้ รัฐบาลเมียนมาเองก็ได้ให้พยานหลักฐานใดที่เข้มแข็งพอที่จะมาสนับสนุนข้อกล่าวอ้างดังกล่าว คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ จึงเชื่อว่าการเผาทำลายหมู่บ้านชาวโรฮีนจาทั้งหลายอย่างเป็นระบบนี้ถูกกระทำโดยกองทัพเมียนมา ร่วมกับกองกำลังความมั่นคงอื่นและชาวยะไข่ รวมถึงชนกลุ่มน้อยอื่นผ่านการใช้อาวุธเช่น launcher และวิธีการต่าง ๆ (FFM, 2018b)

ในขณะที่ คณะกรรมการไต่สวนอิสระที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาเรียกว่ามีการเผาทำลายบ้านเรือนในพื้นที่จริง ได้แก่ ในพื้นที่ Min Gyi ที่ไม่เหลือโครงสร้างหมู่บ้านเลยหลังจากมีปฏิบัติการกวาดล้าง ส่วนพื้นที่อื่นที่มีสิ่งปลูกสร้างจำนวนมากถูกเผาทำลาย ได้แก่ พื้นที่ตำบล Chut Pyin ที่บ้านเรือนของชาวมุสลิมถูกทำลาย และพื้นที่ตำบล Gu Dar Pyin ที่มีบ้านเรือนประมาณ 300 หลังถูกเผาทำลาย รวมถึงในหมู่บ้าน Mawtular และหมู่บ้านชาวมุสลิมใน Inn Din แม้ว่าจะมีผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการไต่สวนอิสระว่าสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ถูกเผาทำลายโดยกองกำลังความมั่นคงเมียนมา รวมถึงโดยชนพื้นเมืองยะไข่ แต่ในเวลาเดียวกันคณะกรรมการไต่สวนอิสระชี้แจงว่าตนได้รับทราบข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์เช่นกันว่า ARSA เป็นผู้จุดไฟเผาทำลายบ้านเรือน นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้ชาวโรฮีนจาทำการเผาบ้านเรือนของตนเองและหลบหนีไปยังประเทศบังกลาเทศ โดยบอกแก่ชาวโรฮีนจากลุ่มนี้ว่าถ้าลี้ภัยไปยังประเทศบังกลาเทศพวกเขาจะสามารถได้รับความช่วยเหลือจากนานาชาติ รวมถึงสามารถแสวงหาที่ลี้ภัยในประเทศที่สามได้ และได้รับข้อมูลมาว่าการเผาทำลายหมู่บ้านนั้นเกิดขึ้นหลังจากนักรบ ARSA และผู้อยู่อาศัยได้ออกไปจากพื้นที่บ้านเรือนดังกล่าวแล้ว มิได้มีการเผาสิ่งปลูกสร้างขณะที่ยังมีชาวโรฮีนจาติดอยู่ในหรือเจตนาบังคับให้เข้าไปในพื้นที่บ้านเรือนที่ถูกเผาเช่นที่ถูกกล่าวอ้างโดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ อย่างไรก็ตามคณะกรรมการไต่สวนอิสระรับว่ามีกรณีที่เจ้าหน้าที่ความมั่นคงเมียนมามิได้กระทำการใดเพื่อป้องกันมิให้เกิดการเผาทำลายทรัพย์สินโดยกลุ่มชนพื้นเมือง (President Office, 2020: 6)

#### 5.4.2.5 การปล้นสะดม

ในระหว่างที่มีปฏิบัติการกวาดล้างนั้น มีรายงานว่ามีการปล้นสะดมสินค้าโดยมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ว่าการกระทำดังกล่าวนั้นมักกระทำโดยเจ้าหน้าที่ความมั่นคงร่วมกับชาวเยเซไซ โดยส่วนใหญ่เป็นชาวเยเซไซที่มาจากหมู่บ้านข้างเคียง นอกจากนี้ยังมีรายงานว่ามิชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ในพื้นที่เป็นผู้ทำการปล้นสะดมโดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่าพวกเขาสามารถจดจำคนกลุ่มนี้ได้เนื่องจากเสื้อผ้าและลักษณะภายนอกที่แตกต่างออกไป ทั้งนี้ การปล้นสะดมดังกล่าวมักจะเกิดในช่วงแรกของการปฏิบัติการกวาดล้างก่อนที่จะมีการเผาทำลายหมู่บ้าน (FFM, 2018b: 236)

มีผู้ให้ข้อมูลว่าในหลาย ๆ ครั้งทรัพย์สินที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ของชาวโรฮีนจาถูกขโมยไปจนเกือบหมด ได้แก่ ทองคำและสิ่งมีค่าอื่น ๆ รวมถึงเสบียงอาหาร รถมอเตอร์ไซด์ ปศุสัตว์ แพะ และสัตว์เลี้ยงเพื่อการบริโภคอื่น ๆ สิ่งของที่ถูกฉกฉวยไปนั้นมักถูกแยกออกมาก่อนที่บ้านเรือนจะถูกเผา บางครั้งถูกนำไปไว้ในยานพาหนะของทหาร เช่น รถบรรทุกขนาดใหญ่ของทหาร บางกรณีมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ๓ ว่าพวกเขาเห็นว่าชาวเยเซไซเป็นผู้รวบรวมทรัพย์สินเหล่านี้เข้าไปในถุงกระสอบ บางครั้งการปล้นสะดมในพื้นที่เกิดขึ้นหลังจากที่มีปฏิบัติการกวาดล้างโดยมีรายงานว่ามิชนกลุ่มน้อยย้ายกลับไปยังในพื้นที่หมู่บ้านที่ถูกกวาดล้างและทำการปล้นทรัพย์สินที่เหลือรวมถึงปศุสัตว์ที่ถูกทิ้งไว้โดยชาวโรฮีนจา (FFM, 2018b: 236)

นอกจากนี้ ยังมีรายงานว่าผู้หญิงและเด็กหญิงหลายคน รวมถึงเหยื่อของความรุนแรงทางเพศ ก็ถูกปล้นทรัพย์สินไประหว่างที่ทำการค้นตัวหรือระหว่างการข่มขืน (FFM, 2018b: 236)

ในส่วนของการไต่สวนอิสระที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาได้รับข้อมูลที่ค่อนข้างสอดคล้องกันและรับว่ามีการปล้นสะดมที่กระทำโดยกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองซึ่งทำการขโมยทั้งสิ่งของมีค่า อาหาร ปศุสัตว์ รถมอเตอร์ไซด์ และรถยนต์ที่ถูกทิ้งไว้โดยชาวโรฮีนจา รวมถึงข้อมูลว่าการปล้นสะดมบางครั้งถูกกระทำโดยกองกำลังรักษาความมั่นคงเมียนมาแต่มีจำนวนน้อยกว่ากรณีที่กระทำโดยพลเรือน รวมถึงมีกรณีที่เจ้าหน้าที่มิได้พยายามขัดขวางการกระทำดังกล่าวในขณะที่สามารถขัดขวางได้ (President Office, 2020: 6)

อย่างไรก็ตามคณะกรรมการไต่สวนอิสระนั้นให้ข้อมูลซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์ว่าการปล้นสะดมนั้นมักกระทำต่อทรัพย์สินที่ถูกทิ้งไว้โดยชาวโรฮีนจาที่ทำการอพยพลี้ภัย ต่างกับคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ที่ให้ข้อมูลซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์ว่าการปล้นสะดมนั้นกระทำต่อทรัพย์สินทั้งที่ชาวโรฮีนจายังไม่ได้ละการครอบครอง แต่ได้มา

โดยการกรรโชกแย่งชิง โดยเฉพาะช่วงก่อนที่จะมีปฏิบัติการกวาดล้าง และที่ชาวโรฮิงจา  
ละการครอบครองแล้ว

### 5.4.3 ผลของความรุนแรง

การรวบรวมสถิติข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บระหว่างปฏิบัติการกวาดล้างนั้น  
เป็นเรื่องยาก เนื่องจากไม่มีพยานยืนยันการเสียชีวิตระหว่างปฏิบัติการดังกล่าว กอปรกับข้อกล่าวอ้าง  
ที่ว่าร่างของผู้เสียชีวิตเหล่านี้ถูกกำจัดอย่างเป็นระบบด้วยการเผา การฝัง และเกลี้ยดิน รวมถึงปัญหา  
การขาดข้อมูลที่เที่ยงตรงเกี่ยวกับประชากรชาวโรฮิงจาในรัฐยะไข่เนื่องจากชาวโรฮิงจานั้นมิได้ถูกนับ  
รวมในข้อมูลสำมะโนประชากรของประเทศเมียนมาที่จัดทำในปี พ.ศ. 2557 ดังนั้นจึงไม่มีข้อมูล  
เกี่ยวกับจำนวนที่แน่นอนของชาวโรฮิงจาที่เปิดเผยต่อสาธารณะ

ข้อมูลของรัฐบาลเมียนมาชี้ว่าด้วยผลจากการโจมตีฐานกองกำลังความมั่นคงในปีพ.ศ. 2560  
มีกลุ่มผู้โจมตีเสียชีวิต 376 คน และเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงเสียชีวิต 13 คน เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ 2  
คน พลเรือน 133 คนและมีผู้สูญหายไป 181 คน มีบ้านเรือนมากกว่า 40,000 หลังถูกทำลาย และมี  
คน 410,000 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมที่ลี้ภัยไปยังประเทศบังกลาเทศ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ยัง  
สามารถยึดอาวุธปืน 15 กระบอก กระสุนปืน 97 นัด ดินปืน 30 แพ็ค และระเบิดทำเอง 67 ลูกจาก  
ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นสมาชิกของ ARSA ในวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 ทีมสืบสวนของกองทัพ  
เมียนมาได้แถลงผลการสืบสวนเกี่ยวกับกรณี “การโจมตีโดยผู้ก่อการร้าย” และ “การปฏิบัติการทาง  
การทหารที่ตามมา” โดยชี้แจงว่ามีผู้เสียชีวิต 520 คน โดยในกลุ่มนี้แทบไม่มีชาวโรฮิงจาอยู่เลย ซึ่ง  
ขัดแย้งโดยสิ้นเชิงกับข้อมูลที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติฯ และองค์กร  
อื่น ๆ เก็บข้อมูลมาจากบรรดาผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงจา อีกทั้งนอกจากตัวเลขของบ้านเรือนที่ถูกทำลายแล้ว  
ตัวเลขความเสียหายอื่น ๆ ที่ถูกรายงานโดยรัฐบาลเมียนมานั้นล้วนไม่สอดคล้องกับข้อมูลที่หน่วยงาน  
ข้างต้นได้รวบรวมมา (FFM, 2018b: 241)

ในทางกลับกัน มีอาสาสมัครในชุมชนชาวโรฮิงจาในพื้นที่ค่ายผู้ลี้ภัยในทางใต้ของประเทศ  
บังกลาเทศที่พยายามทำการรวบรวมรายชื่อ และรายละเอียดของผู้เสียชีวิตโดยรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ  
โดยตรงจากสมาชิกในครอบครัว ข้อมูลดังกล่าวนั้นมีทั้งชื่อ อายุ และสถานที่ที่บุคคลนั้นถูกสังหารหรือ  
เชื่อว่าถูกสังหาร และพบว่ามิชาวโรฮิงจาถูกสังหาร 9,208 คนและมีชาวโรฮิงจา 1,358 คน ที่ยังไม่  
ทราบชะตากรรมและถิ่นที่อยู่ซึ่งเชื่อว่าถูกสังหารหรือทำให้สูญหายไป มีชาวโรฮิงจา 2,157 คน อยู่ใน  
สถานที่คุมขัง และมีชาวโรฮิงจาประมาณ 1,834 คน ที่เป็นเหยื่อของการข่มขืนกระทำชำเรา  
ตัวเลขดังกล่าวยังไม่รวมกรณีการเสียชีวิตที่มีผลของการใช้ความรุนแรง เช่น ผู้ที่จมน้ำระหว่างการ  
อพยพลี้ภัย อย่างไรก็ตามในขณะที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติฯ ได้ทำการ

รวบรวมข้อมูลในปีพ.ศ. 2561 นั้นการรวบรวมสถิติดังกล่าวยังไม่เสร็จสมบูรณ์ดี และตัวเลขที่แน่นอนยังไม่ถูกรวบรวม ในจำนวนเหล่านี้ มีการแจกแจงสถิติตามตำบลที่มีผู้คนเสียชีวิต ได้แก่ (FFM, 2018b: 241)

- ในพื้นที่ตำบล Min Gyi อาสาสมัครเก็บข้อมูลพบว่ามีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 750 คน ณ วันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2560 โดยในกลุ่มนี้มีอย่างน้อย 400 คนที่เป็นผู้อยู่อาศัยของตำบล Min Gyi ส่วนที่เหลือนั้นเป็นชาวบ้านจากตำบล Wet Kyein ตำบล Pa Da Kar Ywar Thit และตำบลอื่น ๆ ที่หลบหนีมายังตำบล Min Gyi เพื่อหลบซ่อนตัว
- ในตำบล Chut Pyin อาสาสมัครเก็บข้อมูลพบว่ามีผู้เสียชีวิตจำนวน 358 คน โดยในกลุ่มนี้มีเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ปีและถูกสังหารจำนวน 127 คน มีข้อมูลว่ามีผู้หญิงถูกข่มขืน 19 คน มีบุคคล 94 คนที่สูญเสียอวัยวะของร่างกายจากการบาดเจ็บ และ 57 คนที่ยังไม่สามารถระบุได้
- อาสาสมัครเก็บข้อมูลพบว่ามีคนจำนวน 82 คนที่ถูกสังหารโดยในจำนวนนี้ 48 คนมาจากตำบล Maung Nu ในขณะที่ 34 คนมาจากตำบล Hpaung Taw Pyin โดยในจำนวนเหล่านี้ มีผู้หญิงเพียงหนึ่งคนที่มีรายงานการเสียชีวิต ในขณะที่ผู้เสียชีวิตที่เหลือเป็นชายและเด็กชายส่วนใหญ่อายุระหว่าง 18 ถึง 28 ปี และมีรายงานว่าเด็กชายอายุ 6 ปีเสียชีวิต
- ในพื้นที่ตำบล Gu Dar Pyin อาสาสมัครเก็บข้อมูลพบว่ามีผู้เสียชีวิตประมาณ 243 คนในระหว่างการปฏิบัติการ
- ในพื้นที่ตำบล Koe Tan Kauk อาสาสมัครเก็บข้อมูลพบว่ามีชาวโรฮีนจา 94 คนเสียชีวิตในหมู่บ้าน Koe Tan Kauk และอีก 94 คนเสียชีวิตในหมู่บ้าน Chein Khar Li
- ในพื้นที่ตำบล Min Hlut อาสาสมัครเก็บข้อมูลพบว่ามีผู้เสียชีวิตประมาณ 70 คน
- ในพื้นที่ตำบล Ah Lel Than Kyaw อาสาสมัครเก็บข้อมูลพบว่ามีชาวโรฮีนจา 77 คน ถูกสังหาร

อนึ่ง แม้ว่าตัวเลขเหล่านี้เป็นเพียงตัวเลขค่าประมาณจากการเก็บข้อมูลของอาสาสมัครในพื้นที่ค่ายผู้ลี้ภัย แต่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ ซ้ำว่าสถิติดังกล่าวนี้สอดคล้องกับข้อมูลที่คณะกรรมการ ฯ ได้รับในระหว่างการสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อจัดทำรายงาน (FFM, 2018b)

อย่างไรก็ตาม ตัวเลขดังกล่าวนี้แม้ยังไม่สมบูรณ์แต่ส่วนใหญ่แล้วกลับสูงกว่าตัวเลขที่คณะกรรมการไต่สวนอิสระซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาได้รวบรวมจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ รวมถึงชาวโรฮีนจาในรัฐยะไข่ คณะกรรมการ ฯ ได้รับข้อมูลว่า ในพื้นที่ตำบล



Min Gyi เมืองมอญคอง มีผู้เสียชีวิตประมาณ 500 ถึง 600 คน ในตำบล Chut Pyin เมืองรตีตอง นั้นเชื่อว่ามีประชาชนอย่างน้อย 100 คน รวมถึงนักรบ ARSA และพลเรือนที่ถูกสังหาร ในพื้นที่ตำบล Muang Nu มีผู้ให้ข้อมูลได้ประมาณการว่ามีผู้เสียชีวิต 100 ถึง 200 คน ในขณะที่ตำบล Gu Dar Pyin นั้นมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่ามีผู้เสียชีวิต 19 คนทั้งชาวโรฮีนจาและชนพื้นเมืองกลุ่มอื่น (President Office, 2020: 5-6)

นอกจากนี้ยังมีผู้รวบรวมสถิติความเสียหายอื่น ๆ อีก เช่น องค์กรแพทย์ไร้พรมแดน (Médecins Sans Frontiers) ในปีพ.ศ. 2560 โดยการทำแบบสำรวจ 6 ชุดเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับผู้เสียชีวิตและพบว่าความรุนแรงในช่วงวันที่ 25 สิงหาคม ถึง 24 กันยายน พ.ศ. 2560 น่าจะส่งผลให้มีชาวโรฮีนจาเสียชีวิตในเมียนมาจำนวนประมาณ 9,425 ถึง 13,759 คน โดยในกลุ่มนี้ มีชาวโรฮีนจาระหว่าง 6,759 ถึง 9,867 คนที่เสียชีวิตโดยผลจากการใช้ความรุนแรง และมีเด็กชาวโรฮีนจาที่อายุต่ำกว่า 5 ขวบ อย่างน้อย 730 คนเสียชีวิต ทั้งนี้ องค์กรแพทย์ไร้พรมแดน ชี้ว่า 57.5 เปอร์เซ็นต์ของเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ปีที่เสียชีวิตนั้นเป็นผลมาจากเหตุการณ์ความรุนแรง และในกลุ่มเด็กที่เสียชีวิตนี้ 56.5 เปอร์เซ็นต์เป็นเด็กที่เสียชีวิตจากบาดแผลการถูกยิง อีกทั้งมีเด็กและทารกจำนวนมากที่จมน้ำในขณะที่ต้องเดินทางข้ามแม่น้ำหรือทะเลเพื่อไปยังประเทศบังกลาเทศ อย่างไรก็ตาม สถิตินี้รวบรวมเพียงแค่อัฒมูลการเสียชีวิตจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกในครอบครัวที่เห็นการเสียชีวิตนั้นด้วยตนเอง ดังนั้นตัวเลขที่แท้จริงอาจจะสูงกว่านี้ นอกจากนั้น ตัวเลขดังกล่าวนี้เป็นตัวเลขข้อมูลความเสียหายของปฏิบัติการกวาดล้างเพียงแค่ช่วงเวลา 1 เดือน (FFM, 2018b: 241) ทั้งนี้ ภาพชาวบ้านในประเทศบังกลาเทศค้นพบร่างของเด็กชาวโรฮีนจาที่จมน้ำระหว่างข้ามแม่น้ำจากฝั่งรัฐยะไข่มายังประเทศบังกลาเทศถ่ายเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2560 (BenarNews, 2017) เป็นไปดั่งรูปที่ 82 (BenarNews, 2017) และภาพของเด็กชาย Mohammed Shoaib อายุ 7 ปีที่ถูกยิงบริเวณหน้าอกในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 ขณะที่กำลังข้ามพรมแดนมาจากประเทศเมียนมา โดยภาพดังกล่าวนี้ถูกถ่ายในพื้นที่ศูนย์การแพทย์ใกล้ค่ายผู้ลี้ภัยในประเทศบังกลาเทศ ถ่ายเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 (Reuters, 2018) เป็นไปดั่งรูปที่ 83



รูปที่ 82 ภาพชาวบังกลาเทศค้นพบร่างของเด็กชาวโรฮีนจาที่จมน้ำระหว่างข้ามแม่น้ำ  
จากฝั่งรัฐยะไข่มายังประเทศบังกลาเทศ



รูปที่ 83 ภาพรอยแผลของเด็กชายอายุ 7 ปีที่ถูกยิงบริเวณหน้าอกในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560

นอกจากนี้ยังมีข้อมูลที่ถูกรวบรวมโดยองค์กรอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นตัวเลขที่สูงกว่าตัวเลขขององค์กรแพทย์ไร้พรมแดนอย่างมาก ได้แก่ ข้อมูลจากรายงานขององค์กร International-State Crime Initiative (ISCI) ที่ชี้ว่าสุดท้ายแล้วมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าวระหว่าง 22,000 ถึง 25,000 คน (ISCI, 2018)

ในส่วนของคุณคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ เอง ระหว่างการเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานนั้นพบว่าข้อมูลผู้เสียชีวิตน่าจะมีจำนวนสอดคล้องกับข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่น โดยมีการประมาณการว่ามีผู้เสียชีวิตถึง 10,000 คนเป็นอย่างน้อย (FFM, 2018b: 242)

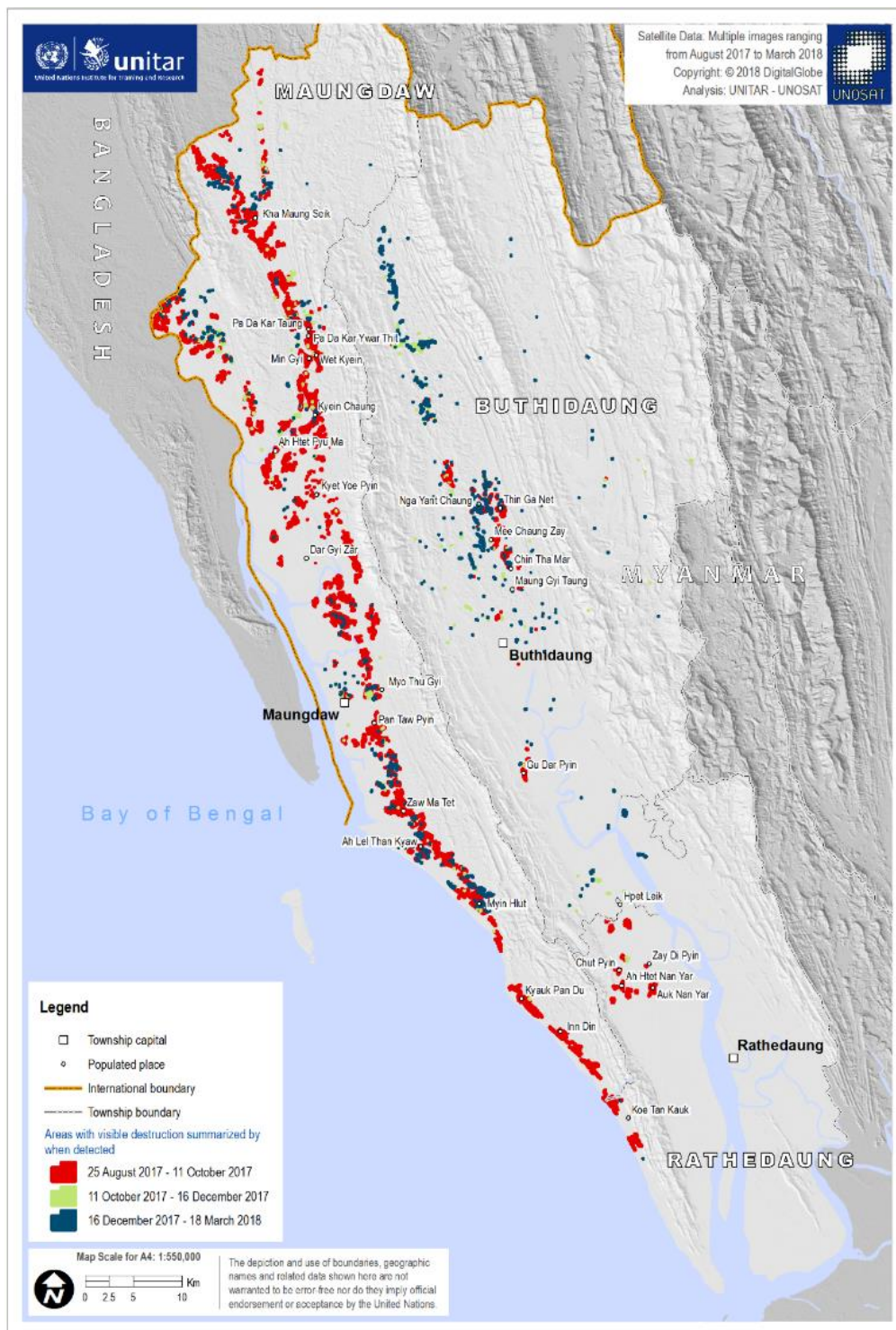
คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ชี้ว่าในเมืองมอดอ บูตีต้อง และ รติต้องนั้นมีหมู่บ้านประมาณ 993 หมู่บ้าน จากภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมนับจากเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2561 แสดงให้เห็นว่าหลังจากวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 มีหมู่บ้านประมาณ 392 หมู่บ้าน ใน 3 เมืองดังกล่าวถูกเผาทำลาย โดยมี 214 หมู่บ้านถูกเผาทำลายไปบางส่วน ในขณะที่ 178 หมู่บ้านถูกเผาทำลายไปทั้งหมด ซึ่งนับเป็นสัดส่วนประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ของหมู่บ้านทั้งหมดในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่ ทั้งนี้มีหมู่บ้าน 277 แห่งตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองมอดอ ซึ่งเป็นเมืองที่ชาวโรฮีนจาส่วนใหญ่อาศัยอยู่ หรือคิดเป็น 70 เปอร์เซ็นต์ของหมู่บ้านที่ถูกทำลายทั้งหมด โดยในพื้นที่ดังกล่าวนั้น UNOSAT ได้ทำการวิเคราะห์ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมและพบว่าในพื้นที่หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบมีสิ่งปลูกสร้างประมาณ 37,700 หลัง ถูกทำลาย โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นบ้านเรือนของชาวโรฮีนจา นอกจากนี้ยังมีตลาด โรงเรียนสอนศาสนา และมัสยิดที่ถูกเผาทำลาย โดย 80 เปอร์เซ็นต์ของความเสียหายทั้งหมดนั้นสามารถมองเห็นได้ผ่านภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่ถูกบันทึกตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2560 โดยในวันนั้นพบว่ามีสิ่งปลูกสร้าง 30,800 หลัง ใน 279 หมู่บ้านที่ถูกทำลายซึ่งหมายความว่าความเสียหายส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจากปฏิบัติการกวาดล้างนั้นเกิดขึ้นในช่วง 3 สัปดาห์แรก สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลที่คณะกรรมการ ฯ ได้สัมภาษณ์ อย่างไรก็ตาม มีสิ่งปลูกสร้างบางส่วนนั้นที่ถูกเผาทำลายหลังจากช่วงเวลาดังกล่าวกินเวลายาวนาน จนถึงวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2561 (FFM, 2018b: 224) ตัวอย่างภาพหมู่บ้านชาวโรฮีนจาที่ถูกเผาทำลายในบริเวณใกล้เมืองมอดอ ทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2560 (Reuters, 2018) เป็นไปดังรูปที่ 84



**รูปที่ 84** ภาพหมู่บ้านชาวโรฮิงจาที่ถูกเผาทำลายในบริเวณใกล้เมืองมอดอ รัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา

เช่นเดียวกัน องค์กรฮิวแมนไรท์วอตช์รายงานว่าจากการเก็บข้อมูลจากภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมพบว่านับตั้งแต่วันที่ 25 สิงหาคมจนถึง 2 ธันวาคม พ.ศ. 2560 มีหมู่บ้านในพื้นที่เมืองมอดอ บุตีตอง และรตีตอง จำนวน 354 หมู่บ้านถูกทำลายไปทั้งหมดหรือบางส่วน ในขณะที่มีหมู่บ้าน 656 หมู่บ้านที่ยังไม่ถูกทำลาย คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 35 เปอร์เซ็นต์ของหมู่บ้านในพื้นที่ (Human Rights Watch, 2017)

แผนที่แสดงให้เห็นถึงพื้นที่ที่ถูกเผาทำลายในทางเหนือของรัฐยะไข่ที่ถูกจัดทำขึ้นมาจากการวิเคราะห์ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่ถูกรวบรวมในช่วงเวลานับตั้งแต่วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 จนถึง 18 มีนาคม พ.ศ. 2561 โดยพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายนั้นถูกแสดงเป็นจุดสีต่าง ๆ โดยในแต่ละสีนั้นแสดงถึงช่วงเวลาที่มีการเผาทำลายต่างกัน จุดสีแดงหมายถึงพื้นที่ที่ถูกเผาทำลายในช่วงระหว่างวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ถึง 11 ตุลาคม พ.ศ. 2560 จุดสีเขียวหมายถึงพื้นที่ที่ถูกเผาทำลายในช่วงระหว่างวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2560 ถึง 16 ธันวาคม พ.ศ. 2560 และจุดสีน้ำเงินหมายถึงพื้นที่ที่ถูกเผาทำลายในช่วงระหว่างวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2560 ถึง 18 มีนาคม พ.ศ. 2561 (FFM, 2018b: 223) เป็นไปดังรูปที่ 85 (FFM, 2018b: 223)



รูปที่ 85 แผนที่แสดงให้เห็นถึงพื้นที่ที่ถูกเผาทำลายในทางเหนือของรัฐยะไข่ นับตั้งแต่วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 จนถึง 18 มีนาคม พ.ศ. 2561 ในช่วงเวลาต่าง ๆ

ทั้งนี้ ภาพกลุ่มควันจากการจุดไฟเผาในพื้นที่รัฐยะไข่ที่สามารถมองเห็นได้จากอีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำนาฟในพื้นที่ประเทศบังกลาเทศ โดยมีการบันทึกภาพทั้งในวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2560 (Radio Free Asia, 2017) และวันที่ 11 กันยายนพ.ศ. 2560 (Reuters, 2018) เป็นไปดังรูปที่ 86-87 (Radio Free Asia, 2017)



รูปที่ 86 ภาพกลุ่มควันจากการจุดไฟเผาในพื้นที่รัฐยะไข่ที่สามารถมองเห็นได้จากพื้นที่ประเทศบังกลาเทศในวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2560



รูปที่ 87 ภาพกลุ่มควันจากการจุดไฟเผาในพื้นที่รัฐยะไข่ที่สามารถมองเห็นได้จากพื้นที่พรมแดนเมียนมา-บังกลาเทศ เมื่อวันที่ 11 กันยายนพ.ศ. 2560

นอกจากนี้ จากข้อมูลของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติพบว่า ณ วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2563 โดยผลของปฏิบัติการกวาดล้าง นับตั้งแต่วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 มีผู้อพยพชาวโรฮีนจาลี้ภัยมายังประเทศบังกลาเทศทั้งหมดจำนวน 711,336 คน จาก 150,858 คร้วเรือน (UNHCR, 2020) ภาพของผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาลี้ภัยเพื่อไปยังค่ายผู้ลี้ภัยในประเทศบังกลาเทศ (BenarNews, 2017) เป็นไปดังรูปที่ 88-89 (BenarNews, 2017)



รูปที่ 88 ภาพของผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาข้ามแม่น้ำเพื่อไปยังค่ายผู้ลี้ภัยเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2560



รูปที่ 89 ภาพของผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาเดินทางผ่านบริเวณทุ่งนาในประเทศบังกลาเทศเพื่อไปยังค่ายผู้ลี้ภัยเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2560

จากรายงานข่าวของเมียนมายังพบว่ามิพลเรือนที่ไม่ใช่ชาวโรฮีนจากว่า 30,000 คนที่ถูกโยกย้ายถิ่นฐานด้วยผลจากความรุนแรงในพื้นที่รัฐยะไข่ โดยในช่วงกลางเดือนกันยายน พ.ศ. 2560 มีรายงานว่ามิพลโยกย้ายถิ่นฐานประมาณ 4,300 คนที่สามารถอพยพกลับไปยังถิ่นที่อยู่ของพวกเขาได้แล้ว (FFM, 2018b: 278)

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสนใจว่าหลังจากชาวโรฮีนจาหลายคนได้ละทิ้งถิ่นฐานของตนไปแล้ว นับตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2560 คณะกรรมการ ฯ กลับพบข้อมูลว่ารัฐบาลเมียนมาได้ดำเนินการกวาดล้างเศษซากของโครงสร้างที่ถูกเผาทำลายในพื้นที่เมืองมอดอ บูตีตอง และรตีตอง ที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยของชาวโรฮีนจาที่ถูกเผาทำลายไประหว่างที่มีปฏิบัติการกวาดล้าง โดยนำทั้งโครงสร้างที่ถูกเผา รวมถึงมิได้ถูกเผาและพืชพรรณออกจากพื้นที่ทั้งหมด ก่อนจะทำการปรับหน้าดินให้เป็นพื้นที่โล่ง และเรียบ ส่งผลให้ลักษณะต่าง ๆ ของหมู่บ้านถูกลบเลือนหายไปหมด ณ ข้อมูลเดือนมีนาคม พ.ศ. 2562 คณะกรรมการ ฯ พบว่ามีหมู่บ้าน 78 หมู่บ้านใน 3 เมืองดังกล่าว ที่มีการจัดการพื้นที่เช่นว่า โดยใน 78 หมู่บ้านนี้มี 50 หมู่บ้านถูกเผาทำลายลงทั้งหมดตั้งแต่มีระหว่างที่มีปฏิบัติการกวาดล้าง ในขณะที่ 28 หมู่บ้านถูกทำลายลงบางส่วน เช่น พื้นที่ในหมู่บ้าน Chein Khar Li และหมู่บ้าน Thaung Paing Nyar ทางใต้ของเมืองมอดอ ในตำบล Myin Hlut และตำบล Gaw Du Tha Ra (FFM, 2018b: 289)

หลังจากเคลียร์พื้นที่แล้ว คณะกรรมการ ฯ ยังได้รับข้อมูลว่าในหลายพื้นที่ที่มีการสร้างโครงสร้างหรือสิ่งปลูกสร้างใหม่เข้าไปแทนที่ โดยรัฐบาลเมียนมากล่าวว่าการก่อสร้างดังกล่าวนั้นเป็นไปเพื่อเตรียมการสำหรับชาวโรฮีนจาที่จะกลับมาในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม จากภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมนั้นคณะกรรมการ ฯ พบว่ามีอย่างน้อย 36 หมู่บ้านของเมืองมอดอมีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ขึ้น และภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมชี้ว่าสิ่งปลูกสร้างใหม่นี้ส่วนใหญ่แล้วเป็นสิ่งปลูกสร้างเกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างของกองกำลังความมั่นคง หมู่บ้านและบ้านใหม่ รวมถึงการก่อสร้าง “หมู่บ้านต้นแบบ” ค่ายผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน และการสร้างสิ่งปลูกสร้างขั้นพื้นฐานใหม่ เช่น ถนน ซึ่งน่าจะเป็นไปเพื่อชุมชนอื่นที่มีชาวโรฮีนจา โดยตัวอย่างภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลาย เช่น ในตำบล Thit Tone Nar Gwa Son ตำบล Pa Da Kar Ywar ตำบล Maung Nu และตำบล Inn Din (FFM, 2018b: 294-305) เป็นไป ดังรูปที่ 90-96 (FFM, 2018b: 294-305)





รูปที่ 90 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างใหม่บนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลาย  
ในตำบล Thit Tone Nar Gwa Son บันทึกเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2560



รูปที่ 91 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างใหม่บนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลาย  
ในตำบล Thit Tone Nar Gwa Son ที่มีจำนวนมากขึ้น บันทึกเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561



รูปที่ 92 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างและถนนที่ถูกสร้างขึ้นใหม่บนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลายในตำบล Pa Da Kar Ywar Thit บันทึกเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2560



รูปที่ 93 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างที่ถูกสร้างขึ้นใหม่บนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลายในตำบล Pa Da Kar Ywar Thit ที่มีจำนวนมากขึ้น บันทึกเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561



รูปที่ 94 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างใหม่บนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลาย ในตำบล Maung Nu บันทึกเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2561 และสิ่งปลูกสร้างทางการทหารและความมั่นคงที่กำลังถูกก่อสร้าง



รูปที่ 95 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างที่ถูกทำลายเพิ่มขึ้น 13 แห่ง (พื้นที่สีแดง) ในตำบล Maung Nu บันทึกเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2561 และสิ่งปลูกสร้างทางการทหารและความมั่นคงที่มีจำนวนมากขึ้น



รูปที่ 96 ภาพถ่ายสัญญาณดาวเทียมที่แสดงถึงสิ่งปลูกสร้างทางการทหารและความมั่นคงแห่งใหม่ที่ถูกสร้างบนพื้นที่ที่ถูกเผาทำลายในตำบล Inn Din บันทีกเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 และหมู่บ้านต้นแบบที่ถูกสร้างขึ้นทางทิศตะวันตก

#### 5.4.4 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรง

ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2560 นั้นมีขั้นตอนใกล้เคียงกันกับความรุนแรงในปีพ.ศ. 2559 แต่มีความรุนแรงและก่อให้เกิดความเสียหายมากกว่า ทั้งนี้ ใน 2 เหตุการณ์นั้นเริ่มด้วยการโจมตีของ ARSA ต่อฐานกองกำลังความมั่นคงต่าง ๆ และนำมาซึ่งปฏิบัติการกวาดล้างของกองกำลังความมั่นคงในพื้นที่ที่ชาวโรฮีนจาอยู่อาศัย อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ถูกรวบรวมมาเกี่ยวกับความรุนแรงในปีพ.ศ. 2560 ส่วนใหญ่นั้นเป็นข้อมูลจากคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ (FFM, 2018b) ซึ่งมีได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเมียนมาให้ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่ถูกกล่าวหา เช่น กองทัพเมียนมา และกองกำลังความมั่นคงอื่น รวมถึงชายะไซในพื้นที่ทำให้ข้อมูลที่ถูกนำมาใช้ในส่วนนี้อาจไม่สมบูรณ์นัก แต่ทว่า รายงานของคณะกรรมการ ฯ กลับมีข้อมูลโดยละเอียดที่ได้จากการสัมภาษณ์ชาวโรฮีนจา ทั้งรูปแบบอาชญากรรมที่ถูกกระทำต่อชาวโรฮีนจาในช่วงปีพ.ศ. 2560 และบทบาทของบุคคลต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความรุนแรงเช่นว่า ดังนี้

##### 5.4.4.1 เจ้าหน้าที่ความมั่นคง

มีผู้ให้ข้อมูลโดยสอดคล้องกันว่าปฏิบัติการกวาดล้างนั้นนำโดยกองทัพเมียนมา ทั้งนี้ จากการรวบรวมข้อมูลโดยคณะกรรมการ ฯ จะเห็นได้ว่าผู้ให้ข้อมูลล้วนพบเห็นทหารของกองทัพเมียนมาอยู่ในทุกปฏิบัติการกวาดล้างที่มีการบันทึกโดยคณะกรรมการ ฯ มีผู้ให้ข้อมูลว่าพวกเขาเป็นผู้สังหาร

ข่มขืนและใช้ความรุนแรงทางเพศ เผาทำลายทรัพย์สิน ควบคุมตัวโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย บังคับบุคคลให้สูญหาย รวมถึงบังคับโยกย้ายชาวโรฮีนจา (FFM, 2018b: 308)

คณะกรรมการ ฯ ชี้ว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สามารถแยกแยะสมาชิกกองทัพเมียนมาได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเครื่องแบบของพวกเขาและลักษณะอื่น ๆ ที่เข้ามาประกอบ ทั้งนี้หน่วยงานในกองทัพที่มีบทบาทอย่างมากในปฏิบัติการกวาดล้างได้แก่ กองกำลังทหารภาคตะวันตก (Western Regional Military Command) ซึ่งกองกำลังทหารของหน่วยดังกล่าวนี้มีหลายกรมที่มีส่วนอย่างมากในปฏิบัติการกวาดล้าง ได้แก่ กรมทหารราบเบา (Light Infantry Battalion) ที่ 564 และกรมทหารราบเบาที่ 552 นอกจากนี้ กรมทหารราบเบาที่ 33 และ 99 ที่มีทหารประจำการอยู่มากกว่า 1,600 คน และปกติแล้วประจำการอยู่นอกพื้นที่รัฐยะไข่ ยังได้ถูกเคลื่อนพลมายังรัฐยะไข่ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2560 เพียงไม่นานก่อนที่ความรุนแรงจะปะทุขึ้น ทั้งนี้ มีรายงานข่าวว่าโดยสื่อทางการว่ากรมทหารดังกล่าวนี้ถูกเคลื่อนย้ายไปยังทางเหนือของรัฐยะไข่เพื่อ “ปกป้องพลเรือนในเมืองมอดอ” (The Irrawaddy, 2017) จากข้อมูลที่ถูกรวบรวมมาโดยคณะกรรมการ ฯ พบว่าทั้งสองกองพันมีบทบาทอย่างมากในระหว่างการปฏิบัติการกวาดล้าง และถูกกล่าวหาว่ากระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนและประกอบอาชญากรรมมากมายต่อชาวโรฮีนจา (FFM, 2018b: 308-310)

นอกจากกองกำลังทหารแล้ว กองกำลังตำรวจตระเวนชายแดนเมียนมาก็มีบทบาทเช่นกัน โดยเฉพาะการควบคุมจำกัดการกระทำต่าง ๆ ของชาวโรฮีนจา ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 โดยกองกำลังตำรวจตระเวนชายแดนนั้นได้กระทำการรวบรวมและจับกุมตัวชายชาวโรฮีนจา รวมถึงถูกกล่าวหาว่าได้กระทำการทรมานผู้คน รวมถึงกระทำการทรมานทางเพศ และกรรโชกทรัพย์สินของพลเรือนชาวโรฮีนจา นอกจากนี้ ระหว่างที่มีปฏิบัติการกวาดล้างก็มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าตำรวจตระเวนชายแดนมักจะร่วมในปฏิบัติการของทหารด้วย และได้ประกอบอาชญากรรมเช่นเดียวกันกับกลุ่มทหาร (FFM, 2018b: 310)

กองกำลังตำรวจเมียนมาซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวงมหาดไทยเองมีส่วนร่วมในปฏิบัติการกวาดล้างเช่นกัน เช่น ในพื้นที่ตำบล Inn Din มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิสามัญฆาตกรรมชายชาวโรฮีนจา 10 คนเป็นอย่างน้อย นอกจากนี้ ตำรวจควบคุมฝูงชนหรือที่เรียกในภาษาพม่าว่า Lon Htein ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังตำรวจเมียนมาเองก็มีผู้ให้ข้อมูลว่าเป็นหนึ่งในผู้เข้าร่วมประกอบอาชญากรรมในระหว่างที่มีการปฏิบัติการกวาดล้างในบางพื้นที่ อนึ่ง ชาวโรฮีนจาผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ หลายคนสามารถที่จะกล่าวถึงลักษณะของเครื่องแบบของตำรวจและ

สามารถแยกความแตกต่างระหว่างตำรวจหน่วยต่าง ๆ ได้แต่ไม่ใช่ทั้งหมด จึงไม่สามารถสรุปได้ว่าหน่วยงานต่าง ๆ นั้นมีบทบาทเช่นไรในปฏิบัติการแต่ละครั้ง (FFM, 2018b: 310)

อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการ ฯ ได้สรุปว่าทั้งหน่วยงานหลักทั้ง 3 หน่วยนี้มีส่วนร่วมในปฏิบัติการกวาดล้างในปีพ.ศ. 2560 และมองว่าลักษณะการปฏิบัติการที่กระทำอย่างเป็นระบบนั้นชี้ให้เห็นว่า “ปฏิบัติการดังกล่าวนี้ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของกองทัพเมียนมา” (FFM, 2018b: 310)

คณะกรรมการ ฯ ยังมองว่าเมื่อพิจารณาจากลักษณะความรุนแรงและการจัดการต่าง ๆ ในระหว่างปฏิบัติการกวาดล้างนั้น เห็นว่าน่าจะมี “การวางแผนล่วงหน้า รวมถึงการกำหนดรูปแบบลักษณะของการปฏิบัติการกวาดล้างไว้แล้ว ในระดับผู้นำของกองทัพเมียนมา” เช่นที่นายพลอาวูโซมิน อ่อง หล่าย กล่าวไว้ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2560 ในขณะที่ปฏิบัติการกวาดล้างมีความเข้มข้นว่า “ปัญหาของชาวเบงกาลีมีมาอย่างยืดเยื้อยาวนานและกลายเป็นงานที่ไม่เสร็จสิ้นแม้ว่าจะมีความพยายามจากรัฐบาลก่อนหน้าในการแก้ไขปัญหามากมาย รัฐบาลจึงให้ความสนใจเป็นอย่างมากในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว” (FFM, 2018b: 178)

ในทางกลับกัน คณะกรรมการไต่สวนอิสระที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาได้อธิบายในรายงานของตนในปีพ.ศ. 2563 ว่ากองทัพเมียนมาและกองกำลังตำรวจนั้นเข้าไปประจำการเพื่อที่จะป้องกันการโจมตีของ ARSA เป็นช่วงระยะเวลาประมาณ 2 สัปดาห์ (25 สิงหาคมถึง 5 กันยายน พ.ศ. 2560) เท่านั้น และคาดว่าจำนวนของกองกำลังที่เข้าไปประจำการนั้นมีประมาณ 3,000 ถึง 3,500 คนที่เป็นกองกำลังส่วนหน้าและ 1,000 ถึง 1,500 คนที่เป็นกองกำลังสนับสนุน และชี้ว่าเนื่องจากจำนวนของเจ้าหน้าที่นั้นมีจำนวนน้อยกว่านักรบ ARSA และชาวโรฮิงจาที่ร่วมปฏิบัติการกับ ARSA ที่สำนักงานตำรวจเมียนมาคาดการณ์ไว้ว่ามีจำนวนประมาณ 9000 ถึง 14,000 คน เป็นอย่างมาก (ตัวเลขดังกล่าวขัดแย้งกับตัวเลขของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ) และเนื่องจากกองกำลังความมั่นคงของเมียนมาได้คาดการณ์ว่า ARSA จะมีจำนวนผู้ประสานงานร่วมในการโจมตีมากมายเช่นนั้น “การลুকฮือขึ้นอย่างไม่คาดคิดของ ARSA และชาวมุสลิมอื่น ๆ ทำให้กองกำลังปกติประหลาดใจอย่างมากโดยเฉพาะกลุ่มที่ทำการต่อสู้ในแนวหน้า กองกำลังความมั่นคงเมียนมาไม่รู้ว่าจะตอบโต้กับนักรบ ARSA และเหล่าพลเรือนติดอาวุธกลุ่มนี้เช่นไร และเนื่องจากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในพื้นที่ จึงได้มีการตัดสินใจกระทำการต่าง ๆ ขณะนั้นโดยใช้วิจรรณญาณของทหารและผู้บัญชาการในพื้นที่หมู่บ้าน” การกล่าวเช่นนี้มีนัยปฏิเสธข้อกล่าวหาของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ที่ว่าเจ้าหน้าที่ระดับผู้นำของกองทัพเมียนมามีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่าง ๆ และปฏิเสธว่าปฏิบัติการกวาดล้างนี้มิได้มีการวางแผนล่วงหน้าไว้เช่นที่ถูกกล่าวหา (President Office, 2020: 9-10)

#### 5.4.4.2 ชาวเยเซไ

มีรายงานว่าชาวเยเซไรวมถึงสมาชิกของชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ นั้นเข้าร่วมในปฏิบัติการกวาดล้างเป็นจำนวนมากทั้งในเครื่องบินพลเรือนหรือเครื่องบินของเจ้าหน้าที่ความมั่นคง ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของพลเรือนเหล่านี้เป็นไปในลักษณะสอดคล้องกันและมีหน้าที่ที่ชัดเจนในการเข้าร่วมในปฏิบัติการ (FFM, 2018b)

จากข้อมูลที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ได้รวบรวมมาเป็นที่สอดคล้องกันว่าชาวเยเซไในเครื่องบินพลเรือน และพลเรือนกลุ่มอื่น จะให้ความช่วยเหลือหรือปฏิบัติการร่วมกับเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคง บุคคลเหล่านี้มักจะปรากฏตัวในพื้นที่ที่มีปฏิบัติการกวาดล้าง โดยพกอุปกรณ์รวมถึงอาวุธที่จำเป็นมาเอง เพื่อที่จะปฏิบัติตามหน้าที่ต่าง ๆ อุปกรณ์ ได้แก่ ไม้ขีด ของเหลวที่เป็นเชื้อเพลิงสำหรับการเผา ถู กระสอบ หรือยานพาหนะสำหรับการปล้นสะดม และดาบหรือปืนเพื่อกระทำความรุนแรง รวมถึงเพื่อสังหาร ทั้งนี้ ชาวเยเซไรวมถึงพลเรือนส่วนใหญ่นั้นมักมีส่วนร่วมในการเผาทำลายสิ่งปลูกสร้างของชาวโรฮีนจาอย่างเป็นระบบ หลังจากปฏิบัติการกวาดล้างสิ้นสุดแล้วก็ยังคงมีการดำเนินการเผาทำลายสิ่งปลูกสร้างที่เหลือในบางพื้นที่ บางครั้งมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ กล่าวอ้างด้วยว่าชาวเยเซไมีส่วนร่วมในการกระทำการข่มขืนหรือกระทำความรุนแรงทางเพศ (FFM, 2018b: 311)

ในบางพื้นที่มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่ากองทัพเมียนมาได้แจกจ่ายอาวุธให้แก่ชาวเยเซไ เพื่อให้ร่วมในปฏิบัติการกวาดล้าง ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชาวเยเซไนั้นเป็นไปอย่างมีแบบแผน ทั้งนี้ คณะกรรมการ ฯ ชี้ว่าลักษณะที่ชาวเยเซไรวมถึงกลุ่มชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่นเข้าร่วมในปฏิบัติการกวาดล้างนั้นสะท้อนให้เห็นว่า “การเข้าร่วมดังกล่าวนั้นมีการวางแผนไว้ก่อน มีการประสานงานกัน รวมถึงมีการปฏิบัติภายใต้ระบบบังคับบัญชาและควบคุมโดยกองทัพเมียนมา” (FFM, 2018b: 312)

ชาวโรฮีนจาจำนวนมากได้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าพวกเขาสามารถจดจำชาวเยเซไบางคนที่มีส่วนร่วมในปฏิบัติการกวาดล้างเหล่านี้ได้เนื่องจากหลายคนเป็นเพื่อนบ้านชาวเยเซไที่มาจากหมู่บ้านข้างเคียง หรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มาจากหมู่บ้านตัวอย่าง (NaTaLa) โดยใส่เครื่องบินพลเรือน แต่บางคนก็ไม่คุ้นเคยกับบรรดาพลเรือนที่เข้าร่วมในปฏิบัติการกวาดล้าง (FFM, 2018b: 311-312)

ส่วนการเข้าร่วมของชาวเยเซไในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังความมั่นคงหรือพลรบนั้นมาจากโครงการของรัฐบาลที่ทำการรับสมัครชาวเยเซไ รวมถึงชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่มีเชื้อชาวโรฮีนจา

เข้าไปเป็นสมาชิกของตำรวจเมียนมาและกองกำลังทหารที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเป็นการเฉพาะ โดยนับจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2559 เจ้าหน้าที่ของเมียนมาได้พยายามทำการรับสมัครชาวยะไข่ให้เข้าร่วมกองกำลังรักษาความมั่นคงในท้องที่ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ผู้บัญชาการตำรวจรัฐยะไข่ได้กล่าวว่ากองกำลังตำรวจของเขากำลังรับสมัคร “ตำรวจในภูมิภาค” จากกลุ่มชาวยะไข่และชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่มีเชื้อชาวมุสลิม และอาศัยอยู่ในเมืองมอญตอ มีรายงานว่าผู้ที่ได้รับคัดเลือกนั้นจะได้รับอาวุธยุทโธปกรณ์ และอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมถึงเงินชดเชย ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 เจ้าหน้าที่ตำรวจเมียนมาได้ทำการรายงานว่าได้มีตำรวจใหม่ 116 คนที่เริ่มทำการฝึกอบรม “เป็นการพิเศษ” เป็นเวลา 4 เดือน “เพื่อทำการปกป้องคนในพื้นที่จากอาชญากรรมหลากหลายรูปแบบ” ทั้งนี้ผู้ที่ทำการสมัครนั้นจะได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการต่อสู้ การใช้อาวุธ และกลยุทธ์การควบคุมฝูงชน (FFM, 2018b: 269)

ในช่วงเวลาเดียวกัน ยังมีการรับสมัครบุคคลที่ไม่ใช่ชาวโรฮีนจาเข้ากองกำลังทหารที่เรียกว่า Pyi Thu Sit หรือ “กองทัพของปวงชน” (People’s Army) ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2555 โดยฐานกองกำลังดังกล่าวนั้นถูกตั้งขึ้นในพื้นที่บางตำบลในทางเหนือของรัฐยะไข่ ผู้ที่อยู่ในกองกำลังดังกล่าวจะได้รับอาวุธโดยรัฐบาล มีเครื่องแบบ และได้รับการฝึกอบรมเช่นเดียวกัน (FFM, 2018b: 269)

มีผู้ให้ข้อมูลเช่นกันว่าชาวยะไข่บางคนทำการตักเตือนเพื่อนหรือเพื่อนบ้านชาวโรฮีนจาว่าจะมีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้น เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ที่มาจากตำบล Zay Di Pyin เมืองรตีตอง ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ว่าเพื่อนชาวยะไข่ของเขาเป็นผู้ตักเตือนให้เขาออกไปจากพื้นที่และบอกเขาว่ารัฐบาลกำลังวางแผนที่จะขับไล่พวกเขาออกไป นอกจากนี้ คณะกรรมการ ฯ ได้รับทราบข้อมูลว่า ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 เพียงไม่กี่วัน มีกลุ่มครอบครัวชาวฮินดูที่เดินทางออกจากตำบล Myin Hlut ทางตอนใต้ของเมืองมอญตอ โดยทิ้งทรัพย์สินของตนเองไว้โดยกระชั้นหัน (FFM, 2018b: 268)

ในส่วนของความสัมพันธ์ของชุมชน ชาวโรฮีนจาที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ล้วนกล่าวว่าโดยสอดคล้องกันความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนโรฮีนจาและชุมชนยะไข่ในช่วงหลังจากการเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ 2559 นั้นย่ำแย่ขึ้นเรื่อย ๆ โดยชุมชนยะไข่นั้นได้ยุติการค้าขายกับชาวโรฮีนจา รวมถึงมีชาวยะไข่บางส่วนเข้าครอบครองพื้นที่ที่ชาวโรฮีนจาอ้างว่าเป็นพื้นที่เกษตรกรรมของตน (FFM, 2018b: 268)



ทั้งนี้ คณะกรรมการ ฯ จึงเห็นว่าเมื่อพิจารณาประเด็นปัญหาความสัมพันธ์ที่ย่ำแย่ลงของทั้งสองชุมชน กอปรกับคำเตือนที่ชาวโรฮีนจาได้รับจากเพื่อนบ้านชาวยะไข่ รวมถึงการที่มีชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มที่เดินทางออกจากพื้นที่ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ปัจจัยเหล่านี้ อาจจะเป็นตัวระบุให้เห็นว่าบุคคลที่ไม่ใช่ชาวโรฮีนจาบางคนรวมถึงชาวยะไข่ได้รับทราบข้อมูลหรือทราบแผนการของกองทัพเมียนมาเกี่ยวกับการปฏิบัติการกวาดล้างก่อนที่จะมีปฏิบัติการ (FFM, 2018b: 269)

คณะกรรมการ ฯ ยังได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนอย่างมากต่อปฏิบัติการกวาดล้าง เช่น ปฏิบัติการกวาดล้างในพื้นที่ตำบล Chut Pyin และตำบล Min Gyi ที่เจ้าหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบลนั้นเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือกองทัพเมียนมา ทั้งแจ้งต่อกองทัพว่าชาวโรฮีนจาอยู่ในหมู่บ้านก่อนที่จะมีการปฏิบัติการร่วมถึงในระหว่างที่มีการปฏิบัติการในบางพื้นที่เจ้าหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นชาวยะไข่ หรืออดีตเจ้าหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่น ถูกพบเห็นว่าให้ความช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการก่อความรุนแรง อย่างน้อยใน 2 หมู่บ้านมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่าพวกเขาพบเห็นว่าเจ้าหน้าที่เหล่านี้เป็นผู้นำทหารของกองทัพเมียนมาเข้าไปในหมู่บ้าน อธิบายเส้นทาง และชี้เป้าหมาย (FFM, 2018b)

#### 5.4.4.3 กองกำลังติดอาวุธ

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ มองว่า ARSA นั้นมีความสามารถที่จะประสานการโจมตีพร้อมกันหลายจุดได้ในพื้นที่ที่มีการควบคุมทางการทหารอย่างเข้มข้นเช่นทางเหนือของรัฐยะไข่ แต่ทว่ามีความสามารถทางการทหารที่ไม่สูงนัก โดยส่วนใหญ่จะใช้กลยุทธ์โจมตีและหนี (Hit and Run) มีสมาชิกเป็นพลเรือนที่มีได้รับการฝึกอบรมทางการทหารมากพอ และส่วนใหญ่มีอาวุธเป็นไม้และมีด ทำให้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่กองทัพเมียนมาได้เพียงน้อยนิดเมื่อเทียบกับความเสียหายที่ ARSA ต้องเผชิญ (FFM, 2018b: 249)

ในส่วนของจำนวนของ ARSA นั้นข้อมูลยังเป็นที่ขัดแย้งกัน คณะกรรมการได้สวนอิสระที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาได้อ้างอิงว่าสำนักงานตำรวจเมียนมาได้ทำการคาดประมาณจำนวนผู้คนที่เข้าร่วมในการโจมตีฐานกองกำลังความมั่นคงในช่วงวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ไว้มากกว่า 9,000 คน จึงสามารถทำการโจมตีในระดับที่ใหญ่กว่าและครอบคลุมพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่กว้างขวางกว่าการโจมตีในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 ได้ โดยยังมีการรายงาน ว่า ARSA ได้ทำการทำลายสะพาน 8 เส้น ซึ่งเชื่อมต่อเส้นทางการเดินทางสาธารณะที่สำคัญ ต่อมา มีรายงานว่ายังคงมีการโจมตีโดย ARSA ต่อฐานกองกำลังความมั่นคงอีก 26 ฐานในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่ กองกำลังตำรวจเมียนมาจึงการคาดประมาณว่านักรบ ผู้ประสานงาน และฝูงชนชาวโรฮีนจาของ ARSA ที่มีส่วนร่วมในการโจมตีเช่นว่านั้นมีมากกว่า 14,000 คน (President Office, 2020: 3)

ในขณะที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ คาดประมาณตัวเลขไว้ต่ำกว่ามาก คณะกรรมการ ฯ วิเคราะห์ว่าจำนวนสมาชิกและผู้สนับสนุนของ ARSA นั้นต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยปฏิบัติการกวาดล้างที่ส่งผลร้ายแรงต่อชาวโรฮีนจา รวมถึงมาตรการจำกัดสิทธิต่าง ๆ ที่มีความเคร่งครัดขึ้น คณะกรรมการ ฯ จึงได้รับข้อมูลว่าหลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนตุลาคมปี พ.ศ. 2559 จนถึงช่วงเดือนสิงหาคมปี พ.ศ. 2560 ARSA ได้รับการสนับสนุนรวมถึงมีสมาชิกมากขึ้น นอกจากนี้ จำนวนสมาชิกและผู้สนับสนุน ARSA ในแต่ละหมู่บ้านยังแตกต่างกันออกไป แต่คณะกรรมการ ฯ ได้ข้อมูลมาว่าในแต่ละหมู่บ้านนั้นน่าจะมีผู้สนับสนุน ARSA อย่างน้อย 10 คน และมองว่าจำนวนของสมาชิกและผู้สนับสนุนทั้งหมดนั้นไม่ชัดเจน แต่เชื่อว่าสมาชิกของกลุ่มนั้นมีจำนวนไม่เยอะ แต่ผู้สนับสนุนนั้นน่าจะมีหลายร้อยคน (FFM, 2018b: 244)

อนึ่ง จากการสัมภาษณ์สมาชิกของ ARSA โดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ นั้นดูเหมือนว่าวัตถุประสงค์ของ ARSA ที่โจมตีฐานกองกำลังความมั่นคงนั้นมิใช่เพื่อเป้าหมายทางการทหาร แต่เพื่อตอบโต้กองทัพเมียนมา และเพื่อดึงความสนใจของประชาคมโลกมาสู่พื้นที่ โดยสมาชิก ARSA ได้ให้สัมภาษณ์และกล่าวแก่คณะกรรมการ ฯ ว่า “เป้าหมายหลักของการโจมตีนั้นเพื่อดึงความสนใจของนานาชาติเนื่องจากเรารู้ว่าการตอบโต้ (ของกองทัพเมียนมา) นั้นจะโหดร้าย เราหวังว่าถ้าโลกเห็นการตอบโต้ดังกล่าวแล้วพวกเขาจะเข้าใจสิ่งที่เราเผชิญอยู่ในที่สุด” สมาชิก ARSA อีกคนหนึ่งที่เกี่ยวข้องในการโจมตีในเดือนสิงหาคมพ.ศ. 2560 ที่คณะกรรมการ ฯ ได้ทำการสัมภาษณ์ได้อธิบายถึงการโจมตีดังกล่าวว่า “พวกเราคือกลุ่มชายที่บุกเข้าไปบริเวณจุดตรวจด้วยไม้และก้อนหิน แต่ทหารเริ่มที่จะยิง ทำให้เราไม่สามารถตอบโต้ได้เนื่องจากเรามีแค่ไม้และหิน เหตุการณ์นั้นไม่ใช่กองกำลังทหารถูกเราโจมตี แต่มันคือการประท้วงและการก่อความไม่สงบเพื่อเรียกร้องสิทธิของเรา” (FFM, 2018b: 249-250)

ในขณะที่คณะกรรมการไต่สวนอิสระชี้ว่าจากข้อมูลที่ได้รับมาจากการสัมภาษณ์นั้นเห็นว่าการโจมตีของ ARSA นั้นมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและกระทำอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ (1) เพื่อที่จะยึดเอาอาวุธยุทโธปกรณ์จากฐานและจุดตรวจตำรวจเพื่อเพิ่มศักยภาพในการต่อสู้ และ (2) เพื่อที่จะก่อเหตุให้ชาวมุสลิมจำนวนมากเดินทางไปยังประเทศบังกลาเทศเพื่อที่จะดึงความสงสารและความช่วยเหลือของประชาคมโลก คณะกรรมการไต่สวนอิสระยังเชื่อว่า ARSA ได้รวบรวมชาวมุสลิมมากมายเข้ามาร่วมในกิจกรรมของตนเองผ่านทางนักวิชาการทางด้านศาสนา ซึ่งทำให้ชาวมุสลิมที่เคร่งศาสนาอยากที่จะปฏิเสธไม่ให้ความร่วมมือ (President Office, 2020: 7)

มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ เช่นกันว่า ARSA นั้น ประกอบอาชญากรรมร้ายแรงทั้งการสังหารผู้ต้องสงสัยว่าเป็นสายข่าว รวมถึงเผาหมู่บ้าน Ah Htet Pyu Ma ของชาวยะไข่ ในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 รวมถึงการกล่าวหาว่า ARSA ทำการสังหาร ชาว Mro และสังหารชายและหญิงชาวฮินดูกว่า 100 คนในพื้นที่ Kha Maung Seik ซึ่งได้กล่าวถึงไปแล้วด้านบน และขอกกล่าวหาที่ว่าหญิงชาวฮินดูบางคนถูกบังคับให้เดินทางไปยังประเทศบังกลาเทศ บังคับให้เปลี่ยนศาสนาเป็นอิสลาม และให้แต่งงานกับสมาชิกของ ARSA ล้วนแต่จำต้องได้รับการสืบสวนสอบสวนต่อไป (FFM, 2018b; President Office, 2020)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลเมียนมาจะกล่าวอ้างว่า ARSA เป็นผู้เผาทำลายหมู่บ้านของ ชาวโรฮีนจาแต่ทว่า ณ ปัจจุบันยังคงไม่มีพยานหลักฐานใดที่จะสนับสนุนข้อกล่าวอ้างดังกล่าว

#### 5.4.4.4 ชาวโรฮีนจา

จากที่กล่าวถึงไปข้างต้น ข้อมูลการมีส่วนร่วมของชาวโรฮินจา รวมถึงจำนวนชาวโรฮินจาที่มี ส่วนร่วมในความรุนแรงครั้งนี้ไม่เป็นที่ชัดเจนนัก อีกทั้งข้อมูลของคณะกรรมการไต่สวนอิสระที่ถูก ตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาและคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ กลับแตกต่างกันอย่างชัดเจน

ในขณะที่มีพยานหลักฐานสนับสนุนข้อกล่าวอ้างที่ว่าวันก่อนที่จะมีการโจมตีใน วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ARSA ได้ทำการรวมพลชาวโรฮินจาในหมู่บ้านต่าง ๆ ผ่านแอปพลิเคชัน WhatsApp ที่ส่งไปยังหัวหน้าสมาชิกในพื้นที่เพื่อให้ร่วมกันทำการโจมตีกองกำลังความมั่นคง และมี ข้อมูลเช่นเดียวกันว่ามีชาวโรฮินจาในพื้นที่จำนวนมากเข้าร่วมในการก่อการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ตัวเลขที่ถูกบันทึกนั้นก็กลับแตกต่างกันอย่างมาก โดยมีตั้งแต่หลักร้อย (โดยคณะกรรมการตรวจสอบ ข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓) จนถึงหลักหมื่น (สำนักงานตำรวจเมียนมา)

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ข้อมูลทั้งแก่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ องค์การภาคประชาสังคม และคณะกรรมการไต่สวนอิสระ ว่าในบางกรณีนั้นเป็นที่ไม่แน่ชัดว่าผู้ที่ กระทำการคือ ARSA หรือพลเรือนชาวโรฮินจา เช่น ในกรณีการเผาทำลายพื้นที่หมู่บ้าน Ah Htet Pyu Ma ที่มีชาวยะไข่อาศัยอยู่ประมาณ 100 ครัวเรือน และหมู่บ้าน Mro Khu Daing ของชาว Mro ในตำบล Pa Da Kar Ywar Thit ที่กล่าวถึงไปข้างต้นแล้ว (FFM, 2018b; President Office, 2020)

#### 5.4.4.5 สื่อมวลชน

นับแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 สื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อของรัฐและสื่ออื่น ๆ ในประเทศล้วนให้ความสนใจกับกิจกรรมของ ARSA มีการติดตาม รวมถึงรายงานข่าวที่เกี่ยวกับ ARSA มากขึ้น และส่วนใหญ่

สื่อเหล่านี้มีการรายงานข่าวในเชิงที่ว่าชาวโรฮีนจาเป็น “ผู้ก่อการร้ายชาวเบงกาลี” รวมถึงมีรายงานว่ามีการใช้คำพูดที่สร้างความเกลียดชังต่อชาวโรฮีนจามากขึ้น โดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการรายงานผ่านสื่อทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศเช่นนี้ทำให้เกิดความหวาดกลัวในกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่ชาวโรฮีนจามากขึ้น โดยเฉพาะข้อกล่าวหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมการก่อการร้าย ทั้งนี้ ในช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึง กรกฎาคม พ.ศ. 2560 ก่อนที่ ARSA จะทำการโจมตีครั้งใหญ่ มีหลายสำนักข่าวที่รายงานข่าวเกี่ยวกับกิจกรรมของ ARSA รวมถึงรายงานเกี่ยวกับการสังหารสายข่าวโดย ARSA การค้นพบฐานการฝึกอบรม พร้อมอาวุธและอุปกรณ์ประกอบระเบิดของ ARSA ในพื้นที่ต่าง ๆ รายงานเกี่ยวกับการค้นพบว่ามี “คนต่างชาติ” ร่วมฝึกกับ ARSA รายงานข่าวเกี่ยวกับการที่ ARSA สังหารผู้ที่ไม่ใช่ชาวโรฮีนจา เช่น ชาวยะไข่ หรือชาว Mro ตามที่กล่าวไปข้างต้น (FFM, 2018b: 267-268)

#### 5.4.4.6 พระสงฆ์

ในเดือนพฤษภาคมและกรกฎาคม พ.ศ. 2560 มีรายงานว่าพระภิกษุได้ไปเยี่ยมเยียนพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่ ในช่วงต้นเดือนพฤษภาคมมีรายงานว่าพระภิกษุได้ไปเยี่ยมเยียนพื้นที่ที่ถูกโจมตีในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 โดยได้รับการคุ้มกันโดยกองกำลังตำรวจตระเวนชายแดน นอกจากนี้ยังมีรายงานว่าในระหว่างที่มีการเยี่ยมเยียนพื้นที่ที่พระภิกษุได้เข้าประชุมเป็นการส่วนตัวกับผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่ เมื่อสิ้นสุดการเยี่ยมเยียนนั้น มีรายงานว่า มีเจ้าหน้าที่ทหารระดับสูงเป็นผู้ทำการส่งพระภิกษุกลับ พรรคแห่งชาติอาระกัน (Arakan National Party) เองก็ได้ออกแถลงการณ์ต้อนรับพระภิกษุต่อสาธารณะเมื่อพระภิกษุทำการเยี่ยมเยียนพื้นที่ รวมถึงได้ให้บริจาคนแก่พระภิกษุ (FFM, 2018b: 274)

พระภิกษุได้กลับมาเยี่ยมพื้นที่รัฐยะไข่อีกครั้งหนึ่งในวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2560 เขาได้เดินทางไปทั้งเมืองซิตตเวและทางเหนือของรัฐที่ต้อง รวมถึงทำการเยี่ยมตำบล Zay Di Pyin และตำบล Chut Pyin ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชาวยะไข่อาศัยอยู่จำนวนมาก เช่นเดียวกันพื้นที่ดังกล่าวก็มีชาวโรฮีนจาอาศัยอยู่จำนวนมาก โดยทั้งสองตำบลนั้นเป็นพื้นที่ที่มีปฏิบัติการกวาดล้างอย่างรุนแรงในช่วงไม่กี่อาทิตย์หลังจากนั้น นอกจากนี้พระภิกษุยังได้เข้าร่วมการประชุมและทำการเทศนาในวัดในตำบล Zay Di Pyin และมีรายงานว่า มีผู้เข้าร่วมฟังการเทศนาจำนวนมาก ก่อนที่จะเดินทางไปยังตำบล Chut Pyin เพื่อเข้าร่วมการประชุมในลักษณะเดียวกัน (FFM, 2018b: 274)

ทั้งนี้ มีชาวโรฮีนจาที่มาจากตำบล Chut Pyin ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ว่าหลังจากที่พระภิกษุมาเยี่ยมเยียนแล้ว เขา รู้สึกว่าการถูกคุกคามโดยทั้งทหารกองทัพเมียนมาและชาวยะไข่นั้นรุนแรงขึ้น (FFM, 2018b: 274)

## บทที่ 6

### ข้อค้นพบจากการวิจัย

ในบทนี้ได้รวบรวมข้อค้นพบจากการวิจัยโดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ถูกรวบรวมมาในบทที่ 4 และ 5 เพื่ออธิบายข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ประการ ได้แก่ (1) การศึกษาปัจจัยและรูปแบบของสถานการณ์ที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560 (2) การศึกษาว่าสถานการณ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560 นั้นเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่ และ (3) การศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่อธิบายถึงสาเหตุและพลวัตรของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้

#### 6.1 การสังเคราะห์ปัจจัยอันนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในพื้นที่

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยทางด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ชชาติพันธุ์ ศาสนา รูปแบบการปกครอง การจำกัดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และการสร้างความเกลียดชังในพื้นที่ล้วนส่งผลต่อโครงสร้างและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่ รวมถึงมุมมองของรัฐและสาธารณชนต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮีนจาที่เอื้อต่อ “การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยกลุ่มที่เหนือกว่า” ตามทฤษฎีการกระทำร่วมกัน และการใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม

##### 6.1.1 ปัจจัยอันนำไปสู่การสร้างคตินิยมของบุคคลทั่วไปต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา

ปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ ชชาติพันธุ์ ศาสนา การจำกัดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และการสร้างความเกลียดชังในพื้นที่ นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา ทำให้ชาวโรฮีนจาถูกมองว่าเป็น “พวกอื่น” และแตกต่างจากพลเมืองหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในเมียนมา

ชาวโรฮีนจามักถูกวาดภาพว่าเป็นกลุ่มผู้ใช้ความรุนแรง ไม่ซื่อสัตย์ ต่อต้านชาวพม่า ต่อต้านชาวพุทธ เป็นผู้อพยพผิดกฎหมาย และเป็นผู้ก่อการร้าย ความเชื่อดังกล่าวมีรากฐานมาจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ความโกรธแค้นในเชิงประวัติศาสตร์โดยเฉพาะนับจากยุคที่รัฐยะไข่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรมอญและช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งชาวโรฮีนจาร่วมมือกับผู้นำอาณานิคมในการสู้รบกับทั้งชาวยะไข่และเมียนมา นำไปสู่ความหวาดระแวงและเคียดแค้นพฤติกรรมสังหารหมู่ของฝ่ายตรงข้าม และการมองฝ่ายตรงข้ามในฐานะศัตรู

นอกจากนี้ ชาวยะไข่และเมียนมาจำนวนมากยังเชื่อว่าชาวโรฮีนจาเข้ามาหลังจากยุคล่าอาณานิคมและเป็นเพียงแค่กลุ่มชนอพยพจากแผ่นดินเบงกอล จึงเป็นผู้อพยพผิดกฎหมาย เป็นกลุ่ม

ชาติพันธุ์ “อื่น” ที่มีใจของเมียนมา กอปรกับการที่ชาวยะไข่เองก็จัดเป็นหนึ่งในชนกลุ่มน้อยในเมียนมา และเผชิญกับความคับข้องใจเช่นเดียวกับชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ทำให้ชาวยะไข่ระแวงระวังภัยต่าง ๆ ที่อาจกลืนกินอัตลักษณ์ของตน โดยเฉพาะภัยคุกคามใกล้ตัวเช่นชาวมุสลิมในรัฐตน

การที่ชาวโรฮีนจา นับถือศาสนาอิสลาม กอปรกับกระแสกลัวอิสลามหรืออิสลามโฟเบีย ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้ชาวโรฮีนจาถูกมองว่าเป็น “พวกอื่น” และเป็นภัยคุกคามต่อศาสนาพุทธ สะท้อนจากการที่กลุ่มมุสลิมคามานซึ่งเป็นชาวมุสลิมเพียงกลุ่มเดียวที่ได้รับการยอมรับในฐานะหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ของเมียนมาเองก็ถูกโจมตีในระหว่างเกิดความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2555-2560 เช่นกัน อีกทั้ง บทบาทของพระสงฆ์ชาตินิยมที่เผยแพร่แนวคิดที่ทำให้กระแสกลัวอิสลามนั้นขยายตัวยากที่จะควบคุมในพื้นที่

นอกจากนี้ กฎหมายและนโยบายในประเทศเมียนมาหลายฉบับยังสนับสนุนกระบวนการ “แบ่งแยก” ชาวโรฮีนจาผ่านการปฏิเสธสถานะทางกฎหมายและสถานะพลเมืองของชาวโรฮีนจาและลิดรอนสิทธิต่าง ๆ ที่พลเมืองพึงมี ทั้งการปฏิเสธสิทธิการได้รับสัญชาติ การจำกัดสิทธิในการได้รับการลงทะเบียนการเกิด (ใบสูติบัตร) สิทธิในการแต่งงาน มีบุตร และสิทธิในการเคลื่อนไหว ทำให้ชาวโรฮีนจานั้นเป็นเสมือน “คนพวกอื่น” ที่มีได้รับการปฏิบัติและยอมรับเทียบเท่ากับชาวยะไข่และชาวเมียนมา และไม่สามารถเข้าถึงสิทธิและการบริการพื้นฐานของรัฐได้

แนวคิดทั้งหลายนี้ถูกเผยแพร่อย่างแพร่หลายในโลกสังคมเมียนมา ทั้งทางออนไลน์ หรือผ่านสื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่อกลางอื่น ๆ รวมถึงผ่านการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง นำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ บุคคลผู้มีอิทธิพลในสังคมและการเมือง และองค์กรพระสงฆ์ชาตินิยม มีการใช้ถ้อยคำที่เป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือมีนัยของการเหยียดชนชาติของชาวโรฮีนจาอย่างแพร่หลาย อีกทั้งถ้อยคำส่วนใหญ่ล้วนเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันกับแนวคิดหลักที่ว่าชาวโรฮีนจาหรือมุสลิมเป็น “ภัยคุกคามอิสลาม” “เป็นภัยต่อประเทศ” “เป็นภัยต่อชาติพันธุ์เมียนมา” และ “เป็นภัยต่อศาสนาพุทธ”

อนึ่ง จะเห็นได้ว่าปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีหลายปัจจัยที่เกิดขึ้นจากการกระทำของรัฐ หรือนำเชื่อว่ารัฐมีส่วนอย่างมาก เช่น การออกกฎหมาย นโยบาย แนวทางการปฏิบัติต่าง ๆ และการเผยแพร่แนวคิดความเชื่อบางประการผ่านการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง ทำให้เป็นการยากที่รัฐจะปฏิเสธว่าตนไม่มีส่วนรู้เห็นกับอุดมการณ์หรือคตินิยมในทางลบที่ประชาชนทั่วไปมีต่ออัตลักษณ์ของชาวโรฮีนจา

### 6.1.2 ปัจจัยที่หล่อหลอมโครงสร้างและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่

ปัจจัยทางด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น ล้วนส่งผลต่อโครงสร้างและสถานะทางสังคมในรัฐยะไข่ที่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรง

เช่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในมุมมองของชาวยะไข่และชาวเมียนมานั้นชาวโรฮีนจาเป็น “พวกอื่น” และมีอัตลักษณ์ต่างจากตน ในรัฐยะไข่เองยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อโครงสร้างและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่โดยตรงและนำไปสู่ความแตกแยก เช่น ลักษณะภูมิประเทศยะไข่ที่ตัดขาดจากเมียนมาส่วนอื่น ๆ ทำให้ทั้งชาวโรฮีนจาและชาวยะไข่หวงแหนอัตลักษณ์ของตน ความคับข้องใจที่เกิดจากปัญหาภัยพิบัติจากสภาพอากาศแปรปรวนบ่อยครั้งและปัญหาอุทกภัยเรื้อรัง ซึ่งฉุดรั้งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของรัฐยะไข่ ปัญหาความยากจน การลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ที่คนท้องถิ่นรู้สึกว่าคุณสมบัติได้รับผลประโยชน์และรู้สึกว่ารัฐบาลนั้นเข้ามาแสวงหาประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติของตนและนำไปสู่การแย่งชิงที่ดินทำกิน นอกจากนี้ การเมืองในประเทศเมียนมานั้นอยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านจากระบบเผด็จการสู่การปกครองแบบประชาธิปไตย และมีการกระจายอำนาจมากขึ้น ทำให้อำนาจการปกครองในท้องที่ของหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นมีมากขึ้น การแย่งชิงอำนาจการปกครองดังกล่าวจึงยิ่งรุนแรงขึ้น

### 6.2 อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามบทนิยามของอนุสัญญา

จะเห็นได้ในบทที่ 5 ว่าข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ความรุนแรงทั้งในปีพ.ศ. 2555 พ.ศ. 2559 และพ.ศ. 2560 ที่ถูกรวบรวมในรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๆ หรือองค์กรระหว่างประเทศอื่น ๆ นั้นแตกต่างจากข้อมูลที่ถูกรวบรวมโดยคณะกรรมการที่ถูกระงับตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาอย่างมาก ทั้งนี้ คณะกรรมการไต่สวนอิสระที่ถูกระงับตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมา มองว่าความแตกต่างดังกล่าวเกิดจากการที่องค์กรระหว่างประเทศไม่สามารถเข้าถึงบางพื้นที่ได้และพึ่งพาเพียงข้อมูลของชาวโรฮีนจาที่ลี้ภัยไปยังประเทศบังกลาเทศเท่านั้น ทำให้การรวบรวมรายงานดังกล่าวไม่ได้ผ่านกระบวนการที่เหมาะสม (President Office, 2020: 9) ในขณะเดียวกัน องค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ ก็ตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นกลางและประสิทธิภาพของคณะกรรมการต่าง ๆ ที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้น (International Commission of Jurists, 2018b: 4-5) และมองว่า คณะกรรมการเหล่านี้ควรจะทำการสัมภาษณ์ผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาในพื้นที่ประเทศบังกลาเทศ ซึ่งหลายภาคส่วนชี้ว่าอยู่ในสถานะที่จะสามารถให้ข้อมูลได้โดยอิสระโดยไม่ต้องหวาดกลัวว่าจะถูกแก้แค้นเอาคืนเช่นชาวโรฮีนจาในประเทศเมียนมา (HRW, 2020) และมองว่าพวกเขาเป็นเครื่องมือของรัฐบาลเมียนมาที่จะป้องกันมิให้ศาลระหว่างประเทศมีอำนาจเหนือคดีเหล่านี้โดยให้เหตุผลว่า

รัฐสามารถดำเนินคดีดังกล่าวได้ภายใต้กรอบกฎหมายของตนภายใต้ “หลักการเกื้อหนุนกัน” (Complementarity principle)

เนื่องจาก ข้อเท็จจริงที่ถูกรวบรวมโดยทั้งสองกลุ่มนั้นแตกต่างกันเป็นอย่างมาก จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่ทั้งสองกลุ่มจะมีทัศนคติที่แตกต่างกันเกี่ยวกับสถานการณ์ในพื้นที่ว่าเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่ ดังที่จะกล่าวต่อไปด้านล่างนี้ ดังนั้นการที่จะพิจารณาว่ามีอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามบทนิยามของอนุสัญญาของสหประชาชาติเกิดขึ้นในพื้นที่รัฐยะไข่หรือไม่จึงจำเป็นต้องซึ่งนำหนักข้อมูลว่าข้อมูลชุดใดนั้นน่าเชื่อถือกว่าในการนำมาวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบความผิด

เช่นที่กล่าวถึงในบทที่ 2 มาตรา 2 ของอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) ได้บัญญัตินิยามของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ไว้ว่าคือ “...การอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ที่กระทำลงโดยเจตนาจะทำลายล้างกลุ่มชนชาติ ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน โดยวิธีการ ได้แก่ (ก) สังหารสมาชิกของกลุ่ม (ข) ทำให้สมาชิกของกลุ่มได้รับอันตรายแก่กายหรือใจอย่างสาหัส (ค) กระทำโดยเจตนาและคาดหมายได้ว่าจะทำให้กลุ่มมีสภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมทางกาย ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน (ง) ดำเนินมาตรการอันเพื่อจะป้องกันการกำเนิดภายในกลุ่ม และ (จ) ใช้กำลังโยกย้ายถ่ายเทเด็กของกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง” จากบทนิยามข้างต้น การที่การกระทำหนึ่ง ๆ จะเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จำต้องมีองค์ประกอบครบทั้งสามประการ ได้แก่ ประการแรกต้องมีการพิจารณาว่าอาชญากรรมดังกล่าวนั้นได้กระทำต่อกลุ่มที่ได้รับการปกป้องตามนัยของอนุสัญญาหรือไม่ ซึ่งได้แก่ “กลุ่มชนชาติ ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา” ประการที่สองต้องมีองค์ประกอบด้านการกระทำ (องค์ประกอบภายนอก) ซึ่งได้แก่วิธีการทั้ง 5 วิธี ตาม (ก) ถึง (จ) และประการที่สามองค์ประกอบทางด้านจิตใจ (องค์ประกอบภายใน) ซึ่งคือ “เจตนาจะทำลายล้างกลุ่มชนชาติ ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือกลุ่มศาสนา ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน” หรือที่รู้จักกันในชื่อ “เจตนาพิเศษ” (Special intent) หรือ “เจตนาฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” (Genocidal intent)

อนึ่ง การพิจารณาองค์ประกอบประการแรกนั้นไม่ซับซ้อนนัก แต่การพิจารณาองค์ประกอบที่สองและสามจำต้องนำข้อเท็จจริงทั้งสองชุดมาพิจารณาควบคู่ และซึ่งนำหนักเพื่อตัดสินว่าได้มีการกระทำและเจตนาเช่นว่าอยู่จริงหรือไม่ องค์ประกอบทางด้านจิตใจนั้นพิจารณายากลำบากที่สุดเนื่องจากการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มักไม่มีหลักฐานเอกสารหรือคำพูดที่แสดงเจตนาชัดเจนว่าเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ด้วยเหตุนี้ การพิจารณาองค์ประกอบทางด้านจิตใจจึงจำเป็นต้องนำข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมาพิจารณาประกอบกันเพื่อหาความเชื่อมโยงที่แสดงถึงเจตนาของผู้กระทำผิด



### 6.2.1 กลุ่มที่ตกเป็นเหยื่อ

เป็นที่ชัดเจนว่าชาวโรฮีนจาในบังกลาเทศเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการปกป้องตามอนุสัญญา เนื่องจากคนกลุ่มนี้มีลักษณะจำเพาะทั้งทางด้านชนชาติโดยมีสมาชิกที่ใช้ภาษาและวัฒนธรรมเดียวกันในกลุ่มต่างจากคนส่วนใหญ่ในประเทศ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันด้วยลักษณะทางกายภาพและที่มา รวมถึงทางด้านศาสนาเนื่องจากพวกเขาเป็นสมาชิกของศาสนาเดียวกัน ทั้งนี้ แม้ว่าความเป็นมาในเชิงประวัติศาสตร์ของชาวโรฮีนจา รวมถึงข้อกล่าวอ้างว่าพวกเขาเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นของเมียนมายังคงเป็นที่ขัดแย้ง แต่ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ไม่สามารถนำมาหักล้างข้อเท็จจริงที่ว่าพวกเขาเป็นกลุ่มชนที่มีลักษณะร่วมกันและมีความแตกต่างจากกลุ่มผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดและจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองตามอนุสัญญาได้

ข้อเท็จจริงเช่นนี้ชัดเจนยิ่งขึ้นจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ กองกำลังความมั่นคง รวมถึงในกฎหมายของเมียนมาเอง เนื่องจากชาวโรฮีนจาไม่ได้ถูกยอมรับว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ และแนวทางการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้กับชาวโรฮีนจาเองก็แตกต่างไปจากกลุ่มชนพื้นเมืองอื่น ๆ ในประเทศ แสดงให้เห็นว่าคนกลุ่มนี้ถูกปฏิบัติอย่างแตกต่าง อีกทั้งยังถูกเรียกขานว่า “เบงกาลี” ซึ่งสะท้อนว่าผู้เรียกขานเองมองว่าพวกเขานั้นเป็นคนกลุ่มอื่น แม้แต่ในรายงานของคณะกรรมการต่าง ๆ ที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐบาลเมียนมาเพื่อเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงยังระมัดระวังเกี่ยวกับถ้อยคำที่ใช้เรียกขานคนกลุ่มนี้ โดยมักจะใช้คำว่า “เบงกาลี” หรือ “ชาวมุสลิม” ในการเรียกขานชาวโรฮีนจา โดยมีนัยเพื่อแสดงให้เห็นว่าคนกลุ่มนี้นั้นมิได้เป็นคนกลุ่มเดียวกันเป็นผู้อพยพมาจากที่อื่น และมีได้นับถือศาสนาเดียวกัน

### 6.2.2 องค์ประกอบด้านการกระทำ

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ เห็นว่าความรุนแรงที่เกิดต่อชาวโรฮีนจาที่กระทำโดยกองทัพเมียนมาและกองกำลังความมั่นคงอาจจะเข้า 4 ใน 5 รูปแบบการกระทำต้องห้ามได้แก่ (ก) การสังหารสมาชิกของกลุ่ม (ข) ทำให้สมาชิกของกลุ่มได้รับอันตรายแก่กายหรือใจอย่างสาหัส (ค) กระทำโดยเจตนาและคาดหมายได้ว่าจะทำให้กลุ่มมีสภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมทางกายไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน และ (ง) ดำเนินมาตรการอันเพื่อจะป้องกันการกำเนิดภายในกลุ่ม (FFM, 2018b: 346-351) ทั้งนี้ ผู้วิจัยเองก็มีความเห็นสอดคล้องกับทัศนะของคณะกรรมการ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

#### 6.2.2.1 การสังหารสมาชิกของกลุ่ม

ความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในปีพ.ศ. 2559 และพ.ศ. 2560 นั้นมีข้อมูลชัดเจนว่ากองทัพเมียนมาและกองกำลังมั่นคงอื่น ๆ รวมถึงพลเรือนชาวยะไข่ ได้เจตนาร่วมกันสังหาร

ชาวโรฮีนจาทั้งชาย หญิง และเด็ก ทั้งนี้ รูปแบบการสังหารนั้นเกิดขึ้นคล้ายคลึงกันในหลายพื้นที่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน เช่น โดยการที่กองกำลังความมั่นคงเข้าไปในพื้นที่หมู่บ้านต่าง ๆ และทำการระดมยิงใส่ชาวโรฮีนจาโดยไม่แบ่งแยกกว่าคนกลุ่มนั้นเป็นพลเรือนหรือเป็นนักรบ ARSA หรือการสังหารด้วยอาวุธปืนโดยมีเป้าหมายเฉพาะเจาะจง เช่น บรรดาผู้มีอิทธิพลในหมู่บ้าน และการสังหารคนไปพร้อมกับการเผาทำลายบ้านเรือน รวมถึงรายงานที่ว่าชาวยะไข่และกองกำลังความมั่นคงที่เข้าร่วมในปฏิบัติการกวาดล้างใช้มีดทำร้ายและสังหารชาวโรฮีนจาที่ได้รับบาดเจ็บหรือกำลังหลบหนี

อันที่จริงแล้วความรุนแรงในปีพ.ศ. 2555 นั้นมีผู้ให้ข้อมูลกล่าวอ้างว่ามีการสังหารสมาชิกชาวโรฮีนจาเช่นกันโดยชาวยะไข่ ในขณะที่กองทัพเมียนมาและกองกำลังความมั่นคงอื่น ๆ นั้นมีส่วนร่วมให้การสนับสนุน หรือเพิกเฉยต่อการกระทำดังกล่าว แต่ยังคงไม่มีการเก็บข้อมูลที่เป็ระบบอย่างชัดเจน จนกระทั่งเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2559 และพ.ศ. 2560 ที่มีข้อมูลในการพิสูจน์ชัดเจนขึ้นและเป็นระบบขึ้น โดยมีได้มีเพียงแต่คำสัมภาษณ์ของชาวโรฮีนจาที่ให้กับคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ รวมถึงภาคเอกชนระหว่างประเทศอื่น ๆ ในฐานะเหยื่อโดยตรงที่สอดคล้องกันเท่านั้น แต่ยังมีพยานหลักฐานอื่น ๆ ประกอบเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและเพิ่มน้ำหนักให้แก่ข้อกล่าวหา ได้แก่ ภาพเคลื่อนไหว ภาพถ่าย รอยบาดแผลที่ได้รับการพิสูจน์ตามหลักนิติวิทยาศาสตร์ รวมถึงลักษณะบาดแผลที่ได้รับการพิสูจน์โดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญที่ทำการรักษาว่าเป็นบาดแผลสาหัสที่สามารถฆ่าชีวิตผู้คนได้ เช่น บาดแผลจากกระสุนปืน บาดแผลที่เกิดจากมีดขนาดใหญ่ หรือบาดแผลที่เกิดจากการเผาไหม้อย่างรุนแรง สอดคล้องกับข้อกล่าวอ้างหรือคำให้การของผู้ให้ข้อมูลว่าตนตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าองค์ประกอบทางด้านการกระทำเกี่ยวกับ “การสังหารสมาชิกของกลุ่ม” ที่เป็นหนึ่งในเงื่อนไขของอาชญากรรมกรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นเกิดขึ้นต่อชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่

อันที่จริงแล้วแม้ว่าคณะกรรมการไต่สวนอิสระที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาจะอ้างว่าการเสียชีวิตและการบาดเจ็บส่วนใหญ่ล้วนเกิดขึ้นเนื่องจากผลของการต่อสู้ระหว่างกองกำลังความมั่นคงเมียนมาและนักรบ ARSA ที่มีความรุนแรง แต่คณะกรรมการ ฯ เองก็ยอมรับว่ามีกรณีที่เจ้าหน้าที่ทหารและกองกำลังความมั่นคงได้ทำการสังหารพลเรือนโดยมิได้แบ่งแยกว่าเป็นพลเรือนธรรมดาหรือนักรบ ARSA ซึ่งอาจถือเป็นการใช้ความรุนแรงโดยมิได้สัดส่วน และเกินกว่าความจำเป็นทางการทหาร ในขณะที่คณะกรรมการคณะอื่นปฏิเสธว่ามีการสังหารพลเรือนที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการสู้รบ และยืนยันว่าการสังหารทั้งหลายนั้นเป็นการสังหารพลรบฝ่ายตรงข้ามที่สามารถกระทำได้ตามหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่บังคับใช้ในเวลาสงคราม แต่นอกจากข้อมูล

ที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ความมั่นคง ชาวเยเซไซ และชาวโรฮีนจาในประเทศแล้ว คณะกรรมการเหล่านี้มีได้ทำการเสนอพยานหลักฐานใดประกอบข้อกล่าวอ้างหรือโต้แย้งพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของฝ่ายตรงข้าม ทำให้การปฏิเสธดังกล่าวนี้มีน้ำหนักน้อยกว่าข้อกล่าวหา

#### 6.2.2.2 สมาชิกของกลุ่มได้รับอันตรายแก่กายหรือใจอย่างสาหัส

มีรายงานเกี่ยวกับรูปแบบการทำร้ายร่างกายต่าง ๆ ที่กระทำต่อชาวโรฮีนจา ทั้งการทรมาน การข่มขืน การกระทำรุนแรงทางเพศ หรือการปฏิบัติที่ทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี นอกจากนี้ยังมีการรายงานถึงผลกระทบทางด้านจิตใจที่เกิดกับบรรดาชาวโรฮีนจาในหลาย ๆ กรณี

ในรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ รวมถึงภาคเอกชนระหว่างประเทศอื่น ๆ ได้อธิบายถึงลักษณะของผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาที่ตนเคยได้สัมภาษณ์และชี้ว่ามีผู้ลี้ภัยที่ได้รับบาดเจ็บทางด้านร่างกายเป็นจำนวนมากเนื่องจากผลของปฏิบัติการกวาดล้าง ลักษณะการบาดเจ็บนั้นมีทั้งบาดแผล การบาดเจ็บร้ายแรง ทั้งจากการโจมตีที่มีลักษณะโหดร้าย การใช้อาวุธในระยะประชิด และการใช้มีด ทั้งบาดแผลจากกระสุน บาดแผลจากการถูกเผาไหม้ และบาดแผลจากอาวุธเช่นมีด บางคนจะต้องพิการ หรือต้องทำการรักษาบาดแผลเป็นระยะเวลายาวนาน สูญเสียอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย นอกจากนี้ยังมีรายงานเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายระหว่างการข่มขืน การข่มขืนหมู่ รวมถึงการกระทำรุนแรงทางเพศรูปแบบอื่น เช่น การกีดกันร่างกายของเหยื่อจนมีร่องรอยแผลเป็นหรือไม่สามารถรักษาหายได้เป็นระยะเวลานาน ทั้งนี้ ผู้สัมภาษณ์ขององค์กรต่าง ๆ ได้ทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภาพบาดแผล รูปแบบและลักษณะบาดแผลต่าง ๆ และนำไปวิเคราะห์พบว่าหลักฐานเหล่านี้สอดคล้องกับข้อกล่าวอ้างของเหยื่อ เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในประเทศบังกลาเทศและในบริเวณค่ายผู้ลี้ภัยที่ทำการรักษาบรรดาผู้ลี้ภัยที่หลบหนีมาก็ยืนยันว่าตนต้องทำการรักษาบรรดาผู้ลี้ภัยที่ได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก

เช่นเดียวกันในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้ลี้ภัย ผู้ทำการสัมภาษณ์หลายหน่วยงานนั้นได้บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับร่องรอยของความหวาดกลัวทางด้านจิตใจอย่างร้ายแรง นอกจากนี้ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ฯ ยังได้รับข้อมูลจากความเห็นผู้เชี่ยวชาญว่าผู้ที่รอดชีวิตจากการข่มขืน รวมถึงการกระทำรุนแรงทางเพศ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณค่ายผู้ลี้ภัยทางใต้ของประเทศบังกลาเทศนั้น ปัจจุบันมีลักษณะที่พยายามแยกตัวออกจากสังคม มีความลังเลที่จะทานอาหาร เก็บตัว รวมถึงมีพฤติกรรมหวาดกลัว นอกจากนี้ยังมีรายงานเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยที่พยายามทำร้ายร่างกายตัวเอง รวมถึงพยายามฆ่าตัวตาย (FFM, 2018b)

อนึ่ง ศาลชำนาญการระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวีย (ICTY) ได้เคยวางแนวพิพากษาไว้ว่าความรู้สึกเจ็บปวดจากการที่ต้องพรางจากสมาชิกในครอบครัว ความหวาดกลัวต่อความไม่แน่นอนของชะตาชีวิตของตนเอง รวมถึงบรรดาญาติพี่น้องที่หายสาบสูญ สภาพการเดินทางที่หนักหนา ความบอบซ้ำทางจิตใจที่ดำเนินอยู่อย่างไม่สิ้นสุด รวมถึงความคับข้องทางด้านอารมณ์และการเงินที่บรรดาเหยื่อเหล่านี้จะต้องประสบเมื่อจะต้องสูญเสียรูปแบบการดำเนินชีวิตในทันทีทันใด เป็นข้อมูลที่สนับสนุนข้อสรุปที่ว่าผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ ที่ถูกบังคับโยกย้ายจากพื้นที่เมือง Srebrenica ของอดีตประเทศยูโกสลาเวียได้รับ “ผลกระทบทางด้านจิตใจอย่างร้ายแรง” (FFM, 2018b: 348)

จะเห็นได้ว่าประสบการณ์ดังกล่าวนี้มีลักษณะที่เหมือนกันกับประสบการณ์ที่ผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาต้องประสบ ชาวโรฮีนจาที่สามารถหลบหนีจากปฏิบัติการกวาดล้างได้จะต้องเผชิญกับการเดินทางที่มีความเสี่ยงอย่างมากที่จะเข้ามายังพื้นที่ประเทศบังกลาเทศ หลายคนนั้นมีความบอบซ้ำทางด้านจิตใจอย่างมากเนื่องจากตนสูญเสียหรือเป็นพยานผู้เห็นเหตุการณ์ว่าสมาชิกในครอบครัว รวมถึงเพื่อนฝูง และคนในหมู่บ้านนั้นเสียชีวิตทั้งในพื้นที่รัฐยะไข่และระหว่างการเดินทางมายังค่ายผู้ลี้ภัย ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าองค์ประกอบทางการกระทำเกี่ยวกับ “อันตรายแก่กายหรือใจอย่างสาหัส” ซึ่งเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นเกิดขึ้นต่อชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่

### 6.2.2.3 ทำให้กลุ่มมีสภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมทางกาย

รูปแบบการกระทำตามองค์ประกอบนี้ไม่จำเป็นที่จะต้องทำการพิสูจน์ถึงขั้นว่าการกระทำต่าง ๆ จะนำไปสู่ความตายหรือก่อให้เกิดความเสียหายทางด้านร่างกายอย่างมากหรือไม่ เพียงแต่ถ้าสามารถ “คาดหมายได้”ว่าจะนำไปสู่ผลเช่นนั้นได้ก็เพียงพอแล้ว (FFM, 2018b: 348)

ในกรณีของชาวโรฮีนจานั้นจะเห็นได้ว่าชะตากรรมของคนกลุ่มนี้นับตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ระหว่างที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรง และหลังจากที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงนั้นล้วนแต่ส่งผลให้มีสภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมทางกายทั้งสิ้น

ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ชาวโรฮีนจาจำต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย กฎ ระเบียบ และนโยบาย ที่จำกัดสิทธิต่าง ๆ ได้แก่ สิทธิการเคลื่อนไหว และสิทธิพื้นฐานอื่น ๆ ของพลเมืองอย่างเป็นระบบ ในทุกด้านของชีวิต และมีผลเป็นการจำกัดการเข้าถึงแหล่งอาหาร รวมถึงวิถีชีวิต ความช่วยเหลือทางด้านสาธารณสุข และระบบการศึกษา โดยการจำกัดดังกล่าวทวีความรุนแรงขึ้นหลังจากเกิดเหตุการณ์ปะทะกันในปีพ.ศ. 2555 สภาพะดังกล่าวนี้น่าจะถือได้ว่าสามารถ “คาดหมายได้” ว่า

จะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมทางกายของคนกลุ่มนี้ อีกทั้งสามารถก่อให้เกิดความเสื่อมถอยของความสามารถของชาวโรฮีนจาที่จะให้การสนับสนุนช่วยเหลือตนเอง รวมถึงความสามารถในการอยู่รอดในฐานะหนึ่งในชุมชนในรัฐยะไข่ โดยสะท้อนผ่านอัตราการขาดภาวะโภชนาการที่ดีและความยากจนในพื้นที่ทางเหนือของรัฐยะไข่

ในระหว่างที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรง และหลังจากที่เกิดเหตุการณ์ดังกล่าว ชาวโรฮีนจาจำนวนมากได้รับบาดเจ็บ ถูกลักขโมย ถูกกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง และถูกขับออกจากบ้านเรือนและดินแดนรัฐยะไข่ มาเผชิญกับความไม่แน่นอนในการหาที่อยู่พลัดถิ่นและความไม่แน่นอนเกี่ยวกับชะตากรรมของตน ย่อมส่งผลเป็นการทำให้เกิดความเสื่อมโทรมทางด้านร่างกายของคนกลุ่มนี้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพวกเขาไม่สามารถย้อนกลับมาในพื้นที่เดิมได้อีก เนื่องจากหลังจากการเผาทำลายหมู่บ้านของชาวโรฮีนจา รัฐบาลเมียนมาและกองกำลังความมั่นคงได้ทำการปรับเปลี่ยนหน้าดินในหลายพื้นที่ และการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ทับลงไป จนทำให้พื้นที่เหล่านั้นอยู่ในสภาพที่ชาวโรฮีนจาจะไม่สามารถกลับมาใช้ประโยชน์ได้ ข้อเท็จจริงข้างต้นสอดคล้องกับคำพิพากษาของศาลชำนาญการระหว่างประเทศสำหรับอดีตประเทศยูโกสลาเวีย (ICTY) ที่ชี้ว่า “การทำให้เสื่อมโทรมทางด้านร่างกายและชีวภาพของคนกลุ่มหนึ่งอาจจะสามารถพิจารณาได้ว่าน่าจะเป็นผลจากการบังคับโยกย้ายประชากร โดยเมื่อการโยกย้ายดังกล่าวเกิดขึ้นในลักษณะที่คนกลุ่มนั้นอาจจะไม่สามารถย้อนกลับมาได้อีก” (FFM, 2018b: 349)

นอกจากนี้ ตามแนวคำพิพากษาระหว่างประเทศนั้น การข่มขืนได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในเงื่อนไขที่นำมาซึ่งความเสียหายและความเสื่อมโทรมแก่ร่างกาย ในกรณีของรวันดานั้นมีการตั้งข้อสังเกตโดยนักวิชาการว่า “พยานหลักฐานต่าง ๆ นั้นชี้ว่าผู้ที่กระทำการข่มขืนหลายคนคาดหมายว่าผลของการโจมตีดังกล่าวจะเป็นการโจมตีทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจต่อหญิงชาวทุตซี และจะทำให้การทำลายกลุ่มคนชาวทุตซีนั้นยกระดับรุนแรงขึ้น” (FFM, 2018b: 350) ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการข่มขืน การข่มขืนหมู่ การนำคนไปเป็นทาสทางเพศ และรูปแบบความรุนแรงทางเพศอื่น ๆ ที่กระทำต่อชาวโรฮีนจาที่ถูกรวบรวมมาโดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ๆ รวมถึงสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเองก็ล้วนนำไปสู่ข้อสรุปที่คล้ายคลึงกันโดยเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าการกระทำดังกล่าวนั้นส่งผลให้เกิดการทำลายชุมชนทั้งทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจโดยเฉพาะในชุมชนโรฮีนจาที่รังเกียจการข่มขืนกระทำชำเรา

เมื่อนำปัจจัยต่าง ๆ นี้มาประกอบกันทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าองค์ประกอบทางการกระทำเกี่ยวกับ “การทำให้กลุ่มมีสภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมทางกาย” ซึ่งเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นเกิดขึ้นต่อชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่

อนึ่ง แม้ว่าคณะกรรมการต่าง ๆ ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมา รวมถึงคณะกรรมการไต่สวนอิสระ จะปฏิเสธว่าไม่ได้มีการข่มขืน ข่มขืนหมู่ หรือกระทำความรุนแรงทางเพศ เช่นข้อมูลที่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ฯ รวมถึงสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ และองค์การภาคเอกชนระหว่างประเทศหลายแห่งกล่าวอ้าง แต่ทว่าข้อกล่าวอ้างดังกล่าวในหลายกรณีนั้นถูกสนับสนุนด้วยพยานแวดล้อม และพยานหลักฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ และทางการแพทย์ รวมถึงสถิติทางการแพทย์ในพื้นที่ ได้แก่ ข้อมูลบาดแผลและอาการบาดเจ็บที่เกิดขึ้นจากการข่มขืนกระทำชำเรา จำนวนสถิติหญิงและเด็กหญิงที่เข้ารับการรักษาในสถานรักษาพยาบาลในค่ายผู้ลี้ภัยเนื่องจากถูกล่วงละเมิดทางเพศ รวมถึงรายงานการตั้งครมภ์โดยไม่มีประสงค์ของคนกลุ่มนี้ จึงทำให้น่าเชื่อว่ามีการใช้ความรุนแรงทางเพศจริงในระดับกว้างขวางในระหว่างที่มีปฏิบัติการกวาดล้าง ทั้งในปีพ.ศ. 2559 และ 2560

#### 6.2.2.4 ป้องกันการกำเนิดภายในกลุ่ม

เช่นที่กล่าวไว้ในบทที่ 4 เจ้าหน้าที่รัฐของเมียนมา พระสงฆ์ พรรคการเมือง รวมถึงกองทัพเมียนมาได้มีส่วนร่วมในการเผยแพร่แนวคิดที่ว่าชาวโรฮีนจาเมื่ออัตราการเกิดที่ไม่สามารถควบคุมได้ซึ่งเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐและต่อกลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติอื่น ๆ ก่อให้เกิดเป็นความหวาดกลัวเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรศาสตร์ในพื้นที่รัฐยะไข่ และนำมาสู่การบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ ที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิของชาวโรฮีนจาเพื่อที่จะปกป้องกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาของตน เช่น การออกคำสั่งในช่วงไม่กี่ปีมานี้ ซึ่งส่งผลให้การที่จะได้รับอนุญาตให้แต่งงานสำหรับชาวโรฮีนจานั้นใช้เวลานาน รวมถึงการจำกัดจำนวนบุตร และเว้นระยะการมีบุตร ตามที่ถูกอ้างอิงถึงในบทที่ 4

เหตุการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่โดยเฉพาะข้อมูลที่ถูกรวบรวมมาโดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ และสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ เกี่ยวกับความรุนแรงในปีพ.ศ. 2559 และ 2560 นั้นมีการบันทึกข้อกล่าวหาว่ามีการข่มขืนผู้หญิงและเด็กหญิงเป็นจำนวนมาก ทั้งที่อยู่ในวัยสืบพันธุ์หรือน้อยกว่านั้น ในรัฐยะไข่ในระหว่างที่มีปฏิบัติการกวาดล้าง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายบางกรณีนั้นน่าเชื่อว่าการข่มขืนกระทำชำเรา รวมถึงการกระทำความรุนแรงทางเพศ ในพื้นที่ในช่วงเวลาดังกล่าวอาจจะกระทำโดยมีเป้าหมายที่จะยับยั้งความสามารถในการสืบต่อเผ่าพันธุ์ของชาวโรฮีนจา และน่าเชื่อว่าผู้กระทำหรือผู้สั่งการอาจจะทราบถึงผลของกระบวนการเช่นว่านี้ เนื่องจากหลังช่วงที่มีปฏิบัติการกวาดล้างมีข้อมูลว่าสมาชิกของชุมชนชาวโรฮีนจาที่ประสบกับความรุนแรงทางเพศมักจะมีแนวโน้มว่าจะให้กำเนิดต่ำกว่าบุคคลที่มีได้ผ่านประสบการณ์เช่นว่า นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลว่าบรรดาหญิงและเด็กหญิง

ชาวโรฮีนจาจำนวนมากที่ถูกข่มขืน ข่มขืนหมู่ หรือกระทำการรุนแรงทางเพศอื่น ๆ นั้นมีความเป็นไปได้ที่จะแต่งงานลดลงเป็นอย่างมาก มีบางกรณีที่มีข้อมูลว่าสามีชาวโรฮีนจานั้นได้ทำการปฏิเสธคู่วิวิตของเขาที่เป็นเหยื่อของความรุนแรงทางเพศ เนื่องจากเป็นความเชื่อทางวัฒนธรรม รวมถึงบทบาทของเพศต่าง ๆ ในชุมชน นอกจากนี้ ยังมีรายงานเกี่ยวกับการข่มขืนที่มักจะตามมาด้วยการตัดอวัยวะ รวมถึงอวัยวะสืบพันธุ์ ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการสืบพันธุ์ของชาวโรฮีนจาโดยตรง ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าองค์ประกอบทางด้านการกระทำเกี่ยวกับ “การป้องกันการกำเนิดภายในกลุ่ม” ซึ่งเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของอาชญากรรมการค้ามนุษย์นั้นเกิดขึ้นต่อชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่

ข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับแนวคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศที่เห็นว่าการข่มขืน “สามารถเป็นมาตรการที่ป้องกันการเกิด เมื่อบุคคลที่ถูกกระทำการข่มขืนนั้นปฏิเสธที่จะให้กำเนิดบุตรต่อไป นอกจากนี้ สมาชิกในกลุ่มเองก็อาจจะไม่สามารถให้กำเนิดได้เนื่องจากการข่มขู่หรือความบอบช้ำทางจิตใจที่ต้องเผชิญ” (FFM, 2018b: 351)

#### 6.2.2.5 การถ่ายเทเด็กของกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง

กรณีของชาวโรฮีนจาในรัฐยะไข่นั้นไม่มีรายงานเกี่ยวกับการถ่ายเทเด็กของกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าองค์ประกอบทางด้านการกระทำดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นต่อชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าความรุนแรงที่เกิดต่อชาวโรฮีนจาที่กระทำโดยกองทัพเมียนมาและกองกำลังความมั่นคง ร่วมกับชาวยะไข่ โดยเฉพาะในช่วงปีพ.ศ. 2559 และ 2560 นั้นเข้า 4 ใน 5 รูปแบบการกระทำต้องห้ามได้แก่ (ก) การสังหารสมาชิกของกลุ่ม (ข) ทำให้สมาชิกของกลุ่มได้รับอันตรายแก่กายหรือใจอย่างสาหัส (ค) กระทำโดยเจตนาและคาดหมายได้ว่าจะทำให้กลุ่มมีสภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมทางกาย ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน และ (ง) ดำเนินมาตรการอันเพื่อจะป้องกันการกำเนิดภายในกลุ่ม สอดคล้องกับความเห็นของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ฯ

อนึ่ง ผู้วิจัยยังเห็นว่าข้อมูลของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ฯ และสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ นั้นเชื่อถือได้เพราะแม้จะถูกรวบรวมในวาระที่แตกต่างกัน อ้างอิงถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ห่างไกลกัน ในห้วงเวลาต่างกันและ/หรือใกล้เคียงกัน แต่กลับมีข้อมูล รูปแบบ และลักษณะที่สอดคล้องกัน และมีพยานหลักฐานอื่นมาประกอบเพื่อเพิ่มน้ำหนักพยาน โดยเฉพาะพยานหลักฐานจากผู้เชี่ยวชาญ และร่องรอยบาดแผล อาการบาดเจ็บ ฯลฯ ในขณะที่ข้อมูลที่ถูกรวบรวมโดยคณะกรรมการต่าง ๆ ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมานั้นมักขาดรายละเอียดเกี่ยวกับพยานหลักฐานแวดล้อม พยานวัตถุ และพยานหลักฐานผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ คณะกรรมการสามารถเข้าถึงสถานที่เกิดเหตุ และผู้ต้องสงสัยว่ากระทำผิดได้ แต่โดยหลักแล้วกลับเน้น

เพียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในพื้นที่เพียงเท่านั้น อีกทั้ง แม้จะมีกรณีที่ถูกพิจารณาโดยศาล แต่กระบวนการพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาในเมียนมาเองก็น่ากังขา เนื่องจากในช่วงเวลาที่ผ่านมานั้นมีผู้ต้องสงสัยว่าประกอบอาชญากรรมต่อชาวโรฮีนจาจำนวนมากที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและถูกตัดสินลงโทษด้วยเหตุที่ประกอบอาชญากรรมระหว่างปฏิบัติการกวาดล้าง อีกทั้งคนกลุ่มนี้ก็ได้รับการปล่อยตัวแล้วหลังจากถูกคุมขังไม่นานเนื่องจากได้รับการอภัยโทษ ต่างจากกรณีผู้ต้องสงสัยว่าเป็นนักรบ ARSA หรือชาวโรฮีนจาอื่น ๆ ที่ต้องเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีจำนวนมาก และในหลายคดีมีการตัดสินโทษที่รวดเร็วจนน่ากังขา อีกทั้งมีโทษสูง เช่น โทษจำคุกระยะยาว หรือประหารชีวิต

นอกจากนี้ ในรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ยังได้อธิบายโดยละเอียดถึงวิธีการพิสูจน์อัตลักษณ์ของผู้กระทำความผิดว่าเป็นกองทัพเมียนมา และกองกำลังมั่นคงอื่น ๆ รวมถึงพลเรือนชายวัยไซ่ ตามที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวอ้างหรือไม่ โดยการตรวจตราดังกล่าวนั้นกระทำการระหว่างการสัมภาษณ์ชาวโรฮีนจา โดยให้ผู้ให้ข้อมูลต้องอธิบายถึงลักษณะท่าทาง เครื่องแบบ สำเนียง และบุคลิก โดยข้อมูลดังกล่าวถูกนำมาพิจารณาเพื่อสะท้อนได้ว่าบุคคลที่ถูกกล่าวถึงนั้นน่าจะสังกัดกลุ่มไหน และหน่วยงานใด อีกทั้งถ้อยคำที่ใช้ยังสะท้อนถึงเจตนาและแนวคิดเบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ โดยข้อมูลที่ได้รับจากผู้เสียหายนั้นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่าผู้ที่ประกอบอาชญากรรมส่วนใหญ่คือกองทัพเมียนมา โดยผู้ให้ข้อมูลสามารถระบุถึงเครื่องแบบ ลักษณะภายนอก ลักษณะกายภาพ และสำเนียงภาษาได้ถูกต้องสอดคล้องกัน รองลงมาคือกองกำลังมั่นคงอื่น ๆ เช่นกองกำลังตำรวจ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสามารถระบุถึงเครื่องแบบ ลักษณะภายนอก ลักษณะกายภาพ และสำเนียงภาษาได้อย่างถูกต้อง เพียงแต่ไม่สามารถจำแนกได้ว่าเป็นตำรวจจากหน่วยงานใด และสุดท้ายผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สามารถจำแนกพลเรือนชายวัยไซ่ได้เนื่องจากหลายคนเป็นสมาชิกในชุมชนข้างเคียงที่เคยมีปฏิสัมพันธ์กัน และสามารถอธิบายถึงลักษณะพื้นเพของคนดังกล่าว และความแตกต่างระหว่างพลเรือนชายวัยไซ่และกองกำลังความมั่นคงได้ เช่นอาวุธที่ใช้ ลักษณะการไว้หนวดเครา หรือการแต่งกาย อย่างไรก็ตาม มีชายวัยไซ่อีกหลายคนที่มีที่มาที่ไม่ชัดเจน โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นชายวัยไซ่ที่มาจากนอกพื้นที่ ซึ่งต้องได้รับการพิสูจน์ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลดังกล่าวยังมีจุดอ่อนที่สำคัญที่ได้กล่าวถึงไปบ้างแล้วข้างต้น คือการขาดการถ่วงดุลข้อมูล เนื่องจากผู้ต้องสงสัยว่ากระทำผิดอย่างกองทัพเมียนมาไม่ได้ให้ข้อมูลโดยละเอียดเพื่อหักล้างข้อกล่าวอ้างต่าง ๆ และอีกหนึ่งจุดอ่อนที่สำคัญในทางปฏิบัติคือข้อมูลเหล่านี้มักถูกรวบรวมโดยเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกของคณะกรรมการ ฯ จากการสัมภาษณ์ชาวโรฮีนจาผ่าน



ล่ามแปลภาษา เมื่ออุปกับความแตกต่างของภาษาแล้วย่อมทำให้การตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อความนั้นทำได้โดยจำกัด

### 6.2.3 องค์ประกอบด้านเจตนา

เช่นที่กล่าวถึงในบทที่ 2 เจตนาพิเศษในการก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่พิจารณายากที่สุดเนื่องจากจะต้องมีการพิสูจน์ให้ได้ว่าผู้กระทำความผิดนั้นมีเจตนาที่จะประกอบอาชญากรรมดังกล่าว อีกทั้งมีเจตนาพิเศษที่ต้องการที่จะ “ทำลายล้าง” กลุ่มที่ได้รับความคุ้มครอง “ทั้งหมดหรือบางส่วน” โดยการทำลายนี้หมายถึงการทำลายทั้งทางด้านร่างกายหรือชีวภาพ มิใช่เพียงแต่การต้องการแยกกลุ่มออกจากกันหรือผลักดันกลุ่มออกไปพื้นที่ และคำว่า “โดยทั้งหมดหรือบางส่วน” นี้หมายความว่าผู้ที่กระทำความผิดมิได้จำเป็นที่จะต้องกระทำการทำลายกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไปเสียทั้งหมด การทำลายกลุ่มไปเพียงบางส่วนเช่นในบางพื้นที่ ถ้าสามารถพิสูจน์ได้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่ที่สำคัญของกลุ่มนั้นถูกโจมตี หรือสมาชิกที่ถูกโจมตีเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของกลุ่ม หรือเป็นส่วนที่ใหญ่พอที่จะสามารถสร้างผลกระทบกับกลุ่มทั้งหมดได้เพียงเท่านี้ก็เพียงพอ อีกทั้งต้องพิสูจน์ได้ว่าเหยื่อที่ถูกโจมตีนั้นถูกเลือกด้วยเหตุผลที่พวกเขาเป็นสมาชิกของกลุ่มมิใช่เป็นการพุ่งเป้าไปที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง (FFM, 2018b: 351)

อย่างไรก็ตาม พยานหลักฐานที่จะพิสูจน์เจตนาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้โดยตรงนั้นมักไม่ปรากฏอยู่ อันที่จริงแล้วนักจิตวิทยาด้านความขัดแย้งที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์นั้นยังชี้ว่า “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นอาจจะเกิดโดยมิได้ตั้งใจว่าการกระทำนั้นจะเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เพียงแต่เป้าหมายที่อยู่เบื้องหลังของการกระทำรวมถึงการกำหนดนโยบายนั้นที่แท้จริงอาจคือเรื่องของผลประโยชน์และเหตุผลทางเศรษฐกิจ เลยกระทำการกำจัดทำลายบุคคล เกิดเป็นองค์ประกอบของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” (นักจิตวิทยาด้านความขัดแย้ง, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) ซึ่งทำให้การพิสูจน์เจตนาพิเศษยิ่งซับซ้อน ด้วยเหตุนี้จึงต้องนำพยานหลักฐานทั้งหลายมาประกอบเข้ากันเพื่อพิจารณาถึงเจตนาเช่นว่า เพื่อให้สามารถพิสูจน์ได้ตามมาตรฐาน “โดยปราศจากเหตุอันควรสงสัย” ในกฎหมายอาญา พยานหลักฐานแวดล้อมที่นำมาพิจารณาเจตนาพิเศษตามแนวทางการพิจารณาของศาลระหว่างประเทศ ได้แก่ พยานหลักฐานที่จะสามารถสะท้อนถึงเจตนาของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ที่กระทำการหรือได้รับคำสั่งมาจากผู้ที่ถูกกล่าวหา เช่น พฤติกรรม บันทึกการสื่อสาร คำพูด แถลงการณ์ ภาษาที่ใช้กับสมาชิกในกลุ่ม แผนการ นโยบาย การเตรียมการแผนประทุษกรรม (Modus operandi) ที่สอดคล้องคล้ายคลึงกันและเป็นระบบต่อกันที่ได้รับ

การคุ้มครอง ระดับความแพร่หลายของความรุนแรง<sup>22</sup> อาการบาดเจ็บทางร่างกาย การเพ่งเล็ง ทรัพย์สินของสมาชิกในกลุ่ม เป็นต้น (FFM, 2018b: 352-353)

ในกรณีของโรฮีนจา นั้น เนื่องจากพยานหลักฐานที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะข้อมูลจากฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาเอง เช่น กองกำลังทหารเมียนมาและเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเมียนมา รวมถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงสถานที่เกิดเหตุและพยานหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุทั้งหลาย จึงอาจจะเป็นการยากที่จะสรุปในขั้นนี้ว่าบุคคลต่าง ๆ นั้นประกอบอาชญากรรมต่าง ๆ ด้วยเจตนาพิเศษซึ่งทำให้พวกเขาต้องมีความรับผิดชอบประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่เมื่อพิจารณาจากพยานหลักฐานทั้งหลายที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ชาวโรฮีนจาที่อ้างว่าตนเป็นเหยื่อของอาชญากรรมเหล่านี้ รวมถึงเมื่อพิจารณาประกอบกับแนวคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศ และพยานหลักฐานอื่น ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้นั้นอาจพอได้ข้อสรุปในเบื้องต้นได้ว่าอาชญากรรมที่เกิดกับชาวโรฮีนจามีความเป็นไปได้ว่าจะเป็นอาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่

เมื่อพิจารณาปัจจัยข้างต้นประกอบกับเหตุความรุนแรงที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่จะเห็นว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2555 และชัดเจนเป็นอย่างมากในปีพ.ศ. 2559 และ 2560 นั้นมีความสัมพันธ์กับแนวคิดที่สร้างความเกลียดชังต่อชาวโรฮีนจาที่เป็นที่แพร่หลาย สภาวะแวดล้อมที่มีการแบ่งแยกมาอย่างยาวนาน รุนแรง และเป็นระบบ การเลือกปฏิบัติทั้งในกฎหมายนโยบายและในทางปฏิบัติของเมียนมา เนื่องมาจากอัตลักษณ์ด้านชนชาติ ชาติพันธุ์ และศาสนาของชาวโรฮีนจา โดยแนวคิดการแบ่งแยกดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง เจ้าหน้าที่ทหาร และกองกำลังความมั่นคง รวมถึงบุคลากรทางด้านศาสนาที่มีอิทธิพล ซึ่งล้วนแต่มีผลต่อการสร้างแนวคิดดังกล่าว เช่นที่กล่าวไว้ในบทที่ 4 ส่งผลให้ภายใต้กรอบกฎหมายและสังคมของเมียนมา ชาวโรฮีนจานั้นไม่เพียงแต่ถูกปฏิเสธอัตลักษณ์ แต่ยังถูกกล่าวถึงโดยใช้คำที่เป็นการดูหมิ่นหรือเหยียดหยามความเป็นมนุษย์ พวกเขาถูกเรียกว่า “เบงกาลี” หรือ “ผู้อพยพผิดกฎหมาย” ผู้ซึ่งเป็นศัตรูที่จะเข้ามาแทรกแซงการปกครองในพื้นที่ หรือ “กะลา” ที่มีนัยเป็นการดูหมิ่นเหยียดหยาม ถูกตีตราด้วยคำว่า “กลุ่มหัวรุนแรง” หรือ “ผู้ก่อการร้าย” หรือ “ชาวมุสลิมใช้ความรุนแรง” ซึ่งเป็นการเติมเชื้อไฟของความกลัวและความเกลียดชัง โดยเฉพาะผ่านช่องทางสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากขึ้นอย่างรวดเร็วในเมียนมา จนเป็นการยุยงให้เกิดความรุนแรงหรือการใช้ความรุนแรงต่อชาวโรฮีนจา

<sup>22</sup> ในบางกรณีการโจมตีอย่างโหดร้ายเพียงครั้งเดียวซึ่งเพ่งเล็งสมาชิกของกลุ่มเป็นจำนวนหลายพันคนอาจจะสามารถสะท้อนถึงเจตนาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้

ดังนั้น คำพูด แกล้งการณ์ หรือการใช้ภาษาในเชิงดูหมิ่นต่อสมาชิกของกลุ่ม จึงสะท้อนความตั้งใจที่จะทำให้คนกลุ่มดังกล่าวอับอาย ถูกลดคุณค่า ลดระดับมนุษยธรรมในสายตาของผู้ที่จะต้องประกอบอาชีพการงานต่อคนกลุ่มนี้ ซึ่งตามแนวคำพิพากษาศาลระหว่างประเทศถือเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สะท้อนว่าเจตนาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นอาจเกิดขึ้นกับชาวโรฮีนจา อีกทั้ง มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ฯ และสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติว่าทหารในระหว่างที่ประกอบอาชีพการงานต่าง ๆ นั้นใช้คำเรียกขานพวกเขาว่า “กะลา” “เบงกาลี” “ออกไป” “นี่ไม่ใช่ของเธอ” “เราจะฆ่าเธอ” หญิงที่รอดชีวิตจากการข่มขืนหมู่ และน้องสาวของเธอได้ให้ข้อมูลว่าทหารกองทัพเมียนมาพูดกับเธอว่า “พวกเราจะฆ่าเธอเช่นนี้โดยการข่มขืน เราจะฆ่าชาวโรฮีนจา เราจะข่มขืนเธอ นี่ไม่ใช่ประเทศของเธอ” ใน Facebook ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 เจ้าหน้าที่ทหารกองทัพเมียนมาคนหนึ่งได้กล่าวเกี่ยวกับความตื่นเต็นของเขาที่เขาได้เป็นส่วนหนึ่งที่จะได้ไปปฏิบัติหน้าที่ในรัฐยะไข่เนื่องจาก “สุนัขขามุสลิม” นั้นกำลังก่อกบฏต่อพลเมือง ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจคนหนึ่งที่มีส่วนร่วมกับปฏิบัติการกวาดล้างได้โพสต์ข้อความใน Facebook ว่า “ต้องการที่จะสังหารเหล่า “กะลา” เหล่านี้มานานแล้วเพิ่งมีโอกาสได้จัดการพวกเขาเมื่อคืน” (FFM, 2018b: 354)

เจ้าหน้าที่รัฐบาล นักการเมือง และเจ้าหน้าที่ทางศาสนา รวมถึงผู้บัญชาการทหารและกองกำลังความมั่นคงหลายคน ล้วนแต่เคยมีแกล้งการณ์สาธารณะที่มีนัยสร้างความเกลียดชังและก่อให้เกิดความแตกแยก รวมถึงข่มขู่คุกคามโดยตรงว่าจะเกิดความรุนแรง เช่นที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 4 นอกจากนี้ เนื่องจากทั้งรัฐบาลปัจจุบันและรัฐบาลในอดีตล้วนแต่มีเคยออกมาปฏิเสธหรือประนามแนวคิดที่สร้างความเกลียดชังต่อชาวโรฮีนจา รวมถึงไปยังผู้ที่ปลุกระดมหรือกระตุ้นให้คนใช้ความรุนแรง ซึ่งไม่อาจตีความเป็นอื่นได้นอกจากการให้อनुญาติโดยปริยายให้เกิดการแบ่งแยกหรือให้เกิดความรุนแรงต่อชาวโรฮีนจา หรือในบางกรณีก็มีเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่เข้าร่วมในการสร้างแนวคิดดังกล่าวหรือกระตุ้นให้ชาวเมียนมาออกมกระทำการใด ๆ เพื่อ “ปกป้อง” กลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติจากภัยคุกคามในรูปของชาวโรฮีนจา กรณีเช่นนี้อาจนับว่าเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สะท้อนได้ว่าการกระทำความคิดนั้นถูกกระทำโดยมีเจตนาในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

ในส่วนของการพิจารณาปัจจัยแวดล้อมเช่นแผนการหรือนโยบายแบ่งแยกนั้น ในกรณีของอดีตประเทศยูโกสลาเวีย จะเห็นว่าการมีอยู่ของแผนการในการสร้างรัฐชาติที่มีกลุ่มชนชาติกลุ่มเดียวถูกนำมาใช้เพื่อแสดงถึงเจตนาพิเศษในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยข้อมูลที่น่ามาใช้พิสูจน์แผนการดังกล่าวคือเจตนาในการจำกัดคนกลุ่มอื่นโดยการใช้ความรุนแรง และเจตนาในการทำให้กลุ่มที่ตกเป็นเหยื่อนั้นไม่สามารถที่จะอ้างสิทธิใด ๆ ภายในพื้นที่ได้ ซึ่งถูกนำมาใช้ในการพิสูจน์ว่าแผนการแบ่งแยก

ของรัฐบาลอดีตประเทศยูโกสลาเวียมีเป้าหมายเพื่อที่จะ “ทำลายล้าง” กลุ่มชนชาติอื่น (FFM, 2018b: 355)

ในกรณีของโรฮีนจาที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทั้งการจำกัดชาวโรฮีนจาโดยการใช้ความรุนแรง เช่น การสังหาร และทำให้ชาวโรฮีนจาไม่สามารถที่จะอ้างสิทธิใด ๆ ได้ ผ่านการออกกฎหมายที่เป็น การจำกัดสิทธิ นอกจากนี้ยังมีเจตนาของเจ้าหน้าที่รัฐที่จะลดรวมถึงเคลื่อนย้ายกลุ่มชาวโรฮีนจาออกจากรัฐยะไข่ โดยจะเห็นได้ว่าอันที่จริงแล้วรัฐบาลเมียนมา นักการเมือง และพระสงฆ์ที่มีอิทธิพลใน ประเทศนั้นมีความต้องการที่จะแก้ไขสัดส่วนประชากรในรัฐยะไข่เพื่อที่จะลดสัดส่วนของชาวโรฮีนจา จากถ้อยคำแถลงการณ์ที่ได้ถูกอ้างอิงถึงในบทที่ 4 แนวคิดเหล่านี้ล้วนครอบคลุมไปยังคณะกรรมการ ต่าง ๆ ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาเพื่อสืบสวนสอบสวนความรุนแรงในพื้นที่ด้วยเช่นกัน โดย ก่อนที่จะกล่าวถึงเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งในปีพ.ศ. 2559 และปีพ.ศ. 2560 คณะกรรมการเหล่านี้ มักจะเท้าความไปที่ความขัดแย้งในเชิงประวัติศาสตร์ในพื้นที่รวมถึงสัดส่วนของประชากรในพื้นที่โดย มีนัยในการชี้ว่าประชากรชาวมุสลิมนั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก ความหวาดระแวงดังกล่าวนั้นส่งผลให้มีการออกกฎหมายรวมถึงนโยบายและมาตรการต่าง ๆ เช่นการออกกฎหมายรวมถึงคำสั่งที่มาควบคุม การแต่งงานและการเกิดในหมู่ชาวโรฮีนจาในทางเหนือของรัฐยะไข่ รวมถึงนโยบายในการสร้าง หมู่บ้านต้นแบบ (NaTaLa) นับตั้งแต่ในช่วงศตวรรษที่ 1990 และนำชาวยะไข่รวมถึงชาวพุทธมาตั้ง ถิ่นฐานในพื้นที่

ในส่วนของปัจจัยเกี่ยวกับแผนประทุษกรรม (modus operandi) ที่กระทำต่อชาวโรฮีนจา โดยสอดคล้องและคล้ายคลึงกันและเป็นระบบนั้น จะเห็นได้ว่าการดำเนินนโยบายกวาดล้างในปี พ.ศ. 2559 และพ.ศ. 2560 นั้นมีการจัดการอย่างเป็นระบบมีรูปแบบของปฏิบัติการที่สอดคล้องกัน โดยผู้ให้ข้อมูลที่มาจากพื้นที่ต่างกันต่างมีประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับปฏิบัติการดังกล่าว ทั้งรูปแบบการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ความมั่นคง เวลาในการปฏิบัติการ ลำดับขั้นตอนของ ปฏิบัติการ รูปแบบของอาวุธถูกนำมาใช้ การแบ่งงานกันในหมู่ผู้ปฏิบัติการ ผู้ให้ความช่วยเหลือ หรือ ผู้ประสานงาน รูปแบบความรุนแรง และแผนประทุษกรรมของการโจมตีซึ่งมีลักษณะเดียวกันเกือบ ทุกท้องถิ่นและไม่สามารถจะกระทำได้อีกถ้าไม่มีการพิจารณาวางแผนหรือการจัดการมาก่อน

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ๓ ได้ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับการวางแผนหรือการจัดกระบวนการตอบโต้ของกองกำลังความมั่นคงที่อยู่ในรูปของปฏิบัติการ กวาดล้างว่าการที่เจ้าหน้าที่ความมั่นคงสามารถตอบโต้การโจมตีของ ARSA ภายในระยะเวลาไม่กี่ ชั่วโมง ประกอบกับข้อเท็จจริงที่ว่าในพื้นที่มีกองกำลังความมั่นคงเข้ามารวมพลกันภายในระยะเวลา ไม่กี่เดือนก่อนหน้า รวมถึงนโยบายในการรื้อรั้วที่กั้นบ้านชาวโรฮีนจา รวมถึงยึดอาวุธที่มีความ

แหลมคมของชาวโรฮีนจาไปในช่วงระยะเวลาก่อนหน้านี้ที่จะเกิดความรุนแรงในปี พ.ศ. 2560 ไม่นาน อาจสะท้อนให้เห็นถึงการเตรียมการก่อนที่จะมีการปฏิบัติการ ทั้งยังสะท้อนว่าปฏิบัติการดังกล่าวนั้น เกี่ยวโยงกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงในกองทัพเมียนมาเนื่องจากปฏิบัติการกวาดล้างที่มีลักษณะ สอดประสานและเตรียมการเช่นนี้ไม่สามารถถูกวางแผนและปฏิบัติโดยเจ้าหน้าที่ต่างกรมต่างวาระ กันได้ นอกจากนี้ คณะกรรมการ ฯ ยังตั้งข้อสังเกตอีกว่าการที่มีการเพ่งเล็งสมาชิกภายในกลุ่มหนึ่ง โดยผู้ประกอบอาชญากรรม ในลักษณะที่คล้ายครั้งกันนั้นสะท้อนว่ามีการวางแผนและการคิด พิจารณามาก่อน เช่น ผู้หญิงและเด็กผู้หญิงที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ที่กลายเป็นเป้าหมายของการข่มขืน การข่มขืนหมู่ รวมถึงการกระทำรุนแรงทางเพศ ชายที่มีอิทธิพล มีฐานะ รวมถึงมีการศึกษา เช่นผู้นำ ชาวโรฮีนจาในระดับหมู่บ้านหรือในระดับเมืองที่เป็นเป้าหมายของการสังหารโดยเจาะจง ย่อมสะท้อน ให้เห็นระดับการวางแผนการทำลายและไม่มีข้อกล่าวอ้างใดที่สมเหตุสมผลพอที่จะนำมาสนับสนุน ข้อกล่าวอ้างที่ว่า การโจมตีต่อชาวโรฮีนจานั้นเป็นไปโดยการสุ่ม หรือเป็นไปโดยธรรมชาติ หรือว่า เกิดขึ้นโดยไม่ได้มีการประสานงาน หรือการวางแผนมาก่อน (FFM, 2018b: 356)

ประการสุดท้าย จากแนวคำพิพากษาศาลระหว่างประเทศนั้นจะเห็นว่าอีกหนึ่งปัจจัยที่ถูกใช้ ในการพิจารณาเจตนาการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์คือความโหดร้ายของการประกอบอาชญากรรม เนื่องจาก “การโจมตีอย่างโหดร้ายโดยเพ่งเล็งไปที่สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์หลายพันคนนั้นในตัวเองสะท้อนให้ เห็นถึงเจตนาในการทำลายกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมดหรือบางส่วน” ข้อเท็จจริงเช่นการที่แม่กระทั่งที่ แม่กระทั่งหญิงตั้งครรภ์และเด็กเล็กยังถูกทำร้ายก็เป็นการสะท้อนถึงเจตนาที่ต้องการจะ “ทำลายคน กลุ่มนี้ไปซะทั้งหมด” (FFM, 2018b: 357) นอกจากนี้ความร้ายแรงของบาดแผลทางกายนั้นก็ เป็น หนึ่งในปัจจัยในการพิจารณา ในกรณีของโรฮีนจานั้นมีรายงานทั้งรูปแบบการสังหารพลเรือน เด็กเล็ก เด็กทารก ผู้สูงอายุ ที่มีลักษณะโหดร้าย การข่มขืนหญิงตั้งครรภ์ เด็กหญิง ก่อนที่จะสังหารต่อหน้า คนในครอบครัว เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการไต่สวนอิสระที่ก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมาปฏิเสธว่า คณะกรรมการ “ไม่พบเห็นพยานหลักฐานใดที่จะมาสนับสนุนข้อกล่าวอ้างว่าการสังหารรวมถึงการ โยกย้าย...ทำไปโดยมีเจตนาและเป็นแผนการที่จะทำลายชาวมุสลิมหรือชุมชนอื่นในทางเหนือของ รัฐยะไข่ รวมถึงไม่มีพยานหลักฐานที่เพียงพอที่จะนำมาสนับสนุนข้อกล่าวอ้างที่ว่ากองกำลังความ มั่นคงมีเจตนาที่จะทำลายกลุ่มเชื้อชาติ ชนชาติ ชาติพันธุ์ และกลุ่มศาสนา ทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่ง เป็นองค์ประกอบด้านจิตใจของการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามหลักกฎหมาย ระหว่างประเทศ” และสรุปว่าผู้ที่ถูกกล่าวหาไม่มีเจตนาในการก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่ มองว่า “อาจมีการประกอบอาชญากรรมสงครามและการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงขึ้นใน

พื้นที่ ในรูปแบบของการใช้กำลังโดยไม่ได้สัดส่วนของเจ้าหน้าที่กองทัพเมียนมาหรือตำรวจในระหว่าง ที่กระทำสงครามภายในประเทศกับ ARSA” ซึ่งจำต้องทำการสืบสวนสอบสวนต่อไป เนื่องด้วย เจ้าหน้าที่อาจจะตอบโต้ปฏิบัติการของ ARSA โดยเกินกว่าความจำเป็นทางด้านทหาร และละเมิด หลักการแบ่งแยกระหว่างพลเรือนและพลรบ และละเมิดกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ คณะกรรมการไต่สวนอิสระอธิบายว่าการกระทำหรือการตอบโต้ของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงนั้น “เกิดขึ้นมาจาก ‘ความกลัว’ ‘ความเป็นศัตรู’ ‘ความคับแค้นจากเหตุการณ์ในอดีต’ แต่ไม่ใช่จากการ วางแผนหรือกระทำตามคำสั่ง” และเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเมียนมานั้น “ถูกโจมตีอย่างไม่ได้ตั้งใจ จึงตอบโต้อย่างไม่ได้ตั้งใจเพื่อที่จะฟื้นคืนซึ่งความสงบเรียบร้อยหลังจากการโจมตีประสานงานกันของ ARSA” ทั้งนี้ คณะกรรมการไต่สวนอิสระเน้นย้ำว่าตนไม่พบพยานหลักฐานใดเลยที่จะสนับสนุน ข้อความที่ว่า มีคำสั่งหรือการแนะนำทางให้ทำการเพ่งเล็งคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในระหว่างปฏิบัติการ (President Office, 2020: 9-10)

คำอธิบายข้างต้นของคณะกรรมการต้องการจะชี้ว่าการใด ๆ ที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ความ มั่นคงหลังจากที่ถูกโจมตีนั้นมิได้เป็นการกระทำตามคำสั่ง หรือมีการวางแผน หรือกระทำอย่างเป็น ระบบ แต่เกิดจากปฏิกิริยาตอบโต้ของเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นเพื่อฟื้นคืนซึ่งความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ และแม้ว่าจะไม่ได้สัดส่วนไปบ้าง แต่มิได้มีเจตนาในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

อย่างไรก็ตาม คำอธิบายดังกล่าวนี้ไม่สมเหตุสมผลเสียทีเดียว เนื่องจากมีผู้ให้ข้อมูลหลาย คนให้ข้อมูลโดยสอดคล้องกันว่าปฏิบัติการกวาดล้างนั้นถูกกระทำเสมือนว่าชาวโรฮีนจาทั้งหมดเป็น ผู้ก่อการร้ายและเป็นเป้าหมายที่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งไม่เป็นการสมเหตุสมผลที่กองทัพเมียนมาซึ่ง มีฐานปฏิบัติการอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาหลายปีและคุ้นเคยกับรูปแบบการปฏิบัติการ จะไม่ทราบว่ สมรรถภาพของกลุ่ม ARSA น้อยกว่ากองกำลังความมั่นคงที่อยู่ในพื้นที่ และต่อให้มีมวลชนชาว โรฮีนจาจำนวนมากให้การสนับสนุน คนกลุ่มนี้ก็ไม่มีศักยภาพและอาวุธที่เพียงพอ อีกทั้ง แม้จะเป็น การโจมตีอย่างไม่ได้ตั้งใจก็เห็นได้ว่าจำนวนผู้เสียชีวิตจากการโจมตีนั้นเป็นบรรดาผู้โจมตีหรือ ARSA ที่เสียชีวิตมากกว่ากองกำลังความมั่นคงในพื้นที่หลายเท่า สะท้อนให้เห็นว่า ARSA ไม่มี ศักยภาพเพียงพอที่จะทำลายกองกำลังความมั่นคง นอกจากนี้ การตอบโต้โดยวิธีการที่โหดร้าย เช่น การข่มขืนหมู่ผู้หญิง สังหารเด็ก รวมถึงทำลายหมู่บ้านทั้งหมู่บ้านนั้น ไม่มีทางที่เจ้าหน้าที่ทหารใน ท้องที่เพียงลำพังจะสามารถพิจารณาและมองว่าเป็นปฏิบัติการเพื่อฟื้นคืนความสงบเรียบร้อยได้เลย และเป็นไปได้น้อยมากที่จะเป็นการตอบโต้ต่อปัญหาเฉพาะหน้าของเจ้าหน้าที่แต่ละคนในท้องที่ เนื่องจากรูปแบบการตอบโต้ที่สอดคล้องกันในหลายพื้นที่ในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกัน อันที่จริงแล้ว

การกระทำดังกล่าวสะท้อนถึงเจตนาที่แท้จริงอีกด้านหนึ่งคือการกำจัดภัยคุกคามโรฮิงจาและลักษณะที่ว่าปฏิบัติการดังกล่าวนั้นอาจได้ถูกวางแผนไว้แล้ว

ถ้าจะชี้ว่าเจตนาโดยแท้จริงของปฏิบัติการดังกล่าวนั้นเพื่อเป็นการผลักดันชาวโรฮิงจาออกไปจากพื้นที่แต่ไม่ได้มีเจตนาที่จะทำลายล้างกลุ่มนั้นก็อาจจะไม่สมเหตุสมผลนัก เนื่องจากขนาดความรุนแรง และความเสียหายที่เกิดจากการโจมตีต่อชาวโรฮิงจานั้น ไม่สอดคล้องและไม่ได้สัดส่วนกับวัตถุประสงค์เช่นว่า เมื่อพิจารณาประกอบกับนโยบายที่มีลักษณะเป็นการกดขี่ แนวคิดสร้างความแบ่งแยก และการสร้างความเกลียดชัง ที่ดำเนินมาเป็นเวลานาน และมีระดับความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ไม่น่าเชื่อว่าเจตนาที่แท้จริงจะเป็นเพียงแค่การผลักดันชาวโรฮิงจาออกไปจากพื้นที่

โดยสรุปแล้วผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ๆ ว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่รัฐยะไข่ โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดแก่ชาวโรฮิงจา ในปีพ.ศ. 2559 และ 2560 นั้นมีเจตนาพิเศษในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และมีการประกอบอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้นในพื้นที่ ยิ่งไปกว่านั้นด้วยข้อจำกัดในการเข้าถึงผู้ต้องสงสัย พยานหลักฐาน และพื้นที่เกิดเหตุตามที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น รวมถึงข้อจำกัดในการพิสูจน์ความเที่ยงตรงของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามที่ถูกรวบรวมมาโดยหลายภาคส่วน จึงยังต้องเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำการสืบสวนสอบสวนรวมถึงศาลในการสืบสวนสอบสวนและดำเนินคดีต่อไปเพื่อพิสูจน์หาความผิดหรือความบริสุทธิ์ของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าประกอบอาชญากรรมเหล่านั้น

### 6.3 การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการกระทำร่วมกันกับกรณีความรุนแรงในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ในปีพ.ศ. 2559-2560

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะทำการปรับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา เข้ากับทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond (2009) และทฤษฎีการกระทำร่วมกัน ซึ่งถูกสังเคราะห์ในบทที่ 2 ว่าเป็นทฤษฎีที่มีความเหมาะสมที่สุดที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยนี้ และเพื่อพิจารณาว่าเมื่อมีกรณีศึกษาของรัฐยะไข่เข้ามาประกอบแล้ว บทวิเคราะห์เกี่ยวกับทฤษฎีการกระทำร่วมกันรวมถึงการประยุกต์ใช้ทฤษฎีดังกล่าวนี้ จะมีความแตกต่างไปจากบทวิเคราะห์กรณีศึกษาของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อื่น ๆ ที่รวบรวมโดย Pruitt (2011) ตามที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 2 หรือไม่ และจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการปรับแก้ทฤษฎีที่ต่างจากที่ Pruitt ได้ทำการวิเคราะห์ไว้โดยไม่ได้มีกรณีศึกษาของประเทศเมียนมาหรือไม่ อีกทั้งจากการปรับสถานการณ์เข้ากับทฤษฎีดังกล่าวนี้จะนำไปสู่แนวทางการป้องกันอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เช่นใด

ทั้งนี้ การพิสูจน์ทฤษฎีในบทนี้นั้นอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา โดยเฉพาะช่วงปีพ.ศ. 2559 และ 2560 นั้นมีลักษณะเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามที่ระบุไว้ข้างต้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากทฤษฎีนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดาร์ฟูร์ ประเทศซูดาน ที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติเองก็มองว่ามิได้เป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามบทนิยามของอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เพราะไม่เชื่อว่ามี “เจตนาพิเศษ” ที่จะทำลาย “กลุ่ม” เกิดขึ้น (Wald, 2007: 627) ดังนั้นจึงน่าจะเชื่อว่ารูปแบบอาชญากรรมที่ทฤษฎีดังกล่าวจะนำมาปรับใช้จึงไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามบทนิยามที่เคร่งครัดของอนุสัญญาเสมอไป

### 6.3.1 ปัจจัยตามทฤษฎี

จากการพิจารณาข้อมูลในบทที่ 4 และบทที่ 5 กอปรกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญพบว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมาในปีพ.ศ. 2559 ถึง 2560 มีองค์ประกอบด้านระบอบของรัฐ ด้านกลุ่มทางสังคม ด้านการสร้างตัวตน และด้านเจตนาาร่วมกันที่ถูกกำหนดไว้ตามทฤษฎีของ Hagan และ Raymond-Richmond ปรากฏอยู่ แต่ไม่ปรากฏองค์ประกอบด้านสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง โดยมีลักษณะดังนี้

#### 6.3.1.1 ระบอบของรัฐ

เป็นที่น่าสนใจว่าการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมานั้น เกิดในขณะที่ยุทธการที่ปกครองประเทศมาจากพรรคการเมืองที่ให้การสนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตย แต่การที่จะไปสรุปว่าระบอบการปกครองของเมียนมาเป็นประชาธิปไตย และทำให้กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรัฐยะไข่เป็นกรณีแรกที่เกิดขึ้นในประเทศที่ใช้ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการปฏิเสธแนวคิดของ Rummel อาจจะไม่ถูกต้องนัก

ตามที่ได้กล่าวไปในบทที่ 4 การเมืองในประเทศเมียนมานั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของทหารหรือที่เรียกว่ากองทัพเมียนมา (Tatmadaw) มาเป็นระยะเวลายาวนาน และแม้ว่าการเลือกตั้งในปีพ.ศ. 2558 ชัยชนะจะเป็นของพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (National League for Democracy หรือ NLD) ที่สนับสนุนระบบประชาธิปไตย แต่รัฐบาลของประเทศเมียนมายังคงเป็นได้เพียงรัฐบาลกึ่งพลเรือนเนื่องจากรัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2551 ถูกออกแบบไว้เพื่อให้ทหารสามารถคงไว้ซึ่งอำนาจส่วนใหญ่ในการเมืองได้ โดยการสร้างระบบรัฐบาลผสมระหว่างทหารและพลเรือนขึ้น ทำให้ 25 เปอร์เซ็นต์ของที่นั่งในรัฐสภาแห่งสหภาพและสภาภูมิภาคและรัฐจะต้องเป็นของผู้ที่ได้รับ



การแต่งตั้งโดยกองทัพเมียนมาโดยไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ให้กองทัพเมียนมายังเป็นผู้คัดเลือกบุคคลที่จะมารับตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีในกระทรวงสำคัญที่ส่งผลต่อระบบการปกครองอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ กระทรวงกลาโหม (Defence) กระทรวงเขตแดน (Border Affairs) และกระทรวงมหาดไทย (Home Affairs) อีกทั้งให้อำนาจกองทัพเมียนมาในการแต่งตั้งรองประธานาธิบดีหนึ่งตำแหน่ง และให้อำนาจแก่ผู้บัญชาการกองทัพเมียนมาเป็นผู้ปกครองสูงสุดของกองกำลังทั้งหมดในประเทศเมียนมา (FFM, 2018b: 23-24)

แม้ว่าในช่วงไม่กี่ปีมานี้รัฐบาลพลเรือนจะมีบทบาทมากขึ้น เช่น โยกย้ายหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านภาษี และงานด้านการทะเบียนต่าง ๆ จากที่อยู่ภายใต้กองทัพมาอยู่ภายใต้รัฐบาลพลเรือน และลดงบประมาณของกองทัพ แต่ทว่า “หน่วยงานทางด้านพลเรือนนั้นยังไม่เข้มแข็งพอที่จะทำหน้าที่ในการตรวจสอบทหาร” และ “แม้แต่กระบวนการคัดเลือกสมาชิกของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของเมียนมาที่มีหน้าที่ในการตรวจสอบกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของเจ้าหน้าที่รัฐหรือทหารกลับถูกคัดเลือกโดยกองทัพทำให้พวกเขาสามารถควบคุมการทำงานของคณะกรรมการดังกล่าวได้ รวมถึงศาลฎีกาและศาลรัฐธรรมนูญที่ควรทำหน้าที่ในการตรวจสอบถ่วงดุลการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ นั้นกลับไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) อีกทั้ง “ยังคงมีบรรยากาศของความหวาดระแวงว่าทหารจะสร้างสถานการณ์ความไม่สงบต่าง ๆ และเข้ายึดอำนาจ” (นักวิชาการชาวเมียนมาผู้สังเกตการณ์สถานการณ์ชาวโรฮีนจาในพื้นที่, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

ด้วยเหตุนี้ โครงสร้างอำนาจของเมียนมา โดยเฉพาะในช่วงปีพ.ศ. 2559-2560 หนึ่งปีหลังจากการเปลี่ยนผ่านรัฐบาลนั้น อำนาจในการปกครองจำนวนมากยังคงอยู่ในมือของกองทัพเมียนมา และกลไกตามระบอบประชาธิปไตยที่ใช้ในการควบคุมรัฐมิให้ทำการสังหารพลเรือนได้โดยง่ายตามทฤษฎีของ Rummel นั้นยังไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้ เช่น กลไกของสำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือกลไกศาลตามที่กล่าวถึงข้างต้น อีกทั้งรวมถึงวัฒนธรรมที่ “เมื่อมีกรณีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐ ซึ่งมักถูกตีความอย่างกว้างขวาง กรณีดังกล่าวมักไม่ถูกพิจารณาโดยหน่วยงานอื่นใดของรัฐ แต่จะยินยอมให้ทหารนั้นตรวจสอบและพิจารณาเรื่องดังกล่าวเอง” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

กฎหมายภายในประเทศเมียนมานั้นเปิดช่องให้ทหารไม่ต้องรับโทษได้ เช่นที่อธิบายไว้ในบทที่ 2 กฎหมายเมียนมากำหนดให้เจ้าหน้าที่ทหาร “ที่อยู่ระหว่างปฏิบัติหน้าที่” และประกอบอาชญากรรมร้ายแรง ได้แก่ การสังหาร ฆ่าคนโดยประมาท และการข่มขืน นั้นจะถูกพิจารณาคดีโดย

ศาลทหารที่มีปัญหาเกี่ยวกับความเป็นกลางและความเป็นอิสระของผู้พิพากษา และอาจทำให้สมาชิกกองทัพบกเมียนมาสามารถหลบเลี่ยงความรับผิดชอบได้ง่าย โดยคำว่า“ที่อยู่ระหว่างปฏิบัติหน้าที่” นั้น ถูกตีความตามนัยอย่างกว้างและครอบคลุมถึงกิจกรรมส่วนใหญ่ของเจ้าหน้าที่ทหาร อีกทั้งรัฐธรรมนูญของประเทศเมียนมายังกำหนดให้การอุทธรณ์คดีในศาลทหารต้องกระทำโดยผู้บัญชาการทหารสูงสุดเมียนมา (International Commission of Jurists, 2017b: 14)

อันที่จริงแล้วระบอบการปกครองในเมียนมาช่วงปีพ.ศ. 2559 ถึง 2560 นั้นน่าจะเรียกได้ว่าเป็นช่วงที่ “อยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านไปยังระบอบประชาธิปไตย” ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับช่วงที่เกิดอาชญากรรมการค้ามนุษย์ข้ามพรมแดนในประเศบอสเนียและประเทศรวันดา ซึ่งทั้ง 2 กรณีถูกศึกษาโดย Pruitt (2011: 139-149)

ในประเทศบอสเนียนั้น อาชญากรรมการค้ามนุษย์ข้ามพรมแดนเกิดขึ้นเพียงแค่มิถุนายนหลังจากที่สหพันธ์สาธารณรัฐสังคมนิยมยูโกสลาเวียที่ปกครองด้วยอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ล่มสลาย ทำให้บรรดาประเทศต่าง ๆ นั้นพากันประกาศอิสรภาพจากอดีตประเทศยูโกสลาเวีย และเกิดเป็นสงครามในหลายพื้นที่ โดยหลังจากที่บอสเนียได้รับการยอมรับว่าเป็นรัฐอิสระในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2535 จากการลงประชามติ การสู้รบก็เริ่มขึ้นระหว่างประเทศบอสเนียและประเทศเซอร์เบีย อนึ่ง หลังจากสิ้นสุดยุคสหพันธ์สาธารณรัฐสังคมนิยมยูโกสลาเวียแล้ว ในประเทศเซอร์เบียซึ่งเป็นผู้ประกอบอาชญากรรมการค้ามนุษย์ข้ามพรมแดนได้หันมารับรองประชาธิปไตยแบบพหุพรรค รวมถึงมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในปีพ.ศ. 2533 ทำให้สถานะของประเทศจากสาธารณรัฐสังคมนิยมเซอร์เบีย กลายเป็นสาธารณรัฐเซอร์เบีย อีกทั้งมีการเลือกตั้งในเดือนธันวาคมพ.ศ. 2533 ทำให้ประเทศเซอร์เบียในขณะนั้นอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเช่นเดียวกันและเหตุการณ์การค้ามนุษย์ข้ามพรมแดนที่กระทำโดยกองทัพบกเซอร์เบียนั้นเกิดขึ้นเพียงแค่อีก 2 ปีหลังจากการเปลี่ยนระบอบการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งในช่วงดังกล่าว ในความเป็นจริงแล้วเซอร์เบียยังไม่สามารถเปลี่ยนผ่านไปเป็นประเทศเสรีประชาธิปไตยได้อย่างเต็มตัว และยังคงมีการใช้นโยบายที่มีลักษณะเป็นเผด็จการอยู่ จึงถูกจัดเป็นรัฐเผด็จการเมื่อถูกนำมาปรับเข้ากับทฤษฎีการกระทำร่วมกัน (Pruitt, 2011: 145)

ในกรณีของรวันดานั้น นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2516 รวันดาตกอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลเผด็จการทหารที่ควบคุมประเทศโดยใช้ระบบพรรคการเมืองเดียว และห้ามมิให้ชาวทุตซีมีส่วนร่วมในระบบการเมืองของรัฐบาล แต่ในขณะที่เกิดอาชญากรรมการค้ามนุษย์ข้ามพรมแดนขึ้นนั้นเป็นช่วงที่มีการเจรจาสันติภาพและมีการลงนามในสนธิสัญญาแบ่งปันอำนาจ ซึ่งกำหนดให้กลุ่มชนชั้นนำชาวฮูตูจะต้องแบ่งปันอำนาจบางส่วนให้แก่ชนกลุ่มน้อยทุตซี โดยข้อตกลงดังกล่าวนี้กำหนดให้รัฐบาลต้องมีสมาชิกเป็นชนกลุ่มน้อยทุตซีด้วย ช่วงดังกล่าวจึงเป็นช่วงที่รวันดากำลังเข้าสู่ระบอบการปกครอง

ที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่ยังคงถูกจัดเป็นรัฐเผด็จการเมื่อถูกนำมาปรับเข้ากับทฤษฎีการกระทำร่วมกัน (Pruitt, 2011: 139-140)

นอกจากนี้ สถานการณ์ในเมียนมาในปีพ.ศ. 2559 และ 2560 ยังเหมือนกับวันดาและบอสเนียเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วในขณะที่มีความแตกแยกทางด้านชาติพันธุ์อย่างสูง ทำให้ทั้งสังคมและการเมืองมีความเปราะบางและส่งผลให้เกิดการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจ

ทั้งนี้ Riemer (2000: 45) ได้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในขณะที่มีการเปลี่ยนผ่านระบอบการเมืองการปกครองจากระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จไปเป็นระบอบประชาธิปไตยได้อย่างน่าสนใจ เธอวิเคราะห์สถานการณ์ของอดีตประเทศยูโกสลาเวีย และประเทศวันดา (ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับสถานการณ์ในประเทศเมียนมา) และมองว่าในช่วงที่มีการเปลี่ยนผ่านไปยังระบอบที่เป็นประชาธิปไตย มักจะมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจเข้มแข็งขึ้น (ในลักษณะที่เป็นการคุกคามกลุ่มอำนาจเดิม) เนื่องจากบรรดาข้อตกลงในการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ โดยระบอบประชาธิปไตยนั้นได้เพิ่มอำนาจให้แก่คนกลุ่มนี้ และเพิ่มช่องทางให้คนกลุ่มนี้ดำเนินการต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน อีกทั้ง ตั้งข้อสังเกตว่าในหลายสังคมเมื่อมีการสิ้นสุดของระบบเผด็จการและเริ่มต้นระบอบประชาธิปไตยนั้น ในหลาย ๆ ครั้งจะมีเหตุการณ์ที่ทหาร หน่วยงานความมั่นคง รวมถึงองค์กรอาชญากรรม พยายามเบี่ยงเบนความสนใจของกลุ่มชนที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ (จากสถานการณ์ที่เป็นการลดทอนอำนาจตน) ไปยังการใช้ความรุนแรงเพื่อต่อต้านชนกลุ่มน้อย

บทวิเคราะห์ดังกล่าวนี้น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเมียนมานั้นมิใช่แค่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างการปกครองในระบอบเผด็จการเป็นประชาธิปไตย แต่ยังคงอยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบกระจายศูนย์ด้วยผลของรัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2551 ซึ่งจะทำให้ข้าราชการในท้องถิ่นต่าง ๆ มีอำนาจในการกำหนดมาตรการด้านการปกครอง ส่งผลให้เกิดการต่อสู้กันในการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง และทำให้ชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ รวมถึงชาวโรฮีนจาสามารถมีอำนาจเข้มแข็งขึ้น และคุกคามกลุ่มอำนาจเดิมได้

นอกจากนี้ บทวิเคราะห์ดังกล่าวยังสอดคล้องกับข้อสังเกตที่ผู้เชี่ยวชาญให้ไว้ระหว่างการประชุมสัมมนาโดยเธอเห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์โรฮีนจาที่มีอำนาจเข้มแข็งขึ้นหลังจากมีการเปลี่ยนผ่านไปยังระบอบที่เป็นประชาธิปไตย และกล่าวว่า “การที่เมียนมาเปิดประเทศและเปลี่ยนระบอบการปกครองเมื่อกระทบกับปัญหาเรื่องผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาที่ลี้ภัยทางเรือปรากฏเป็นข่าวในสื่อมวลชนขึ้นมาในช่วงปีพ.ศ. 2553-2555 ทำให้สื่อต่างชาติให้ความสนใจในประเด็นดังกล่าวอย่างมาก และยิ่งค้นหาข้อมูลลึก

ขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งสามารถกระทำได้นี้เนื่องจากรูปแบบการเมืองของเมียนมาในขณะนั้นเปลี่ยนไป [มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น] ชาวโรฮีนจาจึงมีปากเสียงมากขึ้น และการกระทำดังกล่าวอาจทำให้รัฐบาลรู้สึกถูกคุกคาม [จนต้องประกอบอาชญากรรม]” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เป็นชาวเมียนมา, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าระบอบการปกครองของเมียนมาในช่วงปีพ.ศ. 2559 ถึง 2560 ที่เกิดอาชญากรรมที่มีลักษณะเช่นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้นนั้น เมียนมายังคงถูกปกครองด้วยระบอบที่มีลักษณะเป็น “เผด็จการ” มากกว่าระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่าน (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) โดยเฉพาะเมื่อโครงสร้างทางอำนาจของรัฐ โดยเฉพาะด้านความมั่นคง และด้านการปกครอง ยังคงอยู่ภายใต้กองทัพเมียนมา ความเห็นข้างต้นยังสอดคล้องกับการจัดลำดับความเป็นประชาธิปไตยโดย The Economist ในปีพ.ศ. 2559 และ 2560 ซึ่งเมียนมาถูกจัดในลำดับที่ 113 และ 120 ตามลำดับ อีกทั้งถูกจัดให้เป็นประเทศ “เผด็จการ/ใช้อำนาจเบ็ดเสร็จ” โดยจากรายงานในปีพ.ศ. 2559 The Economist แสดงความกังวลต่อสถานการณ์ในประเทศเมียนมา เนื่องจากเมียนมาอยู่ในช่วงต้นของการเปลี่ยนผ่านไปยังระบอบประชาธิปไตย แต่ทหารยังคงไว้ซึ่งอำนาจในการเมืองอย่างมาก และความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลพลเรือนกับทหารนั้นอาจนำไปสู่การที่กองทัพเมียนมาเข้าครอบครองอำนาจทางการเมืองมากขึ้น และจากรายงานในปีพ.ศ. 2560 ลำดับของเมียนมาตกลงเนื่องจากวิกฤตการณ์ชาวโรฮีนจา (The Economist Intelligence Unit, 2016: 35 และ 2017: 28)

อนึ่ง ในปีพ.ศ 2558 ได้มีการจัดทำการศึกษาสำรวจ Asian Barometer Survey ใน 13 ประเทศอาเซียน ซึ่งรวมถึงประเทศเมียนมา และข้อค้นพบของการสำรวจดังกล่าวที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากในขณะที่พลเมืองของเมียนมาส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนแนวทางประชาธิปไตยเป็นลำดับต้น ๆ ของเอเชีย ในเวลาเดียวกันคนกลุ่มนี้กลับไม่ได้ให้การสนับสนุนต่อ “คุณค่าของแนวคิดเสรีการเมืองซึ่งเป็นพื้นฐานของของระบอบประชาธิปไตย” โดยพบว่า 80 เปอร์เซ็นต์ของผู้ตอบแบบสอบถามกล่าวว่าเจ้าหน้าที่ทางการศาสนาควรมีอำนาจในการออกกฎหมาย อีกทั้งสัญญาดีนั้นควรที่จะผูกติดอยู่กับศาสนา เกือบ 2 ใน 3 ของผู้ตอบแบบสอบถามไม่เห็นด้วยกับแนวคิดให้มีการตรวจสอบฝ่ายบริหาร ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าการควบคุมทางสังคมนั้นมีความจำเป็น และเห็นว่าสังคมที่มีกลุ่มชนที่แตกต่างกันนั้นเป็นเรื่องอันตราย และผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทุกคนแสดงความไม่เชื่อใจต่อพลเมืองด้วยกันเอง โดยนักรัฐศาสตร์ที่ทำการประเมินแบบสอบถามนี้ได้สรุปไว้ว่า กระบวนการประชาธิปไตยในเมียนมานั้น “ถูกฉุดรั้งด้วยความเชื่อมั่นทางสังคมที่ต่ำและมีความเสี่ยงที่

จะเกิดความขัดแย้ง” อีกทั้งยัง “เปราะบาง” (Fisher, 2017) ผลของแบบสอบถามดังกล่าวซึ่งเกิดก่อนสถานการณ์ในรัฐยะไข่จะทวีความรุนแรงในปีพ.ศ. 2559 และ 2560 ไม่นาน เป็นจุดสะท้อนว่าสังคมเมียนมาในขณะนั้นยังคงมีแนวคิดตามระบอบเผด็จการที่มีการรวมอำนาจเบ็ดเสร็จ มากกว่าที่จะไปยังทิศทางของระบอบเสรีประชาธิปไตย

### 6.3.1.2 กลุ่มทางสังคม

เป็นที่ชัดเจนว่าชาวโรฮีนจาเป็นกลุ่มชนที่มีลักษณะร่วมกัน และมีการรวม “กลุ่มทางสังคม” เข้าด้วยกัน ด้วยเหตุผลทั้งทางด้านชาติพันธุ์ ที่มา ประวัติศาสตร์ ศาสนา ภาษา ฯลฯ เช่นที่กล่าวถึงในบทที่ 4 และมีความแตกต่างจากชาวยะไข่ในพื้นที่ และเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการคุ้มครองตามอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการค้ามนุษย์ข้ามพรมแดนตามที่ได้อ้างถึงในบทที่ 5

อันที่จริงแล้ว ทางด้านของชาวโรฮีนจาเอง คำว่า “โรฮีนจา” ก็ถูกประดิษฐ์ขึ้น ช่วงหลังจกเมียนมาได้รับอิสรภาพจากการปกครองของอาณานิคมสหราชอาณาจักรเพียงไม่นาน เพื่อสะท้อนถึง “กลุ่มทางสังคม” ของชุมชนมุสลิมในพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้น และมีนัยทางการเมือง แต่การมีอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์โรฮีนจาหรือแม้แต่คำว่า “โรฮีนจา” เองนั้นถูกปฏิเสธโดยรัฐบาลเมียนมาและชาวเมียนมา กฎหมายเมียนมาไม่ได้ยอมรับว่าชาวโรฮีนจาเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติ บัตรประจำตัวผู้มีสัญชาติเมียนมาเองก็ระบุว่าบุคคลดังกล่าวเป็น “ชาวเบงกาลี” ไม่ใช่ “ชาวโรฮีนจา” ชาวเมียนมาไม่ใช่คำว่าโรฮีนจาในการเรียกขานคนมุสลิมส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รัฐยะไข่ หนังสือพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ในเมียนมาเองก็ใช้คำว่า “เบงกาลีมุสลิม” ในการเรียกขานชาวโรฮีนจา ในบางกรณีก็ใช้คำว่า “ผู้อพยพผิดกฎหมายจากบังกลาเทศ”

ที่มาของชาวโรฮีนจานั้นเป็นหนึ่งในข้อถกเถียงสำคัญที่สุดที่นำไปสู่การแบ่งกลุ่มทางสังคม เนื่องจากชาวโรฮีนจาถูกมองว่าเข้ามาในเมียนมาหลังจากยุคล่าอาณานิคมและเป็นเพียงแค่งกลุ่มชนอพยพจากแผ่นดิน เบงกอลในยุคการปกครองของสหราชอาณาจักร และเป็นมรดกที่ถูกทิ้งไว้โดยอดีตเจ้าอาณานิคมผู้กดขี่ ต่อมาความขัดแย้งในทางประวัติศาสตร์ระหว่างชาวโรฮีนจา เมียนมา และยะไข่ยังได้ปะทุขึ้นอย่างรุนแรงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากชุมชนพุทธยะไข่หันมาเป็นแนวร่วมกับญี่ปุ่น ในขณะที่ฝ่ายสหราชอาณาจักรและสัมพันธมิตรได้สนับสนุนชาวมุสลิมโดยเฉพาะกลุ่มโรฮีนจาและคามาน ทั้งสองฝ่ายต่างจัดตั้งหน่วยติดอาวุธของตน และทำการโจมตีฝ่ายตรงข้ามก่อให้เกิดความสูญเสียกันทั้งสองฝั่ง เกิดเป็นความเคียดแค้นพฤติกรรมสังหารหมู่ของฝ่ายตรงข้ามก่อนที่ชาวมุสลิมจะสามารถยึดครองพื้นที่ทางเหนือได้ ส่วนชาวพุทธนั้นลี้ภัยมายังทางใต้ ทำให้เกิด

เป็นการแบ่งแยกกลุ่มพื้นที่ออกเป็นพื้นที่มุสลิมและพื้นที่พุทธ ทำให้ความแตกต่างของกลุ่มสังคมรุนแรงและชัดเจนยิ่งขึ้น และเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ส่งผลเป็นการรวมกลุ่ม

การรวมกลุ่มของชาวโรฮีนจายังประกอบด้วยสมาชิกที่ใช้ภาษาและนับถือศาสนาเดียวกัน แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในประเทศ รวมถึงมีลักษณะในเชิงกายภาพที่ต่างจากชาวเมียนมาและชาวยะไข่ส่วนใหญ่ แต่กลับมีภาษา ศาสนา และลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกับชาวบังกลาเทศ ทำให้การรวมกลุ่มทางสังคมชัดเจน

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าในเมียนมานั้นนอกจาก “กลุ่มสังคมชาวโรฮีนจา” แล้วยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อีกหลายกลุ่มซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างจากชาวเมียนมาส่วนใหญ่ทั้งในด้านศาสนา ชาติพันธุ์ และเชื้อชาติ แต่หลายกลุ่มกลับมิได้ถูกปฏิบัติเช่นชาวโรฮีนจา ทั้งนี้ มีผู้ให้ข้อมูลอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวแก่ผู้วิจัยว่า “รูปแบบการรวมกลุ่มทางสังคมและนัยทางการเมืองของชาวโรฮีนจาและชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ นั้นอาจจะคล้ายคลึงกัน แต่ความแตกต่างคือการที่ชาวโรฮีนจาถูกมองโดยคนส่วนใหญ่ว่าเป็นชาวเบงกอลที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานและเป็นผู้อพยพผิดกฎหมาย ต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่แม้จะมีศาสนา ชาติพันธุ์ และเชื้อชาติต่างจากคนเมียนมา และมีการรวมกลุ่มต่างหากจากชาวเมียนมาส่วนใหญ่ แต่ทว่าได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้อยู่อาศัยในดินแดนเมียนมาและเป็นผู้อยู่อาศัยในพื้นที่มาช้านาน นอกจากนี้ อีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่ยอมรับกลุ่มสังคมชาวโรฮีนจาต่างจากกลุ่มสังคมอื่นคือศาสนาอิสลามเนื่องจากอิทธิพลของกระแสกลัวอิสลาม (อิสลามโฟเบีย) ในเมียนมา” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เป็นชาวเมียนมา, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

### 6.3.1.3 การสร้างตัวตน

ชาวโรฮีนจานั้นถูกทำให้เป็น “คนอื่น” ทั้งในทางกฎหมาย และในสายตาของคนส่วนใหญ่ รวมถึงมีการใช้คำพูดในทางลบในการเรียกขานและกล่าวถึงชาวโรฮีนจาในระดับ “สูง”

หนึ่งในกระบวนการสำคัญที่ทำให้ชาวโรฮีนจาถูกปฏิบัติ เช่น “บุคคลอื่น” คือการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายที่ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้ถูกจำกัดสิทธิเช่นที่พลเมืองอื่นพึงมีมาหลายทศวรรษ ผ่านการปฏิเสธสถานะทางกฎหมายและสถานะพลเมืองของชาวโรฮีนจาผ่านระบบกฎหมายที่เจ้าหน้าที่รัฐได้ยุติการออกสูตบัตรแก่เด็กชาวโรฮีนจา การจำกัดการเดินทางระหว่างหมู่บ้านในตัวเมืองเดียวกัน หรือในระหว่างตัวเมือง รวมถึงภายนอกรัฐยะไข่ การจำกัดจำนวนบุตร การกำหนดระยะเวลาที่จำต้องมีบุตรห่างกัน การกำหนดให้การจะแต่งงานนั้นจำเป็นต้องขออนุญาต และการทำให้ชาวโรฮีนจาไม่มีสิทธิกระบวนการทางการเมือง

การที่ชาวโรฮีนจานั้นถูกทำให้เป็น “คนอื่น” ในสายตาของคนส่วนใหญ่ และแนวคิดในเชิงลบที่มีต่อชาวโรฮีนจานั้นถูกสะท้อนผ่านการแสดงออกของบุคคลต่าง ๆ ทั้งโดยเจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ความมั่นคง ผู้มีอิทธิพลในสังคม ในทางศาสนา และบุคคลทั่วไป แนวคิดและถ้อยคำที่ว่าสภาพชาวโรฮีนจาให้เป็นกลุ่มผู้ใช้ความรุนแรง ไม่ซื่อสัตย์ ต่อต้านชาวเมียนมา ต่อต้านชาวพุทธ เป็นผู้อพยพผิดกฎหมาย และเป็นผู้ก่อการร้ายนั้น แพร่หลายในสังคมเมียนมา การแสดงออกในลักษณะต่อต้านชาวโรฮีนจา รวมถึงคนมุสลิม ผ่านการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง หรือ Hate Speech เองก็มิให้เห็นอยู่เป็นประจำในประเทศเมียนมา และ “ยังสามารถพบเห็นได้กับคนทั่วไปในสังคมแม้กระทั่งปัจจุบัน” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) “โดยเฉพาะในพื้นที่รัฐยะไข่ และพื้นที่ที่มีชาวพม่าพุทธอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น เช่น พื้นที่มณฑลทะเลย์และย่างกุ้ง แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจจะไม่พบมากนักในพื้นที่รัฐที่เป็นของชนกลุ่มน้อย โดยอาจจะเห็นเพราะพื้นที่เหล่านี้มีปัญหาในตัวเองอยู่แล้ว” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เป็นชาวเมียนมา, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) โดยในรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ ได้ชี้ว่าคณะกรรมการได้รับข้อมูลมากมายที่ชี้ว่ามีการสร้างความเกลียดชังและลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชาวโรฮีนจาเป็นเวลาหลายเดือนก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ กระบวนการดังกล่าวนี้ นำโดย พรรคพัฒนาชาติแห่งชาติ (Rakhine Nationalities Development Party หรือ RNDP) องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์ยะไข่ทั้งหลาย รวมถึงองค์กรพระสงฆ์สุดโต่ง (รวมถึงกลุ่ม 969) เจ้าหน้าที่รัฐ และบุคคลผู้มีอิทธิพลในสังคม ผ่านช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ แผ่นพับ CD/DVD บทเพลง เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ โดยสามารถดูตัวอย่างข้อความการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชังได้ในบทที่ 4

ปกติแล้วชาวโรฮีนจามักจะถูกเรียกหรืออ้างถึงด้วยถ้อยคำในเชิงลบหลากหลายที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นหรือนำมาใช้กับพวกเขาโดยเฉพาะเจาะจง เช่น เรียกว่า “เบงกาลี” ซึ่งเป็นการสะท้อนว่าเป็นผู้มีต้นกำเนิดจากต่างประเทศ หรือ “กะลา” (Kalar) ที่มักใช้กับบุคคลที่เป็นลูกหลานของชาวเอเชียใต้โดยมีนัยของการเหยียดชนชาติว่าเป็นกลุ่มที่มีผิวสีเข้ม หนึ่งในนักวิชาการชาวเมียนมาที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์นั้นมองว่า “คำเช่นเบงกาลีหรือกะลานั้น ข้าพเจ้าไม่คิดว่าคำดังกล่าวจะสะท้อนแนวคิดเสียสติเนื่องด้วยโดยส่วนตัวไม่ได้มองว่าการใช้ถ้อยคำดังกล่าวมีนัยอื่นแอบแฝง แต่แค่ต้องการชี้ถึงที่มาของกลุ่ม แต่ทว่าข้าพเจ้ายอมรับว่ามีเพื่อนที่เป็นชาวมุสลิมบอกว่าตนรู้สึกเจ็บปวดถ้าต้องถูกเรียกขานว่ากะลา” (นักวิชาการชาวเมียนมาผู้สังเกตการณ์สถานการณ์ชาวโรฮีนจาในพื้นที่, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) ขณะเดียวกัน ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เป็นชาวเมียนมากลับชี้ว่าคำว่า “เบงกาลี” นี้ “มีนัยในการดูถูกดูหมิ่นอย่างชัดเจน เนื่องจากการชี้ถึงที่มาว่าคนกลุ่มนี้มาจากประเทศบังกลาเทศ ซึ่งชาวเมียนมาส่วนใหญ่มองว่าเป็นประเทศที่มีปัญหาทางด้าน

เศรษฐกิจอย่างร้ายแรงและตั้งใจเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในประเทศตน” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เป็นชาวเมียนมา, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

อีกทั้งยังมีคำว่า “ผู้อพยพผิดกฎหมาย” และ “เบงกาลีที่ผิดกฎหมาย” ที่สะท้อนว่าชาวโรฮีนจาอพยพโดยผิดกฎหมายเข้ามาในเมียนมา คำว่า “ผู้ก่อการร้ายสุดโต่งชาวเบงกาลี” “ผู้ก่ออาชญากรรม” “ฆาตกร” หรือ “ผู้ข่มขืน” เพื่อสะท้อนว่าคนกลุ่มนี้เป็นผู้ก่อการร้ายและเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อย และมีการใช้ถ้อยคำที่ชี้ว่าชาวโรฮีนจานั้นทำลายสมดุลของประชากร เช่น การกล่าวว่าพวกเขา “มีอัตราการเกิดที่ไม่สามารถควบคุมได้” หรือ “ผสมพันธุ์เหมือนกับกระต่าย”

นอกจากนี้ยังมีคำอื่น ๆ ที่ถูกนำมาใช้เพื่อที่จะเรียกขานชาวโรฮีนจาโดยมีนัยยะที่เป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อีก ได้แก่ คำว่า “Mout Kalar” หรือ “Muslim Kalar” หมายถึงมุสลิมกะลา คำว่า “Kway Kalar” ซึ่งหมายถึงสุนัขมุสลิม คำว่า “Ro-gein-nya” หมายถึงโรฮีนจาเป็นสุนัขที่พูดโกหก คำว่า “Anout Ta Kha” หมายถึงประตูทางตะวันตกซึ่งถูกใช้เพื่อเปรียบเทียบว่ารัฐยะไข่ นั้นเปรียบเสมือนประตูทางด้านตะวันตกสำหรับการรุกรานแทรกแซงของต่างชาติสู่ประเทศเมียนมา คำว่า “Yay Myaw Kan Tin” หมายถึงบุคคลที่ไม่เป็นที่ต้องการ คำว่า “Ae Soe” หมายถึงผู้มาเยือนที่ชั่วร้าย คำว่า “Khoe Win Bengali” หมายถึงชาวเบงกาลีที่แอบเข้ามา และคำว่า “Kalasoe” หมายถึงกะลาที่ชั่วร้าย

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าคำต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่เชื่อมโยงกันกับแนวคิดหลักที่ว่าชาวโรฮีนจาหรือมุสลิมเป็น “ภัยคุกคามอิสลาม” ที่จะส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของชาวพุทธของเมียนมา แนวคิดที่ว่าชาวมุสลิมหรือโรฮีนจานั้นเป็นภัยของประเทศ แนวคิดที่ว่าชาวมุสลิมหรือโรฮีนจานั้นเป็นภัยต่อชาติพันธุ์พม่าที่บริสุทธิ์ รวมถึงแนวคิดที่ว่าศาสนาอิสลามนั้นเป็นภัยต่อศาสนาพุทธรวมถึงสถานะของศาสนาในประเทศ คำเหล่านี้ยังสะท้อนถึงความรู้สึกเกลียดชังอย่างมากที่มีต่อชาวโรฮีนจา อีกทั้งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศหลายแห่งที่ปฏิบัติงานอยู่ในเมียนมาและชี้ว่า “รูปแบบของการตีตราของชาวโรฮีนจานั้นมีที่มาจากในทางประวัติศาสตร์ซึ่งชาวโรฮีนจาถูกมองว่าเป็นคนนอกและเป็นผลผลิตของอาณานิคมอังกฤษ ปัจจุบันในด้านการเมือง โดยชาวโรฮีนจามักจะถูกวาดภาพผูกติดกับกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงนอกประเทศเมียนมา เช่น ISIS หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอินโดนีเซียซึ่งชาวเมียนมามักยกตัวอย่างถึงประเทศอินโดนีเซียในฐานะประเทศที่เคยมีศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรืองแต่วันหนึ่งกลับถูกกลืนกินโดยศาสนาอิสลาม ทำให้ผู้คนหวาดกลัวว่าชะตากรรมของตนจะลงเอยเช่นอินโดนีเซีย นอกจากนี้ ข้อเท็จจริงที่คนกลุ่มนี้เป็นชาวมุสลิมก็ส่งผลต่อการสร้างความเกลียดชังเป็นอย่างมาก เนื่องจากถ้อยคำที่สร้างความเกลียดชังนั้น



ไม่ได้เฟื่องเลี้ยงแค่กับชาวโรฮีนจาเท่านั้นแต่รวมถึงชาวมุสลิมทั้งปวง” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

อนึ่ง เกี่ยวกับแนวคิดที่ว่าศาสนาอิสลามเป็นภัยนั้น เป็นที่น่าสนใจว่า จากการสำรวจโดยคณะกรรมการไต่สวนความรุนแรงในชุมชนในรัฐยะไข่ในปีพ.ศ. 2555-2556 ยังพบว่ามิชชาวะไซ่เพียงแค่ 8 เปอร์เซ็นต์ของผู้ตอบแบบสอบถามที่กล่าวว่าตนเข้าใจหลักการพื้นฐานของอิสลาม ที่เหลือกล่าวว่าศาสนาดังกล่าวนั้นเป็น “ศาสนาที่เลวร้ายมาก” และผู้ที่ปฏิบัติตามนั้นเป็น “ปีศาจ” และ “เชื่อถือไม่ได้” (Rakhine Inquiry Commission, 2013) ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างชาวโรฮีนจากับชาวยะไข่ในพื้นที่นั้น ในการสำรวจเดียวกัน คณะกรรมการไต่สวนฯ ได้รับข้อมูลว่าชาวยะไข่ส่วนใหญ่มองว่าชาวโรฮีนจาเป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นที่ต้อนรับ โดยชี้ว่าชาวยะไข่ได้ส่งต่อความทรงจำดังกล่าวรุ่นสู่รุ่นเกี่ยวกับความขัดแย้งและความเคียดแค้นในทางประวัติศาสตร์ ทำให้ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ในหมู่ชาวยะไข่ไม่ว่าจะอายุน้อยหรืออายุมากแล้วแต่มีความเกลียดชังต่อชาวโรฮีนจา (Rakhine Inquiry Commission, 2013) ทั้งนี้ จากการสอบถามชาวยะไข่ คณะกรรมการไต่สวนฯ พบว่านับตั้งแต่เด็กผู้ที่ตอบแบบสอบถามทุกคนได้ถูกเตือนเรื่อย ๆ จากบรรดาผู้อาวุโส พ่อแม่ และครูบาอาจารย์ว่าชาวมุสลิมนั้นมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อชาวยะไข่และมักจะไม่พูดความจริง

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยที่เห็นว่า “ถ้อยคำที่สร้างความเกลียดชังส่วนใหญ่จะเฟื่องเลี้ยงไปที่ชนกลุ่มน้อยทางด้านศาสนามากกว่าที่จะเป็นด้านเชื้อชาติ โดยผู้ให้ข้อมูลมองว่าเหตุผลคือเนื่องจากคนกลุ่มนี้มีอัตลักษณ์ทางกายภาพที่ชัดเจนว่ามีความแตกต่างจากชาวเมียนมาและชาวยะไข่ส่วนใหญ่” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) ความเห็นในส่วนนี้อัตลักษณ์ทางกายภาพนั้นมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งและสอดคล้องกับข้อมูลให้ผู้ให้สัมภาษณ์อีกท่านที่เป็นชาวเมียนมาให้แก่ผู้วิจัย โดยผู้ให้สัมภาษณ์ได้อธิบายว่า “บุคคลที่มีลักษณะอัตลักษณ์ทางกายภาพที่เหมือนกับคนที่มาจากเอเชียใต้นั้นมักจะถูกเลือกปฏิบัติในเมียนมา และมักถูกเหมารวมว่าเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม และเป็นเป้าของกระแสลัทธิอิสลาม (อิสลามโฟเบีย)” เธอยังได้อธิบายอีกว่า “การเลือกปฏิบัติดังกล่าวส่วนหนึ่งนั้นมาจากความโกรธแค้นในเชิงประวัติศาสตร์ที่คนกลุ่มนี้ (ชาวเอเชียใต้) เข้ามายังเมียนมาในสมัยอาณานิคม แสวงหาประโยชน์และสร้างความขัดแย้งกับคนในพื้นที่” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เป็นชาวเมียนมา, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าการเลือกปฏิบัติเช่นว่านั้นมีได้เกิดกับผู้ที่มีอัตลักษณ์ทางกายภาพในลักษณะอื่นที่มีความขัดแย้งในเชิงประวัติศาสตร์กับชาวเมียนมาเช่นเดียวกับชาวเอเชียใต้หรือเคยมีความบาดหมางที่รุนแรงกว่านั้น เช่น บุคคลที่มาจาก

สหราชอาณาจักรหรือมีลักษณะของชาวตะวันตก หรือบุคคลที่มาจากประเทศญี่ปุ่น ข้อเท็จจริงเช่นนี้อาจเป็นตัวบ่งชี้และตอกย้ำว่าการสร้างตัวตนที่เป็นการแบ่งแยกพวกเขาพวกเราในสังคมเมียนมานั้นได้รับอิทธิพลจากกระแสกลัวอิสลามเป็นอย่างมากและอาจจะมากกว่าบรรดาเหตุผลในเชิงประวัติศาสตร์ (สอดคล้องกับ ผู้แทนจากองค์กรระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

#### 6.3.1.4 เจตนาร่วมกัน

ผู้วิจัยเห็นว่าอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมานั้น “มี” ปัจจัยด้านเจตนาร่วมกัน และมีได้ถูกดำเนินการผ่านกองกำลังความมั่นคงหรือทหารเท่านั้น แต่มีข้อมูลว่ามีการขับเคลื่อนพลเรือนชาวยะไข่จำนวนมากอย่างเป็นระบบให้ร่วมก่ออาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ทั้งในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2559 และในปีพ.ศ. 2560 ผ่านการให้ความช่วยเหลือ การให้อาหาร การสนับสนุน และในบางกรณี การแบ่งหน้าที่ กับ/โดยกองกำลังความมั่นคงต่าง ๆ ที่ปฏิบัติการในพื้นที่ เช่นที่ได้รวบรวมไว้ในบทที่ 5

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2559 นั้น สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (OHCHR, 2017a) ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงจาจำนวนมากและได้รับข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์โดยสอดคล้องกันว่าการโจมตี ทำร้ายร่างกาย รวมถึงการเผาทำลายบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างของชาวโรฮิงจาโดยชาวยะไข่ที่ให้การช่วยเหลือหรือสนับสนุนการทำงานของกองกำลังรักษาความมั่นคง และข้อมูลว่าชาวยะไข่นั้นร่วมมือกันกับกองกำลังความมั่นคงในการประกอบอาชญากรรมต่าง ๆ รวมถึงมีบางอาชญากรรมที่ชาวยะไข่กระทำด้วยตนเองลำพัง ได้แก่ การปล้นสะดม การทำร้ายร่างกาย การใช้ความรุนแรงทางเพศ นอกจากนี้ ในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลายคนอ้างแก่สำนักงาน ฯ ว่าตนถูกโจมตีโดยชาวยะไข่ที่แต่งกายตัวด้วยเครื่องแบบของกองกำลังความมั่นคง ข้อมูลดังกล่าวมีนัยเป็นการสะท้อนความเป็นไปได้ว่าชาวยะไข่นั้นได้รับเครื่องแบบและอาวุธมาจากทางการหรือถูกผนวกเข้ากับกองกำลังความมั่นคงเพื่อปฏิบัติการดังกล่าว

ในส่วนเหตุการณ์ความรุนแรงในปีพ.ศ. 2560 นั้น บทบาทของชาวยะไข่ที่ร่วมกับกองกำลังความมั่นคงในการก่อความรุนแรงต่อชาวโรฮิงจานั้นมีการเก็บข้อมูลโดยชัดเจนยิ่งขึ้น โดยคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ฯ ที่ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงจาและได้รับข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์โดยสอดคล้องกันว่าชาวยะไข่รวมถึงสมาชิกของชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ นั้นเข้าร่วมในปฏิบัติการกวาดล้างที่นำโดยกองทัพเมียนมาเป็นจำนวนมาก ทั้งในเครื่องแบบพลเรือนหรือเครื่องแบบของเจ้าหน้าที่ความมั่นคง ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของพลเรือนเหล่านี้เป็นไปในลักษณะสอดคล้องกันและมีหน้าที่ชัดเจนในการเข้าร่วมในปฏิบัติการ โดยคณะกรรมการ ฯ ยังได้รับข้อมูลว่าชาวยะไข่ในเครื่องแบบพลเรือน และพลเรือนกลุ่มอื่นได้ “ให้ความช่วยเหลือ” หรือ “ปฏิบัติการร่วม”

กับเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคง บุคคลเหล่านี้มักจะปรากฏตัวในพื้นที่ที่มีปฏิบัติการกวาดล้างพร้อมกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคง โดยพวกเขาถูกรวมถึงอาวุธที่จำเป็นมาเอง เพื่อที่จะปฏิบัติตามหน้าที่ต่าง ๆ ได้แก่ ไม้ขีด ของเหลวที่เป็นเชื้อเพลิงสำหรับการเผาทำลายสิ่งปลูกสร้าง กระจกกระจบ หรือยานพาหนะสำหรับการปล้นสะดม และดาบหรือปืนเพื่อกระทำความรุนแรง รวมถึงเพื่อสังหาร คณะกรรมการ ฯ ยังได้รับข้อมูลว่าชาวเยไซ่รวมถึงพลเรือนส่วนใหญ่นั้นมักมีส่วนร่วมในการเผาทำลายสิ่งปลูกสร้างของชาวโรฮีนจาอย่างเป็นระบบ บางครั้งมีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ กล่าวอ้างด้วยว่าชาวเยไซ่มีส่วนร่วมในการกระทำการข่มขืนหรือกระทำความรุนแรงทางเพศ ในขณะที่ ในบางพื้นที่มีผู้ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ฯ ว่ากองทัพเมียนมาได้แจกจ่ายอาวุธให้แก่ชาวเยไซ่ เพื่อให้ร่วมในปฏิบัติการกวาดล้าง ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชาวเยไซ่นั้นเป็นไปอย่างมีแบบแผน โดยคณะกรรมการ ฯ ชี้ว่าลักษณะที่ชาวเยไซ่รวมถึงกลุ่มชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่นเข้าร่วมในปฏิบัติการกวาดล้างนั้นสะท้อนให้เห็นว่า “การเข้าร่วมดังกล่าวนี้มีการวางแผนไว้ก่อน มีการประสานงานกัน รวมถึงมีการปฏิบัติภายใต้ระบบบังคับบัญชาและควบคุมโดยกองทัพเมียนมา” (FFM, 2018b: 305)

ทั้งนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหลายที่มาจากหลายพื้นที่ของรัฐเยไซ่ ไม่ว่าจะถูกโจมตีในห้วงเวลาใกล้เคียงกันหรือต่างกัน ล้วนแต่ให้ข้อมูลได้โดยสอดคล้องกันว่าชาวเยไซ่ที่มักปรากฏตัวมาพร้อมกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเพื่อปฏิบัติการกวาดล้าง มีการแบ่งหน้าที่การชัดเจนระหว่างการเผาทำลายทรัพย์สินและการปล้นสะดม รวมถึงให้ความช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการประกอบอาชญากรรมต่าง ๆ และรายงานที่ชาวเยไซ่บางส่วนได้ย้อนกลับมาในบางพื้นที่เพื่อปฏิบัติการเผาทำลายบ้านเรือนให้เสร็จสิ้นหลังจากเจ้าหน้าที่ความมั่นคงได้เคลื่อนกำลังพลออกไปแล้ว มีรายงานการได้รับการสนับสนุนทางด้านอาวุธ รวมถึงการใช้ยานพาหนะของเจ้าหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก เช่น เพื่อลำเลียงของที่ถูกลักขโมย ล้วนเป็นข้อบ่งชี้สำคัญที่แสดงถึงองค์ประกอบด้าน “เจตนาาร่วมกัน” ระหว่างกองกำลังความมั่นคงและพลเรือนชาวเยไซ่ในท้องที่ ซึ่งมารวมตัวกันโดยมีเป้าหมายเดียวกันและมีทิศทางเดียวในการที่จะไปสู่เป้าหมายดังกล่าว นั่นคือการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

อนึ่ง ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชาวเยไซ่ข้างต้นนั้น เป็นข้อมูลที่ได้รับจากผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งคือผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจา โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สามารถจำแนกพลเรือนชาวเยไซ่ออกจากเจ้าหน้าที่ความมั่นคงได้เนื่องจากหลายคนเป็นสมาชิกในชุมชนข้างเคียงที่เคยมีปฏิสัมพันธ์กัน รวมถึงจากหมู่บ้านตัวอย่าง (NaTaLa) และสามารถอธิบายถึงลักษณะของคนดังกล่าว และความแตกต่างระหว่างพลเรือนชาวเยไซ่และกองกำลังความมั่นคงอื่น ๆ ได้ เช่นอาวุธที่ใช้ ลักษณะการไว้หนวดเครา หรือการแต่งกาย อย่างไรก็ตาม มีชาวเยไซ่อีกหลายคนที่มีที่มาที่ไม่ชัดเจน โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นชาวเยไซ่ที่มาจากนอกพื้นที่

อีกหนึ่งปัจจัยที่สนับสนุนความเห็นข้างต้นของผู้วิจัยที่มองว่ามีเจตนาร่วมกันเกิดขึ้นในพื้นที่ คือการที่ชายะไซ่หลายคนอาจจะทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับการโจมตี (ผู้แทนจากองค์กรระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) เมื่อประกอบกับโครงการของกองกำลังความมั่นคงเองที่ใช้ในการเตรียมผู้คนในพื้นที่นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2555 ได้สะท้อนถึงการวางแผนและประสานงานในพื้นที่ ในกลุ่มผู้มี “เจตนาร่วมกัน” ก่อนการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ทั้งนี้ ข้อกล่าวอ้างที่ว่าชายะไซ่ทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับการโจมตีนั้นเป็นข้อมูลที่มาจากชาวโรฮีนจาที่ให้สัมภาษณ์ว่า ชายะไซ่บางคน ทำการตักเตือนเพื่อนหรือเพื่อนบ้านว่าจะมีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้น (FFM, 2018b) ในส่วนของโครงการเตรียมผู้คนในพื้นที่นั้น ได้แก่ โครงการรับสมัครคนในพื้นที่ที่มีใช้ชาวโรฮีนจามาร่วมในโครงการฝึกอบรมตำรวจตระเวนชายแดน โดยให้การรับสมัครนั้นมีเงื่อนไขที่ต่ำกว่าในเวลาปกติ และผู้ผ่านการอบรมจะได้เป็นตำรวจตระเวนชายแดน โครงการของรัฐบาลที่ทำการรับสมัครชายะไซ่ รวมถึงชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่มีใช้ชาวโรฮีนจา และอาศัยอยู่ในเมืองมอดอ เข้าไปเป็นสมาชิกของ “ตำรวจในภูมิภาค” และกองกำลังทหารที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเป็นการเฉพาะที่เรียกว่า Pyi Thu Sit หรือ “กองทัพของปวงชน” (People’s Army) ที่มีฐานกองกำลังในพื้นที่ในทางเหนือของรัฐยะไซ่ โดยผู้ที่อยู่ในกองกำลังดังกล่าวจะได้รับอาวุธ มีเครื่องแบบ และได้รับการฝึกอบรมการใช้อาวุธ ตามที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 5

อนึ่ง Hagan และ Raymond-Richmond ได้อธิบายเกี่ยวกับการกระทำของรัฐบาลชูดานซึ่งนำไปสู่การกำหนด “เจตนาร่วมกัน” ในการประกอบความรุนแรงในพื้นที่ดาร์ฟูร์ว่า ได้แก่ การ “จัดตั้งกองกำลังของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเป็นปรปักษ์อยู่แล้วกับกลุ่มเป้าหมาย (ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับกลุ่มต่อต้านรัฐ)” “การให้อาวุธและการสนับสนุนแก่กองกำลังติดอาวุธ ทำให้คนกลุ่มนี้ไม่จำเป็นจะต้องรับโทษเมื่อประกอบอาชญากรรม” และ “สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มดังกล่าวเพื่อที่จะโจมตีพลเรือนของกลุ่มเป้าหมาย” (Pruitt, 2011: 81)

ทั้งนี้ ปัจจัยดังกล่าวนี้ค่อนข้างสอดคล้องกับสถานการณ์ในรัฐยะไซ่ ประเทศเมียนมา กล่าวคือ ปัจจัยด้านการให้อาวุธ การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มต่อสู้ในพื้นที่ (ชายะไซ่) เพื่อที่จะโจมตีพลเรือนของกลุ่มเป้าหมาย (ชาวโรฮีนจา) นั้นได้กล่าวถึงไปด้านต้นแล้ว ในส่วนของปัจจัยเกี่ยวกับการทำให้คนกลุ่มนี้ไม่จำเป็นจะต้องรับโทษเมื่อประกอบอาชญากรรมเองก็ได้เกิดขึ้นในพื้นที่รัฐยะไซ่เช่นกัน เนื่องจากในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้มีผู้ต้องสงสัยว่าประกอบอาชญากรรมต่อชาวโรฮีนจาจำนวนมากที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและถูกตัดสินลงโทษด้วยเหตุที่ประกอบอาชญากรรมระหว่างปฏิบัติการกวาดล้าง อีกทั้งคนกลุ่มนี้ก็ได้รับการปล่อยตัวแล้วหลังจากถูกคุมขังไม่นานเนื่องจากได้รับการอภัยโทษ ต่างจากกรณีผู้ต้องสงสัยว่าเป็นกองกำลัง ARSA หรือชาวโรฮีนจา

อื่น ๆ ที่ต้องเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีจำนวนมาก และในหลายคดีมีการตัดสินโทษที่รวดเร็วจนน่ากังขา อีกทั้งมีโทษสูง เช่น โทษจำคุกระยะยาว หรือประหารชีวิต อย่างไรก็ตาม ในกรณีของรัฐยะไข่ นั้น ไม่มีการก่อตั้งกองกำลังติดอาวุธในท้องที่โดยรัฐ หากแต่ทว่ามีโครงการที่รับสมัครคนในท้องที่ที่เป็นปรปักษ์กับชาวโรฮีนจา ให้เข้าร่วมกับกองกำลังความมั่นคง เช่นที่ได้กล่าวถึงข้างต้น

ทั้งนี้ มีผู้ให้ข้อมูลไว้อย่างน่าสนใจว่าสาเหตุที่ชาวพุทธยะไข่เข้ามามีส่วนร่วมในการใช้ความรุนแรงนั้นเนื่องมาจากปัญหาต่าง ๆ ที่ทับถมอยู่ในพื้นที่ กอปรกับข้อเท็จจริงที่ว่าสังคมในรัฐยะไข่ นั้น “มีลักษณะเป็นสังคมปิด และอยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญเป็นอย่างมาก ทำให้รูปแบบการสื่อสารกันในกลุ่มคนเหล่านี้เป็นไปอย่างจำกัด และแม้ว่าปัจจุบันคนกลุ่มนี้จะสามารถเข้าถึงสื่อต่าง ๆ มากขึ้น แต่สื่อที่คนกลุ่มนี้เข้าถึงได้นั้น ยังเป็นสื่อที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดชาตินิยมของรัฐอย่างเข้มข้น ทั้งสื่อของรัฐเอง รวมถึงสื่อของเอกชนที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของรัฐ” และตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับรูปแบบการแบ่งปันข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์ของชาว ยะไข่ว่า “มีลักษณะที่เป็นการตอกย้ำให้เชื่อถึงชุดข้อมูลหนึ่งเพียงด้านเดียว แม้จะไม่รับการพิสูจน์ก็ตาม โดยปัญหาดังกล่าวนั้นเป็นปัญหาเดียวกันกับที่หลายประเทศประสบเกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนในปัจจุบัน เนื่องจากเมื่อมีการแชร์ข้อมูลทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook ทำให้เกิดการส่งต่อข้อมูลชุดเดียวกัน ในคนกลุ่มเดียวกัน จากแหล่งข่าวที่ตนติดตาม และมีแนวคิดไปในทางเดียวกัน ส่งผลเป็นการตอกย้ำว่าข้อมูลชุดดังกล่าวเชื่อถือได้เนื่องจากการเผยแพร่จนเป็นที่แพร่หลาย ทำให้ข้อมูลเช่นว่าไม่ว่าจะได้รับการพิสูจน์หรือไม่ กลายเป็นข้อเท็จจริงที่ทุกคนเชื่อโดยคุณฉัน” โดยเฉพาะ “การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความน่าหวาดกลัวของผู้ก่อการร้าย ARSA และภัยอันตรายที่คนกลุ่มนี้สามารถก่อให้เกิดแก่คนในพื้นที่ได้” ทำให้ชาวยะไข่ ตัดสินใจเข้าร่วมการปฏิบัติการกวาดล้างของกองทัพเมียนมา (ผู้แทนจากกลไกอิสระที่ถูกตั้งขึ้นโดยสหประชาชาติ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

อย่างไรก็ตาม หนึ่งในองค์ประกอบที่ไม่เป็นที่เด่นชัดในกรณียะไข่คือ “ผู้เล่นที่มีประสิทธิภาพทางสังคม” ที่มีบทบาทสำคัญในทฤษฎีการกระทำร่วมกันและในสถานการณ์ความรุนแรงในดาร์ฟูร์ โดยบุคคลดังกล่าวได้รับหน้าที่สำคัญในการชักจูงกลุ่มในระดับท้องที่ต่าง ๆ เพื่อเดินทางสู่เป้าหมายร่วมกัน รวมถึงโครงการอาชญากรรมกรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของรัฐ ทั้งนี้ ในสถานการณ์ของยะไข่ นั้น แม้ว่าทหารเมียนมาจะมีความสัมพันธ์อันดีกับชาวยะไข่และ “เป็นไปได้ว่าจะสามารถเรียกรวมพลชาวยะไข่ให้ร่วมปฏิบัติการได้โดยง่าย โดยอาจจะผ่านบรรดาผู้นำในชุมชน” (ผู้แทนจากองค์กรระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) แต่กลับไม่มีผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพในสังคมชัดเจนในพื้นที่ โดยการที่ไม่มีผู้ใดมีบทบาทเช่นว่าชัดเจนในรัฐยะไข่ นั้นเป็นไปได้อย่างไร เหตุมาจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างแพร่หลายในพื้นที่ ทำให้การชักจูงกลุ่มต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

เปลี่ยนจากการกระทำที่กระทำโดยบุคคลไปเป็นการกระทำผ่านเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น Facebook แทน (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยที่ชี้ว่ารูปแบบของผู้เล่นผู้มีประสิทธิภาพทางสังคมนั้นถูกเปลี่ยนไปเป็น “ผู้เล่นที่มีประสิทธิภาพทางออนไลน์” แทน โดยมีข้อมูลว่า “กองทัพเมียนมาได้เผยแพร่แนวคิดผ่านบุคคลผู้มีอิทธิพลในสังคมออนไลน์ที่ได้รับการสนับสนุนโดยกองทัพ โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือ โดยบุคคลดังกล่าวทำหน้าที่ในการชักจูงกลุ่มในระดับท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อเดินหน้าสู่เป้าหมายร่วมกัน” ข้อมูลข้างต้นหมายความว่าจากผู้มีประสิทธิภาพทางสังคมในโลกแห่งความเป็นจริงตามกรณีของดาร์ฟูร์นั้น การก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในยุคต่อไปอาจจะกลายเป็นผู้มีประสิทธิภาพทางสังคมในโลกออนไลน์ที่มีบทบาทแทน ซึ่งอาจเป็นนักการเมืองท้องถิ่นหรือผู้นำในท้องถิ่นก็ได้ เธอยังกล่าวต่ออีกว่า “การที่บุคคลกลุ่มนี้มีบทบาทขึ้นมานั้นก็เป็นการเปลี่ยนรูปแบบการเผยแพร่คตินิยมต่าง ๆ ของกองทัพเมียนมา จากการตีพิมพ์บทความ หรือนิตยสารไปเป็นการใช้ผู้มีอิทธิพลในโลกออนไลน์แทน” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เป็นชาวเมียนมา, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

#### 6.3.1.5 สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน

ในกรณีของดาร์ฟูร์ Pruitt (2015) ชี้ว่าสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันภายในประเทศนั้นคือการที่ชาวเผ่าแอฟริกันทำการกล่าวโจมตีรัฐบาลเกี่ยวกับการถูกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และทำให้รัฐบาลชุดานรู้สึกลัวว่าตนตกอยู่ในห่วงปัญหาที่ก่อโดยชาวแอฟริกัน จึงส่งกองกำลังทหารไปเพื่อประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในส่วนของกรณีรวันดานั้น Pruitt มองว่าสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน คือการเจรจาสันติภาพที่เอื้อต่อชาวทุตซี และก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่ชาวฮูตู

ในส่วนของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ ผู้วิจัยพบว่า “ไม่มี” สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันในสถานการณ์ดังกล่าว (สอดคล้องกับ ผู้แทนจากองค์กรระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) และแม้ว่ารายงานข่าวและข้อมูลจากหลายภาคส่วนจะชี้ว่าหนึ่งในสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันที่สำคัญที่นำไปสู่ความรุนแรงคือการโจมตีฐานความมั่นคงโดยกองกำลัง ARSA ในช่วงปีพ.ศ. 2559 และ 2560 แต่ผู้วิจัยเห็นว่าเหตุการณ์ดังกล่าวนั้น “มิใช่” สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันตามนัยของทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง เนื่องจากอาชญากรรมที่มีลักษณะเช่นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ในช่วงดังกล่าวนี้มีลักษณะที่ดูเหมือนจะมีการวางแผนล่วงหน้า มีการกำหนดรูปแบบและลักษณะของการปฏิบัติการกวาดล้างไว้ก่อนแล้ว และมีได้มีลักษณะเช่นการตอบโต้ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบโต้การโจมตีของ ARSA โดยพลัน อีกทั้ง รัฐบาลเมียนมานั้นทราบดีถึงศักยภาพของ ARSA ว่าไม่สามารถที่จะก่อให้เกิดภัยหรือคุกคามความมั่นคงในพื้นที่ได้จนถึงขั้นที่รัฐบาลต้องได้ตอบโต้ด้วยการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

สาเหตุที่ผู้วิจัยเห็นว่าสถานการณ์ดังกล่าวนั้นได้ถูกวางแผนไว้แล้วมิใช่เป็นการตอบโต้เพื่อตอบสนองต่อการโจมตีของ ARSA นั้นได้ถูกวิเคราะห์ไว้ในบทที่ 5 และสอดคล้องกับความเห็นของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของสหประชาชาติ ฯ สาเหตุคือเนื่องจากรูปแบบอาชญากรรมที่กระทำต่อชาวโรฮีนจาที่มีความสอดคล้องและคล้ายคลึงกันและเป็นระบบ โดยผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาที่มาจากพื้นที่ต่างกักลับมีประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับปฏิบัติการดังกล่าว ทั้งรูปแบบการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ความมั่นคง เวลาในการปฏิบัติการ ลำดับขั้นตอนของปฏิบัติการ รูปแบบของอาวุธถูกนำมาใช้ การแบ่งงานกันในกลุ่มผู้ปฏิบัติการ ผู้ให้ความช่วยเหลือ หรือผู้ประสานงาน รูปแบบความรุนแรง และแผนประทุษกรรมของการโจมตีซึ่งมีลักษณะเดียวกันเกือบทุกห้องที่และไม่สามารถจะกระทำได้อีกถ้าไม่มีการพิจารณาวางแผนหรือการจัดการมาก่อน

โดยเฉพาะเหตุการณ์ในปีพ.ศ. 2560 ที่เจ้าหน้าที่ความมั่นคงสามารถตอบโต้การโจมตีของ ARSA ภายในระยะเวลาไม่กี่ชั่วโมง ประกอบกับข้อเท็จจริงที่ว่าในพื้นที่มีกองกำลังความมั่นคงเข้ามารวมพลกันภายในระยะเวลาไม่กี่เดือนก่อนหน้า (เช่น กรมทหารราบเบาที่ 33 และ 99 ที่มีทหารประจำการอยู่มากกว่า 1,600 คน และปกติแล้วประจำการอยู่นอกพื้นที่รัฐยะไข่ แต่ได้ถูกเคลื่อนพลมายังรัฐยะไข่เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2560 เพียงไม่นานก่อนที่ความรุนแรงจะปะทุขึ้น) รวมถึงนโยบายในการรื้อรั้วที่กั้นบ้านชาวโรฮีนจา รวมถึงยึดอาวุธที่มีความแหลมคมของชาวโรฮีนจาไปในช่วงระยะเวลาก่อนหน้าที่จะเกิดความรุนแรงไม่นาน อาจสะท้อนให้เห็นถึงการเตรียมการก่อนที่จะมีการปฏิบัติการ ปฏิบัติการกวาดล้างที่มีลักษณะสอดประสานและเตรียมการเช่นนี้ไม่สามารถถูกวางแผนและปฏิบัติโดยเจ้าหน้าที่ต่างกรมต่างวาระกันได้ นอกจากนี้ การที่มีการเพ่งเล็งสมาชิกภายในกลุ่มหนึ่งโดยผู้ประกอบอาชญากรรม ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันก็สะท้อนว่ามีการวางแผนและการคิดพิจารณามาก่อน เช่น ผู้หญิงและเด็กผู้หญิงที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ที่กลายเป็นเป้าหมายของการข่มขืน การข่มขืนหมู่ รวมถึงการกระทำรุนแรงทางเพศ ชายที่มีอิทธิพล มีฐานะ รวมถึงมีการศึกษา เช่น ผู้นำชาวโรฮีนจาในระดับหมู่บ้านหรือในระดับเมืองที่เป็นเป้าหมายของการสังหารโดยเจาะจง

อนึ่ง ในรายงานขององค์กรอินเตอร์เนชันแนลโครซิกเรดครู้ป เรื่อง “การเมืองในรัฐยะไข่” วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2557 ได้เคยวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้ส่งผลให้เกิดความรุนแรงอย่างร้ายแรงในพื้นที่ที่มีปัญหาและความขัดแย้งมานานเช่นรัฐยะไข่ได้แก่ (ก) รูปแบบการเมืองภายในประเทศที่แตกต่าง เนื่องจากในปีพ.ศ. 2558 นั้นเป็นครั้งแรกในรอบหลายทศวรรษที่เมียนมามีรัฐบาลที่เป็นรัฐบาลพลเรือนจากการเลือกตั้ง ไม่ใช่รัฐบาลทหาร ซึ่งเป็นสัญญาณว่าเมียนมานั้นกำลังเปลี่ยนผ่านสู่ยุคที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และอยู่ในขั้นตอนการเจรจาสันติภาพกับชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ (ข) รัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) ได้ก่อให้เกิดการปกครองแบบกระจายศูนย์ ทำให้

เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเมืองในท้องถิ่นที่เป็นอย่างมาก ทำให้ข้าราชการในรัฐยะไข่มีอำนาจมากขึ้น และส่งผลให้เกิดการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองมากขึ้น แตกต่างจากเมื่อก่อนที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองที่จะต้องแย่งชิงกัน และ (ค) รูปแบบสังคมที่แตกต่างออกไป เนื่องจากการขยายตัวของแนวคิดพุทธชาตินิยมที่มาพร้อมกับทัศนคติการต่อต้านชาวมุสลิมที่แพร่หลายไปทั่วประเทศ (ICG, 2014: 7-8)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงข้างต้นนี้มิใช่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะฉับพลันในระดับประเทศที่ทำให้ผู้กระทำผิดก้าวข้ามเส้นแบ่งระหว่างการกดขี่ไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่ความประสงค์ให้มีการดำเนินนโยบายไปในทิศทางปัจจุบันมีมาก่อนหน้าแล้ว เช่นที่นายพลอาวุโส มิน อ่อง หล่าย กล่าวไว้ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2560 ในขณะที่ปฏิบัติการกวาดล้างมีความเข้มข้นว่า “ปัญหาของชาวเบงกาลีมีมาอย่างยืดเยื้อยาวนานและกลายเป็นงานที่ไม่เสร็จสิ้นแม้ว่าจะมีความพยายามจากรัฐบาลก่อนหน้าในการแก้ไขปัญหามากมาย รัฐบาลจึงให้ความสนใจเป็นอย่างมากในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว” (FFM, 2018b: 176)

กรณีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเมืองภายในประเทศนั้น เมียนมาได้ทำการปฏิรูปประเทศในหลายด้านมาตั้งแต่ในสมัยรัฐบาลทหารก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง และมีสัญญาณเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงผ่านประเทศไปสู่ระบอบประชาธิปไตยและการเจรจาสันติภาพมาเป็นเวลาหลายปีก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์ในรัฐยะไข่ กรณีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองท้องถิ่นเป็นแบบกระจายศูนย์นั้น น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวยะไข่มีความกังวลว่าอัตลักษณ์ของตนรวมถึงอำนาจการปกครองของตนในท้องถิ่นจะถูกคุกคาม ปัจจัยดังกล่าวนี้น่าจะเป็นสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันของชาวยะไข่แต่มีใช่ของกองทัพเมียนมา หรือรัฐบาล ตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง ที่ทำให้คนกลุ่มนี้ตัดสินใจประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในส่วนของเหตุผลสุดท้ายเกี่ยวกับการขยายตัวของแนวคิดพุทธชาตินิยมนั้น เหตุผลดังกล่าวอาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลเมียนมาไม่กล้าที่จะออกนโยบายหรือปกป้องชาวโรฮีนจา เพื่อไม่ให้ขัดแย้งกับชาวพุทธซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในประเทศ และอาจเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเกลียดชังที่นำไปสู่ความรุนแรง แต่ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจัยดังกล่าวมิได้เป็นสถานการณ์หลักที่จะเป็นจุดเปลี่ยนทำให้เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่นำไปสู่ความรุนแรง แต่มีองค์ประกอบสำคัญอื่น เช่น ความมั่นคง ที่เป็นจุดเปลี่ยนด้วย

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยว่าอีกหนึ่งความเป็นไปได้ว่าเป็น “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” คือเหตุการณ์ที่มีการพบผู้ลี้ภัยชาวโรฮีนจาที่เดินทางโดยเรือเพื่อแสวงหาที่ลี้ภัยในน่านน้ำประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทย ในช่วงปีพ.ศ. 2553 ถึง 2555 ที่ทำให้สื่อต่างชาติรวมถึงองค์กรระหว่างประเทศให้ความสนใจกับสถานการณ์ของชาวโรฮีนจาเป็นอย่างมาก และเปลี่ยนให้



ชาวโรฮีนจาจากชนกลุ่มน้อยที่ไม่มีปากเสียงและอำนาจต่อรองในพื้นที่ที่กลายเป็นชนกลุ่มน้อยที่ประชาคมโลกให้ความสนใจและมีการสืบสวนสอบสวนและหาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่คนกลุ่มนี้ต้องเผชิญ และค้นพบว่าปัญหาต่าง ๆ นั้นล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงไปยังการกระทำของรัฐบาลทหารในขณะนั้น ซึ่งอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้กองทัพเมียนมารู้สึกถูกคุกคามและเป็นจุดพลิกผันที่ทำให้ตัดสินใจตอบโต้ด้วยมาตรการขั้นรุนแรง” อย่างไรก็ตาม ห้วงเวลาของการเกิดสถานการณ์ความรุนแรงนั้นยังไม่สอดคล้องกับสมมติฐานเช่นว่ามากนัก เนื่องจากมีการทิ้งช่วงเวลาเป็นระยะเวลาค่อนข้างนานก่อนที่จะมีการปฏิบัติการกวาดล้างขึ้นในพื้นที่ ต่างจากกรณีที่เป็นจุดเปลี่ยนผันในพื้นที่อื่นที่สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลทันทีทันใดให้เกิดเป็นการประกอบอาชญากรรมและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้น (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เป็นชาวเมียนมา, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

### 6.3.2 บทวิเคราะห์

เมื่อนำข้อมูลการวิเคราะห์ค่าของปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond และทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุงข้างต้นในสถานการณ์รัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ไปใส่ยังตารางค่าความจริงจะได้ผลลัพธ์ เป็นไปดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ค่าความจริงของกรณีศึกษาวิจัยรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา

	ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไข					ผลลัพธ์
	ระบอบของรัฐ	กลุ่มทางสังคม	การสร้างตัวตน	เจตนา	สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยน	การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์
เมียนมา (2016-2017)	เผด็จการ (A)	มี (S)	สูง (I)	มี (C)	ไม่มี (t)	มี

จากตารางค่าความจริงพบว่ารูปแบบองค์ประกอบปัจจัยการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในสถานการณ์ของรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมานั้น สามารถแทนได้ด้วยค่า “A•S•I•C•t” ซึ่งหมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนสูง มีเจตนาร่วมกัน แต่ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน ซึ่งเป็นรูปแบบองค์ประกอบปัจจัยลักษณะเดียวกับกรณีของประเทศเยอรมนี (ค.ศ. 1939) ที่เกิดฮอโลคอสต์ขึ้น

ผลลัพธ์ที่ได้ก็นับสนับสนุนสมมติฐานของทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond โดยชัดเจน และชี้ให้เห็นว่า “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” ตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุงนั้นอาจจะไม่จำเป็นต่อการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสถานการณ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมาจะสนับสนุนทฤษฎีของ Hagan และ Raymond-Richmond และขัดแย้งกับทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุงในส่วนของสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน แต่ทว่าแนวการวิเคราะห์เกี่ยวกับเกี่ยวกับจุดอ่อนจุดแข็งและภาพรวมของทฤษฎีการกระทำร่วมกันนั้นยังคงเดิมตามที่ Pruitt (2015) ได้รวบรวมไว้ เนื่องจากรูปแบบองค์ประกอบปัจจัยที่นำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของเมียนมานั้น เหมือนกับกรณีของประเทศเยอรมนี ทำให้บทวิเคราะห์ทฤษฎีโดยรวมไม่ได้รับผลกระทบ และไม่เป็นการหักล้างข้อเท็จจริงที่ว่ายังมีสถานการณ์ที่มีลักษณะเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นแต่ไม่ได้สอดคล้องกับทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond หรือทฤษฎีการกระทำร่วมกันฉบับปรับปรุง

แม้ผลลัพธ์ที่ได้จากกรณีศึกษานี้จะเป็นการเน้นย้ำเกี่ยวกับความสำคัญขององค์ประกอบ “ความเป็นเผด็จการของรัฐบาล” แต่ยังคงไม่สามารถตัดความเป็นไปได้ที่จะเกิดอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตยได้อยู่ดี เนื่องจากยังไม่มีตัวอย่างของเหตุการณ์ที่เป็น อาจจะเป็น หรือมีองค์ประกอบสำคัญแต่ไม่สามารถพัฒนาเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ในประเทศที่เป็นประชาธิปไตยมาเป็นกรณีศึกษาเช่นเดียวกัน กรณีศึกษานี้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญขององค์ประกอบ “การที่มีการรวมกลุ่มสังคม” ซึ่งเป็นการยืนยันแนวคิดที่ว่าอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป และท้ายสุดจุดอ่อนเกี่ยวกับการกำหนดค่าของปัจจัย “การสร้างตัวตน” ยังคงอยู่ เนื่องจากยังไม่มีการศึกษาปัจจัยดังกล่าวในลักษณะที่ว่า มีหรือไม่มีปัจจัยเช่นว่า

ผลลัพธ์นี้ของเมียนมาชี้ให้เห็นความสำคัญของปัจจัยเกี่ยวกับการมี “เจตนาาร่วมกัน” แต่ไม่ได้เป็นการหักล้างข้อเท็จจริงที่ว่าปัจจัยดังกล่าวนั้นไม่จำเป็นในสถานการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อื่น ๆ โดยเฉพาะกับกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่กระทำผ่านปฏิบัติการทางการทหารเท่านั้น

ผลลัพธ์นี้ยังตอกย้ำว่า “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” นั้นดูเหมือนจะเป็นปัจจัยที่ไม่จำเป็นต่อการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เนื่องจากในกรณีของเมียนมา อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดขึ้นโดยไม่มีปัจจัยดังกล่าว อนึ่ง เมื่อนำเอากรณีของเมียนมา ไปพิจารณาร่วมกับกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ถูกพิจารณาโดย Pruitt (2011) โดยเฉพาะกรณีที่มีการสร้างตัวตนสูง ( I ) และมีเจตนาการกระทำร่วมกัน ( C ) ที่ล้วนแต่สนับสนุนสมมติฐานของทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ

Hagan และ Rymond-Richmond พบว่าผลลัพธ์จากกรณีศึกษานี้ยังคงยืนยันข้อค้นพบเดิมของ Pruitt ว่า “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” นั้นเป็นปัจจัยที่ไม่จำเป็นถ้าเกิดในกรณีที่มีการสร้างตัวตนที่สูงและมีเจตนาร่วมกันในหมู่ผู้ประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

ผลลัพธ์นี้ยังยืนยันบทวิเคราะห์ของ Pruitt (2011: 164-166) ที่มองว่ากรณีที่มีเจตนาการกระทำร่วมกัน (C) นั้น มักเป็นกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ถูกกระทำโดยสาธารณชน หรือกองกำลังติดอาวุธ หรือกองกำลังทหารที่ไม่มีสถานะเป็นทางการ ร่วมกับกองกำลังทหาร มิใช่กรณีที่กระทำผ่านปฏิบัติการทางการทหารเท่านั้น อีกทั้งเป็นการตอกย้ำว่า สำหรับการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ประกอบโดยทหารร่วมกับพลเรือนหรือกลุ่มติดอาวุธกลุ่มอื่นไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดเมื่อมีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันเท่านั้น เช่นกรณีเมียนมา และกรณีของฮอโลคอสต์

อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบว่าด้วย “บุคคลที่มีประสิทธิภาพทางสังคม” (Social Efficacy) และมีความสามารถที่จะทำให้คนในกลุ่มเห็นชอบไปในทางเดียวกันเป็นที่ยุติได้ และได้รับหน้าที่สำคัญในการชักจูงกลุ่มในระดับท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อเดินหน้าไปสู่เป้าหมายร่วมกัน รวมถึงการดำเนินการโครงการอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของรัฐ ที่ถูกระบุว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในคาร์ฟู กลับไม่ชัดเจนนักในกรณีรัฐยะไข่ เนื่องจากสื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้ถูกใช้ในแพร่หลายในช่วงที่เกิดความรุนแรงในคาร์ฟู ทำให้ต้องมีบุคคลเป็นกลไกหลักในการเผยแพร่ความรุนแรงและประสานงานเพื่อสร้างเจตนาร่วมกัน แต่ในกรณีรัฐยะไข่นั้นสื่อสังคมออนไลน์เป็นผู้ประกอบบทบาทนั้นแทน ผ่านบุคคลทั่วไปและ “บุคคลที่มีประสิทธิภาพทางสังคมออนไลน์” และยังเอื้อต่อการส่งสารโดยเฉพาะ “อุดมการณ์และคตินิยมของรัฐ” ที่สามารถถูกส่งจากกลุ่มผู้มีอิทธิพลในระดับรัฐมายังกลุ่มบุคคล และบุคคลต่าง ๆ ในระดับพื้นที่ได้โดยตรง ข้อวิเคราะห์เช่นว่าสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศในประเทศเมียนมาที่ชื่อว่า “อิทธิพลของ Facebook ทำให้การเผยแพร่ความเกลียดชังสามารถเปลี่ยนจากการบอกปากสู่ปากไปสู่พื้นที่ออนไลน์ได้ แม้ว่าผู้นำในท้องถิ่นนั้นจะมีบทบาทอย่างมากในการก่อให้เกิดความรุนแรง แต่ยากที่จะพูดว่าเขาเป็นกลไกหลักในการเผยแพร่ข้อความที่สร้างความเกลียดชัง เนื่องจากข้อความเหล่านั้นอาจเป็นข้อความที่เผยแพร่มากมายอยู่ทางอินเทอร์เน็ตอยู่แล้ว มิได้เกิดจากนักการเมืองท้องถิ่นเป็นหลัก” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) และด้วยอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบันก็เป็นที่น่าเชื่อว่าองค์ประกอบว่าด้วยบุคคลที่มีประสิทธิภาพทางสังคมในระดับพื้นที่นั้นอาจไม่จำเป็นต่อการก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในอนาคตอีกต่อไป เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และวิถีชีวิต ที่ข้อมูลถูกเผยแพร่แลกเปลี่ยนในลักษณะบุคคลต่อบุคคลน้อยลง แต่เป็นทางออนไลน์มากขึ้น และอาจทำให้ “ผู้มีอิทธิพลในสังคมออนไลน์” มีบทบาท

แทนกลุ่มคนดังกล่าวในการชักจูงกลุ่มในระดับท้องถิ่นที่ต่าง ๆ เพื่อเดินทางไปสู่เป้าหมายร่วมกัน (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศชาวเมียนมา, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) ข้อเท็จจริงเช่นว่ายิ่งยืนยันถึงความสำคัญขององค์กรที่ทำการควบคุมโปรแกรมสังคมออนไลน์ดังกล่าวในการควบคุมการแพร่กระจายของถ้อยคำที่สร้างความเกลียดชังแต่เนิ่น ๆ เพื่อป้องกันมิให้เป็นการพัฒนาไปเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

สุดท้ายเช่นที่ Pruitt (2011: 171-172) สรุปไว้ อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นยังคงไม่ใช่ปรากฏการณ์ทางสังคมตามแบบ และทุกเหตุการณ์ล้วนมีรายละเอียดเฉพาะของตัวเอง แม้จะมีบางองค์ประกอบเหมือนกันก็ตาม แต่อาจส่งผลที่แตกต่างกันไป

อนึ่ง ผลลัพธ์ข้างต้นในกรณีรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา สามารถนำมาปรับเข้ากับแผนผังทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond ได้ อย่างไรก็ดีตาม ในกรณีชุดานที่เป็นต้นกำเนิดของแผนผังดังกล่าวนั้น พบว่าปัจจัยที่นำไปสู่การลดทอนศักดิ์ศรีของชาวแอฟริกาและการแบ่งกลุ่มสังคมกับชาวอาหรับนั้นมีการกล่าวถึงปัจจัยในด้าน “อุดมการณ์และคตินิยมโดยรัฐ” และ “ที่ดินและการแข่งขันเรื่องทรัพยากร” โดยปัจจัยเหล่านี้ถูกอธิบายไว้ในบทที่ 4 และวิเคราะห์ข้อค้นพบไว้ใน 6.1

ในส่วนของ “อุดมการณ์และคตินิยมโดยรัฐ” ที่ถูกกล่าวถึงในกรณีดาร์ฟูร์นั้น ในกรณีของเมียนมา ได้เกิดขึ้นผ่าน “กระบวนการสร้างคตินิยมของบุคคลทั่วไปต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา” ซึ่งพบว่าปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ ศาสนา การจำกัดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และการสร้างความเกลียดชังในพื้นที่ ล้วนส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา และทำให้เกิดคตินิยมในการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชาวโรฮีนจา อีกทั้งเกิดเป็นการแบ่งแยกชาวโรฮีนจาให้เป็น “ผู้อื่น” ผ่านทางกฎหมาย นโยบาย แลกเปลี่ยน การให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ และการปฏิบัติต่อคนกลุ่มนี้ อย่างไรก็ดีตาม ในกรณีของโรฮีนจานั้นมีความแตกต่างจากกรณีของดาร์ฟูร์ กล่าวคือ อุดมการณ์และคตินิยมดังกล่าวไม่ได้มาเพียงแค่ว่าจากรัฐ (รวมถึงภาคการเมือง) แต่ยังมีมาจากผู้มีอิทธิพลทางด้านศาสนาที่ได้รับความนิยมนับถือและมีอิทธิพลอย่างมากในประเทศเมียนมา รวมถึงอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายหลายอย่างของรัฐบาล (Fisher, 2017)

ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับมาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้แทนจากกลไกอิสระที่ถูกตั้งขึ้นโดยสหประชาชาติเพื่อทำการเก็บรวบรวม รักษา และวิเคราะห์พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรงระหว่างประเทศและการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศที่เกิดที่เมียนมาที่ให้ข้อมูลไว้อย่างน่าสนใจว่าคตินิยมที่เกิดขึ้นนั้นถูกสร้างขึ้นโดยรัฐ

“ให้ผู้คนเกิดความรู้สึกชาตินิยม โดยเป็นผลมาจากความพยายามในการรวบรวมชาติหลังจากยุคสมัยอาณานิคมและสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนแนวคิดกีดกันชาวโรฮีนจานั้นเป็นผลที่ตามมาจากคตินิยมที่สนับสนุนแนวคิดชาตินิยม เพราะชาวโรฮีนจาถูกวางไว้ให้เป็นผู้อื่น และถูกกีดกันออกจากหลักการชาตินิยมของเมียนมา โดยเป็นผลมาจากประวัติศาสตร์และข้อจำกัดต่าง ๆ ในประเทศเมียนมา ก่อนที่แนวคิดเช่นว่าจะถูกหล่อหลอมเข้าไปในระบอบต่าง ๆ ของประเทศ ทั้งในสถานศึกษา กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายสัญชาติ การปกครองของรัฐ หรือสื่อต่าง ๆ และถูกนำไปขยายต่อโดยนำไปผนวกกับแนวทางใช้ความรุนแรง เช่น โดยกลุ่มพระสงฆ์ชาตินิยม” (ผู้แทนจากกลไกอิสระที่ถูกตั้งขึ้นโดยสหประชาชาติ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับจากผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศซึ่งกล่าวว่า “คตินิยมที่ถูกขัดเกลามาโดยรัฐที่นำไปสู่สถานการณ์การใช้ความรุนแรงและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้นได้ถูกสร้างโดยพระสงฆ์ที่มีอิทธิพล ผู้นำทางการเมืองทั้งที่เป็นทหารและบางส่วนที่เป็นพลเรือน ไปสู่คนในระดับทั่วไป” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) นอกจากนี้ ผู้แทนดังกล่าวและนักวิชาการชาวเมียนมาหลายท่าน ยังยืนยันถึงความสำคัญของศาสนาพุทธในสังคมเมียนมา โดยผู้ให้ข้อมูลล้วนแต่กล่าวถึง “อิทธิพลของศาสนาพุทธที่อยู่ในทุกอณูของสังคมในสังคมเมียนมา” และ “พระสงฆ์บางรูปที่มีอิทธิพลและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก” (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ และนักวิชาการชาวเมียนมาผู้สังเกตการณ์สถานการณ์ชาวโรฮีนจาในพื้นที่, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) นักกฎหมายผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการดำเนินคดีแก่ผู้ต้องสงสัยว่าเป็นอาชญากรทำลายล้างเผ่าพันธุ์และคุ้มครองระบบการดำเนินคดีในเมียนมายังเน้นว่า “การกระทำที่ถูกหรือผิดกฎหมายในสังคมเมียนมาถูกผูกติดกับความชอบด้วยศีลธรรมตามแนวทางของศาสนาพุทธอย่างลึกซึ้ง” (นักกฎหมายผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาชญากรรมกรฆ่าล้างเผ่าพันธุ์, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563) ทั้งนี้ สาเหตุที่พระสงฆ์ในเมียนมานั้นอยู่ในสถานะที่ชาวเมียนมาล้วนแต่ “เชื่อฟัง” ก็เนื่องมาจาก “บทบาทของพระสงฆ์ในการปฏิบัติสังคม และการที่สถาบันสงฆ์นั้นถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาสูงและเป็นผู้รู้” นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ข้อมูลบางท่านกล่าวถึง “สายสัมพันธ์อันลึกซึ้งของพระสงฆ์บางกลุ่มกับทหาร” ที่ทำให้พระสงฆ์ให้การช่วยเหลือทหารในการเผยแพร่คตินิยมของรัฐที่เกี่ยวกับชาวโรฮีนจา (ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศชาวเมียนมา, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

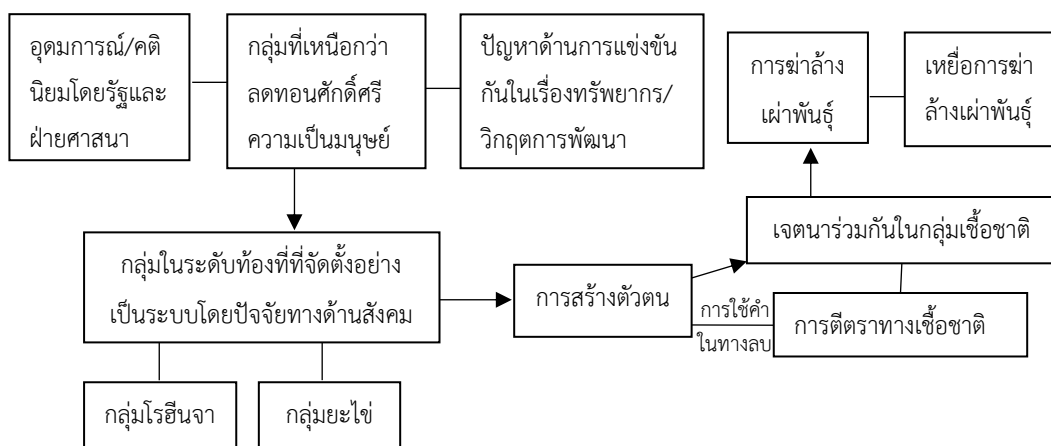
อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักวิชาการชาวเมียนมานั้นแม้จะยอมรับว่าพระสงฆ์มีอิทธิพลในสังคมเมียนมา แต่ส่วนใหญ่ปฏิเสธว่าพระสงฆ์นั้นเป็นผู้แพร่แนวคิดสร้างความเกลียดชัง โดยมองว่า “พระสงฆ์ที่แท้จริงนั้นต้องไม่ยุ่งกับการเมือง และอาจมีผู้อื่นอยู่เบื้องหลังลักษณะการป้ายสีพระสงฆ์” (นักวิชาการชาวเมียนมาผู้สังเกตการณ์สถานการณ์ชาวโรฮีนจาในพื้นที่, การสัมภาษณ์, มิถุนายน

2563) ข้อมูลนี้ขัดแย้งกับหลักฐานเอกสารและหลักฐานเชิงประจักษ์ต่าง ๆ ที่ถูกระบุไว้ในบทที่ 4 ทั้งรายงานข่าว แฉงการณ์ และบันทึกวีดิโอที่มีข้อความ ภาพ และเสียงของพระสงฆ์ที่มีอิทธิพลในสังคมเมียนมาให้ความเห็นในเชิงสร้างความเกลียดชังต่อชาวโรฮีนจา

ในส่วนของปัญหาด้าน “ที่ดินและการแข่งขันเรื่องทรัพยากร” ในส่วนของเมียนมามีการวิเคราะห์ผ่านการพิจารณา “ปัจจัยที่หล่อหลอมโครงสร้างและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่” ที่เข้ามาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการลดทอนศักดิ์ศรีและแบ่งกลุ่มในระดับท้องที่ เช่นที่วิเคราะห์ไว้ใน 6.1.2 พบว่าปัจจัยทางด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น ล้วนส่งผลต่อโครงสร้างและสถานะทางสังคมในรัฐยะไข่ที่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรง ในรัฐยะไข่เองก็มีปัญหาทั้งปัญหาการแย่งชิงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ รวมถึงระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับรัฐบาลกลางเมียนมาที่มีมาเนิ่นนาน และปัญหาเกี่ยวกับความล้มเหลวในการพัฒนาเศรษฐกิจ อีกทั้งเมื่อไม่นานมานี้มีการนำโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในท้องที่เข้ามาในพื้นที่รัฐยะไข่ เช่น โครงการพัฒนาในเมืองเจ้ากัพยู ที่ถูกต่อต้านจากคนในพื้นที่ ทำให้สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ และที่ดินรุนแรงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อก่อปรกับการที่ชาวยะไข่จำนวนมากมีความไม่พอใจที่ชาวโรฮีนจาสามารถเข้าถึงพื้นที่ทำการเกษตรหรือพื้นที่ประมงในรัฐได้ และมองว่าการเข้าถึงพื้นที่ดังกล่าวของชาวโรฮีนจานั้นเกิดขึ้นมาจากการให้สินบน และการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่การเมือง

ปัจจัยข้างต้นยังสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากนักจิตวิทยาด้านความขัดแย้งที่ได้ทำการสัมภาษณ์และชี้ว่า “เบื้องหลังของการกระทำระหว่างกลุ่มที่ทำให้มีคนเสียชีวิตจำนวนมากนั้นที่แท้จริงมักคือการกำหนดผลประโยชน์และเหตุผลทางเศรษฐกิจ” (นักจิตวิทยาด้านความขัดแย้ง, การสัมภาษณ์, มิถุนายน 2563)

เมื่อนำผลลัพธ์ข้างต้นในกรณีรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา มาปรับเข้ากับแผนผังทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Rymond-Richmond จะเห็นไปดังรูปที่ 97 ซึ่งจะเห็นว่ามัลักษณะคล้ายแผนภาพในกรณีคาร์ฟูร์เป็นอย่างมากเนื่องจากทั้งสองเหตุการณ์มีองค์ประกอบทั้ง 4 ประการตามทฤษฎีของ Hagan และ Rymond-Richmond ครบถ้วน



รูปที่ 97 แผนผังทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Rymond-Richmond  
ในกรณีรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา

### 6.3.3 แนวทางการแก้ไขปัญหา

เมื่อวางภาพสาเหตุและพลวัตรที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในพื้นที่รัฐยะไข่ ประเทศเมียนมาตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันได้ตามแผนภาพข้างต้นแล้ว เห็นได้ว่าแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวคือการที่รัฐและผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมถึงกองทัพเมียนมา กำจัดปัจจัยทั้งหลายมิให้เกิดขึ้นตั้งแต่เนิ่น ๆ ได้แก่ การป้องกันมิให้มี “กระบวนการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยกลุ่มที่เหนือกว่า” “การรวมกลุ่มในระดับท้องถิ่นที่จัดตั้งอย่างเป็นระบบ” และ “กระบวนการสร้างตัวตน” หรือการแบ่งแยกพวกเขาพวกเขาโดยการใช้อำนาจในทางลบเพื่อ “ตีตราทางเชื้อชาติ” โดยการกำจัดปัจจัยหรือแก้ไขปัญหานำไปสู่การสร้างคตินิยมของบุคคลทั่วไปต่ออัตลักษณ์ของชาวโรฮีนจาในทางลบทั้งโดยรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ด้านการเมืองทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น และในฝ่ายทหารและพลเรือน รวมถึงกลุ่มพระสงฆ์ชาตินิยม รวมถึงกำจัดปัจจัยและปัญหาที่ส่งผลต่อโครงสร้างและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่ให้เกิดความแตกแยก ผ่านวิธีการ ได้แก่ การเร่งกระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงมากขึ้น การสนับสนุนให้มีการยอมรับความแตกต่างทั้งในด้านชาติพันธุ์ และศาสนา ระหว่างชาวยะไข่และชาวโรฮีนจา รวมถึงการประสานบาดแผลที่เกิดจากความขัดแย้งในทางประวัติศาสตร์ระหว่างสองชุมชน การยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ที่ส่งผลเป็นการเลือกปฏิบัติและจำกัดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของชาวโรฮีนจา เช่น กฎหมายที่ส่งผลเป็นการจำกัดสิทธิในการได้สัญชาติ ในการแต่งงาน มีบุตร จดทะเบียน เดินทาง ฯลฯ การแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในทางเศรษฐกิจ และการจัดสรรปันส่วนการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรม การแก้ปัญหาเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อการพัฒนา การยุติหรือทบทวนโครงการ

ขนาดใหญ่ที่ดำเนินการโดยชาดการมีส่วนร่วมและการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ให้แก่คนในพื้นที่อย่างเท่าเทียม รวมถึงกองทัพเมียนมา รัฐบาลเมียนมา และภาคส่วนอื่น ๆ รวมถึงพระสงฆ์ชาตินิยมควรดำเนินการเพื่อยุติการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ที่สร้างความเกลียดชังในทันที รวมถึงแสดงบทบาทหรือแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนว่าตนต่อต้านการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชังหรือการใช้ความรุนแรงต่อชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ

รัฐบาลเมียนมาและกองทัพเมียนมายังจำเป็นต้องยุติบทบาทของตนในการผลักดันให้เกิด “เจตনার่วมกันในกลุ่มเชื้อชาติ” ซึ่งนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะในกรณีที่เป็น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ถูกประกอบโดยทหารร่วมกับพลเรือน ผ่านวิธีการ ได้แก่ การยุติโครงการใด ๆ ที่เปิดช่องหรือเอื้อให้พลเรือนเข้าร่วมกับปฏิบัติการทางการทหารหรืองานด้านความมั่นคงเพื่อปฏิบัติการกวาดล้าง การยุติการส่งมอบอาวุธให้แก่พลเรือน การดำเนินคดีแก่ทหารและพลเรือนทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในพื้นที่รัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ผ่านกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ การยุติบทบาทของบุคคลผู้มีประสิทธิภาพในพื้นที่ รวมถึงในสื่อออนไลน์ ที่ทำหน้าที่ในการชักจูงกลุ่มคนในระดับท้องถิ่นเพื่อที่จะเดินทางไปสู่เป้าหมายการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ร่วมกัน รวมถึงการควบคุมการแพร่กระจายของถ้อยคำที่สร้างความเกลียดชังแต่เนิ่น ๆ โดยหน่วยงานหรือองค์กรที่ทำการควบคุมโปรแกรมสังคมออนไลน์ดังกล่าวเพื่อป้องกันมิให้เกิดการพัฒนาเป็นกระบวนการสร้างตัวตนและสร้างเจตনার่วมกันในกลุ่มเชื้อชาติซึ่งอาจนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

การแก้ไขปัญหาในข้างต้นนั้นสามารถกระทำได้ผ่านการออกหรือแก้ไขกฎหมายและนโยบายโดยรัฐบาลเมียนมา และการที่กองทัพเมียนมาและรัฐบาลเมียนมายุติโครงการและการกระทำต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ส่งผลเป็นการกระตุ้นปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่ตามที่ถูกร้องเรียนไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ข้อเสนอแนะข้างต้นยังเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันมิให้สถานการณ์ความรุนแรงสามารถพัฒนาไปเป็นการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ เช่น ในบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยได้ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความขัดแย้งและมีการใช้ความรุนแรงระหว่างประชาชนในพื้นที่ กองกำลังติดอาวุธ และเจ้าหน้าที่ความมั่นคงที่มีเชื้อชาติและศาสนาแตกต่างกันมาเนิ่นนาน ทั้งนี้ เพื่อมิให้สถานการณ์ในพื้นที่พัฒนาจนกลายเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เช่นในพื้นที่อื่น ๆ ผู้กำหนดนโยบายและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยจึงควรตระหนักถึงปัจจัยตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันเหล่านี้ และมุ่งกำจัดมิให้ปัจจัยเหล่านี้เกิดขึ้นเช่นที่เกิดในพื้นที่รัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา โดยพิจารณาปฏิบัติตามข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาข้างต้น



## บทที่ 7

### บทสรุปและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ “อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์: ศึกษากรณีชาวโรฮีนจาในประเทศเมียนมา” ฉบับนี้ มุ่งศึกษาปัจจัยต่าง ๆ สถานการณ์ และรูปแบบปฏิกิริสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่อาจนำไปสู่อาชญากรรมที่มีลักษณะของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยนำสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ ประเทศ เมียนมา ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2560 มาเป็นกรณีศึกษาเพื่อพิจารณาปัจจัยและรูปแบบของสถานการณ์ที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงในพื้นที่ (ดู 7.1) เพื่อศึกษาว่าสถานการณ์ดังกล่าวเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือไม่ (ดู 7.2) และนำเอาผลลัพธ์ที่ได้จากข้างต้นมาประยุกต์กับทฤษฎีอาชญาวิทยาที่ถูกสร้างขึ้นเพื่ออธิบายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะ ได้แก่ ทฤษฎีการกระทำร่วมกัน หรือ Collective Action Theory ของ Hagan และ Raymond-Richmond เพื่อพิจารณาถึงสาเหตุและพลวัตรของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว (ดู 7.3)

#### 7.1 ปัจจัยที่นำไปสู่การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการใช้ความรุนแรง

ในส่วนของปัจจัยและรูปแบบของสถานการณ์ที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงในพื้นที่ ในบทที่ 4 ได้มีการพิจารณาปัจจัยใน 2 กลุ่มหลัก คือ ปัจจัยอันนำไปสู่การสร้างคตินิยมของบุคคลทั่วไปต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา และปัจจัยที่หล่อหลอมโครงสร้างและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่ ซึ่งเป็น 2 องค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่ “การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยกลุ่มที่เหนือกว่า” ตามทฤษฎีการกระทำร่วมกัน และพบว่าปัจจัยทางด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ชาติพันธุ์ ศาสนา รูปแบบการปกครอง การจำกัดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และการสร้างความเกลียดชังในพื้นที่ล้วนเป็นองค์ประกอบของปัจจัยข้างต้นที่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม

ความโกรธแค้นในเชิงประวัติศาสตร์ ความเชื่อที่ว่าชาวโรฮีนจาเข้ามาหลังจากยุคล่าอาณานิคมและเป็นเพียงแค่กลุ่มชนอพยพจากแผ่นดินเบงกอล ความแตกต่างทางด้านศาสนา ก่อปรกักระแสลัทธิอิสลามหรืออิสลามโฝเบีย การออกกฎหมายและนโยบายที่เลือกปฏิบัติต่อชาวโรฮีนจา ผ่านการปฏิเสธสถานะทางกฎหมายและวีรอนสิทธิต่าง ๆ ที่พลเมืองพึงมี ล้วนนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา ทำให้ชาวโรฮีนจาถูกมองว่าเป็น “พวกอื่น” และแตกต่างจากพลเมืองหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในเมียนมา

ทัศนคติในทางลบที่ชาวเมียนมาและชาวยะไข่มีต่อชาวโรฮีนจายังได้รับอิทธิพลมาจากการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชังซึ่งใช้ถ้อยคำที่เป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือมีนัยของการเหยียดชนชาติของชาวโรฮีนจาอย่างแพร่หลายในเชิงที่ว่าชาวโรฮีนจาเป็น “ภัยคุกคามอิสลาม” “เป็นภัยต่อประเทศ” “เป็นภัยต่อชาติพันธุ์เมียนมา” และ “เป็นภัยต่อศาสนาพุทธ” โดยผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการสร้างและสนับสนุนคตินิยมข้างต้นผ่านการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง ได้แก่ รัฐบาล เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ทางด้านการเมือง และพระสงฆ์ชาตินิยม

ปัจจัยทางด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และรูปแบบการปกครองเองก็ส่งผลต่อโครงสร้างและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่ทำให้ความแตกแยกยิ่งเลวร้ายขึ้น ทั้งลักษณะภูมิประเทศยะไข่ที่ตัดขาดจากเมียนมาส่วนอื่น ๆ ปัญหาภัยพิบัติจากสภาพอากาศแปรปรวนบ่อยครั้ง ปัญหาความยากจน การลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ที่คนท้องถิ่นรู้สึกว่าได้รับผลประโยชน์ ซึ่งล้วนแต่จุดรั้งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของรัฐยะไข่ และนำไปสู่การแย่งชิงที่ดินทำกิน กอปรกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองเป็นการกระจายอำนาจไปในระดับท้องถิ่น ทำให้การแก่งแย่งอำนาจการเมืองในพื้นที่รุนแรงขึ้น

## 7.2 สถานการณ์ความรุนแรงและอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงแห่งสหประชาชาติ ๆ ว่า สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่รัฐยะไข่ โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดแก่ชาวโรฮีนจาในปีพ.ศ. 2559 และ 2560 นั้นมีลักษณะเป็นการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามบทนิยามของอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยมีครบทั้ง 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านการกระทำ ด้านเจตนาพิเศษ อีกทั้งชาวโรฮีนจายังเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการคุ้มครองตามอนุสัญญาเนื่องจากคนกลุ่มนี้นั้นมีลักษณะจำเพาะทั้งทางด้านชนชาติและศาสนาโดยมีสมาชิกที่ใช้ภาษาและวัฒนธรรมเดียวกันในกลุ่มต่างจากคนส่วนใหญ่ในประเทศ

ในส่วนขององค์ประกอบด้านการกระทำมีข้อมูลว่าความรุนแรงที่เกิดต่อชาวโรฮีนจาที่กระทำโดยกองทัพเมียนมาและกองกำลังความมั่นคงนั้นเข้า 4 ใน 5 รูปแบบการกระทำต้องห้ามได้แก่ (ก) การสังหารสมาชิกของกลุ่ม (ข) ทำให้สมาชิกของกลุ่มได้รับอันตรายแก่กายหรือใจอย่างสาหัส (ค) กระทำโดยเจตนาและคาดหมายได้ว่าจะทำให้กลุ่มมีสภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมทางกาย ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน และ (ง) การดำเนินมาตรการเพื่อจะป้องกันการกำเนิดภายในกลุ่ม

มีข้อมูลที่ถูกรวบรวมมาโดยหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งจากการสัมภาษณ์ ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว รูปแบบบาดแผล อาการบาดเจ็บ รวมถึงพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ที่ชี้ว่า ในปีพ.ศ. 2559

และพ.ศ. 2560 กองทัพเมียนมาและกองกำลังม่นคองอื่น ๆ รวมถึงพลเรือนชาวยะไข่ ได้เจตนาร่วมกันสังหารชาวโรฮีนจาทั้งชาย หญิง และเด็ก โดยไม่แบ่งแยกว่าคนกลุ่มนั้นเป็นพลเรือนหรือเป็นนักรบ ARSA มีรายงานเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายในรูปแบบต่าง ๆ ที่กระทำต่อชาวโรฮีนจา ทั้งการทรมาน การข่มขืน การกระทำรุนแรงทางเพศ หรือการปฏิบัติที่ทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี นอกจากนี้ยังมีการรายงานว่าบุคคลเหล่านี้มีชะตากรรมนับตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงระหว่างที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรง และหลังจากที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงที่ส่งผลให้มีสภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมทางกาย เนื่องจากจำต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย กฎ ระเบียบ และนโยบาย ที่จำกัดสิทธิต่าง ๆ ของพลเมืองอย่างเป็นระบบ ในทุกด้านของชีวิตมาอย่างยาวนาน ถูกขับออกจากบ้านเรือนและดินแดนรัฐยะไข่ มาเผชิญกับความไม่แน่นอนในการหาที่อยู่พลัดถิ่น และความไม่แน่นอนเกี่ยวกับชะตากรรมของตน และไม่สามารถย้อนกลับมาในพื้นที่เดิมได้อีก เนื่องจากโครงการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ทับลงไปบนที่อยู่อาศัยเดิมของชาวโรฮีนจาโดยกองทัพเมียนมา อีกทั้งรายงานเกี่ยวกับการอยู่ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ ที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิในการแต่งงาน และส่งผลต่อการสืบเผ่าพันธุ์เพราะการที่จะได้รับอนุญาตให้แต่งงานสำหรับชาวโรฮีนจานั้นใช้เวลานาน ถูกจำกัดจำนวนบุตร และเว้นระยะการมีบุตร เป็นเหยื่อของการข่มขืนกระทำชำเรา รวมถึงการกระทำ ความรุนแรงทางเพศ ที่มีเป้าหมายที่จะยับยั้งความสามารถในการสืบต่อเผ่าพันธุ์ของชาวโรฮีนจา ส่งผลให้มีความเป็นไปได้ที่จะให้กำเนิดต่ำ การแต่งงานลดลง และถูกคู่ชีวิตปฏิเสธ

ในส่วนของเจตนาพิเศษนั้น จากข้อมูลทั้งหลายที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ชาวโรฮีนจาที่อ้างว่าตนเป็นเหยื่อของอาชญากรรมเหล่านี้โดยองค์กรต่าง ๆ ประกอบกับแนวคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศ และพยานหลักฐานอื่น ๆ พบว่าความรุนแรงที่เกิดแก่ชาวโรฮีนจาในปีพ.ศ. 2559 และ 2560 นั้นมีปัจจัยที่บ่งชี้ว่ามีเจตนาพิเศษในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และมีการประกอบอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้นในพื้นที่ โดยเจตนาเช่นว่านั้นถูกสะท้อนผ่านคำพูด แกล้งการณ์ หรือการใช้ภาษาในเชิงดูหมิ่นต่อสมาชิกของกลุ่มชาวโรฮีนจา ที่สะท้อนความตั้งใจที่จะทำให้คนกลุ่มดังกล่าว อับอาย ถูกลดคุณค่า ลดระดับมนุษยธรรมในสายตาของผู้ที่จะต้องประกอบอาชญากรรมต่อคนกลุ่มนี้ผ่านปัจจัยแวดล้อมอื่น เช่น แผนการหรือนโยบายแบ่งแยก ผ่านการออกกฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิอย่างเป็นระบบ การแสดงความต้องการที่จะแก้ไขสัดส่วนประชากรในรัฐยะไข่เพื่อที่จะลดสัดส่วนของชาวโรฮีนจาของบุคคลต่าง ๆ แผนประทุษกรรม (Modus operandi) ระหว่างปฏิบัติการกวาดล้างที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกันและเป็นระบบ การวางแผนหรือการจัดกระบวนการตอบโต้ของกองกำลังความมั่นคงที่อยู่ในรูปของปฏิบัติการกวาดล้างที่มีลักษณะว่ามีการวางแผนและการคิดพิจารณามาก่อน และความโหดร้ายของการประกอบอาชญากรรม ที่แม้กระทั่งหญิงตั้งครรภ์ เด็กเล็ก

เด็กทารก ผู้สูงอายุ ยังถูกทำร้าย ซึ่งสามารถสะท้อนถึงเจตนาที่ต้องการจะทำลายคนกลุ่มนี้ไปซะทั้งหมด

### 7.3 สาเหตุของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

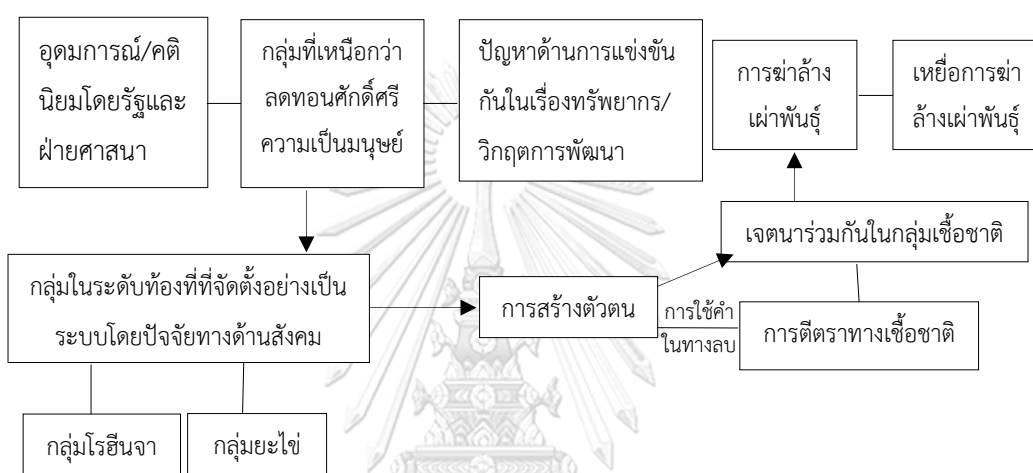
จากการปรับสถานการณ์ของรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา เข้ากับทฤษฎีการกระทำร่วมกันพบว่า สถานการณ์ดังกล่าวสามารถแทนได้ด้วยค่า “A•S•I•C•t” ซึ่งหมายถึงประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ มีการรวมกลุ่มสังคม มีการสร้างตัวตนสูง มีเจตนาร่วมกัน แต่ไม่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน ซึ่งเป็นรูปแบบองค์ประกอบปัจจัยลักษณะเดียวกันกับกรณีของประเทศเยอรมนี (ค.ศ. 1939) ที่เกิดฮอโลคอสต์ขึ้น โดยผลลัพธ์ที่ได้นั้นสนับสนุนสมมติฐานของทฤษฎีการกระทำร่วมกันของ Hagan และ Raymond-Richmond โดยชัดเจน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสถานการณ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา จะสนับสนุนทฤษฎีการกระทำร่วมกันแต่ก็ไม่เป็นการหักล้างข้อเท็จจริงที่ว่ายังมีสถานการณ์ที่มีลักษณะเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นแต่พบว่าไม่สอดคล้องกับทฤษฎีการกระทำร่วมกัน

จากสถานการณ์ในรัฐยะไข่ และสถานที่อื่น ๆ ที่ถูกนำมาปรับเข้ากับทฤษฎีการกระทำร่วมกัน โดย Pruitt (2015) นั้นพบว่าองค์ประกอบ “ความเป็นเผด็จการของรัฐบาล” และ “การที่มีการรวมกลุ่มสังคม” นั้นจำเป็นต่อการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในส่วนของปัจจัย “การสร้างตัวตน” พบว่าไม่ว่าจะมีการสร้างตัวตนซึ่งทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่าง “พวกเขา” และ “พวกเรา” ในระดับสูงหรือต่ำ ก็สามารถนำไปสู่อาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ แต่ผลลัพธ์เช่นว่ายังคงมีจุดอ่อนอยู่ เนื่องจากยังไม่มีการศึกษาปัจจัยดังกล่าวในลักษณะที่ว่ามีหรือไม่มีปัจจัยเช่นว่า ทำให้จำเป็นต้องมีการศึกษาต่อไป ในขณะที่ปัจจัยเกี่ยวกับการมี “เจตนาร่วมกัน” นั้นพบว่าไม่จำเป็นในสถานการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยเฉพาะกับกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่กระทำผ่านปฏิบัติการทางการทหารเท่านั้น แต่มักปรากฏขึ้นในกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ถูกประกอบโดยทหารร่วมกับพลเรือนหรือกลุ่มติดอาวุธกลุ่มอื่น เช่นเดียวกับปัจจัย “สถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผัน” นั้นพบว่าไม่จำเป็นในสถานการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะในกรณีที่มีการสร้างตัวตนที่สูงและมีเจตนาร่วมกันในหมู่ผู้ประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

จุดต่างสำคัญของกรณีความรุนแรงในรัฐยะไข่ กับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีการนำทฤษฎีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มาปรับใช้คือองค์ประกอบที่ว่าด้วย “บุคคลที่มีประสิทธิภาพทางสังคม” ที่รับหน้าที่สำคัญในการชักจูงกลุ่มในระดับท้องที่ต่าง ๆ เพื่อเดินทางไปสู่เป้าหมายร่วมกัน รวมถึงการดำเนินการโครงการอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของรัฐ ที่ถูกระบุว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในดาร์ฟู แต่กลับไม่ชัดเจนนักในกรณีรัฐยะไข่ แต่กลับมี “บุคคลที่มีประสิทธิภาพทางสังคมออนไลน์” ที่เข้ามามีบทบาทแทนในการชักจูงบุคคลทั่วไปไปสู่เป้าหมายเดียวกัน และด้วย

อิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบันก็เป็นที่น่าเชื่อว่าองค์ประกอบว่าด้วยบุคคลที่มีประสิทธิภาพทางสังคมในระดับพื้นที่นั้นอาจไม่จำเป็นต่อการก่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในอนาคตอีกต่อไป

บทวิเคราะห์ข้างต้น เมื่อนำมาประกอบกับปัจจัยในเกี่ยวกับ “กระบวนการสร้างคตินิยมของบุคคลทั่วไปต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา” และ “ปัจจัยที่หล่อหลอมโครงสร้างและสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐยะไข่” ที่ถูกวิเคราะห์ในบทที่ 6.1 สามารถแสดงพลวัตของการเกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันในกรณีของรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ได้ดังนี้



#### 7.4 ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการแก้ไขปัญหามาจากผลการศึกษา

ในส่วนของแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวคือการที่รัฐและผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมถึงกองทัพเมียนมาต้องกำจัดการจัดปัจจัยทั้งหลายตามทฤษฎีการกระทำร่วมกันมิให้เกิดขึ้นตั้งแต่เนิ่น ๆ ทั้งปัจจัยที่นำไปสู่ “การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยกลุ่มที่เหนือกว่า” “การรวมกลุ่มในระดับท้องถิ่นที่จัดตั้งอย่างเป็นระบบ” “กระบวนการสร้างตัวตน” “การตีตราทางเชื้อชาติ” และ “เจตนาร่วมกันในกลุ่มเชื้อชาติ” ผ่านการออกหรือแก้ไขกฎหมายและนโยบายโดยรัฐบาลเมียนมาและกองทัพเมียนมา โดยผู้วิจัยนำผลการศึกษาที่ได้มาพิจารณากำหนดเป็นข้อเสนอแนะต่อไปนี้

1. เนื่องจากผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการปกครองในลักษณะเผด็จการนั้นส่งผลต่ออาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในขณะที่ยังไม่เคยมีอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในประเทศประชาธิปไตย รัฐบาลเมียนมาจึงควรเร่งกระบวนการเปลี่ยนผ่านการปกครองประเทศไปสู่ระบอบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงโดยเร็ว
2. สนับสนุนให้มีการยอมรับความแตกต่างทั้งในด้านชาติพันธุ์ และศาสนา ระหว่างชาวยะไข่และชาวโรฮีนจา รวมถึงการประสานบาดแผลที่เกิดจากความขัดแย้งในทางประวัติศาสตร์

ระหว่างสองชุมชน ยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ที่ส่งผลเป็นการเลือกปฏิบัติ และจำกัดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของชาวโรฮีนจา เช่น กฎหมายที่ส่งผลเป็นการจำกัดสิทธิในการได้สัญชาติ ในการแต่งงาน มีบุตร จดทะเบียน เดินทาง ฯลฯ เนื่องจากจากผลการศึกษาพบว่าปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อกระบวนการสร้างคตินิยมในหมู่ชาวยะไข่และชาวเมียนมาต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวโรฮีนจาถูกแบ่งแยกออกจากกลุ่มอื่นในทางสังคม ถูกมองว่าเป็นศัตรูหรือผู้มารุกราน และถูกตีตราทางเชื้อชาติ

3. แก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในทางเศรษฐกิจ และการจัดสรรปันส่วนการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรม ยุติหรือทบทวนโครงการขนาดใหญ่ที่ดำเนินการโดยขาดการมีส่วนร่วมและการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ให้แก่คนในพื้นที่อย่างเท่าเทียม และแก้ปัญหาเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อการพัฒนา เนื่องจากจากผลการศึกษาพบว่าปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อโครงสร้างและสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมในเมียนมาที่ส่งผลต่อการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชาวโรฮีนจาที่ถือเป็นชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวโรฮีนจาถูกแบ่งแยกออกจากกลุ่มอื่นในทางสังคมและถูกตีตราทางเชื้อชาติ
4. กองทัพเมียนมา รัฐบาลเมียนมา และภาคส่วนอื่น ๆ รวมถึงพระสงฆ์ชาตินิยมควรดำเนินการเพื่อยุติการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ที่สร้างความเกลียดชังในทันที รวมถึงแสดงบทบาทหรือแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนว่าตนต่อต้านการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชังหรือการใช้ความรุนแรงต่อชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ อีกทั้งควบคุมการแพร่กระจายของถ้อยคำที่สร้างความเกลียดชังทั้งหลาย โดยหน่วยงานหรือองค์กรที่ทำการควบคุมโปรแกรมสังคมออนไลน์ดังกล่าว เนื่องจากการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชังนั้นส่งผลต่อกระบวนการสร้างคตินิยมต่ออัตลักษณ์ชาวโรฮีนจา เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวโรฮีนจาถูกแบ่งแยกออกจากกลุ่มอื่นในทางสังคมและถูกตีตราทางเชื้อชาติ รวมถึงเป็นเครื่องมือในการสร้างเจตนาร่วมกันในกลุ่มเชื้อชาติ ทำให้แนวคิดต่อต้านชาวโรฮีนจากระจายไปในวงกว้าง ซึ่งอาจนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์
5. ยุติโครงการใด ๆ ที่เปิดช่องหรือเอื้อให้พลเรือนเข้าร่วมกับปฏิบัติการทางทหารหรืองานด้านความมั่นคงเพื่อปฏิบัติการกวาดล้าง รวมถึงการส่งมอบอาวุธให้แก่พลเรือน เนื่องจากองค์ประกอบเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างเจตนาร่วมกันในกลุ่มเชื้อชาติตามทฤษฎีการกระทำร่วมกัน
6. ดำเนินคดีแก่ทหารและพลเรือนทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในพื้นที่รัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ผ่านกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ เพื่อยุติมิให้มีจำนวนผู้คนมาเข้าร่วมในการปฏิบัติการกวาดล้างมากขึ้นเมื่อเห็น

ว่าผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษ ทั้งนี้ เพื่อมิให้สามารถสร้างเจตนาาร่วมกันในกลุ่มเชื้อชาติได้ โดยง่ายตามทฤษฎีการกระทำร่วมกัน

7. ยุติบทบาทของบุคคลผู้มีประสิทธิภาพในพื้นที่ตามทฤษฎีการกระทำร่วมกัน รวมถึงผู้มีอิทธิพลในสื่อออนไลน์ ที่ทำหน้าที่ในการชักจูงกลุ่มคนในระดับท้องถิ่นเพื่อที่จะเดินทางไปสู่เป้าหมายการประกอบอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ร่วมกัน

### 7.5 ปัญหาที่เกิดในการวิจัย

หนึ่งในปัญหาสำคัญที่เกิดในการวิจัยฉบับนี้คือข้อจำกัดในการเข้าถึงกลุ่มผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือเหยื่อของอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยตรง เนื่องจากการวิจัยฉบับนี้มีข้อจำกัดในการเดินทางไปเก็บข้อมูลชั้นปฐมภูมิโดยตรงทั้งจากกลุ่มผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดในประเทศเมียนมา และจากกลุ่มผู้เสียหายทั้งกลุ่มที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศเมียนมา กลุ่มที่ลี้ภัยไปยังประเทศบังกลาเทศ และกลุ่มที่ลี้ภัยมายังประเทศไทย เนื่องจากการสัมภาษณ์ผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดและเหยื่อในพื้นที่ดังกล่าวจำเป็นต้องทำการขออนุญาตรัฐบาลและผู้ดูแลค่ายผู้ลี้ภัยเป็นกรณีพิเศษ ในกรณีของเหยื่อที่อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ของประเทศไทยนั้น ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าสัมภาษณ์ได้เนื่องจากทางกระทรวงมีนโยบายไม่ให้เข้าเก็บข้อมูลจากกลุ่มเหยื่อชาวโรฮีนจาโดยตรงเนื่องจากเกรงว่าจะเป็นการซ้ำเติมเหยื่อ

อีกหนึ่งปัญหาสำคัญคืออุปสรรคทางด้านภาษาในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เนื่องจากการสัมภาษณ์เหล่านี้กระทำโดยใช้ภาษาอังกฤษ แต่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเฉพาะผู้ให้ข้อมูลที่เป็ชาวเมียนมามีระดับความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาอังกฤษแตกต่างกันไป ทำให้การสื่อสารในบางครั้งจำเป็นต้องใช้ถ้อยคำภาษาอังกฤษที่มีรูปประโยคที่ง่ายและไม่ซับซ้อน ทำให้ผู้เชี่ยวชาญบางท่านไม่สามารถสื่อสารความรู้สึกและมุมมองของตนได้โดยสมบูรณ์เช่นการใช้ภาษาพม่าและภาษาท้องถิ่น ทำได้เพียงเทียบเคียงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษเท่าที่ตนทราบและเข้าใจ

### 7.6 ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ

สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ต่อไปนั้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่าในการพิจารณากรณีศึกษารัฐยะไข่ ประเทศเมียนมานั้นจะมีความสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้นถ้าในอนาคตสามารถเก็บข้อมูลจากทั้งกลุ่มผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดฐานอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และผู้เสียหายจากการกระทำดังกล่าวเพื่อทดสอบทฤษฎีการกระทำร่วมกันที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้โดยตรง

นอกจากนี้ เนื่องจากในบรรดากรณีศึกษาที่ถูกใช้เพื่อพิสูจน์ทฤษฎีดังกล่าวนั้นล้วนแต่เป็นกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นเป็นระยะเวลาามากกว่า 15 ปีแล้ว ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนที่จะมีเทคโนโลยีในการสื่อสารทางออนไลน์และเทคโนโลยีอื่น ๆ ที่ทำให้รูปแบบการดำรงชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก จึงทำให้กรณีศึกษาของประเทศเมียนมาในการวิจัยครั้งนี้เป็นกรณีศึกษาเดียวที่เกิดขึ้นในยุคที่มีเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และถูกนำมาพิสูจน์กับทฤษฎีการกระทำร่วมกัน ดังนั้น ผู้ที่สนใจที่จะพิสูจน์ทฤษฎีการกระทำร่วมกันเพื่อหาสาเหตุและแนวทางการป้องกันแก้ไขอาชญากรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จึงควรพิจารณาพิสูจน์กรณีศึกษาอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกและสื่อสังคมออนไลน์เช่นในช่วงเวลาที่เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ประกอบด้วย เพื่อจะได้มีกรณีศึกษาเปรียบเทียบว่าทฤษฎีดังกล่าวสามารถอธิบายอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในยุคปัจจุบันได้ เช่นกรณีของประเทศเมียนมาหรือไม่ หรือกรณีรัฐยะไข่นั้นเป็นเพียงแค่กรณีเดียวในยุคปัจจุบันที่สามารถนำทฤษฎีการกระทำร่วมกันมาอธิบายถึงสาเหตุและสรุปข้อเสนอแนะและแนวทางป้องกันและการแก้ไขได้

ผู้ศึกษายังควรศึกษากรณีต่าง ๆ ที่มีการกำหนดองค์ประกอบด้านการสร้างตัวตนว่าเป็นกรณีที่มีหรือไม่มีปัจจัยดังกล่าวด้วย มิใช่เพียงแค่มียปัจจัยดังกล่าวในระดับสูงหรือต่ำเช่นที่ได้กล่าวถึงไปข้างต้นแล้ว

สุดท้ายนี้ ผู้ศึกษายังสามารถนำข้อมูลในงานวิจัยนี้มาปรับใช้เพื่อศึกษาถึงบทบาทของหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่สหประชาชาติ องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานของรัฐบาลเมียนมา ในการระงับ แก้ไข หรือแม้แต่เป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้ง การใช้ความรุนแรง และการประกอบอาชญากรรมโดยรัฐ เช่นอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อีกทั้งยังสามารถต่อยอดการวิจัยมาสู่การศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงในบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยได้ โดยเฉพาะในมุมของการป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เช่นในพื้นที่อื่น ๆ รวมถึงในพื้นที่รัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา



## บรรณานุกรม

### ภาษาไทย

- Post Today. (2562, 29 พฤษภาคม). *ตำรวจเมียนมาออกหมายจับ "พระวีระธู" ฐานปลุกปั่นความเกลียดชัง*. สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/world/590562>
- PPTV Online. (2559, 29 เมษายน). *ยะไข่ อาณาจักรแห่งอารยธรรมและความสมบูรณ์ บนแผ่นดินพม่า*. สืบค้นจาก <https://www.pptvhd36.com/news/ไลฟ์สไตล์/26469#&gid=1&pid=1>
- The Standard. (2559, 6 กันยายน). *โรฮีนจา นับแสน 'หนีตาย' แล้วไทยเกี่ยวอะไรด้วย?* สืบค้นจาก <https://thestandard.co/rohingya-thai-role/>
- กรมอาเซียน กระทรวงต่างประเทศ. (2561). *คำศัพท์ - คำย่อ: Genocide*. สืบค้นจาก <http://www.mfa.go.th/asean/th/code?c=g>
- กฤษฎีกา สติธยพัฒนานนท์. (2555, 19 เมษายน). *กฎหมายอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ: ประเด็นพื้นฐานทางกฎหมาย*. สืบค้นจาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/polkrisd/2012/04/19/entry-1>
- จันทิมา ลิมปานนท์. (2540). *ปัญหากฎหมายและแนวทางเยียวยาเกี่ยวกับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐานข้อมูลสังคม - วัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. (2559, 5 สิงหาคม). *เมียนมา - ชาตัพันธ์*. สืบค้นจาก [https://www.sac.or.th/databases/southeastasia/subject.php?c\\_id=6&sj\\_id=53](https://www.sac.or.th/databases/southeastasia/subject.php?c_id=6&sj_id=53)
- ฐิติพร จิระสวัสดิ์. (2550). *ปัญหาดาร์ฟูร์*. สืบค้นจาก [http://www.thaiworld.org/th/thailand\\_monitor/answer.php?question\\_id=707](http://www.thaiworld.org/th/thailand_monitor/answer.php?question_id=707)
- ศุภฤกษ์ ปรีชาธิราช. (2558). *โรฮิงญา รัฐชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ และความขัดแย้ง*. กรุงเทพฯ: บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน).
- ไทยโพสต์. (2561, 16 พฤศจิกายน). *คำตัดสินประวัติศาสตร์ 2 ผู้นำเขมรแดง 'เขี้ยว ลัมพัน - นวน เจีย' ฆาตกรฆ่าล้างเผ่าพันธุ์*. สืบค้นจาก <https://www.thaipost.net/main/detail/22096>
- ไทยโพสต์. (2562, 27 พฤษภาคม). *เมียนมาแอบปล่อยตัว 7 ทหารฆ่าหมูโรฮีนจา ได้นอนคุกไม่ถึง 1 ปี*. สืบค้นจาก <https://www.thaipost.net/main/detail/36969>
- ประชาไท. (2560, 11 มีนาคม). *"นาซีศึกษา" ดีแต่อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ ฮิตเลอร์ขึ้นสู่อำนาจเพราะคนเบื่อประชาธิปไตย*. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2017/03/70525>
- ประเทือง ธนิยผล. (2548). *อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ลลิตา หาญวงษ์. (2560, 8 กันยายน). *ไทยพบพม่า : ทรัพย์สินในดิน สิ้นในน้ำ : ว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์-ศาสนาในรัฐอาระกัน*. สืบค้นจาก [https://www.matichon.co.th/columnists/news\\_654837](https://www.matichon.co.th/columnists/news_654837)
- ลลิตา หาญวงษ์. (2562, 18 มกราคม). *กว่าพม่าจะเป็นประชาธิปไตย...คงอีกนาน*. มติชน ออนไลน์. 18 มกราคม 2562. สืบค้นจาก [https://www.matichon.co.th/columnists/news\\_1323567](https://www.matichon.co.th/columnists/news_1323567)
- วริศรา ชื่นศรีสว่าง. (2558). *อาชญากรรมการค้ามนุษย์ข้ามพรมแดน: ศึกษากรณีความรับผิดชอบตามกฎหมายอาญาของไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วันดี สันติวุฒิมณี. (2560, 28 กันยายน). *เรื่องเล่าจากรัฐยะไข่*. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/story-from-rakhine/>
- สำนักข่าวชายขอบ. (2558, 1 สิงหาคม). *พม่าอ่วม เชนิญน้ำท่วมและพายุไซโคลนโกเมน พื้นที่เพาะปลูกเสียหายแล้ว 775,000 ไร่*. สืบค้นจาก <http://transbordernews.in.th/home/?p=9345>
- อรไท โสภารัตน์. (2546). *สหประชาชาติกับการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในรวันดา (ค.ศ. 1993-1994)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะรัฐศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อริศรา เหล็กคำ. (2553). *กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศคดีการปรับใช้อนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมทำลายล้างเผ่าพันธุ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

### ภาษาอังกฤษ

- Adorno, T., Frenkel, E. and Levinson D, . (1993). *The Authoritarian Personality: Study and Prejudice*. New York: W.W. Norton.
- Advisory Commission on Rakhine State. (2017). *Final Report*. Retrieved from <http://www.rakhinecommission.org/the-final-report/>
- Agence France Press. (2013, May 20). *Religious 'Radicals' Driving Myanmar Unrest: Experts*. *The Dailystar*. Retrieved from <http://www.thedailystar.net/news/religious-radicalsdriving-myanmar-unrest-experts>
- Agnew, R., Brezina, T., Wright, J.P., and Cullen, F.T. (2002). Strain, personality traits, and delinquency: Extending general strain theory. *Criminology*, 40(1), 43–71.
- Ahmed, N. (2013, April 26). *The dirty fossil fuel secret behind Burma's democratic fairytale*. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/environment/earth-insight/2013/apr/26/fossil-fuel-secret-burma-democratic-fairytale>

- AIPR. (2015, April 26). *National Mechanisms for the Prevention of Genocide and other Atrocity Crimes: Effective and Sustainable Prevention Begins at Home*. Retrieved from [http://www.auschwitzinstitute.org/wp-content/uploads/2015/06/AIPR\\_National\\_Mech\\_](http://www.auschwitzinstitute.org/wp-content/uploads/2015/06/AIPR_National_Mech_)
- Aljazeera. (2018, september 9). *Myanmar rejects ICC ruling to probe Rohingya deportations*. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/news/2018/09/myanmar-rejects-icc-ruling-probe-rohingya-deportations-180907164410907.html>
- Aljazeera. (2019, December 12). *Transcript: Aung San Suu Kyi's speech at the ICJ in full*. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/news/2019/12/transcript-aung-san-suu-kyi-speech-icj-full-191212085257384.html>
- Alvarez, A. (2009). *Genocidal Crimes (Key Ideas in Criminology)*. T. a. Francis Ed. T. a. Francis Ed.
- Amnesty International. (2016, December 19). *We Are at Breaking Point*. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/12/myanmar-security-forces-target-rohingya-viscious-scorched-earth-campaign/>
- Amnesty International. (2017). *“Caged Without A Roof” Apartheid In Myanmar’s Rakhine State*. Retrieved from <https://www.amnestyusa.org/wp-content/uploads/2017/11/Caged-without-a-Roof-Apartheid-in-Myanmar-Rakhine-State.pdf>
- Amnesty International. (2018). *“We Will Destroy Everything”: Military Responsibility for Crimes Against Humanity in Rakhine State, Myanmar*. Retrieved from <https://www.amnesty.org.uk/files/2018-06/We%20Will%20Destroy%20Everything.pdf?9RB8142EhZ9VQ5AczrtVSVClIRtLR1X=>
- Amnesty International. (2019, May 15). *Crimes Against Humanity in Myanmar*. Retrieved from <https://www.amnestyusa.org/wp-content/uploads/2019/05/ Crimes-Against-Humanity-in-Myanmar.pdf>
- Anand, J. P. (1978). Burma-Bangladesh refugee problem. *Strategic Analysis*, vol. 2 (4), 127-131.

- Anderson, K. (2011). *The Dehumanisation Dynamic: A Criminology of Genocide*, Doctoral dissertation, Irish Centre for Human Rights, National University of Ireland. Retrieved from <https://aran.library.nuigalway.ie/bitstream/handle/10379/2246/Kjell%20Anderson%20PhD%20Thesis.pdf?sequence=1>
- Arakan Reality. (2012, June 8). *Maungdaw*. Retrieved from <https://arakan-reality.smugmug.com/ARAKAN-the-CONFLICT/Maungdaw-June-8-2013/>
- Associated Press. (2012, July 12). *UN refugee chief rejects call to resettle Rohingya*. Retrieved from <https://www.sandiegouniontribune.com/sdut-un-refugee-chief-rejects-call-to-resettle-rohingya-2012jul12-story.html>
- Associated Press. (2013a, May 25). *Burmese Muslims given two-child limit. The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2013/may/25/burma-muslims-two-child-limit>
- Associated Press. (2013b, May 25). *Two-child limit in two Rohingya towns. The Hindu*. Retrieved from <https://www.thehindu.com/news/international/world/two-child-limit-in-two-rohingya-towns/article4749984.ece>
- Associated Press in The Hague. (2012, June 28). *Radovan Karadzic cleared of one genocide charge in The Hague*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2012/jun/28/radovan-karadzic-cleared-genocide-charge>
- Australian National University. (2019). *Myanmar states/regions*. Retrieved from <https://asiapacific.anu.edu.au/maponline/base-maps/myanmar-statesregions>
- BBC. (2015a, August 3). *Myanmar flooding leaves dozens dead*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-asia-33754910>
- BBC. (2015b, February 11). *Myanmar revokes Rohingya voting rights after protests*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-asia-31421179>
- BBC ไทย. (2560, 5 กันยายน). *โรฮิงญาคือใคร ทำไมชื่อนี้เป็น "ของแผลงหุ" ของเมียนมา? สืบค้นจาก* <https://www.bbc.com/thai/international-41165046>
- BBC. (2014, April 4). *Rwanda genocide: 100 days of slaughter*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-africa-26875506>
- BBC. (2017, August 24). *Myanmar tensions: Annan warns on Rakhine 'radicalisation'*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-asia-41020738>

- BBC. (2018, August 29). *Myanmar rejects UN accusation of 'genocide' against Rohingya*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-asia-45338986>
- Beech, H. (2017, October 24). *Across Myanmar, Denial of Ethnic Cleansing and Loathing of Rohingya*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2017/10/24/world/asia/myanmar-rohingya-ethnic-cleansing.html>
- Benar News. (2017). *The Rohingya: World's Least-Wanted People*. Retrieved from <https://www.benarnews.org/english/news/in-focus/rohingya/>
- Benford, R. D., and Snow, D. A.,. (2000). Framing processes and social movements: An overview and assessment. *Annual Review of Sociology*, 26, 611-639.
- Bernard, T. J., and Snipes, J.B.,. (1996). *Theoretical Integration in Criminology*. In M.H. Tonry (ed.), *Crime and Justice: An Annual Review of Research* (pp. 301-348). Chicago: University of Chicago Press.
- Black, P. (2014). *Conflict Theories of Crime*. The Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice. Wiley Blackwell. Retrieved from [https://www.researchgate.net/publication/282816469\\_Conflict\\_Theories\\_of\\_Crime](https://www.researchgate.net/publication/282816469_Conflict_Theories_of_Crime)
- Brannigan, A., and Hardwick, K. H. (2003). *Genocide and General Theory*. In C. L. B. a. M. R. G. (Eds.) (Ed.), *Control Theories of Crime and Delinquency* (pp. 109-131). New Brunswick: New Jersey: Transaction.
- Browning, C. (2004). *The Origin of the Final Resolution: The Evolution of Nazi Jewish Policy*. Lincoln: University of Nebraska Press and Jerusalem: Yad Vashem.
- Bulllock, A. A. (1991). *Study of Tyranny*. New York: Harper Perennial.
- Carnegie Commission on the Prevention of Deadly Conflict. (1997). *Preventing deadly violence final report*. New York: Carnegie Foundation.
- Chalk, F. and Jonassohn, K. (1990). *The History and Sociology of Genocide*. London: Yale University Press.
- Chandler, D. (1999). *Brother Number One: A Political Biography of Pol Pot*. Boulder. Ed. Boulder. Ed. CO: Westview Press.
- Charney, M. W. (1998). Rise of a Mainland Trading State: Rahkaing Under the Early Mrauk-U Kings, c. 1430-1603. *Journal of Burma Studies*, Vol 3 (1998), 1-33.
- Charny, I. (1999). *Editor's Introduction*. In I. C. (ed.) (Ed.), *Encyclopedia of Genocide*.

United States: ABC-CLIO.

- Cheesman, N. (2017). How in Myanmar “National Races” Came to Surpass Citizenship and Exclude Rohingya. *Journal of Contemporary Asia, Volume 47*(Issue 3). Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00472336.2017.1297476?journalCode=rjoc20>
- Chirot, D. and McCauley, C. (2010). *Why Not Kill Them All?: The Logic and Prevention of Mass Political Murder*. Princeton University Press.
- CNN. (2017a, May 23). *Inside the Rohingya resistance*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/videos/world/2017/02/03/inside-rohingya-resistance-watson-pkg.cnn>
- CNN. (2017b). *Myanmar army rejects UN Rohingya abuse claims*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-asia-40011437>
- CNN. (2018, September 25). *I had to choose between my children and my mother: US report documents atrocities against Rohingya*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2018/09/25/politics/state-department-rohingya-report/index.html>
- Coalition for the International Criminal Court. *Fact Sheet: ICC*. Retrieved from [http://www.iccnw.org/documents/CICCF\\_S\\_Caribbean\\_current1.pdf](http://www.iccnw.org/documents/CICCF_S_Caribbean_current1.pdf)
- Cohen, A. K. (1955). *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. NY 10020.
- Cohen, S. (2001). *States of Denial: Knowing about Atrocities and Suffering*. Cambridge.
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Collins, R. (2008). *Violence: A Micro-Sociological Theory*. Princeton: Princeton University Press.
- Commission of Inquiry on Sectarian Violence in Rakhine State (Rakhine Inquiry Commission). (2013, July 18). *Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State*. Retrieved from [https://www.burma-library.org/docs15/Rakhine\\_Commission\\_Report-en-red.pdf](https://www.burma-library.org/docs15/Rakhine_Commission_Report-en-red.pdf)
- Danish Refugee Council. (2017). *UN High Commissioner for Refugees, CCCM Cluster,*

- '*Sittwe Camp Profiling report*'. Retrieved from [reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/sittwe\\_camp\\_profiling\\_report\\_lq.pdf](http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/sittwe_camp_profiling_report_lq.pdf)
- Darley, J. (1992). Social organization for the production of evil. *Psychological Inquiry*, vol 3, at199–217.
- Davenport, D. (2014, March 12). *International criminal court: 12 years, \$1 billion, 2 convictions*. Retrieved from <https://www.forbes.com/sites/daviddavenport/2014/03/12/international-criminal-court-12-years-1-billion-2-convictions-2/#4629f5a42405>
- Day, L. E. and Vandiver, M. (2000). Criminology and genocide studies: Notes on what might have been and what still could be. *Crime, Law & Social Change. Kluwer Academic Publishers*, 34, 43–59.
- Department of Population, Ministry of Immigration and Population. (2015). *2014 Myanmar Population and Housing Census Report*. Retrieved from [http://www.dop.gov.mm/sites/dop.gov.mm/files/publication\\_docs/rakhine\\_state\\_census\\_report\\_-\\_english\\_0.pdf](http://www.dop.gov.mm/sites/dop.gov.mm/files/publication_docs/rakhine_state_census_report_-_english_0.pdf)
- Deutsche Welle. (2017, November 11). *Rohingya crisis: Myanmar army clears itself of wrongdoing*. Retrieved from <https://www.dw.com/en/rohingya-crisis-myanmar-army-clears-itself-of-wrongdoing/a-41369351>
- DiPietro, S. M. (2016, October 5). *Criminology and war: where are we going and where have we been?* *Sociology Compass*. Retrieved from <https://online.library.wiley.com/doi/full/10.1111/soc4.12413>
- Doyle, A., and Moore, D. (2011). *Critical criminology in Canada: New voices, new directions*. Vancouver: UBC Press. Chicago.
- Engvall A. and Soe Nandar Linn. (2013, June 13). *Development, natural resources and conflict in Myanmar*. Retrieved from <http://www.eastasiaforum.org/2013/06/13/development-natural-resources-and-conflict-in-myanmar/>
- Equal Rights Trust. (2010, July). *Unravelling Anomaly: Detention, Discrimination and the Protection Needs of Stateless Persons*. Retrieved from <https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/UNRAVELLING%20ANOMALY%20small%20file.pdf>

- Ethirajan, A. (2017, October 9). *The story not being talked about in Myanmar*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-asia-41510635>
- Eucocham Myanmar. (2018, December). *Energy Guide 2018*. Retrieved from [https://www.ccifrance-myanmar.org/sites/ccifrance-myanmar.org/files/resources-documents/energy\\_guide\\_2018.pdf](https://www.ccifrance-myanmar.org/sites/ccifrance-myanmar.org/files/resources-documents/energy_guide_2018.pdf)
- Facebook Newsroom. (2018, August 28). *Removing Myanmar Military Officials from Facebook*. Retrieved from <https://about.fb.com/news/2018/08/removing-myanmar-officials/>
- Facebook Newsroom. (2019, August 21). *Taking Down More Coordinated Inauthentic Behavior in Myanmar*. Retrieved from <https://about.fb.com/news/2019/08/more-zcib-myanmar/>
- Fein, H. (1979). *Accounting for Genocide. National Responses and Jewish Victimization during the Holocaust*. New York: The Free Press.
- Fein, H. (1990). Genocide: a sociological perspective. *Current Sociology*, Vol 38. No 1.
- Fein, H. (1994). *Genocide, terror, life integrity, and war crimes*. In G.J. Andreopoulos (Ed.). *Genocide: Conceptual and historical dimensions*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- FFM. (2018a, August 27). *Report of the independent international fact-finding mission on Myanmar*. Human Rights Council 39th Session. Advance Edited Version. Retrieved from <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/MyanmarFFM/Pages/ReportoftheMyanmarFFM.aspx>
- FFM. (2018b, September 17). *Report of the detailed findings of the Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar*. Human Rights Council. Retrieved from [https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/FFM-Myanmar/A\\_HRC\\_39\\_CRP.2.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/FFM-Myanmar/A_HRC_39_CRP.2.pdf)
- FFM. (2019a, August 8). *Report of the independent international fact-finding mission on Myanmar*. Human Rights Council 42th Session. Retrieved from <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/G1923674.pdf>
- FFM. (2019b, September 16). *Detailed findings of the Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar*. Human Rights Council 42th Session. Retrieved from <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/FFM->



Myanmar/20190916/A\_HRC\_42\_CRP.5.pdf

- Fisher, J. (2016). *Muslim civilians 'killed by Burmese army'*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/av/world-asia-37892512/muslim-civilians-killed-by-burmese-army>
- Fleming, G. (1982). *Hitler and the Final Solution*. Berkely: University of California Press.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) and World Food Programme (WFP). (2019, July 12). *Special Report: the 2018 FAO/WFP Agriculture and Food Security Mission to Rakhine State*. Retrieved from <http://www.fao.org/3/ca5330en/ca5330en.pdf>
- Fortify Rights. (2014, February 25). *Policies of Persecution: Ending Abusive State Policies Against Rohingya Muslims in Myanmar*. Retrieved from [https://www.fortifyrights.org/downloads/Policies\\_of\\_Persecution\\_Feb\\_25\\_Fortify\\_Rights.pdf](https://www.fortifyrights.org/downloads/Policies_of_Persecution_Feb_25_Fortify_Rights.pdf)
- Fortify Rights. (2018a, July). *They Gave Them Long Swords: Preparations for Genocide and Crimes Against Humanity Against Rohingya Muslims in Rakhine State, Myanmar*. Retrieved from [http://www.fortifyrights.org/downloads/Fortify\\_Rights\\_Long\\_Swords\\_July\\_2018.pdf](http://www.fortifyrights.org/downloads/Fortify_Rights_Long_Swords_July_2018.pdf)
- Fortify Rights. (2018b, April 2). *Thailand/Malaysia: Protect Rohingya Refugees, Urge ASEAN to Take Action*. Retrieved from <https://www.fortifyrights.org/publication-20180402.html>
- Fox, J. A. and Levin, J. (1998). *Multiple Homicide: Patterns of Serial and Mass Murder*. In M. T. (ed.) (Ed.), *Crime and Justice: A Review of Research* (Vol. vol. 23). Chicago. IL: University of Chicago Press.
- Galache, C. S. (2018, August 16). *'Illegal migration' in Arakan: myths and numbers*. *New Mandala*. Retrieved from <https://www.newmandala.org/illegal-migration-arakan-myths-numbers/>
- Gelbort, J. (2019, February 21). *People Say Myanmar's Constitution Can't Be Changed. They're Wrong*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2019/02/21/opinion/myanmar-constitution-amendment-military-aung-san-suu-kyi-burma.html>
- General Administrative Department. (2014). *Total List of Districts, Townships, Sub-*

- townships, Towns, Wards, Village-tracts and Villages in Regions and States*. Retrieved from <http://www.gad.gov.mm/en/content/total-list-districts-townships-sub-townships-towns-wards-village-tracts-and-villages-regions>
- Genocide Watch. (2012). *Countries at Risk Report – 2012*. Retrieved from [http://www.genocidewatch.org/images/Countries\\_at\\_Risk\\_Report\\_2012.pdf](http://www.genocidewatch.org/images/Countries_at_Risk_Report_2012.pdf)
- German Watch. (2019). *Global Climate Risk Index 2019*. Retrieved from [https://www.germanwatch.org/sites/germanwatch.org/files/Global%20Climate%20Risk%20Index%202019\\_2.pdf](https://www.germanwatch.org/sites/germanwatch.org/files/Global%20Climate%20Risk%20Index%202019_2.pdf)
- Gertz, E. A. (2016) *Is Genocidal Behavior Learned? Assessing the Familial Ties of Genocide Perpetrators*. Retrieved from [https://etd.ohiolink.edu/!etd.send\\_file?accession=osu1462869000&disposition=inline](https://etd.ohiolink.edu/!etd.send_file?accession=osu1462869000&disposition=inline)
- Global Post. (2013, June 21). *Buddhist monk Wirathu leads violent national campaign against Myanmar's Muslims*. Retrieved from <https://www.pri.org/stories/2013-06-21/buddhist-monk-wirathu-leads-violent-national-campaign-against-myanmars-muslims>
- Goldhagen, D. J. (1996). *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust*. New York: Random House.
- Goldsworthy, T. (2006). *A sociological and criminological approach to understanding evil: a case study of Waffen-SS actions on the Eastern front during World War II 1941-1945*. Retrieved from [www.aphis.gov](http://www.aphis.gov)
- Gottfredson, M. R. and Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford. CA: Stanford University Press.
- Gusfield, J. R. (1986). *Symbolic Crusade: Status, Politics, and the American Temperance Movement*. Urbana. IL: University of Illinois Press.
- Hagan, J., and Raymond-Richmond, W.,. (2009). *Darfur and the crime of genocide*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Hansler, J. (2018, December 13). *House says Myanmar crimes against Rohingya are genocide*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2018/12/13/politics/house-resolution-myanmar-genocide/index.html>
- Harff, B. (2003). No lessons learned from the Holocaust? Assessing risks of genocide and

- political mass murder since 1945. *American Political Science Review*, Vol 97(1), 57-73.
- Harvard Kennedy School. (2015, October 20). *A Fatal Distraction from Federalism Religious Conflict in Rakhine*. Retrieved from [https://ash.harvard.edu/files/a\\_fatal\\_distraction\\_from\\_federalism\\_religious\\_conflict\\_in\\_rakhine\\_10-20-2014\\_rev\\_6-26-15.pdf](https://ash.harvard.edu/files/a_fatal_distraction_from_federalism_religious_conflict_in_rakhine_10-20-2014_rev_6-26-15.pdf)
- Haslam, S. A. and Reicher, S. D. (2008). Questioning the banality of evil. *The Psychologist*, 21(1), at 16–19.
- Heinrich Boll Stiftung. (2013, December 11). *Myanmar's Natural Resources: Blessing or Curse?* Retrieved from <https://www.boell.de/en/2013/12/11/myanmars-natural-resources-blessing-or-curse>
- Hentig von, H. (1948). *The criminal and his victim, studies in the sociobiology of crime*. New-York: Anchor Books.
- Herek, G. M., Cogan, J. C. and Gillis, J. R. (2002). Victim experiences in hate crimes based on sexual orientation. *Journal of Social Issues*, Vol 58(2), At 319–339.
- Heugas, A. (2017, November 6). *The geopolitics of Rakhine*. *Myanmar Peace Monitor*. Retrieved from <https://www.bnionline.net/en/news/geopolitics-rakhine>
- Hiebert, M. S. (2013). *Questioning Boundaries: What's old and What new in Comparative Genocide Theory*. In J. A. a. E. V. (Ed.), *Genocide Matters: ongoing Issues and Emerging Perspectives*.: Routledge.
- Hinton, A. L. (2002). *A Head for an Eye: Revenge in the Cambodian Genocide*. In C. Besteman (Ed.), *Violence: A Reader, ed*. New York: New York University Press.
- Hmannan Yazawin. (2003). official chronicle of Konbaung Dynasty. Vol. 2.
- Hoque, S. (2018). Myanmar's Democratic Transition: Opportunity for Transitional Justice to Address the Persecution of the Rohingya. *Emory International Law Review*. Retrieved from <http://law.emory.edu/eilr/content/volume-32/issue-4/comments/myanmar-transition-justice-persecution-rohingya.html>
- Hughes, E. (1963). *Good People and Dirty Work*. In H. B. (Ed.) (Ed.), *he Other Side* (pp. 23-36). New York: Free Press.
- Human Rights Council. (2018, July). Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High

Commissioner and the Secretary-General.

- Human Rights Watch. (2002). *Crackdown on Burmese Muslims. July 2002*. Retrieved from [https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/asia/burmese\\_muslims.pdf](https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/asia/burmese_muslims.pdf)
- Human Rights Watch. (2012, August). *“The Government Could Have Stopped This”: Sectarian Violence and Ensuing Abuses in Burma’s Arakan State. August 2012*. Retrieved from [https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/burma0812webwcover\\_0.pdf](https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/burma0812webwcover_0.pdf)
- Human Rights Watch. (2012a, October 26). *Burma: New Violence in Arakan State Satellite Imagery Shows Widespread Destruction of Rohingya Homes, Property Print*. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2012/10/26/burma-new-violence-arakan-state>
- Human Rights Watch. (2012b, August). *The Government Could Have Stopped This: Sectarian Violence and Ensuing Abuses in Burma’s Arakan State*. Retrieved from [https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/burma0812webwcover\\_0.pdf](https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/burma0812webwcover_0.pdf)
- Human Rights Watch. (2012c, November 17). *Burma: Satellite Images Show Widespread Attacks on Rohingya*. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2012/11/17/burma-satellite-images-show-widespread-attacks-rohingya>
- Human Rights Watch. (2012d, October 31). *Satellite-Based Damage Assessment for City of Sittwe, Sittwe Township*. Retrieved from <https://www.refworld.org/docid/50ab4ade2.html>
- Human Rights Watch. (2012e, November 3). *Satellite-Based Damage Assessment for Village of Yan Thei, Mrauk-U Township*. Retrieved from <https://www.refworld.org/docid/50ab49ae2.html>
- Human Rights Watch. (2012f, November 3). *Satellite-Based Damage Assessment for Town of Myebon, Myebon Township*. Retrieved from <https://www.refworld.org/docid/50ab4a0c2.html>
- Human Rights Watch. (2012g, November 8). *Satellite-Based Damage Assessment for Town of Pauktaw, Pauktaw Township*. Retrieved from <https://www.refworld.org/docid/50ab49402.html>
- Human Rights Watch. (2013a, April 22). *“All You Can Do is Pray” Crimes Against Humanity and Ethnic Cleansing of Rohingya Muslims in Burma’s Arakan State*.

- Retrieved from <https://www.hrw.org/report/2013/04/22/allyou-can-doprayer/crimes-against-humanity-and-ethnic-cleansing-rohingya-muslims>
- Human Rights Watch. (2013b, May 28). *Burma: Revoke 'Two-Child Policy' For Rohingya*. 28 May 2013. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2013/05/28/burma-revoke-two-child-policy-rohingya>
- Human Rights Watch. (2016, December 13). *Burma: Military Burned Villages in Rakhine State*. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2016/12/13/burma-military-burned-villages-rakhine-state>
- Human Rights Watch. (2017, December 17). *Burma: 40 Rohingya Villages Burned Since October*. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2017/12/17/burma-40-rohingya-villages-burned-october>
- Human Rights Watch. (2018a, September). *Myanmar's Investigative Commissions: A History of Shielding Abusers*. Retrieved from [https://www.hrw.org/sites/default/files/supporting\\_resources/201809myanmar\\_commissions.pdf](https://www.hrw.org/sites/default/files/supporting_resources/201809myanmar_commissions.pdf)
- Human Rights Watch. (2018b, August 5). *"Bangladesh Is Not My Country": The Plight of Rohingya Refugees from Myanmar*. Retrieved from <https://www.hrw.org/report/2018/08/05/bangladesh-not-my-country/plight-rohingya-refugees-myanmar>
- Human Rights Watch. (2020, January 22). *Myanmar: Government Rohingya Report Falls Short*. 22 January 2020. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2020/01/22/myanmar-government-rohingya-report-falls-short>
- Hunt, K. (2017, November 12). *Rohingya crisis: How we got here*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2017/11/12/asia/rohingya-crisis-timeline/index.html>
- Hunt, K. (2018, January 10). *Rakhine ambush could mark new phase for Rohingya insurgency*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2018/01/10/asia/myanmar-rohingya-militants-arsa-intl/index.html>
- Huttenbach, H. R. (2004). From the editor: Towards a theory of genocide? Not yet! A caveat. *Journal of Genocide Research*, 6(2), 149-150. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1462352042000225912?journalCode=cjgr20>
- ICC. (2018a, September 6). *Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on*

- Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute*". Retrieved from [https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2018\\_04203.PDF](https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2018_04203.PDF)
- ICC. (2018b). *Office of the Prosecutor*. Retrieved from <https://www.icc-cpi.int/about/otp>
- ICC. (2018c, November 14). *ICC Pre-Trial Chamber I rules that the Court may exercise jurisdiction over the alleged deportation of the Rohingya people from Myanmar to Bangladesh*. Retrieved from <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1403>
- ICC. (2019, November 14). *ICC judges authorise opening of an investigation into the situation in Bangladesh/Myanmar*. Retrieved from <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1495>
- ICJ. (2006). *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v Rwanda)*. *ICJ Reports*, at 64.
- ICJ. (2019). *Application Instituting Proceedings and Request for Provisional Measures. Republic of the Gambia v. Republic of the Union of Myanmar*. Retrieved from <https://www.icj-cij.org/files/case-related/178/178-20191111-APP-01-00-EN.pdf>
- ICOE. (2019a). *Key Terms*. Retrieved from <https://www.icoe-myanmar.org/key-terms>
- ICOE. (2019b). *Press Release*. Retrieved from <https://www.icoe-myanmar.org/icoe-pr-depositons-taking-with-mili>
- ICTJ. (2018). *Sudan*. Retrieved from <https://www.ictj.org/our-work/regions-and-countries/sudan>
- ICTR. (2018). *The ICTR in Brief*. Retrieved from <http://unictr.irmct.org/en/tribunal>
- ICTY. (2017, November 22). *ICTY convicts Ratko Mladić for genocide, war crimes and crimes against humanity*. Retrieved from <http://www.icty.org/en/press/icty-convicts-ratko-mladi%C4%87-for-genocide-war-crimes-and-crimes-against-humanity>
- ICTY. (2018). *ICTY Remembers: The Srebrenica Genocide 1995-2015*. Retrieved from <http://www.icty.org/specials/srebrenica20/index.html>
- Iganski, P., Kielinger, V., and Paterson, S. (2005). *Hate crimes against London's Jews*. London: Institute for Jewish Policy Research and the Metropolitan Police Service.
- Inform. (2019, February 7). *Inform Report 2019: Shared evidence for managing crises*

*and disasters*. Retrieved from [https://drmkc.jrc.ec.europa.eu/inform-index/Portals/0/InfoRM/2019/Inform%202019%20WEB%20spreads%20\(3\).pdf?ver=2019-02-07-113610-123](https://drmkc.jrc.ec.europa.eu/inform-index/Portals/0/InfoRM/2019/Inform%202019%20WEB%20spreads%20(3).pdf?ver=2019-02-07-113610-123)

INR. (2018). *Documentation of Atrocities in Northern Rakhine State*. Retrieved from <https://www.state.gov/j/drl/rls/286063.htm>

International Commission of Jurists. (2017b). *Myanmar: Questions & Answers on Human Rights Law in Rakhine State*. Retrieved from <https://www.icj.org/myanmar-rule-of-law-must-drive-responses-to-rohingya-crisis/>

International Commission of Jurists. (2018a, November 20). *Myanmar: why an IIIM and Security Council referral are needed despite the ICC ruling relating to Bangladesh*. Retrieved from <https://www.icj.org/myanmar-why-an-iiim-and-security-council-referral-are-needed-despite-the-icc-ruling-relating-to-bangladesh/>

International Commission of Jurists. (2019, December 5). *ICJ Legal Briefing. The “provisional measures” hearing The Gambia v Myanmar at the International Court of Justice*. Retrieved from <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2019/12/Myanmar-Provisional-Measures-Briefing-Advocacy-Analysis-Brief-2019-ENG.pdf>

International Commission of Jurists. (2019b, September 7). *Myanmar: Government’s Commission of Inquiry cannot deliver justice or accountability*. Retrieved from <https://www.icj.org/myanmar-governments-commission-of-inquiry-cannot-deliver-justice-or-accountability/>

International Commission of Jurists (ICJ). (2017a, February). *Special Economic Zones in Myanmar and the State Duty to Protect Human Rights. February 2017*. Retrieved from <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2017/02/Myanmar-SEZ-assessment-Publications-Reports-Thematic-reports-2017-ENG.pdf>

International Crisis Group. (2014, 22 October). *Myanmar: The Politics of Rakhine State’, Report No. 261*. Retrieved from <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/myanmar-the-politics-of-rakhine-state.pdf>

International Crisis Group. (2017a, December 15). *Myanmar Tips into New Crisis after Rakhine State Attacks*. Retrieved from <https://www.crisisgroup.org/asia/south->

- east-asia/myanmar/283-myanmar-new-muslim-insurgency-rakhine-state
- International Crisis Group. (2017b, December 7). *Myanmar's Rohingya Crisis Enters a Dangerous New Phase, 7 December 2017*. Retrieved from <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/292-myanmars-rohingya-crisis-enters-dangerous-new-phase>
- International State Crime Initiative (ISCI). (2018, May 19). *Genocide Achieved, Genocide Continues: Myanmar's Annihilation of the Rohingya*. p.14. Retrieved from <http://statecrime.org/state-crime-research/genocide-achieved-genocide-continues-myanmars-annihilation-of-the-rohingya-isci-report/>
- Investigation Commission on Maungdaw. (2017a, January 3). *Interim Report of the Investigation Commission on Maungdaw*. Retrieved from <https://www.burmalibrary.org/docs24/NLM2017-01-04-NRS.pdf>
- Investigation Commission on Maungdaw. (2017b). *Summary of the Report of the Investigation Commission for Maungdaw in Rakhine State*. Retrieved from <http://www.myanmarembassydhaka.com/wp-content/uploads/2017/10/Summary-Report-of-the-Investigation-Com.-8.8.17.pdf>
- Investigation Commission on Maungdaw. (2017, January 3). *Interim Report of the Investigation Commission on Maungdaw*. Retrieved from <https://www.president-office.gov.mm/en/?q=issues/rakhine-state-affairs/id-7076>
- IRIN news. (2009, January 29). *Thailand: UNHCR seeks access to Rohingya boat people*. Retrieved from <http://www.irinnews.org/report/82635/thailand-unhcr-seeks-access-rohingya-boat-people>
- IRIN news. (2012, November 16). *Briefing: Myanmar's Rohingya crisis*. Retrieved from <http://www.irinnews.org/report/96801/briefing-myanmars-rohingya-crisis>
- Jacks, W. and Adler, J. R. (2015). A proposed typology of online hate crime. *Open Access Journal of Forensic Psychology, Vol 7*, at 64-89.
- Jilani, A. F. K. (1999). *The Rohingyas of Arakan: Their Quest for Justice*. Privately Published.
- Jupskås, M. R. (2014, November 11). *Genocide, or not genocide, that is the question: A case study of the international community's interpretation and investigation of the Darfur-conflict*. Retrieved from <https://www.duo.uio>



no/bitstream/handle/10852/42383/Masteroppgave-i-kriminologi-Jupsks.pdf?  
sequence=1

- Katz, J. (1988). *Seductions of Crime: Moral and Sensual Attractions in Doing Evil*. New York: Basic Books.
- Kelman, H. C. (1973). Violence without Moral Restraint: Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimizers. *Journal of Social Issues, Vol 29. No.4*
- Kelman, H. C. and Hamilton, L. (1989). *Crimes of Obedience: Toward a Social Psychology of Authority and Responsibility*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Kenton, W. (2018, Jun 30). *Conflict Theory*. Retrieved from <https://www.investopedia.com/terms/c/conflict-theory.asp>
- Khin Maung Oo. (2016b, November 26). *A Flea Cannot Make a Whirl of Dust, But—*. *Global New Light of Myanmar*. Retrieved from <https://www.globalnewlightofmyanmar.com/a-flea-cannot-make-a-whirl-of-dust-but/>
- Khin Maung Oo. (2016a, October 31). *The Thorn Needs Removing If It Pierces!*. *Global New Light of Myanmar*. Retrieved from <https://www.globalnewlightofmyanmar.com/the-thorn-needs-removing-if-it-pierces/>
- Khin Moh Moh Lwin. (2019, May 29). *Wirathu Faces Arrest After Being Charged Under Sedition Law, Say Police*. *Myanmar Now*. Retrieved from <https://myanmar-now.org/en/news/wirathu-faces-arrest-after-being-charged-under-sedition-law-say-police>
- Kingsley Abbott. (2019, January 24). *Myanmar: documentation practices may raise challenges for accountability*. *Opinio Juris*. Retrieved from <http://opiniojuris.org/2019/01/24/myanmar-documentation-practices-may-raise-challenges-for-accountability/>
- Kipgen, N. (2013). Conflict in Rakhine State in Myanmar: Rohingya Muslims' Conundrum. *Journal of Muslim Minority Affairs, Vol. 33(2)*, 298–310. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/13602004.2013.810117>
- Krain, M. (1997a). State-sponsored mass murder: The onset and severity of genocides and politicides. *Journal of Conflict Resolution, Vol 41(3)*, 331-360.
- Krain, M. (1997b). State Sponsored Mass Murder: the Onset and Sovereignty of

- Genocides and Politicides. *Journal of Conflict Resolution*, 41.
- Kyaw Hsu Mon. (2014, November 13). *Govt Criticizes Ban Ki-moon Over Use of 'Rohingya' Term*. Retrieved from <https://www.irrawaddy.com/news/burma/govt-criticizes-ban-ki-moon-use-rohingya-term.html>
- Kyaw Ye Lynn. (2016, July 21). *Census data shows Myanmar Muslim population has fallen*. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/census-data-shows-myanmar-muslim-population-has-fallen/612764>
- Lemkin, R. (1944). *Axis rule in occupied Europe: Laws of occupation, analysis of government, proposals for redress*. Carnegie Endowment for International Peace–The Lawbook Exchange, Ltd.. New Jersey.2005.
- Lewis, S. (2018, December 19). *Facebook takes down more Myanmar accounts over military links*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-facebook-myanmar/facebook-takes-down-more-myanmar-accounts-over-military-links-idUSKBN1OI0BX>
- Mahtani, S. (2020, January 23). *International Court of Justice orders Myanmar to prevent genocide against the Rohingya*. Retrieved from [https://www.washingtonpost.com/world/asia\\_pacific/international-court-of-justice-orders-myanmar-to-prevent-genocide-against-the-rohingya/2020/01/23/ff383ff4-3d29-11ea-afe2-090eb37b60b1\\_story.html](https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/international-court-of-justice-orders-myanmar-to-prevent-genocide-against-the-rohingya/2020/01/23/ff383ff4-3d29-11ea-afe2-090eb37b60b1_story.html)
- Maier-Katkin, D., Mears, D.P. and Bernard, T.J. (2009). Towards a criminology of crimes against humanity. *Theoretical Criminology*, Vol. 13(2), 227–255.
- Marshall. A.R.C. (2013, June 27). *Special Report: Myanmar gives official blessing to anti-Muslim monks*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-969-specialreport/special-report-myanmar-gives-official-blessing-to-anti-muslim-monks-idUSBRE95Q04720130627>
- Matsueda, R. L. (2006). Differential social organization, collective action, and crime. *Crime, Law & Social Change*, Vol 46, 3–33.
- Maung Zarni. (2013, April 29). *A Brief Assessment of the Official Report Of Myanmar's Rohingya Ethnic Cleansing Inquiry Commission*. Retrieved from <https://www.burmataskforce.org/news/brief-assessment-official-report-myanmars-rohingya-ethnic-cleansing-inquiry-commission>

- McDevitt, J., Levin, J. and Bennett, S. (2002). Hate crime offenders and extended typology. *Journal of Social Issues*, Vol 58(2), 303–318.
- McEvoy, K. (2007). Beyond legalism: Towards a thicker understanding of transitional justice. *Journal of Law and Society*, Vol 34(4), 411–440.
- McLaughlin, T. (2018, June 7). *How Facebook's Rise Fueled Chaos and Confusion in Myanmar*. Retrieved from <https://www.wired.com/story/how-facebooks-rise-fueled-chaos-and-confusion-in-myanmar/>
- Mendelsohn, R. (1976). Victimology and contemporary society's trends. *Victimology, an international journal*, Vol 1, 8-28.
- Merton, R. (1936). The unanticipated consequences of purposive social action. *American Sociological Review*, vol 1, 894-904.
- Messner, S. F. and Rosenfeld, R. (2007). *Crime and the american dream*. Belmont, CA: Thomson Wadsworth.
- Min Aung Khine. (2018). *Four Rohingya Sentenced to Death for Deadly 2016 Attack in Rakhine*. Retrieved from <https://www.irrawaddy.com/news/four-rohingya-sentenced-death-deadly-2016-attack-rakhine.html>
- Ministry of Immigration and Population and UNFPA. (2015, May). *A Changing Population: Rakhine State Figures at a Glance*. Retrieved from [https://myanmar.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/3K\\_Rakhine\\_Figures\\_ENG.pdf](https://myanmar.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/3K_Rakhine_Figures_ENG.pdf)
- Moe Myint. (2018, February 23). *Ninety Percent of Rohingya Population Ejected from Rakhine. The Irrawaddy. The Irrawaddy*. Retrieved from <https://www.irrawaddy.com/specials/ninety-percent-rohingya-population-ejected-rakhine.html>
- Moe Myint. (2019, March 7). *Rohingya Trading Identity for Partial Citizenship, More Rights in Rakhine State*. Retrieved from <https://www.irrawaddy.com/news/burma/rohingya-trading-identity-partial-citizenship-rights-rakhine-state.html>
- Mohammed, A. A. (2007). *Darfur-Socio-Economic and Political Causes*. In C. (Ed.), *Rosquist. Mapping Darfur*. Stockholm: Life Peace Institute.
- Musto, D. (1973). *The American Disease: Origins of Narcotic Control*. New Haven, CT:

Yale University Press.

- Myanmar Information Management Unit. (2011, February 25). *NRS Village Tracts. 25 February 2011*. Retrieved from [https://themimu.info/sites/themimu.info/files/documents/VT%20Map\\_NRS\\_Rakhine\\_MIMU330v2\\_25Feb11\\_A3.pdf](https://themimu.info/sites/themimu.info/files/documents/VT%20Map_NRS_Rakhine_MIMU330v2_25Feb11_A3.pdf)
- Myanmar Information Management Unit. (2017). *Myanmar: District Map - Rakhine State*. Retrieved from <https://reliefweb.int/map/myanmar/myanmar-district-map-rakhine-state-23-oct-2017-enmy>
- Myanmar National Human Rights Commission. (2012, June). *The Statement of the Myanmar National Human Rights Commission concerning the incidents in the Rakhine State in June 2012 No. (4/ 2012)*. Retrieved from <http://www.mnhrc.org.mm/en/statements-2/the-statement-of-the-myanmar-national-human-rights-commission-concerning-the-incidents-in-the-rakhine-state-in-june-2012-no-4-2012/>
- Myanmar News Agency. (2017, August 6). *Interfaith Dialogue for Peace, Harmony and Security held. Global New Light of Myanmar. Global New Light of Myanmar*. Retrieved from <https://www.globalnewlightofmyanmar.com/interfaith-dialogue-for-peace-harmony-and-security-held/>
- Myanmar Peace Monitor. (2016). *Armed ethnic groups. EAOs Current Status 2016: Armed Groups Profile*. Retrieved from <https://www.mmpeacemonitor.org/1426>
- Natural Resource Governance Institute. (2017). *2017 Resource Governance Index*. Retrieved from <https://resourcegovernanceindex.org/>
- Nemoto, K. (2013). *The Rohingya Issue: A Thorny Obstacle between Burma (Myanmar) and Bangladesh*. Retrieved from [http://www.burmalibrary.org/docs14/Kei\\_Nemoto-Rohingya.pdf](http://www.burmalibrary.org/docs14/Kei_Nemoto-Rohingya.pdf)
- New Light of Myanmar. (2012a). Three murderers who raped, stabbed a woman to death to be brought to trial soonest. 5 June 2012., 10.
- New Light of Myanmar. (2012b). *Two who rob, rape and murder a woman from Kyauknimaw Village sentenced to death. 19 June 2012*.
- Nyi Nyi Kaw. (2016). *Islamophobia in Buddhist Myanmar: The 969 Movement and Anti-Muslim Violence. In Islam and the State in Myanmar: Muslim-Buddhist Relations and the Politics of Belonging*. Oxford: Oxford University Press.

- OCHA. (2019, September 30). *Myanmar: IDP sites in Rakhine State (As of 30 September 2019)*. Retrieved from <https://reliefweb.int/map/myanmar/myanmar-idp-sites-rakhine-state-30-september-2019>
- OHCHR. (2009). *Rule of Law - Prevention of Genocide: Seminar on the Prevention of Genocide*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/EN/Issues/RuleOfLaw/Pages/PreventionGenocide.aspx>
- OHCHR. (2017a, February 3). *Report of OHCHR mission to Bangladesh: Interviews with Rohingyas fleeing from Myanmar since 9 October 2016*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/MM/FlashReport3Feb2017.pdf>
- OHCHR. (2017b, September 11). *Darker and more dangerous: High Commissioner updates the Human Rights Council on human rights issues in 40 countries: Opening Statement by Zeid Ra'ad Al Hussein*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22041&LangID=E>
- OHCHR. (2018, September 18). *Myanmar: UN Fact-Finding Mission releases its full account of massive violations by military in Rakhine, Kachin and Shan States*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23575&LangID=E>
- OSAPG. (2010). *The Office of the Special Adviser on the Prevention of Genocide*. Retrieved from [http://www.un.org/ar/preventgenocide/adviser/pdf/osapg\\_booklet\\_eng.pdf](http://www.un.org/ar/preventgenocide/adviser/pdf/osapg_booklet_eng.pdf)
- Osman, M. N. B. M. (2017). Understanding Islamophobia in Asia: The Cases of Myanmar and Malaysia. *Islamophobia Studies Journal, Vol. 4 (1) 2017*, 17-36.
- Perry, B. (2001). *In the name of hate: Understanding hate crimes*. New York: Routledge.
- Perry, B. (2003). *Accounting for hate crime: doing difference*. In P. B. (ed.) (Ed.), *Hate and Bias Crime: A Reader* (pp. 97–109). London: Routledge.
- Phillippe, S. (2016). *East West Street: On the Origins of Genocide and Crimes Against Humanity*(Kindle Edition ed.).
- President Office. (2020, January 21). *Executive Summary of Independent Commission of Enquiry-ICOE' Final Report*. Retrieved from <https://www.president-office.gov.mm/en/?q=briefing-room/news/2020/01/21/id-9838>

- Pruitt, W. R. (2011). *Toward A Modified Collective Action Theory of Genocide: A Qualitative Comparative Analysis*. Retrieved from <https://repository.library.northeastern.edu/files/neu:1020/fulltext.pdf>
- Pruitt, W. R. (2014). How Criminology can engage in the Theorizing on Genocide? *International Journal of Criminal Justice Sciences, Vol 9*(Issue 1 January – June 2014).
- Pruitt, W. R. (2015). Testing Hagan and Rymond-Richmond's collective action theory of genocide. *Global Crime Journal, Vol 16*(October 20), 1-18. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17440572.2014.956167?scroll=top&needAccess=true>
- Radio Free Asia. (2017a, March 22). *Myanmar Investigation Commission Prepares to Work on Second Report on Rakhine Crisis*. Retrieved from <https://reliefweb.int/report/myanmar/myanmar-investigation-commission-prepares-work-second-report-rakhine-crisis>
- Radio Free Asia. (2017b, January 9). *Nearly 400 Rohingya Insurgents Killed in Rakhine Violence: Myanmar Military Chief*. Retrieved from <https://www.rfa.org/english/news/myanmar/toll-09012017153437.html/>
- Radio Free Asia. (2018, March 19). *Myanmar Lifts Travel Restrictions on Rohingyas with 'Verification Cards'*. Retrieved from <https://www.rfa.org/english/news/myanmar/travel-04192018165606.html>
- Rafter, N. and Walklate, S. (2012, September 19). *Genocide and the dynamics of victimization: Some observations on Armenia*. *European Journal of Criminology*. Retrieved from <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1477370812450824#>
- Rakhine Inquiry Commission. (2013, July 8). *Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State*. Retrieved from [http://www.burmalibrary.org/docs15/Rakhine\\_Commission\\_Report-en-red.pdf](http://www.burmalibrary.org/docs15/Rakhine_Commission_Report-en-red.pdf)
- Refugees International. (2008, December 18). *Rohingya: Burma's Forgotten Minority*. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/494f53e72.html>
- Relief Web. (2010). *Myanmar: Tropical Cyclone Giri - Oct 2010*. Retrieved from <https://reliefweb.int/disaster/tc-2010-000211-mmr>
- Reporters Without Borders. (2012, January 20). *Crisis in Arakan State and New Threats*

- to Freedom of News and Information. Retrieved from <https://rsf.org/en/reports/crisis-arakan-state-and-new-threats-freedom-news-and-information>
- Reuter. (2017, November 13). *Myanmar military denies atrocities against Rohingya, replaces general*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-general/myanmar-military-denies-atrocities-against-rohingya-replaces-general-idUSKBN1DD18S>
- Reuter. (2018, August 29). *Myanmar rejects 'false allegations' in U.N. genocide report*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-un/myanmar-spokesman-rejects-u-n-genocide-report-idUSKCN1LE0AC>
- Reuters. (2012, October 27). *Fleeing Muslims seek food, shelter after Myanmar sectarian chaos*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-violence-idUSBRE89P0VN20121027>
- Reuters. (2012a, June 11). *Myanmar mob violence*. Retrieved from <https://www.reuters.com/news/picture/myanmar-mob-violence-idUSRTR33FDF>
- Reuters. (2018, April 16). *Reuters wins Pulitzer for photography of Rohingya crisis*. Retrieved from <https://www.reuters.com/news/picture/reuters-wins-pulitzer-for-photography-of-idUSRTX5QZXT>
- RFA. (2010, March 13). *Who are the Rohingya?* Retrieved from <https://www.rfa.org/english/multimedia/rohingyaPage-04122010151733.html/RohingyaFactSheet-04132010102750.html>
- RFA. (2018, November 27). *Activists Stage Protest to Demand Right to Control Resources in Myanmar's Rakhine*. Retrieved from <https://www.rfa.org/english/news/myanmar/activists-stage-protest-to-demand-right-11272018165100.html>
- Rieffel, L. (2017, March 20). *Peace in Myanmar depends on settling centuries-old ethnic conflicts*. *Brookings*. Retrieved from <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2017/03/20/peace-in-myanmar-depends-on-settling-centuries-old-ethnic-conflicts/>
- Riemer, N. (2000). *Protection Against Genocide: Mission Impossible?. Ed. by Neal Riemer*. Praeger Publisher.
- RNDP. (2012). *Toe Thet Yay Journal., vol.2(12)*.

- Roberts, P. and McMillan, N. (2003). For criminology in international criminal justice. *Journal of International Criminal Justice*, vol. 1.
- Roman, D. and Holliday, I. (2018). *Liberalism and Democracy in Myanmar*. Oxford University Press.
- Ross, J. I. (1999). The state of state crime research: A commentary. *Humanity and Society*, Vol 23(3), 273–281.
- Rummel, R. J. (1992). *Democide: Nazi Genocide and Mass Murder*. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Sampson, R. J., and Raudenbush, S.W. (1999). Systematic social observation of public spaces: A new look at disorder in urban neighborhoods. *American Journal of Sociology*, vol 105, no. 3, 603-651.
- Sassen, S. (2017, January 4). *Is Rohingya persecution caused by business interests rather than religion?* Retrieved from <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2017/jan/04/is-rohingya-persecution-caused-by-business-interests-rather-than-religion>
- Savelsberg, J. J. (2010). *Crime and Human Rights: Criminology of Genocide and Atrocities*. London: Sage.
- Shakeeb Asrar. (2017, October 28). *Rohingya crisis explained in maps*. *Aljazeera*. 28 Oct 2017. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2017/09/rohingya-crisis-explained-maps-170910140906580.html>
- Shaw, M. (2007). *What Is Genocide?* Cambridge: Polity.
- Shwe Gas Movement. (2019, August). *Shwe Project Basics*. Retrieved from <http://www.shwe.org/shwe-proect-basics/>
- Siegel, L. J. (2015). *Criminology: The Core*. Cengage Learning.
- Sithu Aung Myint. (2014, December 8). *What's in a name: Rohingya or Bengali?* *Myanmar Times*. 8 December 2014. Retrieved from <https://www.mmmtimes.com/opinion/12452-rohingya-or-bengali.html>
- Smeulers, A. and Haveman, R. (2008). *Supranational Criminology: Towards A Criminology Of International Crimes*. Intersentia.
- Smeulers, A., and Hoex, L. (2010). Studying the Microdynamics of the Rwandan Genocide. *The British Journal of Criminology*, Vol. 50(Issue 3).



- Special Rapporteur on the situation of human rights in Myanmar Special Rapporteur on minority issues and Special Rapporteur on contemporary forms of racism racial discrimination & xenophobia and related intolerance. (2015, July 7). *Urgent Appeal UA MMR 7/2015*. Retrieved from <https://spcomm.reports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=20947>
- State Counsellor Office. (2019, September 29). *U Kyaw Tint Swe, Union Minister for the Office of the State Counsellor and Leader of Myanmar Delegation to the 74th Session of United Nations General Assembly Delivers Statement at High-Level General Debate*. Retrieved from <https://www.statecounsellor.gov.mm/en/node/2551>
- Staub, E. (1989). *The Roots of Evil: The Psychological and Cultural Origins of Genocide and other Forms of Group Violence*. Cambridge University Press.
- Staub, E. (1999). The roots of evil: Social conditions, culture, personality, and basic human needs. *Personality and Social Psychology Review*, Vol 3, 179–192.
- Staub, E. (2011). *Overcoming evil: Genocide, violent conflict and terrorism*. Oxford: Oxford University Press.
- Staub, E. (2012). *The roots and prevention of genocide and related mass violence*. In P. M. M. Anstey, & I. W. Zartman (Ed.) (Ed.), *The slippery slope to genocide: Reducing identity conflicts and preventing mass murder*. New York: Oxford University Press.
- Stone, D. (2004). Genocide as transgression. *European Journal of Social Theory*, vol 7(1), 45-65.
- Straus, S. (2001). Contested meanings and conflicting imperatives: A conceptual analysis of genocide. *Journal of Genocide Research*, 3, 349-375
- Su Myat Mon. (2017). *Thousands rally behind NLD at interfaith prayer for peace. Frontier. 11 October 2017*. Retrieved from <https://frontiermyanmar.net/en/thousands-rally-behind-nld-at-interfaith-prayer-for-peace>
- Supalak Ganjanakhundee. (2018). *Thailand's refusal to recognise Rohingya as refugees leaves them in illegal limbo*. Retrieved from <http://www.nationmultimedia.com/detail/asean-plus/30340157>

- Sutherland, E. H. (1947). *Principles of criminology* Oxford, England: J. B. Lippincott.
- Swe Win. (2015). *Myanmar's Kaman Muslims Look to Elections to Restore Their Rights*. *Myanmar Now*, 7 November 2015. Retrieved from <https://myanmar-now.org/en/news/myanmars-kaman-muslims-look-to-elections-to-restore-their-rights>
- Sykes, G. and Matza, D. (1957). Technical of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22., 664-670.
- Szep, J. (2013, May 15). *Special Report - In Myanmar, apartheid tactics against minority Muslims*. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-specialreport/special-report-in-myanmar-apartheid-tactics-against-minority-muslims-idUSBRE94E00020130515>
- Szep, J. (2013, April 8). *Special Report: Buddhist Monks Incite Muslim Killings in Myanmar*. *Reuters*. 8 April 2013. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-violence-specialreport/special-report-buddhist-monks-incite-muslim-killings-in-myanmar-idUSBRE9370AP20130408>
- Szep, J. and Marshall, A. R. C. (2013, June 11). *Myanmar minister backs two-child policy for Rohingya minority*. *Reuters*. 11 June 2013. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya/myanmar-minister-backs-two-child-policy-for-rohingya-minority-idUSBRE95A04B20130611>
- Szep J. and Marshall A.R.C. (2012b, November 12). *Special Report: Witnesses tell of organized killings of Myanmar Muslims*. *Reuters*. 12 November 2012. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-fighting/special-report-witnesses-tell-of-organized-killings-of-myanmar-muslims-idUSBRE8AA0EO20121111>
- The Diplomat. (2013, June 9). *The Mad Monks of Myanmar*. 9 June 2013. Retrieved from <https://thediplomat.com/2013/07/the-mad-monks-of-myanmar/>
- The Economist. (2012, November 3). *Unforgiving history*. 3 November 2012. Retrieved from <https://www.economist.com/news/asia/21565638-why-buddhists-and-muslims-rakhine-state-myanmar-are-each-others%E2%80%99-throats-unforgiving>
- The Economist Intelligence Unit. (2016). *Democracy Index 2016 Revenge of the "deplorables"*. Retrieved from <http://felipesahagun.es/wp-content/uploads>

/2017/01/Democracy-Index-2016.pdf

- The Economist Intelligence Unit. (2017). *Democracy Index 2017: Free speech under attack*. Retrieved from [http://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/Democracy\\_Index\\_2017.pdf?mkt\\_tok=eyJpLjoiWkdSbVpEVTF0eIppTVdOailsInQiOiJrMFhSVGttaUFkcUNcL3FsNTJHdjlpYnk2THdJdjlvNkp0UDdlZWdxRUNaZTNlUXpZUVBmam8wK25ibGxydHBU1RxODdaRWZNRWVkd01bk1ZSThFdW9Ra1h2ZZ241OEF1cGphTThKVlwwYTVoZEpFbVwvUFlqV1VcL09seEhxRVlrUVEifQ%3D%3D](http://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/Democracy_Index_2017.pdf?mkt_tok=eyJpLjoiWkdSbVpEVTF0eIppTVdOailsInQiOiJrMFhSVGttaUFkcUNcL3FsNTJHdjlpYnk2THdJdjlvNkp0UDdlZWdxRUNaZTNlUXpZUVBmam8wK25ibGxydHBU1RxODdaRWZNRWVkd01bk1ZSThFdW9Ra1h2ZZ241OEF1cGphTThKVlwwYTVoZEpFbVwvUFlqV1VcL09seEhxRVlrUVEifQ%3D%3D)
- The Irrawaddy. (August 11). *ANALYSIS: Myanmar Army Deployed in Maungdaw, 11 August 2017*. Retrieved from <https://www.irrawaddy.com/news/burma/analysis-myanmar-army-deployed-maungdaw.html>
- The Republic of the Union of Myanmar – President Office. (2016, April 6). *President signs State Counsellor Bill into law. 6 April 2016*. Retrieved from <https://www.president-office.gov.mm/en/?q=briefing-room/news/2016/04/07/id-6237>
- Tittle, C. (1995). *Control Balance: Toward a General Theory of Deviance*. Boulder, CO: Westview Press.
- Turk, A. (1969). *Criminality and Legal Order*. Chicago, IL: Rand McNall.
- UN General Assembly. (1946). *The Crime of genocide. 55th Plenary Meeting*. Retrieved from [http://undocs.org/A/RES/96\(I\)](http://undocs.org/A/RES/96(I))
- UNHCR. (2018, June 6). *UNHCR and UNDP sign a Memorandum of Understanding (MOU) with Myanmar to support the creation of conditions for the return of refugees from Bangladesh*. Retrieved from <http://www.unhcr.org/uk/news/press/2018/6/5b1787e64/unhcr-undp-sign-memorandum-understanding-mou-myanmar-support-creation-conditions.html>
- UNHCR. (2019, September 30). *Refugee Response in Bangladesh. 30 September 2019*. Retrieved from [https://data2.unhcr.org/en/situations/myanmar\\_refugees](https://data2.unhcr.org/en/situations/myanmar_refugees)
- UNHCR. (2020, April 30). *Population Figures (last updated 30 April 2020)*. Retrieved from [https://data2.unhcr.org/en/situations/myanmar\\_refugees](https://data2.unhcr.org/en/situations/myanmar_refugees)
- United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect. (2018a). *Genocide: Background*. Retrieved from <http://www.un.org/en/genocideprevention/genocide.html>

- United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect. (2018b). *Crimes Against Humanity: Background*. Retrieved from <http://www.un.org/en/genocideprevention/crimes-against-humanity.html>
- United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect. (2019). *War Crimes: Background*. Retrieved from <https://www.un.org/en/genocideprevention/war-crimes.shtml>
- United Nations Treaty Collection. (2018). *Status of Treaty: Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. Chapter IV: Human Rights. Retrieved from [https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg\\_no=IV1&chapter=4&clang=\\_en](https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV1&chapter=4&clang=_en)
- US Department of Justice. (2010). *Federal Bureau of Investigation Uniform Crime Report – Hate Crime Statistics 2015*. Retrieved from <https://ucr.fbi.gov/hate-crime/2015>
- US State Department. (2013, June 3). *Human Rights Report 2012: Burma*. Retrieved from <https://www.state.gov/documents/organization/204400.pdf>
- Valentino, B. (2004). *Final Solution: Mass Killing and Genocide in 20th Century*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Vianney-Liaud, M. (2014, August 20). *Emerging Voices: Controversy on the Definition of the Cambodian Genocide at the ECCC*. Retrieved from <http://opiniojuris.org/2014/08/20/emerging-voices-controversy-definition-cambodian-genocide-eccc/>
- Vold, G. B. (1958). *Theoretical Criminology*. New York: Oxford University Press.
- Vold, G. B. and Bernard, T. J. (1986). *Theoretical Criminology*. New York: Oxford University Press.
- Wa LoneKyaw Soe OoLewis, S. and Slodkowski, A. (2018, February 8). *How Myanmar forces burned, looted and killed in a remote village*. Reuters. 8 February 2018. Retrieved from <https://www.reuters.com/investigates/special-report/myanmar-rakhine-events/>
- Wald, P. M. (2007). Genocide and Crimes Against Humanity. *Global Study Law Review*, Vol. 6(Iss. 3). Retrieved from [http://openscholarship.wustl.edu/law\\_globals\\_tudies/vol6/iss3/13](http://openscholarship.wustl.edu/law_globals_tudies/vol6/iss3/13) [2018].
- Waller, J. (2007). *Becoming Evil: How Ordinary People Commit Genocide and Mass*

- Killing*. Oxford University Press.
- Washington Post. (2018, June 16). *Myanmar is now erasing the Rohingya's very name*. 16 June 2018. Retrieved from [https://www.washingtonpost.com/opinions/myanmar-is-now-erasing-the-rohingyas-very-name/2018/06/16/e3f66986-6f40-11e8-bf86-a2351b5ece99\\_story.html](https://www.washingtonpost.com/opinions/myanmar-is-now-erasing-the-rohingyas-very-name/2018/06/16/e3f66986-6f40-11e8-bf86-a2351b5ece99_story.html)
- Weiss, J. H. (2017, September 20). *To understand Rohingya crisis, look to Darfur*. Retrieved from <https://news.cornell.edu/media-relations/tip-sheets/understand-rohingya-crisis-look-darfur>
- Williams, D. C. (2017). 'A second Panglong Agreement: Burmese Federalism for the Twenty-first Century' in *Constitutionalism and Legal Change in Myanmar*, In A. Harding, K.K. Oo, (Eds.). Oxford and Portland.: Hart Publishing
- Winchester, M. (2017, August 28). *Birth of an ethnic insurgency in Myanmar*. 28 August 2017. Retrieved from <https://asiatimes.com/2017/08/birth-ethnic-insurgency-myanmar/>
- Wolfe, P. (2008). *Structure and Event: Settler Colonialism: Time and the Question of Genocide*. In A.D. Moses. ed. *Empire, Colony, Genocide: Conquest, Occupation, and Subaltern Resistance in World History*. New York: Berghahn Books.
- Woods, K. M. (2018, November 19). *The Conflict Resource Economy and Pathways to Peace in Burma*. United States Institute of Peace. No.144. 19 November 2018. Retrieved from <https://www.usip.org/publications/2018/11/conflict-resource-economy-and-pathways-peace-burma>
- Woolford, A. (2006). Making Genocide Unthinkable: Three Guidelines For a Critical Criminology of Genocide. *Critical Criminology*, 14, 87–106.
- World Bank. (2014). *Myanmar - Ending poverty and boosting shared prosperity in a time of transition: systematic Country Diagnostic*. Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/871761468109465157/Myanmar-Ending-poverty-and-boosting-shared-prosperity-in-a-time-of-transition-systematic-Country-Diagnostic>
- World Bank. (2018a). *Mobile cellular subscriptions (per 100 people)*. International Telecommunication Union. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/IT.CEL.SETS.P2>

- World Bank. (2018b). *Population density (people per sq. km of land area)*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST>
- World Bank. (2018b, December 13). *Myanmar Economic Monitor December 2018. 13 December 2018*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/myanmar/publication/myanmar-economic-monitor-december-2018>
- World Food Programme (WFP). (2011, February). *Food Security Assessment in Northern Rakhine State Myanmar. February 2011*. Retrieved from <https://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/ena/wfp234781.pdf>
- Yacoubian, G. S. J. (2000). The (in) significance of genocidal behavior to the discipline of criminology. *Law and Social Change*, vol 34(1), 7–19.
- Zarni, M. (2014, September 2). *British Aid for Myanmar Ethnic Cleansing. Asia Times Online*. Retrieved from <https://www.maungzarni.net/en/news/british-aid-myanmar-ethnic-cleansing>
- Zaw, J. and Uttom, S. (2018, December 18). *Myanmar commission calls for evidence of Rohingya abuse*. Retrieved from <https://www.ucanews.com/news/myanmar-commission-calls-for-evidence-of-rohingya-abuse/84130>



ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
**CHULALONGKORN UNIVERSITY**



ภาคผนวก ก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
**CHULALONGKORN UNIVERSITY**



## แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์เริ่มด้วยการแนะนำตัวและแนะนำที่มา ความสำคัญ และวัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์ รวมถึงระเบียบการวิจัยและขอบเขตของการศึกษา และหลักการที่จะเก็บชื่อของผู้ให้ข้อมูลเป็นความลับเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล

### แนวคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านระบอบของรัฐ

ผู้สัมภาษณ์ถามคำถาม ได้แก่

- ท่านมองว่าระดับความเป็นประชาธิปไตยในประเทศเมียนมานั้นอยู่ในระดับใด
- ท่านมองว่าระบบกฎหมายของประเทศเมียนมามีมาตรการที่เพียงพอต่อการป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่รัฐรวมถึงเจ้าหน้าที่ทหารใช้อำนาจเกินส่วนหรือไม่ เพราะเหตุใด
- ท่านมองว่าความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารที่เป็นภาคพลเรือนและกองทัพเมียนมานั้นเป็นเช่นไร
- ท่านมองว่าชาวเมียนมามีความเห็นเกี่ยวกับระดับความเป็นประชาธิปไตยของประเทศ และผู้ที่มีบทบาทในการผลักดันประเทศสู่ระบอบประชาธิปไตยเช่นไร

### แนวคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านกลุ่มทางสังคม

ผู้สัมภาษณ์ถามคำถาม ได้แก่

- ท่านมองว่ากระบวนการที่ชาวโรฮีนจา รวมเข้าเป็นกลุ่มทางสังคมนั้นมาจากสาเหตุใด
- ท่านมองว่ากระบวนการที่ชาวโรฮีนจา รวมเข้ากันเป็นกลุ่มสังคมนั้นแตกต่างจากกระบวนการประกอบเข้าเป็นกลุ่มทางสังคมของชนกลุ่มน้อยอื่นในประเทศเมียนมาอย่างไร
- ท่านเห็นว่าแนวนโยบายของรัฐบาลต่อบรรดาชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ในประเทศรวมถึงชาวโรฮีนจานั้นเป็นเช่นไร
- ท่านมองว่าชาวเมียนมามีความเห็นต่อชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ แตกต่างจากชาวโรฮีนจาหรือไม่ อย่างไร

- ท่านมองว่าชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ นั้นได้รับการปฏิบัติจากรัฐบาลรวมถึงกองทัพเมียนมาแตกต่างจากชาวโรฮีนจาหรือไม่ อย่างไร
- ท่านมองว่าการแบ่งแยกระหว่างชาวโรฮีนจาและชาวยะไข่ในพื้นที่รัฐยะไข่ที่มีลักษณะและรูปแบบเช่นใด

### แนวคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านการสร้างตัวตน

ผู้สัมภาษณ์ถามคำถาม ได้แก่

- ท่านเชื่อว่ามีโครงสร้างคตินิยม (ideology) ในทางลบต่อชาวโรฮีนจาหรือไม่ ถ้ามีกระบวนการดังกล่าวนั้นถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร เมื่อใด และโดยผู้ใด
- ท่านมองว่าภาคส่วนใดที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดอัตลักษณ์ของชาวโรฮีนจาในสายตาของชาวยะไข่ รวมถึงชาวเมียนมาทั่วไป
- ท่านมองว่าการเผยแพร่คตินิยมในทางลบต่อชาวโรฮีนจาในท้องที่รัฐยะไข่นั้นกระทำโดยผ่านบุคคลหรือกลไกใด
- ท่านมองว่าด้วยเหตุใดจึงมีการสร้างคตินิยมในทางลบต่อชาวโรฮีนจา เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ใด
- ท่านเห็นว่าคตินิยมในทางลบต่อชาวโรฮีนจานั้นแพร่หลายในระดับใด
- ท่านมองว่ามีการเผยแพร่คตินิยมในทางลบต่อชาวโรฮีนจาโดยใช้ถ้อยคำในทางลบหรือไม่ เช่นถ้อยคำใด และมีความหมายในเชิงลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือในเชิงเหยียดหยามหรือไม่ เช่นใด

### แนวคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านเจตนาร่วมกัน

ผู้สัมภาษณ์ถามคำถาม ได้แก่

- ท่านมองว่าการสร้างเจตนาร่วมกันในหมู่ผู้ประกอบอาชญากรรมนั้นถูกกระทำโดยใคร มีวิธีการเช่นใด หรือผ่านช่องทางใด
- ท่านมองว่าชาวยะไข่นั้นมีส่วนร่วมในปฏิบัติการกวาดล้างหรือไม่ ถ้ามี กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร โดยผ่านช่องทางใด มีลักษณะเช่นใด
- ท่านมองว่าทำไมชาวยะไข่ถึงตัดสินใจที่จะเข้าร่วมในปฏิบัติการกวาดล้าง

## แนวคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยน

ผู้สัมภาษณ์ถามคำถาม ได้แก่

- ท่านมองว่าสถานการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนผันที่ทำให้ผู้ประกอบอาชญากรรมตัดสินใจประกอบอาชญากรรมในห้วงเวลาดังกล่าวหรือไม่
- ท่านมองว่าทำไมสถานการณ์ข้างต้นถึงกลายเป็นจุดเปลี่ยนผัน เนื่องด้วยปัจจัยใด





ภาคผนวก ข

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
**CHULALONGKORN UNIVERSITY**

ตารางแสดงช่วงเวลาการเกิดสถานการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวโรฮีนจาใน  
รัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา

ยุคอาณาจักรโบราณ	กลางคริสต์ศตวรรษที่ 4 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 6 (ตรงกับพุทธศตวรรษที่ 9-11)	นครรัฐธัญญาวัตติ เป็นรัฐอิสระรับวัฒนธรรมมาจากอินเดีย ปกครองแผ่นดินยะไข่ (หรืออาระกันในขณะที่นั้น)
	คริสต์ศตวรรษที่ 6 ถึง 8 (ตรงกับพุทธศตวรรษที่ 11-13)	นครรัฐเวสาลี เป็นรัฐอิสระรับวัฒนธรรมมาจากอินเดีย ปกครองแผ่นดินยะไข่
	ค.ศ. 1044 – 1077 (พ.ศ. 1587 – 1620)	พระเจ้าอโนรธา ปฐมกษัตริย์พม่าแห่งราชวงศ์พุกาม ได้แผ่อำนาจทางการเมืองมายังยะไข่ หากแต่ไม่มีการผนวกยะไข่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเมียนมาโดยเบ็ดเสร็จ
	ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 และ ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ตรงกับพุทธศตวรรษที่ 19-20)	ยะไข่ถูกรุกรานโดยอาณาจักรจากราบลุ่มแม่น้ำอิรวดี ในพม่าตอนล่าง ได้แก่ อาณาจักรอังวะและพะโค เกิดกระบวนการ “ทำให้เป็นอิรวดี” (Irrawaddyization) ศาสนาพุทธเถรวาทเข้ามาในพื้นที่
ยุคอาณาจักรมรคูดู	ค.ศ. 1430 (พ.ศ. 1973)	พระเจ้านเรศวร โดยการช่วยเหลือจากสุลต่านแห่งเบงกอล นำทหารพันธมิตรมุสลิมจากอาณาจักรเบงกอลกลับเข้าไปกู้บัลลังก์ ตั้งมรคูดูขึ้นเป็นราชธานี และเป็นจุดเริ่มต้นของการรับวัฒนธรรมอิสลามเข้ามาในพื้นที่
	ค.ศ. 1531 (พ.ศ. 2074)	รัฐยะไข่เป็นอิสระจากอาณาจักรเบงกอล
	ค.ศ. 1538-1545 (พ.ศ. 2081-2088)	ยะไข่ได้ร่วมมือกับอังวะในการทำสงครามกับกรุงหงสาวดีแห่งราชวงศ์ตองอู
	ค.ศ. 1545-1547 และ 1580 - 1581 (พ.ศ. 2088 – 2090 และ 2123 - พ.ศ. 2124)	พระเจ้าบุเรงนองแห่งราชวงศ์ตองอูล้มเหลวที่จะผนวกยะไข่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิ
	ค.ศ. 1660 (พ.ศ. 2203)	เจ้าชายจากจักรวรรดิโมกุลได้ลี้ภัยมายังเมืองมรคูดูพร้อมกำลังทหารซึ่งคือกลุ่มมุสลิม “คามาน”
	ค.ศ. 1710 (พ.ศ. 2253)	ชาวคามานส่วนใหญ่ได้โยกย้ายถิ่นฐานไปยังเกาะแรมรี (Ramree Island)
	ค.ศ. 1785 (พ.ศ. 2328)	ยะไข่ถูกผนวกรวมกับเมียนมาในรัชสมัยพระเจ้าปดุง หรือ " โบตอพญา" แห่งราชวงศ์คองบอง

ยุคการปกครองภายใต้เมียนมา	ค.ศ. 1798-1799 (พ.ศ. 2341-2342)	ประชาชนประมาณ 2 ใน 3 ของอดีตอาณาจักรอาระกันอพยพหนีภัยจากเมียนมาเข้าไปอยู่ในเบงกอลในพื้นที่ได้อำนาจบริหารของอาณาจักรมสทราชอาณาจักร
	กลางค.ศ. 1811 (พ.ศ. 2354)	กลุ่มผู้ลี้ภัยได้จัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อกอบกู้ยะไข่คืนจากเมียนมา และยึดดินแดนส่วนใหญ่ทางแถบปากแม่น้ำกาละตันได้ก่อนจะถูกเมียนมาเคลื่อนทัพออกขับไล่จนต้องถอยกลับไปยังเขตเบงกอลได้
	ค.ศ. 1824 – 1826 (พ.ศ. 2367-2369)	สงครามเมียนมา-สหราชอาณาจักรครั้งที่ 1 ยะไข่ตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของอาณาจักรมอินเดียน
ยุคอาณาจักรมและสงครามโลกครั้งที่ 2	ค.ศ. 1853 (พ.ศ. 2396)	สหราชอาณาจักรได้รับชัยชนะในสงครามเมียนมา-สหราชอาณาจักรครั้งที่ 2
	ค.ศ. 1886 (พ.ศ. 2429)	สหราชอาณาจักรจะได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดในสงครามเมียนมา-สหราชอาณาจักรครั้งที่ 3 และสามารถผนวกดินแดนเมียนมาทั้งหมดไปอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรมอินเดียน
	ค.ศ. 1942 (พ.ศ. 2485)	สงครามโลกครั้งที่ 2 โดยกองทัพญี่ปุ่นบุกดินแดนเมียนมาและมาถึงยะไข่
	ค.ศ. 1942 – 1943 (พ.ศ. 2485-2486)	ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายชุมชนพุทธสนับสนุนญี่ปุ่น ฝ่ายมุสลิมสนับสนุนสัมพันธมิตร โดยทั้งสองฝ่ายต่างได้รับความช่วยเหลือให้จัดตั้งหน่วยติดอาวุธของตน และทำการโจมตีฝ่ายตรงข้าม ก่อให้เกิดความสูญเสียกับทั้งสองฝั่ง
	ปลายค.ศ. 1944 (พ.ศ. 2487)	หัวเมืองต่าง ๆ ทั้งในเขตอักษัย แจกัฟยู และชันโตเวย์ล้วนตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของสหราชอาณาจักร
	ค.ศ. 1945 (พ.ศ. 2488)	สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2
	4 มกราคม ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491)	เมียนมาได้รับอิสรภาพจากการปกครองของอาณาจักรมสหราชอาณาจักร
ยุคหลังอาณาจักรมและการปกครองโดยรัฐบาลทหาร	ค.ศ. 1948 – 1961 (พ.ศ. 2491 – 2504)	กลุ่มนัฏชาติเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องอิสรภาพ ก่อนจะอ่อนกำลังลง
	ค.ศ. 1961 (พ.ศ. 2504)	รัฐบาลอู๋นุได้จัดตั้งเขตบริหารชายแดนมายู (Mayu Frontier Administration)
	ค.ศ. 1962 (พ.ศ. 2505)	นายพล เนวิน ได้ทำการรัฐประหาร ประเทศเมียนมาอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหาร และเกิดภาวะแก่งแย่งทางเศรษฐกิจที่รุนแรง
	ค.ศ. 1963 – กลาง ทศวรรษ 1970s (พ.ศ. 2506 - กลางทศวรรษ 2510)	กองกำลังเอกราชโรฮิงจา (Rohingya Independence Force หรือ RIF) เคลื่อนไหว ก่อนจะอ่อนกำลังลง
	ค.ศ. 1964 (พ.ศ. 2507)	โยกย้ายเขตบริหารชายแดนมายูมาอยู่ภายใต้กระทรวงมหาดไทย

ยุคหลังอาณานิคมและการปกครองโดยรัฐบาลทหาร	ค.ศ. 1967 (พ.ศ. 2510)	เกิดจลาจลแย่งชิงอาหารระหว่างชุมชนต่าง ๆ ในดินแดนยะไข่อย่างรุนแรง
	ค.ศ. 1971 (พ.ศ. 2517)	จัดตั้งประเทศบังกลาเทศจากผลของสงครามระหว่างปากีสถานตะวันออกและปากีสถานตะวันตก
	ค.ศ. 1974 (พ.ศ. 2517)	ยุบเขตบริหารชายแดนมายูมาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐยะไข่
	ค.ศ. 1978 (พ.ศ. 2521)	กองทัพเมียนมาได้ปฏิบัติการทางทหาร “ยุทธการนาคราช” (Nagamin Operation) เข้ากวาดล้างผู้อพยพเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายในเมียนมา โดยเฉพาะชาวโรฮีนจา
	ค.ศ. 1982 (พ.ศ. 2525)	มีการออกกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของเมียนมา
	ค.ศ. 1988 (พ.ศ. 2531)	ชาวโรฮีนจาย้ายมาใช้กำลังเข้ายึดครองเมืองมอดอ แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงต้านไว้ได้
	ค.ศ. 1989 (พ.ศ. 2532)	สภาสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐได้เปลี่ยนชื่อประเทศชื่อจากประเทศพม่า (Burma) เป็นประเทศเมียนมา (Myanmar) และชื่อ “รัฐอาระกัน” ไปเป็น “รัฐยะไข่” อย่างเป็นทางการ
	ค . ศ . 1991 – 1992 (พ.ศ. 2534-2535)	กองทัพเมียนมาได้ส่งกองกำลังความมั่นคงเข้าไปในพื้นที่ทางเหนือของยะไข่ และได้มีการกล่าวหาว่ากองทัพได้ยึดครองที่ดินของชาวมุสลิมมาเป็นที่ตั้งค่ายและสำหรับเพาะปลูก มีการปรับเปลี่ยนอัตราภาษีตามอำเภอใจ และมีการบังคับใช้แรงงาน
	ค . ศ . 1997 ( พ . ศ . 2540)	เกิดเหตุจลาจลในเมืองมันทะเลย์ โดยมีพระสงฆ์และชาวพุทธทำการเผาทำลายมัสยิดและบ้านเรือนชุมชนมุสลิมเสียหายเป็นจำนวนมาก
	ค . ศ . 1998 ( พ . ศ . 2541)	Rohingya Liberation Organization (RLO) ได้เข้ามาในพื้นที่มอดอและพยายามยึดครองเมืองมอดอโดยใช้กำลัง แต่ไม่สำเร็จ
	ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544)	จากกระแสความไม่พอใจการยิงทำลายพระพุทธรูปามิยันของทหารตาลิบันในอัฟกานิสถาน ส่งผลให้มีชาวพุทธออกมาเผาถล่มร้านค้าและศาสนสถานของชาวมุสลิมในวงกว้าง
	ค.ศ. 2012 (พ.ศ. 2555)	ความขัดแย้งในรัฐยะไข่กลับมาปะทุหลังมีข่าวการข่มขืนหญิงชาวพุทธโดยกลุ่มชาวมุสลิม และข่าวการที่ชาวมุสลิม 10 คนที่ถูกสังหารในเมืองตองโก๊บ โดยเหตุการณ์ความรุนแรงเริ่มขึ้นหลังจากที่ชายชาวมุสลิมจำนวนมากในเมืองมอดอทำการเดินประท้วงบนถนนหลังละหมาดร่วมกันในวันศุกร์ ก่อนจะทำการเผาและปล้นสะดมบ้านเรือน โจมตี และสังหารชนพื้นเมืองที่มีใจชาวมุสลิมที่อยู่ในพื้นที่ และพัฒนาไปเป็นการปะทะกันระหว่างชุมชนชาวโรฮีนจาและชาวยะไข่

ยุคการปกครองโดยรัฐบาลพลเรือน	ค.ศ. 2016 (พ.ศ. 2559)	กองทัพกอบกู้ชาวโรฮิงจาแห่งอาระกัน (Arakan Rohingya Salvation Army หรือ ARSA) บุกโจมตีฐานกองกำลังรักษาชายแดน 3 แห่งในรัฐยะไข่ ในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559 และตามมาด้วยการโจมตีในวันที่ 12 และ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 นำไปสู่ “ปฏิบัติการกวาดล้าง” (Clearance operations) ของกองกำลังความมั่นคงเมียนมาเพื่อตอบโต้การกระทำดังกล่าวอย่างรุนแรง และดำเนินมาจนถึงเดือนมกราคม ปีพ.ศ. 2560
	ค.ศ. 2017 (พ.ศ. 2560)	ARSA โจมตีฐานของหน่วยงานความมั่นคงของเมียนมา 30 ฐาน ในทางเหนือของรัฐยะไข่ในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2560 และนำไปสู่การตอบโต้ของกองกำลังความมั่นคงอย่างรุนแรง ภายใต้ชื่อ “ปฏิบัติการกวาดล้าง” ซึ่งเริ่มขึ้นภายในระยะเวลาแค่ไม่กี่ชั่วโมงหลังจากเกิดเหตุการณ์โจมตีดังกล่าว ในพื้นที่หลายร้อยหมู่บ้านในเมืองมอดอ บูตีตอง และรตีตอง ทั้งนี้ ปฏิบัติการดังกล่าวนั้นดำเนินต่อไปเป็นระยะเวลามากกว่า 2 เดือน แม้ว่ารัฐบาลเมียนมาจะประกาศว่าปฏิบัติการดังกล่าวเสร็จสิ้นในวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2560



## ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาว สันหวรรณ ศรีสด
วัน เดือน ปี เกิด	7 พฤศจิกายน 2534
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยม อันดับ 2 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในปีการศึกษา 2553 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขา กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง (LL.M. in Public International Law) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยไลเดิน (Leiden University) ประเทศ เนเธอร์แลนด์ ในปีการศึกษา 2556 และศึกษาต่อระดับปริญญาโท หลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคม วิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี การศึกษา 2560

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
CHULALONGKORN UNIVERSITY